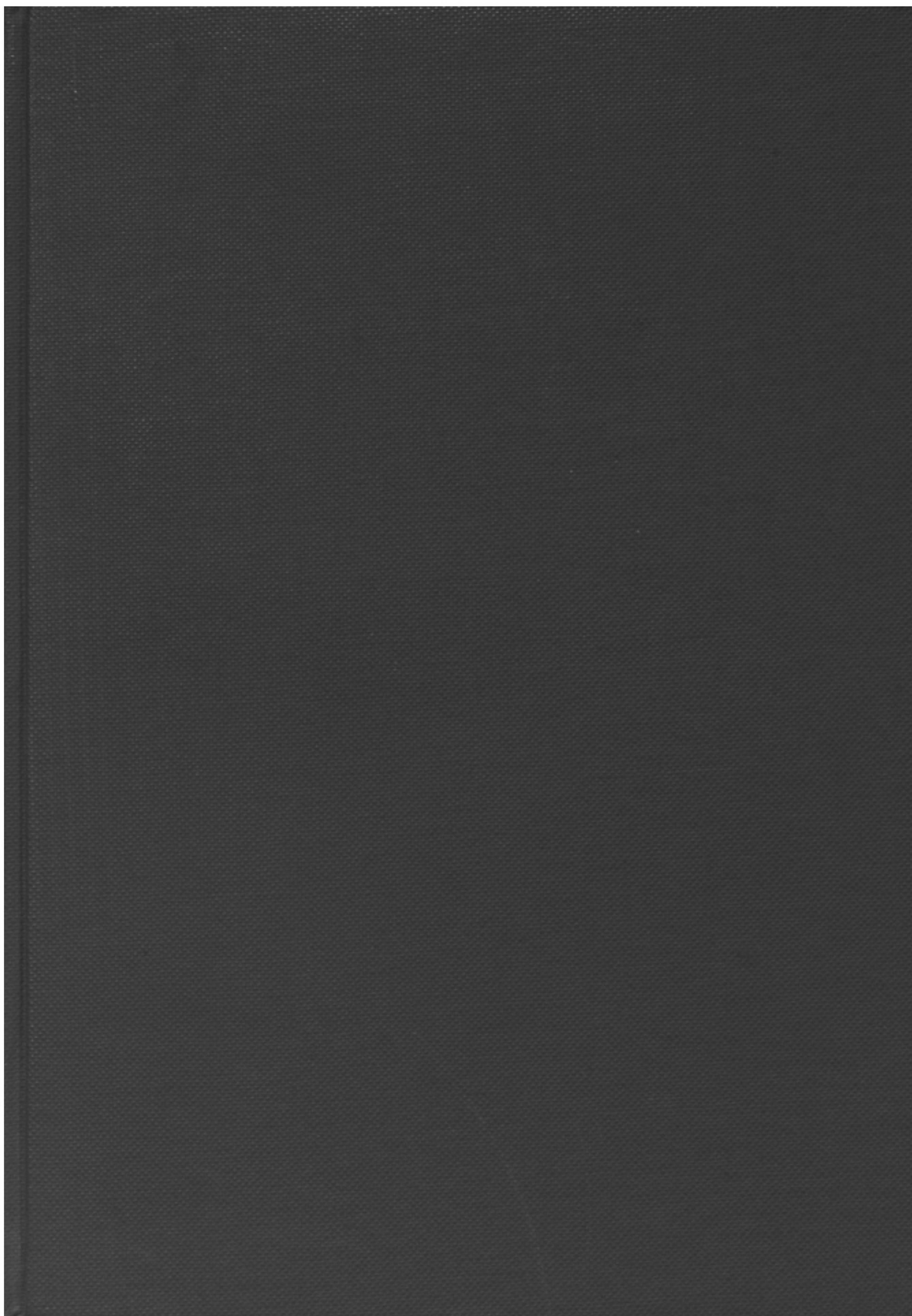

DE WEST-INDISCHE GIDS

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN, H. SCHÜTZ, JOH. F. SNELLEMAN

VIJFTIENDE JAARGANG 1933/1934

ZESTIENDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1934

INHOUD VAN DEN VIJFTIENDEN JAARGANG

GRAAF VON ZINZENDORF IN HOLLAND

DOOR

C. K. KESLER

Het jaar 1932 was voor de Evangelische Broedergemeente van bijzonder belang, daar toen het feit herdacht kon worden, dat voor 200 jaar, op 21 Augustus 1732, door de uitzending van twee broeders naar St.-Thomas [1]) een begin gemaakt werd met het werk onder de heidensche negerslaven. Drie jaar later breidde die arbeid zich belangrijk uit, daar toen de eerste drie broeders naar Suriname vertrokken, terwijl het volgende jaar ook de Kaap en Guinea in den zendingsarbeid betrokken werden.

De weg van het centrale punt, Herrnhut in Saksen, naar de Hollandsche koloniën liep uit den aard der zaak over de Republiek, in het byzonder over Amsterdam, vanwaar de meeste schepen naar Suriname en Curaçao, in minder aantal ook naar andere West-Indische koloniën, als Essequebo, Berbice e.a., vertrokken.

[1]) Dat als plaats van bestemming voor deze eerste uitzending de destijds Deensche eilanden St. Thomas, Santa Cruz en St. John werden uitgekozen, vindt zijn verklaring in het feit, dat Graaf Von Zinzendorf in 1731 bij gelegenheid van de kroning van Christiaan VI, met wiens familie hij persoonlijk bekend was, een bezoek aan Kopenhagen bracht. (Bij die gelegenheid verleende de koning hem de Danebrogs-orde, die hij aanvankelijk eenigszins met tegenzin aanvaardde, doch later, toen hij het besluit genomen had, zijn wereldlijke ambten neder te leggen en zich geheel aan zijn geestelijke werkzaamheden te wijden, op 1 Januari 1736, aan den koning terugzond). Hier kwam hij in aanraking met een negerslaaf uit St. Thomas, die aan den Opperstalmeester, Graaf Laurwig, toebehoorde. Deze slaaf werd in Kopenhagen gedoopt, ontving den naam Anton en vergezelde Graaf Von Zinzendorf op zijn terugreis naar Herrnhut. In den Raad der Gemeente werd daarna besloten, Leonhard Dober naar West-Indië uit te zenden. Deze vertrok bijna een jaar later, vergezeld door een anderen broeder, David Nitschmann.

(A. G. Spangenberg, Leben des Herrn Nicolaus Ludwig, Grafen und Herrn von Zinzendorf und Pottendorf, Herrnhut 1772).

De man, die, naast andere werkzaamheden, waartoe zijn vroom gemoed hem dreef, dat uittrekken in de heidenwereld organiseerde en in de banen leidde, vanwaar de Gemeente in den loop van twee eeuwen niet belangrijk meer afweek, was, zooals bekend is, Nicolaus Ludwig Graaf von Zinzendorf. Reeds tijdens zijn studententijd te Halle had hij door de stichting van de „Senfkornorden" getracht, gelijkgezinden bijeen te brengen. Het mosterdzaadje wies op en werd een krachtige boom, onder welks schaduw vele honderden, o.a. in Suriname, zich eensgezind vereenigden.

Sedert 1727 had zich onder de leden der Broedergemeente de drang geopenbaard, om anderen tot een godsdienstig leven op te wekken, weldra ook, om het Evangelie aan de heidenen te brengen. Om dat werk uit te breiden en te organiseeren, begaf Von Zinzendorf zich in 1736 naar Amsterdam, waar, zooals gebleken was, in enkele kringen belangstelling voor het werk der Broedergemeente bestond. Belangstelling, maar ook weldra wantrouwen bij anderen en niet de minst gezaghebbenden in de Republiek. Dat zou tijdens Zinzendorf's verblijf te Amsterdam weldra blijken.

De belangstelling vond haar grond in een bezoek, dat de trouwe medewerker en levensbeschrijver van Zinzendorf, August Gottlieb Spangenberg, op zijn doorreis naar Amerika in 1734 aan Amsterdam gebracht had. Bij die gelegenheid had deze een onderhoud met Bewindhebbers der Geoctrooieerde Societeit en besprak met hen de mogelijkheid en wenschelijkheid, broeders naar Suriname uit te zenden. Een dergenen, met wien hij confereerde, was Philip Hack, Directeur der Societeit, afkomstig uit Keulen, de broeder van Wilhelm Hack, die in 1742 de Geoctrooieerde Surinaamsche Mineraal Compagnie oprichtte [1]).

Volgens getuigenis van Spangenberg was Philip Hack een zeer welwillend man, die het uit godsdienstige over-

[1]) Philip Hack stelde in het bijzonder belang in emigratie van Duitschers naar Suriname en hield zich met de bevordering daarvan reeds geruimen tijd bezig. (Zie West-Indische Gids 1919, blz. 413).

wegingen zijn plicht achtte, anderen van dienst te zijn. „Sonst ist er reformiert", voegt Spangenberg hierbij. De besprekingen met de Directeuren der Societeit gaven dezen aanleiding tot een verzoek om nadere inlichtingen omtrent de Moravische Broeders, waarvan men destijds te Amsterdam slechts weinig wist en die men wel vereenzelvigde met de Halle'sche Piëtisten. Spangenberg verstrekte de gewenschte inlichtingen en voegde aan zijn schrijven zijnerzijds een tiental vragen toe. Deze liepen hoofdzakelijk over de plaats, die Directeuren ter vestiging wilden aanwijzen, het aantal immigranten, dat toegelaten zou kunnen worden, de kosten van transport, enz. en in het byzonder over de mate van godsdienstvrijheid en de bevoegdheid, de eigen kerkinrichting te behouden [1]) Daar de meeste Directeuren niet voldoende met het Duitsch bekend waren, werd het geschrift van Spangenberg voor hen vertaald door Isaäc Lelong [2]), die later een boek in het licht gaf, getiteld „Gods Wonderen met Zijne Kerke", gebaseerd op de aanteekeningen van Spangenberg.

Dit werk kwam o.a. in handen van Maria Louise, de weduwe van Jan Willem Friso, en van haar schoondochter, Prinses Anna, de gemalin van den lateren stadhouder Willem IV, die daardoor een hernieuwde belangstelling voor het werk van Von Zinzendorf en de zijnen opvatten. Hernieuwd, want reeds vroeger waren zij met den Graaf in aanraking gekomen, toen deze, tijdens zijn rondreis door Europa na afloop van zijn studenten-tijd in 1719 door den Graaf van Nassau-Siegen aan het stadhouderlijke hof in Leeuwarden was voorgesteld. Bij gelegenheid van den verjaardag van Willem Karel Hendrik Friso, destijds nog alleen Stadhouder van Friesland en Groningen, ontving hij toen een uitnoodiging, om de feestelijkheden ter eere daarvan bij te wonen. In 1728 nu, bij gelegenheid

[1]) F. Staehelin, Mission in Suriname, I blz. 10 en 11.

[2]) Isaäc Lelong was uit Frankfort afkomstig en woonde, toen Spangenberg met hem in aanraking kwam, reeds 40 jaar in Amsterdam. Hij hield zich hoofdzakelijk met vertaalwerk bezig en schreef behalve het genoemde nog andere werken, hoofdzakelijk over theologische en kerkhistorische onderwerpen.

van zijn tweede bezoek aan de Republiek, herinnerde Zinzendorf daaraan in een brief aan de Prinses, waarin o.a. voorkwam: „Seitdem ich 1719 Ew. Durchlaucht theure Person zum letztenmale gesehen", enz. [1]).

De vragen, die Spangenberg gesteld had, werden namens Directeuren der Geoctr. Societeit overeenkomstig het behandelde in de vergadering van 6 December door den Secretaris Jan van Meel [2]) beantwoord. Op 26 Maart 1735 berichtte deze in opdracht van Directeuren aan den Gouverneur Johan Raye, dat met het schip van Peter Versyn drie mannen uit Herrnhut naar „onze kolonie" zouden vertrekken en beval hen in de welwillendheid van den Gouverneur aan.

In de zending naar Suriname stelde o.a. ook de, uit Oost-Friesland afkomstige, Doopsgezinde predikant Decknatel belang. Hij verklaarde zich beschikbaar, om uitgezonden broeders voor te lichten en te Amsterdam bij te staan.

Na de voorbereidende maatregelen van Spangenberg begaf in 1736 Graaf Von Zinzendorf zich voor de tweede maal naar de Republiek, ten einde de zaak der zending naar Suriname en zoo mogelijk ook naar andere Hollandsche koloniën te organiseeren. Hierbij werd ook de mogelijkheid overwogen tot werkzaamheid, behalve in Suriname, in Berbice, Curaçao en Groenland. Het laatste gebied werd in de overwegingen betrokken, in de eerste plaats, daar men in Herrnhut kennis gekregen had van den geslaagden arbeid van Hans Egede [3]), en verder, omdat de mogelijkheid bestond te Amsterdam aanraking te verkrijgen met de Bewindhebbers der Groenlandsche Compagnie.

---

[1]) Spangenberg, I blz. 114.

[2]) Mr. Joan Hubert van Meel was 1726—1769 Secretaris der Geoctrooieerde Societeit. Zijn vader Jan Huybert van Meel had dezelfde functie bekleed. (Elias, De Vroedschap van Amsterdam).

[3]) Hans Egede (1686—1758), de Apostel van Groenland, was eerst predikant op de Lofoden. In 1721 vertrok hij als zendeling naar Groenland en keerde vandaar in 1736 terug. In zijn arbeid werd hij ijverig ter zijde gestaan door zijn vrouw Gertrud Rask. Na zijn terugkeer werd hij door de Deensche regeering benoemd tot Superintendant der Groenlandsche Missie.

Een reis van Herrnhut achter in Saksen naar de Republiek was in die dagen geen kleinigheid. Spangenberg had dat twee jaren te voren ondervonden en was o.a. in gevaar geweest, in het gezicht van de haven schipbreuk te lijden, daar in de nabijheid van Utrecht een dronken voerman de reiskoets deed omslaan, waardoor de reizigers in het holst van den nacht in de modder terecht kwamen.

Graaf Von Zinzendorf, die zijn gemalin [1]) en zijn oudste dochter, die hem zouden vergezellen, vooruitgezonden had, haalde dezen te Budiszinn in. De reis ging verder over Leipzig en Jena, in welke laatste plaats het gezelschap zich drie dagen ophield voor conferenties met Graaf Hendrik XXIX van Reuss-Ebersdorf den broeder der Gravin, die in zendingsarbeid levendig belang stelde, en op 4 Maart 1736 kwam het gezelschap te Amsterdam aan.

Hier kwam Graaf Von Zinzendorf weldra in aanraking met verschillende regeerings-personen en predikanten, in de eerste plaats met den predikant Van Alphen [2]), die in nauwe betrekking tot het stadhouderlijke gezin te Leeuwarden stond. Andere vooraanstaande personen, met wie Zinzendorf in aanraking kwam, waren de Burgemeester Gillis van den Bempden [3]), de Admiraal Cornelis

---

[1]) Graaf Von Zinzendorf is tweemaal gehuwd geweest; de eerste maal (7 Sept. 1722) met Edmuthe Dorothea, Gravin van Reuss-Ebersdorf. Na haar overlijden op 19 Juni 1756 sloot hij in Juni van het volgende jaar een tweede huwelijk met Anna Nitschmann, de zuster van David Nitschmann, die op 21 Augustus 1732 met Leonhard Dober, als eerste zendelingen, naar St. Thomas vertrok.

[2]) Hieronymus van Alphen, de oom van den bekenden, gelijknamigen kinderdichter, (1700—1758) was Hervormd Predikant en stond 1733—1757 te Amsterdam. In het laatste jaar verkreeg hij zijn emeritaat.

Vóór zijn Amsterdamschen tijd was hij te N.-Loosdrecht en later 1726—1733 te Leeuwarden werkzaam geweest. Hij stond in hooge gunst bij Maria Louise van Hessen-Kassel, de gemalin van Jan Willem Friso. Zijn vader Hieronymus Simonsz. van Alphen, sedert 1693 predikant te Amsterdam en sedert 25 Februari 1715 hoogleeraar in de theologie aan de Universiteit te Utrecht, had als student onder zijn gehoor gehad Willem Karel Hendrik Friso, den lateren Stadhouder Willem IV. (Nieuw Biografisch Woordenboek).

[3]) Mr. Gillis van den Bempden was Burgemeester in 1738, '41 en '47.

Schrijver [1]) en de Geheimraad Abraham Romswinckel [2]). Burgemeester Van den Bempden stelde in de zaken, die Zinzendorf wenschte te bespreken, zelfs zoozeer belang, dat hij dezen op 21 Maart 1736 persoonlijk een bezoek bracht.

Zooals hij dat in Herrnhut en elders gewoon was, hield Zinzendorf huiselijke godsdienstoefeningen met de met hem gelijkgezinden. Deze bijeenkomsten trokken zoozeer de aandacht, dat weldra het stadsbestuur aanleiding vond, zich ermede te bemoeien. Zij werden eerst bij den Graaf aan huis, later in een gebouw, de eerste Herrnhuttersche kerk, waarschijnlijk op de Raamgracht, gehouden. Dat zij zeer de aandacht trokken, was niet te verwonderen. De Amsterdammers waren destijds al niet veel anders dan tegenwoordig en, als er iets byzonders te zien is, is gewoonlijk spoedig een groote menigte op de been.

En hier was inderdaad iets byzonders; bijeenkomsten van een gemeente, waarvan men niet veel wist; godsdienst-

Hij was gehuwd met Lady Catherine Grey, de weduwe van Jan Willem Trip. (Overl. 1732), Bewindhebber der O.I.C. en in 1732 Directeur der Geoctr. Soc. van Suriname.

Hij was eenigszins gebrekkig en had onder het volk den bijnaam van „de Kruk". Evenals de meeste destijds aan het bewind zijnde personen te Amsterdam was hij sterk anti-Oranje gezind. Van een zijner tegenstanders verscheen een schotschrift (aanwezig in het Gemeente-Archief van Amsterdam) onder den titel „Afbeelding van den Amsterdamschen Burgemeester Van den Bemden, alias de Kruk, ter Recompens van zijn zeggen „dat men den Prins van Orange in plaets van Generaal Tamboer moest maken".

J. Bicker Ray vermeldt van hem het volgende: „Hij was considerabel dik van lichaam en was lam aan het eene been, sodat hij altoos geholpen door twee knegts en met behulp van een stevige kruk na 't stathuys of elders geëscorteert moest worden".

V. d. B. was o.a. Curator der Illustre Schole en Scholarch der Latijnsche Scholen. (Elias, De Vroedschap van Amsterdam).

[2]) Cornelis Schrijver (1686—1768) was in 1738 Vice-Admiraal. Hij was zeer gezien bij Willem IV en een voorstander van verbetering der, destijds zeer verwaarloosde, zeemacht. Hij schreef o.a. aan den Stadhouder een uitvoerigen brief „over de redenen van het groote verval van 's lands zeemagt". (N. Biografisch Woordenboek).

[3]) Abraham Romswinckel (1657—1738) was o.a. Geheimraad en Resident te Amsterdam van den Koning van Pruisen. Hij behoorde tot de voornaamste kooplieden en deed belangrijke zaken, eerst onder de firma Abraham Boddens & Abraham Romswinckel, later onder die van Romswinckel & Warin. Hij bezat o.a. de bekende hofstede Elswout bij Overveen. Hij was een zoon van Ds. Joh. Romswinckel. (Elias, De Vroedschap van Amsterdam).

oefeningen, die sterk afweken van wat men in de Ned. Hervormde kerken gewoon was en bovendien een voornaam heer, die, als gelijke met de zijnen omging en, die gaarne bereid was, het volk, dat zich verzamelde, toe te spreken.

Spangenberg vermeldt daaromtrent het volgende: Zoodra de familie Von Zinzendorf te Amsterdam aangekomen was, ontving zij bezoek van verschillende vrienden, met wie de Graaf reeds vroeger in correspondentie geweest was. 's Avonds woonden deze de huiselijke godsdienstoefening bij. Hierdoor werd de belangstelling — wellicht ook de nieuwsgierigheid — niet alleen van verschillende predikanten en magistraatspersonen opgewekt, maar ook van velen uit de volksklasse. Weldra werd de toeloop zoo groot, dat het noodig geacht werd, afzonderlijke bijeenkomsten voor mannen en vrouwen te houden. Aanvankelijk gaf deze scheiding eenige moeite; er ontstond een oploop, zoodat Von Zinzendorf het noodig achtte, op den stoep te komen en de verzamelde menigte toe te spreken, om haar tot kalmte aan te manen.

Burgemeesteren waren echter met deze bijeenkomsten maar matig ingenomen. De kleine burgerstand begon reeds roerig genoeg te worden en men wist, dat Von Zinzendorf zeer in de gunst stond bij het hof te Leeuwarden. Er waren dus eenigen, die de nieuwe gemeente gunstig gezind waren; er waren er echter meer, die haar liever niet in de stad zagen. De bedoeling van Von Zinzendorf was echter toen volstrekt niet propaganda in eenigen zin, allerminst politieke, te maken. Van Alphen getuigt van hem, dat zijn doel niet was „à tenir des assemblées publiques"; hij had slechts „permis à quelques amis d'assister aux dévotions particulières dans son domestique". In overleg met dezen werd dan ook besloten, Amsterdam te verlaten en zich liever naar het steeds Oranje-gezinde Friesland te begeven.

Voor het daartoe kwam, waren intusschen reeds verschillende plannen overwogen, om, zij het niet te Amsterdam dan toch ergens anders in de Republiek, tot een blijvende vestiging der Moravische broeders te komen. Wederom door bemiddeling van Ds. Van Alphen be-

reikte Graaf Von Zinzendorf een voorstel van Maria Louise, om deze nederzetting te vestigen in de baronie IJselstein, die aan het Huis Oranje toebehoorde [1]).

Op 26 Maart begaf de Graaf zich over Utrecht daarheen, vergezeld door twee zijner Amsterdamsche vrienden, Mattheus Beuning [2]) en Jacob Schellinger. Het resultaat van deze reis was, dat een terrein aan den Hollandschen IJsel gekocht werd, ongeveer een kwartmijl van IJselstein. Hier begon men het volgende jaar met den bouw der huizen voor de vestiging, die den naam kreeg van Heerendijk [3]). Aan de inrichting dezer vestiging

[1]) De baronie IJselstein was bij de finale regeling der nalatenschap van Willem III in 1732 met andere, in het grondgebied der Republiek gelegen, goederen aan Willem Karel Hendrik Friso toegewezen.

Zij was, na achtereenvolgens aan de geslachten Aemstel, Borselen, Avesnes en Egmond toebehoord te hebben, door het huwelijk van Prins Willem I met Anna van Egmond aan het geslacht Oranje-Nassau gekomen.

[2]) Mattheus Beuning was een, blijkbaar vermogend, Amsterdammer die zich bij de Broedergemeente aansloot en zich financieel in haar belangen interesseerde. Ook aan andere geldelijke transacties nam hij deel, die ten slotte, ongetwijfeld tegen zijn wil, op schade voor het werk der Broedergemeente uitliepen. Een leening van 300.000 gulden aan den Graaf van Ysenburg-Meerholz, op wiens gebied de Herrnhutter nederzetting Herrnhag zich gevormd had, gaf tot ernstige verschillen met de lands-autoriteiten aanleiding en veroorzaakte, nadat Zinzendorf het geleende kapitaal aan Beuning terugbetaald en dus zelf schuldeischer geworden was, in 1750 de verbanning der Broeders uit Herrnhag.

Op het kerkhof, dat nog in wezen is, herinneren eenige namen op de grafsteenen aan de werkzaamheid van Graaf Zinzendorf in Holland, b.v. Johanna van den Boogaard uit Haarlem, overleden 1 Februari 1750; Katharina Angelkorte, geb. *Le Long* uit Amsterdam, overleden 3 Dec. 1744.

Daar liggen ook begraven Hendrik XXIX van Reuss-Ebersdorf, de zwager en twee zoons en een dochter van Graaf Von Zinzendorf.

(Herrnhut, Wochenblat der Brüdergemeine, Jaarg. LXV, No. 45).

Aan de Commenijne rivier in Suriname ligt een plantage van dien naam, vroeger met een Herrnhutter vestiging.

[3]) Heerendijk in de baronnie van IJsselstein, prov. Utrecht. Dit huis, omtrent het jaar 1736 gebouwd door die van de gezindheid der Moravische broeders of de Evangelische Broedergemeente. De baron Frederik van Wetteville had er bij den aanvang het opzigt over en het werd eerst door vijftien of zestien personen bewoond, die tot tusschen veertig en vijftig zijn aangegroeid, maar omstreeks het jaar 1746, hetzij hun meerdere vrijheid te Zeyst vergund werd of om andere redenen, zijn de meesten derwaarts getrokken.

(A. J. A. van der Aa, Aardr. Woordenboek der Nederlanden, 1849).

nam o.a. de bekende Christiaan David, een der grondvesters der gemeente te Herrnhut, een werkzaam aandeel. Tot 1746 diende Heerendijk tot tijdelijke verblijfplaats voor, uit Duitschland aangekomen, broeders en zusters; in dat jaar werd de vestiging overgebracht naar Zeist [1]), waar zij zich tegenwoordig nog bevindt.

Nadat de verschillende maatregelen voor de vestiging van Heerendijk genomen waren, vertrok de familie Von Zinzendorf naar Friesland. De gravin begaf zich met haar 11-jarige dochter Benigna regelrecht naar Leeuwarden. Von Zinzendorf zelf bracht eerst nog een bezoek aan Groningen, waar hij conferenties en disputen had met verschillende theologen. Op 12 April kwam hij daarna eveneens te Leeuwarden aan en was gedurende een viertal dagen de gast der stadhouderlijke familie. Hier werden o.a. de voorwaarden voor de vestiging te Heerendijk nader besproken, waarbij Von Zinzendorf er den nadruk op legde, dat de gemeente in geen enkel geval ten laste der baronie van IJselstein of van het Huis Oranje mocht komen. In een brief uit het begin van het volgende jaar aan Maria Louise kwam hij daar nogmaals op terug.

Op 16 April nam de familie afscheid van het stadhouderlijke gezin en was voornemens zich huiswaarts naar Saksen te begeven. Zij werd echter onderweg genoodzaakt, haar reisroute te veranderen, daar in Kassel Graaf Zinzendorf een bevelschrift van den Keurvorst van Saksen bereikte, waarbij hij uit diens land verbannen werd. De redenen daarvan zullen wel hoofdzakelijk hierin gelegen hebben, dat de Oostenrijksche regeering ongaarne zag, dat zoovele emigranten in de laatste jaren Bohemen en Moravië verlieten, om zich op Zinzendorf's grondgebied en elders neer te zetten. De nauwe betrekkingen tusschen het Saksische en Habsburgsche hof — Frederik

[1]) Het huis te Zeist behoorde sedert 1677 aan Willem van Nassau, Heer van Odijk en Kortgene. Het werd na zijn dood geërfd door zijn neef Lodewijk Frederik, Graaf van Nassau la Lecq, heer van Beverweerd en Odijk. Deze was Voorzitter der Edelen en Ridderschap en Luitenant-Opperhoutvester der prov. Utrecht. (1697—1781).

Het geslacht Nassau la Lecq stamde af van Maurits uit diens verbintenis met de Jonkvrouwe van Mechelen.

Augustus II, als Koning van Polen Augustus II, was gehuwd met Maria Josepha, dochter van Jozef I — vergemakkelijkten ongetwijfeld de maatregelen tegen den Graaf, die toch reeds de Saksische regeering tegen zich had ingenomen door het nederleggen van zijn ambt als Regeeringsraad op 12 September 1731, al werd ook het gevraagde ontslag hem destijds op de meest eervolle wijze verleend.

Het verbannings-edict was gedateerd 20 Maart 1736 en bevatte o.a. deze clausule: „Wir sind entschlossen, gedachtem Grafen Von Zinzendorf das Consilium, führohin unsere Lande, von dato der Insinuation dieses unseres Rescripts, gänzlich zu meiden, unaufhaltlich ertheilen zu lassen" [1]).

Graaf Von Zinzendorf was nu wel genoodzaakt en ging daartoe trouwens gaarne over, om zijn tijd geheel te besteden aan reizen ten dienste zijner zending. In 1737 bezocht hij nogmaals de Republiek en predikte te Amsterdam, zoowel in het Hollandsch, als in het Duitsch. Ook bracht hij, vergezeld door Ds. Van Alphen, een bezoek aan Heerendijk, bezocht den Prins van Oranje, die destijds in Den Haag was en zond Baron Frederik de Watteville [2]), zijn bijzonderen vriend, naar het stadhouderlijke hof te Leeuwarden, om verschillende zaken te bespreken. Van Hellevoetsluis vertrok hij daarna naar Engeland.

---

[1]) Spangenberg IV, blz. 960.

[2]) Frederik de Watteville (1700—1777) was een afstammeling uit een voornaam geslacht, uit Bern afkomstig, eigenlijk Wattenwyl geheeten. Zijn vader was de stichter van het beroemde slot Montmirail. In 1715 vertrok hij naar het Pädagogium te Halle, waar hij vriendschap sloot met Von Zinzendorf. In 1722 vestigde hij zich te Berthelsdorf op diens gebied en bevorderde in 1724 de vestiging der uitgeweken Moraviërs te Herrnhut.

Daar zijn huwelijk met Fräulein Von Zetsschwitz kinderloos bleef, nam hij een candidaat in de theologie, Michael Langguth, als zoon aan. Deze veranderde toen zijn naam in dien van Johannes von Wattenwyl, werd in 1747 tot bisschop gewijd en zette in Groenland en Amerika het werk van Von Zinzendorf voort.

Gedurende eenigen tijd was hij gouverneur van Von Zinzendorf's zoon, Christian Renatus, en huwde met zijn oudste dochter Benigna Justina, die in 1736 o.a. in Holland was.

GEGEVENS OMTRENT HET OP 31 AUGUSTUS 1923 TE PARAMARIBO ONTHULDE STANDBEELD VAN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN, TER GELEGENHEID VAN HAAR ZILVEREN REGEERINGSJUBILEUM

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Ongeveer vijftien maanden voor den dag, waarop Hare Majesteit de Koningin haar zilveren regeeringsjubileum zou herdenken, richtte de voorzitter van de Koloniale Staten in Suriname, mr. S, D. de Vries een brief aan de nieuwsbladen, waarin hij o.a. mededeelde: „overtuigd van de verknochtheid en de liefde, welke in het volk van Suriname leven aan en voor het Oranje-Huis in het algemeen en Koningin Wilhelmina in het bijzonder, en gesterkt door de hooge instemming, welke het in deze door mij te nemen initiatief van de zijde van Zijne Excellentie den Gouverneur, Mr. A. J. A. A. Baron van Heemstra, in ruime mate mocht ondervinden, meen ik, dat ook Suriname niet mag en ook niet zal willen achterblijven in het medehuldigen van zijn Koningin". De heer De Vries stelde tevens daarin aan de redactie voor om, te zamen met haar en de andere door hem eveneens uitgenoodigde vertegenwoordigers der verschillende kerkgenootschappen, vereenigingen, instellingen en persorganen, op een nader te bepalen dag eene samenkomst te houden, teneinde te geraken tot het vormen van een herdenkingscomité.

Het algemeen huldigingscomité werd als volgt samengesteld:

Eerevoorzitter: mr. A. J. A. A. baron van Heemstra, gouverneur van Suriname; Voorzitter: mr. S. D. de Vries, voorzitter van de Koloniale Staten; leden: pater A. M. van Esch en J. Rodrigues, voor de Roomsch Katholieke gemeente; L. Schütz en J. N. Rijssel voor de Evangelische Broedergemeente; Ds. J. W. Poort, voor de Ned. Hervormde gemeente; J. A. Faverey voor de Evangelisch Luthersche gemeente; A. Fernandes voor de Ned. Port. Israëlietische gemeente; C. S. Pos, voor de Ned. Israëlietische gemeente; J. Blufpand voor de Vrije Evangelisatie; J. R. C. Gonggrijp, ondervoorzitter van de Koloniale Staten, R. D. Simons en E. R. de Vries leden van de Koloniale Staten; mr. L. J. Rietberg president van het Hof van Justitie; mr. J.

L. Nysingh, procureur-generaal b/h Hof van Justitie; S. H. de Granada, agent-generaal; E. J. Kempees, directeur van v/h departement van openbare werken; H. L. Bierman, Majoor tit. Commandant der troepen; Th. E. Juda, majoor der Schutterij; A. F. C. Curiel, oudste consulaire vertegenwoordiger; mr. A. van Traa, voorzitter directeur der Surinaamsche Bank; C. J. A. Kwast, agent van de K.W.I.M.; W. H. A. Benz, voor de Kamer van Koophandel, S. Beck voor de vereeniging van Handel en Nijverheid; S. M. Levie, voor de vereeniging voor den grooten landbouw; D. S. Huizinga, voor de Surinaamsche landbouwvereeniging; mr. dr. P. H. W. G. van den Helm, voor het Algemeen Nederlandsch Verbond; J. G. Samson, voor de vereeniging voor nationale feesten; Fred. Oudschans Dentz, voor de vereeniging Oost en West; A. G. J. M. Alberga, voor den Algemeenen Plantersbond; Ch. C. Meriba voor de vereeniging van gouvernements bureauambtenaren, bond van belastingambtenaren, vereeniging van gevangenispersoneel en vereeniging van brievenbestellers; C. M. de Vries, voor het Surinaamsch Onderwijzersgenootschap; A. M. F. Oostburg, voor de onderwijzersvereeniging „Broederschap" en den bond van Surinamers in Nederland; F. A. J. Spong, voor de vereeniging van personeel v/h Militair Hospitaal; C. F. Getrouw, voor den Katholieken Onderwijzerskring; R. A. Schenkers, voor den Surinaamschen Politiebond; A. F. Schiff, voor de Vereeniging van Personeel Spoorwegen en Openbare Werken; J. Hendrison, voor de vereeniging van scheepsgezellen; J. Lindveld, voor de werkliedenvereeniging „Algemeen Welzijn"; Th. Bijlhout voor de vereeniging tot bevordering van Vakbelangen; G. Lichtveld, voor de R.K. Volksbond „St. Joseph" A. R. Louiszoon, voor den Surinaamschen Sjouwersbond; Sital Persad, voor de Britsch-Indische Immigrantenvereeniging; Djojowidigdo, voor de Ned.-Indische Immigrantenvereeniging; Ch. Law Hon, voor de Chineesche societeit „Kong Ngie Tong"; C. K. Kesler, voor de redactie van „De West" en A. J. Morpurgo, voor de redactie van „De Suriname". Het comité belast met de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken bestond uit de heeren: mr. S. D. de Vries, voorzitter, mr. A. van Traa, penningmeester, R. D. Simons, secretaris en ir. E. J. Kempees.

Het denkbeeld om een standbeeld voor Hare Majesteit op te richten ging uit van den eerevoorzitter en de gedane onderhandelingen in Nederland daarover werden aan het bijeengeroepen comité medegedeeld, dat zich daarbij neerlegde; alleen het lid Fred Oudschans Dentz opperde het voorstel tot de stichting van een fonds in den geest als het „Koning Willemfonds" in Londen.

De vervaardiging van het standbeeld werd opgedragen aan den heer A. G. van Lom te 's-Gravenhage. De oud-luitenant t/z P. J. Jager trad in Nederland als vertegenwoordiger van het comité op.

Een Oranjekleurige circulaire in twee talen, Nederlandsch en Negerengelsch, opwekkende tot geldelijken steun, werd in Suriname verspreid en inteekenlijsten werden rondgezonden.

In Suriname werd een bedrag van ƒ 18.578,02 ontvangen. Particulieren droegen daartoe bij: ƒ 6.146,58½, handelshuizen en

winkeliers: *f* 4.396, verschillende vereenigingen en lichamen: *f* 3.172,25, de bevolkingsgroep Britsch-Indiërs: *f* 212,50, de Nederlandsch-Indiërs: *f* 199,85 en de Chineezen: *f* 408,50. Inzameling in de stad zelve bracht nog *f* 489,81 op.

Ook buiten Paramaribo liet men zich niet onbetuigd.

De districten brachten de volgende bedragen bijeen: Beneden-Suriname en Beneden-Para: *f* 805,96, Beneden-Commewijne: *f* 760,06, Boven-Suriname en Boven-Para: *f* 736,85, Nickerie: *f* 459,58, Coronie: *f* 220,37$^1/_2$, Boven-Commewijne en Cottica: *f* 211,70, Beneden- en Boven-Saramacca: *f* 197,10 en Marowijne: *f* 160,90.

Het comité had bovendien nog een voordeelige post van *f* 150,38 aan den verkoop van platen met de beeltenis van H.M. de Koningin en de Koninklijke familie en van *f* 47 aan den verkoop van afgietsels van het standbeeld, zoodat de geheele som te zijner beschikking *f* 18.775,40 heeft bedragen.

De kosten van het standbeeld hebben bedragen *f* 12.500 aan den beeldhouwer, *f* 1000 aan een bronzen afgietsel ter hoogte van 50 c.M. voor H. M. de Koningin benevens gipsafgietsels, *f* 1.054,65 aan werkloonen en materialen ten behoeve der opstelling. Voorts werd nog uitgegeven aan onthullingskosten, t.w. onkosten van inrichting en versiering van het terrein op 31 Augustus 1923, alsmede onthaal van schoolkinderen welke daarbij zongen, doek voor onthulling, vlaggen en bloemen: *f* 429,52, giften aan de melaatscheninrichtingen „Bethesda", „Gerardus Majella" en „Groot Chatillon" ten behoeve van een tractatie aan verpleegden: *f* 300, postzegels en telegrammen: *f* 148,39$^1/_2$, algemeene onkosten in Suriname en Nederland, alsmede kosten der collecten op 29 en 30 April, photo's, administratie- en reiskosten: *f* 270,75, tezamen *f* 15.703,31$^1/_2$.

Er bleef derhalve een batig saldo van *f* 3.072,08$^1/_2$.

De eerste vergadering van het huldigingscomité had plaats op Donderdag 20 Juli 1922, de laatste op Zaterdag 17 April 1926, toen het werd ontbonden na rekening en verantwoording te hebben afgelegd. Daarbij werd besloten, dat van het vorenvermeld saldo, inmiddels verminderd tot *f* 2722, een bedrag van *f* 1000 zou worden bestemd voor het aanbrengen van een nieuw voetstuk onder het standbeeld. Aan elk der drie melaatscheninrichtingen zou *f* 500 worden geschonken, terwijl de vereeniging „Het Groene Kruis" het overblijvende of *f* 222 zou ontvangen.

De aanbieding aan Hare Majesteit de Koningin van het ongeveer $^1/_2$ M hooge bronzen afgietsel van het standbeeld had op 21 Maart 1925 plaats door een deputatie, het Surinaamsche huldi-

gingscomite vertegenwoordigende en bestaande uit de heeren: dr. H. D. Benjamins, professor P. C. Flu, D. Coutinho en P. J. Jager. De aanbieding ging vergezeld van een oorkonde en eenige foto's. Dr. Benjamins hield daarbij de volgende rede:

Majesteit,

Het zij mij veroorloofd eerbiedig een woord tot U te richten.

Het Huldigingscomité in Suriname heeft ons vereerd met de uitnoodiging om aan Uwe Majesteit aan te bieden de nu eerst gereed gekomen verkleinde reproductie in brons van het standbeeld van Uwe Majesteit, door een Nederlandsch kunstenaar vervaardigd en sedert 31 Augustus het Gouvernementsplein te Paramaribo sierende.

De trouwe liefde van Suriname's bevolking voor haar Vorstin heeft zich bij elke gebeurtenis in het Koninklijke gezin ondubbelzinnig geuit.

Het beeld van Koningin Wilhelmina heeft steeds geleefd in de harten der bevolking. Maar zij wenschte dat beeld ook steeds voor oogen te hebben. Het was dan ook een gelukkig denkbeeld van het Huldigingscomité, met zijn eere-voorzitter Gouverneur Van Heemstra, om de herinnering aan het 25-jarig jubileum van Uwer Majesteits regeering, levendig te houden door de oprichting van dit monument, een denkbeeld, dat dadelijk bijval vond bij de geheele bevolking.

Voor het Comité dat met groote toewijding zijn taak heeft vervuld moet het een streelende voldoening zijn, iets tot stand te hebben gebracht dat van geslacht tot geslacht aan de bevolking dierbaar zal zijn, als symbool van hare verknochtheid aan Uw Huis.

Ik zal niet herhalen al wat zoo goed gezegd is bij de onthulling van het standbeeld, in het telegram van hulde van den Gouverneur, in het adres der Koloniale Staten, in de talrijke adressen van eerbiedige hulde van de burgerij, die Uwe Majesteit hebben bereikt en in de gedenkboeken en tijdschriften en in de Surinaamsche bladen.

Slechts dit wil ik herhalen, dat in geen tijdperk van de geschiedenis van Suriname, zoowel op geestelijk als op stoffelijk gebied door het Moederland zooveel is gedaan voor de kolonie als gedurende het 25-jarig tijdperk van Uwer Majesteits regeering. Dat de maatregelen op economisch gebied niet altijd het gewenschte gevolg hebben gehad, is toe te schrijven aan oorzaken waartegen de mensch niets vermag.

De grondwetsherziening van 1922 opent ook voor dit over-

zeesch gebiedsdeel van Uwer Majesteits Rijk nieuwe perspectieven.

Waren het bij de inhuldigingsfeesten in de kolonie klanken van liefde en trouw aan de Vorstin, welke vernomen werden, bij uw zilveren feest voegden zich daarbij uitingen van innige dankbaarheid voor al hetgeen onder de regeering van Uwe Majesteit voor de kolonie is gedaan.

Aan de voorzijde van het monument prijkt het Koninklijk wapen, met zijn fier: *Je Maintiendrai*. Op de achterzijde het oude Surinaamsche wapen met zijn spreuk: *Justitia, Pietas, Fides*. Gouverneur van Heemstra heeft het zoo treffend gezegd in het jubileumnummer van het blad De Surinamer, dat deze spreuk Koningin Wilhelmina kenmerkt, zoowel in Haar wezen als in Hare regeering.

Het is de innige bede van Suriname's bevolking, dat Uwe Majesteit met haar gezin nog gedurende een lange reeks van gelukkige jaren moge gespaard blijven.

Majesteit! moge het U gegeven zijn in de ingetreden regeeringsperiode Suriname, dat niets liever wenscht dan Nederlandsch te blijven, te zien worden een bloeiend en gelukkig land, een parel aan Uw Kroon.

* * *

Hare Majesteit antwoordde hierop met een korte toespraak, waarin zij uitdrukking gaf aan hare gevoelens van groote erkentelijkheid voor de liefde en trouw van Suriname's bevolking aan haar en haar gezin. De wenschen en belangen van Suriname's bevolking, zouden bij haar steeds een open oor vinden. Het grootsche huldeblijk der bevolking had haar getroffen. Zij verzocht haar hartgrondigen dank te willen overbrengen. Ten slotte sprak Hare Majesteit den wensch uit, dat zij het nog mocht beleven, dat de wenschen van voorspoed en geluk voor Suriname's bevolking, geuit door dr. Benjamins, zullen worden verwezenlijkt.

* * *

In het voorgaande is in het kort de geschiedenis van het op 31 Augustus 1923 op het Gouvernementsplein te Paramaribo onthulde standbeeld vastgelegd.

---

[1]) De geschiedenis van het huldeblijk aan H. M. aangeboden ter gelegenheid van Hoogstderzelver huwelijk op 7 Februari 1901 is te vinden in afl. 7 en 8 van den 69sten jaargang van „De Navorscher" (1920) door Fred. Oudschans Dentz.

AANVULLING FOLKLORE IN NEDERLANDSCH WEST-INDIË

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

De zeer eerw. heer pastoor W. L. de Barbanson schrijft uit Rincon (Bonaire), dat hij heel toevallig het Juli-Augustus nummer 1932 van De West-Indische Gids in handen kreeg, waarin op blz. 127 het spel beschreven staat, dat de heer Statius Muller op Curaçao heeft gezien; hij vervolgt, dat het spel op Rincon ook wordt gespeeld, en wel op dezelfde manier als ik het in de W. I. Gids aanduidde. De woorden, zegt pastoor de Barbanson, die ze hier erbij zingen zijn:

Solo cu luna lagami pasa
cu un todo mi gúa
cu Dios a duna mi
Premio, premio, premio
silencio na pleizier.

De vertaling ervan is: Zon en maan laat mij doorgaan, met mijn kind alleen? (of alleen met mijn kind?), dat God mij gegeven heeft, prijs (de prijs ervoor is?), stilte en pret.

De vraag, bij de uitverkiezing van zon en maan, luidt: „cual por stima: solo ò luna?", vertaling: wat bemin je (wat mag je, of wat kun je beminnen), zon of maan?

Pastoor de Barbanson vermoedt, dat er wel variaties zijn in die woorden, en verklaart zich bereid te probeeren die veranderingen te verkrijgen.

Het liedje wordt op een bepaalde melodie gezongen, het meest bij huis bij heldere maan. Bij de school wordt het niet gespeeld of misschien zeer zelden. Dat het lied

's avonds bij maanlicht gezongen wordt, is te begrijpen, omdat men dan immers tamelijk goed zien kan en de menschen dan vanzelf er meer toe komen om buiten te zitten voor hun huisjes. Een rechtstreeksch verband tusschen het liedje en het maanlicht (met de duidelijk zichtbare aanwezigheid van de maan) ziet de heer de B. echter niet. Het is zijn zeer eerwaarde bekend, dat er nog andere liedjes onder de bevolking bestaan; ik hoop, dat hij erin moge slagen ze op te teekenen. Het zou niet de eerste maal zijn, dat door toedoen van iemand behoorende tot de R.K. geestelijkheid, volksgebruiken of eigenaardigheden werden te boek gesteld en voor de herinnering bewaard die anders onherroepelijk verloren zouden zijn gegaan.

GEGEVENS OMTRENT HET GESCHENK TER GELEGENHEID VAN HET 25-JARIG HUWELIJKSFEEST VAN HET KONINKLIJK ECHTPAAR DOOR DE BEVOLKING VAN SURINAME AANGEBODEN

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de laatste vergadering van het huldigingscomité op 17 April 1926 [1]) deelde de voorzitter, mr. S. D. de Vries, mede, dat hij met den secretaris, R. D. Simons en den penningmeester, mr. A. van Traa, eenige maanden tevoren het initiatief had genomen om gelden in te zamelen om het Koninklijk echtpaar bij diens zilveren huwelijksfeest wederom een geschenk uit Suriname te kunnen aanbieden.

Aan bijdragen uit Paramaribo ontving het comité *f* 2.451,80 en uit de districten *f* 1.198,43, t.w. uit Beneden-Commewijne: *f* 336,75, uit Boven-Suriname en Boven-Para: *f* 237,93, uit Boven-Commewijne en Cottica: *f* 182, uit Saramacca: *f* 136,15, uit Marowijne :*f* 91, uit Nickerie: *f* 90,60, uit Coronie: *f* 89,25 en uit Beneden-Suriname en Beneden-Para: *f* 34,75.

Voor deze som van *f* 3650,23 werden aangekocht:

A. Ten behoeve van *H.M. de Koningin*:

1.	Een waaierketting samengesteld uit pepieten	*f* 483.—	
2.	Doos ingelegd met gekroonde W en jaartallen versierd met gouden scharnieren, goud slot en staande op gouden pootjes	- 337.50	
3.	Zes gouden menuhouders, voorstellend het oude Surinaamsche wapen . .	- 1200.—	
4.	Doos voor deze menuhouders	- 46.—	*f* 2066.50

[1]) Zie bladz. 13.

B. Ten behoeve van Z.K.H. den *Prins der Nederlanden*:		
1. Stuk kwarts met goudaderen voor presse-papier	*f* 70.—	
2. Goud voor het vervaardigen van het voetstuk der presse-papier	- 1200.—	
3. Doos voor de presse-papier	- 22.—	*f* 1292.—
C. Administratiekosten, verzendings- en verzekeringskosten enz.		*f* 53.05
D. Voordeelig saldo		- 238.68
Tezamen		*f* 3650.23

Het saldo werd, overeenkomstig het verlangen der Koningin, afgestaan ten behoeve der slachtoffers van den watersnood in Nederland. Het werd op 14 April 1926 afgedragen aan den penningmeester van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond, A. Ph. Samson, die penningmeester was van het plaatselijk comité tot inzameling van gelden ten behoeve van de slachtoffers van den watersnood.

Wat de gouden waaierketting van de Koningin betreft, kan worden medegedeeld, dat deze 1,52 lang was een gewicht aan zuiver goud van 161 gram had en in een slangenhouten doos was verpakt, waarop als motief kolibri's voorkomen, honing uit de bloemen van een stefanoot zuigende. Elke parel van de gekroonde W is ingelegd. Op een lint van Oranjehout zijn de data aangebracht 1901—2 Februari—1926. De voetjes, slot en scharnieren zijn van Surinaamsch goud (80 gram).

De pressepapier voor den Prins heeft een grondvlak van massief Surinaamsch goud (676½ gram), waarop een stuk kwarts van 50 gram bevestigd is, zichtbaar doorregen met goud en afkomstig van het placer der Cie des mines d'or.

De menuhouders wegen ieder een ons en zijn van zuiver goud.

Het goudsmidswerk van de ketting en menuhouders was van den goudsmid M. A. Abrahams, dat van de presse-papier van S. J. Robles, de doozen waren door den schrijnwerker De Meer vervaardigd en het bekleeden der doozen was geschied door de eerwaarde sœurs.

HANDELSMOGELIJKHEDEN MET ZUID-AMERIKA

Tentoonstellingsschip naar de Zuid-Amerikaansche havens

De Directeur van het Bureau voor Handelsinlichtingen Oudebrugsteeg 16, Amsterdam, verzoekt ons de aandacht van de Nederlandsche firma's te vestigen op de mogelijkheden die zich voordoen voor het aanknoopen van zakenrelaties in Zuid-Amerika.

Hij schrijft:

Waarschijnlijk is het in Nederlandsche handelskringen niet genoeg doorgedrongen hoe andere landen hun best doen om nieuwe markten in Zuid-Amerika te veroveren.

Zagen wij eenige jaren geleden de grootsch opgezette propaganda van Engeland, om den handel tusschen Engeland en de voornaamste staten van Zuid-Amerika te verlevendigen, zoo zien wij thans het s.s. „Point Ancha" de havens van Midden- en Zuid-Amerika aandoen, teneinde den afzet der producten van de Vereenigde Staten te bevorderen.

Deze drijvende tentoonstelling brengt de meest verschillende artikelen naar Zuid-Amerika. Artikelen die ook door Nederland kunnen worden geleverd zooals blijken zal uit de volgende opsomming:

Bouwmaterialen, suikerwerken, cement, chemische producten, cocosolie, katoenen goederen, melkproducten, ontsmettingsmiddelen, meel, conserven, materialen voor wegen-aanleg, gebreide goederen, verf, papieren, rubber-artikelen, electrische lampen, zeep, specerijen, tegels, dakpannen, gereedschappen, isolatoren, jaloezieën, deuren, tuinmeubelen, houtsoorten, glaswerk, vruchtensap, lantaarns voor automobielen, lederwaren, machines

(landbouw-, ijs-, meel-, enz.), lucifers, radio, pompen, koelkasten, houtwaren.

Plaatselijke bladen uiten hun groote voldoening over deze propaganda en sporen den handelsman aan zich deze gelegenheid ten nutte te maken, om goede relaties aan te knoopen.

Het is niet te verwachten dat men in Nederland spoedig zal overgaan het voorbeeld van de Ver. Staten te volgen. Weinige jaren geleden werd er in ons land moeite gedaan een drijvende tentoonstelling naar Zuid-Amerika te zenden. Dit plan moest worden opgegeven uit gebrek aan deelneming.

Het is te begrijpen dat men onder de huidige omstandigheden opziet tegen een dergelijke onderneming.

Er bestaan echter eenvoudiger middelen die de Nederlandsche industrie zouden kunnen bevorderen door uitbreiding van haar afzet in Zuid- en Midden-Amerika.

Het Bureau voor Handelsinlichtingen verklaart zich gaarne bereid hieraan mede te werken. Getrouw aan zijn devies „Ick Waec" acht het zich tot plicht thans het bekende waarschuwende woord „Let op Uw Saeck" weder te laten hooren. Nederland heeft reeds naam gemaakt in Zuid-Amerika, maar men mag niet vergeten dat, wanneer men uit vrees „voorloopig" afziet van nieuwe relaties in Zuid-Amerika, concurrenten van andere nationaliteiten alles zullen doen om dit afzetgebied voor zich te winnen.

De bewering, dat men in Nederland in het algemeen weinig afweet van de voordeelen die Zuid-Amerika biedt, is in vele gevallen niet juist. Dat Zuid-Amerika voor vele artikelen aan Nederland de voorkeur geeft, bewijzen het groote aantal verzoeken van Zuid-Amerikaansche firma's die aan het Bureau voor Handelsinlichtingen worden gericht met het doel verbindingen te verkrijgen met Nederlandsche fabrikanten en exporteurs.

Zuid-Amerika is voor het Bureau voor Handelsinlichtingen reeds meer dan 30 jaren *„bekend terrein"* en omgekeerd is er geen officiëele of belangrijke particuliere

handelsinstelling die het Bureau voor Handelsinlichtingen niet kent.

De uitgebreide gegevens betreffende alle Midden- en Zuid-Amerikaansche staten welke onze archieven bevatten, stellen ons in staat inlichtingen te verstrekken betreffende import, export, statistieken, invoerrechten, enz.

STATIAANSCHE TOESTANDEN IN DE XVIIIe EEUW

DOOR

W. R. MENKMAN

I

In den ochtend van 13 April 1778 werd van de forteres „Orange" op St. Eustatius „alarm geschoten", volgens „oud costuym" het sein voor de Burgerij om zich binnen deze versterking te verzamelen. De stemgerechtigde ingezetenen werden bijeen geroepen ter verkiezing van een nieuw Raadslid, wegens het overlijden — zes dagen te voren — van Johannes Heyliger, den Kapitein der Burgerij.

Behalve het Bestuur des eilands waren in de Raadszaal aanwezig de Schout bij Nacht Lodewijk Graaf van Bylandt — Commandant van het sedert kort in de Westindische wateren aangekomen eskader — en twee zijner onderbevelhebbers, de Kapiteins ter Zee Willem van Braam en Jan Pruyst. De vlootvoogd was in der haast van St. Maarten overgekomen, vermoedelijk met drie zijner schepen, want er is van nog een Kapitein sprake, Guilliam van Harencarspel Dekker. Allerlei geruchten vernomen hebbende, o.a. over knoeierijen welke met betrekking tot deze verkiezing zouden zijn beraamd, voelde van B. zich blijkbaar geroepen om de plechtigheid bij te wonen en toe te zien dat alles eerlijk toeging; Commandeur en Raden hadden hem op zijn verzoek toegestaan bij de verkiezing aanwezig te zijn, wat moeilijk iets anders kan zijn geweest dan een concessie tegenover den Bevelhebber van 's Lands vaartuigen.

Het bij de verkiezing ontstane „tumult" intusschen, waardoor het Statiaansche Bestuur „de achtbaarheid der Regeering" in gevaar gebracht achtte, ontstond niet rechtstreeks door de aanwezigheid der Marine-officieren, maar doordat de door Commandeur en Raden in zijn bediening geschorste Secretaris-vendumeester, Alexander Le Jeune, eischte dat door hem en niet door zijn plaatsvervanger, den Eersten Klerk Abr. Beaujon, de stemmen zouden worden opgenomen, een eisch welke door de op haar privileges

gestelde Burgerij, onder aanvoering van den Luitenant Willem Heyliger en den Vaandrig Jacobus de Windt, werd ondersteund.

De Schout bij Nacht stelde zich bij dit conflict nogal duidelijk aan de zijde der Burgerij en tegenover den Commandeur — Johannes de Graaff — en zijn aanhang. Een oplossing werd ten slotte gevonden door het besluit om te stemmen met lijsten, ingediend door iederen corporaal van het voetvolk en iederen officier der ruiterij; alleen burgers van de Protestantsche Religie, de Nederlandsche taal machtig en niet verwant aan de zittende Raadsleden, zouden mogen stemmen en bij de stemopneming zouden desgewenscht corporaals en officieren aanwezig mogen zijn. Op deze wijze kwam de verkiezing tot stand van Hendrik Pandt tot Raadslid en van het oudste Raadslid, P. Runnels, tot Kapitein der Burgerij, lang niet tot aller tevredenheid evenwel. De Schout bij Nacht, één Kapitein t/Z., de Luitenant der Burgerij, de oud-commandeur a.i. Abr^{m} Heyliger en de geschorste Le Jeune, in vergadering bijeengekomen, protesteerden tegen de verkiezing buiten de tegenwoordigheid van den Secretaris; de Luitenant legde zijn functie neer. Ook werd een protest ingediend door een aantal burgers tegen de onregelmatigheid van het stemmen met lijsten, tegen het verbod om gewapend op te komen ter verkiezing en tegen de rol welke was toebedeeld geworden aan den Gerechtsbode, die n.l. van met een lijst rond te gaan bij de burgers die wachtdienst hadden; dit alles zou volgens de onderteekenaars van het protest in strijd zijn met de „aloude costuyme".

Natuurlijk gaf het gebeurde aanleiding tot de noodige verhooren door de Overheid — beëedigde verklaringen speelden destijds een belangrijke rol bij moeilijkheden van allerlei aard — in zake de geruchten waarover de Schout bij Nacht zich had uitgelaten; praatjes o.a. van Ravené Jr. — corporaal der Militie — dat orders zouden zijn gegeven tot voorbereiding op gewapend optreden tegen de Burgerij. Even begrijpelijk echter is het dat de Regenten van het eiland zich „grootelijk geledeert en gegraveert" voelden, vooral door de memorie welke van Bylandt op een bijeenkomst van 17 April — nadat de verkiezing van 13 April door het optreden van Le Jeune mislukt was — ten huize van den Commandeur aan dezen laatste, de Raadsleden en de officieren der Burgerij had voorgelezen, ter verklaring van zijn overkomst naar St. Eustatius. Commandeur en Raden „insinueerden" onmiddellijk na de bijeenkomst den Schout bij Nacht om een copie van het voorgelezene over te leggen en besloten niet meer met hem te zullen confereeren over interne aangelegenheden des eilands. Van Bylandt

schreef een boozen brief terug — vanuit het huis van den koopman Jacques Texier, bij wien hij logeerde — in welken brief hij zich beleedigd toonde door de tot hem gerichte insinuatie, waaraan hij niet voldoen wilde; hij zeide met 's Lands eskader te zijn gekomen om kolonie en commercien te beveiligen, doch wat dit te maken had met zijn optreden bij de verkiezing bleef in het midden.

Door het bovenomschreven relletje bereikte een oneenigheid haar climax welke reeds geruimen tijd had bestaan, die tusschen den Commandeur Johannes de Graaff en zijn aanhang eenerzijds en den Secretaris-vendumeester Alexander Le Jeune — vermoedelijk eveneens met aanhang — aan den anderen kant, een geschil waarvan de bijzonderheden een allerongunstigst licht werpen op de Statiaansche toestanden van dien tijd.

Alexander Le Jeune, van Bergen op Zoom, een Luitenant ter Zee, was in 1776 door Heeren X aangewezen om den tot Commandeur benoemden de Graaff in de verschillende vroegere functie- van dezen laatste op te volgen. Thulemeyer (depêche van 17 Mei 1776) beweerde dat Le Jeune was aangesteld om Engeland genoegen te geven en dat hij opdracht had met den Engelschen Ambassadeur hier te lande betrekkingen te onderhouden; een en ander in verband met de klachten van Sir Joseph Yorke, over begunstiging der Amerikanen op St. Eustatius. Le J. meende te weten dat de G. liever geen Secretaris uit Holland had zien komen.

Spoedig na Le Jeune's aankomst op St. Eustatius ontstond een conflict met de Graaff, die b.v. in twijfel meende te moeten trekken of Le J. ook benoemd was voor Saba, voor welk eiland de Commandeur zelf een vendumeester wilde aanstellen; de commissie van Le J., in de vergadering der X van 3 Mei 1776 vastgesteld, was blijkbaar op dit punt niet duidelijk.

Het conflict heeft lang geduurd en van weerskanten is heel wat papier beschreven met klachten aan Bewindhebbers. Commandeur en Raden legden den Secretaris „weederspannigheid en tegenstreeving" ten laste, beklaagden zich over zijn onkunde en verwaandheid en meenden zelfs bewijzen te hebben van zijn, „ongeregelde, buytenspoorige, oproerige, dangereuse en strafwaardige conduite". Le Jeune van zijn kant beschuldigde in zijn lijvige memorie van 8 Mei 1777 de Graaff van corruptie in allerlei vormen, van machtsmisbruik en nepotisme, van inhaligheid, gebrek aan activiteit en conservatisme uit belangzucht, kortom van alles wat leelijk is, of liever van alles wat het XVIIIe

eeuwsche regentendom in ongunstigen zin kenmerkte. Bestuur, rechtspraak, administratie, vreemdelingenpolitiek, het was volgens Le J. alles even slecht op St. Eustatius; de slaven werden niet behoorlijk in bedwang gehouden, de discipline onder de militairen was gering en de weermiddelen verkeerden in slechten staat. In een nieuwe memorie — van 23 October 1777 — legde Le J. er nog een schepje boven op en deed hij o.a. een boekje open van de door den Commandeur uitgesproken verbanningen.

Bij besluit van Commandeur en Raden dd. 9 Mei 1777 werd Le Jeune geschorst en — als Secretaris van den Raad — tijdelijk vervangen door den Eersten Klerk Beaujon; Le J. maakte daarop publiek bekend dat B. geen opdracht of aanstelling had uit Nederland en dat wat hij als Secretaris verrichtte dus van onwaarde was.

Bewindhebbers keurden de actie tegen Le J. niet goed; zij meenden dat Commandeur en Raden zich door animositeit hadden laten leiden. Het Bestuur van het eiland besloot desniettemin den Secretaris niet te herstellen in zijn functie; liever wilde men de zaak voor de Staten-Generaal brengen. In Augustus 1778 eerst werd Le J., ingevolge de in het Moederland genomen beslissing, in de volle waarneming van zijn ambt hersteld, nadat Commandeur en Raden nog op 2 Mei van dat jaar hadden geresolveerd hem wel vergoeding toe te kennen voor tijdens de suspensie gemist inkomen, maar zich overigens zekere rechten tegenover hem voor te behouden. Intusschen had de vergadering der X in Juni van hetzelfde jaar besloten Le J. naar Patria te laten komen, in verband met het gebeurde bij de verkiezing. De Secretaris sprak er in een brief aan Bewindhebbers van 24 October 1778 zijn verwondering over uit dat men hem noodzaakte een kostbare reis te ondernemen en hij vertrok niet met bekwame spoed, evenmin als de Graaff, die reeds in 1777 was ontboden, om zich te verantwoorden op de klachten van den Engelschen Gezant, maar uitstel had gekregen. Eerst op 3 Februari 1779 aanvaardde Le J. de reis, met het snauwschip „Neletta", kapitein S. J. van der Hout; evenals de G. werd hij gehandhaafd en ook hij keerde naar St. Eustatius terug, waar beiden getuigen zouden zijn van de neming van het eiland door de Engelschen op 3 Februari 1781.

Van de fouten in het bestuur over St. Eustatius lijkt wel de ernstigste het ellendige systeem der emolumenten. De bezoldiging der Compagniesdienaars — indien zij al betaling genoten — was bijzaak; hun werd gelegenheid gegeven om van al wie met het Gouvernement of met de Justitie te maken had, schatting te

heffen en de onderlinge ruzies der ambtenaren hadden in de allereerste plaats in broodnijd haar oorzaak. Niet minder verkeerd was het natuurlijk dat de Commandeur tevens Fiscaal was, wat aan den eenen kant tot vexaties, aan den anderen kant tot slappe wetshandhaving leidde. En eindelijk moet de slechte bestuursvoering van destijds worden toegeschreven aan gemis aan belangstelling bij de Heeren in Patria voor de inwendige aangelegenheden van de kolonies en het ontbreken van behoorlijke reglementen en instructies.

De Commandeur genoot van de Compagnie een tractement van 500 gulden per jaar, alsmede 240 pesos per jaar voor huishuur. Verder werkten, zoolang er nog Compagniesslavinnen waren, twee negerinnen voor hem als waschvrouwen en had hij de beschikking over zekere gronden, aan de Compagnie toebehoorende, welke „van oude tijden af tot gebruik en voordeel en als emolumenten van de Commandeurs zijn geweest" (brief van 22 Maart 1779 in antwoord op een vraag om inlichtingen van de zijde der Kamer Amsterdam dd. 17 October 1778, gedaan aan den Commandeur a.i. Pieter Runnels). Toch schatte Le Jeune het inkomen van de Graaff op 30.000 pesos 's jaars, zijn slavenmacht op 300 stuks en zijn bezit aan vaste goederen op ongeveer een vierde van al het particuliere eigendom op het eiland; dat hij een vermogend man was kan ook nog hieruit blijken dat zijn particuliere kas bij de komst van Rodney bijna 55000 pesos bevatte, welke som hij aan den plunderenden Engelschen admiraal moest afstaan.

Toen Le J. in 1776 als Secretaris en Vendumeester optrad nam hij deze beide ambten over van de G., die ze 25 jaar lang, immers sedert 1751, had bekleed en er ontstond al direct oneenigheid omdat de Commandeur de kas en de financieele bescheiden onder zich wilde houden. Volgens de memorie van Le J. liet de G. zich 30 pesos betalen voor een vrijbrief en een Johannis (11 stukken van 8) voor een burgerbrief; allerlei papieren werden buiten de Secretarie om behandeld en de Commandeur trok meer inkomsten dan de Secretaris, die het werk deed en het kantoor bekostigde, eenvoudig door zich voor elke handteekening te laten betalen. Een lijstje van „de salarissen of emolumenten welke de Heer „Gouverneur trekt van alle papieren die door Z. Ed. geteekend „worden" was bij de memorie van Le J. gevoegd.

Als Fiscaal vielen den Commandeur boeten toe in crimineele zaken; Le J. had eens een geval onderzocht — of liever met den delinquent besproken — en in het dossier dat het Bestuur op 28

Juli 1777 naar Nederland zond, ter ondersteuning der klachten tegen den recalcitranten Secretaris, werd een beëedigde verklaring opgenomen van denzelfden delinquent, Samuel Moses, van de Joodsche natie, die op den tweeden Pinksterdag van dat jaar in zijn winkel goederen — een broek n.l. — had verkocht. Voor deze overtreding had de Commandeur hem een boete opgelegd van 25 pesos, plus een daalder voor den onderofficier die den beklaagde had voorgeleid. Commandeur en Raden vermeldden het geval om aan te toonen dat Le J. zich bemoeide met zaken welke hem niet aangingen en waarmede zij ongetwijfeld meenden zonder schroom voor den dag te kunnen komen; voor ons echter illustreert het hoe de Commandeur de ordonnanties handhaalfde, ratione officii, maar ten voordeele van eigen beurs. Ook vertelde Le J. nog hoe de rechterlijke actie tegen zekeren G. Scott — op grond van klachten der Engelsche autoriteiten, — aan den Commandeur 150 pesos had opgebracht.

In het algemeen werden volgens Le J. de verordeningen op slappe wijze uitgevoerd; de G. verdeelde zijn tijd tusschen kantoor, fort en eigen plantage en gaf door zijn gebrek aan activiteit een slecht voorbeeld aan de andere ambtenaren, die evenals hij zelf door kuiperijen aan het roer waren gekomen, hij vergaf ambten aan vrienden en verwanten, om ook uit hunne inkomsten mede te kunnen profiteeren.

De tappers, schreef Le J., waren Spanjaarden en Portugeezen, die hooge huren betaalden aan de huiseigenaren — notabelen van het eiland — en ongestraft gestolen goederen aannamen, in ruil voor drank; de G. legde boeten op aan slagers, die voor zijn huishouding geen vleesch wilden leveren tegen officieel vastgestelden — te lagen — prijs. De Justitie was slecht, de Rechters onbekwaam en partijdig en zij liepen aan de leiband van den Commandeur. De boedelbereddering was zóó gebrekkig, dat geabandonneerde boedels soms twintig jaar lang onverantwoord bleven; familieleden van de G. durfden hem niet om afrekening vragen van gelden welke hij van hen onder zich had, de curatoren waren meest vrienden van den Commandeur. Hierbij valt op te merken dat Wees- en Boedelkamers in de andere Westindische Koloniën reeds lang bestonden; voor St. Eustatius echter begon men de wenschelijkheid van een dergelijk instituut pas in 1780 in te zien. Tien jaar later evenwel was het met de boedelbereddering op St. Eustatius nog altijd slecht gesteld, zie den brief van den Gouverneur Godin aan den Raadpensionaris dd. 31 Augustus 1790[1]).

[1]) West-Indische Gids Eerste jaargang.

Inwoners die bij de Graaff of leden van zijn kliek in de schuld stonden — als hypotheekgevers b.v. — lieten zich uit vrees allerlei „impositiën" welgevallen, vertelde Le J.; wanneer iemand, voor een civiele schuld aangesproken, niet betaalde, dreigde de Commandeur met opsluiting in het fort.

Ook tegen den vroegeren Commandeur — Jan de Windt — hadden de inwoners grieven gehad en zij hadden daarvan door een adres laten blijken; de W. — die niet minder dan 21 jaar aan het bestuur is geweest — had toen volgens Le J. door intimidatie weten te verkrijgen dat een „contra-adres" werd geteekend. Dat Le J. niet alleen stond met zijn bewering over een kliekgeest, welke op St. Eustatius zou bestaan, bleek uit een brief van 7 Februari 1779 van een heel wat eenvoudiger man, een militair met langdurigen dienst en van vreemde nationaliteit, den corporaal der Militie François Chitzie, geboortig uit Weenen, die zich in Nederland beklaagde over de behandeling hem op zijn ouden dag door den serjeant — een Statiaan — aangedaan. Klagen ter plaatse zelf was „niets gedaan", schreef de verontwaardigde corporaal, want op St. Eustatius was iedereen aan iedereen geparenteerd. Wij weten dat de Vice-Commandeur van St. Maarten, Abraham Heyliger Pietersz., de Graaffs' schoonvader was, twee Godet's waren zijn zwagers en het is vooral deze laatste naam, welke men voortdurend terugvindt in verband met verschillende Compagniesbedieningen.

Dat het voor den Secretaris-vendumeester, die een Hollander was en dus buiten alle combinaties stond, zaak was alle hem rechtens toekomende emolumenten binnen te krijgen, spreekt van zelf; van de zijde der Compagnie genoot hij niemendal, zelfs geen rantsoen. Het vendumeesterschap alleen evenwel gaf al inkomsten van beteekenis; het had de laatste zeven jaar gemiddeld 1750 pesos 's jaars opgebracht, schreef de Graaff op 18 October 1776 — en hij kon het weten — en daarvan behoefde geen enkele recognitie aan de Kolonie te worden betaald. En volgens brieven van Mr. Ter Hoeven — over wien later — van October 1780 maakte Le Jeune toen ƒ 25000.— per jaar vrij geld.

De in de zaak Le Jeune zoo vaak genoemde Beaujon was eerst Assistent, op een gage van 25 gld. 's maands, later Eerste Klerk met ƒ 40 per maand, onder beide titels gerechtigd tot het ontvangen van rantsoen, dat, toen het niet meer in natura werd uitgereikt, vergoed werd met 182 pesos per jaar. Bovendien mocht hij blijkbaar de kamer boven de Compagniespakhuizen òf als kantoor gebruiken, òf verhuren en volgens zijn request van 18 Sep-

tember 1776 maakte hij hiermede nog een inkomentje van 180 pesos per jaar. Dat deze ambtenaar, die een groot gezin had, het grootendeels ook al weder van de emolumenten moest hebben, is duidelijk. Zoodra hij evenwel den titel van Eerste Klerk had gekregen, protesteerde Le Jeune er tegen dat Beaujon aandeel zou krijgen in de secretarieele en notarieele emolumenten, waardoor de Secretaris-vendumeester zijn bestaan bedreigd zag en dat terwijl op St. Eustatius het leven zoo duur was.

Officieele tarieven der justitieele, secretarieele en notarieele papieren bestonden niet, volgens de memorie van Le J.; zij waren door den Heer de Graaff, toen deze nog Secretaris-vendumeester was, willekeurig vastgesteld. De Compagnie bemoeide zich blijkbaar met deze aangelegenheden niet en de bevoegdheden aan de verschillende ambten verbonden werden ook nogal eens in het midden gelaten; Beaujon b.v. kreeg pas eind 1777 een instructie uit Nederland gestuurd.

Toen eindelijk Commandeur en Raden gedwongen waren Le Jeune weder in zijn functies te herstellen, werd tevens besloten dat de „actes van revizien", waaraan blijkbaar ook wat verdiend werd, voortaan als publieke of notarieele bescheiden zouden worden beschouwd en dus de Secretarie zouden passeeren. Tevens werd bij die gelegenheid het bedrag vastgesteld waarop Le J. recht had wegens gemiste emolumenten tijdens zijn schorsing als Secretaris van den Raad — wat langer dan een jaar — en bepaald op ruim 2100 pesos. Beaujon had als plaatsvervanger die gelden geïncasseerd — ten behoeve van den Raad wel te verstaan — en zoodoende werd het te restitueeren bedrag omgeslagen over den Commandeur en vijf Raadsleden. Voor den afwezigen de Graaff betaalde diens op St. Eustatius achtergebleven echtgenoote, voor een inmiddels overleden Raadslid diens weduwe — onder protest — en één Raadslid bleef in gebreke, eerstens omdat betalen hem niet convenieerde, tweedens omdat hij niets genoten had, zoo beweerde hij.

Dat de ambtenaren zelf baas waren over de emolumenten blijkt hieruit dat Le Jeune, toen hij naar Patria was opgeroepen, met Beaujon de overeenkomst maakte dat deze laatste één derde zou genieten van de inkomsten der Secretarie en van die van het Vendukantoor, wat B. te weinig vond. Overigens betaalden de ambtenaren in de leidende functies zelf de kantoorbehoeften, zoowel als de salarissen der ondergeschikten. Er waren in 1776 vier beëedigde klerken, één bij den Commandeur, één bij den Eersten Klerk en twee aan de Waag; deze genoten geen van allen

eenige bezoldiging van de Compagnie, evenmin als Gerechtsbode en Substituut-gerechtsbode. De Waag- en rooimeester had ook al geen tractement ten laste der Compagnie, maar hij trok natuurlijk inkomsten uit de Waag; de Pakhuismeester stond wat gage en rantsoen betrof gelijk met een soldaat of constabelsmaat en werd dus lager bezoldigd dan een corporaal.

Als een voorbeeld van de minder alledaagsche zaken welke Commandeur en Raden als rechterlijk college zoo af en toe te behandelen kregen — en waarbij zij volgens Le Jeune van hun onkunde blijk gaven — kan gelden dat van de „Poisson Volant" — in de Engelsche stukken „Flying Fish" genaamd — een schoener gevoerd door kapitein Armand La Fargue. Het schip was in Februari 1777 op St. Eustatius aangekomen, zoogenaamd in ballast en met het doel geleden schade te herstellen, maar had clandestien eenige „nieuwe negers", 48 olifantstanden en 35 stukken campêche ingevoerd. Bij vonnis van den Raad waren de negers geconfisqueerd en verkocht en de goederen opgeslagen „tot nadere orders en dispositie". Later echter bleek dat alles afkomstig was geweest uit het Engelsche snauwschip „Amelia" — John Mc. Neil — genomen door de Amerikaansche bark — kaperschip — „Retaliation" — George Ord — en overgeladen in de „Poisson Volant". Zoowel de geinteresseerden bij de prijs als de belanghebbenden bij den „capteur" reclameerden en de Statiaansche rechters wisten niets beters te doen dan de zaak te verwijzen naar het Moederland.

Een tweede geval — in hetzelfde jaar — had eveneens betrekking op den kaperoorlog. Ditmaal gold het twee Engelsche kapers, die in volle zee twee Amerikaansche barken hadden genomen en naar Antigua opgebracht. Inwoners van St. Eustatius waren geinteresseerd bij de genomen schepen en hunne ladingen, in het eene geval een zekere Th. Wallace, in het andere H. Godet — de Waagmeester der Compagnie — en E. Lester; de beide laatstgenoemde Heeren komen in andere stukken van denzelfden tijd voor als door de Engelsche autoriteiten beschuldigd van betrokken te zijn geweest bij de bemanning en de uitrusting van een Amerikaanschen kaper op St. Eustatius. Toen een der beide Engelsche kaperkapiteins — Joseph Berry van den schoener „Grayhound" — zich na zijn actie weder eens op St. Eustatius vertoonde, werd hij door Wallace en Lester in rechten aangesproken, op grond hiervan dat noch hij noch zijn collega behoorlijke commissies zouden hebben bezeten. Commandeur en Raden echter ontzegden

den eisch, omdat naar hunne meening het al of niet wettige der neming geen zaak was „voor de Regeering van het eiland" en belanghebbenden op Antigua behoorden te klagen.

De strijd tusschen Engeland en de Amerikaansche Staten was voor een belangrijk deel een kaperoorlog en het was niet alleen de verleiding om ter wille van het profijt met de Nederlandsche neutraliteit de hand te lichten, dat St. Eustatius in een moeilijke positie verkeerde; de aanwezigheid van vele vreemde elementen, al dan niet in het bezit van Statiaansche burgerbrieven, droeg daartoe mede bij en niet minder het uitreeden van talrijke kleine kaperschepen op de naburigen Engelsche en Fransche eilanden. Zeeroof, kaapvaart en sluikhandel hadden twee eeuwen lang in het gebied der Caraibische Zee welig getierd en wanneer een nieuwe gelegenheid tot vrijbuiterij zich aanbood, dan was er geen gebrek aan ondernemingslust, noch aan personeel.

Een strafzaak welke een rol heeft gespeeld in den strijd tusschen den Statiaanschen Raad en Le Jeune en waarover deze laatste op 15 Januari 1777 aan Bewindhebbers schreef, was die tegen een 15jarigen scheepsjongen, die verdacht werd van zijn kapitein te hebben willen vergiftigen. Hoewel niet blijkt dat werkelijk vergif was toegediend, vinden wij wèl dat de jeugdige delinquent gepijnigd werd — aan de op den rug gebonden handen opgeheschen, met een gewicht aan den hals. Niet tegen deze hardhandige ondervraging had Le J. bezwaar, maar tegen het onderteekenen — door hem als Secretaris van den Raad — van zekere interrogatoriën, welke niet vooraf aan den verdachte waren voorgelezen. Op de weigering van Le J. tot onderteekening dezer interrogatoriën volgde een zóó warme discussie over de vraag of al dan niet de juiste vormen in acht waren genomen, dat Le J. met Van Leeuwen's „Manier van procedeeren in crimineele saaken" op de tafel sloeg. De Raad meende dat de Secretaris had te onderteekenen wat President en Leden hadden vastgesteld, Le J. evenwel had een andere opvatting van den aard van zijn ministerie. Simon van Leeuwen was, volgens een memorie van Le J. van 23 Juli 1777, „alleen den wegwijzer van deese Heeren, of te pas komt of niet". In Nederland intusschen, was men het met Le J. niet eens in dit geschil en deze laatste schreef op 12 Januari 1778 dat naar zijn meening de ordonnantie van Koning Philips van 1570 (op den stijl der crimineele proceduren) richtsnoer behoorde te zijn; gedurende zijn 15 jarigen Marinedienst had hij steeds op de door hem voorgestane wijze zien te werk gaan, ten aanzien van de aan verdachten afgenomen verhooren.

Nog twee strafzaken verdienen vermelding, n.l. die tegen den Luitenant en eenige ondergeschikten van de Amerikaansche kaperbark „Peggy", die in 1777 de Engelsche brigantijn „Marquis of Rockingham" van de reede van St. Eustatius hadden gelicht en die tegen den Luitenant en eenige manschappen van den Engelschen commissievaarder „Ranger", die in hetzelfde jaar gewapenderhand waren opgetreden aan boord van twee Nederlandsche schepen op de reede. In het eerste geval werden de delinquenten veroordeeld tot geeseling, te pronk stelling en verbanning, de Engelschen van de tweede zaak kwamen er heel wat schappelijker af, hoewel de Graaff als Fiscaal lijfstraf tegen hen had geeischt; de Luitenant werd gestraft met twee maal 24 uur op water en brood „in de put" van de forteres „Orange", de ondergeschikten met half zooveel en bovendien werden deze delinquenten veroordeeld in de kosten van het geding.

Blijkbaar kwamen de autoriteiten in Nederland tot het inzicht — allicht mede door de actie van Le J. — dat de rechtsbedeeling op St. Eustatius niet was wat zij behoorde te zijn, althans bij Resolutie van H.H.M. van 13 Januari 1778 werd vastgesteld een „Generaal Reglement der sentencies en disposities des regters in „de colonies van den Staat in de West Indien gelegen", terwijl bij Placaat van 10 Augustus van hetzelfde jaar de confiscatie der goederen van ter dood veroordeelden werd afgeschaft. Het is merkwaardig dat bij de afkondiging h.t.l. van laatstgenoemden datum de confiscatie geheel en al werd afgeschaft, dus niet alleen ingeval van doodvonnissen. In Holland was de confiscatie reeds verdwenen in 1732, in Zeeland in 1735; de volkplantingen van den Staat in Oost en West volgden nu in 1778, evenals de Generaliteitslanden en de Graafschappen, Baronieën en Heerlijkheden van den Prins van Oranje, pas in 1781 het land van Vianen en Ameyden [1]). Dat op het gebied der strafwet de overzeesche gebieden „achter" zijn bij het Moederland — in Suriname en Curaçao bestaat b.v. thans nog de doodstraf — is dus niets nieuws.

Van veel belang was vooral dat men terugkeerde tot het vroegere systeem van gescheidenheid der administratieve en justitieele functies en een Fiscaal benoemde voor de drie Bovenwindsche eilanden, den reeds eerder genoemden Mr. Johannes Lambertus Ter Hoeven, van Rotterdam.

Deze laatste, wiens commissie was vastgesteld in de vergadering der X van 22 Juni 1778 en die op 2 December van dat jaar op St.

[1]) Groot Placaatboek.

Eustatius aankwam, is direct begonnen met zijne bevindingen aan Bewindhebbers te rapporteeren en uit zijne mededeelingen en ontboezemingen is veel te leeren aangaande de toestanden op het eiland.

Aangezien de Compagnie niets anders betaalde dan de huishuur des Fiscaals — 525 gulden per jaar — moest deze het ook al weder hebben van de emolumenten, welke Ter H. aanvankelijk niet meevielen, vooral omdat de Commandeur a.i. — de Graaff was in Nederland — niet zonder nadere orders uit handen wilde geven al datgene wat volgens den nieuwen functionaris tot diens ambt behoorde, maar tot dusverre door den Commandeur was verricht. Ter H. b.v. was ook Waterschout en hij wilde dus de aanmonstering aan zich trekken. De G. monsterde zonder de schepelingen zelfs te zien; Ter H. stelde zich voor het werk beter en goedkooper te kunnen doen. Hoewel tevens Auditeur - militair had de nieuwe Fiscaal geen kennis van militaire zaken en hem was ook geen handleiding verstrekt, terwijl op St. Eustatius zelf niets te vinden was dat als leidraad kon dienen; zoo zou, wegens gebrek aan instructies, bij overlijden van een militair de kwestie kunnen rijzen of de Auditeur dan wel de Secretaris de boedel moest beredderen. Zouden, zoo vraagt men zich af, de emolumentenjagers kans hebben gezien zelfs aan de armoedige nalatenschap van een soldaat nog iets te verdienen?

Als nieuwe tak van dienst werd toezicht ingesteld op den in- en uitvoer, kosten natuurlijk ten laste der scheepvaart; de hieruit voortspruitende emolumenten voor den Fiscaal evenwel vielen hem niet als „vrij geld" ten deel. Ter Hoeven kende geen Engelsch en moest dus een translateur in dienst nemen, een jongmensch die bij hem kost en inwoning genoot, plus één vierde der geheven rechten voor in- en uitklaring. Toen echter Heeren X bepaald hadden dat de Fiscaal aan den Secretaris zou moeten betalen voor alle werkzaamheden welke de laatste in officio voor den eerste zou verrichten, toen werd het Ter H. te machtig en nu was hij het die zijn bestaan bedreigd zag. De regeling toch — zoo meende hij — zou hierop neerkomen dat, bij onvermogendheid van partijen, de Fiscaal uit eigen beurs de rechtskosten zou moeten betalen; nog één stap verder — schreef hij — en hij zou de vacaties voor zijn rekening krijgen der beëedigde translateurs, in strafzaken tegen onvermogende vreemdelingen. Het onderhoud der gedetineerden in het fort ten slotte — zoo ging hij verder —, zijnde drie schellingen per dag voor een blanke en negen stuivers voor een zwarte, de kosten der chirurgijns wegens schouwing van vermoor-

den, verdronkenen en gekwetsten, of op het strand dood gevondenen, allemaal uitgaven tot dusver bestreden uit ' s Lands kas, zouden dan ook wel ten laste van den Fiscaal kunnen worden gebracht. Ter H. wees op den toestand op Curaçao, waar de Fiscaal 150 pesos per jaar uit 's Lands kas ontving, wegens vacatie en salaris in zaken, waarin diens partijen onvermogend waren en waar hij bovendien recht had op 3 rantsoenen per week, plus eens in de twee maanden een vat meel, kaarsen, vier kannen olie, zes kannen azijn en zeven schepels mais.

Ondanks alle klachten echter over geringe emolumenten, hooge onkosten en dure leefwijze, schijnt Ter Hoevens ambt toch niet zoo onvoordeelig te zijn geweest, althans hij hield er — hoewel met zijn vrouw alleen — in 1779 niet minder dan elf slaven op na, vier mannen, vier vrouwen, één jongen en twee meisjes; wanneer dit alle huisbedienden waren, dan voerde men dus nogal een staat.

Ter H. was ook degeen die er op wees dat niet alle Compagniesdienaren commissies hadden; zelfs voor gegradueerde militairen beneden den officiersrang — door de Engelschen juist „non-commissioned officers'' genoemd — scheen dat onder Hollandsch bewind toen nog noodig geacht te worden. Verschillende personen kregen in 1779 — onder het interimaat van Pieter Runnels — alsnog uit Nederland een commissie toegezonden, welke uitgereikt werd tegen betaling van de op die stukken vallende leges, ten bate van den Advocaat der Compagnie in Patria. Den Constabel, den Sergeant en den Corporaals werd niet minder dan een volle maand gage in rekening belast wegens deze leges; later besloten gelukkig de Bewindhebbers dat de commissies voor deze militairen geacht zouden worden gratis te zijn verleend. De reeds eenmaal genoemde Corporaal Chitzie schreef over de ontvangen commissie als over een hem ten deel gevallen onderscheiding. Abr. Beaujon had bij zijn aanstelling tot Assistent — in 1769 — negen gulden te betalen gehad, wat voor hem uitkwam op ruim een derde van een maand gage.

Met de handhaving der openbare orde moet het op St. Eustatius vrij slecht gesteld zijn geweest. Le Jeune had reeds de meening uitgesproken dat er van vreemdelingen voor vergunning tot blijvende vestiging tien maal den prijs van een burgerbrief zou behooren te worden geheven; het schuim der menschheid, schreef hij in zijne memorie, kan zich op St. Eustatius neerzetten, om na korten tijd met gevulden buidel weder te vertrekken. Ook Ter

Hoeven sprak over de vele vreemdelingen en de menigte baldadige matrozen; „disorders en ongeregeldheden" kwamen dan ook „bij continuatie" voor, crimineele feiten dagelijks. Drie kwart van het aantal delinquenten was van Engelsche, Fransche, Spaansche, Portugeesche, Zweedsche of Deensche nationaliteit. Kort geleden, zoo schreef Ter H. in October 1779, zaten er nog 26 arrestanten in het fort, nu nog zeven, waaronder één die reeds de pijnbank heeft doorstaan.

Met dat al echter was er geen politie; alleen bij nacht werden rondes gedaan door burgers en vrije kleurlingen. Gevangenen werden zelfs des nachts niet opgesloten en toen Ter H. een actie begon tegen den Sergeant van het garnizoen wegens plichtsverzuim — naar aanleiding van een ontvluchtingsgeval — had hij daarmede geen succes. De Sergeant was een Statiaan en de Raad meende dat de plaatselijke toestanden zich nu eenmaal tegen een deugdelijke bewaking van gevangenen verzetten; de Fiscaal wilde van de uitspraak des Raads wel in Nederland in beroep gaan, maar hij informeerde veiligheidshalve eerst of hij misschien de kosten der revisie zelf zou moeten betalen.

Op Curaçao beschikte het openbaar gezag destijds reeds over een Onderschout en eenige dienders en op St. Eustatius volgde men in 1779, op voorstel van Ter Hoeven, dit voorbeeld na, door een Substituut-schout aan te stellen, op 300 pesos en twee dienaren, ieder op 150 pesos per jaar, alles te betalen uit 's Lands Thesaurie. De politiemacht zou ook moeten waken tegen „sluiperijen", want douanepersoneel was er ook al niet, buiten den Visiteur, die heette te letten op uitvoer van krijgsbehoeften en clandestienen invoer van slaven.

„De West-Indische Compagnie op de kust van Afrika" werd door Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck genoemd, „een „groot lichaam zonder ziel", zij werd maar al te vaak door haar eigen schippers gepluymt". [1]) Had deze Gouverneur van Suriname (1683—1688) een eeuw later nog eens op kunnen kijken, dan zou zijn oordeel over de Compagnie met betrekking tot St. Eustatius allicht niet gunstiger zijn geweest; zij liet zich nog altijd „pluimen" en wel door de kooplieden in Nederland, die der Compagnies „gerechtigheden" niet voldeden en door die op het eiland, die de inkomende rechten ontdoken. De Fiscaal Ter Hoeven moest ook deze misbruiken trachten uit te roeien en hij stuitte daarbij natuurlijk op allerlei moeilijkheden.

[1]) J. Wolbers. Geschiedenis van Suriname.

Iemand die bereid was om aan den wal de lossing te controleeren — durende voor een schip uit Nederland zoowat twee weken — was aanvankelijk wel te vinden (tegen een betaling van één Spaansche mat = 11 stuivers daags) maar al spoedig beduidde men dezen verificateur dat hij verklikkersdiensten verrichtte en hij trok zich terug. Personen aan boord gezonden, om aldaar te verifieeren, hadden het al direct opgegeven, omdat zij op de reede zeeziek werden.

Het was natuurlijk van het grootste belang, te onderzoeken of niet in Europa buiten voorkennis der Compagnie goederen waren ingeladen. Reederij en schipper teekenden vóór het vertrek uit Nederland een verklaring, waarbij zij onder verband van schip en lading beloofden niet te zullen toestaan dat andere goederen werden geladen dan zoodanige waarvan, blijkens paspoort, de gerechtigheden waren voldaan, zijnde convooij- en veylgelden $^1/_2$% en recognitie 2% „van de regte waarde"; retributie derhalve voor de beveiliging der goederen en belasting voor de Compagnie als monopoliehoudster. Werden onderweg nog goederen bijgeladen, dan was het de bedoeling dat daarover de gerechtigheden nabetaald en dat zoodanige goederen op het manifest bijgevoegd zouden worden; controle bij aankomst op St. Eustatius evenwel was volgens Ter Hoeven vroeger niet gebruikelijk geweest, wanneer het schepen gold, in Nederland door de Compagnie uitgeklaard. Van die uitklaringen werd voortdurend mededeeling gedaan; Bewindhebbers te Amsterdam waren gewoon te schrijven aan den Commandeur: „Wij hebben geconsenteert in het afgeeven der „depeches voor het schip ......, schipper ......, gedestineert „naar St. Eustatius". Meestal volgde daarop de zinsnede: „Wij „hebben daarinne niets ten behoeve van het voornoemde eyland „doen laden" (geen Compagniesgoederen dus) en het formulier ging dan verder: „de uitgaande lastgelden zijn aan ons in gelden „voldaan. Het manifest der particuliere lading gaat hierneevens". Soms werd nog een „naamanifest" opgezonden, wanneer na de sluiting der brievenzak nog iets werd bijgeladen. Van eenige opdracht om bij de lossing de juistheid van het manifest te controleeren, is in deze stereotype mededeelingen — 1773 en volgende jaren — niets te vinden en wij mogen veilig aannemen dat noch de Windt, noch de Graaff zich daarmede druk hebben gemaakt; leven en laten leven was het wachtwoord van den tijd.

In September 1779 liet Ter Hoeven 52 vaten meel en brood aanhouden, na vertrek uit Nederland — en wel in Engeland — buiten voorkennis der Compagnie bijgeladen en niet op het mani-

fest voorkomende. Geconsigneerden op St. Eustatius „composeerden" met den Fiscaal — transigeerden zouden wij tegenwoordig zeggen — onder goedkeuring van den Raad, maar de belanghebbenden in Nederland — Daniel Crommelin & Zoonen te Amsterdam — beklaagden zich bij Bewindhebbers; aangifte had immers alsnog op St. Eustatius plaats gehad. Daar kon natuurlijk bij Ter H. de schoorsteen niet van rooken; de aangifte was geschied na de aanhaling en de Fiscaal kon zich de met zijne „calangie" verdiende boete niet laten ontgaan. Uit het request der firma Crommelin — een naam welke in de correspondenties dier dagen nogal eens genoemd wordt, in verband met den handel op de Amerikaansche koloniën — blijkt dat haar schip, de „Jacobus" — P. Kras — in Nederland slechts 110 vaten paardeboonen zou hebben geladen en niets meer; in Cowes echter waren nog bijgeladen 1018 vaatjes meel en 188 vaten beschuit, de recognitie waarvan naar men meende evengoed ter desnatie kon worden voldaan. Merkwaardig is dat, terwijl het dus voorkwam dat schepen uit Nederland hun lading grootendeels elders innamen, in de geheele Statiaansche boekhouding over de periode 1768—1779 nergens blijkt van nabetaling van in Nederland verschuldigde rechten. In het geval „Jacobus", door den nieuwbenoemden Fiscaal aangebracht, besloten Bewindhebbers dat schip en lading na betaling der recognitie en onder borgtocht moesten worden vrijgegeven en zij schreven voor de toekomst eenzelfde procedure voor.

Na het geval Crommelin kwam het nog vier of vijf keer voor dat de $2^1/_2\%$ voor de Compagnie op St. Eustatius moest worden nabetaald en borg moest worden gesteld voor hetgeen den Fiscaal mocht competeeren; één schip had niet minder dan 1500 tonnen haring bijgeladen — in Gothenburg — welke door Ter Hoeven werden aangehaald en ten verkoop naar de publieke veiling verwezen.

Dat er ook elders „gepluimd" werd blijkt uit het rapport van den Commandant van 's Lands fregat „Castor", gedagteekend 22 Januari 1770, volgens hetwelk een zekere Ernst Louissen, voerende het schip „Zeeburg", thuisbehoorend in Zeeland, op de kust van Afrika „gecontrabandeert en vrij wat ongepermitteerde nego- „tie gedreeven" had, zonder „bevorens te hebben vertolt".

Een ander misbruik op St. Eustatius was dat men naliet de — ten bate van het eiland zelf geheven — inkomende rechten te voldoen. De schippers van twee tegelijk met Ter Hoeven aangekomen Hollandsche schepen — Van der Hout en Dirk Peper, die geregeld op het eiland voeren — weigerden brutaalweg een copie-

manifest over te leggen en eerstgenoemde, die erkennen moest 75 vaatjes „gedistilleerde wateren", één oxhoofd wijn en 50 vaatjes boter buiten manifest aan boord te hebben, betaalde een transactieboete van acht Johannissen, onder protest evenwel en dreigende in Patria over den Fiscaal te zullen klagen. Hoe de Handel dacht over den nieuwen functionaris — die heffingen deed — kan blijken uit de Mémoire sur l'isle de Saint „Eustache" van 1786 in het Alg. Rijksarchief [1]). Volgens den reeds eerder aangehaalden brief van den Gouverneur Godin kon Ter Hoeven — die in 1785 op St. Eustatius is teruggekeerd en toen tevens als adviseerend Raad — onder de veranderde omstandigheden, „door de ordinaire wegen" geen bestaan meer vinden; vóór den oorlog zou hij volgens Godin, „door den grooten handel onbemerkt voordeelen" hebben genoten.

Oude gebruiken speelden op St. Eustatius een verderfelijke rol; zoo bracht b.v. een oude „costuime" mede dat de inkomende rechten eerst betaald werden wanneer het schip dat de goederen had aangebracht weder vertrok, soms een paar weken later, wat Ter H. terecht een misstand achtte, omdat men dan op de goederen zelf geen verhaal meer had. Alleen stelde hij de zaak nog te gunstig voor, want het tijdsverloop was soms veel grooter; op een op 7 April 1779 ingeklaarde partij rum b.v. werden de rechten pas voldaan toen het schip op 8 Juni weder vertrok.

Intusschen werden de kosten van het douanetoezicht, zijnde 8 realen voor het in- en uitklaren van ieder schip (de Mémoire sur l'isle de Saint Eustache spreekt ook nog van $2^1/_2$% op provisiën en koopmanschappen, afkomstig van andere Europeesche landen dan Nederland, ten behoeve van den Fiscaal) als een in sommige gevallen te zware belasting gevoeld en onder zeker voorbehoud werden de van Saba en St. Maarten komende vaartuigen dan ook van het toezicht vrijgesteld.

Le Jeune noemde in zijn memorie den staat waarin de Compagniesgebouwen en de bewapening der forten verkeerden slecht, het onderhoud van het wapentuig onvoldoende, de discipline onder het garnizoen gering en het gehalte der aanvoerders laag.

Wanneer men de inventarissen leest welke opgemaakt zijn op 8 April 1775 — na den dood van de Windt — en op 14 Augustus 1776 — bij de bestuursoverdracht aan de Graaff — dan krijgt men niet den indruk dat het veel zaaks was wat de Compagnie aan onroerende en roerende eigendommen op St. Eustatius bezat.

[1]) J. de Hullu West-Indische Gids 1921.

In de forteres „Orange" stond een steenen gebouw, waarin raadkamer en wapenkamer, er onder waren twee arrestantenlokalen — een voor crimineele en een voor civiele gevangenen —, verder bevatte het gebouw een kruitkamer, in den kelder. Vijf houten huizen in het fort — waarvan één met een kelder — dienden als woonruimten, respectievelijk voor Commandant en Constabel, voor den Sergeant, voor de corporaals, voor de constabelsmaats en voor de soldaten (corps de garde); een zesde houten huis was „kombuis voor officieren en militairen". In de batterij „Amsterdam" stond een steenen gebouw als corps de garde; de gebouwen in de batterijen „Nassau" en „de Windt" waren door den orkaan van 31 Augustus 1772 vernield, in de eerstgenoemde versterking was sedert een nieuw gebouw opgericht, bevattende drie vertrekken en dienende als hospitaal. In de batterij „Nassau" stond ook de vlaggemast; de batterij „de Windt" bevatte in 1776 slechts een hut „met paalen en riet".

Er is in de inventarissen ook nog sprake van een fort „Tommelendijk" of „Trommelendijk" — waarin een houten gebouw van drie vertrekken — en hiermede kan slechts zijn bedoeld een sterkte aan wat in de 17e eeuw heette de baai van Dommelendijk — ten N.W. van de Oranjebaai —en tegenwoordig den naam draagt van Tumbledown Dick Bay. De Engelsche naam zal wel een verbastering zijn van den Nederlandschen, hoewel het niet duidelijk is hoe men aan Dommelendijk was gekomen.

Geschut met toebehooren, draagbare wapenen en ammunitie was niet veel bijzonders; trouwens de reeds genoemde Schout bij Nacht van Bylandt rapporteerde dat er van de Statiaansche verdedigingswerken meer te maken zou zijn [1]). Bij brief van 20 September 1776 kreeg de Commandeur opdracht uit Nederland om onbruikbare munitie en wapenen naar Patria op te zenden, wat niet wijst op geregelde zorg. Van het kruitmagazijn vertelt Le Jeune nog in zijn memorie dat het gelegen was in de batterij „Amsterdam", door een dunnen muur gescheiden van het verblijf des Constabels en op tien pas afstands van de kombuis — en ook dat er destijds een voorraad van 100.000 ℔ aanwezig was.

De verdere bezittingen der Compagnie bestonden uit twee plantages — op één waarvan een oud woonhuis stond — een perceel land en een „savaan" boven het oude dorp, verdeeld in „looten" (lots), waarop huizen waren gebouwd; eindelijk een steenen huis en erve en een houten huis en erve, beide „boven de straat".

[1]) de Jonge, Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen. IV.

De militaire tradities van den Compagniestijd — welke nog zoo lang hebben voortgeleefd in Nederlandsch-Indië, in de titels Majoor, Kapitein en Luitenant voor de hoofden der Chineesche bevolkingsgroepen aldaar — waren op het einde der 18e eeuw ook in de West nog sterk, hoe weinig intrinsieke waarde de doode en de levende strijdkrachten in de Amerikaansche koloniën dan ook mogen gehad hebben. De Gouverneur van St. Eustatius, St. Maarten en Saba werd door de Heeren in Patria nog altijd Commandeur genoemd, de Gezaghebbers der beide onderhoorige eilanden heetten Vice-commandeurs en in den jaarlijkschen sterktestaat — monsterrol genoemd — telde men soms den Commandeur — als hoofdofficier — bij het garnizoen. Er waren op St. Eustatius een Kapitein, een Luitenant en een Vaandrig van de Burgerij, alsmede een Provoost van de Burgerwagt. De Kapitein der Burgerij — Pieter Runnels, als oudste Raadslid in 1778 fungeerende als Gouverneur, bij afwezigheid van de Graaff — teekende de certificaten der naar Nederland uitgeklaarde schepen als „capiteyn-Commandant" en de Graaff zelf sprak in de briefwisseling met Bewindhebbers van zijn bestuur als van zijn commandement. Wanneer de Burgerij moest opkomen — zooals op 13 April 1778 — dan kwamen de burgers „met haar geweer" in de forteres, om per „corporaalschap" te worden binnengeroepen in de Raadzaal. De Assistent- — later Eerste Klerk — alsook de Plantagemeester en de Pakhuismeester, hadden als „trainspersonen" hoofden in het soldijboek; soms treffen wij daarin ook den Predikant aan. Dominé Coenraad Schwiers, van Bremen, die in 1775 naar St. Maarten werd uitgezonden, was bij vertrek 1000 gulden schuldig „bij transport"; er werd voor hem — evenals voor een detachement militairen — een monsterrol aangelegd, onderteekend door boekhouder en provoost.

Wat de organisatie betreft der gewapende burgerwacht leert ons het Reglement, vastgesteld door Commandeur en Raden op 28 Augustus 1776, dat alle „burgers en opgeseetenen des Ey„lands" van 16 tot 60 jaar dienstplichtig waren. Het Reglement bedreigde straf — geldboeten — tegen het niet opkomen bij oproeping — welke boete bij alarm zelfs 25 pesos bedroeg —, tegen het in beschonken toestand opkomen, tegen het niet hebben van de voorgeschreven uitrusting, tegen verwijdering zonder verlof, tegen het verzuimen van gecommandeerde ronde en wachtdienst en tegen het verlaten van het eiland zonder permissie. Er was bereden en onbereden burgerwacht; de cavaleristen moesten een goed paard hebben, een zijdgeweer, een paar pistolen en zes kar-

doezen, terwijl zij bij alarm moesten opkomen met karabijn, patroontasch en twaalf kardoezen. Voor de infanteristen was voorgeschreven snaphaan, patroontasch en twaalf patronen; de corporaals moesten bovendien van zijdgeweer zijn voorzien. Twee maal 's jaars — op den eersten Donderdag van December en den laatsten Donderdag van Juni — was er exercitie en inspectie. Alle boeten vloeiden in de burgerlijke krijgskas.

Het eigenlijke garnizoen — de militie — stond onder een Commandant, die 300 gulden per jaar verdiende, plus 182 pesos rantsoen. Op hem volgde de Constabel, met 264 gulden per jaar soldij; beiden waren Statianen van geboorte en in de latere jaren was ook de Sergeant een man van het eiland. Bij ontstentenis van den Commandant voerde de Sergeant het bevel; eerst in 1780 ging men er toe over een Luitenant — op een gage van 35 gulden 's maands, dus tien gulden meer dan de Commandant — uit Nederland uit te zenden, een zekeren Roelof Hammerberg, die vóór zijn vertrek de eeden „van getrouwigheid en van purge" aflegde.

Onder de emolumenten van den Commandant noemde Le Jeune het onderhoud van geconfisqueerde negers; verder liet de Secretaris zich in zijn memorie op dubieuze wijze uit over de verantwoording der ammunitie, welke de scheepvaart als belasting in natura moest afleveren aan het fort.

In 1777 kwam een detachement van 24 man uit Nederland aan en de Graaff beklaagde zich over het slechte gehalte van dit troepje, ter repartitie van de Maze uitgezonden. Eén „recruut" was een knaap van 14 jaar, een ander een stokoude man, een derde gebrekkig. Het detachement had geen patroontasschen, noch bandeliers en was over het geheel slecht uitgerust. Dit alles moest de schuld zijn der „zielverkoopers", haastte onze Commandeur zich er bij te voegen, want het zou met de vaak hinderlijke ootmoedigheid en onderdanigheid, welke de briefwisseling met Bewindhebbers kenmerkte, onvereenigbaar zijn geweest, den Heeren op hun eigen gebrek aan zorg voor de Kolonie attent te maken.

Alle waar echter is naar zijn geld en voor wat de Compagnie aanbood zullen allicht geen betere militairen te krijgen zijn geweest. De Sergeant verdiende 12 gulden 's maands, Corporaals en Adelborsten hadden 9 gulden, Constabelsmaats, soldaten en tamboers 8 gulden, gages derhalve, nog lager dan die welke ruim een eeuw vroeger voor Oost-Indië golden (zie Nicolaus de Graaff's Oost-Indische Spiegel [1])). Staat en particuliere ondernemingen waren alleen ingeval van hoogen nood voor verbetering van gage

[1]) Linschoten Vereeniging XXXIII.

te vinden, maar boden dan ook tegen elkander op, zooals in 1779, toen de Marine 16 gulden per maand betaalde aan een matroos, de Koopvaardij echter 30 gulden.

Evenals de Indische militairen in de dagen van dokter de Graaff, waren de in de 18e eeuw naar St. Eustatius uitgezonden manschappen bij hun vertrek 150 gulden schuldig „bij transport"; bovendien hadden zij twee maanden handgeld op hun boekje en 13 gulden 18 stuivers voor wapenen en „vol geweer", zoodat zij in hun Statiaansche garnizoen voorloopig niet veel te verteren hadden. De diensttijd was zes jaar — uit- en thuisreis niet inbegrepen — en de gage ging in bij vertrek. De „transporthouders" werden betaald zoodra was gebleken dat de transporten op St. Eustatius in het soldijboek waren ingeschreven en zij liepen dus risico van desertie of overlijden tijdens de reis. De gezagvoerders der schepen genoten een premie voor iederen levend overgebrachten militair, een regeling welke tot in de 20e eeuw in stand is gebleven bij den overvoer van suppletietroepen naar de West.

Het dienstverband der militairen liep af door overlijden, ontslag wegens wangedrag of crimineele delicten, desertie of demissie op verzoek; gevallen van repatrieeren na volbrachten diensttijd kwamen in een reeks van jaren niet voor. De sterfte was enorm, tot 15% per jaar; voor de kosten van graf en doodkist — eerst 7½, later 12½ pesos — werd de rekening van den overledene belast. Bij verwijdering uit den dienst of desertie werd een voordeelig saldo verbeurd verklaard en geconfisqueerd.

De Sergeant Roelof Roelofs, van Amsterdam, die van 1766 tot 1776 op St. Eustatius diende, schijnt later in den handel te zijn gegaan; zijn naam komt ten minste in 1779 voor als borg voor de rechten op een lading naar Nederland en reeds eenige jaren vóór zijn demissie leverde hij soms levensmiddelen voor het garnizoen. Dit laatste had een enkele maal zelfs de Commandeur de Windt wel gedaan en men zal er dus wel niets in gezien hebben dat een onderofficier met veel vrijen tijd er een nering op na hield. Zóó zal het dan ook verklaard moeten worden, dat geen militairen teruggezonden werden; vrijgekomen van den dienst — op welke wijze dan ook — bleven zij op het eiland of in de buurt.

Onderofficieren en soldaten werden gevoed, eerst door het uitreiken van rantsoen in natura, later door uitbetaling van een vergoeding in geld. Het rantsoen voor een gewoon soldaat bestond uit 3½ ℔ brood, 6 ℔ vleesch en 2 kannen rijst per week; corporaals en onderofficieren kregen wat grootere hoeveelheden van

dezelfde artikelen, een regeling welke ons nogal vreemd aandoet, maar zóó gaf het rantsoenboek het aan.

Een factuur van 1774 leert ons het een en ander aangaande de uitrusting der militairen; dat de „monteeringen" als vrachtgoed werden verzonden, zou er op wijzen dat de manschappen op reis naar St. Eustatius hun eigen kleeren droegen. Voor ieder man werd uitgezonden 1 rok, 1 camisool, 1 broek, 1 hoed, 2 paar garen kousen en 2 stropdassen, verder 1 houwer met porte-épée (de factuur spreekt van Porte Pees), 1 koppel en 1 patroontasch; „snaphanen en banjonetten" gingen ook af en toe naar St. Eustatius.

(Wordt vervolgd)

BIBLIOGRAPHIE

Het Koloniaal Weekblad. Orgaan der Koninklijke Vereeniging „Oost en West". 2 Maart 1933. Curaçao gaat jubileeren. — Suriname. Het goudbedrijf. (Door H. J. W.). — Rubriek Suriname: Het graf van Van Aerssen van Sommelsdijck. In- en uitgang van het fort Zeelandia. Autobusverordening. Balataproductie. Dr. D. E. Ellis †. Is de Surinamer lui? Een conflict in de Koloniale Staten voorkomen. Vertrek van den heer Snellen uit Suriname. De Hollandsche boeren bij Paramaribo en Ons Belang. — Rubriek Curaçao: De Staten-Generaal. — Bethesda (Melaatschen-Inrichting) in Suriname in nood.

Idem, 9 Maart 1933. Het Houtbedrijf. A. J. W. — Jaarverslag van den Hoofdvertegenwoordiger van de Vereeniging Oost en West over het jaar 1932. L. M. F. Plate. — Rubriek Suriname: Dr. H. D. Benjamins † Woeker. Vrouwenkiesrecht. De Goudonderneming Savitsky. Granman staal-Kondre. De opbrengst der middelen in 1932 en de Spaargelden. Brief van den Gouverneur bij terugkomst. Cassave. Sinaasappelen. Onze Jongeren in Suriname. Geschiedkundige sprokkels. — Rubriek Curaçao: Het Procureur-Generaalschap. De Bovenwindsche eilanden. Militaire uitgaven. Het Standbeeld der Koningin.

Idem, 16 Maart 1933. Rubriek Suriname: Het drama van 7 Februari op het Gouvernementsplein. Het Vrouwenkiesrecht. De United Goldfields of Guiana. Bauxiet. (De werkzaamheden van de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij en van de Kalbfeisch Corporation in Suriname). Surinaamsch hout. Inning van belastingen te Nickerie.

Rubriek Curaçao: J. P. G. Ecker †. Willem de Zwijger-School. E. S. Lansberg. (27 jaar lid en voorzitter van den Kolonialen Raad).

Cijfers. (De inkomsten over 1932 *f* 340.000 boven de raming). De begrooting voor 1933.

Idem, 23 Maart 1933.

De twee Rijst- en Mais Cultuurplannen voor Suriname, door H. G. Brandon.

Rubriek Suriname: F. E. baron Mulert †. Gouverneur Rutgers en de Kamerverkiezingen (Dr. A. A. L. Rutgers in alle kieskringen opgenomen in de candidatenlijst voor de a.s. Tweede Kamerverkiezingen). Indolentie. Passagierslijsten. De ongeregeldheden te Paramaribo. De motie van de Katholieke Volksbond St. Joseph. Een Welvaartsplan voor Suriname. Regeeringsreglement. —

Rubriek Curaçao: De begrooting voor 1933. (2 Maart Voorloopig-Verslag; 6 Maart Memorie van antwoord; 8 Maart Eindverslag; 10 Maart Openbare behandeling en aanneming. Een zeer snelle behandeling van een niet onbelangrijke begrooting).

Idem, 30 Maart 1933.

Het Bauxietbedrijf. — Aluminiumerts, door H. J. W. (Het Bauxietbedrijf gezien als een nieuw middel van bestaan voor de Kolonie).

Rubriek Suriname: Britsch-Indiërs in Suriname (Buitengewone alg. Verg. van de Br. Ind. Vereeniging „Bharat oeday" naar aanleiding van tallooze klachten en grieven welke Hindostanische vereenigingen

op de vestigingsplaatsen in de districten hebben geuit. De verg. vraagt om een zelfstandig Agent-Generaal der Immigratie). Gele koorts (Voorzorgsmaatregelen tegen verbreiding ingevolge de sedert eenigen tijd tot stand gekomen snelle vliegverbinding van gele-koortsvrije landen met landen, waar de ziekte nog voorkomt, Brazilië). Nieuw Bethesda. (overbrenging Melaatschen-Inrichting naar Paramaribo). De „Adat" in Suriname (eedsaflegging; gebrek aan eerbied(?) betoond door Javanen tijdens een rechtzitting; wijziging begrafenisverordening). Uitbreiding van het Eenmanbedrijf in Balata. De uitvoer in 1932. (*f* 1.401.551 minder dan in 1931). Koffievoortbrenging (sterk gestegen: 1931—25896 balen; 1932—36749 balen). De Suikerproductie van 1932. Geschiedkundige Sprokkels.

Rubriek Curaçao: Middelen. Opleiding van Ambtenaren (In Oct. 1932 cursus geopend voor ambtenaren beneden rang adjunct-commies). Het eerste athletiekfeest. St. Martin (Gouverneur verkeerd ingelicht omtrent optreden van den Methodistisch-Protestantschen predikant).

Idem, 6 April 1933.

Rubriek Suriname: De tragedie van het possumhout. Amerikaansche bluf. Van Ommerens waarschuwing. (Het verloop van het in erfpacht geven van 64000 h.a. domeingrond aan een Amerikaan, ondanks ernstige waarschuwingen). Studiereizen naar Suriname. (Verzoek aan den Min. van Kol. om jaarlijks eenige studenten van de T.H. te Delft en van de L.H. te Wageningen onder leiding van één of meer Hoogleeraren een excursie te laten maken naar Suriname). Werkloozenvraagstuk. (Een 10-tal wenken ter oplossing van dit vraagstuk den Gouverneur aangeboden door het Herrnhuttercomité). Balata-exploitatie met gouvernementssteun. De Vader des Vaderlands. Britsch-Indiërs. (Hindostansche godsd. in Sur. niet erkend — de gevolgen hiervan — Hindostansch onderwijs noodig geacht — excursie naar Br. Indië).

Rubriek Curaçao: Begrooting 1934. Massa Jonckheer †. Pater S. van de Pavert O.P. †. Willem de Zwijger-herdenking. Curaçaosche Radio Vereeniging. (20 Febr. 1933 te Emmastad opgericht).

Het Vaderland, 15 Maart 1933. Avondblad D. De twee Rijst- en Maïscultuurplannen voor Suriname, door H. G. Brandon.

Idem, 16 Maart 1933. Avondblad B.

Onder „Financiëel Nieuws": Uitbreiding van het Oliebedrijf op Aruba?

Idem, 23 Maart 1933. Avondblad A. Suriname in de Tweede Kamer; door W. R. Menkman. (Sur. begr. z.h. st. aangenomen. Twee ton Nederlandsch geld zal besteed worden aan proefnemingen met betrekking tot mechaniseering van het landbouwbedrijf in Suriname. Het nut dier proefnemingen acht schrijver problematiek met het oog op het niet aanwezig zijn van een afzetgebied.

Idem, 25 Maart 1933. Ochtendblad B.

Een Welvaartsplan voor Suriname. Lezing van den Heer H. G. Brandon in een bijeenkomst van het Indisch-Genootschap. (Suriname

kan slechts tropenproducten voortbrengen, terwijl Nederland het aangewezen afzetgebied is. Nederland voert jaarlijks voor een 80 millioen aan mais en rijst in. Dit bedrag kan Suriname ten goede komen en aan tienduizendtallen volksgenooten een goed bestaan verschaffen.

Idem, 25 Maart 1933. Avondblad B.
Een Welvaartsplan voor Suriname. — Gedachtenwisseling naar aanleiding lezing H. C. Brandon op 24 Maart in het Indisch-Genootschap. (Vruchtencultuur in Suriname door Klein-landbouw of door Massaproductie? Suriname zeer geschikt voor vruchtencultuur. — Nederland is het aangewezen afzetgebied; het heeft jaarlijks 16 à 18 millioen aan citrusvruchten noodig, welke thans uit vreemde landen worden aangevoerd. — De Creool als werkkracht. — Geen gebrek aan water voor rijstcultuur. — Suriname-rijst moet op de Open-markt gebracht worden tegen lageren prijs dan rijst van elders. — Koffie en Cacao als cultuurproducten. — Watervoorziening).

Idem, 28 Maart 1933.
Curaçaosche Handel-Mij's Koffiecompagnie. N.V. (In St. Ct. no. 61 zijn opgenomen de Statuten dier N.V., bewilligd bij Min. besl. dd. 4 Maart 1933).

Idem, 31 Maart 1933. Avondblad D.
Rubriek Suriname. Persbreidel in Suriname. (Voorstel tot beperking van drukpersvrijheid gaat niet tegen gezonde critiek, doch tegen ontoelaatbare uitspattingen. Nochtans zullen er maatregelen dienen getroffen te worden tegen mogelijk machtsmisbruik).
De actie van Dekom. (Huiszoekingen te Paramaribo, groote hoeveelheid communistische lectuur in beslag genomen). — Export van manga's. (Enkele soorten zeer geschikt voor vervoer).

Idem, 11 April 1933. Avondblad D.
De ongeregeldheden in Suriname. Bezwaren tegen het bestuursbeleid. (Jongste ongeregeldheden in Suriname verklaard door de hoogst onbillijke behandeling der Javaansche Contractanten door de plantagehouders, daartoe door den Gouverneur gemachtigd, en door de wijze, waarop de belasting onder de Britsch-Indiërs werd geïnd).

De Onpartijdige. Officieel orgaan van de Debatteerclub „Jong Curaçao". No. 12. 1933. De Kamer van Koophandel inzake de Ontwerpverordening houdende eenige bepalingen betreffende kooplieden. La Protección del Comercio. (Rede gehouden door A. E. Salas). — Onthulling standbeeld van H. M. Koningin Wilhelmina. Opinion coe „Amigoe di Curaçao" la forma di „De Onpartijdige" la errónea.

Idem, No. 13. 1933. Macht. — Iets over Levensverzekering. Rede gehouden door H. Steen. 8 Febr. 1933. — Rasveredeling. Rede gehouden door L. Wever. 8 Febr. 1933. — Entre pueblo i Gobierno, door P. P. M. de Marchena. — Het verschil van erfrecht tusschen den langstlevenden echtgenoot in Holland en op Curaçao.

Idem, No. 14 1933.
De macht van het kleine. Rede gehouden door den heer B. Brand. — Wat is de oorzaak van de belastingen? Rede gehouden door den heer M. E. Dovale. Rasveredeling en Zedenleer, door L.
War clouds on the Horizon; door L. Astleford.

Almanaque de Curaçao, para el ano de 1933. Compilacion de W. M. Hoyer.

Tropisch Nederland, 20 Maart 1933.

Een standbeeld van H.M. de Koningin op Curaçao door C. K. Kesler.

De Vrijheid, Staatkundig Weekblad. 21 Maart 1933.

Curaçaosche moeilijkheden. (Klachten over den Gouverneur: Ingevolge de jongste pauselijke encycliek heeft de R.K. geestelijke op St. Maarten zich zeer scherp over gemengde huwelijken uit gelaten. De leeraar der Methodistengemeente, Rev. C. Mc. I. Darrell, is hiertegen met kracht opgekomen in zijn preek: „Mixed Marriages". The Papal Decree of 1932: unlawful, unjust and unchristian. De Gouverneur zou de overplaatsing van den Leeraar verzocht hebben, wat door de Synode is geweigerd).

Brochure over Suriname. Het Land der bekoring, maar toch het Land der Beproeving. Uitgegeven door het Surinaamsch Handelskantoor, gevestigd te 's-Gravenhage. (Electr. Drukk. Luctor et Emergo 's-Hage). De brochure bevat tal van aardrijkskundige, geschiedkundige, en economische gegevens omtrent Suriname, tot verspreiding van meerdere kennis van de Kolonie. (Bewerkt door H. J. Wolff Oud-Bestuursambtenaar). — Prijs 50 cent.

Flora of Surinam (Dutch Guyana) edited bij Dr. A. Pulle — Prof. of Syst Botany at the University of Utrecht—Netherlands. Supplement The Ferns of Surinam by Dr. O. Posthumus. Edited bij the Institute Printed by N.V. Jahn's Drukkerij, Malang, Java. Price *f* 6. (Kon. Ver. Koloniaal Instiuut te Amsterdam, mededeeling no. XXX; Afd. Handelsmuseum no. 11).

Ons Suriname. Zendingsblad uit de Ev. Broedergemeente. No. 3—1933.

De Suriname-Zending in Nood. (door P. M. Legêne. Secretaris van het Zeister Zendingsgenootschap.)

De Zending in Groenland 1733—1933.

Een atlas van de Suriname-Zending, (met twee kaarten; door het Zeister Zendingsgenootschap). — Indrukken van de Relletjes te Paramaribo; door J. P. Schüngel. — Zendingslectuur uit den arbeid der Broedergemeente. (Reeks van boeken geschreven door P. M. Legêne).

De Rijkseenheid. Staatkundig Economisch Weekblad ter versterking van de banden tusschen Nederland en de Indiën. 1 Maart 1933. — Mechanisch rijstbedrijf (door Mr. A. van Traa). Uit oude Surinaamsche couranten (door C. K. Kesler).

De Indische Mercuur. 22 Februari 1933. Verslag omtrent den stand der cultures in Suriname gedurende het 3de kwartaal 1932; door G. Stahel, Directeur van het Landbouw Proefstation te Paramaribo. — Landbouwvooruitzichten in Suriname. — Het Standbeeld der Koningin.

Idem. 1 Maart 1933. De begrooting van Suriname in de Tweede Kamer. Rubriek: Kultuurberichten. — Mechanisch Rijstbedrijf in Suriname. — Rubriek: Kleine Mededeelingen. — Curaçao 300 jaar in Nederlandsch bezit. — De vooruitzichten van Suriname. — De Surinaamsche Bank N.V. (verkorte Balans).

Neerlandia. Maart 1933. Nederlandsche-Antillen. Afd. Aruba van het A.N.V. (H. A. Hessling).

BERICHT DER REDACTIE

Zooals de omslag doet zien, is na de verschijning der vorige aflevering tweeërlei wijziging in de redactie van ons tijdschrift gekomen.

Verdwenen is de naam van den heer C. A. J. Struycken de Roysancour, die van het eerste nummer van den eersten jaargang af lid geweest is van de redactie, maar de laatste jaren aan haar werkzaamheden niet meer kon deelnemen. In hem gaat meer dan een redactielid heen. Immers de heer Struycken is de geestelijke vader van *De West-Indische Gids* en met de heeren Benjamins, Boeke en Fock een der oprichters. De redactie zegt hem dank voor hetgeen hij, vooral in de eerste moeilijke jaren, voor het tijdschrift heeft willen doen.

In de redactie doet thans zijn intrede de heer W. R. Menkman, voor onze lezers allerminst een onbekende. De heer Menkman kent door een langdurig verblijf in West-Indië Suriname èn Curaçao uit eigen aanschouwing; zijn artikelen in ons tijdschrift getuigen ervan, dat hij zich ook na zijn terugkeer hier te lande van de toestanden ginds ter dege op de hoogte gehouden heeft. De redactie heet hem gaarna welkom in haar midden.

Redactie
De West-Indische Gids

3 Juni 1933.

DE VOORLOOPIGE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1934

DOOR

W. R. MENKMAN

Een Curaçaosche begrooting, welke in Februari aan den Kolonialen Raad wordt voorgelegd en gelden zal voor een kalenderjaar, dat ruim tien maanden later pas zal aanvangen, heeft betrekking op een toekomst, welke — vooral in de tegenwoordige tijdsomstandigheden — allerlei verrassingen kan brengen en allerlei verwachtingen kan teleurstellen.

De budgetaire bescheiden evenwel bevatten méér dan begrootingen van uitgaven en ramingen van inkomsten voor het jaar, volgende op het kort geleden ingetredene; zij geven ook een verslag van het financieele beheer, gedurende het pas afgeslotene.

Laten wij, alvorens ons te verdiepen in de begrooting voor 1934, inzage nemen van hetgeen er aangaande den dienst 1932 wordt medegedeeld.

De uitgaven voor 1932 hebben, voor zoover op 18 Februari j.l. bekend was, bedragen 6.336.921.— gulden, terwijl het eindcijfer der begrooting voor dat jaar bedroeg 6.526.092.— gulden, derhalve is minder uitgegeven dan toegestaan was, ruim 189.000 gld. In de Memorie van Toelichting op de begrooting 1934 wordt, in verband met dit voordeelige verschil, gesproken van een bezuiniging van ongeveer twee ton, verkregen door 's Bestuurs ernstige inspanning, om elke daartoe maar eenigszins in aanmerking komende uitgave beneden het daarvoor toegestane bedrag te houden; maar dan mag toch zeker

niet uit het oog worden verloren, dat het in Februari 1931 ingediende ontwerp der begrooting een totaalcijfer van uitgaven had aangegeven van 7.365.395.— gulden, waarvan, practisch geheel op initiatief van den Raad, ruim 839.000.— gld. was geschrapt geworden.

De middelen hebben in 1932 opgebracht 6.879.754.— gulden, d.i. 340.202.— gld. meer dan de tusschentijdsche raming — van Juli 1932 — had doen verwachten en ruim 522.000.— gld. meer dan de raming bij de definitieve vaststelling der begrooting in Mei 1931. Ook hierbij echter valt iets te bedenken en wel dat bij het oorspronkelijke ontwerp der begrooting — van Februari 1931 — de inkomsten voor 1932 door het Bestuur waren geraamd op 7.484.360.— gld., bij welke raming de werkelijke opbrengst dus ruim zes ton is achtergebleven.

Men kan het slechts loven — gezien den uitslag — dat de Raad zich indertijd niet heeft laten overreden om het ontwerp van Februari 1931 aan te nemen; in goed vertrouwen dat het Bestuur, wanneer het budget niet houdbaar zou blijken, wel met een suppletoir voorstel voor den dag zou komen. Dit laatste is toch noodig gebleken — evenals in vorige jaren — maar het Curaçaosche vertegenwoordigende college zou in zijn plicht zijn tekort geschoten, wanneer het had goedgekeurd, wat reeds op het eerste gezicht onaanvaardbaar leek.

Thans laat de dienst 1932 een overschot van vijf en een halve ton en verwacht mag worden dat dit saldo bestemd zal worden voor een extra aflossing op de schuld aan het moederland; in de begrooting voor genoemd jaar was geen post voor aflossing opgenomen.

Met het oog op de harde woorden, welke ettelijke malen zijn gevallen, wegens eigenmachtige overschrijding, door het Bestuur, van eenmaal vastgestelde uitgaafposten, is het van belang te onderzoeken, of en in hoe verre dat euvel in 1932 is blijven voortwoekeren. Gelukkig kan verbetering worden geconstateerd, maar ideaal was de toestand in 1932 nog niet. Dat de begrooting voor dat jaar reeds een overschot aangaf der ontvangsten boven de

uitgaven, dat de uitgaven in totaal beneden de raming zijn gebleven en dat de inkomsten zijn meegevallen, zegt natuurlijk niets. Het geheel of gedeeltelijk ongebruikt laten van toegestane credieten, geeft geen vrijbrief voor het overschrijden van andere, noch heeft het Bestuur de beschikking over een voordeelig saldo, al dan niet tevoren verwacht.

In 1932 zijn inderdaad wederom talrijke posten overschreden en of de overschrijdingen belangrijk of niet belangrijk waren, doet principieel niet ter zake. Ook de begrootingsverordening 1932 bepaalde welke credieten, wanneer zij ontoereikend mochten blijken, zouden kunnen worden aangevuld uit het crediet voor onvoorziene uitgaven; ongeveer het $^{7}/_{10}$ deel van alle posten kwam daarvoor in aanmerking. Het is niet gemakkelijk — wegens het verschil in de nummering der artikelen — in den uitgewerkten en toelichtenden staat bij de begrooting voor 1934 na te gaan welke overschrijdingen van 1932 eigenlijk op den staat der onvoorziene uitgaven van laatstgenoemd jaar hadden thuisbehoord, maar enkele steekproeven geven tot resultaat dat dit met de meesten het geval is. Dat de post Onvoorziene Uitgaven ditmaal zelf niet overschreden is geworden — inderdaad is van dit laatste crediet voor slechts circa 70% gebruik gemaakt — zegt derhalve ook alweder niets. Was alles wat daarvoor in aanmerking kwam op „onvoorzien" geaffecteerd, dan zou deze post lang niet voldoende zijn geweest.

De grootste overschrijding — welke niet gevonden is uit den post voor onvoorziene uitgaven — is die van het crediet voor de personeelsuitgaven van het bijzonder onderwijs, ruim 50 mille. De toelichting zegt, dat de uitkeeringen hebben plaats gehad overeenkomstig de bestaande bepalingen op de bezetting der scholen met bevoegde leerkrachten; alsof iemand er het Bestuur van zou verdenken, meer personeel te hebben betaald, dan wettelijk geoorloofd is. Het gaat echter niet om de toepassing der onderwijsverordening, doch om hetgeen budgetair juist of onjuist is.

Over sommige uitgaven, welke wèl als onvoorziene zijn

verantwoord, valt ook nog wel iets te zeggen. Men vindt daaronder b.v. 13.000.— gld. voor een standbeeld der Koningin en ruim 4800.— gld. voor bestrijding der mijnwormziekte op St. Maarten, inderdaad uitgaven welke haar omschrijving niet vonden in de begrooting voor 1932, zooals die was vastgesteld, maar de behoeften waarin zij voorzagen hadden niet onverwacht mogen opkomen. Tot het oprichten van standbeelden is gewoonlijk het voornemen geruimen tijd tevoren opgevat; het monument in kwestie was n.b. bedoeld als een huldeblijk ter gelegenheid van H. M.'s 50sten verjaardag — 31 Augustus 1930 — en het is pas in Januari 1933 onthuld. Wat de ankylostoombestrijding betreft, in het Verslag van Bestuur en Staat over 1927 werd medegedeeld dat daarmede „reeds" was aangevangen en in de verslagen over volgende jaren heeft men er telkens iets over kunnen vinden.

Gaan wij nu over tot het bestudeeren der begrooting voor 1934, dan treft het ons natuurlijk heelemaal niet als iets vreemds, dat de Memorie van Toelichting gewaagt van het streven des Bestuurs naar soberheid. Wel is het merkwaardig, dat het Bestuur beweert de inkomsten „niet hooger" te hebben geraamd dan voor 1933, hetgeen zou moeten zijn bijna negen en een halve ton lager (6.352.400.— tegenover 7.298.250.— gld.). De begrooting voor 1933, waarvan die hooge raming een deel uitmaakte, is niet door de Kroon goedgekeurd en de Nederlandsche wetgever heeft een raming der middelen van 6.568.400.— gld. vastgesteld, maar dat laatste kon het Curaçaosche Bestuur op 18 Februari nog niet weten; misschien moeten wij in de Curaçaosche M. v. T. lezen: niet hooger dan voor 1932.

In elk geval, het Bestuur acht de raming voor 1934 voorzichtig genoeg, omdat die voor 1933 al „vrij laag" is geweest (dus dan zou men toch het thans loopende jaar tot uitgangspunt hebben genomen en niet 1932) en een verdere belangrijke „vermindering van den toestand" niet waarschijnlijk is; van het geven van prognosen kan het Curaçaosche Bestuur zich maar niet onthouden.

Intusschen kwam in de Curaçaosche Courant van 17 Maart een middelenstaat voor over Januari 1933. Het één twaalfde der raming voor het geheele jaar werd gesteld op 608.190.— gld., volkomen terecht, want nog altijd was de raming van de voorloopige begrooting niet herzien. Bij dit één twaalfde zijn de ontvangsten van Januari — 467.421.— gld. — zeer belangrijk achtergebleven, immers met ruim 140.000.— gld. Vergeleken bij het één twaalfde der raming, zooals deze thans in Nederland is vastgesteld, moet echter eveneens een achterstand worden geconstateerd — van bijna 80 mille — en vergeleken bij de opbrengst in Januari 1932 een van 192 mille.

Het Bestuur meende in Februari j.l. dat op een natuurlijke stijging der inkomsten in 1934 niet mag worden gerekend; inderdaad, een stijging, niet veroorzaakt door belastingverhooging, zou tegenwoordig eerder als een onnatuurlijke moeten worden beschouwd. De opbrengst der middelen liep sedert 1930 geregeld terug — tot en met Januari 1933 — en er zijn volstrekt geen aanwijzingen, dat de vooruitzichten voor 1934 beter zijn.

Terloops zij aangeteekend, dat het budget 1934 niet is geflatteerd geworden — zooals voor de zes voorafgaande begrootingsjaren het geval is geweest — door geen inkomsten te ramen uit, desniettemin toch geheven, invoerrechten en accijnsen op de Bovenwindsche eilanden; de opbrengst is wel niet groot, maar budgetair waren de 22 mille van 1932 toch „gevonden geld".

Het Bestuur wijdt geen enkel woord aan het herstellen van den toestand van vóór 1928, maar veilig mag worden aangenomen — mede in verband met een opmerking in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer — dat de dwaasheid om, van zes tot één fiscaal geheel behoorende eilanden, er drie vrij te stellen van invoerrecht en van accijns — grootendeels op uit het buitenland geïmporteerde goederen — thans voor goed van de baan is. Wel is het vreemd dat in een regeeringspublicatie van 1930 de indruk werd gewekt dat op St. Maarten, St. Eustatius en Saba geen invoerrecht zou worden geheven, wat nooit gerectificeerd is geworden.

Helaas heeft in Curaçao niemand tot dusver algeheele terugkeer bepleit tot het systeem van uniformiteit van belastingen, integendeel zijn de Bovenwindsche eilanden, met ingang van 1 Mei 1932, ook vrijgesteld van het betalen van inkomstenbelasting; waarop het fameuze plan van 1927, om de Bovenw. eilanden met betrekking tot de belastingen, in een uitzonderingspositie te plaatsen, eigenlijk berustte, is nooit voldoende opgehelderd.

Intusschen geven de reeds eerder verleende vrijstellingen ons de gelegenheid eenig inzicht te verkrijgen in het euvel der achterstanden in het Curaçaosche gebiedsdeel. Gebruiksbelasting en grondbelasting werden voor de Bovenw. eilanden reeds afgeschaft met ingang van 1 Januari 1929; in 1932 evenwel werd op St. Maarten en St. Eustatius nog gebruiksbelasting geincasseerd en op St. Eustatius nog grondbelasting. Saba had blijkbaar reeds in 1930 geen achterstand meer; of de beide andere eilanden thans ook zoo ver zijn, zal nog moeten blijken.

Merkwaardig is het verloop der inkomsten van de Curaçaosche Bank, de gouvernementsinstelling, houdster van het monopolie der biljettenuitgifte; die inkomsten bedroegen in 1930 ruim 66 mille, in 1931 ruim 136 mille, in 1932 echter slechts 17.560.— gld. Voor 1933 werd op Curaçao nog geraamd 52.500.— gld., wat echter in Nederland werd teruggebracht tot 16.000.— gld., voorzichtigheidshalve. Curaçao raamde voor 1934 — eveneens voorzichtigheidshalve — 15 mille, zijnde teruggave van door 's Lands kas bestreden uitgaven.

Wederom treft ons de grootte van het bedrag der niet gespecificeerde inkomsten — „alle andere ontvangsten"; — dit „middel" bracht in de periode 1930—'32 gemiddeld 232.144.— gld. op en voor 1934 wordt 113.000.— gld. geraamd. In Suriname worden nimmer dermate hooge inkomsten uit „verschillende ontvangsten" geraamd.

Van de vier belangrijkste middelen — invoerrecht, inkomstenbelasting, loodsgeld en accijns op gedistilleerd — wordt voor 1934 een gezamenlijke opbrengst verwacht, slechts 86.5 mille beneden de in Nederland vastgestelde raming voor 1933; men kan slechts de hoop koesteren dat

ook 1934 geen, of geen al te groote teleurstelling zal brengen. Tegen de exorbitant hooge loodsgelden hebben blijkbaar scheepvaart en handel geen bezwaar, evenmin als tegen de bevoorrechting, welke het oliebedrijf op dit punt geniet, welks aandeel in het scheepvaartverkeer niet minder dan 70% van het totaal bedraagt.

Voor de derde maal is thans een begrooting ingediend, verdeeld in zeven afdeelingen, in plaats van in elf, zooals vroeger. Wederom zijn onderwijs en eeredienst ingedeeld bij binnenlandsch bestuur en allerlei gouvernementsbedrijven bij financiën. Wat met deze eigenaardige „opmaking" wordt beoogd, is nooit duidelijk gemaakt; zij heeft echter geen practisch effect en sedert 1931 is er niet meer over gediscussieerd.

Het spreekt van zelf dat een specificatie, welke aangeeft dat van het totaal der uitgaven — ruim 6.300.000.— gld. — voor rekening van financiën ruim drie miljoen komen, voor rekening van justitie bijna één miljoen gulden en voor rekening van binnenlandsch bestuur — uitgeoefend door drie gezaghebbers en eenige districtsmeesters — even zooveel, niet veel zegt en dat een andere groepeering der cijfers meer licht geeft in de vraag waar het geld blijft. Eenige optelsommetjes geven tot resultaat dat 975.000.— gld. noodig zullen zijn voor den dienst der leeningen (kasvoorschotten van het moederland), ruim 760.000.— gld. voor politie en brandweer, bijna 740.000. gld. voor onderwijs, ruim 585.000.— gld, voor openbare werken (met inbegrip echter van straatverlichting en reinigingsdienst, doch zonder de bedrijven), ruim 500.000.— gld. voor pensioenen, wachtgelden, ondersteuningen, toelagen en kosten van uitzending en terugzending van personeel, bijna 420.000.— gld. voor den openbaren gezondheidsdienst, met inbegrip van de quarantaine-, keurings- en veterinaire diensten.

De M. v. T. zegt dat gedurende 1932 in totaal 1.383.426.— gld. in Nederland werd afbetaald op de „genoten" kasvoorschotten en dat het totaal der door Ne-

derland „verleende" voorschotten, in het begin van genoemd jaar 8.042.000.— gld. bedragende, op het einde daarvan tot 6.915.000.— was verminderd. Heelemaal duidelijk wordt de situatie daardoor niet, immers volgens den uitgewerkten en toelichtenden staat bedragen de uitgaven gedaan in of nog te doen voor 1932, wegens rente (en aflossing) van opgenomen gelden, 225.000.— gld.; er was voor 1932 alleen gerekend op rentebetaling, niet op aflossing.

Dat de onderwijsuitgaven grootendeels betrekking hebben op het bijzonder onderwijs, spreekt van zelf; de personeelsuitgaven van het b. o. worden voor 1934 begroot op 463.000.— gld., het aantal leerkrachten gesteld op 224, derhalve gemiddeld 2067.— gld. per hoofd. Ter bestrijding der kosten, verbonden aan het verleenen van verlof aan personeel van het bijzonder lager onderwijs, wordt 15 mille uitgetrokken, de post der pensioenen voor het personeel van het b. o. is wederom een memoriepost, de kosten van het uit- en terugzenden van dat personeel worden niet afzonderlijk genoemd. Het b. o. geniet „tegemoetkoming" in de kosten voor het stichten of aanbrengen van schoollokalen en voor het aanschaffen van leermiddelen en schoolbehoeften, maar nog geen vergoeding van rente van kapitaal, belegd in terreinen en gebouwen, welke eigendom der schoolbesturen zijn. Van de ontvangen schoolgelden echter behoeft niets in de openbare kas te worden gestort.

Of algeheele doorvoering der „gelijkstelling" — zooals in Curaçao opgevat — voor de schoolbesturen, dan wel voor de openbare kas voordeelig zou zijn, is nooit becijferd en voor een vermindering der personeelsuitkeeringen — voor zoover die uitkeeringen betrekking hebben op tot geestelijke orden behoorende leerkrachten — zijn in Curaçao nog geen stemmen opgegaan.

Van de kosten der politie — en van de brandweer — komt ruim 640.000.— gld. op rekening der bezoldigingen enz. van het militair en burgerlijk politiepersoneel. Voor

vergoeding door de op Aruba werkende petroleumonderneming, wegens voor haar verrichte politiediensten, wordt in de raming der middelen en inkomsten — niet echter in die van Aruba, maar in die van alle eilanden tezamen — een bedrag van 62.500.— gld. uitgetrokken; volgens de toelichting is in 1932 het bedrag dezer terugbetaling 108.322.— gld. geweest. In vroegere jaren, toen dezelfde — niet zeer fraaie — regeling gold — ook wel met betrekking tot het petroleumbedrijf op Curaçao — is nimmer iets geincasseerd, omdat men niet over voldoend personeel beschikte, om de diensten in kwestie te verrichten.

Er wordt slechts tractement uitgetrokken voor één officier der militaire politie, den luitenant-commandant; voor 1933 voorzag de formatie nog in een kapitein-commandant en één luitenant; de dit jaar repatrieerende kapitein der politietroepen zal dus niet door een ranggenoot worden vervangen.

De door Nederland betaalde militaire bezetting — één compagnie mariniers — staat echter wèl onder een kapitein.

Plaatselijk hoofd van politie in het stadsdistrict op Curaçao zal dus een luitenant der militaire politie zijn; de plaatselijke hoofden elders — ook in de buitendistricten op het hoofdeiland — zijn burgerlijke ambtenaren. De elders dienstdoende politiemilitairen evenwel ressorteeren disciplinair natuurlijk onder den luitenant-commandant.

De sterktestaat der politie geeft voor 1934 een totaal aantal personen aan van 232 — politiemilitairen, burger politiebeambten en veldwachters — en het militaire element in deze heterogene politiemacht is nog steeds in de meerderheid; globaal kan men dit element stellen op 135 man, onder bevel van een eersten luitenant.

Meer in het bijzonder als weermacht zijn dan nog voor moederlandsche rekening aanwezig een garnizoen van 100 man — waarbij drie officieren zijn ingedeeld — en een marinevaartuig met een bemanning van circa 130 man, waaronder natuurlijk een aantal officieren.

De positie der militaire politie is inderdaad niet gewor-

den wat men er eenige jaren geleden van had mogen verwachten en dit spreekt zich ook uit in de bezoldigingen. Het tractement, uitgetrokken voor een sergeant-majoor der m. p. is lager dan dat voor een onderinspecteur der burgerpolitie, dat voor een sergeant lager dan dat voor een hoofdagent, dat voor den fourier lager dan dat voor een agent 1e klasse, dat voor een brigadier lager dan dat voor een agent. Het gevoel van slechts aangehouden te worden van wege de goedkoopte kan niet bevorderlijk zijn aan den goeden geest der m. p., welke reglementair belast is met straat- en verkeersdienst — en met de brandweer — en dus in geheel andere positie verkeert dan in het moederland.

Erg goedkoop intusschen is de Curaçaosche politie in het algemeen niet; een burgeragent van den laagsten rang verdient ruim 3000 gulden, voor 5 corveëers — die wel politiemilitairen zullen zijn — wordt 1923.— gld. per man uitgetrokken, voor chauffeur, autohersteller, kleermaker en schoenmaker echter evenveel. De veldwachters — plaatselijk gerecruteerden, vermoedelijk zonder speciale opleiding — genieten nog iets meer, n.l. 1944.— gld.

Aan één wanverhouding zal thans een einde komen en wel aan deze dat de commandant der m. p. iets meer tractement genoot dan de voorzitter dan het hof van justitie, slechts weinig minder dan de procureur-generaal en belangrijk meer dan de advocaat-generaal.

De procureur-generaal — regeeringsreglementair hoofd der gerechtelijke en administratieve politie — heeft sedert enkele jaren, evenals in Nederland, te maken met een uit verschillende elementen — deels militaire, deels burgerlijke — bestaande politiemacht; er bestaat evenwel geen zekerheid dat een Curaçaosche procureur-generaal tevoren veel practische ervaring heeft opgedaan in politieaangelegenheden.

Bijna zes ton voor openbare werken lijkt veel, in aanmerking genomen dat het niet de bedoeling is, werken van eenigen omvang uit te voeren; de kosten der straat-

reiniging en die der straatverlichting echter — voor welke laatste een particuliere onderneming zorgt — zijn in het genoemde bedrag begrepen. Verder dient er rekening mede te worden gehouden, dat tegenover de posten voor onderhoud en verbetering van straten en wegen de opbrengst staat der motorrijtuigen —, rijwielen en motorbootbelasting; de betreffende verordening wijst geen bepaalde bestemming aan voor de uit deze heffing verkregen inkomsten, maar volgens de begrooting wordt er de verbetering der verkeerswegen uit bestreden. Opmerkelijk is, dat uit de opbrengst voor 1934, ten bedrage van 122.000.— gld., te heffen op Curaçao, Aruba en Bonaire, verbeteringskosten zullen worden bestreden, alleen echter van straten en wegen op Curaçao en Aruba, ten bedrage van 95.000.— gld. De vraag rijst of ook deze heffing, evenals die der loodsgelden, bestemd is om een voordeelig saldo te laten; afgezien dan van de anomalie, dat gebruikers van motorbooten, als zoodanig, moeten bijdragen in de kosten der verbetering van de landwegen. Gemiddeld bracht de belasting in kwestie in de drie jaren 1930—'32 ruim 154.000.— gld. per jaar op, tegenover een uitgave voor verbetering van straten en wegen van gemiddeld 127.989.— gld.; dat gewoon onderhoud en verbetering nauwkeurig uit elkaar zouden zijn gehouden, lijkt bovendien dubieus en dat zal ook wel niet mogelijk zijn.

Zonderen wij de reinigings- en verlichtingsdiensten uit, dan zal er „verwerkt" worden — hoofdzakelijk aan loonen en materialen — bijna 340.000.— gld., terwijl de kosten van het departement — personeel in vasten en in tijdelijken dienst en een onbeduidend bedrag aan kantoorbehoeften — ruim 80.000.— gld. vragen; een percentage algemeene onkosten van 23.5% lijkt hoog, maar of het overdreven hoog is, valt zoo maar niet uit te maken.

Ten slotte valt nog op te merken, dat de exploitatiekosten van alle onder den havendienst ressorteerende gouvernementsvaartuigen — ook de herstellings- en onderhoudskosten dier vaartuigen — onder de afdeeling financiën zijn ondergebracht, alsook de kosten van onderhoud en verbetering van dammen en putten op alle eilan-

den; of het departement der openbare werken met herstelling, onderhoud en verbetering als bedoeld eenige bemoeienis heeft, blijkt niet uit de begrooting. Zelfs de bedrijfs- en de onderhoudskosten van den brugdienst ressorteeren onder financiën; de eigenaardige toestand doet zich voor dat herstellingen aan de Koningin Emmabrug, noodig geworden wegens stormschade is 1932, uit het crediet der afdeeling financiën zijn betaald geworden, herstellingen echter aan het gewapend betonwerk der Koningin Wilhelminabrug, in hetzelfde jaar, uit dat der afdeeling openbare werken.

Waarschijnlijk beschouwt men den eenen brugdienst als een bedrijf, den anderen niet; op den weg naar een bedrijfsboekhouding schijnen nog niet zoodanige stappen te zijn gezet, dat met een resultaat voor den dag kan worden gekomen.

Van het halve miljoen, dat noodig zal zijn voor de personeelsuitgaven, welke niet naar afdeelingen kunnen worden gesplitst, is de zwaarste post die der pensioenen, ten bedrage van 367.284.— gld. Bovendien is uitgetrokken 20 mille voor de reserve tot het vormen van een pensioenfonds.

Tot dit laatste doel was ook in de begrooting voor 1933 en in die voor 1932 een gelijk bedrag — dus telkens 20.000 gld. — opgenomen; in 1932 evenwel is er niet 20, maar 30 mille gereserveerd, zijnde het bedrag der kortingen op de inkomsten van dat jaar der ambtenaren en gepensionneerde ambtenaren, wegens pensioen. Deze korting wordt voor 1934 geraamd, niet op 30.000.— gld., zijnde de gemiddelde opbrengst der laatste jaren, maar op 130.000.— gld.; naar eenige nieuwe regeling wordt niet verwezen. [1])

Hoe dit zij evenwel, in 1914 werd vastgesteld, dat op 31 December 1909 de contante waarde van alle toen in aanmerking komende pensioenverplichtingen van Curaçao reeds bijna 3.5 miljoen bedroeg en in 1925 werd aangenomen, dat toen die verplichtingen op een aanzienlijk hoo-

[1]) In de definitieve begrooting voor 1933 vinden wij: pensioenreserve 20 mille, kortingen voor pensioen 130 mille.

gere contante waarde zouden moeten worden getaxeerd; thans zijn wij weder bijna 8 jaar verder en inmiddels is er, beginnende met 1931, de onbeduidende som van 20 mille per jaar gereserveerd geworden.

Toelagen aan gehuwde ambtenaren en kinderbijslagen zullen in 1933 nog worden verleend; in 1934 zullen de toelagen vervallen, doch de bijslagen worden gehandhaafd.

Twee mededeelingen omtrent ambtenaren worden in de begrootingsbescheiden gedaan, welke bespreking verdienen. De eerste betreft den gouvernementsaccountant, een nieuwe functie, in verband met het instellen waarvan in de begrooting voor 1933 gelden werden opgenomen. Deze begrooting voorloopig vastgesteld zijnde, werd begin Juni 1932 bij den Raad een suppletoire begrooting voor het toen loopende jaar ingediend, waarin ook voor dat jaar gelden voor hetzelfde doel werden aangevraagd, overeenkomende met het salaris van den accountant over zeven maanden; men kreeg dus den indruk dat het ging om een ambtenaar, die niet alleen reeds aangesteld, maar die zelfs reeds in functie was. Thans deelt het Bestuur aan den Raad mede, dat in 1932 geen aanstelling geeft plaatsgehad, wat wel een beetje vreemd is.

Het tweede geval betreft den gewezen adjunct-directeur van openbare werken, welke functie — voor 1932 nog noodig geacht — is opgeheven, wegens vermindering van werkzaamheden en inkrimping van personeel aan dat departement. Bedoelde ambtenaar is thans belast met de tijdelijke waarneming der betrekking van postdirecteur, welke waarneming tot medio 1934 zal duren; voor 1934 wordt nu een crediet aangevraagd, voor de betaling van dezen functionnaris, als ambtenaar ter beschikking en wel een crediet ten laste der afdeeling binnenlandsch bestuur. Men kan zich afvragen waarvoor dan eigenlijk de wachtgeldregeling dient.

Onbekend met Curaçaosche toestanden, zou de lezer deze combinatie van openbare werken, posterijen en binnenlandsch bestuur misschien vreemd kunnen vinden. De functionnaris in kwestie echter is een Curaçaosch administratief ambtenaar — geen technicus —, die in

1929 — toen de uitgaven voor openbare werken een kleine vier miljoen bedroegen en de administratieve verwarring haar toppunt bereikte — als directeur aan dit departement fungeerde en later als adjunct-directeur gehandhaafd werd. Hij is dus thans tijdelijk postdirecteur en blijkbaar bestemd om na afloop dezer waarneming bij het binnenlandsch bestuur te worden geplaatst, of eigenlijk herplaatst.

In Çuraçao heeft lang deze toestand bestaan, dat de zonen des lands, die den ambtelijken loopbaan hadden gekozen, achtereenvolgens met functies in de meest verschillende dienstvakken werden belast; specialiseering was bij een zóó klein corps niet mogelijk en de postdienst was een administratieve dienst als elke andere. De vraag mag echter worden gesteld, of deze laatste dienst thans niet in zoodanige mate in belangrijkheid is toegenomen, dat althans voor den directeur eene zekere elders opgedane ervaring — om van een speciale opleiding nu maar niet te spreken — wel wenschelijk zou zijn.

Wat de tegenwoordige, overal zoo brandende bezoldigingskwestie betreft, zegt de M. v. T. op de begrooting voor 1934 dat het Bestuur er toe overgegaan is, de salarissen der ambtenaren „iets" naar beneden te brengen, waarvan ook uit de cijfers blijkt; dan volgen eenige bijzonderheden, welke voor den lezer hier te lande niet erg duidelijk zijn.

Het Bestuur wenscht den staf van den openbaren gezondheidsdienst uit te breiden met een psychiater; volgens de toelichting wordt het „niet langer" mogelijk geacht een „redelijke" behandeling der krankzinnigen te verkrijgen, zonder de leiding van een volkomen deskundige. Of het aantal patienten belangrijk is toegenomen, of welke andere moeilijkheden zich hebben voorgedaan, blijkt niet. Intusschen wordt gehandhaafd de post voor bezoldiging — 1800.— gulden — van een directeur van het krankzinnigengesticht, tevens directeur van het melaatschengesticht; hiervoor zal wel gelezen moeten worden een huismeester.

Is de psychiater — salaris 9600.— gld. — er eenmaal, dan zal deze, zegt de toelichting, na eenigen tijd voorstellen moeten doen voor verbetering der tegenwoordige inrichting tot verpleging van krankzinnigen, welke inrichting, volgens het Bestuur, „niet aan minimum-eischen voldoet en toch vrij kostbaar is".

Op het gebied der verpleging van krankzinnigen worden dus thans openbaringen gedaan, welke zeker interessant zijn. In het laatste verslag van den openbaren gezondheidsdienst, vervat in het Verslag van Bestuur en Staat Curaçao, heeft men kunnen lezen dat in 1930 de behandeling dezer patienten was opgedragen aan een „speciaal daartoe opgeleiden geneesheer"; over den staat der inrichting werd toen niet gesproken.

Een vroeger verslag, dat over 1927 ,bevatte enkele gegevens betreffende drankgebruik en drankmisbruik — ook natuurlijk zeer nuttig — maar deze soort berichtgeving is niet voortgezet geworden, wat jammer is; de kwestie van het gebruik van bayrum als drank b.v. verdient wel aandacht, ook nog uit ander dan hygiënisch oogpunt.

Wie meenen mocht — na de discussies van November 1931 in de Tweede Kamer — dat voor 1934 gelden zouden zijn aangevraagd tot steun der drankbestrijding, zal zich teleurgesteld zien; trouwens, of van subsidieering van de eene of andere particuliere instelling iets te verwachten zou zijn, lijkt uiterst dubieus. Wanneer men eenige waarde toekent aan hetgeen af en toe in de plaatselijke pers wordt onthuld over de toestanden in de oliestad op Aruba en in de Punda op Curaçao — mede in verband met de aanwezigheid van een betrekkelijk groot aantal militairen, met veel vrijen tijd en veel gelegenheid om de bloemetjes buiten te zetten — dan kan men zich niet onttrekken aan den indruk, dat in de allereerste plaats maatregelen noodig zijn op wetgevend gebied. Bij den dienst der volksgezondheid in het moederland is een inspecteur ingedeeld, speciaal voor de drankbestrijding en er is dus alle gelegenheid om zelfs van hier uit het vraagstuk grondig te bestudeeren.

Over het probleem der Bovenwindsche eilanden worden bij deze begrooting geen hoopgevende opmerkingen gemaakt. Niet lang geleden schijnt bij de bewoners dier eilanden heel even de verwachting te zijn opgewekt, dat er ten slotte toch een landbouwkundige zou worden aangesteld; er worden echter voor 1934 geen gelden voor dit doel gevraagd. De landbouwuitgaven — voorkomende onder binnenlandsch bestuur — zijn beperkt tot 30 mille voor voorschotten tot bevordering van landbouw, tuinbouw en veeteelt, alsmede andere uitgaven — een en ander echter ten behoeve van alle eilanden tezamen, niet speciaal voor de Bovenwindsche —, plus één duizend gulden voor onderhoud van gouvernementsproeftuinen op St. Maarten en St. Eustatius. Aan voorschotten en andere uitgaven werd in 1932 uitgegeven bijna 42 mille, terwijl toegestaan was 35 mille; voor 1933 is 24 mille uitgetrokken. In de drie jaren 1930—'32 werd op den post voorschotten tot bevordering van landbouw, tuinbouw en veeteelt, alsmede andere (landbouw)uitgaven (alle eilanden tesamen) in totaal geaffecteerd 93.087 gulden; hoeveel hiervan ten goede is gekomen aan de Bovenwindsche eilanden, is niet na te gaan. Aan aflossing en rente van landbouwvoorschotten werd in deze zelfde periode terugontvangen 13.459.— gld. op Curaçao, 100.— gld. op St. Eustatius en niets op eenig ander eiland.

Blijkens een mededeeling van den Minister van Koloniën aan de Tweede Kamer (M. v. A. Cur. begr. 1933) wordt nog steeds tusschen den Gouverneur en den betrokken gezaghebber van gedachten gewisseld aangaande den economischen toestand en de toekomstmogelijkheden der Bovenwindsche eilanden en is het niet onmogelijk dat, bij de uitvoering van maatregelen tot verhooging der welvaart op die eilanden, beschikt zal kunnen worden over een deel der twee ton, opgespaard door het Ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen.

De laatste vijf jaar heeft ook de Volksvertegenwoordiging in Nederland zich vrij geregeld beziggehouden met het vraagstuk der Bovenwindsche eilanden en in 1931 maakte zelfs de troonrede er melding van. Twee jaar ge-

leden deelde het Curaçaosche Bestuur aan den Koloniaalen Raad mede bijna gereed te zijn met plannen ten aanzien van de bevordering der welvaart op die eilanden. Ondanks dit alles is men nog steeds niet verder gekomen. Niet dat die welvaart nog steeds op zich laat wachten is het teleurstellende — men stampt die niet zoomaar uit den grond — maar dat een goed overzicht van den toestand nog steeds niet is gepubliceerd en dat nog altijd de vraag niet is beantwoord of er iets kan worden gedaan — en, zoo ja, wat — in het belang van het handjevol menschen dat nog op die eilanden, onder de Nederlandsche vlag, leeft.

Thans heeft, volgens de mededeeling van den M. v. K., de Gouverneur zich gewend tot het landbouwdepartement op Trinidad, met de vraag of niet een deskundige van daar „voor korten tijd" zou kunnen overkomen, om de middelen tot verbetering van den landbouw op de Bovenwindsche eilanden „te bespreken"; van de veeteeltplannen van den Curaçaoschen gouvernementsveearts wordt niet meer gerept. Vele jaren geleden zetelde te Paramaribo een directeur van den landbouw, die af en toe ook de eilanden bezocht; belangrijke resultaten zijn daarmede toen niet verkregen. Later is wel eens voorlichting gezocht bij het Agricultural Department op St. Kitts.

Men zou haast vergeten, dat onze Bovenwindsche eilanden drie eeuwen Nederlandsch zijn en dat aldaar steeds de tropische landbouw is beoefend.

Wat bij de lezing der Curaçaosche M. v. T. op de begrooting voor 1934 sterk de aandacht trekt, dat zijn de opmerkingen betreffende het verschepen van producten der Bovenwindsche eilanden naar de Benedenwindsche, per stoomschip. Uit die opmerkingen laat zich gereedelijk afleiden, dat het met die verscheping niet zoo druk loopt en dat de producenten de zooveel dichterbijgelegen vreemde markten niet willen verwaarloozen. Dit punt is van belang, in verband met het zoo herhaaldelijk vernomen betoog, dat men nu, door een interinsulaire stoomvaartverbinding tot stand te brengen, iets van beteekenis in het belang der Bovenwindsche eilanden had verricht,

terwijl het voor de hand lag dat de productiemogelijkheid en niet de afzetmogelijkheid primair was.

De bond voor lichamelijke opvoeding op Curaçao krijgt ook weder in 1934 subsidie; de waarde der sport voor de volksopvoeding in Curaçao, is den laatsten tijd in alle toonaarden naar voren gebracht en bij de opening der vergaderingen van den K. R. voor het zittingsjaar 1932—'33 nog eens als in het oog springend gereleveerd.

Bij de laatstbedoelde gelegenheid heeft men ook kunnen vernemen, dat door verbetering van het gevangeniswezen de criminaliteit der jeugd beter kan worden bestreden, wat een eenigszins duistere uitspraak lijkt, waaraan echter geen consequenties werden verbonden. Tegenover de Eerste Kamer stelde de M. v. K. zich op het standpunt, dat er van een sterke vermeerdering der criminaliteit in Curaçao geen sprake is; zoodanige vermeerdering zou ook weinig in overeenstemming zijn met de vermindering der laatste jaren van het aantal ingezetenen, wegens het vertrek van vele vreemdelingen, maar daarom gaat het niet uitsluitend.

Zeer recente gegevens betreffende de misdadigheid zijn niet bereikbaar; het Verslag van Bestuur en Staat over 1930 echter gaf een gevangenisbevolking van 81 personen, op een totaal aantal inwoners van 76.332, wat heelemaal geen gunstige verhouding is, vergeleken bij de Nederlandsche van hetzelfde jaar. Door het hof van justitie en de kantongerechten werden in 1930 niet minder dan 2226 strafzaken behandeld, buiten en behalve 1343 gevallen (overtredingen) waarin vervolging werd voorkomen, door het betalen van door het openbaar ministerie bepaalde boeten, tezamen zoowat 5% der gemiddelde bevolking. Een tijd lang zijn vrij geregeld in de Curaçaosche Courant politieberichten opgenomen, bevattende gedane aangiften van strafbare feiten en opgemaakte processen -verbaal, vermoedelijk alleen betrekking hebbende op het stadsdistrict op het eiland Curaçao. Volgens deze opgaven zouden gedurende de laatste vijf en een halve maand van 1932 o.a. zijn geconstateerd: 2 gevallen van moord (c.q. doodslag), 2 van poging tot doodslag, 138 van

mishandeling en zware mishandeling (waaronder één geval van zware mishandeling in vereeniging), 13 van bedreiging, 10 van beleediging, 109 van diefstal (waaronder 13 met braak, 1 met inklimming, 1 met bedreiging en 1 met geweldpleging, op den openbaren weg), 3 van inbraak, 2 van poging tot inbraak, 25 van verduistering, 8 van oplichting, 4 van heling, 21 van verduistering, 5 van huisvredebreuk, 12 zedendelicten en 1 geval van schaking. Voor een kleine samenleving als de onderhavige nu niet een zou heel goedaardig uitziende chronique scandaleuse.

Gesproken van verbetering van het gevangeniswezen, in het Verslag van Bestuur en Staat over 1930 werd medegedeeld, dat het bouwen eener nieuwe gevangenis op Curaçao noodzakelijk was gebleken, wat toen reeds geen nieuws meer was; ook voor 1934 echter zijn voor zoodanigen bouw geen gelden uitgetrokken. In 1927 ontvluchtten op Curaçao 5 gevangenen, in 1929 aldaar 2 en op Aruba 2; in 1930 kwam alleen op St. Maarten een ontvluchtingsgeval voor. Latere gegevens ontbreken.

In de laatste twee Verslagen van B. & S. werd over de voeding der gevangenen niets meer gezegd, maar uit vroegere verslagen was gebleken, dat de voedingsmiddelen van gouvernementswege werden aangekocht, of dat voor de levering inschrijvingen werden gehouden; aangenomen mag worden dat de toestand dezelfde is gebleven en dat uit de omschrijving van den begrootingspost — ook voor 1934 — „kostgeld" enz. voor de gevangenen niet iets anders moet worden afgeleid.

Met vertrouwen mag de hoop worden gekoesterd, dat de Curaçaosche Raad zich niet zal hebben laten ontmoedigen door hetgeen er met de begrooting voor 1933 is geschied en dat dit college bij de behandeling van het begrootingsontwerp 1934 evenveel belangstelling en verantwoordelijkheidsbesef aan den dag zal leggen, als het vorige jaar betoond.

Amsterdam, Mei 1933.

z.o.z.

Naschrift

Intusschen is het ontwerp bij Nota van Wijzigingen herzien en daarna door den Raad aangenomen. Van den post voor aflossing van kasvoorschotten heeft het Gouvernement 100.000.— gld. teruggenomen, om met gelijk bedrag den post voor onderhoud en herstelling van straten en wegen op Curaçao te verhoogen; de overige wijzigingen waren niet belangrijk en die welke nog bij de mondelinge behandeling moeten zijn aangebracht kunnen evenmin van beteekenis zijn.

Prof. Mr. Dr. C. VAN VOLLENHOVEN †

In De West-Indische Gids mag zeker niet ontbreken een woord van dankbare waardeering en van herinnering aan den grooten geleerde, den belangstellenden Nederlander, den beminnelijken, eenvoudigen man.

Tot de vakken, die prof. Van Vollenhoven aan de Leidsche hoogeschool onderwees, behoorde het staats- en administratief recht van Suriname en Curaçao. De bewijzen zijn er, dat hij deze onderdeelen van zijn studie niet verwaarloosde. Ofschoon natuurlijk ook bij hem in alles het zwaartepunt in de Oost lag, behoorde Van Vollenhoven zeker niet tot de Nederlanders, die, als zij van Indië spreken, daarbij niet denken aan de West-Indische gebiedsdeelen van het koninkrijk. Ik behoef slechts te wijzen op de geweldige studie, die Van Vollenhoven opzette in het tweede nummer van den 17den jaargang van Het Koloniaal tijdschrift met *De centrale rechtsgemeenschappen overzee* en twee jaren later eindigde met *Plaats van het Staatsrecht overzee in het Staatsrecht van het Koninkrijk*. Welk een feitenkennis, welk een belezenheid omtrent Suriname en Curaçao wordt hier — neen! niet ten toon gespreid, maar verwerkt op de degelijkste wijze.

De belangstelling van den voorman der „Leidsche richting" ging allereerst naar Nederlandsch-Indië uit. Maar reeds vóór de grondwetsherziening van 1922 pleitte hij ook voor een veranderde samenstelling van het „vertegenwoordigend lichaam" in Curaçao. Ik herinner mij, dat hij in 1921 na een voordracht in de „Indische week" te Leiden over den „vooruitgang der Nederlandsche West-Indische eilanden", waar dit punt terloops aangeroerd was, juist daarmee instemming betuigde. En het proefschrift van mr. H. J. Wytema, in 1931 te Leiden verdedigd over *Opperbestuur en algemeen bestuur over Neder-*

landsch-Indië, Suriname en Curaçao verraadt de instemming van den discipel met den leermeester, die de lijn der grondwetsherziening voor de West niet minder dan voor de Oost wilde doortrekken.

In 1928 steunde prof. Van Vollenhoven van heeler harte en krachtig tweeërlei initiatief op onze West betrekking hebbende: dat tot vorming van een groep West-Indië in het Indisch genootschap, en dat tot inrichting van den West-Indischen leergang ter voorbereiding van uit te zenden ambtenaren voor een goede vervulling van hun taak in Suriname en Curaçao.

Er is op gewezen, dat van Van Vollenhovens kennis van het volkenrecht wellicht niet voldoende partij is getrokken. Van die kennis gaf hij ook blijk in ons tijdschrift, toen hij in den tweeden jaargang een doorwrochte bespreking gaf van mr. Corporaals bekend proefschrift over *De Internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Venezuela, 1816—1920.*

Suriname en Curaçao kende prof. Van Vollenhoven uit eigen aanschouwing. In den zomer van 1912 vertoefde hij er op een studiereis, en mij is het een behoefte met dankbare herinnering te gedenken, dat hij mij daar wees op het groote belang van studie in de Curaçaosche archieven ter verbreiding van kennis over en tot het wekken van belangstelling voor de kolonie en op de voldoening, die deze studie mij wellicht zou geven.

B. DE GAAY FORTMAN

Amsterdam 4 Mei 1933

BOEKBESPREKING

Journal de la Société des Américanistes. Nouvelle Série, Tome XXIV (Fasc. 2), Paris 1932.

De Société des Américanistes is wellicht het belangrijkste centrum van studie van het oude Amerika. Hoewel Fransch van opzet en organisatie, heeft dit genootschap zich tal van correspondeerende leden uit alle landen toegevoegd, en is daardoor een internationale instelling, welker tijdschrift een mijn van inlichting is geworden.

Een indruk van de veelzijdigheid, geve de inhoud van het onlangs verschenen deel XXIV, 2e stuk: De keramiek der Xebero's in Peru. Een medisch argument (verbreiding der vlektyphus) ten gunste van Rivet's meening over oude immigratie in Amerika vanuit Oceanië. Opgravingen in Tiltil (Chili). Claude-Anne, markies van Saint-Simon, en zijn aandeel in de overwinning van Yorktown in 1781. Resten van pre-Columbische ornamentale kleeding in het Chaco-gebied, waarbij o.m. de reproductie van een portret dat vermoedelijk Montezuma, keizer van Mexico weergeeft. Het karakter der negermuziek, speciaal in Amerika. Feesten in Mexico. Kleine berichten. Jaarlijksche bibliografie (121 blz.!). Handelingen van het genootschap. Lijst der leden. En ten slotte — ik noem ze het laatst, omdat ik er hier wat meer van wil vertellen, onder necrologie de levensbeschrijving van wijlen Erland Nordenskiöld, en een opstel van zijn medewerker Henry Wassén, over het bezoek van een Cuna-Indiaan aan het museum te Göteborg in 1931.

Nordenskiöld (1877—1932) was een Zweed, zoon van den beroemden poolreiziger en leider der Vega-expeditie. Hij heeft verschillende onderzoekingstochten in Amerika gedaan, en op zijn laatste reis, bezocht hij met zijn echtgenoote, Panama en Columbia. Daar werd hij ziek, en kon zijn plan niet meer geheel afwerken; doch terug in Zweden, heeft hij den Cuna-Indiaan Rubén Pérez Kantule, secretaris van den Néle van Ustúpu laten overkomen, die een half jaar bij hem heeft doorgebracht. De Cuna's

bezitten een beeld-schrift, en vele dingen van hun geschiedenis en gebruiken hebben zij in zulk schrift vastgelegd, waardoor een soort bibliotheek is ontstaan, waarvan Pérez een deel meebracht. Pérez is vol Indiaan, met een brandende belangstelling voor zijn volk; hij heeft eenige jaren te Panama gestudeerd, en daar zeer goed Spaansch geleerd, terwijl hij bovendien redelijk Engelsch kan spreken. Door dit alles was een vruchtbare samenwerking mogelijk.

Van een der volken van Midden-Amerika, de door hun bouwwerken beroemd geworden Maya's, heeft een onderzoeker gezegd, dat ze wellicht het allerdiepst religieuse volk waren, dat ooit heeft bestaan [1]. In meerdere of mindere mate geldt zulks van alle oorspronkelijke volken van Amerika. Alleen is de uitdrukking „religie" hier niet geheel juist, want bij de Indianen is het niet een zich her-verbinden met de uit het zicht verloren godheid, doch het onderhouden der nooit verbroken aanraking met bovenzinnelijke machten. Die aanraking is er, doordien vele Indianen van nature eenigszins ontvankelijk zijn voor gewaarwordingen van bovenzinnelijke dingen die wíj in het algemeen niet opmerken. Bovendien echter, kan men dat vermogen versterken, en degenen die dat gedaan hebben, worden door de Europeanen aangeduid met den naam medicijnman, wellicht omdat zij hun vermogens en wetenschap gebruiken voor het genezen van zieken. Er zijn echter ook Indianen die geboren zijn met groote gaven van helderziendheid, en bij de Cuna's heet zoo iemand *Néle*, vermoedelijk ongeveer hetzelfde als *léle*, dat het beste met „heilig" kan worden vertaald. Van een dergelijken, zeer in aanzien staanden Néle, hoofd over een groot deel van den stam, was Pérez de secretaris.

Nordenskiöld, een van die wetenschapsmenschen die zulke dingen niet als onzin en bijgeloof terzijde leggen, heeft er bijzondere aandacht aan gewijd, waarvan het nog juist voor zijn dood voltooide opstel „Faiseurs de miracles et voyants chez les Indiens Cuna" [2] getuigt. Tevoren verschenen reeds zijn „L'art, la religion et la magie chez les Cuna et les Chocó" en „La conception de l'âme chez les Indiens Cuna de l'isthme de Panamá" [3] en vele andere artikelen. En in Nordenskiöld's zoo belangrijke geschriftenreeks

---

[1] G. Mason, Silver cities of Yucatan, London 1927, p. 173.

[2] Revista del Instituto de Etnología de la Universidad nacional de Tucumán, II, 2a, Tucumán 1932.

[3] Journal de la Société des Américanistes, XXI, 1, XXLIV, 1, Paris 1929, 1932.

„Comparative ethnographical studies", verscheen als no. 7, I „Picture-writings and other documents by Néle, paramount chief of the Cuna Indians, and Ruben Pérez Kantule, his secretary", en II Id. „by Néle, Charles Slater, Charlie Nelson and other Cuna Indians", met gekleurde reproducties van het beeldschrift [1]).

Dit beeldschrift is oorspronkelijk Indiaansch, want oude berichten van Spaansche ontdekkers maken er reeds melding van. Het zijn niet, gelijk ons schrift, teekens die de klanken aanduiden, doch opvolgende eenvoudige afbeeldingen van de voornaamste dingen die het verhaal noemt, waardoor de herinnering te hulp wordt gekomen [2]). Doordien er bij de wijze van afbeelden een zekere gewoonte heerscht, is zoo'n schrift ook leesbaar voor anderen die het beeld-schrijven verstaan.

Om een voorbeeld te geven: een der verhalen begint met een voorstelling van een rivier, dan volgt een poppetje, daarna een voorstelling van een huis, en vervolgens een blauw, een rood en een groen schijfje, die elk een geneeskrachtige steen voorstellen [3]), en een blauw, een rood, een paars, een groen en een zwart boompje, die elk een plantaardig geneesmiddel aanduiden. Als een Indiaan datgene wat hierdoor wordt aangeduid, zingt, dan luidt het ongeveer aldus: „Ter plaatse waar de rivieren naar beneden vloeien, heeft te uwen behoeve God een huis opgericht", en dan volgt de opnoeming van de magische steenen en de medicijnen. Het verhaal, dat het opschrift *Acualel* (steen-heilig) draagt, beschrijft hoe een ziel, geroofd door demonen, uit de onderwereld verlost wordt en teruggebracht, wat de opvatting der Cuna's is, van ziekte en hoe men die geneest.

Behalve formules voor genezingen, recepten voor jacht- toovermiddelen en dgl., bevatten deze deelen beschrijvingen van het zonneschip, het maanschip, van demonen, van hemelsche en aardsche *néle*'s der oudheid, de levensbeschrijving van hun heiland, die medekwam met de menschheid die na den zondvloed uit den hemel op aarde afdaalde, het scheppingsverhaal en de beschrijving van het hiernamaals.

De ziel reist na den dood door de oorden van beproeving en de hemelsche gewesten, en de teekeningen hiervan doen op den eersten blik, denken aan de voorstellingen op Egyptische papy-

---

[1]) Göteborg 1928, 1930.

[2]) Wie belangstelt in zulke primitieve schriftstelsels, raadplege Th. W. Danzel, Die Anfänge der Schrift, Leipzig 1929[2].

[3]) Ook de Indianen van Guyana en omgeving kennen tooverkrachtige steenen. Zie mijn opstel Oudheden uit Suriname. Op zoek naar de Amazonen. De W.I.Gids XIII p. 503 vlg.

russen. Het verhaal is, wat de hoofdzaak en vele bijzonderheden betreft, stellig oorspronkelijk Indiaansch, want er is een opmerkelijke overeenkomst met dat wat de Indianen van Suriname vertellen van de belevingen der ziel bij de inwijding of na den dood. Hier en daar echter, zijn er trekjes die laten vermoeden dat iets van de Christelijke geloofsleer is overgegaan in hun opvattingen en verhalen. En bovendien zijn sommige beelden ontleend aan het moderne Europeesch-Amerikaansche leven: de reis door het hiernamaals geschiedt gedeeltelijk per lift en per spoortrein, en op een der gereproduceerde teekeningen ziet men, tusschen voorstellingen van den overledene, aan de hand gevoerd door zijn beschermgeesten (kenbaar aan hun vederen hoofdtooi), de afbeelding van een spoorwagen!

C. H. DE GOEJE.

PRODUCTIE VAN SURINAME OVER DE LAATSTE TWINTIG JAREN.

Jaren	Cacao in balen van 100 Kilogr.	Koffie in balen van 100 Kilogr.	Suiker in tons	Paddi in tons	Mais in tons	Kokos-noten in duizend tallen	Aard-vruchten in duizend tallen kilogr.	Bananen in duizend tallen bossen	Goud in K.G.	Balata in tons	Hout uitvoerwaarde in duizendtall. guldens	Bauxiet in tons
1912	8640	1969	9634	2659	1291	968	1417	257	743	727	84	—
1913	14782	3190	13244	2231	1076	822	1343	342	858	1186	128	—
1914	14574	4810	15022	3136	878	876	1518	344	919	1019	60	—
1915	14652	6097	14747	5280	1168	1015	2025	447	911	209	30	—
1916	18709	7644	13032	7471	2254	1051	2307	520	798	769	31	—
1917	19872	15460	14360	5338	1608	1449	4220	563	808	888	53	—
1918	18877	18530	12086	8655	1874	2370	5571	734	586	681	31	—
1919	13174	12824	7580	11388	1430	2468	4589	401	598	425	55	—
1920	16023	17053	10077	9798	2078	2589	3991	385	470	444	244	—
1921	15799	18124	11131	11797	1553	2216	3316	424	351	487	285	—
1922	13606	25862	11906	12934	1713	2105	2085	484	374	546	142	13047
1923	11606	28239	11785	10817	1538	2077	2160	489	396	629	146	12616
1924	7951	16806	9068	16984	2206	2165	1885	480	323	555	80	60032
1925	6956	25507	16612	13232	2582	2314	2031	520	309	735	130	86826
1926	1402	17611	13965	16745	1718	1906	1855	378	259	563	232	46454
1927	2107	30368	16736	14869	879	2233	1574	372	240	770	184	181584
1928	2049	29238	19038	17476	916	2961	1658	348	171	511	318	213866
1929	2790	28958	12763	23557	906	2850	2126	426	111	446	234	209998
1930	2547	36503	18819	20795	936	2845	2785	491	148	488	246	264555
1931	2104	27206	22541	24395	1104	2409	2319	490	143	429	316	173154

On tleend aan het Verslag der Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname over 1931.

BIBLIOGRAPHIE

Het Koloniaal Weekblad. 13 April 1933. Jaarverslag. (Verslag van den secretaris van de Afdeeling „Curaçao" over het jaar 1932). — The West India Committee Circular, 16 Maart '33. The Architecture of the West Indies; door Arthur J. May.

Rubriek Suriname. Vrijheid van drukpers en persbreidel. — Vrachtverlaging van Koffieverschepingen. — Britsch-Indiërs. — Een menschlievend bisschop. — Boschrum. — Begrooting 1934. — Tuinbouwteelt. — Openbare Gezondheidsdienst. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubriek Curaçao. De Ruyter-monument op St. Eustatius. — De Eerste Kamer.

Idem. 20 April '33.

Rubriek Suriname. Begrooting 1933. (Voorloopig Verslag: Algemeen Welvaartsplan; bevordering teelt sinaasappelen, pompelmoes en ananas; vindplaatsen van goud; opleiding voor den kleinen landbouw; herziening regeeringsreglement; mechanisch bedrijf voor rijst. Memorie van Antwoord: bestrijding van Algemeen Welvaartsplan; verbetering fruitcultuur; bauxiet-industrie; hernieuwd onderzoek goudrijkdom in Suriname wenschelijk; onlusten te Paramaribo; verdediging mechanisch bedrijf voor rijst; de kleine landbouw zal van dit bedrijf geen nadeel ondervinden). — Rijst in de naburige Kolonie Britsch-Guyana. (Concurrentie rijstlevering tusschen Britsch-Indië en Demerara; prijsverlaging door Britsch-Indië fnuikend voor Demerara. Naar welke markt zal nu de rijst gevoerd worden, welke het „Welvaartsplan Brandon" en het „Mechanisch rijstbouwplan-Van Dijk" zullen opleveren?) — Goud. (Zou een nieuw onderzoek naar goud in Suriname gewettigd zijn in verband met de resultaten van vroegere onderzoekingen, die — veel gekost hebbende — een weinig bemoedigend resultaat opgebracht hebben). — Mariënburg, de groote onderneming van de Nederlandsche Handel-Maatschappij — Handelsregister — Asphaltwegen — Belangstelling in Zuid-Afrika voor Suriname — Geschiedkundige Sprokkels.

Rubriek Curaçao. Scheepvaart — Middelen — Huisvlijt — De whiskey-soda en de Schoenen — Eindelijk. (De Curaçaosche afdeeling der Kon. Vereeniging Oost en West heeft een perscommissie ingesteld om het Kol. Weekblad van belangrijke Curaçaosche berichten te voorzien).

Idem. 27 April 1933.

Rubriek Suriname. Nogmaals: Is de Surinamer lui? (Waar en wanneer over dit onderwerp is geschreven). — Vereenigingen van Britsch-Indiërs, Javanen en Chineezen. ('t Antwoord op de vraag welke veree-

nigingen er bestaan onder de landslieden van vreemde nationaliteit. Br. Ind. vereenigingen: Bharat Oeday, Sanatan Dharm, Surinaamsche Islamitische Vereeniging, Mohammedaansche Vereeniging „Kalifat Anjumun", Mohammedaansche vereeniging „Anjuman Hidayat Islam Ahle Sunnat Wal Jamaat". Chineesche vereenigingen: Chung Fa Foei Kon, Kong Ngie Tong Sang). — Verzamelingen uit Suriname. — Waar zijn ze gebleven? (teekeningen, miniatuur-woning, wassen poppen, alles vervaardigd door Kapitein Stedman, die van 1772—1777 de tochten tegen de Marrons meemaakte).

Rubriek „Ingezonden". Weerlegging van het art.: „De Tragedie van het Possumhout, Amerikaansche bluf, enz.", voorkomende in het K. W. van 6 April 1933 door den Oud-Gouverneur van Suriname Van Heemstra. (de Oud-Gouverneur toont aan, dat het artikel in kwestie als tendentieus is te wraken).

Rubriek Curaçao. Zonder slag of stoot! (Curaçaosche begrooting z.h.st. en zonder beraadslaging door de Eerste Kamer aangenomen). — Kamer van Koophandel. (H. J. Cohen Henriquez tot vice-voorzitter van de Kamer van Kooph. gekozen). — De macht van den Gouverneur. (Het art. „Macht", voorkomende in „De Onpartijdige" van 15 Febr. j.l. becritiseerd).

Idem. 4 Mei 1933.

Rubriek Suriname. Nogmaals Boschrum. (Boschrumvervaardigers zeer moeilijk door belastingdienst te betrappen). — Dr. Benjamins herdacht. — De Vader des Vaderlands. — De weg naar Domburg. (18 Maart 1933 weg Paramaribo—Domburg geopend). — De onlusten van 7 Febr. 1933. — Crisismaatregelen. (Bijeenkomst ten gouvernementshuize op 20 Maart ter bespreking van de crisismaatregelen. Een zestal nieuwe maatregelen door den Gouverneur geopperd: woningbouw, herstelling van landsgebouwen, uitbreiding van voedselverstrekking in natura, nieuwe steunverleening aan koffiecultuur, oprichting nachtasyl voor zwervers, afgifte bons voor bereid voedsel uit bestaande gaarkeukens. Vermoedelijke kosten 70.000 gld.). — Goudexploitatie. (Een 10-tal Sur. gouddelvers naar Cayenne vertrokken). — Onderwijs. (Een derde onderwijsvereeniging opgericht: De Sur. Ond. Bond.) — Irrigatie-ingenieur. — Bacovenuitvoer. (Studiereis naar Suriname en Trinidad). — Verzamelingen uit Suriname — Waar zijn ze gebleven? (In Nederland niet te vinden ondanks uitgebreide onderzoekingen).

Rubriek Curaçao. St. Martin .— Klein Gedoe. — Wat is het verschil? — De nieuwe procureur-generaal.

Idem. 11 Mei 1933.

Rubriek Suriname. De Westindische Leergang. — Journalistiek. — Waterleiding. — Evangelische Broedergemeente.

Rubriek Curaçao. De rechtspraak op de Bovenwindsche eilanden. — Prof. Van Vollenhoven † — Curaçaosche scheepvaartmaatschappij. — Recht van initiatief.

Het gedrag van enkele in Suriname gekweekte rijstsoorten bij het pellen, door Prof. Dr. G. Stahel. Uitg. De Bussy, Amsterdam. (De brochure bespreekt de Surinaamsche rijstsoorten; oogstmethoden;

de in Sur. gekweekte tropische soorten leggen bij het pellen minder goede eigenschappen aan den dag dan Amerikaansche soorten).

Verslag West-Indische Leergang over 1930, door Mr. F. G. Schalkwijk. April 1933. — Kol. Inst. (Verwisseling van docent bij het Onderricht in het Neger-Engelsch; de wenschelijkheid van nauwer contact tusschen Regeering en Aziaten (Britsch-Indiërs en Javanen); het streven naar Hindostansch Onderwijs; uitingen gericht tegen het gebruik van de Hollandsche taal; de bestudeering van het Papiamento).

De Groene Amsterdammer. 13 Mei 1933. West-Indië als toeristenland: door J. D. Verloren.

Economisch-Statistische Berichten. 10 Mei 1933. De Economische toestand van Suriname; door Mr. A. van Traa.

Petrus Donders. Mei 1933. Pater Donders' sterfdag. Bij een heengaan uit de Missie. (Frater Anselmus om gezondheidsredenen naar Nederland vertrokken). Van de aartsbroederschap der H. Familie. (Plechtig Triduum in de Kathedraal). Op vacantie. (Een 8-daagsche vacantietocht op en langs de Saramacca-rivier). Roode Hond; door A. Verschure. C. ss. R. Hoe men hier op de rivier een relletje bezingt; door H. de Groot C. ss. R. Sympathieke daad van Bethania's Katholieken. Frater M. Desideratus. Tidei alla moesoe wakka. (Eerste strophe van een Neger-Engelsch Kerstlied); door S.

Ons Suriname. April 1933. Grepen uit de Jaarverslagen van de Zending onder de Immigranten in Suriname. De Javanen. (Zending onder de Javaansche immigranten met groote moeilijkheden gepaard, aangezien deze grootendeels behooren tot de allerminsten van de Javaansche maatschappij; hun economische toestand laat ook nog alles te wenschen over; het ontwaken van het nationaal en godsdienstig bewustzijn; de Zendelingen en Goeroe's). De Zending onder de Br. Ind. immigranten.

Journal de la Société des Americanistes. Nouvelle série-Tome XXIV (Fasc. I et II). Deze afleveringen bevatten tal van hoogst interessante artikelen over landen en volken in de onmiddellijke nabijheid van onze West-Indische koloniën: La conception de l'âme chez les Indiens Cuna de l'Isthme de Panama. (La signification de trois mots Cuna: purba, niga et Kurgin); par Erland Nordenskiöld. — Contribution a l'étude des fêtes de Mores y Cristianos au Mexique; par Robert Ricard. — Note sur la dureté des haches précolombiennes de l'equateur et du Mexique; par A. Clément. — Wortlisten aus Amazonien; Von Curt Nimuendaju. — Folk-lore du Haut-Amazone; par le Marquis de Wavrin. — Das Kariri (Nordost-Brasilien, von C.H. de Goeje). Le caractère spécial de la Musique nègre en Amerique; par Warrington Dawson. — Les fêtes de Moros y cristianos au Mexique; par Robert Richard.

Eigen Haard. No. 18. 6 Mei 1933. Naar de West. Trips naar West-Indië aangeboden door de K.N.S.M.

De Indische Mercuur. 12 April 1933. Berichten v. d. Afd. Handelsmuseum van de Kon. Ver. „Koloniaal Instituut". No. 78. De kwaliteit van den Sur. Sinaasappel, vergeleken met die van de andere hier te lande ingevoerde Sinaasappelen. (De Controlevoorschriften elders; méthodiek; de Spaansche Sinaasappel; de Zomersinaasappel; de Sur. Sinaasappel). Rubr. „Kleine Mededeelingen (Begrooting Suriname; Begrooting Curaçao).

Idem. 19 April. 1933. Verslag omtrent de Stand der Cultures in Suriname gedurende het 4de kwartaal 1932; door Dr. G. Stahel, directeur v.h. Landbouw Proefstation te Paramaribo. (Regenval, cacao, koffie, suiker, rijst, cacao, sinaasappelen, geoculeerde plankjes, mais) — Welvaartsplan Suriname. (Memorie van Antwoord van de Eerste Kamer op Voorloopig Verslag over de begrooting van Suriname).

Idem, 26 April 1933. Surinaamsche bananen naar Nederland. (In het belang van de uitvoer van bananen naar Nederland heeft de ondernemersraad voor Suriname Prof. A. M. Sprenger, bijgestaan door Ir. R. Mulder, uitgenoodigd een studiereis naar Suriname en Trinidad te maken). — Mechanisch rijstbedrijf in Suriname. (Wetsontwerp inzake proefnemingen met een mech. bedrijf voor rijst en andere gewassen door de Eerste Kamer goedgekeurd).

Idem. 3 Mei 1933. Personalia. Prof. Mr. C. van Vollenhoven, hoogleeraar in het adat-recht van Ned.-Indië, staats- en administratief recht van Ned.-Indië, Suriname en Curaçao †. — Waterleiding te Paramaribo. (27 April 1933 geopend door den Gouverneur).

Onze Overzeesche Gewesten. Bijblad v. d. Avondpost 13 Mei 1933. Onze West in het parlement; door Ir. R. Menkman.
Rubriek Suriname: Het overheidsbeleid en Critiek daarop. — Klachten over de politie. — De nieuwe burgerwacht.

Tropisch-Nederland. 17 April 1933. Standbeeld van H.M. de Koningin in het Wilhelminapark te Willemstad, Curaçao. (Onthuld 12 Januari 1933).

Idem. 1 Mei 1933. — Het belang van Curaçao voor den Wereldhandel. (De vermeestering van Curaçao in 1634 door Johannes van Walbeeck. 29 Juli 1934 Curaçao 300 jaar onder Nederlandsch gezag) door C. K. Kesler. Wordt vervolgd).

De Rijkseenheid. 3 Mei 1933. — Handhaving van het gezag in de West; door Emeritus. (In de Oost zoowel als in de West zijn destructieve machten werkzaam om Neerlands gezag te ondermijnen: Aanslag op Curaçao, ondermijning van de discipline op de vloot in Indië, onlusten te Paramaribo. Aan dit drijven dient paal en perk te worden gesteld. Is een parlementair regeeringsstelsel voor de West wenschelijk? 't Antwoord luidt ontkennend. Een krachtig, deskundig bewind is noodig, doch een kiesstelsel is zoowel voor Curaçao als Suriname hoogst ongewenscht).

Het Onderwijs. Orgaan van het Sur. ond. Genootschap. 15 April 1933. Statuten wijziging. — Het Onderwijs in de begrooting voor 1934. — Een nieuw systeem. — Een nieuwe openbare School. — De voorbereiding der liquidatie van het Sur. ond. Gen.; door Ph. J. Redmond. — Onder de Kleintjes; door A. B. — Een weddingschap in de School; door Alpha. — Herinneringen van een oud-penningmeester; door Ph. J. Redmond.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 April 1933. Ir. H. H. Meyers, Het bevorderen van en leiding geven aan de Kolonisatie van nieuwe gronden. (Voorzoover het Suriname betreft komt ter sprake: de immigratie der Javanen in Suriname; de Javanen en de Britsch-Indiërs als kolonisten; crediet verleening; regeeringsimmigratiefonds).

Lectuur voor de leden van den St. Dominicus Penning. afl. 107. Uit de missie van Curaçao. (Katholieke gebruiken op de West-Indische eilanden; door P. fr. B. A. Schipper S. — Allerzielen op Curaçao; door Pater B. Krugers. O. P.

De Suriname-Zending der Evangelische Broedergemeente in kaart. (Uitgave: Zendingsgen. der Evang. Broedergem. te Zeist 1933) 25 kaarten van het Surinaamsch Zendingsgebied met een naamregister.

N.V. Surinaamsche Bauxite Maatschappij. (General Report covering the 16th. book year 1932).

Curazaosch Verslag 1932. I. Tekst van het Verslag van Bestuur en Staat van Curaçao over het jaar 1931. (Grondgebied; Bevolking; De financieële toestand; De economische toestand; De cultureele toestand; De Sociale toestand; De centrale overheid.

Curaçaosch Verslag 1932. II. Statistisch jaaroverzicht over het jaar 1931. Samengest. door de Gouvernements-Secretarie. (Tip. Mercantil — Curaçao 1933) Inh: Bevolking, Belastingen, Hypotheken, Veeteelt, Stroohoeden, In- Uit- en Doorvoer, Scheepvaart, Posterijen, Telegrafie, Regenval, Onderwijs, Gevangeniswezen, Gezondheidsdienst, Verkiezingen.

J.

Algemeen Handelsblad. 29 Mei 1933. Vacantiereisjes naar de West.

V.

FRIESLAND EN DE VOORMALIGE COMPAGNIEËN VOOR DEN HANDEL OP OOST EN WEST

I. DE WESTINDISCHE COMPAGNIE IN FRIESLAND

Een bijdrage tot de geschiedenis van de actie der provincie Friesland in de 17de eeuw om meer invloed te krijgen in de zaken der Oost- en Westindische Compagnie

DOOR

A. HALLEMA

„De Staten van Vrieslant hebben goetgevonden en geresolveert, 't selve doende mits desen, dat de saken, rakende de combinatie van de Oost- en Westindische Compagnie, als mede de saken neffens de prolongatie van het Octroy der Oost-indische Compagnie resumeert en by der hand genomen worde *met inclusie van de Vriesche Compagnie*, ende sullen de Gecommitteerde van dese Provintie gehol-den sijn, van tyt tot tyt de Staten van 't Landt te adviseren, en de besoignes over te senden ende sorge te dragen, dat in cas van prolongatie van het Octroy voor de Oost-indische Compagnie als boven het versochte subsidie voor de West-indische Compagnie daar uyt gefourneert worden. Aldus geresolveert op 't Lantshuys den 5 December 1645".

„Resolutie, raakende de vereeniging der Oost- en West-Indische Compagnie met insluiting der Vriesche Oost-Indische Compagnie."

Uit het Resolutieboek der Staten van Friesland op het jaar 1645.

De Noordelijke provinciën hebben vanaf de oprichting der O. en W. Indische Compagnieën weinig aandeel in den kolonialen handel gehad en daardoor is vaak antagonisme ontstaan tusschen het machtige Holland, dat dien handel zoo goed als beheerschte,

en Friesland, dat vanouds — vooral in de Middeleeuwen, men denke aan het rijke Stavoren — zijn zeevaarders en visschers in de zeeën van heinde en verre had. Men lette maar eens op de steden, waar de kamers en haar filialen der V.O.C. waren gevestigd: Amsterdam, Middelburg, Rotterdam, Delfshaven, Enkhuizen, 's Gravenhage en Hoorn. Ditzelfde geldt van de Westindische Compagnie, welker belangen vanuit de kamers te Amsterdam, Middelburg, Dordrecht, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen en Groningen werden behartigd. En toch had Friesland zoowel als Groningen bij de vaststelling en verlenging der octrooien van deze compagnieën door zijn gedeputeerden in de Staten-Generaal het bewijs geleverd, „dat in hare respective havenen mede goede commoditeyten waeren ende dattet aldaer aende vertieringe van de Coopmanschappen ende waeren oock niet en soude gebreecken". Bij de verlenging van het octrooi der Noordsche Compagnie of Groenlandsche visscherij in 1633 wilden de Friezen althans die compagnie ontbonden hebben en de visscherij voor *alle* Nederlanders openstellen, omdat ook daarbij Holland en Zeeland zich weer het leeuwenaandeel hadden verzekerd. En zoo lezen we dan verder het protest en de klacht der Staten van Friesland, toen de pogingen om de verlenging tegen te houden waren mislukt, in dier voege dat het opnieuw verleende monopolie streed „tegens de Tractaten en Articulen van d'Unie, dat de eene Provintie door den anderen zoude worden onttrokken de Negotie en Trafycque in een vrye Zee, alwaar aan de voorsz. onze Provintie naader gelegen is als de voorsz. andere beide Provintien, en alzoo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen, waar uit de contributiën tot de gemeene zaaken alhier gegeven worden". Bij die gelegenheid verklaarden zij zich wederom voor den vrijhandel en tegen protectie en monopolie, maar konden toch aan den monopoliegeest niet geheel ontkomen.

Het gevolg was, dat de Staten van het protesteerend gewest nu toch een eigen Friesche compagnie oprichtten voor de vischvangst in het Noorden, gelijk er enkele jaren later ook stappen werden gedaan tot vestiging van een aparte Friesche compagnie voor de zaken van den Oostindischen handel. De visscherij-compagnie der Friezen vond haar recht van bestaan volgens de autoriteiten, die het octrooi daartoe den 22sten November 1634 verleenden, in het feit dat haar onderdanen nu zelf de handen maar eens uit de mouwen moesten steken, zich niet langer door Holland en Zeeland op het stuk van handel, zeevaart en visscherij de wet konden laten stellen „inzonderheid ten respecte dat de voorsz.

Visschery of Capture wordt geëxcerceerd in den grooten Oceaan, die doch na de Natuur en na aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creatuuren, die in den zelven Oceaan geteeld worden, en vryelyk evageren en na de voorsz. Regten den Primo Occupanti toestandig worden", in verband waarmee „naar hun opinie de zelve vryheit door geen Compagniën, Monopoliën en Octrooyen konde worden gehindert" [1]). Maar de Friezen begrepen, dat zij heel wat tegenstand te overwinnen hadden, voordat hun „particulier monopolie ende octrooy" naast dat der Staten Generaal ten behoeve van Holland en Zeeland zou worden erkend en daarom deden zij nog een poging om op gelijke wijze als Zeeland in de algemeene Groenlandsche Compagnie te worden opgenomen, hetgeen uiteindelijk ten gevolge had, dat de Friezen onder bepaalde voorwaarden toestemming kregen om in de Noordelijke zeeën te kunnen visschen. Daardoor werden nu drie kamers gesticht, waarin ter bespreking van de gemeenschappelijke belangen de Hollanders zes, de Zeeuwen twee en de Friezen één stem kregen, zoodat Holland toch nog de superintendentie hield en de beide andere deelgenooten gemakkelijk kon overstemmen.

Op gelijke wijze ging het ook in den strijd om het monopolie in de zaken van den Oost- en Westindischen handel, een strijd, die vooral gedurende de jaren 1642—'46 fel heeft gewoed en de antagonistische krachten in Holland en Friesland tegen elkaar in 't geweer heeft doen brengen. In 1602 was Friesland door den voortdurenden oorlogstoestand, — het verraad van zijn stadhouder Rennenberg maakte, dat Groningen tot 1594 Spaansch bleef, vanuit welke stad het Friesche land door de Spanjaarden uitgeplunderd, gebrandschat en van zijn bestaansmiddelen beroofd werd —,zoodanig uitgemergeld, dat dit gewest in het gestorte vennootschapskapitaal van bijna 6½ millioen gulden slechts met ± 700.000 gulden kon deelnemen. Toen echter ook in deze provincie de economische omstandigheden gunstiger werden en het bestuur van haar stadhouder, Graaf Willem Lodewijk, weer meerdere welvaart in het land bracht, eischten de vrijheidlievende Friezen meerdere vrijheid in den gemonopoliseerden overzeeschen handel, althans een grooter aandeel daarin dan de V.O.C. hun op grond van de ingelegde kapitalen den Friesche participanten wilde toe-

[1]) C. G. Zorgdrager, Groenlandsche visscherij, 's Grav. 1727, blz. 221. Inzonderheid voor de geschiedenis der Westindische Compagnie in Friesland maakte ik gebruik van de in het Charterboek van Friesland afgedrukte stukken, dl. IV, fol. 105, 132, 249, 257, 265, 495.

staan. Daardoor ontbrandde een felle strijd, door de Friezen meest gevierd met obstructionistische middelen, het tegenhouden der verlenging van het octrooi, genoegdoening inzake allerlei handelskwesties, beraadslagingen en besprekingen in den boezem van het Staten-college en dat der Staten-Generaal. De daardoor ingenomen uitzonderlijke positie van Friesland in den kolonialen handel vond tot dusverre geen beschrijver en al hebben wij thans ook nog geen volledig geheel van desbetreffende stukken kunnen bijeenbrengen, de beschikbare gegevens stellen ons toch wel in staat over de kwestie eenige nadere bijzonderheden bekend te maken, die een eerste bijdrage en voorloopige poging kunnen opleveren. Want het feit, dat geen gewest zoo consequent als Friesland Holland in zijn greep naar den buit heeft durven weerstaan en dat reeds vanaf den aanvang van het bestaan der V.O.C. en W.I.C., eischt op zich zelf al vermelding. Niet minder de voortdurende eisch om vrijhandel.

Reeds op den Landdag der Friesche Staten, gehouden te Leeuwarden den 24sten Februari 1604, werd het volgende verzoek ter tafel gebracht. Eenige Friesche kooplieden en schippers hadden den Gedeputeerden van dit gewest verzocht, „dat men hen wilden octroieren ende toe staen om enige Schepen in deese Provincien te equipperen ende daer mede hun traffycque te doen na de Cape Bone Esperance, Magelanes ende Oost-Indien, het welcke de Gedeputeerden als regale synde hun nyet hebben connen accordeeren". Na deze afwijzende beschikking hadden zij zich gewend tot de plenaire Statenvergadering, om „daer op alsulcx te disponeren, als tot dienst van de negotiatie ende vermeerderinge van de neringe in deese Provincien bevonden sal worden te behoren".

Merkwaardig was nu de beschikking der Staten, die meer dan hun Gedeputeerden voelden voor den wensch der ondernemende zeevaarders en kooplieden in hun gewest. De Gedeputeerden van Friesland ter Staten-Generaal moesten ingevolge opdracht der Friesche Staten bij de eerste gelegenheid deze zaak ter sprake brengen en bevorderen, „dat deese Provincie (van Friesland) van het praetens octroi, *eenige Personen verleent,* worde geëximeert en vrygestelt, vermits *sy Staten noyt emant gelastet hebben, omme int selve octroi, regaal synde, te consenteeren,* nyet cunnende oock eenig pretens consent, 't welcke geseyt soude mogen worden van deeses Landschaps weghen verkregen te syn, preeiudiceren; aengesien in 't stuck van Landts Privilegien overstemminge geen plaets en heeft, ende in cas van meerder swaricheyt ordonneren haere Gedeputeerde van haer wedervaeren de voorsz. Staten ter eerster

byeencompste te veradverteren, omme sulcx gedaen daer inne voorts gedisponeert te worden nae behooren". Het verzet tegen monopolies bij de vrijheidlievende Friezen blijkt ook hieruit duidelijk.

Intusschen hadden de Friezen persoonlijk, voorzoover ze als schippers, visschers en zeevaarders op 's lands vloot dienst hadden genomen of zich met de wilde vrachtvaart bezighielden, dapper meegedaan aan de ontdekking van vreemde landen en zeeën in Oost en West. Hun namen ontmoet men in de oude reisjournalen van het laatst der 16de en begin der 17de eeuw veelvuldig en hun koenheid, volharding en navigatie werden ook toen geprezen en tot voorbeeld gesteld. De namen der schepen waren niet zelden van Friesche herkomst en de Hollandsche reeders toonden zich zeer ingenomen, als ze Friesche schippers in hun dienst konden krijgen voor de gevaarvolle en lange tochten om de Kaap naar Indië. Maar ook en niet in de laatste plaats gingen er vele Friezen mee, in dienstverband bij de eerste Compagnieën van Verre, die voor den handel op West-Indië waren opgericht te Amsterdam, Rotterdam en Enkhuizen, om in Noord- en Zuid-Amerika hun geluk te beproeven, de kusten van Guinea te exploreeren, Brazilië te bereizen of wat ook geen zeldzaamheid was, te vallen in de handen der op concurrentie naijverige Spanjaarden.

De Zuid-Nederlander Willem Usselincx had intusschen plannen ontworpen en propaganda gemaakt voor een *generale* West-indische Compagnie, waarvoor hij in verschillende Hollandsche en Zeeuwsche steden veel aanhang vond en waarvoor ditmaal ook de nuchtere Friezen warm liepen, misschien ook wel, omdat Usselincx' plannen zulk een *democratischen* bestuursvorm der in uitzicht gestelde onderneming behelsden. Doch het zou tot 1606 duren, voordat het plan in de Statenvergadering van Holland in overweging en behandeling werd genomen. Hoe men daarover in Friesland dacht in verband met de Friesche handelsbelangen, zullen we hierna zien, doch eerst volge nog even iets over de beveiliging der Friesche koopvaarders uit dien tijd ingevolge de destijds geldende voorschriften der Staten van dit gewest.

Het placcaat namelijk, waarbij in 1603 na en door de stichting der Vereenigde Oostindische Compagnie, toen de handel op de Middellandsche zeehavens, de Levant en de Indiën, met erkenning van het buitrecht op vijanden en concurrenten a.h.w. veroverd en afgedwongen moest worden, de bewapening der koopvaardijschepen verplicht en gelast werd, gold behalve voor Holland en Zeeland ook voor Friesland, een bewijs dat de Friezen hun

aandeel behielden in de bedrijven der „Coopvaardie als Visscherie, uit de Vereenigde Nederlanden overzee varende". Het stuk, onder de papieren van den bekenden historieschrijver Simon Abbes Gabbema gevonden, vangt aan met de volgende ordonnantie. „Eerst dat niemand met ongemonteerde schepen in zee sal mogen loopen, sonder convoy ofte sonder gemonteerde scheepen Admiraelschap gemaeckt hebbende, na de ordre hier naer verclaert op peyne van op elck last scheeps telcker reyse te verbeuren twee ponden van XL grooten tpondt; ende dat zy genomen wordende haer eygen rantsoen sullen moeten betalen sonder tot laste van de Reeders ofte Coopluyden yet te mogen brengen".

Wat betreft de bewapening en bemanning der koopvaardijschepen resumeerde ik de volgende gegevens uit het stuk tot een statistisch overzicht.

Grootte der schepen		Bemanning		Bewapening
		mannen	jongens	
40—50	last	7	1	2 gotelingen van 800 pond, 2 steenstukken van 100 pond, 4 musketten, 6 lange en 12 korte spiesen.
50—60	„	8	1	2 gotelingen van 1000 pond, 4 steenstukken van 100 pond, 6 musketten, 6 lange en 12 korte spiesen.
60—70	„	9	1	4 gotelingen van 1000 pond en verder alsvoren.
70—80	„	10	2	4 gotelingen alsvoren, 6 steenstukken van 100 pond, 6 musketten, 12 lange en 12 korte spiesen.
80—90	„	11	2	6 gotelingen samen 7000 pond en verder alsvoren.
90—100	„	12	2	6 gotelingen samen 8000 pond en verder alsvoren behalve thans 18 korte spiesen.
100—110	„	13	2	6 gotelingen van samen 9000 pond, 4 steenstukken van 200 pond, 8 musketten, 12 lange en 24 korte spiesen.

Met elke vermeerdering van 10 last inhoud per schip vermeerderde naar advenant de bewapening, zoodat een bodem van 190—200 last een bemanning moest hebben van 22 mannen en 3 jon-

gens, bewapend of uitgerust met 8 gotelingen van gezamenlijk minstens 14.000 pond, 8 steenstukken van totaal 1200 pond, 16 musketten, 24 lange en 36 korte spiesen. „Ende alle andere schepen boven de twee hondert lasten zullen moeten geëquipeert ende van alles voorsien zijn naer advenant, welverstaende wel met meerder volk, geschut ende ammunitie *maer nyet minder*". Ook vielen daaronder de Noordvaarders en schepen, die ter visscherij voeren in de Noordzee en den Atlantischen oceaan, doch die we hier verder onbesproken kunnen laten. Koopvaardij- zoowel als visschersschepen moesten onder convooi varen, die uit of door het Vlie naar 't Oosten of de Noordsche landen dertig in getal onder geleide van minstens 2 oorlogsschepen, die uit de Maas zeilende, minstens 2—4, moesten bewapend zijn met ten minste 12 gotelingen; evenzoo die uit den mond van Tessel met ten minste 24 gotelingen. „Behoudelyck nochtans, dat de schepen, zeylende naer Oost ofte Westindien, Guinea, Barbarien, Italien ende door ofte voorby de Straete van Gibaltara, alleen sullen mogen vuytzeylen; gelyck oock zullen moghen doen de schepen, commende vuyte Zont naer de Maze, Seelant ofte elders besuyden het Texel, als mede de Bergvaerders ende de schepen die bij westen de Nois laden om naer Westen te varen".

Wel achtten de heeren Gecommitteerden der Provincie Friesland het noodig, dat het College ter Admiraliteit voor hun gewest, „residerende in Vrieslant binnen Doccum, mocht tot Harlinghen verleyt worden, omme op dese ende alle andere saecken, die zeevaert concerneerende, te beter regard te moghen nemen, ende meerdere dienst doen". Hierin zat echter ook voor de zucht der Friezen tot emancipatie en exemptie aan het toezicht van het in 1588 ingestelde College van Superintendentie, maar overigens was het verzoek billijk, daar Dokkum sinds lang geen geschikte zeehaven meer was en Harlingen daarvoor heel wat gunstiger was gelegen, ook in verband met de aansluiting der Friesche koopvaarders bij het Hollandsche convooi vanaf de reede van Texel. Eerst in 1644 werd echter aan dien wensch tot verplaatsing voldaan.

Zooals hiervoor reeds meegedeeld werd, kwamen Usselincx' plannen tot oprichting der Westindische Compagnie, krachtig gesteund door den beroemden aardrijkskundige Petrus Plancius en den raadsheer François Franken, die veel studie had gemaakt van den geographischen toestand van West-Indië, in Juli 1606 in behandeling bij de Staten van Holland. De edelen en steden toonden zich zeer ingenomen met het plan, nu de eerste rijke winsten uit de „Ooster-Indiën" hoopvol stemden, om een derge-

lijk succes ook in de West te behalen, zoodat de nieuwe onderneming „voor den lande loffelyk, eerlyk en zeer dienstelyk" geacht werd. Het grootste bezwaar was niet het bijeenbrengen van een stichtingskapitaal van ruim 6000 000gulden, doch de kwestie omtrent de zoutvaart, die sommigen wel, anderen niet in het octrooi betrokken wilden hebben om haar groote voordeelen. Een voorloopige commissie, waarin ook Jan Huyghen van Linschoten en de bovengenoemde François Francken zitting hadden, bracht rapport uit en stelde vast, dat het kapitaal zeker wel te vinden zou zijn, doch dat de geïnteresseerden eerst de voorwaarden wilden weten, waaronder de vennootschap gesticht zou worden, welke rechten haar leden kregen en welke voordeelen met eenige zekerheid in uitzicht gesteld konden worden. In zonderheid voor Holland en Zeeland achtte de commissie de voordeelen groot en ook Usselincx, in Zeeland zijn propaganda verder voortzettende, bleef op de belangen dier provinciën bij voortduring de aandacht vestigen.

Het is merkwaardig, dat toen en later bij de koloniale exploratie steeds weer de belangen van deze beide provinciën op den voorgrond werden gesteld, zooals nog eens duidelijk blijkt uit het rapport der opgemelde commissie tot voorlichting bij de stichting der Westindische Compagnie, welk stuk thans nog op het Algemeen Rijksarchief voorhanden is en waaraan wij alleen ter kenschetsing het volgende ontleenen. „De proffitelyckheyt van dien, *insonderheyt voorde landen van Hollandt ende Zeelant*, is daer inne principalyck gelegen, dat deselve met dese middel aldermeest souden gevordert connen werden in drye saecken, daer inne haer welvaeren aldermeest is bestaende, te weten inde traffycke, scheepvaert ende manifacturen. Wandt indien Godt almachtich gelieffde dit stuck te zegenen, so soude tselve medebrengen de grootste traffycke vande werelt, de scheepvaert ende macht ter zee soude daermede uytermaten vermeerderen, ende de manufacturen souden oneyntelyck syn, die opte voorsz. quartieren souden worden vertiert, sulcx dat deur de selve drye pointen de Vereenigde Nederlanden ende *sonderlinge de landen van Hollant ende Zeelant altyt souden oorsaecke hebben om te floreren*. Ende bysonder dese Compaignye *by Octroye in Hollandt ende Zeelandt bevestigt*, ende so grote Capitaelen uyt vreemde landen alhier geradiceert synde, soude sulcx sijn verbonden, datse by veranderinge van tyden, verloop van neeringen, *die deur vereeninghe vande andere provintien ofte andere accidenten souden mogen vallen*, nyet en soude connen worden gediverteert, sulcx dat de Compaignyen van Oost ende

West-Indien, gevoecht byde neeringe die de natuyre van t' landt medebrengt als de Visscherie, mette Oostersche ende Noortsche vaert, souden de landen van Hollandt ende Zeelandt altyt oorsaecke hebben om te floreren in goede traffycke, grote macht van Scheepvaert, traffycke neeringen ende manufacturen".

Door een en ander leek reeds thans met stelligheid de oprichting der W.I.C. aanstaande, te meer daar Prins Maurits de zaak steunde en de kaapvaart op Amerika, om daardoor den ouden vijand Spanje afbreuk te doen, menigeen toelachte. Dit was wel niet het doel van Usselincx, die juist de belangen van den handel op overzeesche gewesten en het stichten van koloniën op het oog had, doch een andere geest drong door in Hollands Statenvergadering, om naast en boven de commerciëele de politieke belangen te behartigen, als de stichting der W.I.C. werkelijkheid zou kunnen worden. Een concept-octrooi in dien zin werd dan ook opgesteld en het was zeer begrijpelijk, dat Oldenbarneveldt zich tegen dergelijke bedoelingen verzette, juist in een tijd, dat van weerskanten gestreefd werd naar en gewerkt werd voor het tot standkomen van een voorloopigen (Wapenstilstand) of definitieven vrede. En tevens kunnen we ons voorstellen, dat het concept, melding makende van slechts 4 kamers als centra van het bestuur der te stichten compagnie, zich deze uitsluitend binnen de grenzen van *Holland en Zeeland* dacht, van welke vier de Amsterdamsche kamer het beheer zou krijgen over de *helft* van het stichtingskapitaal. Dat beteekende dus wederom de hegemonie van Amsterdam, ook inzake den handel en kaapvaart op de zeeën en in de landen van het Westen.

Maar de zeeprovincie Friesland lette ook ditmaal op haar zaak, althans in de eerste jaren der voorbereiding van de W.I.C. toen de Statenvergadering in December van het jaar 1606 te Leeuwarden werd gewijd aan de bespreking van de oprichting der W.I.C., op welke wijze dit gewest daarbij was geinteresseerd en wat zijn bestuur te doen stond om de Friezen een ruimer aandeel in deze compagnie te verschaffen dan bij de totstandkoming der V.O.C. mogelijk was geweest. Onder dagteekening van 23 December behandelden de Staten te Leeuwarden het concept vorenbedoeld, „by de Bewinthebbers (!) van de West-indische Compagnie ter vergaderinge van myn Heeren Staten Generael overgelevert ende alhier tot Leeuwarden overgesonden, omme de Provintien te bewegen tot bevorderinge van de voortganck der West-indische Compagnie, ende omme sonder swarigheyt int concipieerde octroy, alhier mede overgesonden, te consenteeren". Met ingeno-

menheid hadden de Staten van den inhoud der stukken kennis genomen in 't besef, „dat de erectie van dese Compagnie grotelyx sal comen te strecken tot bevorderinge der gemene sake ende sonderlinge krenckinge van den vyand". Dus wilden de Staten van Friesland van hun kant gaarne de oprichting der W.I.C. bevorderen, „synde te vreden, dat het octroy ten behoorlycke effecte gebracht werde, nochtans met desen bescheide, dat by soo verre het capitaal van de Ingesetenen deser Landschappe soo hoog mogt stygen, *dat het de opregtinge van een besonder camer* in conformiteit van de naebuyrige quartieren mochte vereyschen, dat men insulcken gevalle als dan binnen dese Landschappe ter plaetsen, daer 't bequamelyxt bevonden sal syn, nu ofte na het verloop van de ses jaren int octroy verhaelt, mede een camer sal opregten". De heeren gecommitteerden van deze provincie ter Staten-Generaal werden gemachtigd, om de desbetreffende belangen der Friezen te behartigen, de stichting van een *aparte kamer der W.I.C. voor Friesland* te bevorderen, hetzij te *Harlingen* hetzij te *Leeuwarden*, en alles te doen, wat in 't belang en voordeel van hun gewest kon zijn. Maar noch toen noch later hebben de Friezen hun eigen kamer der Westindische Compagnie gekregen, gelijk we in het volgende nader zullen uiteenzetten.

Men weet dat tot grievende teleurstelling van Usselincx en andere geïnteresseerden de uitvoering dezer plannen tot oprichting der W.I.C. ten slotte afstuitte op den onwil van Oldenbarneveldt e.a., vooral in verband met het sluiten van het Twaalfjarig Bestand en den berooiden staat onzer geldmiddelen, zonder welke een kaapvaartonderneming met onzekere kansen en kostbare uitrusting geringe bestaanskansen zou krijgen. Men schoof zoowel in de Staten-Generaal als de gewestelijke Statenvergaderingen de zaak op de lange baan en hoewel Usselincx lustig bleef doorgaan met zijn pamfletten te schrijven om de zaak warm te houden, kwamen de plannen voor een W.I.C. niet eerder weer ter tafel dan kort na de gevangenneming van den grooten tegenstander Oldenbarneveldt, die den 29sten Augustus 1618 op last van Prins Maurits in arrest gesteld werd. In 1619 kwam de zaak der oprichting nu weer ter sprake, eerst in de gewestelijke Statenvergaderingen van Holland, Zeeland en Friesland en vervolgens in die der Staten-Generaal, in welk laatste college steeds meer leden met de door de Staten-Generaal gewijzigde plannen van Usselincx instemden. En naast Holland en Zeeland was het ook Friesland, dat in de Westindische Compagnie vergoeding zocht voor wat zijn inwoners misten aan voordeelen, die vooral Holland uit de V.O.C.

trok. Prof. van Rees stelde het zelfs zoo voor, alsof door Friesland en Groningen een sterken aandrang op de Staten-Generaal werd uitgeoefend, om de plannen van Usselincx niet alleen in studie te nemen doch die ook uit te voeren [1]).

Zulks blijkt echter niet uit de resoluties van Frieslands Staten d.d. 15 Apirl 1619, waarin juist vastgelegd werd, dat de Hoogmogende Heeren Staten Generaal „met rype deliberatie van Raden ende uyt hoochdringende nootsaeke goetgevonden hebben, dat de Schipvaart, handelingen ende commercien in de quartieren van Westindien ende Africa ende andere, *int geproponeerde Octroy gedesigneert,* voortane niet en sal worden gedreven dan met *gemeene vereenigde macht van de Coopluyden ende Ingesetenen deeser vereenichde Landen* ende dat daeromme raetsaem waere gevonden, dat men tot dien eynde soude oprechten eene *generale Compaignie,* die den H.M. Heeren Staten Generael met consent der Provincien uyt sonderlinge affectie tot den gemeenen welstand ende omme den Ingesetenen van dien te conserveeren in goede neeringe, souden mainteneren ende verstercken met hare H.M. hulpe, faveur ende adsistentien, voor soo veele den jegenwoordigen staet ende gestaltenisse der Landen eenichsins sal connen verdragen, ende daer toe deselve Compaignie te versien met behoorlycke Octroy ende met die privilegien ende exemptien, int voorsz. Octroy int lange gededuceert ende hier by mede verthoont [2]) ende desen aangaende oock alhier overgelevert is seeckere remonstrantie, houdende aen de Heeren Staten van Vries-

---

[1]) Mr. O. van Rees, Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Nederland tot het einde der achttiende eeuw, dl. II (Geschiedenis der koloniale Politiek van de Republiek der Vereenigde Nederlanden), blz. 103: „De Staten van Holland lieten er zich niet verder mee in (t.w. met de voorstellen van Usselincx). Nu wendde hij zich tot de Staten Generaal, bij welke hij meer bijval verwachten kon; *want Friesland en Groningen, die van het bestuur en ook grootendeels van de voordeelen der Oostindische Compagnie waren uitgesloten, drongen zeer aan op de oprichting der Westindische Compagnie, waarin zij een evenredig aandeel hoopten te bekomen,* terwijl Zeeland voortdurend daarvoor bleef ijveren. Wat vermogten echter de Staten-Generaal, wanneer Holland tegenwerkte of zich terugtrok? Zij verwezen Usselincx naar de Staten van dat gewest en deze lieten zijne memorie en requesten ongelezen liggen. Zoo naderde allengs het einde van zijn vrijgeleide en zag hij zich verpligt voor zijne schuldeischers naar Zeeland de wijk te nemen" (blz. 104).

[2]) De tekst van dit octrooi, in alle plakkaatboeken en in andere bronnenverzamelingen voorkomende, heb ik ook om die reden hier niet opgenomen.

landt, Stadt Groeningen ende Ommelanden, daer van alhier mede copie wordt verthoont" [1]).

Om de bekende redenen verklaarden de Friesche Staten zich natuurlijk voor het plan, nog te meer wijl Holland voorshands in de oppositie bleef, met welke houding Friesland zijn voordeel trachtte te doen. De haven van Harlingen, zoo mogelijk ook die van Dokkum zou verwijd en uitgediept worden, het gebrekkige trekvaartenstelsel en de slechte verbinding der binnenvaarten in deze provincie moesten spoedig onder oogen gezien en verbeterd worden, de tolgeldenregeling diende meer uniform en minder bezwarend voor de binnenschipperij herzien te worden en de voornaamste gilden, inzonderheid het groot veerschippersgilde, dat der touwslagers en zeilmakers, scheepsbouwers en traankokers behoorden in deze aangelegenheid actief te zijn en paraat te blijven. En in hun resolutieboek legden de Staten het volgende besluit vast: „De voorsz. Staten authoriseren mids desen henne Gecommitteerde ten vergaderinge van de H.M. Heeren Staten Generaal, omme by alle doenlycke weegen te helpen advanceren eene generale Compaignie, die tot werkelijcke dienst en welvaren van deser Landen Ingesetenen sal mogen trafficqueren ende handelen op Westindien, ende hier by mede te bedingen, *dat de Provincie van Vriesland in de selve Compaignien sal mogen crediteren soo eenen notabele somma als men nae quote van contributie ofte vermogen van de voorsz. Provincie bevinden sal te behoren ende dit alles onder cautie, dat d'Equipagie van 't aendeel, dat de Provincie van Vrieslandt toegestelt sal worden, in deselve Provincie sal mogen geschieden*". *Al* werd hier thans niet uitdrukkelijk bedongen om ook in Friesland een kamer der op te richten W.I.C. te vestigen, het particularistische streven en eigenbelang der afzonderlijke gewesten schreven voor, dat elk der aan deze zaak meewerkende provinciën voor zich een aparte kamer zou opeischen, inzonderheid de zeeprovinciën en van die weer het eerst en meest zij, welke zich in de Oostindische zaken achtergesteld waande bij het rijke en machtige Holland. Usselincx had trouwens in zijn concept voor een Octrooi der W.I.C. die gedachte voedsel gegeven, door voor te stellen, dat elke provincie of stad, welker inwoners voor één millioen zouden inschrijven, een *eigen* kamer moest hebben,

[1]) De remonstrantie, bestemd voor de Noordelijke gewesten, waarvan de copie niet voorkomt in de Friesche charterboeken, kon hier niet meer tijdig afgedrukt of in bewerking meegedeeld worden, doch zal in een volgende bijdrage over een verwant onderwerp in dit tijdschrift het licht zien.

terwijl elke plaats, welker ingezetenen minstens 2 ton inlegden, het recht kreeg om door haar aandeelhouders een of meer bewindhebbers te kiezen

Maar Holland en ook Zeeland staken hier weer een spaak in het wiel, want zij verhinderden of trachtten te voorkomen alles, wat hen zou noodzaken zich in de Westindische zaken te schikken naar de andere provinciën. Zij wenschten ook in de W.I.C. de eerste viool te spelen en motiveerden dat streven door de verklaring „dat om de commoditeyten van havenen, vertieringe vande coopmanschappen ende waeren tot dese handelinge noodich in geen andere deser Vereenichde provincien als aldaer dan met sonderlinge naedeel van dese Compagnie eenige andere Camer conde worden toegestaen". Het is te begrijpen, dat zeeprovinciën als Friesland en Groningen, die zich juist van deze nieuwe compagnie op Amerika zoo veel voorstelden, tegen dergelijke beweringen opkwamen en met recht wezen op haar havens, gemakken voor de zeevaart en gunstige gesteldheid voor den handel in het Noorden. Sommige Hollandsche kooplieden en daaronder vooral eenige Amsterdamsche regenten, gingen nog verder door bij voorbaat te eischen, dat in deze stad ook het centrum van de W.I.C. moest komen, evenals er de hoofdzetel van de V.O.C. was gevestigd, òf.... er zou nimmer een Westindische Compagnie gevestigd worden.! Nog andere Hollandsche steden twistten om een tweede en derde plaats in de op te richten compagnie als Dordrecht en Rotterdam, die beide den zetel van de kamer op de Maas binnen hun stad gevestigd wilden hebben. Het resultaat was, dat ten slotte uitgemaakt werd, om het bestuur der W.I.C. op te dragen aan 5 kamers, resp. gevestigd te Amsterdam, Middelburg, Rotterdam, Hoorn en Groningen, terwijl het centrale bestuur der Heeren XIX, uit deze vijf kamers gekozen, om de beurt te Amsterdam en te Middelburg vergaderde.

Maar de democratische inrichting der W.I.C., gelijk de Friezen die voorstonden, was evenmin in overeenstemming met de hoofdmaxime der Hollandsche politiek en de practijk van den groothandel dier dagen scheen den invloedrijksten zakenlieden van het machtige Holland gelijk te geven. „Een meer aristocratische inrigting van het bestuur der Compagnie en grooter invloed van de Staten op de keuze der bewindhebbers waren onmisbaar, zoo de Westindische Compagnie het doel bereiken zou, waarvoor zij werd ingerigt. Die aristocratische inrigting was bovendien veel meer in overeenstemming met den regeeringsvorm, die reeds in de vijftiende eeuw in de Vereenigde Gewesten en vooral in Holland

zijn beslag had gekregen en tijdens den opstand tegen Spanje bevestigd was.... Hoe meer dus de Oost- en Westindische Compagnieën het karakter kregen van regeringsligchamen, niet alleen bestemd om uitdeelingen aan de participanten te bezorgen, maar ook om den staat te steunen door den vijand in Oost en West aan te randen en bezig te houden, des te meer moest het niet slechts natuurlijk maar zelfs noodig worden geacht, dat haar bestuur een aristocratisch karakter droeg en niet meer dan onvermijdelijk was, van de participanten afhing" [1]).

Daarom ook waren de plannen en het concept van Usselincx ingrijpend gewijzigd, ja men mag gerust zeggen, dat de Staten-Generaal een van het zijne sterk afwijkend concept-octrooi ter behandeling aan de gewestelijke Staten voorlegden, terwijl inzonderheid in Friesland de stadhouder, Graaf Willem Lodewijk, ijverde voor tegemoetkoming aan en nauwe samenwerking met Holland, ook inzake de Westindische aangelegenheden. Vandaar dat de Friesche „eischen" langzamerhand op den achtergrond geraakten en de Staten van dit gewest reeds den 8sten April 1620 de volgende resolutie namen: „Eyntlyck so hebben de Staten van Vriesland geaggreerd het Octroy, ten dienste van de West-indische Compagnie versocht, onvercort nochtans der Provincie van Vriesland hare praeëminentien en gerechtigheden in conformiteit der andere Provincien". Het laatste voorbehoud beteekende practisch niet veel meer, toen men vooral in Amsterdam door aanplakbiljetten en andere publieke kennisgevingen een handige reclame organiseerde voor de inschrijving met de opwekking of mededeeling, dat uit de bekwaamste, meest ervaren en aanzienlijkste participanten de bewindhebbers zouden gekozen worden, een en ander met de bedoeling om ook in dit orkest de metropool van Holland de eerste partij te laten spelen. En die toeleg gelukte volkomen, want van de thans niet zonder moeite, eerst in 1623 bijeengebrachte *f* 7.108.106,50 als grondkapitaal der W.I.C. had de Amsterdamsche kamer *f* 2.846.582 ingelegd. Friesland werd op zij geschoven, hoewel men hier nog steeds vasthield aan het principe van een meer-kamerstelsel en wel ten getale van 9, zeven voor de provinciën en twee voor de belangrijkste handelssteden. Trouwens in 1621 leefde de idee daarvan wederom op en zoo komt het dat we in de resolutie der Friesche Staten, rakende de oprichting der Westindische Compagnie d.d. 24 Maart 1621, het volgende singuliere besluit tegenkomen.

---

[1]) Mr. O. van Rees, t.a.p. blz. 122.

„Ende also by de samentlycke geünieerde Provintien goedgevonden ende volgens geresolveerd is, een Westindische Compaignie op te rechten, welke geregeerd sal worden by *negen Cameren*, gelyck dat in de resolutie van de Hooch Mogende Heeren Staten Generaal, en het concept van 't octroy hier by mede overgeleverd, naerder te siene is ende het selve een saake is van grooten importantie, om de beswaarlycke conditien, daar op die van Vriesland, Stadt Groeningen ende Ommelanden *t' samen voor een negende part een Camer wordt geaccordeerd*; soo sullen de Heeren Volmachten believen, hier op wel rypelyck te letten, ende alsulx te resolveeren, als sy tot meesten dienst ende oirbaar van 't Landt bevinden sullen te behoren. De Staten voorn. authoriseeren hunne Gedeputeerden, omme desen aangaande metten Heeren van Stadt Groningen ende Ommelanden in communicatie te comen, ten eynde het capitaal, dese twee Provintien by de articulen van de Westindische Compaignie toegevoecht, by de selve te samen mogen gefourneerd worden, ende by gebreeke van sulcx sijn de Staten voorsz. te vreden, dat dese Compaignie by d'andere Provincien in train gebracht worde, mids dat den Ingesetenen deser Landschappe niet geweygerd werde, omme in de Cameren van de andere Provincien inne te leggen, so vele hun gelieven sal, en dese Provintie mede vry ende geoirloft sal syn, Bewinthebbers in de camer van Holland te committeeren ende schicken, gelyck in de camer van de Oostindische Compagnie geschiedt is".

Aan een dergelijke „communicatie" van de Gedeputeerden van Friesland met die van Groningen was echter al voorafgegaan het benoemen van een commissie ad hoc door de Groninger Statenleden, waarin ook de Friesche Gedeputeerden waren gekend, om met die commissie te bespreken, wat eigenlijk wel de bedoeling mocht zijn van artikel 11 van het octrooi, dat in het belang van en met betrekking tot de beide Noordelijke gewesten in dat stuk was opgenomen, een en ander ter beantwoording van een brief der Staten-Generaal d.d. 6 Februari 1621. Daaruit zou dan verder besloten kunnen worden, in welke stad de kamer der W.I.C. voor beide gewesten te samen het meest profijtelijk zou kunnen worden gevestigd. Indien men op dit punt niet tot overeenstemming mocht komen, zou de provincie, waarin de kamer gevestigd werd, jegens het andere gewest zich inschikkelijk moeten betoonen. Reeds toen scheen in principe besloten te zijn om de stad Groningen de eer der kamer waardig te keuren, hoewel deze stad niet aan zee gelegen was, doch eveneens niet verder van Dokkum, zetel van het Admiraliteitscollege voor de Noordelijke gewesten,

verwijderd als Harlingen. In elk geval, Gruno's veste zag zich spoedig officieel de kamer der W.I.C. toegewezen en nu resolveerden de Staten van Groningen, dat Friesland zich bereid verklaren moest om zich garant te stellen voor de helft van beider inleg in de W.I.C. 21 Juni d.v. benoemden diezelfde Staten ook twee bewindvoerders of gevolmachtigden, eigenlijk, de financieele agenten, die de inschrijving openden, maar niet dadelijk het verwachte succes hadden, wijl ook hier de gelden traag binnen kwamen. Toen den 3den Juli vier directeuren voor de kamer te Groningen werden benoemd was Friesland daarbij al evenmin betrokken. Deze functionarissen werden slechts voor één jaar benoemd en naast hen waren nog gecommitteerden aangesteld voor de contrôle.

Ook met een geschikt gebouw voor de Groninger kamer zat men eerst nog verlegen, totdat in 1623 het zg. Aduarder huis [1]), waar in genoemd jaar Prof. Pynacker woonde, daarvoor werd aangewezen. Dit huis stond in de Ebbingestraat en werd van den hoogleeraar gehuurd, „ter tijt toe men zekerheit sal hebben, hoe het met die cameren in de andere provincien desen aengaende geobserveert wort". Het Aduarder gasthuis werd wat verbouwd, om de kamer een goede gelegenheid voor de zwaarwichtige besprekingen te geven en thans nog is vrij duidelijk de situatie in de stad terug te vinden.

Zoo verdween de naam Friesland in dit deel onzer koloniale geschiedenis om nog even op te duiken bij de bespreking der plannen tot vereeniging der V.O.C. en W.I.C. in 1645, toen er zelfs een eigen Friesche Compagnie bestond, waarop wij in ons motto al even de aandacht hebben gevestigd Groningen beheerschte de situatie voor het Noorden evenals Amsterdam het centrale punt van bestuur bleef zoowel van de Oost- als de Westindische Compagnie. En de Friesche aanspraken hebben dus nooit tot eenig tastbaar resultaat geleid, tenzij men bedoelt, dat ook hieruit de mentaliteit van dezen stam weer eens duidelijk aan het licht trad. Toen bij resolutie van den 4 Juli 1647 het octrooi der Westindische Compagnie voor 25 jaren verlengd werd, verzette Friesland zich daartegen niet alleen, doch weigerde ook voor 't vervolg allen onderstand en samenwerking. De oude veete bleef dus, ook in de koloniale aangelegenheden en het antagonisme tusschen Holland en Friesland vond juist in het verschil der „koloniale bedeeling" telkens nieuw voedsel.

---

[1]) Vgl. P. G. Bos. Het academisch ziekenhuis op den Munnikenholm (Gron. Volksalmanak, 1902).

FOLKLORE VAN BONAIRE

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Het liefst had ik reeds in den titel vermeld — maar die zou dan wat omslachtig zijn geworden — dat het Pastoor W. L. de Barbanson uit Rincon is [1]), die deze gegevens heeft verzameld. Ik noemde zijn eerwaarde als berichtgever in het stukje, over aanvulling van folklore-mededeelingen uit Nederlandsch West-Indië, in de Mei aflevering 1933 van De West Indische Gids. Nu de daarin uitgesproken verwachting, dat de heer de B. méér op dit gebied zou inzenden, in vervulling is gegaan, moge ik hier iets over zijne opvattingen laten voorafgaan. Hij schrijft, dat wij met zijne gegevens erg voorzichtig moeten zijn, omdat hij vakman, noch filoloog of ethnoloog, noch folklorist of iets van dien aard is. Hij heeft zijn philosophische en theologische studies gemaakt en ziet als gewoon ontwikkeld mensch met belangstelling de hem omringende wereld aan. Wanneer men nu persoonlijk wat interesse heeft voor papiamentsche uitdrukkingen en wat volksgebruiken, wordt daarmee, zegt de heer d. B., geen vakwerk geleverd.

Onze bescheiden en welwillende berichtgever vervolgt, dat hij zoo mogelijk heeft geprobeerd een volksliedje op te vangen, en dan naar een ander is gegaan, die er niets mee had uit te staan, met de vragen: Ken je dat liedje? Zing het eens? Dan bij voorkeur een curaçaoenaar en een bonairiaan. Hij gelooft, dat het wel van belang zou zijn er een arubiaan in te betrekken, juist omdat het volk van Aruba een ander volk is dat toch dezelfde taal heeft, maar hij had op het oogenblik geen arubiaan in de buurt.

Daar belangstellenden en onbevooroordeelden de beste waarnemers en verslaggevers zijn, acht ik den arbeid van den heer d. B.

---

[1]) Het zal den lezer met mij spijten, dat de heer de B. in April d.j. is overgeplaatst naar het fransche eiland St. Bartholomy, te Lorient. Hij heeft echter, behalve de hier opgeteekende, nog vijf liedjes laten volgen, die ik eveneens aan De W. I. Gids ter plaatsing zal aanbieden.

belangrijk. Zelf ben ik evenmin vakman, enz., maar uit belangstelling verleen ik gaarne mijne bemiddeling.

* * *

1. De inzender vangt aan met een aardig versje, eigenlijk een liedje; de muziek ontbreekt echter (ik hoop, dat die later zal volgen?). Wanneer u zoo dadelijk het eerste couplet leest, dat als u wat fransch en esperanto, of beter nog wat spaansch, kent, gemakkelijk is te verstaan, moet u er o.m. aan denken, dat de e in frances en hollandes als ee klinkt; de o in vapor als oo.

Nos ta bai Holanda
cu vapor frances
su master ta di oro
bandera holandes.

cu vapor frances is: met de fransche stoomboot. Ik beproef echter een vrije vertaling; als ik het goed aanvoel, laat de bonairiaan-samensteller in het versje zijn symphatie voor zijn nederlandsch onderdaanschap uitkomen.

Wij gaan naar Holland (met de boot)
De stoomboot, die is fransch
De mast is (heelemaal) van goud
De vlag: nederlandsch!

Het tweede couplet is rijmloos en moeilijker verstaanbaar:

Ponchi riba ponchi
hende riba hende
sombre cu sinta preto
Holanda nos ta bai.

letterlijk: pontje op pontje; mensch op mensch; hoed met zwart lint; wij gaan naar Holland.

Kunnen deze telegram-uitdrukkingen in een vrije vertaling beter uitkomen? Ik waag het er op, de bedoeling van het versje als volgt weer te geven:

Er vaart nu pont na pontje aan
Aan boord klimt mensch na mensch
Wij dragen 'n hoed met mooi zwart lint
„Naar Holland" is onz' wensch.

2. Bij het tweede liedje, hieronder, wordt in de handen geklapt. Het kan tot gewoon pandverbeuren dienen, maar ook zóó worden gespeeld, dat de deelnemers in een grooten kring zitten, en het pand (waarvoor ze nooit brood gebruiken al hebben ze het woord als variatie) naar iemand toegooien, die het opvangt en dan in het midden moet komen zitten. Deze laatste werpt het daarna een ander in den schoot, tot allen in het midden zijn. Willen de deelnemers op dat oogenblik het spel voortzetten dan geschiedt dit andersom, totdat allen weer in een kring in het rond zijn komen te zitten.

Mi ta tira es pand (pam) aqui
pa Maria se cohe
si Maria no cohe
pégo lo pégo bon pegá
cocolelabo adon de ba (3 ×).

d.i.: Ik gooi dit pand (dit brood) hierheen
dat Marie het op kan vangen
als Maria het niet vangt....

De twee laatste regels zijn niet vertaald. Pegá beteekent: vastkleven, vast blijven zitten.

Er is een variatie: alome cocolome
suco larga mira
e bon cu mucha no hole
pasobra e coco ta coco putri.

De drie laatste regels beteekenen letterlijk: Suiker laten zien; het is goed dat het kind (het meisje, of de jongen) niet ruikt, want de kokosnoot is rot.

3. Er volgt nu een liedje waaraan geen spel verbonden is:

Quen lo laba tajor
caiman djucu, djucu caiman
Ta poeshi lo laba tajor
caiman djucu, djucu caiman
Ta quen lo peña cabei
caiman djucu, djucu caiman
Ta poeshi lo peña cabei
caiman djucu, djucu caiman.

Vertaling: Wie zal 't bord wasschen? Poes zal 't bord wasschen. Wie zal de haren kammen? Poes zal de haren kammen.

Een djucu is een vrucht die op de noordkust van Bonaire veel aanspoelt, wel wat lijkt op onze bruine kastanje maar platter is van vorm en iets grooter. De vrucht heeft een zwarten kring aan den kant, en boven en onder een licht bruine ronde vlek; ze wordt wel als talisman gedragen en heet dan „contra". Er zouden door den talisman bepaalde ziekten uit het lichaam worden „getrokken". De heer de B. weet niet, of djucu in het liedje met den talisman verband houdt. Jammer genoeg, vertelt de heer de B. ons niets van den kaaiman in het volksgeloof.

4. Het vierde is een „simidam"-liedje. Simidam is een bonairiaansch woord voor seú, het oogstfeest. Die liedjes worden ook bij het maissnijden zelf al gezongen; en na het snijden, bij het „magasino", waar de arbeiders hun vreugde uiten door den wapadans. De „wapa" wordt in meerdere rijen op en neer gedanst. Men stelle zich een rij voor van b.v. tien met elkaar gearmde personen; daartegenover, met de gezichten naar elkander toe, een tweede rij van 10 personen. Gaat de eene rij vooruit, dan begeeft de andere zich achterwaarts. De rijen blijven dus bij elkander. Doen er meer personen mee, dan zijn er meer rijen.

Ma Ia ta yora, eee, (2 ×)
keuw, keuw, keuw,
ata e cos t 'e cas (2 ×)
wega, wega, wega,
wapa cu meilo (2 ×).

Vertaling: Ma (moeder) Maria huilt, eee (klanknabootsing).

keuw, leeuw?
zie, de boel, de zaak is thuis (de oogst is binnen).
speel, speel, speel,
wapa met meilo (speel den oogstdans?).

Talrijk zijn de variaties, die de dansenden onder het dansen zelf bedenken en die vaak ieder jaar weer anders zijn.

Bijvoorbeeld:

M'a yega, m'a yega
te mi a mira pappa
dje muchanan, eee.

of:

Ni mi n'a planta
ni mi n'a coba
ma mas chiqui
mi biu corte, eee.

Pastoor de B. geeft nog een variatie van het vroeger gepubliceerde Solo cu luna- liedje, namelijk:

Solo cu luna, larga mi pasa
con todo mi yiu cu Dios a duna mi
breño, breño, breño
silencio na plazier
Cual bo ta stima, luna o solo.

Van de drie laatste versjes heeft de heer de B. geen vertaling gegeven.

Ir. A. A. MEYERS OVER HET KOLONISATIE-VRAAGSTUK

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Het tijdschrift voor economische geographie, 24ste jaargang, no. 4 (15 April 1933) bevat een artikel over het bevorderen van — en leiding geven aan — de kolonisatie van nieuwe gronden, door ir. A. A. Meyers te Oegstgeest. Het artikel is een onderdeel van een studie over de economie van bewaterings- en ontwateringswerken, waarvan de leiding, in opdracht van het Koninklijk instituut van ingenieurs, in handen is gesteld van een commissie. Daarin hebben, behalve de heer Meyers, zitting jhr. ir. C. E. W. van Panhuys, directeur van het Rijksbureau voor de ontwatering, en ir. Wouter Cool, algemeen secretaris van het genoemde instituut.

Het opstel haalt o.a. aan: de reports on the scheme for Indian emigration to British Guiana (1924), het rapport commissie Javanen-immigratie in Suriname (1909), dat van de studiecommissie Kasteleyn van het Surinaamsche studie-syndicaat (1919), het koloniaal verslag van Suriname (1930), en het rapport van de commissie Bos, van Gijn, en van Vollenhoven in zake bacoven-cultuur in Suriname (1911). Bovendien geschriften, over landverhuizing, irrigatie, uitgifte van gronden voor landbouw, kolonisatiepolitiek en kolonisatie-proeven, het socialisatie-vraagstuk, geldelijk beheer van irrigatie-proeven, het bevolkingsvraagstuk en het drooggeggen van moerassen, in ons land, in Nederlandsch-Indië, op het Iberische schiereiland en in Noord-Afrika, in de Vereenigde Staten, in Palestina, in Zuid-Afrika en in Italië.

In de bespreking van de toestanden bij de Britsch-Indische eximmigranten in Britsch-Guyana wordt in het licht gesteld, dat de Britsch-Indiërs in hun eigen land den steun genieten van een sterk dorpsverband, met usances van onderling hulpbetoon. In Britsch-Guyana kwamen deze menschen, na afloop van hun contract, ieder op zich zelf, en soms in onderlinge concurrentie, te

staan, waarbij de sterkeren tot welstand kwamen en de zwakken ten onder gingen. In 1922 bleek, dat circa de helft van de na afloop van het contract geblevenen min of meer succes had gehad, 10 à 25% was geheel ten onder gegaan en de rest werkte als koelie in de hoofdstad en had een vrij troosteloos bestaan, zonder uitzicht op verbetering. In 1921 waren er slechts 125000 Britsch-Indiërs in Britsch-Guyana; er waren er 48500 meer gestorven dan geboren.

Op blz. 132 staat vermeld, dat, in 1929, van de 31043 in Suriname (van 1894 tot en met 1929) aangevoerde Javanen er 30806 in het gebiedsdeel aanwezig waren. De vergelijking is voor het naburige Britsche gebied niet gunstig.

Over den aanvoer van Javanen in Suriname met behoud o.a. van voor den desabewoner bestaande verplichtingen wordt in het artikel niet gesproken. De steller van dit overzichtje heeft aan dat denkbeeld eenige woorden gewijd aan het slot van zijn opstel over de Nederlandsche gebiedsdeelen in Amerika en West-Indië, in het gedenkboek ter gelegenheid van het zilveren regeerings-jubileum van H.M. de Koningin in 1923 uitgegeven door La Rivière en Voorhoeve te Zwolle.

Leerzaam is de vermelding, dat den staat Californië door kolonisten processen zijn aangedaan, wegens misleiding en bedrog bij den verkoop der gronden en wegens onvoldoende verstrekking van bevloeiïngswater en schadeveroorzaking door onvoldoende afwatering. In twee processen werd de staat veroordeeld om aanzienlijke schadevergoeding te betalen. In 1929 besloot de staat zich van het nemen van de kolonisatie-proef, die meer dan zes millioen gulden had gekost, terug te trekken.

Onder het vele interessants, dat het artikel bevat, vestigen wij de aandacht op de stelling, dat de Overheid, in zake crediet-verleening aan kolonisten, goed doet daarbij niet zelf te ageeren, doch van een tusschenpersoon gebruik te maken. De juistheid van die stelling wordt o.a. aangetoond door ervaringen, opgedaan bij de Javaansche immigratie in de Lampongsche districten (Z. Sumatra), zoowel als in Suriname.

De hieronder volgende opsomming van de opschriften van de paragrafen, waarin het artikel is verdeeld, zal beter dan onze aankondiging het vermag, doen uitkomen dat ir. Meyers een voor de studie van het kolonisatie-vraagstuk zeer belangrijk opstel heeft samengesteld.

1. Raseigenschappen en selectie van kolonisten. 2. Door de kolonisten spoedig na de vestiging te verkrijgen welvaart. 3. Kolo-

nisatie zonder of met geringen steun van de Overheid of eenige machtige corporatie. 4. Steun, aan kolonisten verstrekt. 5. Onderzoekingen inzake te verleenen steun. 6. Het te voren bouwrijp maken van de gronden. 7. Het crediet als steunmiddel. 8. Steun aan kolonisten-bezitters. 8. Steun aan ervaren landbouwers, die eenig kapitaal bezitten. 10. Steun aan speculanten (en avonturiers). 11. Steun aan kolonisten-bedeelden. 12. Steun aan kolonisten-arbeiders.

STATIAANSCHE TOESTANDEN IN DE XVIIIe EEUW

DOOR

W. R. MENKMAN

II

Van de groote prijsstijging, ten gevolge van de politieke omstandigheden, getuigt een overzicht van 17 October 1777, gevende noteeringen op St. Maarten vóór en na de Amerikaansche onlusten, van goederen welke meestal uit Noord-Amerika werden betrokken; de toestand zal op St. Eustatius wel dezelfde zijn geweest. Levensmiddelen waren van 60% tot ruim 160% duurder geworden, de prijs van bouwhout was met 450% gestegen, die van duigen en hoepels met 280% tot ruim 300%, die van paarden met 120%, die van haver met bijna 160%. De voeding van een militair kostte in 1778 tusschen zes en zeven gulden per week.

Le Jeune vertelde in zijn memorie iets aangaande de prijsstelling bij verordening van de Overheid; de prijzen waren volgens hem zooveel te laag vastgesteld, dat de leveranciers die wel moesten ontduiken om te kunnen bestaan.

Ter Hoeven had bij zijn aankomst een huis gehuurd, aan den Commandeur de Graaff toebehoorende, waarvoor hij 3 Johannissen (66 gulden) per maand aan huur betaalde, dus al belangrijk meer dan zijn toelage. Later wilde de G. de huur slechts vernieuwen tegen 12 Johannissen per maand en aangezien de Fiscaal meende geen 3169 gulden per jaar huur te kunnen betalen, moest hij verhuizen en zich met een kleine en armoedige woning behelpen. Dat de huurwaarde van gebouwen tijdens den Amerikaanschen vrijheidsoorlog aanzienlijk steeg, laat zich gemakkelijk denken, het verhaal echter van den Admiraal Rodney, dat de pakhuizen in het Benedendorp tezamen £ 1.200.000 per jaar aan huur opbrachten, klinkt haast ongeloofelijk; het waren er echter volgens den brief van Zimmerman l'ainé [1]) in 1792 nog 600 en zij strekken zich volgens Rodney uit over $1^1/_4$ mijl lengte. De kleine

[1]) West-Indische Gids I, 2, 144.

huur welke de Compagnie van haar eigen pakhuizen trok was in 1779 twee maal zoo hoog als in 1768.

Het is jammer dat betrouwbare gegevens ontbreken aangaande de sterkte der bevolking van St. Eustatius in de laatste jaren vóór de overgave. Ter Hoeven schreef in 1779 en 1780 over de vele vreemdelingen en over de dagelijksche toeneming der bevolking van het „florissante" en „ongeloofelijk gepeupleerde" eiland, maar hij noemde nergens cijfers. Het anonyme pamphlet van 1778, waarover J. Franklin Jameson spreekt [1]), gaf 120 blanken aan en 1200 negers, maar deze cijfers hadden alleen betrekking op het landbouwende deel der bevolking; dezelfde schrijver citeert uit Rodney's Letters dat er bij de verovering op 3 Februari 1781 op St. Eustatius 2000 Amerikaansche handelaren en zeelieden werden aangetroffen, maar dat zegt ons ook niet veel. Baron Thulemeyer sprak in zijn depêche van 4 Juni 1779 over 4000 blanken en 50.000 negers, welk laatste cijfer echter sterk overdreven lijkt (er was op St. Eustatius geen belangrijke plantagecultuur), zooals ook het in dezelfde depêche genoemde cijfer der scheepvaartbeweging — 5754 vaartuigen aangekomen in 11 maanden — niet juist kan zijn (de schepenlijsten voor het geheele jaar 1779 geven 3551 vaartuigen).

Wij beschikken weliswaar over de lijsten der „families en duitis hoofden", maar die noemde reeds Le Jeune onnauwkeurig; volgens hem kwamen op die lijsten personen voor die niet aanwezig waren en werden vele slaven door de eigenaars verzwegen, uit vrees van hoofdgeld te moeten betalen, als in de landbouwkolonies. Le J. schatte dat één derde van het aantal inwoners niet werd opgegeven; op gaande en komende personen was geen controle en slaven konden worden weggevoerd.

De hoofdenlijst voor 1768 gaf aan 2098 personen — 872 vrijen en 1226 slaven —, die voor 1779 3056 personen — 1493 vrijen en 1563 slaven —; waarbij dan nog zouden moeten worden opgeteld van 40 tot 70 militairen en een klein aantal Compagniesdienaren, die wel op de monsterrollen maar niet in de hoofdenlijsten voorkwamen.

Le J. stelde in 1777 het aantal slaven op 3000, waaronder 300 toebehoorende aan den Commandeur de Graaff; ten name van dezen laatste echter kwamen er in de hoofdenlijsten steeds minder voor dan 100. „Het eiland is bijna gedepeupleerd", schreef de G.

[1]) St. Eustatius in the American Revolution. American Historical Review, 1903.

— toen geen Commandeur meer — op 13 Januari 1783 en „de „geringe inwoonders die zig nog thans alhier bevinden leeven met „hunne famillien in een deerniswaardige staat van armoede en „ellende". Zeven jaar later was blijkens den brief van Godin de welvaart zeker niet teruggekeerd; toch gaf deze Gouverneur de bevolking voor 1790 op als bestaande uit 2886 vrijen en 4944 slaven, tezamen 7830, d.i. twee en een half maal het cijfer der hoofdenlijst van het zoo gunstige jaar 1779.

Dat de Compagnie voor de geestelijke en intellectueele belangen der kolonisten niet veel geld over had, spreekt van zelf. Zij betaalde aan den Predikant 300 gulden per jaar, plus rantsoen, waarvoor in de latere jaren 56 pesos per jaar werd vergoed; de schoolmeester-voorlezer genoot van haar geen betaling. De Predikant had nog een tractementje uit de hoofdgelden — het z.g. „dominiesgeld" van 275 pesos per jaar — de betaling waarvan blijkbaar verband hield met de vaststelling der lijsten van de „duitis", „duites", „duytjes", of „dutjes" hoofden; de Graaff immers sprak van „den predikant zijn tractement", toen in April 1777 Le Jeune weigerde meer dan één copie van de lijst te laten maken. Op St. Maarten werd één peso per hoofd betaald: hoe het tarief dezer belasting op St. Eustatius was blijkt niet. Ook is niet duidelijk hoe men het aantal belastbare hoofden berekende; op St. Maarten was in 1767 het aantal hoofden 1464, de opbrengst der belasting 1018 pesos, in 1776 het aantal hoofden 1000, de opbrengst 1056 pesos, terwijl gedurende dat tijdperk het aantal personen gemiddeld 3700 bedroeg, waaronder steeds een aantal „overoude slaven" Op St. Eustatius was blijkbaar het aantal betalende hoofden in verhouding tot het totaal aantal personen nog kleiner; in 1779 werd het aantal personen — 3056 — gereduceerd tot een aantal hoofden van 664.

Ook wat de taal betreft was de Statiaansche samenleving een internationale; Ter Hoeven schreef dat hij, in December 1778 aankomende, zou gemeend hebben op een Engelsch eiland te zijn aangeland, wanneer hij niet van het fort de Hollandsche vlag had zien waaien. Ook de kolonisten van Nederlandsche origine, zoo berichtte hij, schaamden zich om Hollandsch te spreken en op Saba waren zelfs de Vice-commandeur en de Secretaris de taal niet machtig. Een gelijke klacht klinkt in de smeekbede van den Predikant van St. Maarten van 2 Juli 1780; de Nederlandsche taal, zoo schreef deze, was op zijn eiland veracht.

Metdatal echter werden alle officieele stukken op St. Eustatius

in het Nederlandsch van die dagen gesteld — wat gunstig afsteekt bij den toestand op de Bovenwindsche Eilanden van tegenwoordig — en schreef de Vice-commandeur van St. Maarten aan zijn „Eerwaarde zoon", den Commandeur de Graaff — beiden waren ingeborenen — in het Nederlandsch.

Dat het gros der kolonisten, bij al hun geringschatting voor de taal van het Moederland, toch ook in vreemde talen niet ver gevorderd waren, blijkt uit de administratiestukken. De functie van Constabel — na den Commandant de hoogstbezoldigde militair, met een commissie van Heeren X — was steeds een Statiaan, geen vreemdeling; toch werden Engelsche, Fransche en Spaansche scheepsnamen in de door dezen functionaris opgemaakte lijsten der in- en uitklaringen — zelfs zeer eenvoudige als Hawk, Active, Imparfait, Père de famille, Paloma — meestal verkeerd gespeld. En op de Secretarie schreef men b.v. den zeer algemeenen Spaanschen naam Garcia als Garsija.

Onnauwkeurigheid evenwel in allerlei schrijfwerk was destijds geen specifiek Statiaansch verschijnsel; de stukken bij de „deductie" van de Graaff van 1779, die toch wel h.t.l. zullen zijn geschreven, wemelen er van. Het schip „Marquis of Rockingham" noemt men af en toe ook wel „Marquis of Buckingham" en achter den naam van een Britsch autoriteit voegt men den titel Schiltknaap (Esquire); deze laatste vertaling komt men ook in 18e eeuwsche boeken wel tegen. Zelfs de voorliefde der hoogere standen in Nederland voor het Fransch ging niet gepaard met de neiging om die taal correct te schrijven, zie hetgeen Dr. F. J. Krämer opmerkte over de onnauwkeurige en quasi-fonetische spelling van Van Hardenbroek [1]).

Op St. Eustatius intusschen zal het wel uiterst moeilijk zijn geweest om voor ambtelijke functies geschikte en voldoend ontwikkelde gegadigden te vinden. Ter Hoeven schreef aan Bewindhebbers „het manqueert hier aan kundige en werkzame lieden", en Godin sprak van den hoogmoed, de luiheid en de verwaandheid der „blanke creolen".

De Graaff's „diplomatieke" correspondentie — met de Britsche autoriteiten in het Engelsch, met de Deensche in het Fransch — maakt steeds een zeer goed figuur. Le Jeune echter vertelde dat de Commandeur zich hierbij liet helpen door „den geleerden „adviseur, Ds. Runnels" eerst de Graaff's geslagen vijand, later zijn rechterhand.

[1]) Gedenkschriften I.

De gezondheidstoestand op het eiland was verre van gunstig; ieder jaar stierven er militairen — in 1779 zelfs zeven en dat op een zoo klein garnizoen — en in 1776 moest men wegens overlijden tot tweemaal toe een nieuwen Constabel aanstellen. Op 1 Januari 1776 bezat de Compagnie nog drie slavinnen, met zes kinderen; in den loop van dat jaar stierven alle drie de vrouwen en twee van de kinderen.

Vermoedelijk eischten de pokken vele slachtoffers; de Graaff had blijkens zijn brief van 1 Januari 1777 die ziekte doorstaan, in 1776 was de Constabel Lespier er aan overleden en in 1781 ging de oud-Vice-commandeur van St. Maarten Abm. Heyliger Pietersz. er aan heen. Wel zegt Zimmerman l'aîné dat er „weynig oft geen „siektens" bekend waren, maar uit hetgeen hij er op laat volgen blijkt hoe de lezer dit moet opvatten; men kende geen ziekten met langdurig verloop, herstel of dood was een kwestie welke in enkele dagen beslist werd.

Een openbare gezondheidsdienst was er natuurlijk niet en de geneeskundige dienst van Gouvernementswege bepaalde zich hiertoe dat de Compagnie ieder jaar 220 pesos betaalde voor de behandeling van haar personeel (dokter en medicijnen).

Aangaande het gedrag der slaven is voornamelijk Le Jeune onze berichtgever, die slecht over hen te spreken was; hij klaagde in zijn memorie over hun ongebondenheid en diefachtigheid, waartegen men machteloos was, wanneer zij eigendom waren van den Commandeur, of van met dezen bevriende notabelen. De slaven van de Graaff werkten ook als sjouwerlieden aan de haven en waren als zoodanig veeleischend en onbetrouwbaar; uit de monsterrollen blijkt dat de tamboers van het garnizoen ook wel eens slaven van den Commandeur waren. De meesters, zoo vertelde Le J., letten alleen op wat de slaven inbrachten; de wijze waarop zij hun loon verdienden kwam er niet op aan. Plantageslaven beschikten over „kleingeld", als opbrengst van door hen gekweekte groenten en vruchten, de aan de haven werkende slaven stalen koopmansgoederen en in ruil voor het eene zoowel als voor het andere, werd hun door de kroeghouders drank getapt.

De Compagnie bezat in 1775 vijf volwassen mannelijke slaven, waarvan één „half blind en onbekwaam" was, twee andere — nog wel belast met de functies van beul en beulsknecht — waren „oud en gebrekkelijk" en de vierde „bij tijden simpel"; de vijfde alleen — een jonge man — was „fris en gezond, zijnde waagknecht". Die waagslaaf was in 1771 op Curaçao aangekocht voor 200 pesos.

Op 18 Februari 1777 werden op St. Eustatius verkocht eenige „nieuwe negerslaven", welke bij vonnis van den Raad verbeurd verklaard waren, krachtens het placaat van den Commandeur de Windt van 29 October 1755, waarbij de invoer, de te koopstelling en de veiling werden verboden van „eenige slaven van vreemde „naties in de West-Indiën aangebracht". Den Fiscaal Ter Hoeven was later dit verbod niet recht duidelijk; bij den aanvoer van slaven van de andere Westindische eilanden zal het wel niet zijn uit te maken geweest hoe zij — indien niet in de West geboren — van Afrika waren aangevoerd. In het hooger bedoelde geval echter — dat van den schoener „Poisson Volant", reeds eerder vermeld — kon het placaat gereedelijk worden toegepast, omdat het hier ging om regelrecht uit Afrika afkomstige slaven. Het gezelschap — dat n.b. clandestien zou zijn ingevoerd en in een pakhuis aan den wal was „opgeslagen" — bestond uit niet minder dan 28 personen, waarvan één man spoedig was overleden, zoodat geveild werden 13 mannen, 10 jongens, 3 vrouwen en 1 meisje. De hoogste prijs voor een man — 170 pesos — werd betaald door den Commandeur de Graaff, de hoogste besomming voor een jongen was 251 pesos — kooper de Secretaris-vendumeester Le Jeune — een vrouw ging voor niet minder dan 201 pesos en een andere vrouw en het meisje brachten tezamen 306 pesos op. Hooge prijzen — zou men zoo zeggen — voor nieuwelingen, die althans als huisbedienden voorloopig wel niet veel zullen hebben gepresteerd.

Onder de Statiaansche papieren bevindt zich ook nog een verkooprekening van in 1771 door den Directeur-Generaal „op de „cust van Guinea" naar Suriname gezonden en aldaar geveilde Portugeesche slaven. Eén man — „met een paerl op 't oog" — bracht slechts 400 gulden op, één 500 gld., drie mannen ieder 540 gld., één man 600 gld., één 740 gld. en één 765 gld. Tezamen met 8 gld. voor acht stuks boeien, 4633 gld. Surinaamsch courant, gelijk aan ƒ 3860.17.— Nederlandsch.

Op de vraag of op St. Eustatius de slaven al dan niet hard behandeld werden, geven de archiefstukken geen afdoend antwoord. Godin schreef in 1790 dat de slaven die niet genoeg geld thuisbrachten mishandeld werden, Zimmerman l'aîné in 1792 dat „dit „geslagt" op St. Eustatius werd „gebeukt", als stokvisch in Europa. Het systeem van slaven die een ambacht verstonden te verhuren — of hen er op uit te sturen om voor hun eigenaars geld te verdienen — bestond ook op de Britsche eilanden; in 1736 werd op Antigua een slaaf wegens een samenzwering geexecuteerd, die de

kostwinner was van het arme gezin welks eigendom hij was [1]).

Van de weinige slaven die de Compagnie zelf op St. Eustatius aanhield genoten de mannen rantsoen — ten minste volgens de rantsoenboeken — en wel op denzelfden voet als de soldaten; de reeds genoemde ouden van dagen — waarvan er één 80 jaar is geworden — bleven lang in de rantsoenstaten voorkomen, zij het dan ook niet tot hun dood. Wie meenen mocht dat in de 18e eeuw althans de Compagnie hare slaven tot hun natuurlijk uiteinde bleef voeden, leze de brieven van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravensande van 24 October 1760 en 21 Februari 1769 uit Essequibo aan de Zeeuwsche Kamer geschreven [2]) en daar gold het dan nog wel de altijd zoo hoogelijk geprezen „getrouwe creo- „len". Eenmaal komt in de Statiaansche boeken een post voor — 5 pesos — wegens verloskundige hulp aan een negerin der Compagnie verleend.

De cijfers betreffende in- en uitvoer van slaven over de jaren 1768—1778, voor zoover die cijfers uit de schepenlijsten konden worden samengesteld, volgen hieronder.

1768. Geen slaven ingeklaard, 23 uitgeklaard naar Demerary.
1769. Geen slaven in- of uitgeklaard.
1770. „ „ „ „ „
1771. „ „ „ „ „ . Een slavenschip uit Suriname aangekomen „met niets in", vertrokken naar Middelburg „met niets in".
1773. Ingeklaard 410 slaven van Suriname, alsmede 40 van het eiland „Evis" (Nevis?) „van een vrak aldaar zijnde". Geen slaven uitgeklaard.
1775. Ingeklaard 605 slaven van Angola, 18 van Suriname, 50 van Berbice, tezamen 673. Geen slaven uitgeklaard.
1776. Ingeklaard 233 slaven van Guinea, 200 van Suriname, 90 van Berbice, 110 van Barbados en 34 van St. Kitts, tezamen 667. Een lading „nieuwe negers" (hoeveel?) uitgeklaard naar Cap Nicola (Môle St. Nicolas op Haiti?); 99 „nieuwe negers" van St. Vincent, met hetzelfde schip uitgeklaard naar St. Kitts.
1777. Ingeklaard 240 slaven van Guinea, 640 van Suriname en 15 van St. Kitts, tezamen 895.
Geen slaven uitgeklaard.
1778. Ingeklaard 417 slaven van Guinea, 1074 van St. Kitts

---

[1]) Pitnam, The development of de Br. West-Indies.
[2]) Linschoten Vereeniging 1920.

(waarvan 221 aangegeven als „nieuwe negers") en 90 van Dominica, tezamen 1581. Geen slaven uitgeklaard.

1779. Ingeklaard 380 slaven van Angola, 380 van Guinea, 44 van St. Kitts en 39 van Antigua (waarvan 9 aangegeven als „nieuwe negers"), tezamen 843. Geen slaven uitgeklaard.

Voor zoover de aanvoer plaats had met Nederlandsche schepen van de kust van Afrika, welke schepen dan met een volle lading producten thuisvoeren, staat het vast dat de aangebrachte slaven op St. Eustatius waren geland; overigens echter is dit vaak dubieus, trouwens de invoer van „nieuwe negers" van de Britsche eilanden zou in strijd zijn geweest met de bepaling van 1755.

Veel kan in ieder geval de Statiaansche slavenhandel niet meer om het lijf hebben gehad; vroeger werden van St. Eustatius veel slaven clandestien op de Br. Leeward Islands ingevoerd, maar volgens Pitnam was hiervan na 1731 niet of nauwelijks meer sprake.

Ook de tijd waarin de Compagnie zelf bij den slavenhandel op St. Eustatius was betrokken, was reeds lang voorbij. In de inventarissen van 1775 en 1776 werden nog vermeld de journalen en grootboeken wegens de uitstaande schulden van den slavenhandel over de jaren 1730—1733; deze boeken moeten verloren zijn gegaan bij de vernietiging der archieven door de Engelschen in 1781.

Desertie van slaven — welke toch, naar men zou meenen op een klein eiland wel te voorkomen zou zijn geweest — kwam blijkbaar veelvuldig voor, althans op 15 Juni 1772 schreven Bewindhebbers te Amsterdam aan den Commandeur dat op de klachten, door den Ambassadeur van den Staat bij het Hof te Madrid voorgebracht, betreffende het deserteeren naar de Spaansche West-Indiën, geen satisfactie was verkregen. Het betrof hier een euvel dat reeds lang bestond — er is een memorie over de geschillen met Spanje in zake gevluchte slaven over de jaren 1766—1784 — en waar ook op de Britsche en Deensche eilanden over geklaagd werd. Merkwaardig is dat de slaven der Spaansche eilanden blijkbaar niet naar de Hollandsche e.a. vluchtten.

Telkens weder treft den lezer der Statiaansche bescheiden het aperte gebrek aan kennis van en belangstelling voor de interne aangelegenheden des eilands bij Heeren Bewindhebbers in Nederland, die tot enkele jaren vóór de débacle van Februari 1781 zich al heel weinig lieten gelegen liggen aan een handelspost, welke spe-

ciaal voor Amsterdam van zóó groot belang bleek te kunnen zijn. En toen men eindelijk was gaan inzien dat van bestuur en rechtspraak meer kracht behoorde uit te gaan, dan van de antieke Statiaansche familieregeering te verwachten was, zond men als Fiscaal — die tevens als Auditeur-militair en eigenlijk ook als chef der Douane moest optreden — een man uit, die van militaire zaken geen verstand had en de Engelsche taal niet machtig was.

Een ander staaltje is de aanschrijving aan den Commandeur om een exacte lijst aan te houden van alle uit Europeesche havens komende schepen, waarop de Graaff op 12 September 1777 antwoordde dat de Heeren toch ieder jaar een lijst ontvingen — niet van de Europeesche, maar van alle schepen die op het eiland aankwamen — met vermelding van hunne ladingen. Blijkbaar had men dus van die — door den Constabel van de forteres Orange opgemaakte — lijsten nooit notitie genomen en zij waren ook niet geheel betrouwbaar, noch zeer volledig. Orders met het doel beter — en vooral vlugger — op de hoogte te worden gehouden van het scheepvaart- en het handelsverkeer, nu de eerste moeilijkheden met Engeland zich hadden voorgedaan in zake de houding op St. Eustatius aangenomen tegenover de Amerikanen, bleven achterwege en de jaarlijksche schepenlijsten bleven tot en met 1779 in wezen.

Hoe onvoldoende Bewindhebbers op de hoogte waren kan blijken uit de behandeling — te Rotterdam — der aanvraag om verlof van den Commandant Abr. Ravené, wiens commissie van Heeren X n.b. dagteekende van 16 Mei 1760. In 1778, dus na 18 jaar dienst, vroeg R. om hem een jaar verlof naar Patria te willen verleenen, „behoudens ampt en gagie", doch hij verzuimde in zijn request ook zijn kwaliteit te vermelden. Op dat request zelf vindt men de opinies aangeteekend der zeven Bewindhebbers van de Maze, die alle met het verlof accoord gingen, het oudste lid echter niet met het behoud van tractement; het jongste lid — eerst het vorige jaar benoemd — stelde bij zijn handteekening de opmerking dat zoowel de suppliant als de door dezen bekleede post hem onbekend waren. Ravené was een Statiaan, maar aangaande zijn functie kon zelfs een buitenstaander worden ingelicht, door de Amsterdamsche Heerenboekjes b.v. Onze Commandant intusschen kreeg zijn verlof, met de bepaling er bij dat zijn gage — ten bate der Compagnie — stil zou staan en dat zijn vervanger — de Sergeant — alleen de emolumenten (!) van het Commandantschap zou genieten.

Nog eigenaardiger is het volgende geval. In de inventarissen, opgemaakt na den dood van Commandeur de Windt kwamen diverse obligaties voor tot een totaal bedrag van 132.630 pesos = 318.312 gulden „gecontracteerd tusschen 1724 en 1728. Op 5 September 1775 vroegen Bewindhebbers of de betrokken debiteuren — of hunne erven — nog in leven, nog aanwezig en solvent waren en tot hoever de renten betaald waren, waaruit dus moet worden afgeleid dat men in Nederland aangaande deze bijna een halve eeuw oude vorderingen (op crediet geleverde slaven?) geen gegevens bezat.

Het oudvaderlandsche systeem om de zaken in colleges te behandelen — dat later, tijdens de Fransche overheersching, den Keizerlijken ambtenaren tot zooveel klachten aanleiding zou geven [1]) — stond ook bij de Compagnieën aan een goed beheer in den weg; bovendien was de administratie gebrekkig [2]).

Intusschen was het volstrekt niet eerst door de onthullingen van Le Jeune en van Ter Hoeven dat de deur der Statiaansche keuken werd opengezet; van oneenigheden tusschen de koks — waarbij altijd iets valt te leeren aangaande de toestanden — hadden zelfs de X reeds in 1769 bericht gekregen. De destijds pas tot Assistent benoemde Beaujon had zich toen tot dit hoogste college gewend, natuurlijk om over zijn te geringe inkomsten te klagen; hij zou niets anders hebben dan zijn tractement en rantsoen, maar de toenmalige Secretaris-vendumeester — Johannes de Graaff — deed de mededeeling dat B. naast het assistentsambt bij hem — de Graaff — gezworen klerk was gebleven tegen 400 pesos per jaar, plus bijverdiensten. Beaujon beweerde dat onder de bestaande omstandigheden zijn dienst voor de Compagnie niets om het lijf had en dat zijn voorgangers hun betrekking niet bekleed maar verwaarloosd hadden; toen reeds werd door hem de vraag opgeworpen of de Assistent de aangewezen vervanger van den Secretaris-vendumeester was. De Pakhuismeester of bottelier — later de Waagmeester — gaven permits af ten bewijze dat alle Compagniesrechten voldaan waren en de schepen dus konden vertrekken, wat hun een „zoet emolument" gaf, terwijl de Assistent slechts blindelings had te boeken; de Pakhuismeester deed ook inkoopen. Geheimzinnig merkte B. op „want hier verscheidene „misbruiken zijn ingesloopt". De Graaff noemde de actie van Beaujon „een onbedagt bestaan", maakte er groot bezwaar tegen

[1]) Joh. Naber. Overheersching en vrijwording.
[2]) Mr. S. van Brakel. De Hollandsche Handelscompagnieën der 17e eeuw.

dat hij aan den Assistent een deel zijner emolumenten zou hebben af te staan en had dezen laatste — namens Heeren X — den raad gegeven „sig buyten de palen van sijn ampt geensints uyt te „laten". Tot een betere regeling der functies en tot administratieve hervormingen was het dus niet gekomen.

Inzake de schorsing van Le Jeune en het latere herstel in zijn functie kon het — natuurlijk door gebrek aan duidelijke regelingen — tot allerlei ingewikkelde kwesties komen, aangaande de wettigheid der ontheffing en voor welke kwaliteiten deze eigenlijk gold, alsook betreffende het recht van het Bestuur om het herstel aan te houden, hoewel de geschorste aan de hem van uit Patria gestelde voorwaarden — excuus vragen en beterschap beloven — had voldaan.

Aangaande de juiste verhouding tusschen Vice-commandeurs en Commandeur heeft nimmer klaarheid bestaan. Abr. Heyliger Pietersz. van St. Maarten had gedurende zijn dertigjarigen dienst nooit anders ondervonden dan dat de subordinatie aan het Bestuur van St. Eustatius alleen betrekking had op justitieele zaken — appèl van gewezen vonnissen — niet op politieke aangelegenheden.

En dat alles terwijl men maanden moest wachten op elkaars antwoorden, toelichtingen en uiteenzettingen.

Financieel ging het der Compagnie heelemaal niet naar den vleeze; op 31 Januari 1769 schreven Hoofdparticipanten te Amsterdam aan H.H.M. „Het is bekent dat de Westindische „Compagnie, soo als deselve thans geconstitueerd is, voornamentlijk en genoegsaam alleen bestaan moet uit de Recognitiën en „Lastgelden der scheepen die uit deese Landen vaaren op de Co„lonïën, onder derselver Ressort geleegen, en welke van daar al„hier terug koomen". Hoe weinig moeite men zich echter heeft gegeven om de Compagniesgerechtigheden binnen te krijgen, totdat tien jaar later de Fiscaal Ter Hoeven optrad, hebben wij gezien.

Voor de Compagnie althans is St. Eustatius maar uiterst kort een waardevol bezit geweest. Eerst in een brief van 22 October 1779 van Pieter Runnels, Commandeur a.i. tijdens de afwezigheid van de Graaff, vinden wij eenige mededeeling aangaande een voordeeligen gang van zaken. „De favorabele commercie", schreef hij aan Bewindhebbers „die wij alhier sedert een kleynen „tijd gepasseerd hebben gehad, hebben een ryckelijcken inkomst „voor U.W.G.A. toegebragt". Er was een bedrag van 14000 pesos

in kas — d.w.z. voor de Compagnie; met de Landskas had men in Nederland niet te maken — en R. vroeg instructies aangaande remise, waarvan echter dat jaar niet meer is gekomen.

Bij zijn terugkomst nam de G. een saldo over van P. 21.927.1.4$^{1}/_{2}$ en hij remitteerde van 18 Mei tot 8 September 1780 in totaal P. 57.300.—.— gelijk aan ƒ 114.600.—, d.w.z. dat de peso twee gulden deed, of zooals men toen zeide met 20% agio of „wisselkoers"; pari was dus 2$^{1}/_{2}$ gl. voor een peso. Toen in Februari 1781 de kas werd uitgeleverd aan de Engelsche veroveraars, bevond zich daarin een bedrag van P. 46.155.2.4$^{1}/_{2}$.

Alles wijst er op dat men in 1730 op St. Eustatius begonnen is met regelmatige koopmansboeken aan te houden en bij de bestuursoverdracht van 1776 waren alle oude journalen en grootboeken nog aanwezig; zij moeten echter na de overrompeling met de andere archivaliën zijn vernietigd. Thans staan ons dus alleen nog ten dienste de dubbelen der journalen en grootboeken welke ieder jaar naar Nederland werden opgezonden. De reeks begint met die over het jaar 1757 en eindigt met die over 1779; de jaren 1763, '65, '72, '75, en '78 ontbreken evenwel. Behalve Statiaansche transacties komen er in voor zekere door den Vice-commandeur van Saba verantwoorde rechten, steeds kleinigheden; andere belangen had de Compagnie blijkbaar niet bij dit laatste eiland. St. Maarten zond eigen verantwoordingen naar Nederland, in rekening-courantvorm

De rekening der West-Indische Compagnie opende op 1 Januari 1757 in de Statiaansche boeken met een debetsaldo van P. 36.108,6,1 en zij sloot op 31 December 1779 met een debetsaldo van P 105.653,0,2. Tot en met 1760 werd de Compagnie nog geregeld gedebiteerd voor gekochte en verscheepte producten; daarna kwamen geen handelstransacties meer in de boeken voor, behalve éénmaal in 1768, toen een partij suiker ter waarde van P. 5000.—.— was verzonden. Slechts eenmaal werd in deze geheele reeks van jaren de Compagnie gedebiteerd voor een geldremise en wel in 1777, 20.000 gld. verhoogd met 25% agio en daarna omgerekend tegen 48 stuivers per peso, zoodat de koers uitkwam op ƒ 1.18.6$^{1}/_{2}$ ongeveer. Remises van Nederland naar St. Eustatius kwamen niet voor en het debetsaldo der Compagnie werd telkens op nieuwe rekening overgebracht.

Welke gedachtengang eigenlijk heeft voorgezeten bij de inrichting der voor de Compagnie aangehouden boeken is niet duidelijk. Men belastte haar voor de Compagniesuitgaven, welke hoofdzakelijk gedetailleerd werden onder het hoofd Forteres Orange en cre-

diteerde haar voor de Compagniesontvangsten, gedetailleerd onder de hoofden Recognitierekening, Compagnies' Savanne, Eiland Saba en Pakhuishuur, terwijl verschillende kasposten ook nog regelrecht op de rekening der Compagnie werden gedebiteerd of gecrediteerd. Maar buitendien bevatte het grootboek nog hoofden voor de Inkomende Rechten en de Barksrechten (2% der waarden van de op St. Eustatius verhandelde vaartuigen), de saldi van welke beide rekeningen echter naar het credit werden overgebracht der rekening Eiland St .Eustatius, omdat de bedoelde rechten niet ten behoeve der Compagnie, maar ten behoeve van het eiland werden geheven. Toch bevatten de boeken, waarvan copieën naar Nederland werden gezonden, geen compleet overzicht van alle transacties, want het eiland had ook nog andere inkomsten en natuurlijk ook eigen uitgaven (wij lezen af en toe van kosten voor den Lande of voor de Thesaurie) waarvan men ter plaatse wel afzonderlijke boeken zal hebben gehouden. Dat de Kasrekening in het Compagniesgrootboek op deze wijze alleen dienst deed om tot sluiting te geraken, spreekt van zelf. De jaarlijksche balans bevatte slechts de saldi der rekeningen West-Indische Compagnie, Eiland St. Eustatius en Kas, waarvan de beide laatste eigenlijk geen beteekenis hadden.

Hieronder volgt een staatje der uitgaven op St. Eustatius voor de Compagnie gedaan in het tijdperk 1768—1779, uitgezonderd de jaren 1772, '75, '76, '78, waarvan geen rekeningen te vinden zijn.

Tractementen Commandeur, Predikant en Assistent (later Eerste Klerk), Pakhuismeester en Plantagemeester. N.B. over 1777—'79 is geen tractement van den — afwezigen — Commandeur geboekt. . . .	P.	4.586,7,2
Huishuur Commandeur. N.B. huishuur voor den Fiscaal werd in 1779 nog niet geboekt	„	1.920,–,–
Rantsoenen Predikant en Assistent (later Eerste Klerk), voor zoover in geld voldaan	„	1.802,4,0
Gages der militairen	„	16.329,7,1
Nadeelige saldi overleden, weggejaagde en gedeserteerde militairen .	„	251,7,0
Passagekosten militairen, vracht en onkosten op hun bagage enz. . .	„	216,4,1
	P.	16.798,2,2

	P. 16.798,2,2	
Verbeurde gages weggejaagde, veroordeelde en gedeserteerde militairen	„ 123,5,5	P. 16,674,4,3
Aankoop levensmiddelen voor rantsoen aan militairen en anderen — voor zoover niet in geld vergoed — en betaling aan militairen wegens „manquement" van rantsoen		„ 43.826,8,5
Opbouw, reparatie en onderhoud van gebouwen en andere vaste eigendommen, aanvulling en onderhoud van den inventaris (ook bewapening), alsmede diverse materialen en kantoorbehoeften . .		„ 11.191,0,5
Drinkwater voor het garnizoen.		„ 1.024,7,1
Geneesk. dienst en begrafeniskosten (van een slaaf).		„ 1.786,6,0
Onkosten Fiscaal (canohuur)		„ 224,7,0
Gage meesterknecht Comp. plantage		„ 120,0,0
Aankoop van een slaaf		„ 200,0,0
Tezamen in 8 jaar		P. 83,358,5,4

Alle in guldens vastgestelde bezoldigingen werden betaald tegen 2 gulden en 8 stuivers per peso, wat voor de betrokkenen een wel zeer onvoordeelige koers lijkt.

De volgende bedragen werden in de periode in kwestie voor de Compagnie ontvangen.

Uitgaande rechten	P. 59.000,2,0
Vergoeding wegens door schepen niet geleverd kruit en lont aan het Fort Oranje	„ 8.892,6,3
Opbrengst terreinen	„ 1.015,6,2
Pakhuishuur	„ 2.448,4,0
Toevallige bate	„ 1.647,5,0
Tezamen in 8 jaar	P. 73.004,7,5

Hetgeen op Saba betrekking heeft is weggelaten, ook een enkele betaling voor dat eiland.

Rum en siroop betaalden op St. Eustatius een uitvoerrecht ten bate der Compagnie van 2%, alle andere producten 5% van de waarde, met uitzondering van suiker en katoen van de Nederlandsche eilanden zelf afkomstig, waarvan slechts 2% werd geheven.

Schepen moesten aan de Compagnie een hoeveelheid kruit en lont leveren, bij wijze van havengeld; de hoeveelheid wisselde

naar het type van schip, naar de lading enz. en bedroeg hoogstens 100℔ kruit en 50℔ lont. De meerderheid der vaartuigen werd belast voor de helft — dus 50℔ kruit en 25℔ lont — en vele ook voor een vierde dus 25℔ kruit en $12^{1}/_{2}$ ℔ lont; hoe het tarief precies werkte valt niet na te gaan, ook niet met behulp van de mededeelingen in de Mémoire sur l'isle de Saint Eustache van 1786. Le Jeune, blijkens zijn memorie, betwijfelde of het bij de heffing, of althans bij de verantwoording, wel geheel eerlijk toeging. Vele schepen intusschen leverden geen ammunitie in natura, maar betaalden in geld, eerst tegen P. 30, later P. 40, per 100℔ kruit; lont werd berekend tegen een reaal — een achtste peso — per pond. In den aanvang werd in de schepenlijsten vermeld welke schepen munitie afleverden en welke in geld voldeden, later werd dit nagelaten ; in 1779 echter kwamen weder aanteekeningen voor, blijkens welke 18 schepen naar Nederland kruit en lont in het Fort hadden afgeleverd. Slavenschepen genoten vrijstelling.

De verhouding tusschen de Statiaansche ontvangsten en uitgaven zegt op zich zelf natuurlijk weinig. De uitgaven ondergingen geen groote veranderingen, de ontvangsten echter waren de allerlaatste jaren sterk toegenomen; het uitvoerrecht bracht in 1779 vijf à zesmaal zooveel op als in 1774, de vergoeding wegens „manquement van kruit en lont" vier à vijfmaal zooveel als in 1768. In 1779 werd tweemaal zooveel ontvangen als het bedrag der gemiddelde uitgaven over de acht jaar van het overzicht; metdital echter liep de financieele verantwoording nimmer over werkelijk aanzienlijke bedragen en was het overschot nooit van werkelijk groote beteekeins.

Natuurlijk leeren de Statiaansche cijfers ons niet alles aangaande de waarde welke het eiland voor de Compagnie had. Schepen naar Nederland vertrokken onder borgstelling, d.w.z. dat de uitvoerrechten — recognitie — op de geladen producten in Nederland werden voldaan; ook deed men in Nederland betalingen voor het eiland. Een nauwkeurig overzicht zou dus alleen kunnen worden verkregen uit de in Nederland gehouden boeken en daartoe staan ons ten dienste de driejaarlijksche rekeningen der Generale Compagnie. Die rekeningen bestonden uit *a.* een staat van ontvangsten en uitgaven, *b.* een winst- en verliesrekening, *c.* een generale staat (balans). Een onderzoek der rekeningen nummers 31 tot en met 36, omvattende de jaren 1765 tot en met 1782 — waaronder de zeer gunstige jaren 1779 en 1780, maar ook de jaren 1781 en 1782, toen het eiland eerst Engelsch, later Fransch was — gaf de volgende resultaten.

Aan recognities en lastgelden naar en van Amerika werd in Nederland netto ontvangen (er vielen onkosten op):

in 1765/67	*f*	277.873,12,12.
„ 1768/70	„	375.104,16, 0.
„ 1771/73	„	448.308, 9, 0.
„ 1774/76	„	424.692,18, 0.
„ 1777/79	„	949.173,16, 0.
„ 1780/82	„	1.133.997,19, 0.

Welke gedeelten dezer bedragen op St. Eustatius betrekking hadden valt alleen na te gaan voor de laatste periode — waarin het eiland maar één jaar Hollandsch was —, omdat in de vroegere rekeningen niet naar de verschillende gebieden werd gespecificeerd. De rekening 1780/82 geeft aan:

Lastgelden. . . . . Curaçao	*f*	49.659, 1,0		
af onkosten	„	1.639,16,0	*f*	48.019,15,0
„ . . . St. Eustatius	*f*	64.923,16,8		
af onkosten	„	296,16,8	„	64,627, 0,0
„ Essequibo en Demerary	*f*	22.377,10,0		
af onkosten	„	610, 9,8	„	21.767, 0.8
			f	134.413,15,8

Recognities . . . . Curaçao	*f*	359.237, 9,8		
St.Eustatius	„	453.923, 4,8		
„ Essequibo en Demerary	„	57.865,15,0		
„ . . . West-Indië	„	174.156,13,0		
„ . . . . Algemeen	„	14.333,13,8		
	f	1.059.516,15,8		
af onkosten (niet gesplitst)	„	79.932,12,0	„	979.583, 3,8
			f	1.113.997,19,0

In de winst- en verliesrekeningen komen onder het hoofd Vruchten en Lasten St. Eustatius (bedoeld zijn de drie Bovenwindsche eilanden tezamen) de volgende saldi voor:

1765/67	voordeelig	*f* 13.694,15,0		
1768/70	„	„ 9.866, 2,8		
1771/73	„	„ 4.989,17,8		
1774/76		nadeelig	*f* 19.676,12,8	
1777/79	„	„ 9.974,15,8		
1780/82	„	—	—	

Bij het nadeelige saldo staat aangeteekend dat het betrekking had op de jaren 1773/75, waaruit wellicht mag worden afgeleid dat de geheele rekening van St. Eustatius enz. een jaar achter was.

Dat de winst- en verliesrekening voor 1780/82 geen exploitatiesaldo aangeeft zal wel verklaard moeten worden uit het feit dat het eiland in die periode verloren was gegaan. Blijkens de balans bestond er in dit laatste driejarige tijdvak een „Generale Rekening St. Eustatius", welke op 31 December 1782 afsloot met een creditsaldo van ƒ 591.972,6,0; op 31 December 1785 was dit saldo ƒ 622.381.3.2

De vaste bezittingen der Compagnie kwamen in de balansen der jaren 1765 tot en met 1770 voor een totale waarde van ƒ 2.421.099,14,8 voor, in die der jaren 1771 tot en met 1779 voor een totale waarde van ƒ 2.921.099,14,8, waarin begrepen die op de bovenwindsche eilanden tot een waarde van ƒ 72.000.—.—. De balans voor 1780/82 gaf de benaming Buitenlandsche Bezittingen en de waarde bedroeg per 31 December 1782 ƒ 2.400.000.—.—, waarin begrepen ƒ 100.000.—.— voor St. Eustatius en onderhoorige eilanden. Afgeschreven had men het bezit op die eilanden dus *niet*, trouwens op 7—11 Februari 1784 werden ze door Thomas de Fitz Maurice, Luitenant-Colonel d'infanterie, chef des forces militaires des isles St. Eustache, Saba et St. Martin, krachtens volmacht van den Vicomte Damas, Gouverneur-Général des isles françaises du vent, weder aan Nederland uitgeleverd.

Wat de inwendige financieele aangelegenheden van het eiland aangaat zijn er geen andere cijfers bewaard gebleven dan die welke zijn vastgelegd in de voor Nederland aangehouden boeken en deze cijfers betreffem alleen de ontvangsten aan inkomende rechten — op koloniale producten, wijn, bier en gedistilleerd, muilezels, paarden en hoornvee — en de overdrachtskosten van schepen. Deze heffingen werden, zooals wij gezien hebben, ten bate van het eiland geboekt, hoewel zij oorspronkelijk wel zullen zijn bedoeld als heffingen ten bate der Compagnie; ook de Mémoire sur l'isle de St. Eustache doet dit — althans ten aanzien der inkomende rechten — wel vermoeden. Hieronder volgen eenige opbrengstcijfers.

		Inkomende rechten		Barksrechten
1768	P.	1540.6.4	P.	714.5.4
69	„	3494.2.0	„	808.4.0
70	„	2742.6.3	„	855.1.0
71	„	2130.4.1	„	925.5.0

73	„ 2319.7.3	„ 657.5.0
74	„ 2164.4.1	„ 509.0.3
77	„ 2008.4.1	„ 1338.3.0
79	„ 6479.6.0	„ 2719.2.0
Tezamen in 8 jaar	P. 22.881.1.1	P. 8528.2.3

Gemiddeld per jaar dus tezamen een 4000 pesos.

Van de verder nog voor het eiland geheven „imposten" geven zoowel de Mémoire van 1786 als de memorie van Le Jeune de tarieven, welke evenwel niet eensluidend zijn. De meest voorkomende levensmiddelen echter schijnen een schelling per vat en drie stuivers per vaatje te hebben betaald — sommige soorten 2% der waarde —, planken, duigen en staven twee schellingen per 100 voet, hoepels twee schellingen per 1000 stuks; verder werden geheven een schelling per vat voor teer, terpentijn en harpuis en drie stuivers per kistje voor kaarsen en zeep. Volgens de Mémoire waren uit Nederland of voor Nederlandsche rekening geimporteerde levensmiddelen vrij van dezen impost en werd na Augustus 1772 ook van suiker, koffie en cacao zes stuivers per vat of drie stuivers per zak geheven voor de armen; volgens Le J. waren droge goederen, van de Engelsche eilanden geimporteerd door winkeliers die geen burgers waren, onderworpen aan een recht van 2% der waarde. Eindelijk vertelt de Mémoire nog dat de Waagmeester twee stuivers per collo hief van alle producten en goederen, aan weging onderhevig en dat de schepen welke St. Eustatius bezochten onder zekere omstandigheden ankergeld moesten betalen.

Welk gedeelte der verschillende interne inkomsten als emolument ten goede kwam aan de verschillende ambtenaren en welk deel in de openbare kas vloeide, valt bij gebrek aan gegevens niet na te gaan, noch welke uitgaven het Bestuur te doen had. Wij weten alleen dat de Predikant inkomsten trok uit de hoofdgelden en dat er in de latere jaren politiepersoneel bezoldigd moest worden; verder waren er blijkbaar kosten van armenzorg.

Mr. S. van Brakel komt in zijn Hollandsche Handelscompagnieën der 17e eeuw tot de conclusie dat de rol, door de W.I.C. gespeeld, zich bepaald heeft tot een deel der staatstaak, een deel (het beheer over zekere Amerikaansche koloniën) dat door de regeering der Republiek, door het ontbreken van een behoorlijk georganiseerd centraal gezag, bezwaarlijk had kunnen worden waargenomen.

Op hoe weinig bevredigende wijze de Compagnie in de laatste periode van haar bestaan zich kweet van haar taak, leert ons de Statiaansche geschiedenis der jaren onmiddellijk aan den vierden Engelschen oorlog voorafgaande.

Zij bezat echter zelfs niet de materieele middelen om het beter te doen.

Amsterdam, Januari 1933.

DE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1933

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Het kan vreemd gaan. Nog maar twee begrootingen terug heeft in de Eerste kamer mr. Fock aangedrongen op wijziging van het regeeringsreglement in dien zin, dat de Curaçaosche begrooting steeds in de Staten-generaal aan de orde zal moeten komen, en ook in de Tweede kamer is meer dan eens en van meer dan een zijde erop gewezen, dat bij hoofdstuk XI der staatsbegrooting de Curaçaosche zaken toch eigenlijk niet tot haar recht konden komen, en nu het dan na vier jaren weer eens zoo is, dat de Curaçaosche begrooting vaststelling bij de wet noodig heeft — evenals in 1928 omdat de Kroon de sluitende begrooting niet heeft goedgekeurd — nu komen van alle kanten daartegen bezwaren. In de Tweede kamer verklaarden vele leden den gang van zaken zeer te betreuren, en de Eerste Kamer vroeg zelfs in haar Voorloopig verslag, of de gouverneur ten deze wel met voldoende takt was opgetreden, en van de gelegenheid tot mondelinge gedachtenwisseling werd daar geen gebruik gemaakt.

Hoe is de gang van zaken geweest?

Bij het door den gouverneur in het voorjaar van 1932 ingediende ontwerp der begrooting werden de uitgaven geraamd op *f* 7.275.824.—, de inkomsten op *f* 7.306.211.—. Vóór alles stelde de Memorie van toelichting op den voorgrond als uitgangspunt en doel: terugbetaling van *f* 1.000.000.— op de kasvoorschotten der laatste jaren; daarom soberheid betracht! De raad daarentegen wilde nog meer soberheid, gelet op de „financieele depressie" met de verwachting van dalende inkomsten en de vrees voor altijd weer overschrijdingen van de toegestane posten. Een aantal versoberingen werd in het Voorloopig verslag in overweging gegeven. Dat daarbij ook de politie aan de orde kwam, spreekt vanzelf. Weer werd gepleit voor een burgerpolitie met een Europeesche kern en opgeleid door Europeesche instructeurs. Daarvan had men in de afdeelingen nogal goede verwachtingen, „een uitste-

kend burgerpolitiekorps" werd zoo zelfs bereikbaar geacht. Overigens waren het geen groote zaken, die aan de orde gesteld werden. Slechts twee punten vermeld ik nog: de instemming, in den Kolonialen raad uitgesproken, met het in den raad van politie op Aruba verdedigde standpunt, dat de inkomsten van een eiland ten nutte van dat eiland dienden besteed te worden, behoudens de algemeene onkosten van het gebiedsdeel, en het complot op Aruba, dat bedoeld zou hebben een overval als op Curaçao in 1929, en geleid heeft tot aanhouding van een twintigtal buitenlandsche samenzweerders. Raad en gouverneur waren eenstemmig in hun gevoelen, dat de gezaghebber in zijn proclamatie bij die gelegenheid zich minder gelukkig zou hebben uitgedrukt.

Bij de beoordeeling van den economischen toestand bleek de gouverneur optimistischer gestemd dan de Koloniale raad. Stellig sprak hij het uit in de Memorie van antwoord: „vooralsnog geen reden tot ongerustheid" gaven hem de inmiddels openbaar gemaakte middelen-cijfers van het eerste kwartaal 1932. Mocht het anders uit komen en .... zou er gevaar dreigen voor de voorgenomen terugbetaling op de kasvoorschotten, dan zouden terwille daarvan nieuwe heffingen moeten worden gedaan. Vooruitloopend op den gang van zaken zij hier gezegd, dat het inderdaad zoo ver gekomen is, toen nog op het einde van 1932 in een verhooging der loodsgelden en van de gedistilleerd-accijns heil gezocht werd.

Intusschen kwam de gouverneur bij Nota van wijzigingen op de begrooting voor 1933 met een verlaging der uitgaven tot een bedrag van ƒ 75.000.—. Den raad was dit geenzins voldoende. Het moest eenvoudiger worden met de gouvernements-huishouding, meende men daar, en tot afbetaling van schulden zou het eerst kunnen komen, als de inkomsten mochten meevallen. Verlaging der uitgaven, geen verhooging der inkomsten, ook niet voor terug betaling van kasvoorschotten, bleef voorloopig het standpunt.

Zoo voorbereid, kwam de openbare behandeling der begrooting. Het eerste woord van bestuurszijde was: „Een ongerustheid, zoo als bij den Raad bestaat ten aanzien van het vloeien der middelen, bestaat bij het Bestuur niet".

Vier raadsleden namen deel aan de algemeene beschouwingen. De eerste spreker was de heer Winkel, met een rede, waarin de economische toestand van Curaçao zeer zwart geteekend werd. Belastingen verhoogen of nieuwe heffen achtte hij uitgesloten; besparing op de uitgaven was het alleen mogelijke. Zoo mogelijk nog zwartgalliger sprak de heer Henriquez, de tegenwoordige

voorzitter van het college. Hij zelf achtte het nog niet pessimistisch, als hij met zijn raming van inkomsten ƒ 600.000.— onder die van het bestuur bleef. Had dit laatste de uitgaven teruggebracht tot ƒ 6.200.000.—, de heer Henriquez wilde verder gaan, en daartoe ook aangrijpen een vermindering der ambtenaarssalarissen, gegrond op de vermindering der kosten van de eerste levensbehoeften, die zeker niet hooger waren dan 50% boven 1914, terwijl de salarissen nog wel 200% boven de toenmalige waren.

Van den heer mr. Eskes was de gedachte, om de aflossing der kasvoorschotten pro memorie uit te trekken. Intusschen bepaalde deze spreker zich niet tot economische en financieele vraagstukken. Hij besprak ook de rechtsbedeeling en scheen de rechtspraak in eersten aanleg niet geheel veilig te achten. De kantonrechters hadden z.i. te weinig ervaring, en daarom beval hij detacheering van Nederlandsche of Nederlandsch-Indische rechters aan.

De laatste jaren is het drankvraagstuk in Curaçao er een van beteekenis. In de Tweede kamer is daarover verleden jaar gesproken. Mr. Eskes betoogde, dat er — anders dan bepleit was — geen aanleiding was, om van gouvernementswege de drankbestrijding geldelijk te steunen.

Na een korte opmerking nam daarop de voorzitter van den raad zelf het woord na de leiding der vergadering aan den ondervoorzitter te hebben overgedragen. Het was de laatste begrootingsbehandeling, die de heer Lansberg meemaakte. Op een vijfentwintigjarig raadslidmaatschap kon hij terugzien. En met eere. Het is te verstaan, dat hij behoefte had aan een laatste woord, dat geen gelegenheidswoord zou zijn. Twintigjarige strijd voor geldelijke onafhankelijkheid als sleutel voor autonomie, ook in een tijd, waarin daarop geen uitzicht bestond, bekroond met een eindelijke overwinning, zij het dan ook in zekeren zin, ondanks den raad, met behulp van kasvoorschotten, — dat is de politieke levensweg van den heer Lansberg geweest. En nu dreigde die autonomie weer te ontglippen. Nog eenmaal klonk des heeren Lansbergs woord, als zoovele jaren lang: bezuinigen! niet op zien komen spelen! Zóó moet het spaak loopen, en dan is het einde toch weer belastingverhooging! — Dat was altijd een andere zijde van den strijd van dit raadslid, reeds vóór zijn voorzitterschap: zoo lang mogelijk tegen belastingverhooging!

Wat dit laatste betreft — ik geloof niet, dat ten slotte niet altijd ook de heer Lansberg is meegegaan, wanneer het tot bepaalde voorstellen van verzwaring der lasten op de bevolking kwam. Dik-

wijls kon het dat ook wel lijden. Maar nu was het geval wel bijzonder. Het standpunt van het bestuur was, dat de aflossing der kasvoorschotten er in ieder geval diende te komen, desnoods met nieuwe heffingen, terwijl de raad al jarenlang gezegd had, dat de stijging der bestaande middelen, de opbrengsten boven de ramingen, voor die aflossing moesten worden aangewend. En dan was die hoogere opbrengst telkens weer weggegaan aan overschrijding der toegestane uitgaven, en zoo was er van aflossing niet gekomen. De raad was daarin niet gekend en mocht deze nu medewerken tot een verzwaring van lasten, door die politiek noodzakelijk geworden?

Eershalve meende ik bij den heer Lansberg, bij zijn politiek, die een stuk politiek van den raad, althans van zijn meerderheid, is geweest, ditmaal wat lang te mogen stilstaan. Ik moet mij voor het overige wat bekorten. De heer Lansberg noemde als middelen tot versobering en beperking der uitgaven: salarisverlaging, de politie, en dan geen nieuwe diensten, die geld kosten, als de voorstellen van den veterinairen dienst met zijn laboratorium en abattoir. Ten slotte sprak hij een woord over het optreden tegenover vreemdelingen. Het was de heer Lansberg van voorheen, op en top!

Na het antwoord der bestuursgemachtigden, re- en dupliek, kwamen de artikelen aan de orde. Wèl geteld zijn 25 amendementen aangenomen, beloopende een vermindering van ƒ 491.090.— behoudens twee memorieposten, terwijl het bestuur nog ƒ 19.450.— bezuinigd heeft. Bijna alle amendementen waren zonder hoofdelijke stemming erdoor gegaan. Met de kasvoorschotten ging het zoo, dat de post van ƒ 1.200.000.— voor rente en aflossing veranderd werd in ƒ 200.000.— rente en voor aflossing een memoriepost. De stemmenverhouding bij het desbetreffend amendement was 9 tegen 3.

De op zichzelf reeds sluitende begrooting was dus nog sluitender gemaakt. Het voordeelig verschil tusschen ontvangsten en uitgaven was geklommen van ƒ 22.426.— tot ƒ 1.570.548.—. Maar de autonomie zou, mede juist hierdoor, erop achteruit gaan. De gouverneur ging in beroep bij de Kroon en kreeg gelijk. Tot dit laatste heeft zeker ook bijgedragen, dat gebeurde wat de raad voorzien had. Een achteruitgang in de opbrengst der middelen in 1932 maakte een herziening der raming voor 1933 noodig. Dit had echter niet tot wijziging der begrooting behoeven te leiden, en ook de raad had deze raming onveranderd gelaten. De Kroon deelde echter ook het standpunt van den gouverneur, die afwijzend ge-

staan had tegenover de door den raad aanvaarde amendementen. Met inachtneming van eenige verlagingen bestond het saldo der verhoogingen, die het aan de Staten-generaal ingediende wetsontwerp op de voorloopig vastgestelde begrooting legde, *f* 802.257.—, de ontvangsten werden verlaagd met *f* 729.850.—. Bij dit laatste kon rekening worden gehouden met de inmiddels tot stand gekomen verhooging der loodsgelden en nieuwe benzinebelasting.

De Staten-generaal hebben zich weinig met de afzonderlijke posten beziggehouden. Het verschil tusschen gouverneur en raad was de hoofdzaak. Hierin stonden reeds tijdens het Voorloopig verslag der Tweede kamer de meeste leden, en ten slotte alle leden, aan de zijde van de regeering, dus van den gouverneur. Enkelen mogen het eerst nog opgenomen hebben voor een paar der amendementen, de meerderheid stond van het begin af op het standpunt, dat het ingediende ontwerp zonder kritiek moest worden aanvaard. Om den Kolonialen raad een lesje te geven? Het blijkt niet. Er waren er ook, die vreesden voor een pijnlijken indruk, die de beslissing ten gunste van des gouverneurs standpunt over bijna de geheele lijn op — bedoeld zal zijn: in — Curaçao zou maken. Of de opmerking van een der leden, dat de Staten-generaal in het ver leden plachten voor den Kolonialen raad op te komen, ginds instemming verworven heeft, zal misschien uit de thans juist afgeloopen behandeling der begrooting voor 1934 blijken.

Welke waren de „diepere oorzaken" van het meeningsverschil tusschen raad en gouverneur? is in het Voorloopig verslag der Twede kamer gevraagd. De vragers hadden het niet kunnen opdiepen uit de gewisselde stukken noch uit het verslag der vergadering*en* (sic!). De minister wist het ook niet met zekerheid, maar veronde stelde vrees voor een noodzakelijke versterking der middelen bij handhaving der voorgestelde uitgaven. Ik zou willen zeggen: vrees voor versterking der middelen bij handhaving ook van onnoodig geachte uitgaven.

In de Staten-generaal zijn ook nog eenige punten van regeeringsbeleid in de West aan de orde geweest. Ik noem alleen de herziening van het regeeringsreglement, de politie, de drankbestrijding en de verhouding tusschen R. Katholieken en Protestanten op St. Martin (Op St. Maarten zegt de Tweede kamer en zegt de minister haar na; ook een vooruitgang, maar een die wettelijke grondslag moge krijgen in het regeeringsreglement). Tot belangrijke mondelinge gedachtenwisseling heeft het niet geleid.

En de Eerste kamer? Nu, die heeft er dit keer eigenlijk heelemaal niets van gemaakt.

Nog tweemaal is de Koloniale raad tot begrootingsarbeid geroepen in het na de begrootingsbehandeling geopende zittingsjaar. De begrooting voor 1932 is door den gouverneur aan een herziening onderworpen. Uitgangspunt daarbij was verhooging der uitgaven. Geld voor bouwwerken (ƒ 533.900.—), verhooging van het crediet voor onderstand van behoeftigen en verhooging der verpleeggelden, voor onvermogenden te vergoeden aan het St. Elisabeths gasthuis, voor het bevolkingsbureau, verhooging van de bezoldiging van de Protestantsche geestelijken op de bovenwindsche eilanden, verhooging van de onderwijsuitgaven, bezoldiging van den commandant der militaire politie (een geschil uit het vorig jaar tusschen raad en bestuur), verhooging der verplaatsingskosten voor het terugzenden van personeel, dat zijn tijd heeft uitgediend, brandspuit, accountant, postdienst, watervoorzieningsdienst op Aruba, dammen op Bonaire, Kamer van koophandel en nijverheid op Aruba, stoomvaartverbinding met de bovenwindsche eilanden, onderhoud en herstelling van gebouwen en eigendommen, loodsboot, vroedvrouwen, abattoir en markthal, die, na aftrek van eenige verlagingen van posten, op ƒ 519.180.— zouden komen. Daarnaast stond een verhooging der ontvangsten, op ƒ 604.100.— geraamd. Vier maanden heeft de behandeling van dit ontwerp geduurd. De strijd tusschen gouverneur en raad, bij de begrooting voor 1933 ingezet, over den economischen en geldelijken toestand van het gebiedsdeel, over de vooruitzichten vooral, werd voortgezet, en bij de Memorie van antwoord was de gouverneur door het ongunstig cijfer van de opbrengst der middelen in het eerste halfjaar overtuigd, dat op de loopende begrooting, ingrijpend zou moeten worden bezuinigd. De verhooging der uitgaven werd tot ƒ 245.612 teruggebracht. De raad deed er nog wat af en bracht de uitgaven op ƒ 6.526.092.—.

Thans zijn de uitgaven over 1932, de voorloopige althans, bekend, waaruit blijkt, dat deze met ƒ 6.336.921.— nog een ƒ 200.000.— onder de laatste raming zijn gebleven. Daar de ontvangsten ƒ 6.879.754.— hebben bedragen, is er een overschot van ƒ 542.833.— voorloopig. En daarbij zijn de kasvoorschotten met ƒ 1.100.000.— verminderd. Voorzeker een ongedacht resultaat.

De tweede maal, dat de gouverneur een beroep op den raad deed, was voor de slotfaze van een mislukte begrootingsbehandeling. In September 1931 verwierp de raad een ontwerp tot wijziging van de begrooting voor 1929, dat, zooals de heer Henriquez het uitdrukte „zijn ontstaan te danken (had) aan de roekelooze wijze, waarop met 's Lands middelen is omgesprongen". Met al-

gemeene stemmen geschiedde deze verwerping. Hierop is nu in Juli 1932 een ontwerp-verordening, houdende vaststelling van het slot der rekening van de uitgaven en ontvangsten over het dienstjaar 1929 ingediend. 7 December 1932 verscheen het Voorloopig verslag, waarin „de meeste leden" verklaarden bezwaar te hebben mede te werken tot de totstandkoming dezer verordening; „een lid" slechts verklaarde, dat hij met het oog op de autonomie het beter achtte, dat het ontwerp werd aangenomen, omdat het anders waarschijnlijk in Nederland zou worden vastgesteld.

Dit Voorloopig verslag is nog niet beantwoord.

Amsterdam, 16 Mei 1933.

DR. H. D. BENJAMINS HERDACHT IN DE KOLONIALE STATEN VAN SURINAME

In de vergadering der Koloniale staten van 2 Februari 1933 heeft eerst het statenlid de heer Samson en daarna de secretaris van het departement van financiën, de heer Bruyning, aldus de nagedachtenis van dr. Benjamins gehuldigd:

De heer Samson zegt, dat toen op den 25sten Januari alhier het bericht werd ontvangen dat Dr. Herman Daniel Benjamins het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld, ieder van ons besefte dat Suriname een zijner beste zonen verloren heeft. Reeds in zijn proefschrift gaf Benjamins blijk van zijn verlangen om zijn geboorteland nuttig te willen zijn; in eervolle functies, als Inspecteur voor het Onderwijs, Gouvernements-Secretaris, lid van den Raad van Bestuur en in tal van commissies heeft hij den Lande gediend. Maar — wat hem bovenal als verdienste kan worden aangerekend is, dat Benjamins ook nadat hij zijn pensioen verdiend had er niet aan dacht zijn otium cum dignitate te genieten, maar werkzaam bleef in het belang van land en volk.

Het ligt niet in Spr.'s bedoeling om in deze rede op te sommen al wat Benjamins voor Suriname heeft gedaan; zijn geschriften over de regeling van de Westgrens en zijn Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië en nog zooveel meer blijven als monumenten, hechter dan metaal zijn onvergankelijke verdiensten aantoonen. En in dit College, waarin hij zoo vaak als gedelegeerde van den Gouverneur optrad, past het zeker een eerbiedige hulde te brengen aan zijn nagedachtenis.

Toen Mr. A. de Pinto, de Hoofdredacteur van het Weekblad voor het Recht gestorven was, getuigde zijn opvolger, professor Simons van hem: Wat hij kon was veel, wat hij gedaan heeft, niet minder.

Deze zelfde getuigenis moge van Dr. H. D. Benjamins worden afgelegd.

Spr. stelt voor dat de Koloniale Staten een telegram van rouwbeklag zenden aan de Weduwe Benjamins.

Dienovereenkomstig wordt door de vergadering besloten.

De heer Bruyning, *secretaris van het departement van financiën*, wenscht ook de gelegenheid te baat te nemen om in deze vergadering, namens het Bestuur eenige woorden van waardeering te wijden aan de nagedachtenis van Dr. H. D. Benjamins, zich hierbij gaarne aansluitende bij de woorden van den vorigen spreker, den heer Samson. Inderdaad heeft Suriname in het verscheiden van Dr. H. D. Benjamins het verlies van een zijner beste zonen te betreuren. Van Dr. Benjamins

kan met reden getuigd worden, dat hij met zijn onbetwiste kunde en met zijn buitengewone kennis van Land en Volk in velerlei opzichten de belangen van dit gebiedsdeel tot den laatsten dag van zijn werkzaam leven heeft behartigd. Hij deed wat zijn hand te doen vond; deze hand vond veel te doen en zij deed het op uitmuntende wijze. De Gouverneur heeft op juiste wijze uitdrukking gegeven aan de gevoelens van allen, toen Zijne Excellentie na zijn terugkeer in Suriname bij de ontvangst van het overlijdensbericht, ook namens de bevolking, een telegram van deelneming aan mevrouw Benjamins verzond en dit besloot met de woorden, dat de verdiensten van den overledene aan het Land in onvergetelijke herinnering bewaard blijven.

REDE UITGESPROKEN DOOR ZIJNE EXCELLENTIE DEN HEER GOUVERNEUR VAN SURINAME BIJ GELEGENHEID VAN DE OPENING DER KOLONIALE STATEN OP DINSDAG 9 MEI 1933

Mijnheer de Voorzitter,
Mijne Heeren, Leden der Koloniale Staten,

De opening van de nieuwe zitting der Koloniale Staten, waarvoor ik heden in Uw midden verschenen ben, staat meer dan ooit in het teeken van de economische moeilijkheden van onzen tijd.

De wereldcrisis blijft met onverminderde kracht voortwoeden zonder dat de allerwege getroffen nationale maatregelen ter bescherming van eigen belangen daarin noemenswaardige verbetering brengen. Integendeel, vele van deze maatregelen veroorzaakten een verergering van den toestand door de daaruit voortvloeiende belemmering en beperking van het handelsverkeer tusschen de verschillende landen.

Nederland en de overzeesche gebiedsdeelen krijgen ten volle hun aandeel in de algemeene economische ontreddering. Ook in Suriname blijft de nood der tijden op alle bevolkingsgroepen drukken, blijft de werkeloosheid, inzonderheid bij de stadsbevolking, een schier onoplosbaar probleem.

Deze economische moeilijkheden met de daaruit voortkomende ellende vervullen het Bestuur met groote zorg, en ik wil niet nalaten ook hier wederom uiting te geven aan mijn medegevoelen en medelijden met al degenen, die door den nood der tijden getroffen worden.

Helaas vertoonen zich nog geen teekenen eener naderende opleving en openen zich nog geen hoopvolle perspectieven voor de naaste toekomst. Voor een verder liggend verschiet mag moedgevend geacht worden het veldwinnend besef bij de leidende staatslieden en volken, dat de tot dusver getroffen nationale afweermaatregelen in wezen evenzoovele stappen op den verkeerden weg zijn, omdat alleen in internationale samenwerking, gebaseerd op wederzijdsch vertrouwen, een uitweg gevonden kan worden tot wederopleving van handel en verkeer, tot geleidelijk herstel der verloren welvaart.

Bij deze internationale samenwerking, onmisbare voorwaarde ook voor nationaal herstel, kan Suriname, helaas, niet anders dan lijdelijk toeschouwer zijn. De wereldcrisis tot een oplossing brengen, is hier te lande zeker niet mogelijk. De productenprijzen op peil houden, of de werkeloosheid geheel doen verdwijnen, ligt daarom hier zoo min als elders binnen het bereik van het Bestuur. Geen Regeering vermag de gevolgen van internationale verstoringen als wij thans beleven, binnen

de grenzen van het nationale leven ongedaan te maken. Wie dat verlangt, vraagt het onmogelijke.

De taak van het Bestuur is een beperktere, maar niettemin van zeer groote beteekenis. Het gaat er in dit tijdsgewricht om, de gevolgen van de crisis zooveel mogelijk te verzachten, steun te bieden aan bedrijven, die dreigen ten onder te gaan, wegen te vinden die leiden tot werkverruiming, door werkverschaffing en crisissteun den ergsten nood te lenigen, in één woord, door allerlei tijdelijke crisismaatregelen de moeilijke jaren door te komen, in de verwachting, dat ook voor Suriname eenmaal weder betere tijden zullen aanbreken.

Het is U bekend, wat ter zake reeds werd gedaan en wat voor de naaste toekomst op het programma staat.

Zonder in een uitvoerige opsomming te vervallen, moge ik in herinnering brengen, dat met het oog op de werkverschaffing het totaal der begrootingsbedragen voor wegenaanleg geen vermindering onderging, maar op *f* 190.000.— gehandhaafd bleef, terwijl daarnaast voor buitengewone werkverschaffing bij den wegenaanleg, het goudbedrijf, het balatabedrijf, den klein-landbouw en de bouwvakken voor 1933 op een uitgaaf van *f* 180.000.— gerekend wordt, benevens op *f* 20.000.— voor extra voedselverstrekking. Het is onzeker, of met deze bedragen volstaan zal kunnen worden, indien het aantal werkzoekenden bij de werkverschaffing blijft toenemen.

De behandeling der begrooting voor 1934 in de week, die achter ons ligt, heeft ruimschoots gelegenheid geboden, den toestand van 's Lands financiën in beschouwing te nemen. Er is geen aanleiding dit thans wederom te doen, zoodat ik te dien aanzien volsta met twee korte opmerkingen.

Dank zij de medewerking door Uw College betoond, is het in de achter ons liggende jaren gelukt, door tijdige versobering bij 's Lands dienst en versterking van 's Lands middelen te bereiken, dat in 1932 volstaan kon worden met de op de Rijksbegrooting voor Suriname uitgetrokken bedragen, terwijl deze overeenkomstig den wensch van het Opperbestuur voor 1933 en 1934 een vermindering konden ondergaan.

Daarnaast stemt het tot dankbaarheid, gezien de tijdsomstandigheden, dat in tegenstelling met elders de opbrengst der middelen in het eerste kwartaal van 1933 niet achterbleef bij die van het overeenkomstig tijdvak in 1932, al moet daaraan helaas toegevoegd worden, dat deze opbrengst ook dit jaar achterbleef bij de raming.

De hoop mag gekoesterd worden, dat ondanks de sterke stijging der crisisuitgaven het mogelijk zal blijken, het jaar 1933 door te komen zonder dat het Bestuur Uwe medewerking zal behoeven in te roepen voor het invoeren van nieuwe bezuinigingen of het opleggen van nieuwe lasten.

Voor den landbouw was 1932, wat den omvang der productie betreft, een gunstig jaar. Koffie, suiker en rijst behaalden recordoogsten. Het prijsniveau was echter zóó laag, dat niettemin belangrijke verliezen geleden werden. Het ongunstig verloop van het seizoen in de laatste maanden van 1932 en het begin van 1933 doet in dit jaar een veel kleineren koffieoogst verwachten, zoodat opnieuw Gouvernementssteun voor deze overigens veelbelovende cultuur noodzakelijk is.

Het Bestuur blijft in samenwerking met de belanghebbenden voort-

arbeiden aan den verderen uitbouw van den grooten en den kleinen landbouw.

Daarbij wordt eenerzijds niet zonder succes aangestuurd op verbetering der bestaande cultures, met name van de hoofdcultures koffie en rijst, terwijl daarnaast gestreeft wordt naar het invoeren en uitbreiden van nieuwe cultures. Ik wijs U in dit verband op de aanvankelijk niet ongunstige resultaten met den proefexport van sinaasappels en grapefruits, van komkommers en tomaten, op de hoopgevende proefverschepingen van Congobacoven oor de Landbouwvereeniging, en op den geslaagfen invoer van de winstgevende tabakscultuur bij den kleinen landbouw. Voor de voortzetting van den sinaasappelexport worden ook dit jaar van Gouvernementswege fondsen beschikbaar gesteld, terwijl het mijn voornemen is, de verdere uitwerking der bacovenplannen zooveel mogelijk te bespoedigen.

Tenslotte noem ik in dit verband het dezer dagen aangevangen mechanisch rijstbedrijf in Nickerie, dat bij welslagen geheel nieuwe perspectieven op landbouwgebied opent.

De mijn- en boschbedrijven ondervonden in 1932 in niet mindere mate dan de landbouwbedrijven den invloed van de tijdsomstandigheden. Het houtbedrijf ging sterk achteruit, de bauxietproductie vertoonde opnieuw een daling, het balatabedrijf werd in het afgeloopen jaar niet hervat, waarbij echter niet onvermeld mag blijven, dat 1933 een herleving op kleine schaal te zien gaf.

De goudproductie steeg belangrijk en bereikte bijna het dubbele der voorafgaande jaren, op welke vermeerdering de bijzondere vondst van 40 K.G. op De Jong Noord echter een merkbaren invloed gehad heeft. Het valt te betreuren, dat het Nederlandsche kapitaal niet opnieuw belangstelling toont voor de mogelijkheden, welke de tegenwoordige verhoudingen juist op dit gebied aanbieden. Het machinaal goudbedrijf in Suriname heeft thans, dank zij de ontwikkeling der techniek, de vooruitgang der tropenhygiëne, de verbetering der transportmiddelen en de daling van den levensstandaard, een zeer veel betere kans van slagen dan 30 jaren geleden. De vraag, wat van Gouvernementswege, naast de steun aan de vrije ontginning, verder gedaan kan worden ter bevordering van de goudindustrie, maakt op dit oogenblik een punt van overleg uit met het Opperbestuur. Voorshands mag in elk geval een verdere stijging van de goudproductie verwacht worden dank zij de werkzaamheid van het handbedrijf.

Als geheel genomen vertoont de economische toestand van Suriname vooralsnog helaas een somber beeld, maar de lichtpunten ontbreken toch niet. Het voornaamste lichtpunt is wel dit, dat aan de toekomst niet wordt gewanhoopt, maar dat volhardend gezocht wordt naar wegen en middelen, om verbetering in den economischen toestand te brengen, waarbij het particulier initiatief een overwegende beteekenis heeft.

Duurzame, hartelijke samenwerking met belanghebbenden moet ook op dit gebied eenmaal vruchten dragen, zij het na niet te vermijden teleurstellingen. Laat die samenwerking er altijd blijven, en waakt met mij, dat deze niet door persoonlijke gevoeligheden of groepsegoïsme voor het heden of de toekomst in gevaar gebracht worde.

Op wetgevend gebied zag Uw College in het afgeloopen jaar een meer dan normaal aantal ontwerp-verordeningen ter tafel komen.

Een deel dezer ontwerpen zal in deze zitting behandeling moeten vinden, waaronder verscheidene van meer dan gewone beteekenis. Het verheugt mij, dat de wetgevende arbeid van Bestuur en Staten, ondanks het somwijlen onder de huidige omstandigheden onvermijdelijk meeningsverschil, geregelden voortgang kon hebben, en dat daarbij bleek van den ernstigen wil van Bestuur en Staten om in goede verstandhouding gezamelijk het heil van land en volk te zoeken.

Voor die houding van Uw College betuig ik U van deze plaats gaarne mijn erkentelijkheid en ik voeg daaraan toe een woord van oprechten dank aan de velen, die, in en buiten de Staten, in Commissies en besturen of ook persoonlijk zich hebben gegeven voor allerlei arbeid in het algemeen belang, een medewerking, zonder welke geen Bestuur vruchtdragend werkzaam kan zijn.

Het doet mij leed, hedenmorgen Uwen Voorzitter en Ondervoorzitter hier te moeten missen en ik gevoel mij gedrongen aan mijn medeleven uiting te geven met de ziekte en den rouw, waardoor zij getroffen werden.

Uit den aard der zaak is het niet doenlijk, allen te noemen, wier heengaan wij hebben te betreuren, maar in dit oogenblik kan ik niet nalaten met weemoed vier trouwe zonen van Suriname te herdenken, welke in het afgeloopen zittingsjaar door den dood weggenomen werden: Dr. H. D. Benjamins, S. J. Samuels, A. T. Oliviera en J. R. Thomson. Een woord van dankbare hulde zij hier gebracht aan deze mannen, die in en buiten deze zaal hun groote gave gewijd hebben aan het welzijn van hun geboorteland.

Mijne heeren, eendracht maakt macht, deze spreuk onzer vaderen wint aan beteekenis in moeilijke tijden zooals wij thans doormaken. Alleen door eendrachtige samenwerking van allen, die daartoe geroepen zijn, zullen wij de moeilijkheden het hoofd kunnen bieden. Als ten tijde van Willem de Zwijger, wiens nationale beteekenis wij dezer dagen mochten herdenken, moet niet gelet op wat ons verdeelt, maar alle nadruk gelegd op wat ons vereenigt. Daartoe wil ik U ook nu weder oproepen, en ik doe dit met te meer nadruk, nu enkele maanden geleden weer gebleken is, hoe binnen en buiten onze grenzen elementen zijn, die deze eenheid willen verstoren, die het er op aanleggen onrust en wanorde te stichten en zoo de taak te verzwaren van hen, die het welzijn van dit land en zijn inwoners willen bevorderen.

Moge het nieuwe zittingsjaar, dat gij thans ingaat, een jaar van vruchtbare werkzaamheid zijn, waarin, kan het zijn, de eerste teekenen gezien worden van het zoo vurig begeerde economisch herstel, en moge Suriname onder de Regeering van onze geëerbiedigde Vorstin binnen afzienbaren tijd weder een nieuw tijdperk van voorspoed zien aanbreken.

Met de bede, dat Gods zegen rusten moge op Uwen en mijnen arbeid, verklaar ik de zitting der Koloniale Staten geopend.

OPENINGSREDE VAN ZIJNE EXCELLENTIE BARTHOLOMEUS WOUTER THEODORUS VAN SLOBBE, GOUVERNEUR VAN CURAÇAO, BIJ DE OPENING DER VERGADERING VAN DEN KOLONIALEN RAAD VOOR HET ZITTINGSJAAR 1933—1934

Mijnheer de Voorzitter en Heeren Leden van den Kolonialen Raad.

Wederom sta ik in deze zaal, om, ingevolge artikel 77 van het Regeeringsreglement van Curaçao, de vergadering van den Kolonialen Raad voor het nieuwe zittingsjaar te openen.

De Heer Eduard S. Lansberg heeft eenige maanden geleden ontslag genomen als Voorzitter en als lid van Uw college. De Regeering heeft hem dank betuigd voor de diensten, die hij Curaçao heeft bewezen. Ook ik bracht den Heer Lansberg daarvoor gaarne hulde.

Het behaagde Hare Majesteit U, Mijnheer Jossy C. Henriquez, tot Voorzitter te benoemen en U, mijnheer de Ondervoorzitter, in dit ambt te handhaven.

Ik wensch U geluk met dit door de Hooge Regeering gegeven blijk van vertrouwen en waardeering.

Ook de Heeren R. S. de Lannoy, Mr. G. H. Eskes en J. H. Sprockel, die werden herbenoemd, en de nieuwe leden D. Capriles en S. A. L. Maduro wensch ik geluk.

Den Heer J. M. L. Maduro, die wegens langdurig verblijf buiten Curaçao ontslag nam als lid van den Raad, dank ik voor de door hem bewezen diensten.

U allen, Mijne Heeren, dank ik thans persoonlijk voor het vele werk door U in het afgeloopen jaar verricht.

De verhouding tusschen Curaçao en de naburige landen bleef onveranderd gunstig.

De orde en rust onder de bevolking bleven bewaard. De ontevredenheid, die in vele landen heerscht, had weinig vat op de rustige bevolking van dit gebiedsdeel.

Wel worden op het eiland Curaçao invloeden van buiten merkbaar, hetgeen in onze internationale haven met de hier wonende personen van velerlei nationaliteit niet kon uitblijven, doch verwacht mag worden, dat de bevolking zal inzien, met welke oogmerken deze ondergrondsche actie plaats heeft.

Bij de feesten ter herdenking van Willem van Oranje bleek wederom duidelijk, dat de bevolking warme gevoelens ten aanzien van Nederland en het Oranjehuis bezit.

Het is zeer moeilijk aan te geven, in welk stadium de depressie, die

over de geheele wereld haar invloed doet gevoelen, thans verkeert.

De toestand is in vele landen zeer zorglijk, ofschoon men zich op velerlei manieren krachtig inspant om de malaise te overwinnen.

Verschillende omstandigheden, waaronder politieke eene voorname plaats innemen, zijn niet gunstig voor eene snelle verbetering.

Laten wij hopen, dat de kleine lichtpunten, die hier en daar zichtbaar zijn, mogen blijken het begin te zijn van het opklaren van den toestand.

De economische toestand van Curaçao is, vergeleken met die van andere landen, niet slecht. De inzinking ging tot nu niet zoo diep, als, in verband met den algemeenen wereldtoestand, kon worden verwacht.

De scheepvaart nam niet verder af; zij vertoonde nu en dan eene-zij het ook geringe — opleving, ook wat de vrachten betreft.

De handel verkeert in moeilijkheden. Hij bevindt zich in een overgangstijd en moet zich aanpassen bij de zich wijzigende omstandigheden, hetgeen niet zonder schokken plaats heeft. Gelukkig was het touristenverkeer goed te noemen.

De oogst was over het algemeen voldoende.

Daar de industriëele ondernemingen hare werkzaamheden gedurende het afgeloopen jaar eerder uitbreidden dan inkrompen, nam de werkloosheid niet toe.

De directies der groote maatschappijen bevorderen zooveel mogelijk de te werkstelling van bewoners van Curaçao. Er zijn echter werkloozen, die niet willen inzien, dat de tijd van grooten voorspoed voorbij is en dat de bevolking hard moet aanpakken om een behoorlijk bestaan te hebben.

Bijna overal elders is de toestand der werknemers slecht. Hier is nog voor velen, die willen, werk te vinden. Men mag echter niet verwachten, dat de omstandigheden zoo gunstig zullen zijn als eenige jaren geleden, toen een ieder werk kon vinden in het vak, dat hij het zijne noemt.

Ook de industrie maakt zware tijden door; zij moet haar hoofd boven water houden. Het is voor Curaçao van zeer veel belang, dat de industrie hier kan werken onder niet te drukkende voorwaarden.

De toestand van Aruba is niet slecht.

De raffinaderij op San Nicolas werkt op volle kracht. De oogst op Aruba was vrij goed.

Mede doordat het Bestuur, finantieel geholpen door het Nederlandsche Antillenfonds, Bonaire is te hulp gekomen, is de toestand van dit eiland minder zorgwekkend dan verleden jaar.

Saba en — in mindere mate — St. Eustatius werden door een orkaan getroffen. Zeer snel is hulp verleend, waarbij wederom het Nederlandsche Antillenfonds, daartoe in staat gesteld door het Curaçaosche Ondersteuningsfonds, krachtig medewerkte.

De Bovenwindsche eilanden kunnen zich onder de ongunstige tijdsomstandigheden op peil houden. Het Bestuur geeft zooveel mogelijk leiding bij de opheffing dezer eilanden. Eenig resultaat is reeds merkbaar.

Simpsonsbaai, dat jarenlang onder de hoekwormziekte leed, is deze bijna geheel te boven gekomen. De bestrijding wordt krachtig voortgezet.

Geruimen tijd scheen het, dat in 1932 de ontvangsten verre bij de

raming zouden achterblijven. Op het laatst van het jaar bleken de inkomsten ver de verwachtingen te overtreffen. Een aanzienlijk deel der kasvoorschotten kon worden terugbetaald, mede doordat een deel der kasgelden voor dat doel werd bestemd.

In 1932 werden de markthallen afgebouwd en kwam het abattoir tot stand.

De voedselvoorziening van Curaçao geschiedt nu op meer hygienische wijze.

In den loop der laatste jaren is aan de volksgezondheid toenemende aandacht besteed, zooals o.a. blijkt uit de verbetering van het drinkwater, ook in de buitendistricten, uit de saneering en reiniging, uit de bestrijding van in meer of minder mate voorkomende ziekten en uit de zorg voor moeder en kind.

De volksgezondheid is echter nog niet op de hoogte van den tijd.

De bestrijding van de tuberculose is, zooals U bekend is, ter hand genomen. Vermoedelijk zal het Curaçaosche Roode Kruis, dat sinds zijne oprichting reeds veel goed werk heeft gedaan of voorbereid, ook hierbij zijne gewaardeerde hulp verleenen.

De krankzinnigenverpleging eischt reorganisatie.

Indien de middelen blijven vloeien, zooals het zich laat aanzien, zullen in de naaste toekomst weer gelden kunnen worden besteed aan hoogst gewenschte verbeteringen zonder dat de aflossing der kasvoorschotten te veel in het gedrang komt.

Voor de doorvoering van de gelijkstelling van het onderwijs zijn de eerste maatregelen genomen. De ontwerpen ter wijziging van de onderwijsverordening en van de subsidieverordening zijn in het laatste stadium van behandeling. Zoodra Uw college deze heeft voltooid, zullen ontwerpen ter doorvoering van de gelijkstelling worden ingediend.

Het gewone onderwijs mag ongetwijfeld niet worden verwaarloosd, maar rekening moet worden gehouden met het feit, dat eene ver doorgevoerde schoolopleiding een groot aantal personen oplevert, voor wie, in aanmerking genomen hunne ontwikkeling, in het economisch leven geen plaats is.

Vorming van goede ambachtslieden en werklieden is in het belang van het Curaçaosche volk.

Het ambachtsonderwijs heeft daarom de voortdurende aandacht van het Bestuur. De ambachtsschool krijgt spoedig eene aanzienlijke uitbreiding en stelt zich ten doel behalve vaklieden ook geschoolde arbeiders voor de groot-industrie te leveren, opdat de inwoners van Curaçao ook plaatsen, thans nog door niet-Curaçaoënaars bezet, zullen kunnen innemen.

Overwogen wordt de instelling van ambachtsonderwijs op beperkte schaal voor Aruba.

Curaçao mag niet geheel afhankelijk zijn van de groote industrieën.

Andere middelen van bestaan mogen niet worden verwaarloosd.

Eene eenvoudige opleiding voor den tuinbouw en den kleinen landbouw zal worden opgezet.

Bevordering van de visscherij ligt in het plan. Hierbij worden eigenaardige bezwaren ondervonden.

Oprichting van kleine industrieën zou voor Curaçao zeer gewenscht zijn. De tijdsomstandigheden maken deze oprichting zeer moeilijk.

De intense productie op elk gebied in landen, waar onder zeer voor-

deelige voorwaarden kan worden gewerkt, sluit concurrentie vrijwel uit.

De mogelijkheid bestaat, dat op een of twee der Bovenwindsche eilanden de mijnproductie wordt ter hand genomen.

Ook bestaan er plannen om de goudwinning op Aruba weder op te vatten.

In het afgeloopen jaar kwamen een twintigtal verordeningen tot stand, waarvan de voornaamste zijn:

de regeling der winkelsluiting,

de wijziging van de loodsdienstverordening,

de tijdelijke heffing van een bijzonder invoerrecht op benzine,

de keuring van vee en vleesch en den verkoop van vleesch op Curaçao.

het tegen gaan van rookverspreiding,

de wijziging en aanvulling van de pensioenverordening.

Reeds gaf ik aan, dat verordeningen tot regeling van de verdere gelijkstelling van het bijzonder met het openbaar onderwijs in behandeling zijn of binnen kort zullen komen.

Ik ben ervan overtuigd, dat het ontwerp bouwverordening en het ontwerp-havenreglement door U weldra in behandeling zullen worden genomen.

Ook de wijziging van de filmkeuring vraagt dringend Uw aandacht, daar een beter toezicht op films noodig is.

Hierboven merkte ik op, dat Curaçao economisch niet zoo diep is gezonken als vele andere landen. Er is echter allerminst reden tot gerustheid. Aan de malaise zal het hoofd moeten worden geboden.

Ik doe een beroep op allen, om vooral nu hunne krachten in te spannen in het belang van Curaçao. Laten wij allen eendrachtig samenwerken, en den moed niet laten zinken. Laten wij, ieder in zijn kring, alles doen, wat de ontwikkeling van het land, dat ons dierbaar is, kan dienen.

Met de bede, dat Gods zegen op onzen arbeid moge rusten verklaar ik de vergadering van den Kolonialen Raad voor het zittingsjaar 1933—1934 geopend.

BIBLIOGRAPHIE

Het Koloniaal Weekblad. 18 Mei 1933. Rubr. Suriname. A. de Kom. (Plebisciet ingediend bij den gouverneur inhoudende het verzoek De Kom vrij te laten). — Werkzaamheden in het belang van de rijpere jeugd. — Komkommers, tomaten, tabak en sinaasappelen. — Genees-kundige dienst. — Coronie's eerste kerkwijding 90 jaren geleden. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubr. Curaçao. Een groote vergissing. (St. Martin, St. Eustatius en Saba raken rechterloos). — Welke W.I. landvoogd? — Optimisme! (Volgens Aneta beoordeelt de gouverneur den algemeenen toestand van Curaçao vrij gunstig). — Peruaansche oorlogschepen.

Idem. 25 Mei 1933. Rubriek Suriname. Goud. — Beelden uit het grijs verleden. — Volksbelangen.

Rubriek Curaçao. Begrooting 1934. — Mr. Jas. — Willem de Zwij-ger-Herdenking. — Neger-Hollandsch en Papiamentsch.

Idem. 1 Juni 1933. Rubriek Suriname. — Nieuwe weg. — Herden-kingspostzegels. — De Joden in Suriname. — Dominica's Caraïben-koning overleden. (Volgens de Dominica Chronicle is de gewezen koning der Caraïben, Jules Cariette, in Dominica overleden). — Dr. Walther E. Roth †. — De strafkolonie in Fransch-Guyana. (Volgens veler meening dient het bagno, dat een ruïne voor Guyana is en één van de voornaamste oorzaken van zijn achteruitgang, opgeheven te worden). — Vreemdelingenbezoek aan Suriname. (De vliegmachines van de Pan American Airways voeren belangstellende vreemdelingen naar Suriname). — Het bestuursbeleid. — Zegel- en penningkunde. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubriek Curaçao. In nieuw gewaad. — Struisvogelpark „Albertine". — De Dietse spelers. — Middelen. — Scheepvaart.

Idem. 8 Juni 1933. Saamhoorigheid. (Suriname en Curaçao in ons vereenigingsleven door W. R. Menkman).

Rubr. Suriname. Bacovencultuur voor uitvoer met landssteun. — Verbetering der Surinaamsche koffie.— Landbouwproefstation.

Rubr. Curaçao. Dr. Boogaart. (Dr. Boogaart zal worden opgevolgd door Dr. Hugenholtz). — Willem de Zwijgerzegels. — St. Martin.

Tropisch Nederland. 15 Mei 1933. De beteekenis van Curaçao voor den wereldhandel. Iets over de Bovenwindsche Eilanden. (Vervolg) door C. K. Kesler.

Handelsberichten. 25 Mei 1923. Rubriek „Niet-Ambtelijk gedeelte. De Nederlandsche Mercuur". Een proef van beteekenis in Suriname, door Tj. Pyttersen. (Het mechanisch rijstproefbedrijf in Suriname).

De Indische Culturen. 1 April 1933. Het veredelen der Mangga in Florida door occuleeren; door Prof. Dr. J. G. Th. Uphof.

Ons Suriname. Mei 1933. Donker Boschland. (Een en ander uit den Zendingsarbeid onder de Boschnegers in Suriname: De booze geesten. — De groote moreele nood van de Boschnegers. — De strijders in het Oerwoud. — Lichtpunten).

In- en Uitvoer. 22 Mei 1933. De Economische situatie van Suriname. (Algemeene toestand weinig gunstig. Daling der Gouvernementsinkomsten. Ongunstige handelsbalans. Verschillende Producten in 1932).

Onze Vloot. Juni 1933. Peruaansch bezoek aan Curaçao. (8 Mei j.l. werd aan een Peruaansch eskader, dat van het Panamakanaal naar de Amazone-rivier onderweg was, den toegang tot het Schottegat in Curaçao geweigerd). — De onthulling van het Admiraal de Ruytermonument op St. Eustatius; ontleend aan „Amigoe di Curaçao".

De Indische Mercuur. 17 Mei 1933. Koloniale Staten van Curaçao. (9 Mei opende de Gouv. van Curaçao den Kolonialen Raad). — Petroleum in Ned. West-Indië.

Idem. 24 Mei 1933. De economische toestand van Suriname. (Het inzinkingsproces heeft verderen voortgang. Niet alleen de ongunstige economische omstandigheden, doch ook de ongunstige weersgesteldheid had een nadeelige invloed op de koffie- en suikercultuur. De cultuurproeven met bacoven gaven hoopvolle resultaten. Het goudbedrijf maakte het in 1932 beter dan in 1931. De beauxietwinning ging in 1932 opnieuw achteruit.

Idem, 31 Mei 1933. Grondstoffen voor het insecticide rotenon in Ned. Oost- en West-Indië; door W. Spoon en P. A. Rowaan. (Achtereenvolgens komen ter sprake: Algemeen over Derris-wortel; algemeen over Lonchocarpus-wortel; de bepaling van het rotenongehalte; onderzoek van handelsmonsters; plantmateriaal in Ned. Oost-Indië). — De Surinaamsche Bank. (Verslag over het jaar 1932).

Suriname. Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad. 2 Mei 1933. Verslag over het goudbedrijf met landssteun van 7 Nov. '31 tot 6 Jan '33.

Idem. 5 Mei 1933. Openbare beraadslaging begrooting 1934. (Wijdloopige Algemeene beschouwingen. Felle critiek op het Bestuursbeleid).

Idem. 9 Mei 1933. Openbare beraadslaging begrooting 1934. (Scherpe aanvallen op het Dep. v. Openb. Werken en Verkeer. De begrooting met één stem meerderheid aangenomen).

De Rijkseenheid. 31 Mei 1933. De koffieproeven volgens het systeem-Fernandes. (Het is Dr. Fernandes gelukt de Suriname Liberiakoffie volgens zijn systeem in het groot te produceeren, terwijl door een betere bereidingsmethode thans ook afzetgebied gevonden is).

Het Vaderland. 25 Mei 1933. Sinaasappelcultuur in Suriname; door J. A. Liems. (Prof. Stahel herziet zijn ongunstige meening over de productie der boomen. Het zou in het belang van Suriname zijn, indien er een deskundig onderzoek ter plaatse werd ingesteld naar het sinaasappelvraagstuk).

Idem. 10 Juni 1933. Avondbl. A. Ondernemersraad voor Suriname. (Tijdens de jaarl. Alg. Ledenverg. wees de Voorz. er op, dat de Ondernemersraad in het afgeloopen jaar zich voornamelijk met een drietal aangelegenheden heeft beziggehouden: de Surinaamsche koffiecultuur; de bacovenproeven en de wetenschappelijke bezetting van het Landbouwproefstation in Suriname).

Idem. 12 Juni 1933. Avondbl. A. Professor Kielstra naar Suriname. (Tot opvolger van dr. A. A. L. Rutgers, die zijn benoeming tot lid der Tweede Kamer aanvaard heeft, zal prof. mr. J. C. Kielstra tot gouverneur van Suriname benoemd worden).

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 4 Juni 1933. Ochtendbl. A. Curaçao in de crisis. Een begrooting met een overschot, doch dank zij tijdelijk reddende factoren. De zwakke plek in Curaçao's wapenrusting. (De gunstige financieele toestand van Curaçao is niet te danken aan een gunstigen economischen toestand, doch helaas wel aan de overigens zeer te waardeeren zuinigheid, waarmee de landsmiddelen gedurende 1923 werden beheerd en aan het krachtig streven naar verdere bezuiniging bij het samenstellen van de begrooting voor 1934. Verder hebben bijgedragen tot de behaalde resultaten: belastingverhoogingen, het zeer drukke toeristenbezoek van de laatste jaren, een gunstig regenseizoen en tevens de sterk geflatteerde opbrengsten van sommige belastingen. Een van Curaçao's zwakste plekken is zijn absolute afhankelijkheid van het buitenland. Minister De Graaff noemde den economischen toestand precair).

Idem. 8 Juni 1933. Avondbl. A. Suriname. Sociale zorg. (Van een medewerker). (Volgens medewerker heeft de „Sociale zorg" steeds te wenschen overgelaten, waren duizenden werkloozen gedwongen een toevlucht te Paramaribo te zoeken en ligt de oplossing van de moeilijkheden in een terugtocht naar land en bosch).

Onze Overzeesche Gewesten, bijblad van „De Avondpost". 4 Juni 1933. De economische toestand van Suriname I; door W. R. Menkman.

Idem. 11 Juni 1933. De economische toestand van Suriname II; door W. R. Menkman.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Juni 1933. Rubr. „Kleine Bijdragen". Suriname; door F. Oudschans Dentz. (Naar aanleiding van ambtelijke gegevens over het jaar 1932 bespreekt schrijver achtereenvolgens: 's landsmiddelen, in- en uitvoer, koffie- suiker- padi- pinda en tabaksproductie, de goudwinning, balatacultuur en scheepvaart).

BOEKEN EN BROCHURES

Plan van een Bacovencultuur voor export met Landssteun in 1934. (Een den Gouverneur aangeboden plan tot het opnieuw in het leven roepen van de bacovencultuur voor export door Th. Waller, A. A. Dragten, J. A. Alberga en W. Kraan).

Openbare Gezondheidsdienst in Suriname. De staat der Volksgezondheid in Suriname in 1930—1932 benevens enkele bijzonderheden aangaande den betreffenden tak van dienst, bijgewerkt tot den aanvang van het dienstjaar 1933, tevens bedoeld als Tweede Supplement op de uitgave van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut Amsterdam. Mededeeling No. XXIII, Afd. Trop. Hygiëne No. 14. „Suriname — Sociaal Hygiënische Beschouwingen". (Door den Geneesk. Insp. van Suriname, Dr. P. H. J. Lampe den Gouverneur aangeboden).

Militair Geneeskundige Dienst in Suriname. Jaarverslag over 1932. (Algemeene beschouwingen. — Het Garnizoen. — Het Militair Hospitaal. — Het Centraal Magazijn van geneesmiddelen. — De uitgaven van den Militair Geneeskundigen Dienst. — Staten, Tabellen en Administratieve statistieken).

Een welvaartsplan voor Suriname. (Rede gehouden door den heer H. G. Brandon op 24 Maart 1933 in het Indisch Genootschap, groep West-Indië). 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1933.

Twee en twintigste Jaarverslag der Kon. Ver. „Koloniaal Instituut" Amsterdam.

Jaarverslag der West-Indische Kamer over 1932. (In het bestuur der W.I. kamer zijn thans vertegenwoordigd: De Kon. Ver. Kol. Inst., de Kon. Ver. „Oost en West", de Ondernemersraad voor Sur., het Sur. Studie-Syndicaat, de Sur. Bank, de Sur. Cultuurbank, het Bureau voor Handelsinlichtingen. Tijdsomstandigheden bemoeilijkten de werkzaamheden der Kamer. Uitbreiding Handelsadresboek dient wederom uitgesteld. Betoogd wordt de wenschelijkheid van inrichting tentoonstelling van Nederlandsche producten in Suriname en Curaçao. Vervolg op het „Register op de Curaçaosche Publiciteitsbladen" samengesteld. Balans van de West-Ind. Kamer per 31 Dec. 1932).

Geschiedkundige Atlas van Nederland. West-Indië. nrs. 13—15. Tekst van F. Oudschans Dentz. (De Guyana's) en W. R. Menkman (de Beneden- en Bovenwindsche eilanden).

J.

REISINDRUKKEN VAN CURAÇAO

DOOR

DR. M. A. VAN WEEL

Aan het verslag van deze reisindrukken moet ik een korte verklaring laten voorafgaan.

Hoe het ook tegen mijn beginselen streed, ik heb — door de omstandigheden hiertoe genoodzaakt — mijn heen- en terugreis naar Curaçao met een der booten van de Hamburg—Amerika Packet Actien Geselschaft (de „Hapag") gemaakt.

Hierdoor werd ik er tevens toe genoodzaakt, mijn reis te Antwerpen te beginnen. Daar lag op 23 Augustus 1932 de Orinoco, bijna gereed haar tocht naar het Westen aan te vangen. Toen ik omstreeks den middag aan boord kwam, brachten voertuigen nog allerlei lading aan, alsook lichters, die voornamelijk kratten met aardappelen aanvoerden. Onderweg zou blijken, welke bestemming deze aardappelen hadden.

Na een zeereis, waarbij Dover en Boulogne sur Mer de laatste Europeesche havens waren, lag de Orinoco op Zondag 4 September op de reede van Barbados. Voor de eerste maal drong nu werkelijk tot de reizigers door, dat zij niet alleen op weg naar, doch zelfs in de tropen waren. Den volgenden dag kwam Trinidad dit besef in nog sterker mate verlevendigen. Het tropenlandschap van Trinidad is veel en veel rijker dan dat van Bardados. Den 6den en 7den September bracht de Orinoco in de haven van La Guaira door, waarvan vele reizigers gebruik hebben gemaakt, om de ongeveer 900 M. boven den zeespiegel gelegen hoofdstad van Venezuela, Caracas (spr. Karraakkas!), te bezoeken. Den 8sten September brachten wij in de haven van Porto Cabello, evenals La Guaira een Venezolaansche kusthaven, door; in den laten avond van dezen dag verliet de Orinoco deze haven; zij bracht ons in den morgen van den 9den September omstreeks 6 uur voor een der mooiste natuurlijke havens der wereld: de Annabaai met haar uitmonding en verbreeding in het Schottegat.

De hier beschreven reis is ook die van de Nederlandsche booten,

welke de verbinding tusschen Nederland en het „verre" Westen onderhouden n.l. de booten der Koninklijke Nederlandsche Stoomvaartmaatschappij (K.N.S.M.).

Den 9den September stond ik ongeveer 5 uur op het dek. Ik had me voorgenomen, nauwkeurig na te gaan, of alles, wat ik van Curaçao gehoord en gelezen had, in overeenstemming met mijn eigen waarnemingen en ondervindingen zou zijn.

Langzamerhand, terwijl het schip vrij dicht langs de Zuidkust van Curaçao zijn koers hield, begon het te dagen. Duidelijk werden heuvels en rotsen zichtbaar, hier en daar met een groen waas overtogen, spaarzamelijk begroeid met boomen, welker hoogte vrij onaanzienlijk is, welker kruinen plat naar het Zuid-Westen zijn gekeerd: de eerste aanwijzingen voor den vreemdeling, hoe groot de invloed van den Noord-Oostpassaat op Curaçao is.

Inmiddels was het na een korte schemering helder dag geworden, zoodat, toen de Orinoco ongeveer 6 uur 's morgens de Annabaai instoomde, Curaçao aan weerszijden van deze haven in vollen zonneschijn lag.

Wat een verademing, neen, een openbaring was het, toen de huizen van Willemstad zichtbaar werden. 't Gaf een opluchting nà de onsmakelijke havens van La Guaira en Porto Cabello thans die van Willemstad te zien. Waren wij in Nederland? De huizen toch hebben dezelfde gevels als de onze uit de 18de eeuw; alleen zijn de muren niet van baksteen; de rotsblokken waaruit ze zijn opgebouwd, zijn met een laag pleister bedekt, welke laag op haar beurt in verschillende kleuren is „gesaust".

Aan den ingang der haven waren wij aan beide kanten door forten beschermd, boven welke aan de Oostzijde het torentje van de Ned. Herv. Kerk als een oude bekende uitsteekt, terwijl het paleis van den Gouverneur, vlak langs de Annabaai gelegen en een deel van het oude fort, den indruk wekt, of de daar zetelende hooge landsdienaar het oog houdt, althans houden kan op al, wat op Curaçao aankomt of van hier vertrekt.

Zoo heel gemakkelijk komt zelfs een Nederlander niet op Curaçao aan wal. O.m. vraagt de politie het paspoort van den betrokkene, waarin wordt aangeteekend, dat hij (zij) 14 dagen op Curaçao mag verblijven; dat de procureur-generaal dit op verzoek kan verlengen en de betrokkene 250.— gld. als waarborgsom moet storten. Heeft de nieuw aangekomene met politie en den quarantainedokter alles geregeld, dan mag hij (zij) aan wal gaan.

Voor mij hield dit geen verdere moeilijkheden in, omdat ik op familiebezoek ging en dus vanzelf onderdak had. Voor hen, die op

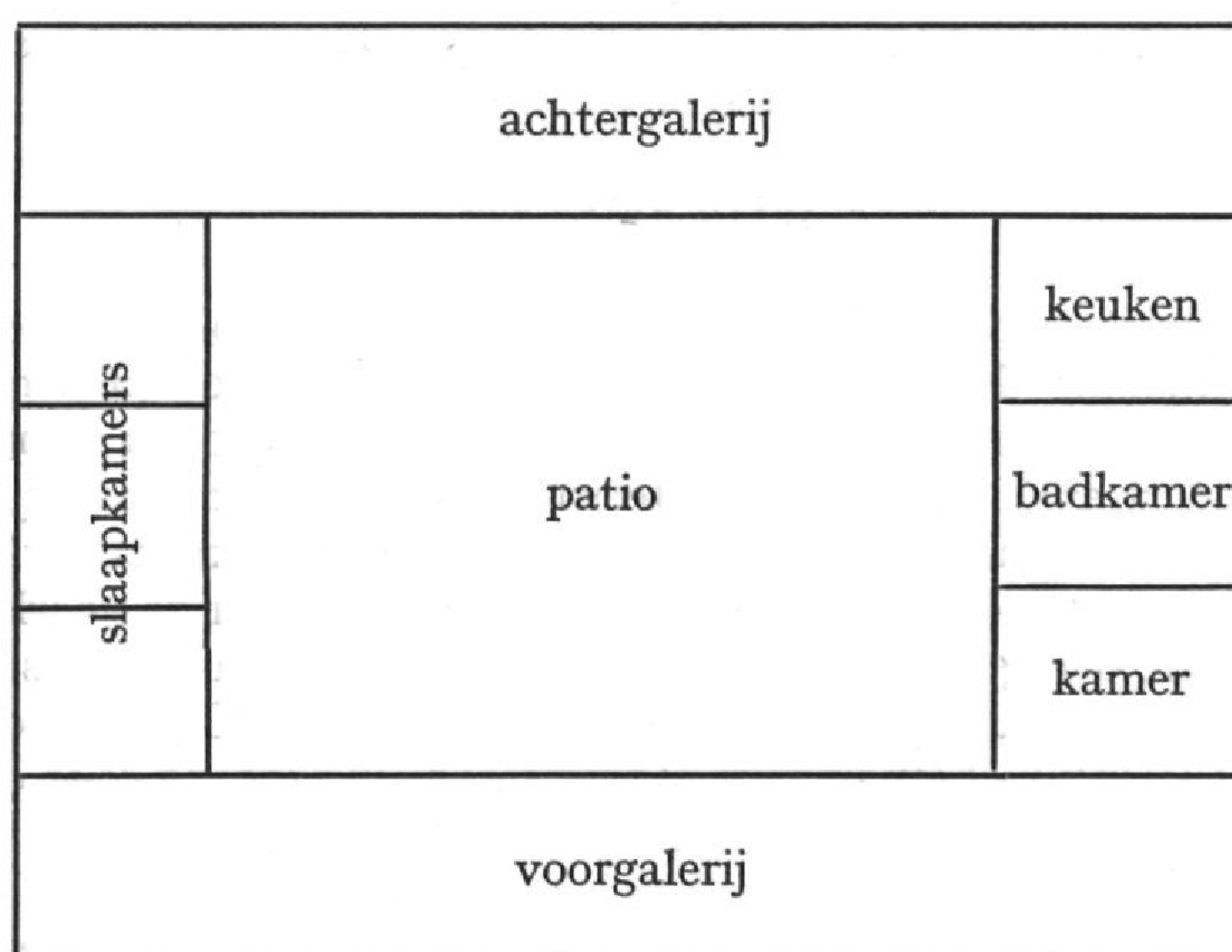
„eigen gelegenheid" gaan, zijn er meer en minder dure en goede hotels bij de haven en in de stad aanwezig.

WILLEMSTAD

Willemstad, de hoofdstad van Curaçao, wekt ook bij nadere kennismaking de herinnering aan een Nederlandsch provinciestadje op. De straten zijn over het algemeen nauw, doch recht en alle sedert enkele jaren geasfalteerd. De stad is aan weerszijden van de Annabaai gebouwd; een lange vlotbrug maakt het verkeer tusschen de twee stadsdeelen mogelijk, tenzij men er de voorkeur aan geeft overgeroeid te worden. Voor den voetganger kost de loop over de brug twee cent, voor een auto 25 ct. Ondanks deze vrij aanzienlijke heffing is er aldoor een druk vergang over deze brug. Het deel van Willemstad, dat ten O. van de Annabaai ligt, heet Punda (spr. Poenda), het deel ten W. van de Annabaai draagt den naam van Otrabanda (d.i. andere zijde). Zooals het algemeene karakter van het Oostelijk deel van het eiland verschilt van het Westelijk, verschillen ook Punda en Otrabanda van elkaar. Punda is de echte zaken- en winkelstad; hier zijn over het algemeen de grootste kantoren (Maduro's bank, de kantoren der K.N.S.M. en der Hapag, enz.). In de beide deelen van Willemstad doen de winkels zeer sterk denken aan bazars of toko's, wijl er waren van den meest uiteenloopenden aard worden verkocht. Zoo schafte ik mij b.v. Gillette-mesjes aan in dezelfde zaak, waarin ook schoeisel verkrijgbaar is. Winkels, waar uitsluitend artikelen van een en dezelfde soort te koop zijn, herinner ik mij er maar een, n.l. den winkel van de Nederlandsch-Indische gasmaatschappij op het Brionplein in Otrabanda.

Ten Noorden van Punda en ten Oosten van de Annabaai dringt een groote watervlakte Curaçao in, waarover een brug is geslagen, die Punda met de overzijde verbindt. Daar is de breede en lange Scharlooweg, aan welks beide zijden zich de grootste huizen van Willemstad bevinden. Een gevelbreedte van 12 tot 14 M. is hier niets ongewoons. Wel hebben vele dezer huizen een kaarsrechte kroonlijst in tegenstelling tot de meeste in Punda en Otrabanda, waar de Hollandsche topgevel overheerschend is.

Deze huizen der aanzienlijken op Curaçao hebben inwendig den Spaanschen bouwtrant. De onderstaande teekening geeft den plattegrond weer.

Ramen kennen deze huizen niet; in de raamkozijnen bevinden zich zonneblinden, waarvan de dwarslatten kunnen opgezet of neergelaten worden. In de voorgalerij is een dergelijke deur, die toegang tot het huis verleent. Achter deze voorgalerij (soms wel 2 of 3) bevindt zich de patio, een groote, open, inwendige ruimte, soms met een fontein in het midden, altijd met planten versierd en steeds koel, doordat de zon er niet in doordringt en de wind er bijna vrij spel heeft. Aan de voorzijde van het huis treft men meestal een bordes aan, waarop de Curaçaoënaars 's avonds van de open lucht genieten.

Vreemd doet het ons, Oosterlijken Westerlingen aan, dat vlak langs den Scharlooweg negers of kleurlingen wonen, die met oude koetshuizen of stallen tevreden zijn. Nog eigenaardiger is de openbare slaapplaats in Otrabanda, een open gebouw, waarin daklozen , op den grond uitgestrekt, een kosteloos nachtverblijf vinden. Daar de open zijde naar het Zuiden is gekeerd, zal de gebruiker van deze slaapplaats wel geen last van een kouden Noord-Oostpassaat hebben!

Naarmate men zich van Punda naar het Oosten, van Otrabanda naar het Westen verder begeeft, worden de huizen minder talrijk. Na ongeveer een uur loopen, bevindt men zich in de wildernis, die op Curaçao den naam *koenoekoe* draagt. Hier en daar verrijst een weer in Hollandschen stijl gebouwd landhuis midden tusschen tropische boomen, terwijl negerwoningen en -hutten

overal verspreid liggen. Nadert men de kust, dan ziet men hier en daar een tropenweelde, die het oog bekoort en de tong kan streelen. Dit zijn de zgn. plantages.

Voor het overige biedt het Curaçaosche landschap weinig afwisseling. De grond is rotsig en onvruchtbaar. Wel tieren overal welig cactussen, waarbij er zijn, die zeker 4 tot 5 M. hoog worden. Vaak bezigt men ze voor afrastering van zijn bezit. En toch, te midden van het vele woeste en onvruchtbare land treft ons oog plotseling een vriendelijk aandoend landschapje. Dadelijk weet de Curaçaoënaar, dat het een zgn. *hofje* is. Daar worden groenten geteeld en andere tuinvruchten: sla, Chineesche kool, radijs, bieten (kroten) en warmoes, een Curaçaosche groente, die ik echter niet op waarde heb kunnen schatten. Maar ook: manga's, papaya's, patya's, mispelen, Curaçaosche amandelen, kokosnoten, bacoven (bananen), (groene) sinaasappelen, ofschoon de plantages voor deze vruchtteelt veel beter zijn ingericht. Hier vindt men nog vele andere tropische vruchten als de grape-fruit en een citroenvruchtje, waarvan de schil alleen handelswaarde heeft, omdat die naar Nederlandsche likeurstokerijen wordt verkocht, welke er „Curaçao" van maken. Wel kent men „Curaçao" op Curaçao, maar dan als invoerartikel. In tegenstelling tot de hofjes beslaan deze plantages ook heel wat meer oppervlak. De eigenaars wonen bijna zonder uitzondering op hun plantage, waarbij het huis bij aanblik van den voorgevel wederom den Hollandschen bouwtrant met topgevel vertoont. Ik heb er maar een gezien, dat in kasteelvorm is gebouwd en een in achthoekigen vorm. Dat de hofjes en plantages al gauw anderhalf of twee uur (soms nog meer) loopens van Willemstad verwijderd zijn, zal niemand verbazen.

Thans keer ik naar Willemstad terug en neem den lezer mede naar den Oostkant der Annabaai, waar het hierboven genoemde binnenwater, het Waaigat, met de Annabaai in verbinding staat. Aan den kant van Punda is een groote kade, waaraan behalve vooral Venezolaansche schepen ook een motorbootje van de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij (C.P.I.M.) zijn aanlegplaats heeft. Dit bootje vaart op bepaalde tijden en neemt, dank zij de vrijgevigheid der C.P.I.M., alle Curaçaoënaars (en ook vreemdelingen) op zijn tocht mee. Die tocht gaat van de bovenbedoelde Handelskade in Noordelijke richting door de Annabaai, aan welker rechter uiteinde boven op een vrij hoogen heuvel het fort Nassau verrijst, thans een seinstation voor in- en uitgaande schepen. Dan opent zich langzamerhand het Schottegat, de groote waterplas in het hart van Curaçao, voor het rondkijkend

oog, dat nu ook aan de linkerzijde de petroleumtanks kan aanschouwen en rechtuit de aanlegplaats, waarachter zich de „Isla" uitstrekt. Dit Isla (d.i. eiland) is eigenlijk niet een eiland: het is een deel van Curaçao, waar tanks, werkplaatsen, kantoren van de oliemaatschappij zijn, maar ook woningen voor den directeur tot den laagsten beambte toe. Voor allen, die aan de maatschappij zijn verbonden, bestaat er toegang tot het zgn. Clubhuis, alsmede tot den toko, waar de Hollandsche huisvrouw alles van haar gading kan koopen, ook de heer des huizes: luiermandartikelen, alsook (bruine) bokking en gerookte paling; kruidenierswaren, biscuits en tabak en sigaren. Aan natuurschoon geeft de Isla weinig te zien, omdat door den afval der olie de plantengroei onmogelijk wordt. Een aangename uitzondering hierop maakt het gebied der bovengenoemde woningen, die alle door tropische planten zijn omgeven, welke de maatschappij laat verzorgen en vooral.... besproeien. Mooie asfaltwegen vormen het stratennet, dat naar den Noordkant in rechtstreeksche verbinding met den geasfalteerden weg *om* het Schottegat staat. Deze weg begint in Punda (of Otrabanda) of omgekeerd, indien men voor zijn auto niet 25 ct. op de vlotbrug wenscht te betalen.

Op verschillende plaatsen in Curaçao verrijzen Roomsch-Katholieke kerken, vaak met er bij behoorende scholen. De mooiste kerk is die ten Oosten van het Waaigat aan het Concordiaplein. Zelden heb ik zoo'n mooi stadsbeeld gezien als van de brug over het Waaigat naar deze kerk zoo omstreeks half 6 's avonds. De voorname en vroolijk aandoende huizen van Scharloo aan de linkerzijde met op den achtergrond de bovengenoemde kerk en rechts de huizen langs het Waaigat maken tegen zonsondergang een onvergetelijken indruk.

DE BEVOLKING

De bevolking van Curaçao bestaat uit negers en blanken met hun tallooze schakeeringen tusschen zwart en blank, de zgn. kleurlingen. Velen dezer naderen òf nog zeer duidelijk het negerras òf het blanke, zoodat ik menigmaal een kleurling voor een blanke heb aangezien. Op mijn vraag, waarin de bijna blanke kleurling van den blanke zich onderscheidt, kreeg ik als antwoord, dat zulks moeilijk of niet te zeggen is en dat alleen een eenigszins langdurig verblijf op Curaçao hierop den noodigen kijk geeft. Zeer eigenaardig is, dat vrouwen-kleurlingen, die het kenmerkende negerkroeshaar niet meer hebben, hierop zoo trotsch zijn, dat

zij het haar niet „opmaken", maar op den rug laten hangen. De mannen-kleurlingen van deze soort dragen het haar liefst met een scheiding en over het algemeen keurig geknipt.

De negers en kleurlingen noemde ik het eerst, omdat zij verreweg het grootste bestanddeel der bevolking uitmaken. Oorspronkelijk waren de negers slaven, aan wier vroeger bestaan op enkele plaatsen nog de zgn. slavenmuur herinnert. Deze muren zijn opgebouwd uit tamelijk groote rotsblokken, scheiden plantages van de wegen en zijn nu erg in verval, omdat hun onderhoud den eigenaren thans te duur is.

Blanken zijn op Curaçao klein in aantal. Ze zijn daar òf sedert jaren gevestigd en dan van Nederlandsche en Fransche afkomst, of Joden, die lang geleden zich op Curaçao hebben gevestigd; òf ze hebben hun tijdelijk verblijf op Curaçao, zooals de zeer weinige uit Nederland afkomstige Nederlanders, die een regeeringsbetrekking bekleeden en de vrij talrijke ambtenaren en beambten, die een werkkring bij de petroleummaatschappij hebben gevonden. Voeg hierbij nog wat Duitschers, Venezolanen, en ge hebt de heele blanke bevolking [1]), stellig het aantal van 5000 niet ver overschrijdend, terwijl de gansche bevolking, als ik mij niet vergis, tegen de 50.000 loopt. Geheel afzonderlijk staan de zgn. Britsch-Indiërs, die natuurlijk allen Engelsch spreken, evenals de negers, van Trinidad afkomstig; daarentegen spreken de Surinaamsche negers zeer goed Nederlandsch.

DE TAAL VAN CURAÇAO

Wat anderen ook mogen hebben beweerd, een onomstootelijk feit is het, dat *de* taal op Curaçao *Papiamentsch* is. Van hoog tot laag, van arm tot rijk, van neger tot blanke bedient men er zich in den dagelijkschen omgang van. Allen spreken het vloeiend en, wie naar Curaçao voor een ietwat lang verblijf gaat, durf ik ten zeerste aanraden, zoo mogelijk Papiamentsch zich vooraf eigen te maken.

Wordt dan op Curaçao, een van Nederlands overzeesche gebieden, niet Nederlandsch gesproken? Stellig: iedere blanke Curaçaoënaar spreekt het en meestal zeer goed, zoodra hij merkt, dat hij met een Nederlander te doen heeft. In het openbare leven, in winkels, en dikwijls op straat kan de Nederlander in zijn landstaal

[1]) Volgens het jaarverslag 1931 waren van 50.000 inwoners van Curaçao 43.400 staatkundig Nederlanders.

alle gewenschte inlichtingen ontvangen, ook vaak van vooral de jonge negers en kleurlingen. In enkele Curaçaosche gezinnen is Nederlandsch de dagelijksche omgangstaal. Daartoe draagt vooral het onderwijs bij. Van hoe groot belang de Curaçaoënaars de kennis van Nederlandsch achten, blijkt o.a. hieruit, dat, toen eenigen tijd geleden er een stem opging, om op de lagere school het Papiamentsch als voertaal te bezigen, een groot verzet hiertegen los kwam. En wel op grond van de overweging, dat, wie goed Nederlandsch kent, vrij gemakkelijk andere talen aanleert. De kennis van andere talen is voor den ontwikkelden Curaçaoënaar van groot belang. Zoowel Spaansch (met Zuid-Amerika) als Engelsch (met Noord-Amerika) en ook Hoogduitsch en Fransch zijn voor velen door hun handelsbetrekkingen onmisbaar. Bovendien spreken de aanzienlijke vrouwen en dochteren des lands bijna allen ook Spaansch, soms nog Engelsch, weinigen Duitsch of Fransch. Al dragen de straten, enz. op heur naambordjes Nederlandsche namen, de aanduidingen van winkels, enz. zijn in hoofdzaak Spaansch of Engelsch. Uit de eerste taal zijn afkomstig aanduidingen als *barberia* (kapperswinkel), *sasteria* (kleermakerij), uit de tweede *oriental store*, terwijl de apotheker zijn zaak den naam *botika* (vgl. het fra. boutique) geeft. Slechts een paar winkels dienen zich onder Nederlandsche benamingen aan, zoo b.v. De Hollandsche Winkel.

HET ONDERWIJS

Het onderwijs op Curaçao gaat niet verder dan ons Mulo. Hiervoor bestaan gouvernementsscholen en Roomsch-Katholieke scholen. Aan het hoofd van een der gouvernementsscholen staat een kleurling, wiens Nederlandsche uitspraak mij heel wat aangenamer klonk dan die van menig schoolhoofd in eigen land. — Is het wonder, dat ouders, die voor hun kinderen een wetenschappelijke loopbaan wenschen, dezen al tamelijk jong van huis zenden, helaas niet altijd naar Nederland, omdat dit zoo ver van huis is? Groot is het aantal van zulke kinderen niet. Tot mijn verbazing heb ik opgemerkt, hoe weinig Curaçaoënaars door een academische studie in Nederland hun geboorteland dienstbaar kunnen zijn. Het meest komen voor geneesheeren, die in Nederland arts zijn geworden, terwijl één een rechterlijke betrekking bekleedt. Toen ik Curaçao half Januari 1933 verliet, was er stellig plaats te vinden voor een oog- en voor een tandarts. Wel vernam ik, dat een jonge Curaçaoënaar in Nederland zich voor oogarts bekwaamt.

Dat de Curaçaoënaars in zoo klein aantal een wetenschappelijke loopbaan kiezen, komt m.i. vooral hieruit voort, dat zoo velen in den handel gaan.

DE GODSDIENST

Negers en kleurlingen zijn bijna zonder uitzondering Roomsch-Katholieken, die ook onder de blanke bevolking voorkomen. Voor het overige deel — zeer gering in aantal — is de godsdienst Protestantsch of Israëlietisch. Roomsche kerken komen op verschillende plaatsen op Curaçao voor; de Protestantsche kerk staat vlak tegenover het Paleis van den Gouverneur in het zgn. fort; synagogen kent Curaçao er twee: een Nederlandsch-Israëlietische en een Portugeesch-Israëlietische. Uit de zoo overwegend Roomsch-Katholieke bevolking is verklaarbaar, dat Curaçao een vicaris-generaal heeft en misschien ook, dat de Nederlandsche regeering in de laatste jaren een Roomsch-Katholiek tot gouverneur benoemt.

Evenals in Nederland wordt op Zondagen niet gewerkt, terwijl zoo goed als alle winkels dan ook gesloten zijn.

Natuurlijk zijn op Zaterdagen Joodsche zaken gesloten.

DE HANDEL

Door zijn schitterende haven en de petroleuminstellingen bestaat op Curaçao een levendige handelsdrukte, het best waarneembaar aan de Handelskade. Met Venezuela onderhouden zeilschepen in vrij groot aantal het handelsverkeer; deze schepen, ongeveer onze kotters, voeren vooral tropische vruchten en visch aan. De K.N.S.M. en de Hapag hebben een geregelden dienst op Curaçao zoowel voor lading als voor reizigers. Ook een Fransche en een Italiaansche maatschappij doen Curaçao geregeld aan, ofschoon de laatste dezen dienst zal opgeven. Voegt men hierbij de dagelijks in- en uitvarende tankbooten met olie, dan krijgt de lezer toch zeker wel den indruk, dat in de haven van Curaçao heel wat omgaat. Wel heeft ze ook den druk der tijden ondervonden; de handel is sterk afgenomen; bij mijn vertrek scheen een kleine opleving waarneembaar. De vracht- en reizigersbooten voeren ons zeer bekende artikelen aan o.a. aardappelen, groenten in blik, Hollandsche kaas, visch, vleesch, enz., waardoor het den Nederlander op Curaçao mogelijk is zijn maaltijden in te richten als moeders pappot.

DE NIJVERHEID

De inlandsche nijverheid op Curaçao is zoo goed als verdwenen. De eenige, die er heeft gebloeid, is de vervaardiging van zgn. Panamahoeden; doordat dit werk niet meer loonend is, ziet men er iemand (en dan steeds een vrouw op leeftijd) zelden mee bezig. — Een bedrijf, dat de plantage-bezitters hebben ter hand genomen, is het melkbedrijf, zoodat men thans dagelijks heerlijke, versche melk, zij het dan duur, aan huis bezorgd kan krijgen. Evenzoo ijs, dat door de aanschaffing van ijskasten — heusch geen weelde — een huiselijke behoefte is geworden. Wie van Curaçao het een of ander als herinnering aan inlandsche nijverheid wil meenemen, slaagt hierin niet. — Sedert de dameshoeden niet meer met veeren worden getooid, is het struisvogelbedrijf opgeheven; ook de zoutwinning beteekent weinig meer, al ziet men aan de Zuidkust, ten W. van de Caracasbaai, er nog enkele bewijzen van.

HET DAGELIJKSCH LEVEN

Daar Curaçao in het tropische gebied ligt, duurt de dag van 's morgens 6 tot 's avonds 6 uur. Eenige schommeling in de lengte van dag en nacht is merkbaar, doordat Curaçao ongeveer 12° ten N. van den evenaar ligt. Met deze schommeling hangt ook de temperatuur samen. October en November zijn de warmste en tevens de regenrijkste maanden van het jaar. Daarna treedt afkoeling in, zoodat December en Januari een aangename tropische temperatuur hebben.

Tropisch blijft het klimaat. 's Morgens 7 uur verspreidt de zon al een flinke warmte. Geen wonder is het daarom, dat velen dan reeds aan het werk zijn of er weldra aan beginnen. De winkels gaan om 8 uur open; de regeeringskantoren en allerlei maatschappelijke instellingen vangen op hetzelfde uur aan. Wie geen betrekking heeft, gaat op dien tijd — in geen geval veel later — op weg, om boodschappen te doen of iets later ergens een morgenbezoek af te leggen, tenzij hij auto-bezitter is. Want even graag, als men in den vroegen morgen zijn boodschappen, enz. doet, even graag is men vóór 12 uur 's morgens thuis. Ga in den morgen naar de winkelstraten en overal zult ge winkelende menschen aantreffen. In de vleeschhal, zoowel als in de groentenhal is het dan ook druk van koopende en verkoopende inheemsche bevolking, waartusschen ook in klein aantal blanken zich van het noodige voor-

zien. De winkels mogen maar tot 8 uur 's avonds open blijven, hoewel de meeste en aanzienlijkste om 6 uur al gesloten worden. Dan wordt het stil in de winkelstraten, des te levendiger om Waai- en Schottegat heen. In en na de schemering rijden aanhoudend auto's rond, welker inzittenden van de dagwarmte op deze manier wat bevrijd raken. Want dank zij den N.O. passaat, die bijna dagelijks waait, zijn de avonden en nachten bijna zonder uitzondering zeer aangenaam van temperatuur, waardoor men 's morgens ook verfrischt opstaat.

Inmiddels hebben de kantoren hun werk om half 2 hervat; de regeeringskantoren sluiten om half 5, andere soms eerst om 6 uur. Deze tijden gelden nagenoeg ook voor de petroleuminstellingen. Buiten de stad en in de haven gaat het werk vrijwel den geheelen dag, in de laatste hier en daar ook 's nachts door.

De gegoede Curaçaoënaars, vooral het vrouwelijke deel er van, brengt den middag tot ongeveer 5 uur meestal slapend, althans rustend door. Daarna komen velen te voorschijn òf voor hun huizen òf om op de een of andere manier uit te gaan: bezoeken afleggen, auto rijden, wandelen, maar dit laatste niet van te langen duur, omdat het ook dan nog een warme en vermoeiende ontspanning is.

's Avonds, ongeveer 8 uur, komt er weer wat drukte op straat. Sommigen gaan op bezoek; anderen naar een bioskoop of naar het een of ander passagiersschip, als dit in de haven ligt, zoo mogelijk alles in auto. Bioskopen heeft Curaçao twee zeer goede; de passagiersschepen mogen bezocht en bekeken worden, terwijl ze bovendien de gelegenheid geven, om zich te laven, te spijzigen en om te dansen. Ik heb den lust en den moed der dansende paren dan wel eens bewonderd, zoowel als die van hen, die 's middags om ongeveer 5 uur het tennisspel beoefenden en niet minder de beoefenaars — ik heb er alleen negers onder gezien — van het cricketspel. Ik had zoo het gevoel, dat men aan deze spelen alleen kon meedoen, wanneer men in de tropen is geboren, tot ik op de Isla zag, dat uit Nederland afkomstige Nederlanders ook daar tennissen. Heel mooie tennisbanen heeft de Petroleummaatschappij hier ten bate van haar personeel laten aanleggen, bij avond zelfs in kunstlicht bespeelbaar.

Zeer eigenaardig is het bezoek op verjaardagen van kinderen. Dan komen niet alleen kinderen van anderen hun gelukwenschen en geschenken aanbieden, maar ook, wat voor ons niet vreemd is, de moeders en, wat wij wel vreemd vinden, tevens meestal de zgn. jaja's of kinderjuffrouwen, voorzoover ik heb gezien meestal

kleurlingen. Dan is het terecht „een huis vol menschen": kleine, die meer of minder erg krieuwen; moeders, die meer of minder aandacht aan haar kroost schenken; soms ook vaders, die dit bijna heelemaal niet doen en dan jaja's, welke met Jobs of engelengeduld (dit kon ik niet uitmaken) zoo veel mogelijk als vredestichtsters haar plichten vervullen.

De mannen kunnen in hun vrijen tijd zich in een sociëteit vermaken, waar als in de Nederlandsche veel gepraat en ook gespeeld wordt.

Vergeleken met het Nederlandsche leven biedt het leven op Curaçao weinig afwisseling, niet alleen op klimatologisch gebied, maar ook op geestelijk. Wie zijn geest verrijken wil, moet op Curaçao stellig den drang daarheen sterk in zich voelen. Schouwburgvoorstellingen en concerten komen zelden voor en zijn dan zeer duur. De openbare Leeszaal, in het „fort" gevestigd, beschikt over betrekkelijk weinig boeken.

Wie nu meent, dat het leven op Curaçao eentonig is, vergist zich wel een weinig. De ingeboren blanke bevolking en de ingeweken Nederlanders hebben onderling en met elkaar heel veel omgang. De Curaçaoënaar is gastvrij en is in het algemeen gesteld op den omgang met Nederlanders. Ook voor Curaçao geldt, dat de Nederlander daar niet eigenwijs zij, omdat hij in 't begin onmogelijk met de geaardheid van volk, bodem, klimaat, enz. op de hoogte kan zijn.

Het jaareinde kondigt zich reeds vóór Kerstmis aan. Dan hoort men hier en daar al knallen van vuurwerk, die in aantal en kracht toenemen, naarmate het oude jaar dichter bij zijn einde komt. Langs de straten bewegen zich dan 's avonds òf loopende òf in een auto rijdende groepjes van jonge negers, die door zang met begeleiding van een guitaar het oude jaar uitluiden. Het hoogtepunt komt op den Oudejaarsavond; dan worden op verschillende plaatsen, ook op de bordessen voor de groote huizen, vuurwerken ontstoken, waarvan enkele honderden guldens kosten.

Vraagt men mij nu, of ik op Curaçao zou willen wonen, dan moet ik mijn antwoord op deze vraag in tweeën splitsen. Dan zeg ik allereerst, dat ik als jong man met een vaste bezigheid Curaçao gaarne als woonplaats zou hebben. Voor hem, die, gewoon aan en verwend door het Nederlandsche leven, op vrij hoogen leeftijd naar Curaçao zou gaan, vrees ik, dat het hem er op den duur niet zou bevallen. Veel, dat Nederland biedt, mist hij er, al was het b.v. alleen, dat men in Nederland bijna geen dag in het jaar zich er voor behoeft te ontzien, een brief op de post te brengen of een eind-

je om te loopen, m.a.w. de vrijheid van beweging is er door het tropische zonnetje niet zoo groot. Alleen, zooals ik al heb gezegd, kan hij door een auto te nemen aan dit bezwaar tegemoet komen.

Met Huyghens kan ik zeggen: „Meer heb ik op de tongh, meer meende ik te preken", maar ik hoop met deze weergave van hetgeen ik heb ondervonden, gezien en gehoord, te hebben bereikt, dat de lezers van dit artikel tot de overtuiging komen, hoe het overzeesche gebied, dat Curaçao heet, ook hun belangstelling verdient, misschien hen er zelfs toe brengt, er heen te gaan en dan even voldaan en dankbaar terug te keeren als de schrijver dezes.

Voorburg, Mei 1933.

DE CULTUURWAARDE VAN SURINAME

DOOR

GEROLD STAHEL

Onder bovenstaand opschrift werd door L. Junker in het Aprilnummer van dit tijdschrift een artikel gepubliceerd om te betoogen, dat de binnenlandsche lichte gronden van Suriname vruchtbaar zijn en zeer geschikt voor cultures, terwijl het vertelsel, dat het binnenland zeer onvruchtbaar zou zijn, een geheel uit de lucht gegrepen bewering is.

Speciaal aan het Landbouwproefstation wordt verweten, dat het de laatste jaren deze onjuiste stelling propageert, hetgeen volgens Junker „fnuikend en ontmoedigend op iederen ondernemingsgeest" moet werken. Junker hoopt, „bij invloedrijke lichamen en personen in Nederland de overtuiging te vestigen, dat het met de vruchtbaarheid van Suriname niet zoo slecht gesteld is als men van gezaghebbende zijde wil doen uitkomen".

Het Landbouwproefstation is sedert jaren doende om ten behoeve van een Mededeeling „gegevens over de vruchtbaarheid der Surinaamsche binnenlanden" bijeen te brengen. Aangezien daarin geen plaats zal zijn voor een bespreking van het artikel van Junker, komt het mij nuttig voor om enkele beweringen, die daarin voorkomen, op deze plaats tegen te spreken.

Ruim 40 jaren heeft Junker Suriname gediend, eerst als militair en daarna als opzichter bij de boschpolitie. Nooit was hij echter werkzaam in den landbouw. Dat de zware oerbosschen bij hem den indruk hebben gewekt, dat de daarmede begroeide terreinen van een bijzondere vruchtbaarheid zijn, wie zou dat een leek op dit gebied willen kwalijk nemen. Wel zou misschien iets meer bescheidenheid op zijn plaats geweest zijn aangaande uitspraken en beschuldigingen, die we in dit artikel vinden. „Vor nichts", zoo schrijft Vageler in zijn *Bodenkunde der Tropen*, muss sich der landwirtschaftliche Pionier in den Tropen

auf der Bodensuche mehr hüten als vor der Beurteilung des Reichtums der Böden nach der Vegetation allein und kein anderer Umstand hat so viele wirtschaftliche Missgriffe zur Folge gehabt, als die Vernachlässigung dieser Vorsicht", en op een andere plaats zegt hij: „Am allerunzuverläszigsten ist in dieser Hinsicht der mit Vorliebe als ein Zeichen grossen Bodenreichtums betrachtete dichte tropische und subtropische Waldbestand".

Moet aan dit argument van Junker voor de cultuurwaarde van het binnenland dus geen groote waarde toegekend worden, enkele andere aangevoerde bewijzen pleiten bij nadere beschouwing juist tegen zijn stelling.

„Door het concern - Spruyt — aldus Junker — werden in 1926 „300.000 hectaren land voor onderzoek naar de geschikt-„heid voor landbouw aangevraagd. Voor het grootste gedeelte „maakte het in 1922 onderzochte land (dit onderzoek stond volgens Junker onder zijn leiding) deel uit van deze concessie. „Omtrent de onvruchtbaarheid dezer streken, tusschen de Su-„rinamerivier en de Marowyne, werd destijds nog niet gesproken".

Dit klinkt hoopgevend, maar Junker vergeet erbij te vermelden, dat het concern – Spruyt deze gronden *heeft losgelaten* en de ingepolderde plantage Slootwijk gekocht, wat blijkbaar betere vooruitzichten bood!

In het jaar 1927 stelde de Duitsche Pflanzungs Gesellschaft — aldus Junker — „een grondig onderzoek naar de geschikt-„heid voor landbouw in het binnenland van Suriname in. De „deskundige der commissie was buitengewoon ingenomen met „het heuvelland op den linkeroever van de Suriname-rivier. Er „werd dan ook land in onderzoek aangevraagd. Deze aanvragen „werden eenige jaren verlengd. De deskundige der commissie „was een oud tropen planter uit de Deli-school".

Alweer vergeet Junker het slot dezer geschiedenis te vermelden met het resultaat van dit deskundig onderzoek: de genoemde terreinen *werden losgelaten* en de verlaten plantage Waterland gekocht, waar sedert een belangrijk kapitaal geinvesteerd werd.

Junker citeert ook het oordeel van het Suriname Studie Syndicaat onder leiding van den heer Kasteleijn: „hetgeen echter „niets beslist over de meerdere of mindere geschiktheid van de „meer stroomopwaarts gelegen terreinen voor de teelt van sta-„pelproducten...... Voor tot de ontginning daarvan kan „worden overgegaan zal echter een omvangrijker onderzoek „dan nu kon geschieden, moeten voorafgaan."

In dit geval vermeldt Junker wel het vervolg van de geschiedenis, namelijk het negatief resultaat van het later gevolgde persoonlijk onderzoek van Kasteleijn, maar hij meent dit onderzoek afdoende te mogen diskwalificeeren.

De heer Kasteleijn moet volgens Junker door de ambtenaren van het Landbouwproefstation op een meer dan ergerlijke wijze bedrogen geworden zijn. Op de talrijke tochten door de binnenlanden van rivier tot rivier hebben deze heeren listig alle vruchtbare landstreken weten te ontwijken. Wie echter den heer Kasteleijn kent, zal wel moeten toegeven, dat het niet zoo gemakkelijk zou gaan hem om den tuin te leiden, geheel afgezien van het feit, dat genoemde heeren deze wegen tevoren nog niet hadden beloopen. Gezien het resultaat, dat het onderzoek der Duitsche studiecommissie opleverde, zou men met evenveel recht kunnen beweren, dat Junker aan deze commissie opzettelijk alleen de slechte gronden heeft laten zien.

Volgens Junker zijn de gronden van Zanderij I geheel ongeschikt om door middel van proefcultures een indruk te verschaffen omtrent de vruchtbaarheid der binnenlandsche gronden. Het zijn echter juist de heeren Loag, de deskundige der Duitsche commissie, en Kasteleijn geweest, die de gronden van Zanderij I bijzonder geschikt achtten om goede productiecijfers van de binnenlandsche gronden te leveren, en het Proefstation verzochten juist daar cultuurproeven voor hen te nemen. Ook de houtvester zou voor zijn arboretum toch zeker geen ongunstig terrein hebben uitgezocht. Overigens is ook een proefveld op de laterietgronden bij KM 73 langs de spoorlijn aangelegd.

Ten slotte nog een enkel woord over het „uit de lucht gegrepen" zijn van de bewering, dat het binnenland onvruchtbaar is in vergelijking met de alluviale kuststrook, en dat het Proefstation speciaal deze meening propageert.

Wie de oudere literatuur over den Surinaamschen landbouw kent, weet dat men reeds honderd en meer jaren terug wist, onder andere ten aanzien van de suiker- en koffiecultuur, dat de aan de rivieren gelegen gronden belangrijk minder vruchtbaar zijn. Dit „vertelsel", zooals Junker het noemt, berust niet op het bij Junker verdacht wetenschappelijk onderzoek, maar op de voor hem gezaghebbende ervaring der praktische landbouwers.

Het Landbouwproefstation heeft juist de laatste 10 jaren wel verre van zonder meer een vernietigend oordeel uit te spreken, een speciaal onderzoek ingesteld naar cultuurwaarde der minder vruchtbare binnenlandsche gronden.

In het jaarverslag over 1924/27 heet het (blz. 6 en 16): „Het „is daarom noodig om naar nieuwe grootcultures te zoeken om „het risico beter te verdeelen. Wellicht zal de oliepalm een der- „gelijke cultuurplant zijn, die hier naast koffie en suiker een „eerste plaats kan innemen. Ook de cultuur van sisal, tabak en „thee zal op de lichtere gronden ten Zuiden van de alluviale „kuststrook met stijve klei beproefd worden. Ook voor cacao „zijn de vooruitzichten op deze lichte, doorlatende, vrucht- „bare gronden niet slecht".

„ Op Zanderij I vinden we de typische gronden van de savan- „nestrook, die in het Noorden aansluit aan de lage kleigronden „der kustzone en in het Zuiden overgaat in de heuvelzone met „steenachtige laterietgronden, de grondsoort der Surinaam- „sche binnenlanden. In deze laatste zone ligt het oliepalmproef- „veld bij K.M. 73 van de spoorlijn. De savannezone is hier „50—60 K.M. breed."

In het jaarverslag over 1928—1930 wordt vermeld (blz. 17):

„Lukt het voor deze arme gronden een geschikt cultuurgewas „te vinden en bemesting met Leguminosen en kunstmest loo- „nend toe te passen, dan zouden deze gronden voor de klein- „landbouwers waardevoller worden. De resultaten der cul- „tuurproeven op Zanderij I zijn daarom van het grootste belang, „ook voor de kolonisatie van Suriname in het algemeen. Kolo- „nisatie op groote schaal zou in het kustland wegens de daar- „voor noodige dure polders en wegen zeer kostbaar wezen. In de „savannestrook zijn daarentegen geen polders noodig, terwijl „het aanleggen van wegen zeer veel goedkooper is."

In het jaarverslag over 1931—1932 tenslotte leest men (blz. 14):

„De bedoeling van deze proeven is betrouwbare gegevens „omtrent de vruchtbaarheid van de lichte gronden der savan- „nenzone te verkrijgen, een zone, waarin zich de Javaansche „landbouwers bijzonder op hun gemak voelen en deze landstreek „ieder jaar meer bevolken. De proeven zullen aantoonen aan welke „voedingsstoffen voor planten deze gronden het meest gebrek „hebben en welke dus, indien economisch mogelijk, door be- „mesting zouden moeten worden aangevuld.

„De hierdoor verkregen gegevens zullen het mogelijk maken, de „overdreven gunstige of ongunstige uitlatingen omtrent deze „lichtere grondsoorten zijdens talrijke schrijvers in den nieuweren „tijd zuiver objectief en naar waarde te kunnen beoordeelen".

Nergens in de verslagen wordt gesproken over de ongeschikt-

heid der binnenlandsche gronden voor den landbouw, in tegendeel wordt met nadruk erop gewezen, dat deze arme gronden wel geschikt zijn gebleken voor Javaansche kolonisten, die zeer bescheiden eischen stellen aan de vruchtbaarheid van het land, indien het anders naar hun zin is.

De vruchtbaarheid der hooge gronden in de savannenzone en in het zuidelijk daarvan gelegen heuvelland is echter voor westersche cultuurbedrijven zonder zware bemesting te gering, waar omtrent in de boven vermelde Mededeeling van het Landbouwproefstation de noodige gegevens zullen worden verstrekt.

De Ondernemersraad voor Suriname zond ons het verslag, door dr. Fernandes openbaar gemaakt over de proeven, die hij gedurende een tweetal jaren in Suriname deed ter verbetering van geur en smaak enz. van de Suriname Liberia koffie.

Op verzoek der redactie was Dr. C. J. J. van Hall bereid, dit verslag in ons tijdschrift te bespreken.

DE PROEVEN VAN DR. FERNANDES IN DE KOFFIE-PROEFFABRIEK IN SURINAME

DOOR

DR. C. J. J. VAN HALL

De Surinaamsche Liberiakoffie staat, in het algemeen gesproken, in een minder goede reuk. Het product van de eene plantage staat echter beter aangeschreven dan dat van de andere.

Een onderzoek, door Dr. D. S. Fernandes eenige jaren geleden ingesteld, bracht aan het licht, dat de bereidingswijze te wenschen overliet en dat door een snellere droging bij een hoogere temperatuur een verbetering in de qualiteit te bereiken was. De vraag werd toen onder de oogen gezien, op welke wijze het door Dr. Fernandes gevonden principe in het groot zou zijn toe te passen.

Door bemiddeling van den Ondernemersraad voor Suriname zijn toen gelden bijeengebracht, die het mogelijk hebben gemaakt, dat door de Firma Gebr. Stork & Co. onder leiding van Dr. Fernandes nabij Paramaribo een kleine proeffabriek werd gebouwd, waar de methode in toepassing zou worden gebracht.

Het eerste verslag van de werkzaamheden ligt thans voor ons. Dr. Fernandes geeft hierin een uitvoerig overzicht van den gang der bereidingsproeven, hij beschrijft de onderdeelen van de fabriek en de ervaringen, die ermee werden opgedaan, hij geeft verder een uitvoerig verslag van de drogingsproeven, en tenslotte worden de financieele uitkomsten vermeld.

Bij het ontwerpen van de fabriek gingen Dr. Fernandes en de firma Stork uit van den Guardiola-droger, die veel in Suri-

name gebruikt wordt als cacao- en koffiedroger, doch met het oog op de noodzakelijkheid snel te drogen en de fabriek een grootere capaciteit te geven dan de Guardiola-droger heeft, moest een installatie worden samengesteld, die in veel opzichten van de bestaande afweek, al werd het principe behouden van de draaiende geperforeerde trommel, waarin heete lucht wordt gebracht.

Niet alleen het vraagstuk der verbeterde droging werd onder de oogen gezien, ook werd in de nieuwe fabriek getracht verbetering te brengen in het pulpen en het wasschen.

Het pulpen geeft bij de Liberia-koffie door het harde vruchtvleesch meer moeilijkheden dan bij andere koffiesoorten en het is bezwaarlijk te pulpen zonder een eenigszins belangrijk verlies aan boon. De gewichtsverhouding van droge boon tot bes is bij de Liberia-koffie 13½ : 100 (in tijden van droogte kan zij stijgen tot 20 : 100), dat wil dus zeggen, dat 100 kg Liberia-bessen bij ideale bereiding 13½ kg droge marktkoffie leveren. Bij de bereiding op de plantages komt men echter, naar Dr. Fernandes vernam, nooit boven een „uitlevering" van 10½. Het schijnt wel wenschelijk, dat door den onderzoeker zelf nog eens wordt nagegaan of dit inderdaad zoo is. Maar hoe dit ook zij, wij mogen wel met Dr. Fernandes aannemen, dat in Suriname bij het pulpen met den gewonen Schaapspulper een niet onbelangrijk deel verloren gaat. Bij de proefnemingen in de proeffabriek werd uit een partij bessen een uitlevering van 11-12% verkregen, terwijl de Schaapspulper bij een ander deel van dezelfde partij slechts een uitlevering van 10% gaf. De winst had dus niet minder dan 10-20% bedragen (10 à 20 balen op iedere 100 balen). Dr. Fernandes verwacht nu, dat met de nieuwe door hem gevonden pulpmethode zeer waarschijnlijk een gemiddelde uitlevering van 11½ verkregen zal worden. Maar dit zal toch nog eerst in het groot nagegaan moeten worden. Het volgende rapport zal ons hierover zeker meer positiefs zeggen. Komt de verwachting uit, dan is een mooi resultaat verkregen.

Bij de proeven betreffende het wasschen werd gevonden, dat ook bij de Liberia-koffie, evenals bij de Robusta op Java, de fermentatie zonder eenig bezwaar kan worden uitgeschakeld. De op Java gevolgde methode — waarbij de bekende „Rapido" of een soortgelijke waschmachine wordt gebruikt — werd ook hier met succes toegepast: de gepulpte koffie wordt dadelijk in den wasscher gebracht en zonder bijvoeging van water worden de

boonen eerst eenigen tijd door ronddraaiende schoepen tegen elkaar en tegen de schoepen en den wand gewreven, vervolgens wordt water toegevoegd en wordt het vruchtslijm weggespoeld. Deze twee bewerkingen worden herhaald, totdat het water geheel helder afvloeit. Deze manier van wasschen, waarbij dus het omslachtige fermentatieproces is uitgeschakeld, heeft het voordeel van snelheid, en, zooals Dr. Fernandes vond, nog een ander, voor Suriname groot voordeel, nl. dat er geen zoet water voor noodig is en het brakke rivierwater gebruikt kan worden.

Een groot deel van het rapport is gewijd aan de drogingsproeven. Het doel was een product te verkrijgen, goed van geur en smaak en van de gewenschte blauwe kleur. Bij deze proeven, waarbij verschillende verwarmings-methoden werden beproefd, gelukte het eerst na vele proefnemingen een systeem te vinden, waarvan de resultaten bevredigend werden geacht. Bij dit systeem wordt de koffie tijdens de vulling van den trommel luchtdroog geblazen met lucht van 100°C, zoodat bij het begin van de droging de temperatuur van de boonen de 40°C niet overschrijdt; de droging geschiedt dan verder onder toevoer van heete lucht van ongeveer 350° C.

Bij het pellen deed zich aanvankelijk het bezwaar voor, dat de blauwe kleur steeds veranderde in een grijze. Bij een van de proeven werd de koffie, bij gebrek aan een droogvloer, op het gele zand van het fabrieksterrein in de zon uitgespreid tengevolge waarvan de hoornschil-koffie met een uiterst dun laagje zand bedekt werd. Na de pelling viel het dadelijk op, dat de boon egaal blauw was gebleven. Hetzelfde resultaat werd ook verkregen door zand aan de natte gewasschen hoornschil-koffie toe te voegen. Zoo werd door een gelukkig toeval een pelmethode gevonden, die de blauwe kleur intact laat. Het gelukte Dr. Fernandes nog niet een verklaring te vinden voor de gunstige werking van het zand.

De kosten van bereiding in de proeffabriek lieten zich becijferen op gemiddeld 6,3 ct per kg. Wanneer echter met de verbeterde pulpmethode een hooger uitleveringscijfer bereikt wordt, hoopt Dr. Fernandes de prijs tot 5 ct te doen dalen en hij verwacht een verdere reductie met 1 ct, wanneer de beschikking wordt verkregen over een zuiggasmotor, waarbij in plaats van andere brandstof de hoornschil vergast wordt. Verdere proeven zullen moeten leeren, in hoever deze verwachtingen vervuld kunnen worden.

In èèn opzicht stelt het rapport eenigszins teleur. De groote

vraag is immers, welke qualiteits-verbetering en welke prijsverhooging door de nieuwe bereidingsmethode verkregen wordt. Op deze vraag krijgen wij echter nog geen volkomen bevredigend antwoord. Wel vinden wij de prijzen vermeld, die voor een aantal partijen (in het geheel 560 balen)te Paramaribo door eenige handelshuizen — in de meeste gevallen was de firma C. Kersten & Co kooper — betaald werden, en daarnaast de prijzen op de betreffende data voor „prima Liberia" van de plantages betaald, en wij zien dan, dat de eerstgenoemde prijzen één of een paar centen hooger zijn dan de laatstgenoemde, maar, al is dit zeker aanmoedigend, wij krijgen hiermee toch geen goeden indruk van de qualiteitsverbetering, die met de nieuwe bereidingsmethode verkregen is. Wij zouden het op prijs stellen in een volgend rapport uitvoerig te worden ingelicht over de prijzen, die gemaakt zijn voor niet te kleine partijen koffie van verschillende plantages, van welke partijen een deel bereid was op de plantage zelf en een deel bereid in de Proeffabriek, en daarbij tevens de uitkomsten te vernemen van de sortatie vóór den verkoop — een strengere sortatie kan alleen reeds een prijsverhooging geven van enkele centen —, terwijl de verkoop dan zou moeten plaats hebben door bemiddeling van koffie-makelaars te Amsterdam. Zoodoende zouden wij dan tevens ingelicht worden over de belangrijke vraag, of het verschil in kwaliteit, dat de koffies der verschillende Surinaamsche plantages aanwijzen, het gevolg is van verschil in bereiding dan wel veroorzaakt wordt door andere omstandigheden.

Met belangstelling zullen wij het verdere verloop van de proeven van Dr. Fernandes volgen.

BOEKBESPREKING

Revista del instituto de etnología de la universidad nacional de Tucumán dirigida por el dr. A. Métraux. Tomo II, Entrega 2a. Tucumán, Universidad Nacional 1932. I—IV, blz. 133—620.

Dit boekdeel van de revista van het instituut die door dr. A. Métraux wordt bewerkt, heeft het licht gezien ter eere van het einde November 1932 te La Plata in Argentinië gehouden internationaal congres van amerikanisten. Daar het tijdschrift de beoefening beoogt van de volkenkunde in den meest uitgebreiden zin, zijn in het boek, zoo deelt dr. M. in zijn voorwoord mede behalve opstellen over amerikaansche ethnographie ook artikelen betreffende volkenkundige onderwerpen in andere werelddeelen opgenomen. Het is de bedoeling het tijdschrift even omvattend te doen zijn als de revue „Anthropos", die in de laatste twintig jaar aan de volkenkunde zulke uitnemende diensten heeft bewezen. Er wordt met de publicatie een soort van reddingswerk beoogd, omdat „documentos humanos", gegevens betreffende de ontwikkelingsgeschiedenis van den mensch, iederen dag verloren gaan.

De uitgaaf van het boek in een tijdperk van crisis ging voor de universiteit van Tucumán met groote opofferingen gepaard.

Wanneer ik, in de inhoudsopgave, de titels van de door 22 inzenders geleverde bijdragen naga, kies ik het eerst dien van wijlen prof. Erland Nordenskiöld, over wonderdoeners en zieners bij de Cuna-Indianen. Dr. Métraux, die het stuk uit het zweedsch in het fransch vertaalde, vertelt ons in een onderschrift, dat het 't laatste werk was, dat zijn leermeester en vriend in Februari 1932 volbracht, vóór zijne ziekte hem enkele maanden later wegnam. Zijn studie zou een onderdeel hebben gevormd van een groot werk over de godsdienstige begrippen van deze Indianen, en daar dr. M. hem, in den aanvang van 1932, te Göteborg bezocht had en toen zijne denkbeelden ter zake had vernomen, kan hij ons verzekeren, dat dit laatste, niet tot stand gekomen werk, in rijkdom

aan nieuwe gegevens, alle vorige reeds zoo belangrijke werken van N. zou hebben overtroffen.

Nordenskiöld was er in geslaagd een Cuna-indiaan, A. P. Kantule, schrijver van het opperhoofd, over te halen hem in 1931 zes maanden te Göteborg te bezoeken. Deze indiaan, die engelsch en spaansch machtig is, bracht vele voorbeelden mede van beeldenschrift, dat hij verklaarde en op zijn manier uitlegde, en aldus kwam N. met zijn groote tact en bekwaamheid, gepaard aan zijn sympathie voor den rooden medemensch allerlei diepzinnige en duistere Indiaansche opvattingen op het spoor.

Ik moge hier in een tusschenzin mijn persoonlijken dank aan den beroemden onderzoeker uitspreken, die mij, met een vriendelijke herinnering van hem en zijn vrouw aan ons drietal, dat hij in 1930 te Hamburg, bij gelegenheid van het daar plaats gevonden amerikanistencongres ontmoet had, drie boeken: „Modifications in Indian culture through inventions and loans", en 2 deelen „Picture-writings and other documents" door Néle (het opperhoofd) en Kantule, als een kostelijk geschenk deed toekomen.

In zijn artikel toont N. aan, wat de indiaan denkt van de betrekkingen die er bestaan tusschen de priesters (de „magiciens") en de geestenwereld; hij zet ook uiteen waarin het geheim van de macht van den toovenaar is gelegen en N. acht dit onderwerp nieuw en heel belangrijk. Valt er b.v. een kokosnoot, op het oogenblik, dat hij er een verlangt, dan beschouwt de medicijnman dit als een mirakel, dat aan de kracht van zijn wensch is toe te schrijven. Hijzelf en zijn omgeving achten de gevallen, dat zoodoende een wensch uitkomt, belangrijker dan die, waarbij blijkt dat hij zich heeft vergist. Hij vergeet de keeren, dat hij er *niet* in geslaagd is een vrucht te laten vallen, door er aan te denken. Voor vergissingen en teleurstellingen vindt hij een verklaring, b.v., dat hij dan een of anderen taboe-regel heeft overtreden. Op een dergelijke wijze wordt ook, zoogenaamd, door den priester opgehelderd, waarom een geneesmiddel of kuur niet heeft gewerkt.

Het zijn niet de goede geesten (die o.a. huizen in door de indianen vervaardigde houten menschen-figuurtjes), maar de kwaden, de demonen, die de toovenaar, de *néle*, voor zijn meesters aanziet. Ook een vrouw kan het néle-ambt uitoefenen. De néle kent alle planten en geneesmiddelen, en hij of zij heeft het tweede gezicht: zij kunnen „zien" (denken) wat op een (grooten) afstand plaats heeft, maar zij waren in vroeger tijd machtiger dan nu, b.v. in het opwekken van dooden.

Een tweede artikel, van H. Wassén, assistent aan het volken-

kundig museum te Göteborg, over het museum en over den arbeid van Nordenskiöld, wordt voorafgegaan door een inleiding van dr. Métraux met een uitstekend gelijkend portret van den meester, terwijl hij bezig is iets uit te leggen. Daarin staat, hoe nederig N. was; hij was geen meester voor zijn leerlingen maar een voorwerker; zijn groote welwillendheid maakte alle werk gemakkelijk en aangenaam. Hij zocht vooral diegenen te steunen, die buiten den officieelen weg om naar een oorspronkelijk doel streefden. De indianen hebben den man, die hun zijn hart had geschonken, die ook tegenover hen de beleefdheid nooit uit het oog verloor, als aangebeden. Zijn onvoltooid gebleven boek zou ver buiten het kader van de amerikanistische wetenschap uit, elementen van zeer groote waarde hebben bijgebracht aan de psychologie en aan de godsdienstige sociologie in 't algemeen.

Als Nederlander staat men verbaasd, in een beschrijving van de wording van de Göteborgsche musea te ontwaren, hoe in een naar het inwonertal niet belangrijke stad wetenschap en kunst werden bevorderd door kloeke industrieelen, reeders en handelslieden, en hoe, door hunne edelmoedigheid en zelfopoffering, Göteborg een intellectueel centrum is geworden waarvan een hoogleeraar als Nordenskiöld een sieraad uitmaakte, zoodat de zooveel rijkere hoofdstad Stockholm op dit gebied in geen enkel opzicht met Göteborg kan wedijveren.

Uit de artikelen noem ik nu nog: een van Lovén over steenen pijlpunten van Jamaica, van Looser over grafurnen in Chili, van mej. Dijour over de runasimi-taal, van Rivet over de Oceaniërs en hunnen invloed in Amerika, van Linné over de samenstelling van indiaansch aardewerk, van Izikowitz over indiaansche hoofddeksels, alsmede over muziekinstrumenten bij de Chipaya, en over den rol, die zulke instrumenten bij godsdienstige dansen speelden. De schrijver toont aan, dat de spaansche inquisiteurs in het oude Peru zulke instrumenten (als voorwerpen van afgoderij) wenschten te vernietigen. De bij de Chipaya door dr. Métraux gevonden muziekinstrumenten zijn daarom, als een voorbeeldvan indiaansche beschaving tijdens de spaansche verovering, dubbel de aandacht waard.

Een artikel van dr. Nevermann over oude weefsels brengt mij in herinnering, dat zoover mij bekend, in geen nederlandsch museum, en naar ik meen evenmin elders, een boschnegerweefgetouw aanwezig is, en de wijze, waarop de surinaamsche boschnegerhangmat wordt vervaardigd, nog niet wetenschappelijk is beschreven. Een klein, destijds aan het koloniaal museum te Haar-

lem in bruikleen afgestaan model (dat een boschnegerjongen uit eigen beweging voor mij had vervaardigd) schijnt verloren te zijn gegaan, en is in de verzamelingen van het Koloniaal Instituut te Amsterdam niet meer teruggevonden. Welk industrieel, reeder of handelsman, in Suriname of hier, wil in deze leemte voorzien voor het te laat is?

Ik meen de opsomming van de artikelen hier te moeten eindigen. Ik vermeld nog slechts de namen van de auteurs Salathé, Snethlage, Lindblom, Speiser, Preuss, Baldus, Paravicini, Loukotka, Disselhoff, mej. Dellenbach, Nimendajú, alsmede, dat er van mij een door een tiental figuren toegelicht, over onderwerpen van surinaamsche boschneger- en indianenornamenten handelend opstel in staat, getiteld: „A propos de similitudes remarquables entre ornements d'origine différente".

Il XXV Congresso internazionale degli Americanisti a la Plata Novembre-Dicembre 1932, relazione del dr. G. V. Callegari, estratto dagli Atti dell'Accademia di agricoltura, scienze e lettere di Verona, Serie V, vol. XI, anno 1933.

Dr. Guido Callegari, hoogleeraar aan de universiteit te Verona en secretaris-generaal van het in 1926 te Rome gehouden amerikanisten-congres, heeft, als afgevaardigde van het ministerie „dell'Educazione Nazionale" en van de Koninklijke Italiaansche academie, Italië vertegenwoordigd op het te La Plata van 20 November tot 3 December 1932 saamgekomen 25ste congres. Hoewel wijlen prof. Debenedetti als afgevaardigde van Argentinië reeds in 1930 het congres te Hamburg daartoe had uitgenoodigd, was de Argentijnsche republiek sedert dermate door politieke, sociale en economische crises getroffen, dat men vermoedde, dat de bijeenkomst voor onbepaalden tijd zou worden uitgesteld. Einde September, dus wel heel laat, kwam echter de uitnoodiging van het organisatie-comité in Europa aan, om zich in November te La Plata te vereenigen. Vandaar (en wegens de in Europa heerschende malaise) dat prof. Callegari de eenigste amerikanist schijnt te zijn geweest, die zich uit Europa naar La Plata heeft kunnen begeven. Frankrijk zond twee reeds in Z.-Amerika aanwezige geleerden, dr. Métraux en prof. Vellard. Polen deed (n.f.) hetzelfde met prof. Stolyhwo; Peru liet zich door een argentijnsch hoogleeraar vertegenwoordigen. Spanje en Mexico hadden hunne

gezanten daartoe aangewezen; zoo ook de Vereenigde Staten. De ontvangst was bijzonder hartelijk en het programma omvatte de volledige amerikanische wetenschap. Met het oog op de tijdsomstandigheden was het congresbestuur zoo voorkomend om van de leden geen contributie te vorderen. In de openingsrede herinnerde de minister van onderwijs aan het woord van wijlen den italiaan G. Cora op het congres te Berlijn in 1888: „Populariser, vulgariser même nos études, voilà l'ambition que nous devons avoir". De voorzitter van de universiteit van La Plata werd tot voorzitter benoemd; de heeren Simoens da Silva, Outes, Métraux, Jurado, Torres en Callegari tot vice-presidenten. De heer Torres is directeur van het prachtige La Plata-Museum. De president van de argentijnsche republiek, generaal Justo, heeft het congres in zijn paleis ontvangen.

De uitnoodiging van den Spaanschen gezant om in 1934 te Sevilla bijeen te komen werd door het congres aangenomen.

L. C. VAN PANHUYS

H. E. Lampe, *Aruba voorheen en thans.*

Er is niet veel leesstof over de boven- en benedenwindsche eilanden buiten het hoofdeiland. In mijn boekerij vind ik, behalve overdrukken van tijdschriftartikelen slechts *Het eiland Bonaire* uit 1868 naar aanleiding van den verkoop van domeingronden, *St. Martin. (Nederlandsche Antillen.) Zijne Politieke Geschiedenis van het jaar 1816 tot October 1889*, let wel in 11 bladzijden, Waymouth, *Memories of Saint Martin (Netherland Part.) 1852—1926* en Van Grol, *Het eiland St. Eustatius in verleden, heden en toekomst.* Over Saba is mij geen afzonderlijke geschrift bekend. Ook over Aruba niet; tot nu in April bovenstaand boekje verscheen. Het eindigt met den wensch, „dat het in ieder huis een plaats vinde". De schrijver is niet ijdel, want anders zou hij niet de heele oplaag naar Aruba hebben laten komen, en daardoor de verwezenlijking van zijn eigen wensch in Nederland onmogelijk gemaakt hebben. Voor zoover ik weet, is alleen in de *Koloniale bibliotheek* te 's-Gravenhage een exemplaar te raadplegen. Het boekje geeft niet een geschiedenis van Aruba. Het „voorheen" gaat niet veel verder terug dan des schrijvers eigen gezichtskring, zij het dan ook die van een schooljongen. Het „heden" wordt telkens met het „verleden" vergeleken op het gebied van

handel en scheepvaart, nijverheid en landbouw, levensstandaard, onderwijs en bestuur. Achterlijk was Aruba, nog maar 35 jaar geleden; verwaarloosd, zegt de schrijver zelfs, maar geluk en tevredenheid schijnen ermee verloren te zijn gegaan.

Het is waar, vooral Arubanen zullen dit boekje kunnen waardeeren. Meer dan één anecdotische bijzonderheid spreekt niet tot de buitenwacht. Zelfs wat de schrijver als jongste geschiedenis vertelt, blijft hier en daar onbegrepen, bijv. daar, waar hij de samenzwering van verleden jaar in verband brengt met de zelfmoord van een Surinamer.

Ik heb twee bezwaren tegen het geschrift. Het komt mij onbegrijpelijk voor, dat de schrijver zijn handschrift niet op het Nederlandsch heeft laten nazien; het zou er slechts bij hebben kunnen winnen. En in de tweede plaats ontsieren des schrijvers uitstapjes buiten zijn onderwerp het geheel. Het kreupelrijm over de hoogst ernstige gebeurtenis van 8 Juni 1929 op Curaçao is beneden peil.

Mis is de schrijver, waar hij den beroemden J. H. Ferguson 1826—1908, gezaghebber van Aruba, wiens naam men, wonderlijk genoeg, tevergeefs zoekt in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, gouverneur-generaal van Ned.-Indië laat worden.

Ten slotte — 21 mooie foto's verluchten het op bescheiden wijze keurig uitgegeven boekje.

DE GAAY FORTMAN

Amsterdam, 4 Juni 1933.

BIBLIOGRAPHIE

De Indische Mercuur. 14 Juni 1933. De Surinaamsche Nekoe-wortel; door W. Spoon. — Een Amerikaansche expeditie in de West-Indische wateren. (Het Amerikaansche motorjacht „Atlantic" is door de Rockenfeller-Stichting afgestaan voor een diepzee-onderzoek in de West-Indische wateren onder leiding van Prof. Frederick S. Mc Murry van de Yale-Universiteit. De verkregen gegevens zullen wetenschappelijk verwerkt worden aan het Oceanographic Institution—Woods Hole M. S. A. — De goudexploratie in Suriname. (Het verslag v.d. Sur. Bank over 1932 meldt een vermeerdering van de goudproductie ingevolge het vinden van enkele rijke pockets).

Id. 21 Juni 1933. Ondernemersraad voor Suriname. (In 't afgeloopen jaar heeft men zich hoofdzakelijk beziggehouden met een drietal aangelegenheden:
Steun voor de Surinaamsche koffiecultuur, bacovenproeven en de wetenschappelijke bezetting van het „Landbouwproefstation in Suriname). — Het bauxietbedrijf in Suriname. (Uit het verslag der Sur. Bank over 1932 blijkt, dat het bedrijf in 1932 sterk achteruitgaat).

Id. 28 Juni 1933. Opening Koloniale Staten van Suriname. (Rede gehouden door gouverneur Rutgers bij de opening der Kol. Staten van Suriname). — Balata Compagnie „Suriname". (Rekening en verantwoording te Rotterdam ter inzage). —

Id. 5 Juli '33. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Ver. „Koloniaal Instituut", No. 80. — Iets over de ontwikkeling van de bananen-industrie; door J. van Male.

Id. 26 Juli '33. Koffiebereiding in Suriname; door Dr. A. J. Ultée. — Import van Braziliaansche Sinaasappelen in Nederland.

id. 2 Aug. '33. Berichten v.d. Afd. Handelsmuseum van de Kon. Ver. „Koloniaal Instituut, No. 81. De cultuur van Surinaamsche Koffie; door Dr. C. J. J. van Hall. — Curaçaosche Handel Maatschappij. (Jaarverslag 1932).

id. 9 Aug. '33. De cultuur van Surinaamsche koffie, door Dr. C. J. J. van Hall. (vervolg p. 478).

Bevista del Instituto de Etnologia, tome II pag. 139a 144. Jhr. L. C. van Panhuys, a propos de similitudes remarquables entre ornements d'origine differente.

Het Koloniaal Weekblad. 15 Juni 1933.

Rubr. Suriname. Geneeskundige dienst. (De militair geneeskundige dienst. — Openbare gezondheidsdienst in Suriname). — De economische toestand. (De in Suriname bestaande „Vereeniging voor Handel en Nijverheid", samengesteld uit een zestal lichamen, zal 1 Juli a.s. gelikwideerd worden, zoodat het 13de economisch verslag — over

1932 — het laatste verslag dier Vereeniging zal zijn). — Begrooting 1934. — Possumhout. — Openingsrede van Gouverneur Rutgers. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubr. Curaçao. De heer A. G. Statius Muller weder aan het woord. — De „Koninklijke". — Wonderlijke ervaring.

Idem. 22 Juni 1933.

Rubr. Suriname. Nederlandsche Handel Maatschappij. (Op het agentschap Marienburg bedroeg het verlies in 1931 ruim 4 ton, in 1932 ruim 3 ton). — De verzouting van Polderwater en den grond. — Gedenkteeken voor dr. Jenny Weyerman. — Kinineverstrekking. (kosteloos verstrekte kinine wordt zoo slecht benut, dat de Gouverneur zich niet gerechtigd acht dit systeem weer in te voeren). — Klachten over bestuursbeleid. (De gouverneur weerlegt de meening, dat het bestuursbeleid der laatste tien jaren reden heeft gegeven tot ontevredenheid). — Machinale rijstbouw. („Het plan van Dijk" door Tj. Pyttersen aangemerkt als een proef van beteekenis in Suriname, welke bij welslagen een ruim perspectief voor industrie, handel en scheepvaart opent. Over „het plan-Brandon" wordt een minder gunstig advies uitgebracht). — De Dietsche spelers naar de West.

Rubriek Curaçao. Juist! (In 't nr. van 8 Juni '33 schrijft de heer Menkman in het hoofdartikel, dat „'t Kol. Weekbl. de bron kan zijn van alle informatie aangaande hetgeen er ginds leeft en omgekeerd kan het ter kennis van de lezers daar brengen wat h.t.l. over Suriname en Curaçao wordt geschreven en gesproken"). — De Openingsrede. (Een en ander naar aanleiding van de openingsrede door den gouverneur 9 Mei '33 in den Kol. Raad gehouden). — De begrooting. — Verlaging der middelen. — Middelen. —

Idem. 29 Juni 1933. Ondernemersbelangen in Suriname (Wetenschappelijke bezetting van het Landbouwproefstation, hernieuwde steun aan de koffiecultuur, de bacovenproeven, studiereis naar Trinidad en Suriname, het vraagstuk der vrachten, Landbouwproefstation in Suriname, wetenschappelijke arbeid). — Het onderwijs in Suriname. (Opening van een nieuwe U. L. O. School).

Rubriek Suriname. Vertrek van Gouverneur Rutgers (gesteld op 24 Augustus a.s. met de Oranje Nassau). — Een misstap in het West-Indisch detacheeringsbesluit. — Melaatschheid. Pater Tyndall. — Suriname's schulden. (Uit het verslag der Alg. Rekenkamer blijkt, dat deze bijna 10 millioen gulden bedraagt). — Britsch-Indiërs en Javanen. (De Br.-Ind. Ver. Bharat Olday is 3 April 1910 opgericht, de Javaansche Ver. Perkoempoelan Islam Indonesier op 5 Dec. 1932). — Surinaamsche bladen. (Een nieuw blad uitgekomen, getiteld: De Meidoorn). — Een expeditie naar den Zuidgrens. — Promotie dr. E. C. Gomperts. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubr. Curaçao. Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. — Geschiedkundige Atlas van Nederland. (De bladen 14 en 15 hebben betrekking op Curaçao; tekst v.d. heer W. R. Menkman). Gevaarlijk. — Middelen. — Curaçaosche Hypotheekbank.

Idem. 6 Juli 1933. Uit vervlogen dagen. (Beschrijving van den brand te Paramaribo; overgenomen uit de Surinaamsche Almanak voor het jaar 1833).

Rubr. Suriname. Duitschers in Suriname. — Expeditie naar het binnenland. — Het Welvaartsplan Brandon — Ds. David A. Hoekstra naar Paramaribo. — Statutengoedkeuring van vereenigingen. — Verbinding tusschen wal en schip te Coronie. — Een muiterij aan boord in de 18de eeuw. — De toekomst Bacove. — Britsch-Indische ontevredenheid. (Het best. v.d. Br. Ind. Ver. Bharat Oeday heeft den Gouverneur een uitvoerig geschrift ter hand gesteld, waarin de klachten en grieven dezer volksgroep omstandig zijn medegedeeld). De ongeregeldheden te Paramaribo. (Het rapport De Kom). — Geschiedkundige sprokkels.

Rubr. Curaçao. De Tweede Kamer over de Contrôle bij Openb. Werken. — Het Gezag. (toekenning van kiesrecht aan Curaçao). Curaçaosche Handelsmaatschappij. — Frater Realino. — St. Martin (het geschil tusschen Roomsch-Kath. en Methodisten). — Geschiedk. sprokkelingen. (Gouverneur De Rouville).

id. 13 Juli '33. Rubr. Suriname. Goudbedrijf met landssteun. De uitvoer van tuinbouwgewassen. — Verboden vuurwapenen. — Nieuw Bethesda. — Dr. J. Lanjouw naar Suriname. — Nekoewortel. — Geschiedk. sprokkels. —

Rubr. Curaçao. — De omgaande rechter. — Curaçao in Nederland.—

id. 20 Juli '33. Angolo Nederlandsch 1641—8.

Rubr. Suriname. De kom en de P. E. N. Club.— Het Gouverneurschap van Suriname. — Het Algemeen Handelsblad en de kennis van Suriname. — De West-Ind. Joden en Willem van Oranje. — Radio in de West. — De bestuurswisseling te Paramaribo. — Promoties van Surinamers in Nederland.

Rubr. Curaçao. Ongedachte Wending. — Wonderlijke techniek. — Vrijheid van drukpers, vrijheid van vergadering en kiesrecht.

id. 27 Juli '33. Een plechtige terechtzitting te Willemstad.

Rubr. Suriname. Bacovenverscheping uit W.I. — Bharat Oeday. (Antwoord v.d. Gouverneur op een verzoekschrift dezer Br.-Ind. Vereeniging). Het gebruik van ploegen door rijstboeren. — Geschiedk. atlas van W.I. —

Rubr. Curaçao. Vrijheid van drukpers en recht van vergadering. De gezaghebber der Bovenwindsche-eilanden. — De K. R. O. — Ph. O. h. i. — De scheepvaart. — De onpartijdige. —

id. 3 Aug. '33.

Rubr. Suriname. Killinger. — De rijpere jeugd. — Genezing van melaatschen. — Arbeidsbeurs. — Geschiedkundige sprokkels. (De oudste inwoonster van Suriname).

Rubr. Curaçao. De protestantsche gemeenten op de Bovenwindsche eilanden. — De protestantsche kerken in Curaçao.

De Avondpost. Uit Overzeesche gewesten. Curaçao. De nieuwste gegevens aangaande Curaçao; door W. R. Menkman. I, 28—6—'33; II, 29—6—'33; III, 30—6—'33.

Onze Aarde. Juli 1933. De Indianen in Suriname; door L. Junker.

Het Vaderland 21 Juni 1933. Avondbl. A. Rubr. Suriname. Terreur van deportés in de Marowijne. — De toekomst bacove? (ook in Demerara wil men de bacovencultuur ter hand nemen voor export. Waarschuwing voor de Panamaziekte. De Argosy pleit voor doorzetting der plannen, vooral met het oog op de ontdekking van een nieuwe variëteit bacove, welke bij uitstek geschikt is voor export). — Verzilting van plantagegronden. (Van het Landbouwproefstation is verschenen een studie van den landbouwscheikundige dr. H. J. Müller, behandelende de verzouting van het polderwater en de gronden van enkele Surinaamsche plantages en het chloorgehalte der Negerie-rivier bij Paradise).

id. 29 Juni 1933 Avondbl. C. Dr. J. Lanjouw naar Suriname. (Teneinde verdere gegevens te verzamelen voor de door prof. Pulle uitgegeven flora van Suriname is Dr. J. Lanjouw door het Van Eedenfonds en het Miquelfonds in staat gesteld een reis naar Suriname te maken. Tevens ligt het in de bedoeling botanische collecties bijeen te brengen voor het Utrechtsche Museum en Herbarium en voor het Onderwijs van prof. Pulle. Verder denkt men levende tropische cultuurplanten mee te nemen voor de tropische kas in het Cantonspark te Baarn).

id. 5 Aug. '33. Avondbl. A. Bijgeloof in Suriname. (Behandeling door dresmannen).

Petrus Donders. Juli afl. '33. De komst der eerste priesters in Suriname. — Ondoordachte grafschennis. — Waar zijn de drie eerste missionarissen van Suriname begraven? — Herleving der Katholieke missie in 1786. — De twee voornaamste grondleggers der Surinaamsche missie; door A. de Groot C. ss. R. — Eenige bijzonderheden omtrent Suriname's eerste missionarissen. (Thomas Fuller † 14 Juli 1686; Petrus Crol en Joannes Graefdorf; Droevig einde der eerste missie 1686). — Op vacantie (vervolg). — Kerstmis Oratorium uitgevoerd in het Patronaat te Paramaribo. — Een kranige Oude.

Haagsch Maandblad. Aug. 1933. De leprabestrijding in Nederland en Koloniën, door H. G. W. Munnik.

De Indische Gids. Aug. 1933. Onder de rubriek „Buitenland": Cayenne.

Altantis. Juli 1933. Die Heilige von Terrabraz, von Norbert Jacques. (Episode aus der Geschichte einer deutschen kolonie in Süd-Brasilien).

Id. Aug. 1933. Die Heilige von Terrabraz. (vervolg art.). — Auf Humboldts Wegen in Venezuela, von Hans Fr. Blunck.

La Quinzaine Coloniale, 25 April, 10 Mei en 10 Juni. Le Baque, Plaie de la Guyane; door W. Lalande.

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD
UIT MIJN DAGBOEK VAN 1921

DOOR

L. JUNKER

I

De reflex van het kampvuur belichtte op grillige wijze de boomstammen, heesters en palmgroepen van het onderbosch. Sidderende vlammetjes gleden over de zwart gapende ruimte, nu en dan flikkerde een verblindende lichtstraal op, welke de omgeving plotseling schel belichtte, om even snel voor de geheimzinnige duisternis te wijken. De scherpe walm van het houtvuur, welke door den klamboe heendrong, en het klapperen en rammelen van kookpotten en eetgereedschap hadden mij wakker gemaakt. Ik greep naar mijn horloge, dat gedurende den nacht altijd aan het klamboetouw in het bereik van mijn hand hangt en bij het opflikkerende licht zag ik, dat het bijna half vier was. Nog een half uurtje uitstrekken dus, met de dampende pijp, die op dat uurtje van den dag het lekkerst smaakt, want de koffie was op vier uur besteld en om halfvijf zou de marsch weder beginnen, om, voordat de zon de wijd uitgestrekte vlakte der zandsavanna, welke overgetrokken moest worden, in eene gloeiende hel veranderen kon, deze achter den rug te kunnen hebben.

Wij waren gisteren van de Marechalskreek, den zijtak der Surinamerivier, waaraan de eerste kolonisten, Engelschen onder leiding van Marshall, zich in Suriname gevestigd hadden, afgemarcheerd om dit hulpkamp te bereiken. Het was gelegen aan eene kleine kreek, welke in de Para uitmondt. Het lag in de bedoeling, van hier uit naar den spoorweg te marcheeren en van Zanderij I uit de contrôlereis naar de Saramacca voort te zetten. Van het kamp aan de Marechalskreek uit had ik een boschwachter met de helft van de dragers per roeiboot naar het hoofdkampement nabij de Jodensavanna gezonden om aldaar de boot tegen een korjaal te ruilen. Met dit vaartuig moest de reis naar de Para worden voortgezet, omdat ik in het stroomgebied dezer rivier de vrije beschikking over een gemakkelijk verplaatsbaar vervoermiddel wilde hebben.

Het hulpkamp, waarin ik met twee arbeiders den nacht had doorgebracht, lag aan een tracé, dat van de Irakoeka-kreek recht West naar de Para liep en zoodoende een vlugge verbinding van de Surinamerivier met den spoorweg vormde. Van ons nachtverblijf tot aan de Para moest ruim drie uren gemarcheerd worden, en van daar uit zouden er ruim twee uren mede gemoeid zijn om Zanderij I te bereiken. We hadden slechts de hangmatten, de allernoodigste kleeren en drie dagen mondkost bij ons. Eenmaal op Zanderij I aangekomen, had ik voor mij persoonlijk voor niets meer zorg te dragen, de collega opzichter bij de boschcultures was een gulle gastheer en we hadden aldaar een groot, luchtig huis tot onze beschikking.

„Koffie mijnheer" klonk het in het duister, en toen ik het flashlight liet schijnen zag ik Bottse, mijnen trouwen kok, met de dampende mok bij de hangmat staan. Daar kwam ook reeds de tweede arbeider met de lantaarn en zijn draagkorf, de moetéte, aanzetten; binnen vijf minuten had ik koffie gedronken en me verkleed. Intusschen waren hangmat en slaapkleeren reeds in den kleerenzak verdwenen en deze in den draagkorf geborgen. Nog vóór half vijf waren we op marsch. De weg liep eerst meer dan een kilometer door bosch met moerasachtigen grond en door ondiepe moerassen. Er was geen maanlicht; de man voorop liep met de lantaarn; we moesten dicht opgesloten achter elkander blijven loopen om van het geringe licht te kunnen profiteeren. Daar langs een dergelijke lijn dikwijls boomen ontwortelen en groote takken van de boomen afbreken, welke op den weg vallen, is de uiterste voorzichtigheid bij nachtmarschen geboden. Zij versperren den weg en in het donker is het soms moeielijk het pad weer terug te vinden. Ook is het gevaar van slangen, welke grootendeels nachtdieren zijn, geenszins denkbeeldig.

Toen het hooge bosch langzamerhand in lichter savannabosch overging en men naar boven wat uitzicht verkreeg, kon ik bemerken dat de sterren reeds veel van hun glans hadden verloren en het zwart van het uitspansel in grijs overging. Weldra maakten de boomen plaats voor heesters en gras; de onwillekeurige en onvermijdelijke aanrakingen onzer lichamen met de ons omringende zwaar bedauwde begroeiïng maakte ons doornat en een akelig gevoel van koude beving ons, dat wij trachtten te overwinnen door in onze doornatte kleeren vlugger voort te stappen. Gaandeweg ontrolde zich de open vlakte om de enkele heesters in het verschiet, welke zich door de verrassend snelle toename van het licht van den nieuwen dag duidelijker afteekenden;

spookachtige nevelflarden verdwenen, snel wegglijdend, in het niet. Toen de dauwdruppels in de eerste stralen der zon als millioenen bontkleurige diamanten aan de grashalmen begonnen te fonkelen, bereikten wij het lage bosch, de aanduiding dat een kreek binnenkort het pad zou kruisen. Ondanks de frissche morgenkoelte lag er iets benauwends in de atmosfeer van het bosch; de dampen hingen nog zwaar tusschen het onderbosch en waren buitendien doortrokken met rooklucht. Aan de Carolinakreek, zoo heet de zijtak van de Para, welke hier overgestoken moest worden, moesten menschen overnacht hebben. Dit vermoeden werd spoedig bevestigd; toen we de hier tien à twaalf meters breede kreek bereikten, zagen wij rondom een zacht smeulend vuurtje een drietal Indiaansche vrouwen gehurkt zitten. Het waren oude kennissen, Eva, de vrouw van mijn overleden vriend Louis, die een van de bekendste piaaimannen is geweest, en hare beide dochters. Beide jonge vrouwen waren de echtgenooten van Lensi, een beruchte pujai, die echter meer aan negertoovenarij deed, dan aan de oude Indiaansche medicijnkunst. Het gerucht wil, dat Lensi zijnen ouderen collega Louis heeft vermoord, omdat deze de bedrieglijke handelingen niet goedkeuren wilde. Lensi nam, nadat hij den aan de Indiaansche praktijken getrouwen pujai uit den weg had geruimd, zijne beide dochters en, zooals men beweerde, ook diens weduwe, tot vrouwen.

Indiaansche vrouwen zijn niet luidruchtig, zooals de meeste negervrouwen. Nadat zij mij herkend hadden, stond de oude vrouw stilzwijgend op en bracht de bij de kampplaats gemeerde corjaal over de kreek. We stapten gaarne in de boot, ons daardoor een nat pak besparend, want de waterstand in de kreek bedroeg tenminste een meter. Ofschoon de corjaal reeds vóór het vertrek gereed was gemaakt, lag de heer en meester dezer groep nomaden, Lensi, met een van zijne kinderen nog in de hangmat. De jonge vrouwen hadden ieder een zuigeling aan de borst. Lensi stond niet op, toen ik hem begroette; hij rekte zich slechts flegmatiek wat uit en deelde me mede, dat hij op de terugreis naar de Para hier den nacht had doorgebracht. Men had hem voor eene „vannodoe" ontboden, en ofschoon hij een zieken stadsbewoner op zijn kampplaats aan de Tawayakoeroekreek moest achterlaten, was hij met spoed naar de Para gereisd om het ernstige geval op te knappen.

Op welke wijze Lensi een vannodoe, de behandeling van een zieke, ten uitvoer brengt —, daarvan ben ik, eenige jaren geleden, op Post Republiek eens getuige geweest. De politiecommandant aldaar gevoelde zich reeds geruimen tijd ziek. Hij leed aan zware hoofd-

pijnen, nu en dan traden pijnlijke gezwellen aan armen en beenen op en verdwenen weder. Voor de vrouw van den agent waren deze ziekteverschijnselen de typische aanwijzingen van wisi. Lensi werd ontboden. Met ontwijfelbare zekerheid stelde hij de diagnose: een, hem natuurlijk onbekend, rasgenoot had den agent vergif of ziektestof in het lichaam weten te brengen, hem, zooals men zich uitdrukt „bewist". Deze wisi moest, naar de verschijnselen te oordeelen, door een zeer kundig Wisiman (toovenaar) in het lichaam van den zieke zijn getooverd. Deze laatste bewering hield, wat vanzelf spreekt, verband met de hooge kosten, aan de behandeling van den patient verbonden. De kosten schrikten den agent niet af, hij onderwierp zich aan de vannodoe, die Lensi op touw zette. Eerst werden de geesten door den pujai onder handen genomen — er was n.m. nog een complicatie opgetreden — en nadat hij deze bijkomende aangelegenheid in zijn geestvervoering geregeld had, werd de patient door den dokter berookt en betast. De linkervoorarm had de bijzondere aandacht van Lensi en daaruit haalde hij plotseling met eene vlugge handbeweging een klein, bloedig voorwerp. De patient gevoelde in den voorarm een hevige pijn, en daar was dan inderdaad ook de opening in de huid, waaruit het voorwerp, de wisi, door den pujai uit het lichaam werd verwijderd. Het bleken vijf, aan elkaar gebonden sterk verroeste naalden te zijn. Lensi nam het pakje oude naalden mede, om de wisi, zooals hij zeide, geheel en al onschadelijk te maken.

Ik trakteerde onzen pujai op een paar kwinkslagen omtrent zijn kunst, hij kon daar niet tegen en stond, schijnbaar boos geworden, uit de hangmat op. Daar hij zeide, onmiddellijk te zullen vertrekken, verzocht ik hem onze draagkorven in de boot te nemen en aan een van mijn arbeiders „occasie" te verleenen, d.w.z. dezen tot aan de uitmonding van de kreek in de Para mede te laten varen. Er werd geen bezwaar gemaakt; onder handgewuif der vrouwen schoot de corjaal even later den hoek om, en ik vervolgde, vergezeld van mijn kok, den weg door het woud. Daaraan liggen een drietal creoolsche volkplantingen, met welker bewoners aangelegenheden aangaande den houtkap geregeld moesten worden. Het was Zondag, iedereen werd tehuis aangetroffen en zoodoende kwam alles snel in orde. Omstreeks tien uur werd de monding der Carolinakreek bereikt, even later arriveerde ook de boot met onze vracht en om half elf kon de marsch van den linker Paraoever naar den spoorweg worden voortgezet. Eenige minuten vóór twaalf stond ik op den hoogen dam tegenover het huis der houtvesterij. Van Niel, de opzichter te Zanderij I, stond op de ve-

randa, toen hij mij het struikgewas zag uitkomen, en liep, toen hij mij herkend had, hard weg. Ik begreep er niets van. Even later liep ik de trap van het gebouw op; van Niel kwam aanloopen en riep me toe: „Loop meteen door naar de telefoon, de chef wil je spreken''.

„Hallo Junker'' hoorde ik, zoodra ik het toestel aan mijn oor had gebracht, „waar kom je zoo op Zondag vandaan?'' Ik legde de situatie uit en daarna ontving ik de opdracht zoo spoedig mogelijk naar Paramaribo te komen voor de regeling S. Meer kon de Houtvester aan de telefoon, welke langs den spoorweg bijzonder veel ooren heeft, niet zeggen. Na het middageten, dat door een flink bad en weer eens behoorlijk scheren was voorafgegaan, strekte ik me behagelijk op het veldbed in de logeerkamer uit en bij eene lekkere pijp begon ik over de plannen omtrent S. na te denken. S. beteekende Sarakreek. Langs deze zijrivier van de Suriname zou een expeditie naar de Tapanahony geleid moeten worden; het Bestuur achtte het noodzakelijk, met militair machtsvertoon in dat afgelegen gewest, waar het zelfstandig gezag der boschnegers geldt, te imponeeren. De aangelegenheid moest zeer geheim gehouden worden; vooral moest ervoor zorg gedragen worden, dat de aan de Sarakreek wonende leden van den stam der Aucaners geen lucht van het voornemen zouden kunnen krijgen. Aanleiding tot het machtsvertoon leverde de staking der vrachtvaart op de Marowijne op, welke door het grootopperhoofd Amakti was afgekondigd. Zoowel het goud- als ook het balatabedrijf waren geheel en al op de vrachtvaart aangewezen; de ondernemingen leden groote schade door het onderbreken van het verkeer. Bij het Gouvernement regende het klachten, doch noch het aan de Marowijne gevestigde districtsbestuur, noch de onder de boschnegers wonende posthouder, beschikte over de middelen om aan den zeer ongewenschten toestand een einde te maken.

Zooals later in het bijzonder door het door mij aan de Tapanahony ingestelde onderzoek bleek, hadden de boschnegers geen ongelijk, toen hun granman ingreep, en de vrachtvaart stopzette. Sedert de boschnegers de vrachtvaart op de Marowijne uitoefenden, is het gewoonte geweest de loonen in Fransch geld uit te betalen. Hiermede is men, niettegenstaande de inflatie van den franc doorgegaan. De banknotoe, de halve gulden nederlandsch courant, verschilde vóór de inflatie in waarde zoo goed als niets met den franc, daarom werd deze naam ,,banknotoe'' algemeen zoowel voor den halven gulden als ook voor den franc gebruikt.

Per vat — de vrachteenheid — werd een zeker aantal banknotoes — de munteenheid — berekend.

Nu kwamen de boschnegers met het Fransche geld best uit, wanneer zij hun inkoopen te St. Laurent deden; bij het inslaan van goederen te Albina echter moesten zij een soms tien maal hoogeren prijs betalen. Dit laatste was eene onjuiste opvatting der situatie; in werkelijkheid betaalden de boschnegers niet meer dan vroeger, doch zij ontvingen een tienmaal kleiner loon.

Wat echter niet weggeredeneerd kan worden, is dat het gewestelijk bestuur had nagelaten tijdig in te grijpen en dat daardoor een toestand was ontstaan, welke zeer onvoordeelig was voor de boschnegers en waarvan te Albina een handig gebruik — om niet te zeggen misbruik — werd gemaakt.

Hetgeen mij later zelf eens overkwam, levert misschien geen direct bewijs op van opzettelijke misleiding, maar verklaart wellicht toch de staking der boschnegers van indertijd. Het was toen ik, via de Surinamerivier en de Tapanahony, aan de Lawa terecht was gekomen en via de Marowijne en de Cottica naar Paramaribo terug was gereisd. Teneinde op de terugreis eenige noodzakelijke inkoopen op den Franschen oever te kunnen doen (de Nederlandsche is onbewoond) had ik bij een te Paramaribo gevestigde onderneming honderd francs opgenomen. In de stad werd mij de rekening aangeboden; de honderd francs waren met vijftien gulden berekend. Op mijn reclame kreeg ik op het kantoor der onderneming te hooren, dat deze berekening bij de compagnie als algemeenen regel gold. Daar men er zich niet altijd goed bij bevindt, slapende honden wakker te maken, ging ik naar de bank en kocht honderd francs, welke aldaar nog geene acht guldens kostten. De kassier der onderneming trok wel een zuur gezicht, toen ik hem het opgenomen Fransche geld in dezelfde muntsoort terugbetaalde, doch hij kon hiertegen niets inbrengen.

* * *

Reeds in het begin van het jaar, toen het zich liet aanzien, dat de toestand aan de Marowijne ernstig zou worden, had de houtvester de zaak met mij besproken. Ik had toen voorgesteld, van de Sarakreek uit een weg naar de Tapanahony te kappen en dezen door eene militaire patrouille bij wijze van machtsvertoon te laten bewandelen. De houtvester had wel ooren naar het plan; het inzicht dat iets gedaan moest worden had blijkbaar de be-

zwaren ter zijde doen stellen van het hoogste ressort in boschnegeraangelegenheden, de tegen ieder ingrijpen gekante secretarie, zoodat mij waarschijnlijk opgedragen zou worden een patrouille naar den Tapanahony te geleiden. In dat geval stond mij een moeielijke taak te wachten. Natuurlijk begon ik over de uitvoerring na te denken. Twee omstandigheden eischten bijzondere voorzorgsmaatregelen. De patrouille zou zoo snel mogelijk moeten kunnen doordringen en, aan de Tapanahony aangekomen zijnde, moest zij zich ook op de rivier ongehinderd kunnen bewegen. Teneinde een vlug oprukken der patrouille mogelijk te maken, zou vooraf een tracé gekapt moeten worden, waarlangs zij ongehinderd moest kunnen oprukken. Omdat het zoo goed als vast stond, dat de boschnegers voor het vervoer te water geen hulp zouden verleenen, en daar het zeer twijfelachtig scheen, of aan de Tossakreek booten in beslag zouden genomen kunnen worden, moesten corjalen aangemaakt worden. Deze voorbereidingen zouden veel tijd in beslag nemen en, daar ieder uur vertraging het welslagen der expeditie in gevaar zou brengen, besloot ik nog in den nacht van Zanderij I af te marcheeren, om den trein, welke om zes uur des ochtends van Onverwacht naar Paramaribo vertrekt, te bereiken. De afstand van Zanderij I naar Onverwacht bedraagt zestien kilometers; voor een nachtmarsch beteekent dit niet veel.

„Hè, je bent er als de kippen bij", zeide de houtvester, toen ik den volgenden ochtend zijn kantoor binnen stapte. De deur ging dicht en ik kreeg het verhaal. Alle Aucaners waren door hun grootopperhoofd naar hun geboorteplaatsen teruggeroepen en den aan de Marowijne vertoevenden Saramaccaners was aangezegd, dat men hun aan de bovenrivier zoude beletten, vrachtbooten over de vallen te brengen. Het gewestelijk bestuur, dat te Albina gevestigd is, bleek machteloos te zijn, en de posthouder onder de Aucaners bezat niet den minsten invloed. De waarnemende Gouverneur had dan ook ingezien, dat ingegrepen moest worden. Besprekingen dienaangaande waren slechts met den troepencommandant en den houtvester gevoerd. Mij werd opgedragen de grootste geheimhouding te betrachten en met den commandant alles te regelen. Ik toog aan den arbeid en ontwierp omtrent de samenstelling en de regeling der expeditie het volgende plan:

De expeditie bestaat uit twee gedeelten. Als het eerste worden mijn twee boschwachters naar de Sarakreek gezonden, om naar balata te prospecteeren. Iedere boschwachter heeft de beschikking over vier arbeiders. Buitendien worden te Kabelstation drie

boschnegers aangehuurd, die de benoodigde corjalen zullen vervaardigen. Dit mogen zij echter vooraf niet weten; de daartoe dienende gereedschappen blijven opgeborgen, totdat de plaats bereikt is, waar de booten zullen aangemaakt moeten worden.

De Sarakreek wordt opgevaren tot aan de landing van Centraalplacer. Dit opvaren heeft plaats in eigen booten, welke per spoor tot Dam worden vervoerd. Vanaf de landing van Centraalplacer wordt eene lijn recht Oost, tien graden Zuid, uitgezet en tot de Tossokreek doorgekapt. Hier aangekomen wordt de kreek stroomafwaarts verkend, teneinde een geschikte plaats te vinden voor den aanmaak der booten. Zoo noodig moet de kreek overschreden worden. Hieromtrent worden, met het oog op de terreingesteldheid, bijzondere instructies verstrekt. Er moeten twee corjalen van licht hout (Ceder Pisie of Djetoe) en dertig voeten lengte worden bekapt. Tot mijn aankomst ter plaatse heeft eene zeer betrouwbaar persoon, die mij reeds op talrijke tochten naar het Zuiden der kolonie heeft vergezeld, de boschwachter Sijlman, de leiding.

Het tweede gedeelte, de eigenlijke expeditie, vertrekt drie weken later van Paramaribo. Na met den commandant der troepen gepleegd overleg wordt deze samengesteld uit een officier-patrouillecommandant, een officier van gezondheid, achttien onderofficieren en minderen, een ziekenverpleger en twaalf dragers.

* * *

Op den 29en Maart vertrok het eerste gedeelte der expeditie en acht dagen later ontving ik bericht dat de „start" volgens het programma had plaats gehad. In de daarop volgende week veranderde de waarnemend gouverneur van opinie; het militaire gedeelte werd uitgeschakeld en ik kreeg de opdracht alleen naar Drietabbetje, de residentie van den granman Amaktie, te reizen om, zooals de landvoogd zich uitdrukte, de kat uit den boom te kijken en aldaar met eene militaire actie te dreigen. Erg prettig heeft me de beslissing in den beginne niet gestemd. De commandant der Troepen immers, die aanvankelijk zelf als leider der patrouille had willen optreden, kwam met eene geste van het geval af en alle verantwoordelijkheid werd op mijn schouders geladen. Later echter kon ik mij best met het besluit van den gouverneur, dat geheel en al op zaken- en menschenkennis gebaseerd was, verzoenen. Met den vasten wil de opdracht naar behooren uit te

voeren, vertrok ik den 12den April van Paramaribo. Zou het mij gelukken, het grootopperhoofd te overtuigen, dat het beste wat hij doen kon was naar Paramaribo te reizen en de geheele aangelegenheid van loonverschil en werkstaking met den Gouverneur te regelen, dan zou de bijlegging van het geschil een uitgemaakte zaak zijn, zou mijn opdracht in overeenstemming met het inzicht van den waarn. gouverneur als goed uitgevoerd beschouwd moeten worden.

Intusschen waren de regens ingevallen. Het varen in de bergkreeken levert gedurende den grooten regentijd veel moeilijkheden en gevaren op. Het komt voor, dat men gedurende eenzelfden dag tusschen de kruinen der boomen van het woud vaart, en ook den corjaal over de steenen van de bedding der kreek voelt schuren. De snel wisselende verschillen in waterstand vinden hun verklaring in het groote verval dat deze kreeken hebben. Zij loopen, naarmate op de verschillende hoogten van de kreek hevige regenbuien neerkomen, in sommige gedeelten boordevol en even snel weder leeg.

Hoe groot de verschillen in waterstand kunnen zijn, wordt door het volgende aangetoond. Gedurende den grooten drogen tijd van het jaar 1918 maakte de gouverneur Staal met een groot gezelschap een uitstapje langs de Surinamerivier, van Kabelstation naar Paramaribo. Ik ontmoette het gezelschap even stroomafwaarts van de uitmonding der Sarakreek in de rivier. De waterstand was buitengewoon laag; in de ondiepe vaargeulen tusschen de rotsen en zandbanken liep zoo goed als geen stroom. Ik vertelde aan den gouverneur, dat ik gedurende de maand Mei van dat jaar in vier uren van Kabelstation naar Bergendaal had gevaren, dat het verschil in waterstand van toen met dat van dezen dag wel achttien meter moest zijn geweest. Men lachte mij uit en noemde mijn verhaal jagerlatijn. Ik liet de heeren lachen en toen we na een uur of wat het eiland van Brokopondo omvoeren, maakte ik den gouverneur op een corjaal opmerkzaam, welke, tusschen twee takken geklemd, in een hoogen boom vastzat. De boot, van de landing van een der stroomopwaarts gelegen boschnegerdorpen weggedreven, was, door den stroom medegesleurd, in de takken van den wel twintig meters hoogen boom blijven vastzitten.

De hemel had zijne sluizen in den ochtend van den dertienden April wijd opengezet. Onophoudelijk kletterde de regen op het zinken dak van het kleine logeergebouw bij het eindstation van den spoorweg te Dam. Het water rees onrustbarend; van de rotsen, welke daar ter plaatse een kleinen waterval in de Sarakreek

vormen, viel niets meer te bespeuren. „Na soela slibi" (die val slaapt) zei mijn bootgeleider, die den waterstand angstvallig gadesloeg. Ik had alles zoodanig geregeld, dat den volgenden dag, om zeven uur des ochtends, het vertrek kon plaats hebben. Wij zouden met een boot, welke lading naar het placer De Drie Gebroeders zou vervoeren, samenreizen, zoodat wij gedurende drie dagen op elkanders assistentie konden rekenen.

Des ochtends van den veertienden April was de toestand niets veranderd. Met het oog op den waterstand maakte Lotion, mijn bootgeleider, bezwaren om te vertrekken. Ik wilde echter geen tijd verliezen, om in contact met de vooruitgezonden expeditie te komen en stelde daarom voor, het grootste deel der lading te Dam achter te laten. Dit heeft dan ook plaats gehad; de geleiders van de andere vrachtboot, die er aanvankelijk tegen opzagen te vertrekken, besloten ook in ons gezelschap te varen, en zoodoende werd tegen negen uur van wal gestoken en de strijd met den razenden bergstroom aangebonden. Na ongeveer twee uren gevaren te hebben, moest een bij dezen waterstand zeer gevaarlijke stroomversnelling worden overgetrokken. Lotion besmeerde zich het gezicht en de armen met het vocht, dat van de kracht van zijn fetisch doortrokken was, en ik hoorde hem dezen om bijstand smeeken. Ik draaide mij om, om den reservepagaai van Lotion te grijpen en in dat oogenblik gebeurde het. De vrachtboot had zich even tevoren ongeveer twintig meter vóór ons door de woelige draaikolken der stroomversnelling heen gewerkt; hevig gillen en schreeuwen uit deze richting komende deden mij het hoofd weer snel draaien en daar waar ik de boot nog even tevoren gezien had, spartelde de bemanning in het water en hield met bovenmenschelijke inspanning de half gezonken boot, welke, na water te hebben geschept, weder zichtbaar werd, in de draaikolk vast. De dwarsstroom had onzen corjaal bijna op de zinkende boot geworpen; met een ongemeen handigen en snellen draai had Lotion deze bijna in de zij geramd en voordat ik nog goed begrijpen kon, wat hij voornemens was, duwde hij de vrachtboot uit den stroom in het struikgewas. Nu volgde een verwoede strijd met het buitzoekende element, dat zijn prooi niet wilde loslaten. Bliksemsnel vlogen de „parels" op en neer; iedere schep in het water werd met al de kracht onzer armen uitgevoerd. Niemand lette er op, dat de corjaal sterk naar stuurboord overhelde; eerst toen de langs de bijna gezonken boot in het water zijnde negers eenig houvast aan kleine boompjes vonden, gelukte het deze tusschen het hout vast te klemmen en daardoor afdrijven en verder zinken te voorkomen.

Spoedig waren mijn mannen met het uithoozen der boot gereed, en voeren we dieper het ondergeloopen bosch in. De geleiders der boot besloten de helft van de lading, waarvan niets verloren was gegaan, op den heuvel te deponeeren; ik verheugde mij, dezen voorzorgsmaatregel vooraf getroffen te hebben.

Na twaalf uur begon het weer te regenen en toen wij omstreeks drie uur in den namiddag tegen de helling van een heuvel een paar oude gouddelvershutten in het gezicht kregen, besloot ik daar te overnachten. Binnen het uur waren de kampen, zooals men deze tijdelijke verblijfplaatsen noemt, welke uit niets anders bestaan dan een met palmbladeren stevig afgedekt dak, dat op een onderstel van sterk rondhout rust, in orde gebracht. Lotion had een troep brulapen, die zich dicht bij het kamp deden hooren, achterna gezeten en eenen „dominé" zooals men de groote mannetjes, welke als voorzangers optreden, noemt, geschoten. Dat beteekende voor morgen wat afwisseling in het menu, in de reiskost, die in den regel uit bruine boonen en rijst bestaat. Nu was het zeker morgen couac met haché. Couac is de van bittere cassave bereide tapioca, welke, goed gedroogd en in blikken verpakt, het op boschreizen gemakkelijkst mede te voeren hoofdvoedsel is. Drie à vier lepels couac zijn voor een middagmaal meer dan voldoende en in het binnenland, waar men dagelijks in de gelegenheid is wild en visch op te doen, komt een enkel persoon met een petroleumblik gevuld met couac wel twee maanden rond.

Den volgenden ochtend gingen we reeds om zes uur op reis; het lag in de bedoeling dien dag Harmonie, een goudplacer, dat vóór drie jaren door bijzonder rijke goudvondsten een groote rush heeft gekend, te bereiken. Het water, dat gedurende den nacht eenige meters was gedaald, begon tegen tien uur weder te rijzen. Plotseling, bij het omvaren van eene kleine bocht, kwamen wij voor eene afsluiting der kreek terecht. Een reusachtige groenhartboom, van wel vijf meter omtrek, lag dwars over de kreek; van doorhakken kon geen sprake zijn. Alles wat door het water te lijden zou hebben, of weggespoeld kon worden, werd uit den corjaal genomen en op den ontwortelden woudreus gedeponeerd. Daarna werd de boot onder den boomstam heengetrokken, uitgehoosd en weder geladen. Tot twee malen toe moesten dien dag kleinere over de kreek heengevallen boomen worden doorgehakt. Doodvermoeid kwamen wij on half zes te Harmonie aan. In de magazijnen en loodsen werd ons droge slaapgelegenheid aangeboden. Zoowel de boschnegers als ook een van mijne arbeiders werden gedurende den nacht geducht door vleermuizen gebeten.

Den volgenden ochtend lag onze corjaal hoog en droog op den wal; het water was gedurende den nacht in de bedding der kreek teruggekeerd. Nadat de bootgeleiders de boot ontladen en weer geladen hadden ,vertrokken wij reeds om half zeven, hopende dien avond te Drie Gebroeders weder een droge slaapgelegenheid te vinden. Het liep echter tegen; toen wij even over drie uur in den namiddag den zeer hoogen heuvel in zicht kregen, welke reeds tot de concessie behoort en Fossiebergi wordt genoemd, zagen wij tegelijkertijd, voor een grooten, dwars in de kreek gevallen boom terecht gekomen te zijn. In zijn val had hij een aantal kleinere boomen meegesleurd; wij stonden voor een hindernis, waarvan het opruimen zeker uren in beslag zou nemen. Ofschoon de hemel een effen blauwe kleur vertoonde, donderde het zachtjes in het noordoosten; gedurende dezen tijd van het jaar is het gewaagd de hangmat zonder meer tusschen de boomen op te hangen, en om zes uur is het in het bosch reeds donker. Ik toog daarom met mijn arbeiders onmiddellijk aan het werk. Toen de bijlslagen na vijf uur nog aan de kreek weerklonken en het zich niet liet aanzien, dat de hindernis vóór den nacht zou opgeruimd kunnen zijn, waren onze kampen reeds gereed. Ik sluimerde reeds, toen het gekraak van afbrekende takken mij wakker schrikte; het stormde, en plotseling maakte een schel, oogverblinderd licht, dat even schielijk verdween, plaats voor de zwarte donkerheid van het oerwoud. Onwillekeurig telde ik en had tot zeven geteld, toen met een zwaren slag het ratelen van den donder inzette, dat, onderbroken door een nieuwen fellen lichtstraal, door eenen bijna onmiddellijk daaropvolgenden knetterenden slag gevolgd, in het dreunen van den laatsten verloren ging. Nu volgde straal op straal en slag op slag; gierend en huilend raasde daarbij de storm door het bosch en de woudreuzen werden vervaarlijk door elkaar geschud; wat niet stevig vastzat werd afgerukt; bladeren, kleine en groote takken dwarrelden in den wolkbreukachtigen stroom van den regen. Een bijzonder harde slag, welke den grond deed sidderen, meldde dat een groote boom in onze onmiddellijke nabijheid als slachtoffer van het onweer gevallen was. Plotseling stond het geheele woud in lichter laaie en tegelijkertijd deed een ontzettend harde slag, welke met een kort, oorverdoovend knetteren eindigde, alles rondom beven. Hierop volgde eene eigenaardige, beklemmende stilte; toen de verdooving van het oor week, hoorde ik nog slechts het gieren van den wind en het kletteren van den regen op het palmbladerendak. „A kaba", het is over, hoorde ik naast mij zeggen; het was Lotion, die net als ik onder mijn kamp op de hurken zat, op uit-

kijk naar vallende boomen en zware takken. Tegelijkertijd kwam uit het kamp der arbeiders, dat dicht aan de kreek stond, het langgerekte „hoe oe" dat ik beantwoordde; wij wisten nu dat wij er allen het leven afgebracht hadden. Dergelijke onweeren, welke plotseling komen opzetten en even plotseling weer aftrekken, heb ik dikwijls in het oerwoud van Suriname en op de rivieren beleefd; nooit heb ik echter kunnen vaststellen, dat de inslaande bliksem brand sticht. Vaak heb ik groote boomen tot aan den grond toe door den bliksem opengescheurd, en versplinterd, aangetroffen, doch nooit vertoonde het hout ook maar een spoor van vuur. In de Surinamerivier, even stroomopwaarts van het boschnegerdorp Abenaston, had de bliksem een huishooge rots van diabaas als met een beitel gekloofd, doch de groote snijvlakken waren glimmend schoon, toen ik eenigen tijd later de plaats passeerde.

Wind en regen hielden na korten tijd op; tegen negen uur, nadat ook het afdruppelen der boomen opgehouden had, hingen de boschnegers hun hangmatten weer op, en weldra lagen allen in een welverdienden slaap.

Tegen vijf uur in den volgenden morgen zag ik van mijn hangmat uit, dat de bootgeleiders met de lantaans om de booten heenscharrelden. Even later, toen mij de koffie gebracht werd, vernam ik dat het water enorm gerezen was. De hindernis van gisteren lag eenige voeten onder water en de negers met de vracht voor Drie Gebroeders waren reeds vertrokken. Lotion kwam eveneens opdagen en stelde voor, zoo vroeg mogelijk te vertrekken, om nog denzelfden dag Centraalplacer te kunnen bereiken. Om tien uur reeds voeren wij de landing van het placer Pepita, de op den linkeroever der Sarakreek het meest zuidelijk liggende goudonderneming, voorbij. Bij den voet van een mooien heuvel werd om twaalf uur gegeten; toen hoorden wij, dat ver in het zuiden een onweer over de kreek heentrok. In Suriname trekken de onweeren altijd uit het Noordoosten naar het Zuidwesten; deze constante richting behouden zij tot diep in het Zuiden der kolonie, wat ik zoowel aan den Pikienrio als op de Tapanahony, ter hoogte van Granbori, kon vaststellen. Omstreeks één uur begon het water weer te rijzen; kort daarna kwam een hevige regenbui opzetten, welke den geheelen namiddag aanhield, en toen ons deze op een gegeven oogenblik het uitzicht geheel en al onmogelijk maakte, voeren wij onverwachts tegen een gevallen boom, achter welken een ware versperring lag van groen. De boschnegers begonnen met kapmes en bijl, doch het bleek reeds spoedig, dat wij vóór

het vallen van de duisternis met het opruimen niet gereed zouden komen. In den stroomenden regen werd kamp gemaakt; met groote moeite kon vuur verkregen worden en ik was zeer tevreden, dat ik om halfacht een kop warme thee in de hangmat kreeg.

Het kirren van een troep patrijzen deed mij wakker worden. Onwillekeurig greep ik naar het flashlight en keek op het horloge; het was eenige minuten over half vijf. Deze vogels zijn de beste chronometer in het bosch; wanneer men hen in het donker hoort kirren, kan men zijn horloge gerust op half vijf zetten.

De arbeiders waren reeds bij het vuur bezig, dat thans beter brandde dan den vorigen avond. Het regende niet meer, en toen ik tegen half zes een kijkje aan den waterkant nam, zag ik dat de waterstand enorm gedaald was; de boot lag wel drie meters onder den boom, welke ons den vorigen namiddag gedwongen had hier te overnachten. De arbeiders hadden niet gekookt, daar wij binnen een uur of wat ons voorloopig doel zouden bereiken. Toen de zon met schitterende pracht het water der kreek begon te verlichten, vielen hare stralen ook op de daken van hutten, en op een groote, den groenen muur van het onmetelijke oerwoud verbrekende open vlakte. Daar kwam ook een tegen een boom gespijkerd bord in zicht; het bleek het deksel van een kist te zijn, waarop met groote letters in roode verf B.W. geschilderd stond; wij waren aan het begin van de lijn naar de Tapanahony. In een ommezien werd de boot ontladen, waren de kleedingzakken leeg gehaald en hun vunzige inhoud in de zon uitgespreid. Lotion had den zwart gebakken, aarden pot met zijn viezen inhoud van rottende bladeren en vocht, dat met de geestenmacht van zijn fetisch doortrokken, op alle reizen werd medegenomen, op een steen in de kreek geplaatst. Hard schreeuwend, want de „gado" was veraf, bedankte hij dezen in de eerste plaats voor de gedurende de reis genoten bescherming en daarna smeekte hij zijn god, hem ook op de terugreis onder zijne hoede te nemen. Nadat de godsdienstoefeningen geëindigd waren, vertrok Lotion met den grootsten spoed; hij beloofde Zaterdag met de lading terug te zijn.

BRIMSTONE HILL
„THE GIBRALTAR OF THE WEST INDIES"

DOOR

J. C. TH. G. J. HEYLIGERS

Het mag in den voortdurenden strijd, dien Engeland en Frankrijk in het laatst van de 18de en het begin van de 19de eeuw om de heerschappij in de West-Indische wateren voerden, wel merkwaardig genoemd worden dat de op het eiland St. Kitts op een steilen heuveltop aan de Caraïbische Zee gelegen vesting Brimstone Hill reeds veroverd werd vóórdat de bouw voltooid was en daarna — toen men haar verbeterd en zeer versterkt had — nooit meer werd aangevallen. En nadat ten slotte de moderne tijd geheel andere eischen aan artillerie en versterkingskunst ging stellen werd de vesting voorgoed verlaten.

Lange jaren bleef zij verwaarloosd liggen en konden struiken, zelfs boomen, opgroeien maar in het begin van deze eeuw heeft het gouvernement van het eiland de restauratie met kracht ter hand genomen al zijn dan ook verscheidene belangwekkende deelen voorgoed bedorven en zelfs verdwenen. Menig picnic-gezelschap heeft in de koele ruimten der kazematten van den citadel verpoozing gezocht, de groote binnenplaats bekeken, die tevens als vergaarplaats voor het hemelwater diende, of de trappen naar het hoogste punt beklommen waar eens de vlaggemast stond waarvan de kleuren van het fiere Brittanje wapperden. Van deze hoogte van achthonderd voet is het uitzicht over de geheele westkust van het eiland inderdaad schitterend en zoover het oog reikt ziet men velden met wuivend suikerriet en zilveren pluimen of met bruingroen katoen. Links hiervan de forsch begroeide berghellingen waarboven zich de in wolken gehulde Mount Misery verheft terwijl rechts de donkerblauwe Caraïbische Zee ligt. In het Noorden buigt de kustlijn naar den Atlantischen Oceaan af en aan den Noordkant van de Straat ligt het Nederlandsche eiland St. Eustatius en wij kijken juist in den Witten Hoek in de Kuil

van den Berg wat doet denken aan een taart waaruit een stuk is gesneden.

Te oordeelen naar wat er thans nog onder de bevolking leeft, moet men destijds Brimstone Hill wel onneembaar geacht hebben; zoo droeg o.a. een der groote stukken geschut het volgende opschrift:

„Clean me good and ram me well
And I'll fire a ball from here to Hell"

En toen een toerist het eens wagen dorst aan die groote dracht van dat geschut te twijfelen riep de gekleurde gids verontwaardigd uit dat men er kanonnen had, die een paard in de stal op Statia (de Engelsche verkorting voor St. Eustatius) konden dooden! Met kinderlijke overdrijving zag hij over het hoofd dat Brimstone Hill volstrekt niet op den noordelijken oever van St. Kitts ligt, dus niet recht tegenover „Statia" en dat de zeestraat tusschen de twee eilanden een zes mijl breed is.

Het schilderachtige eiland Sint Christopher of, zooals de Engelschman het met zijn voorliefde voor korte namen noemt, St. Kitts, dat de vesting heeft sinds generaties als Brimstone Hill bekend, is een der meest noordelijke gelegen Engelsche eilanden der Kleine Antillen.

Door Columbus werd het op diens tweede reis in 1493 ontdekt en door hem naar zijn Beschermheilige gedoopt. Aan dit kleine eiland met zijn luttel aantal van 27000 inwoners behoort de trotsche onderscheiding de Moederkolonie der Britsche West-Indische eilanden te zijn. In 1623 werd het voor het eerst door zijn lateren gouverneur Sir Thomas Warner bezocht, wien het zoo aanlokte — de Caraïben noemden het niet ten onrechte „Liamuiga" of het Vruchtbare Land — dat hij na een kort bezoek aan Engeland er in 1625 met meerdere kolonisten terugkeerde.

Later vestigden zich hier, onder aanvoering van den Sieur d'Esnambuc, Franschen uit Dieppe, die den Engelschen welkom waren omdat deze zich niet opgewassen gevoelden tegen de voortdurende aanvallen van de oorlogszuchtige Caraïben, die een steeds dreigender houding aannamen maar ten slotte in een beslissend treffen geheel verslagen en vernietigd werden.

Hierna wijdden de kolonisten zich aan de vreedzame ontwikkeling van het eiland, waarbij de Engelschen het middelste deel innamen en de Franschen de noordelijke en zuidelijke uiteinden met Basse Terre als hun hoofdplaats in het zuidelijke gedeelte.

Vreezende dat de gezamenlijke bezitters van het eiland een

bedreiging voor de suprematie van Spanje in deze streken zouden worden vielen de Spanjaarden in 1629 de inwoners aan, verdreven de Franschen en deporteerden vele Engelschen waarvan enkele naar de bosschen in het gebergte vluchtten. Ook wisten zich wat Franschen schuil te houden, die met behulp van d'Esnambuc er in slaagden de kolonie te herstellen.

In 1667 (bij de Vrede van Breda) verkregen de Engelschen hun deel terug maar twee-en-twintig jaar later werden zij opnieuw verdreven.

Kort daarop keerde de kans toen 700 man militie uit Barbados onder generaal Sir Timothy Thornhill het eiland bij verrassing hernamen en de hoofdstad Basse Terre plunderden.

Het was ongeveer in dezen tijd dat voor het eerst de strategische waarde van Brimstone Hill werd ingezien en van den eersten aanval af totdat zij haar voorgoed verlieten trokken de Engelschen zich dikwijls op deze sterkte terug, want de Franschen vestigden zich na de Vrede van Rijswijk in 1697 opnieuw op hun oorspronkelijk bezit.

In 1702 werd St. Kitts wederom door de Engelschen veroverd maar het duurde nog tot 1713 eer Engeland bij de Vrede van Utrecht als eenig bezitter werd aangewezen ofschoon de Franschen in 1706 een nieuwe poging deden om het eiland te hernemen maar zich tot een korten inval moesten beperken op het hooren van de tijding dat er een groote Engelsche vloot in de buurt lag. Ter vergoeding van de door den inval geleden schade gaf Engeland £ 103.000 alsof het hiermede vroegere veronachtzaming kon goedmaken. Ook wij Nederlanders weten er van mee te praten hoe bitter weinig belangstelling er steeds in het moederland voor de Westindische koloniën bestond en hoe treurig het dientengevolge met onze strijdmiddelen gesteld was.

Na in het begin van 1782 door de Franschen veroverd te zijn kwam het eiland bij de Vrede van Versailles (1783) voorgoed in Engelsche handen en wel vnl. als gevolg van de overwinning van de Engelsche vloot onder Rodney op de Fransche onder de Grasse, welke zóó beslissend was, dat zij Engeland de hegemonie in de West-Indische wateren verschafte.

Van 1702 tot 1706 is St. Kitts in het onbetwiste bezit van Engeland gebleven en op het eiland begreep men voor de verdere versterking zelf de handen uit de mouw te moeten steken omdat de steun uit het moederland geheel onvoldoende was. In 1736 bestond de verdediging uit een aantal versterkingen waarvan Brim-

stone Hill, de voornaamste, 49 stukken geschut had; in 1706 en in '31 leed dit groote schade doordat de bliksem in het kruitmagazijn sloeg.

Het locale gouvernement kocht in 1706 den heuvel voor £ 500; tot nu toe was die van zijn bezitter, een landeigenaar, gehuurd geweest en voor den bouw der vesting werd het nu voor elken naburigen grondeigenaar verplichtend gesteld op iedere tachtig slaven er één te leveren. Sindsdien schijnt men aan het afwerken der veste niet veel energie aan den dag te hebben gelegd want toen een sterke Fransche macht in 1782 het beleg voor Brimstone Hill sloeg waren de verdedigingswerken nog niet gereed.

Dit beleg begon al heel ongelukkig omdat tengevolge van de onder de kolonisten heerschende ontevredenheid tegen het gouvernement de vijand aan den voet van den heuvel 8 vier-en-twintig ponders met 6.000 bijbehoorende kogels vond benevens 2 dertien-inch mortieren en 1.500 bommen, voor welker vervoer naar boven (zij waren kortgeleden uit Engeland ontvangen) de bevolking weigerde de benoodigde slaven te leveren. Dit feit gevoegd bij een totaal gebrek aan gereedschap om batterijen op te werpen maakte de positie van den commandeerenden generaal Fraser reeds dadelijk uiterst moeilijk.

Die tegenwerking van de bevolking had haar grond in de, op zijn zachtst gezegd, ruwe behandeling van de zijde van admiraal Rodney, die bij de verwoesting van het naburige Nederlandsche eiland St. Eustatius (3 Febr. 1781) Britsche schepen en goederen confisceerde en behandelde alsof het Nederlandsche waren [1]). Wel werd Rodney bij een proces hem door de kooplieden van St. Kitts aangedaan veroordeeld het grootste deel hunner verliezen te vergoeden en werd in het House of Commons de regeering over de ongehoorde strengheid des admiraals geinterpelleerd maar daarmede was de wrok niet verdwenen, ja, men had op het eiland zelfs een Fransch-Amerikaansche partij, die van haar republikeinsche neigingen geen geheim maakte en nota bene sympathiek stond tegenover de tegen Engeland opgestane Amerikaansche koloniën.

Nadat Rodney in het einde van 1781 naar Engeland teruggekeerd was veroverde de Fransche markies de Bouillé St. Eustatius weer op de Engelschen door ongemerkt aan den anderen kant van het eiland te landen en het garnizoen te verrassen.

[1]) Voor hen, die meer over die verwoesting van St. Eustatius wenschen te lezen, wordt hierbij verwezen naar Prof. Knappert's „Geschiedenis van de Nederlandsche Bovenwindsche Eilanden in de 18de eeuw", Mart. Nijhoff, 1932 en naar diens artikelen in de W.I.G., Jaargangen 1931 en '32.

Ongeveer terzelfder tijd had de Fransche admiraal Graaf de Grasse een aanval op Barbados in den zin, maar na met veel tegenwind gekampt te hebben, besloot hij koers te zetten naar St. Kitts ,den ouden twistappel tusschen Engeland en Frankrijk.

Met negen-en-twintig schepen en landingstroepen onder de Bouillé kwam de Grasse op 11 Januari 1782 voor St. Kitts aan en onmiddellijk werd tegen Brimstone Hill opgerukt. Na bij een verkenning den indruk gekregen te hebben dat de vesting op den heuvel zeer sterk was, waarbij de Bouillé niet vermoeden kon dat de verdedigingswerken nog onvoltooid waren, noch dat het garnizoen zwak en niet voldoende van proviand en munitie voorzien was, zette hij het beleg met zooveel energie in dat binnen veertien dagen na het opwerpen der eerste batterijen de vesting uit meer dan dertig kanonnen en mortieren van verschillende kanten onder vuur genomen kon worden en het effect van deze moorddadige kannonnade deed zich spoedig gevoelen.

De Fransche belegeringstroepen, 8.000 man sterk en uitstekend gedrild, hadden veel zware artillerie; het garnizoen van Brimstone Hill telde 600 koppen, waarbij nog een 350 van de landelijke militie onder commando van den gouverneur Shirley kwamen en een handjevol zeelieden en negers, totaal een 1000 man. Het heette dat met een bezetting van 2000 man de vesting onneembaar was, d.w.z. zoolang de voorraden duurden, maar het is duidelijk, dat de Franschen zoozeer in het voordeel waren dat het beleg niet van langen duur kon zijn.

Wel waren de hellingen steil genoeg om weinig manschappen in staat te stellen een stormaanval te keeren, maar werken en gebouwen op den top konden geen zware kanonnade verdragen terwijl het onbestreden bezit van het omliggende land het den vijand mogelijk maakte zich te nestelen waar hij verkoos.

Intusschen was de Britsche admiraal Sir Samuel Hood met twee-en-twintig schepen uit Barbados op het naburige Antigua aangekomen om 600 man onder generaal Prescott aan boord te nemen en den 24sten Januari verscheen hij voor St. Kitts waar hij de Grasse voor de hoofdstad op de reede vond liggen.

Met het plan om dadelijk slag te leveren verliet de Grasse zijn ankerplaats en stevende zuidwaarts waar hij dacht dat Hood hem opwachtte, maar met een van veel zeemanschap getuigende manoeuvre slaagde deze er in zich tusschen de Franschen en het eiland te dringen zoodat hij op zijn beurt dicht bij den wal kon ankeren. In drie hierop volgende gevechten slaagde de Grasse er niet in zijn tegenstander van diens ligplaats te verdrijven en na

meer dan duizend gewonden naar St. Eustatius geëvacueerd te hebben besloot hij buiten te blijven kruisen om zijn tegenstander in het oog te kunnen houden. Vier-en-twintig treffers hadden zware schade aan zijn vlaggeschip toegebracht, de „Ville de Paris", een schip van 110 stukken geschut en 1300 man bezetting, gift van de stad Parijs aan Lodewijk XV, en dat, naar men zei, ruim vier millioen francs gekost had; een voor dien tijd fabelachtig bedrag.

Na zijn landingstroepen ontscheept te hebben rukte Prescott langs de kust naar de belegerde veste op waardoor een eigenaardige situatie ontstond nl. Fraser en Shirley met duizend man op Brimstone Hill belegerd door de Bouillé met achtduizend, diens achterhoede door Prescott's zeshonderd bedreigd, die op zijn beurt op Hood's eskader van twintig schepen steunde, dat echter niet veel kon doen door de bedreiging van de Grasse's drie-en-dertig schepen.

Daar de Bouillé hem vierduizend man tegemoet zond kon Prescott weinig uitrichten en ook omdat Fraser met een dapperheid, door omstandigheden helaas volstrekt niet gerechtvaardigd, verklaarde in staat te zijn Brimstone Hill zonder hulp te kunnen verdedigen embarkeerde Prescott weder.

Tien dagen later gaf Fraser noodsignalen, wat niet te verwonderen was, want de verdedigingswerken waren zwaar beschadigd, het garnizoen aanzienlijk verminderd terwijl de vijand elken dag dichterbij kwam. Bijna een maand hadden drie-en-twintig groote kanonnen en vier-en-twintig mortieren hun vuur geconcentreerd op een plek van nog geen tweehonderd meter in doorsnee.

Te vergeefs trachtte Hood een boodschap binnen de vesting te krijgen ten einde den belegerden moed in te spreken en hen te berichten, dat de Bouillé bij Basseterre forten en magazijnen liet springen wat slechts opgevat kon worden als een teeken dat deze onkundig was van den toestand der belegerden en nu overwoog het beleg op te heffen. Een dergelijke niet verwachte tegenstand dwarsboomde de plannen der Franschen, die gedacht hadden St. Kitts in korten tijd te kunnen nemen om dan dadelijk daarop naar Cuba te gaan waar de Spaansche vloot op hen lag te wachten voor een gecombineerden aanval op Jamaica en thans liepen door dat langdurig oponthoud de plannen gevaar om de Britten geheel uit de Antillen te verdrijven. Bovendien werd Rodney met nieuwe schepen uit Engeland verwacht en diens samengaan met Hood zou de rivale zeemachten op gelijken voet brengen. Als Brimstone Hill het nog 10 dagen kon uithouden zou de geheele stand van zaken een keer nemen!

Maar Hood kon geen communicatie met de belegerden verkrijgen al boden zich verscheidene malen vrijwilligers aan.

In den avond van den 12den Februari zagen de Franschen een parlementair naar buiten komen en zoo verlangend was de Bouillé naar een spoedig einde dat hij om 10 uur 's avonds zelf den heuvel beklom waar te middernacht de overgave geteekend werd.

Den volgenden morgen mochten de troepen met alle krijgseer aftrekken, mocht Gouverneur Shirley naar zijn standplaats, het eiland Antigua, terugkeeren en kreeg Fraser verlof naar Engeland te gaan.

Men zegt dat de Bouillé, toen hij de kleine troep zag voorbijmarcheeren, uitriep: „Ik had het een maand geleden moeten nemen!"

Het behoeft niet gezegd te worden dat indien betere voorbereidingen getroffen waren en de kanonnen, door de Franschen aan den voet van den heuvel gevonden en door hen tegen de vesting gebruikt, in handen van het garnizoen waren geweest, Brimstone Hill het had kunnen uithouden tot aan Rodney's terugkomst. Juist zes dagen na de overgave kwam Rodney met versterking in de West-Indische wateren aan.

Na den val van Brimstone Hill was er voor Hood geen reden meer om langer voor St. Kitts te blijven liggen. Zijn plicht was het nu het smaldeel onbeschadigd te houden tot Rodney zou terugkomen want dan zouden de gecombineerde machten hem in staat stellen een slag met de Grasse aan te gaan. In den nacht van den 14den kapte hij de kabels, zeilde stil weg en in den vroegen morgen toonden eenige witte plekken aan den horizont aan de Grasse dat daar Hood's achterhoede verdween.

Ongeveer terzelfder tijd dat, eenige dagen later, Rodney en Hood zich bij Barbados konden vereenigen, kwam de Grasse voor Martinique aan waar hij met den meesten spoed zijn schepen ging herstellen ten einde zich voor Havana bij de daar wachtende Spaansche vloot te kunnen voegen voor den gezamenlijken aanval op Jamaica.

Maar hem was een ander lot beschoren want de bij St. Lucia op den uitkijk gelegen hebbende Rodney viel hem bij het eilandje Les Saintes (zuidelijk van Guadeloupe) aan, waarbij de Fransche vloot geheel verslagen en de Grasse zelf gevangen genomen werd (12 April 1782).

Voor Engeland, dat van zijn West-Indische koloniën nog maar eenige eilanden over had, bleek Les Saintes vèrdragende gevolgen te hebben. Engeland stond er in die dagen slecht voor want met

behulp van Frankrijk konden de opstandige Amerikaansche kolonisten groote successen behalen, die ten slotte tot hun onafhankelijkheid leidden, Ierland gaf moeilijkheden, de Spanjaarden veroverden Minorca en samen met de Franschen belegerden zij Gibraltar, terwijl in West-Indië de meeste eilanden in handen der Franschen gevallen waren en ten slotte lag in Cuba een krachtige Spaansche vloot op de Grasse te wachten. Als deze beide vloten zich zouden kunnen vereenigen zouden zij zestig linieschepen tellen, met landingstroepen aan boord, dus een voor de Engelschen te groote overmacht.

Kleine oorzaken kunnen groote gevolgen hebben en ofschoon het niet te bewijzen is dat de volharding der belegerden op Brimstone Hill het keerpunt voor Engeland beteekende, zoo kan toch met zekerheid aangenomen worden dat zonder dien taaien weerstand de Bouillé niet een maand zou zijn opgehouden, een maand, die Rodney in staat stelde ter hulp te snellen vóórdat de Grasse zijn schepen had kunnen herstellen, ja, zonder het beleg van Brimstone Hill zou de Grasse in het geheel niets te herstellen hebben, zou hij dus niet naar Martinique gegaan zijn en .... zou er geen slag van 12 April hebben plaats gegrepen!

Het onmiddellijk gevolg van dezen zeeslag, die Frankrijk's zeemacht in de West-Indische wateren knotte, was dat Engeland in staat werd gesteld om de gestelde vredesvoorwaarden te verwerpen. Spanje nl. wilde geen vrede dan nà overgave van Gibraltar en Frankrijk stelde voor dat Engeland alle Indische bezittingen, met uitzondering van Bengalen, zou afstaan (Green's „History of the English People"). „Het had er naar uitgezien of Engeland's ster voorgoed dreigde onder te gaan", zegt Froude, die terecht den slag „England's Salamis" noemt.

Bij de Vrede van Versailles in 1783 kreeg Engeland bij zijn andere West-Indische eilanden ook St. Kitts weder terug.

In de volgende jaren werd Brimstone Hill krachtig versterkt, maar geen aanval heeft het ooit meer te doorstaan gehad. De dagen van strijd waren voor dit „Gibraltar of the West Indies", zooals het — wegens zijn gelijkenis — genoemd werd, voorgoed voorbij. Nog slechts eenmaal deden de kanonnen der vesting tegen een vijand dienst, toen in Juni 1806 een Fransch eskader negen koopvaarders trachtte af te snijden, die daarop onder den wal bescherming zochten, waarna de vijand aftrok.

Een in 1805 door de Franschen met twaalf linieschepen ondernomen raid slaagde er in de meer zuidelijk gelegen hoofdstad Bas-

seterre te bezetten en de inwoners voor £ 18.000 te brandschatten, maar op Brimstone Hill zelf werd geen aanval gedaan. De ongeschiktheid van den heuvel om de voornaamste plaats van het eiland in omstandigheden gelijk deze te verdedigen is ook een der redenen geweest om dezen defensieven post in 1853 op te heffen toen bij het uitbreken van den Krim-oorlog (1853) hiervoor troepen noodig waren. Toch duurde het nog tot '57 voordat het geheele garnizoen teruggetrokken werd waarna men begon de kanonnen weg te nemen en houten gebouwen te verkoopen.

Een verhuren van den heuvel aan een naburig grondbezitter had vele daden van vandalisme ten gevolge waarbij men het vooral gemunt had op de zware deuren en vensterkozijnen en langzamerhand wischte opgroeiend houtgewas de sporen van oudere gebouwen uit.

In 1902 nam het locale gouvernement het besluit de ruïne als historisch monument te bewaren en sindsdien is het herstellen in vollen gang, voor zoover als de middelen het toelaten. Men heeft nu hoop voor elk emplacement een kanon te vinden, zoodat de vesting er ongeveer als vroeger zal uitzien. Het herstelwerk heeft de overblijfselen van vele gebouwen, waarvan men het bestaan vergeten had, aan het licht gebracht o.a. een hospitaal en kazernes waarvan, naar gezegd wordt, er juist een voltooid was toen de vesting werd opgeheven.

Een zigzagweg leidt naar den heuveltop, die weer een drietal afzonderlijke toppen heeft, en als men door de poort van het Prince of Wales bastion gegaan is, waarboven het jaartal 1793 prijkt, komt men langs de ruïnes van cantine en administratiegebouw op het excercitieterrein. Men is dan, op 650 voet hoogte, aan den voet van Fort George, den citadel, die een 70 voet hooger ligt. Daar heeft men, behalve het prachtige uitzicht op de omgeving, een aardige kijk op de in een plooi tusschen twee toppen gelegen „Hundred steps" (feitelijk 115 treden), die langs de officierskwartieren naar de officiersmess leidden en naar de „Green Tank", het drinkwater-reservoir. In den thans geheel gerestaureerden citadel is een der kazematten met stoelen en tafels voor ververschingen ingericht.

Het excercitieterrein, de „Parade Ground", weerklinkt niet langer van rhythmisch gestamp van vele voeten, noch worden hoornsignalen gehoord en de stilte op dezen uit een prachtige subtropische omgeving oprijzenden heuvel wordt thans slechts onderbroken door het vroolijk gelach van pic-nic-partijen waarvoor het hier een geliefd oord is. Buiten de vestingwerken tiert overal

welig struikgewas met heerlijk geurend myrrhe. Aandoenlijk is een bezoek aan het kleine kerkhof waar de opschriften op de zerken vrijwel uitgewischt zijn. Het is niet raadzaam zich buiten de gebaande paden te begeven hoewel een bekijken van het kolossale reservoir heel belangwekkend is. Het is in een kom met zwaar metselwerk aangelegd en kon voor vele maanden een overvloed van drinkwater bevatten; ook de verschillende opvangreservoirs en leidingen voor het regenwater — waarvan het garnizoen geheel afhankelijk was — zijn een voortdurend onderwerp van belangstelling.

Gelukkig, dat het gouvernement van het eiland steeds doorgaat met het restaureeren van dit historische plekje grond en stijgend is het bezoek van inwoners van het eiland en van toeristen, die, met de boot uit New-York aangekomen, niet nalaten deze merkwaardige heuvelvesting te bezien.

STULPMAND EN WERPNET

DOOR

JOH. F. SNELLEMAN

Langen tijd heb ik niets van het museum te Göteborg gehoord. Van de hoogst merkwaardige reeks „Vergleichende ethnographische Forschungen" van Erland Nordenskiöld zond hij mij geregeld de nummers met een vriendelijkheidje op het titelblad. Ziehier de serie, die van 1918 loopt tot 1930. Comparative ethnographical studies is de algemeene titel, en daarna: 1. An ethno-geographical analysis of the material culture of two Indian tribes in the Gran Chaco. 2. The changes in the material culture of two Indian tribes under the influence of new surroundings. 3. The ethnography of South-America seen from Mojos in Bolivia. 4. The copper and bronze ages in South-America. 5. Deductions suggested bij the geographical distribution of some postcolumbian words used bij the Indians of S. America. 6 (Part I) The secret of the Peruvian quipus. (Part II). Calculations with years and months in the Peruvian quipus. 7. (Part I) Picture – writings and other documents bij Néle, Paramount chief of the Cuna Indians, and Ruben Pérez Kantule, his secretary. Part II: by Néle, Charles Slater, Charlie Nelson and other Cuna Indians. 8. Modifications in Indian culture through inventions and loans.

Het Rijksmuseum te Stockholm, Etnografiska Avdelning, zet zijn reeks Smärre Meddelanden onverdroten voort. Ziehier: 1. Einige Details in der Ornamentik der Buschneger Surinams. 2 Die Schleuder in Afrika und anderwärts. 3. The use of stilts, especially in Africa and America. 4. Fighting- bracelets and kindred weapons in Africa. The spiked wheel-trap and its distribution. 6. Further notes ou the use of stilts. 7. The use of the hammock in Africa. 8. Did prehistoric Egyptian culture spring from a Marsh-dwelling people? 9. String figures in Africa. 10. The use of oxen as pack and riding animals in Africa; hoofd-

zakelijk van K. G. Lindblom. En dezer dagen kreeg ik van Lindblom n° 11. Two kinds of fishing implements: *a*. The plunge-basket (Stülpkorb), in Africa and elsewhere. *b*. The circular cast- net in Africa, door T. Leth en K. G. Lindblom.

De plunge- basket is wat wij de stulpmand noemen: een mandje zonder bodem dat wordt gestulpt, de grootste opening onder, over een visch die rondzwemt bij laag water; hier is bepaald bedoeld de Afrikaansche stulpmand; blijkens de kaart wordt het voorwerp gebruikt tot den 20en graad N. B.; noordelijker sporadisch. De meest gebruikelijke vorm gedoogt, dat de visscher zijn hand steekt door de boven-opening en den visch grijpt. Afwijkingen worden beschreven en door afbeeldingen toegelicht.

Een afzonderlijk hoofdstuk voert naar de stulpmanden in Azië en Europa. In Azië wordt de toestel gebruikt o.a. in Soerabaya, Atjeh en de Lampongs, centraal- Celebes, Borneo, waaromtrent de catalogus van Leiden is te raadplegen. Het opstel brengt 2 afbeeldingen van Chineezen, visschende met de mand. Een slordig exemplaar uit Californië is mede afgebeeld en 2 stuks van Nieuw-Guinea. Ik herinner mij een vlieger (Museum Rotterdam) waarmede men visch vangt op Flores; het vliegertouw loopt over een katrol boven in de mast van de roeiboot, naar den visscher; aan des vliegers staart zit een lijn vast, die haak en aas draagt aan haar ondereind; door de beweging van den vlieger is de haak voortdurend in beweging aan de oppervlakte van het water .Daarin zit meer poëzie dan in een stulpmand; maar waarin zit meer visch?

En hier is de visch die zijn eigen doodsklokje luidt. In de Beneden Saramacca, en ook wel in andere rivieren, ziet men dikwijls stokken in de modder steken, waarboven een flesch of stoop is bevestigd; daarbinnen hangt een spijker aan een draad. Aan den stok is een zetlijn gebonden; komt er een visch aan de lijn, dan wordt de visscher in zijn huisje gewaarschuwd door het tingelen van den spijker tegen den fleschwand; hij behoeft niet voortdurend op de zetlijn te letten.

Het werpnet, the circular cast-net, herinner ik mij uit mijn jongenstijd, toen er in Rotterdam nog kippen liepen bij de graanpakhuizen aan de havens; thans verboden. En eveneens zal wel zijn verboden het bevisschen van de havens met het werpnet. Zulk een net heeft een radius van verscheidene meters, 12 voet vind ik opgegeven, elders 2½ meter, heeft kleine mazen en aan den omtrek tallooze ringetjes. De visscher, neemt een van die

ringen tusschen zijn lippen, draait even om zijn as en slingert, angstig dicht aan den walkant staande, met een behendigen zwaai het net van zich af. In het water zinkt het dadelijk, het eerst de omtrek met de metalen ringen; of er iets in zit blijkt eerst bij het ophalen.

In het Museum te Rotterdam vindt men een uit Java afkomstigen gietvorm voor de metalen ringen.

Den Encycl. van West-Indië (1914—17!) vermeldt ter loops (bl.717 1ste kol.) een klein werpnet, dat „soms" wordt gebruikt in Suriname. Van de eilanden vind ik genoemd het werpnet (taraai), het meest populaire en meest gebruikte net, cirkelvormig met kleine mazen uit dun garen vervaardigd en in het midden aan een touw bevestigd, en aan den omtrek met een krans van looden kogeltjes bezwaard. De diameter wisselt van 2 tot 3 meter, op behoorlijke wijze uitgeworpen, spreidt dit net zich horizontaal uit en daar de kogeltjes snel naar den bodem zinken, wordt alle visch die zich onder het net bevindt gevangen en blijft in de mazen verward als het net voorzichtig wordt opgehaald; overal op onze eilanden in gebruik, ook in veel grooter afmetingen, met wijdere mazen voor het vangen van schildpadden (taraai di toertocca). Aldus prof. J. Boeke in zijn Encyclopaedie-artikel: Visscherijbedrijf op de Ned. W.I. Eilanden (719).

In den catalogus van de Amsterdamsche tentoonstelling van 1883 vond ik (groep I, 6de klasse) een „verzameling van Surinaam sche visschen nagebootst door galvanoplastiek". Inzender was M. R. Matthes „in Suriname". N.B. (en de waarschuwing is gepast) „de namen waardoor deze visschen zijn aangeduid, zijn meestal de Neger-Engelsche. De determinatie laat veel te wenschen over en vele geslachts- en soortnamen zijn door den afschrijver misvormd. De vraagteekens achter de Latijnsche namen zijn van den inzender, die vóór de Latijnsche namen duiden aan, dat deze zoo misvormd waren, dat de poging tot verbetering zeer onzeker is".

Toen in 1928 te Arnhem een tentoonstelling is ingericht met o.a. een West-Indische afdeeling heb ik daarover geschreven in de October-aflevering van dezen Gids, bl. 275; aan het slot de opmerking, dat ik er veel belangrijks had gevonden. Zij die er waren zullen zich herinneren den „zeetuin". Wonderlijker toestel heb ik nooit aanschouwd: al die heen en weer schommelende visschen en andere gedierten waren rechtaf vermakelijk. Was het dezelfde collectie die in 1883 te Amsterdam prijkte, „nagebootst door galvanoplastiek"?

Van Musschenbroek beweerde in '83 (Inleiding groep II 10de

klasse), dat er in West-Indië veel visch is te vinden, „doch de visscherij zelve, op Curaçao eenigszins meer ontwikkeld is in Suriname nog achterlijk". De stulpmand noemt hij (bl. 109) een „toestelletje" „geheel aan Indië alleen eigen". We weten nu beter; maar of deze toestel ook in ons land wordt gebruikt, heb ik niet kunnen vinden.

Hoe oud is het werpnet? heb ik gevraagd. Leth en Lindblom schrijven in hun opstel "Two kinds of fishing implements", bl. 45: "Its earliest employment in Africa was supposedly in Egypt, notwithstanding that only sparse illustrations of them are found from ancient Egyptian times. In our days they are used on the Nile by Arabs, and the same is the case on the shores of the Red Sea, the Palestine, and in Syria". Nu lag het toch voor de hand den Bijbel erop na te slaan in voce Visscherij. Hier is Mattheus 4 : 18 waar we ontmoeten „Simon, geseght Petrus, ende Andreas synen broeder, het net in de zee werpende (want sy waren visschers)." In een noot lezen we: „Deze zee was een groot binnenlandsch meir. Want de Hebreeuwen noemen alle grote vergaderingen van water zeën." En bij het woord net de annotatie, „Gr. werpnet." Verder lezen we over een net geworpen in de zee in Mattheus 13 : 47, in Lukas 5 : 4 en volgende, zoo ook Johannes 21 : 6 en volgende.

Hier is telkens het werpnet in actie; geen ander net werpt men in het water. Het kruisnet, de totebel, laat men zachtjes in het water dalen door de lijn te vieren waaraan het net is vastgemaakt. Er wordt mede gevischt op de pier van Scheveningen; een behendigheids-spel is 't geenszins, veeleer een nogal saai nummer in de rubriek vischvangst.

Een andere manier van visschen wordt in het Nieuwe Testament anders omschreven; in Matth. 18 : 27 lezen we: „gaet henen na de zeen, werpt den angel (uyt) ende den eersten visch die opkomt" enz.

Voor de aanwijzing van mededeelingen betreffende het werpnet houd ik mij aanbevolen. Maar zij moeten ouder zijn dan het jaar nul.

BIBLIOGRAPHIE

Het Koloniaal Weekblad. 10 Aug. '33. Rubr. Suriname. Zending en Missie. — De Roomsch Katholieke encyclopaedie. — Pensioenreglement. — Geschiedkundige sprokkels.

Rubr. Curaçao: Hof van Justitie. — Oud zeer. (Iets over de begrooting van 1929). — Boletin comercial. — De procureurs-generaal.

Id. 17 Aug. '33. Rubr. Suriname: Goudproductie. — De uitvoer. — Bacoven en tomaten. (Het plan Waller-Dragten-Alberga-Kraan). — Lepra. (Japansch geneesmiddel tegen melaatschheid). — Leger des Heils. — Volkshuisvesting. (Het Gouvernement genegen voor zijn arbeiders te Paramaribo woningen in huurkoop op te richten).

Rubr. Curaçao: Een jubileum. (De heer P. A. Euwens O.P. veertig jaar priester). — De belangen der rechtzoekenden. — De middelen.

Id. 24 Aug. '33. Rubr. Suriname: Vriendschapsbanden tusschen Nederlandsch- en Britsch-Guyana. (Bezoek van den gouverneur van Britsch-Guyana aan Suriname). — Duitsche School te Paramaribo. — De rijpere jeugd. (Voorstellen bij den gouverneur ingediend tot het tewerkstellen van een 400-tal jongens en meisjes). — Sport in Nickerie. — Boschnegers en Indianen. — De Arbeider. (8 Juli j.l. verscheen dit nieuwe orgaan van de Sur. Dem. Arbeiders Partij). — De Kom en de pers. —

Rubr. Curaçao: Middelen. — Ruil of afstand. —

Id. 31 Aug. '33. Het Informatie-Bureau der Koninklijke Vereeniging „Oost en West". (Verslag over het jaar 1932). — Kiekjes uit de West. (De geschiedenis van de Joden Savanne in Suriname).

Rubr. Suriname: Bezuiniging. — Prof. Glasenapp. — Pan American Airways. — Het eerste halfjaar. (De middelen en goudnijverheid). — Een onverschrokken zeevaarder. — Beweging onder de Britsch-Indiërs. (Verzoek om erkenning van hun eigen godsdienst en het aanstellen van een eigen voorganger). — De persbreidel. — Bacovencultuur voor uitvoer. — Aansluiting van Britsche West-Indische Koloniën. — Het Britsche Koloniale Ontwikkelingsfonds. — Geschiedkundige Sprokkels.

Rubr. Curaçao: Simpsonbaai.

De Indische Mercuur. 16 Aug. '33. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Ver. „Koloniaal Instituut". No. 81. De cultuur van Surinaamsche koffie; door Dr. C. J. J. van Hall. — *Rubr.*: *Kleine Mededeelingen*: Surinaamsche Sinaasappelen. — *Rubr. Personalia*: De Gouverneur van Suriname. — De Gouverneur van Curaçao.

Id. 30 Aug. '33. Rubr. Mijnbouwberichten en Productieopgaven: De goudproductie van Suriname. *Rubr. Kultuurberichten*: De bacovencultuur in Suriname.

De Indische Gids. Augustuus 1933. Rubr. Buitenland: Cayenne (Critiek op het Fransche verbanningsoord in Guyana).

Id. September 1933. Colbert's kolonisatieplannen in concurrentie met onze V.O.C. en W.I.C.; door A. Hallema. (Ter gelegenheid van de herdenking van Colbert's sterfdatum 1683—6 September—1933.)

De Rijkseenheid. 19 Juli 1933. Een hoofdstuk in het Surinaamsche houtbedrijf afgesloten; door Emeritus.

Id. 26 Juli 1933. Een hoofdstuk in het Surinaamsche houtbedrijf afgesloten; door Emeritus. (vervolg art.).
Id. 2 Aug. 1933. Een hoofdstuk in het Surinaamsche houtbedrijf afgesloten; door Emeritus. (vervolg art.).
Id. 16 Augustus 1933. Overbodig en schadelijk; door Emeritus. (Critiek op een artikel van den heer Menkman naar aanleiding van de openingsrede van den Gouverneur van Curaçao, voorkomende in „De Avondpost van 30 Juni '33. — *Rubr. Over Boeken*: De Surinaamsche Bank, N.V. Amsterdam. Verslag 1932. — De economische toestand van Suriname in 1932. (Verslag uitgebracht door. de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname).
Id. 23 Augustus 1933. Prof. Mr. J. C. Kielstra Gouverneur van Suriname.
Id. 6 September 1933. Vijfendertigjarig Koningschap. — *Rubr. Mededeelingen v. d. Vereeniging Indië-Nederland*: Surinaamsch Verslag 1932.

Het Vaderland. 19 Augustus 1933. Ochtendbl. De nieuwe Gouverneur van Suriname. (Biografische bijzonderheden van Prof. Mr. J. C. Kielstra en zijn visie op het Surinaamsche vraagstuk).

Id. 22 Aug. 1933. Avondbl. A. Bacovencultuur in Suriname. Nota van den Gouverneur dr. A. A. L. Rutgers.
Id. 31 Aug. 1933. Avondbl. C. Werkmogelijkheden in Suriname; door G. J. Baron van Hoevell en A. M. Verheul.
Id. 12 Sept. 1933. Avondbl. B. De toestanden in de kolonie Curaçao. (Onderhoud door Gouv. W. Th. van Slobbe toegestaan aan de Pers: De malaise in Curaçao sterk gevoeld. — De begrootingen sluiten.
De belastingen in Curaçao vrij laag. — Concurrentie met Venezuela. — De haven van Curaçao. — Orde en rust laten niet te wenschen over. — Plannen. — Feest in Curaçao: In 1934 zullen Nederland en Curaçao 300 jaar één zijn. — Beantwoorde vragen.
Id. 13 September 1933. Avondbl. B. Rubr. Suriname: Strafbaarstelling van smalende Godslastering. — Het plan tot hervatting der bacovencultuur. (De Sur. Landbouwer heeft zich uitgesproken tegen het plan van den Gouverneur; daarentegen hebben de Koloniale Staten van Suriname, de Kamer van Koophandel en de Vereeniging Bharat Oeday hun adhaesie betuigd inzake de hervatting der bacovencultuur). — Het Regeeringsbeleid in Suriname. (In de West van 28 Aug. j.l. oefent het lid der Kol. Stat. H. Kraan critiek uit op den aanval van den hr. Putscher op het beleid van Gouv. Rutgers). — Uitvoer van tomaten, enz.

Onze Overzeesche Gewesten. 23 Juli 1933. Rubr. Suriname: Exorbi-

tante maatregelen in Onze West. (Ontwerp verordeningen inzake revolutionnaire woelingen, enz.).

Id. 27 Aug. 1933. Overbodige en Schadelijke critiek; door W. R. Menkman. (Antwoord op critiek van Emeritus in de Rijkseenheid van 16 Aug. 1933). — *Rubr. Suriname*: Uit Guyana ontvlucht. (Thans „heerscher" over een eiland). — Bacovencultuur. (Exportmogelijkheden. Nota van ex-gouverneur dr. Rutgers). — Een waaghals vertrokken. — Moord in Commewijne.

Alg. Handelsblad. 24 Juni '33. Ochtendbl. Emigratie naar Suriname? door A. V. (In dit „Ingezonden" wekt schrijver jong, werkeloos Nederland op bij de regeering om steun aan te kloppen voor uitzending naar Suriname om zich in het landbouwbedrijf een bestaan te verschaffen en te pogen van Suriname iets te maken.

Naar aanleiding van dit schrijven waarschuwt de West-Indische medewerker van het blad ernstig tegen een onvoorbereide emigratie).

Id. Surinaamsch beleid. I 25 Juni '33. Ochtendbl. II 6 Juli '33. Avondbl.

De Ingenieur. 28 Juli 1933. Jaarverslag omtrent Publieke Werken uitgevoerd in 1932 in de Vereenigde Staten van Venezuela, door ir. W. Kamp.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Juni '33. Sinaasappelen uit Suriname, door W. Spoon. *Rubr. Kleine Bijdragen*: Suriname. (Een financieel overzicht uit de „ambtelijke gegevens" over het jaar 1932, door F. Oudschans Dentz).

Economische statistische berichten. 9 Aug. '33. De uitvoer van Nederlandsche boter naar Nederlandsch Oost en West-Indië, door Ir. W. Spoon.

Bull. Landb. Proefstation Suriname 51 p. 3 (1933). Müller, H. J. I· Onderzoek naar de verzouting van het polderwater en de gronden van enkele Sur. plantages. II Onderzoek Chloorgehalte van de Nickerierivier bij Paradise van Maart '31—Maart '32.

Handelsberichten 10 Aug. 1933. Brazilie (Invoerrecht papier voor sinaasappelenexport. — Curaçao. (scheepvaart).

Geneeskundig Tijdschrift voor N. I. 13 Apr. 1933. Iets over Bilharzia op de Bovenwindsche eilanden W. I.; door dr. J. Emanuels.

Dominicus Penning. Afl. 108. Uit de Missie van Curaçao: Katholieke gebruiken op de West-Indische eilanden (vervolgart.); door p. fr. B. A. Schipper. — Grooten onder de menschen. — Schoolinspectie; door Pater Latour, O.P.

Petrus Donders. September-aflevering 1933. Uit de Majella; door Zuster Engelmundis. — Alweer bruiloft op Rajpur. — Van het R. K. Jongelingen-Patronaat; door A. J. Hilgen, C.ss.R., Directeur van het Patronaat. — Uit „De Surinamer": Schitterend geslaagd Triduum. — Vierde Lustrum. 1913—14 Juli—1933. (Het twintigjarig bestaan van de Vlechtschool van het Maria-Patronaat).

BOEKEN EN BROCHURES.

De Commercie-compagnie te Middelburg van haar oprichting tot het jaar 1754; door Adriaan Wisse. (Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Letteren en Wijsbegeerte, 28 April 1933). Drukkerij Fa. Schotanus & Hus, Utrecht.

Encyclopaedie der Karaïben, behelzend taal, zeden en gewoonten dezer Indianen; door W. Ahlbrink, C. ss. R. Geïll. door E. la Rose, teekenaar v/d opnemingsdienst te Paramaribo. Verkrijgbaar bij de administratie „Petrus Donders", Keizersgracht 218 Amsterdam. (prijs *f* 25).

The European Nations in the West-Indies 1493—1688. bij Arthur Percival Newton M. A. D. Litt. F. S. H. Rhode Prof. of Imperial History in the University of London.

South American Handboek 1933, 10de Uitgave.

The Gibraltar of the West-Indies. A. Chapter from British Imperial History, door G. H. King, I. S. O. Uitg. door the West India Comittee.

Export naar Zuid-Amerika, Midden-Amerika, West-Indië. Uitgave N.V. Hollandsche Bank voor West-Indië te Amsterdam.

The manufacture of cane sugar, door Llewellijn Jones & Fred. Scard. 2de druk, geïll. 25/–. W. I. Committee 14 Trinity Square London. E. C. 3.

Sugar, by the late George Martineau. C. B. Revised by F. C. Eastick. London. Sit Isaac Pitt & Sons Ltd. 3/–.

Conception Island or the Troubled Story of the catholic Church in Grenada. B. W. I. door Raymund Devas. O.P.M.C.

Prof. Mr. J. C. KIELSTRA
Gouverneur van Suriname

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD UIT MIJN DAGBOEK VAN 1921

DOOR

L. JUNKER

II

Reeds vroeg in den ochtend van den volgenden dag, den 19den April, ging ik met Hokahing, den tweeden mij vergezellenden arbeider, op stap; hij zou de gewijzigde orders aan Sijlman overbrengen en daarna terugkeeren. Voor alle zekerheid nam hij zijn hangmat mede, want de mogelijkheid bestond, dat hij zich eerst in den namiddag van zijn opdracht zou kunnen kwijten en het voor den terugmarsch te laat zou worden. Toen we den heuvel afgedaald waren, waarop het kampement stond, liep de weg over eenige honderden meters door een nagenoeg opgedroogde, kleine kreek, welke, te oordeelen naar de vele grint- en steenhoopen, herhaaldelijk door gouddelvers onder handen genomen moest zijn. Daarna liep het kaarsrecht door het bosch gehouwen tracé over heuvels met zacht glooiende hellingen en breede plateaux. De houtopstanden maakten een zeer goeden indruk; boomen van grooten omvang waren geen zeldzaamheid; vooral viel de rechte groei op, terwijl het onderbosch meestal uit palmen bestond. Wij hadden ongeveer vier kilometers in de lijn geloopen, toen wij voor eene vrij groote kreek terecht kwamen. De lijnkappers hadden een boom geveld en er overheen laten vallen, waardoor een stevige brug verkregen was. Juist wilde Hokahing den voet op de brug zetten, toen in de monding van het tracé, aan den overkant van de kreek, plotseling een jaguar opdook. Hij keek een oogenblik naar ons, doch voordat wij de geweren in den aanslag konden brengen, verdween het dier met een sprong in het struikgewas. Dergelijke ontmoetingen behooren in het binnenland van Suriname geenszins tot de zeldzaamheden; in sommige streken komt men dikwijls een lid van een der negen in de kolonie voorkomende soorten van het geslacht Felis tegen; zelden echter

gelukt het, een van hun mooie vellen machtig te worden. Bijna altijd vlucht de tijger, de voor de groote katten algemeen gebruikelijke naam, met de grootste haast, wanneer hij den mensch tegenkomt. Zelfs de puma of roode tijger, die algemeen als zeer gevaarlijk wordt beschouwd, maakt hierop geene uitzondering. Ik schoot eens een puma aan, het beest viel, sprong echter weer op en maakte zich uit de voeten, voordat ik hem een tweede lading kon geven. De jaguar zoowel als de puma sluipen den mensch wel achterna, wanneer deze honden bij zich heeft; op het vleesch dezer huisdieren zijn de boschkatten n.l. zeer belust. Er zijn enkele jagers, die hun honden weten te dresseeren, om de katten op te sporen en aan te vallen; de meeste honden echter worden beangst, zoodra zij op het versche spoor van een tijger stooten.

Even voordat wij de kreek hadden bereikt, meende ik een ouden weg, welke onze lijn in eene schuine richting kruiste, te hebben opgemerkt. Nadat Hokahing in de lijn verdwenen was, keerde ik naar het kruispunt der twee tracés terug. Bij nader onderzoek bleek, dat ik met een vroeger breeden en veel beloopen weg te doen had. Ik besloot het meer in noordelijke richting verloopende gedeelte van het oude pad een eind op te loopen. Hoe dieper ik het bosch binnendrong, hoe duidelijker de weg werd. Plotseling viel mijn oog op een verschen kap in de schors van een boom. De wonde kon hoogstens drie maanden oud zijn; bij bevoelen bleek het uitgestroomde hars nog buigzaam te zijn. Ik keek scherp rond en ontdekte toen in de oude lijn nog eenige vermoedelijk door een kapmes weggeslagen takken en toppen van in de oude lijn weder opgegroeide boompjes. Hier waren drie à vier maanden geleden menschen geweest, die niet van uit Centraalplacer, doch van een stroomafwaarts van dit placer gelegen plaats naar hier waren doorgedrongen, om naar goud te zoeken. Met andere bedoelingen, of om balata te tappen, zouden menschen zich niet in deze wildernis wagen. Mij zekerheid willende verschaffen, liep ik de oude lijn verder op en kwam weldra aan eene kleine kreek. Ik keek scherp naar een kepi, dat is een pad, dat gewoonlijk voor eene enkele gelegenheid wordt gekapt; de Indianen breken meestal slechts takken, wanneer zij tusschen de gewone jachtpaden het woud indringen, en noemen een dergelijk hulppad een kepi. Deze weg leidde echter over de kreek heen en nog geen tien passen van de kreek verwijderd, zag ik een gescheurde, ongeveer acht voet lange plank liggen, en even verder viel ik bijna in eene prospectiekuil. Nu wist ik dat hier stroopers hun slag hadden geslagen; men had met den longtom gewasschen en blijkbaar had de strooptocht, vermoedelijk

door onderhuurders van Pepita of Drie Gebroeders uit ondernomen, goed betaald. Langs de kleine kreek, welke hier om den voet van eenen heuvel kronkelde, lag over eene lengte van bijna honderd meters steenhoop aan steenhoop. Teneinde den lezer in de gelegenheid te stellen zich omtrent het gouddelven van den kleinen man een goed begrip te vormen, zal de wijze van werken in het kort beschreven worden.

Het gouddelven begint met het prospecteeren. Hieronder wordt verstaan het zoeken naar goudhoudende lagen, welke het delven loonend kunnen maken. De prospector begint met een lange, ijzeren priem een bank te toetsen. Hij zoekt naar den gravel, de steen of grintlaag welke onder de bank, d.i. de vlakte tusschen een heuvel en een kreek, bedolven ligt. Deze steenlagen zijn de beddingen van vroegere kreeken en afwateringen van heuvels en bergen. Wanneer de gravel gevonden is, worden kuilen gegraven en daarmede in de lengterichting van de steenlaag doorgegaan, wanneer geen of geen gunstig resultaat wordt verkregen. Het goud wordt verkregen door het wasschen van grond uit de bedolven kreek, den bodem van de kuil, in de baté. Deze is eene ronde, ondiepe, blikken schotel met eene diepte in het midden. De gouddelver vult de baté en draait deze aan de oppervlakte van het water zoodanig dat aan de linker zijde telkens water in, en aan de rechter zijde water uitloopt. Met het uitloopende water wordt het zand uitgespoeld, terwijl de steenen met de handen verwijderd worden. Langzamerhand verdwijnen de vaste stoffen uit de baté; slechts een fijn zwart zand, door de gouddelvers kruit genoemd, blijft achter. Het is fijnkorrelig magneetijzer, dat zeer voorzichtig verwijderd moet worden, daar anders het goud, dat als het zwaarste bestanddeel van de rest der vaste stoffen in de diepte van de baté is komen te liggen, mede weggespoeld wordt. Wanneer na eenige malen wasschen telkens een gram of meer goud in de baté achterblijft, dan wordt de exploitatie der vindplaats voor een groep gouddelvers van vier personen loonend geacht.

In den vervolge wordt de gravel door afgraving van de bank over een oppervlakte van ongeveer drie bij vier meters blootgelegd en de wateraanvoer geregeld. In de door de afgraving verkregen kuil wordt daarna de longtom opgesteld. Dit is een vierkante, aan beide einden open trog van ongeveer drie meters lengte en een meter breedte. Het instrument, zooals de gouddelver den longtom noemt, rust op stevige stokken en wordt aan het achtereinde afgesloten door eene schuin geplaatste ijzeren zeef. Achter deze, een ijzeren plaat met gaten van een halve duim diameter,

wordt de box, een longtom in miniatuur, geplaatst. De box loopt naar achter schuin toe en is op den bodem van twee dwarslatten voorzien. Achter de eerste wordt het kwikzilver uitgestort, dat het vrijkomende goud moet vasthouden.

Een gouddelver maakt met een houweel den grond in den bodem van de put los en gooit dezen met een schop in den longtom. Twee anderen werken het materiaal in het stroomende water om en verwijderen de steenen. De opgeloste klei, het zand en de goudkorrels worden door het stroomende water door de gaten in de ijzeren plaat gevoerd en het goud, als het zwaarste bestanddeel in het mengsel, wordt door het kwikzilver opgevangen en geamalgameerd. Iederen namiddag wordt het amalgama weggenomen en eens in de week wordt het in een tegel verdampt, waarin dan het zuivere goud achterblijft—.

Hokahing keerde eerst den volgenden dag uit de lijn terug. De boschwachter die de leiding had, had het noodig geacht de Tossokreek over te steken, de andere boschwachter en twee arbeiders lagen ziek in het hoofdkamp aan de Tossokreek. De arbeiders die de lijn verbeterden, waren des namiddags naar het hoofdkamp teruggekeerd; zij hadden verteld, dat de boschnegers reeds met den aanmaak der corjalen begonnen waren. Mijn orders zouden den volgenden dag naar het zuidelijkste kamp, van waaruit de boschwachter Sijlman den aanleg van het tracé leidde en waar de booten werden vervaardigd, worden doorgezonden. Omdat ik door de gewijzigde omstandigheden toch te veel werkvolk in de lijn had, besloot ik de zieken met Lotion naar Paramaribo op te zenden. Met het oog hierop werd Bottse den volgenden dag naar het kamp „Atohosso", het Negerengelsche woord voor hospitaal, waarmede de arbeiders dit gedoopt hadden, gezonden om de zieken naar den waterkant te geleiden. Ik hield mij met Hokahing, die een uitstekende boomkenner is, tot de aankomst van onze lading, de reserve-voeding, met opnamen der houtopstanden bezig.

Op Vrijdag arriveerden de zieken in het kamp aan de Sarakreek; geen hunner had koorts. Zij beweerden dysenterie gehad te hebben; malaria had zich tot nu toe in het geheel niet voorgedaan. Hiermede werd mijn op ondervinding gegronde overtuiging, dat de Surinaamsche bosschen, zoolang zij onbewoond zijn, geen malaria veroorzaken, bevestigd. Zeer duidelijk is dit bij de wetenschappelijke expeditie naar het Wilhelminagebergte tot uiting gekomen; malaria kwam gedurende het geheele jaar niet voor. De medicus der expeditie fungeerde dan ook wegens gebrek aan werkzaamheden als magazijnmeester. Malaria krijgt men

altijd in de volkplantingen, de boschnegerdorpen en de vestigingen der creolen aan de bovenrivieren. Infectie wordt slechts door methodische prophylaxe voorkomen; iedere verwaarloozing daarvan, gedurende en na het oponthoud op deze plaatsen, wreekt zich in den regel door malaria-aanvallen.

Op den Zaterdagochtend dezer week trok ik met Hokahing al vroeg op de jacht. Reeds tegen tien uur waren wij met twee pakira's, een klein soort boschvarken, en een brulaap als jachtbuit in het kamp terug. Toen ik voor het nemen van een bad naar de kreek ging, hoorde ik pagaaislagen stroomafwaarts, en groot was mijn verwondering, toen ik even daarna een corjaal met Lotion aan het stuur den hoek zag omvaren. Nadat de boot gemeerd was, deelde Lotion mij mede dat hij iederen dag, van zes uur des ochtends tot donker worden, had gevaren, omdat hij zoo spoedig mogelijk naar zijn dorp aan de rivier moest terugkeeren; een familielid van hem was ernstig ziek. Hij verzocht daarom, direct na het ontladen van de boot weer te mogen vertrekken; en zoo geschiedde het. Precies om half elf stiet de corjaal van den wal, de zieken schenen in het geheel niet meer ziek te zijn. Lotion en zijn makkers waren verheugd over de terugvracht, en in het bijzonder over de „switie moffo", den brulaap. Alle dierlijk voedsel wordt in het negerengelsch zoo genoemd. Buitendien had ik voor het geheele reisgezelschap nog een van de geschoten varkens in de boot laten brengen. Voor ons drieen hadden wij meer dan genoeg aan het andere beest, temeer daar bijna iederen dag een anjoemara, de heerlijkste zoetwatervisch, in een van de springfuiken gevangen werd.

Ik had de dragers op den volgenden dag, Zondag, besteld. Maandagsochtends zou de boschtocht een aanvang nemen. Met ons zessen marcheerden wij op den vastgestelden tijd af. Na anderhalf uur flink doorstappen, bereikten wij de waterscheiding tusschen de Suriname en de Marowijne. De eerste berg, dien wij overtrokken, welks zeer steile, met rotsblokken bezaaide helling voor de dragers groote moeilijkheden opleverde, is meer dan 300 meters hoog. Mijn arbeiders, die, zooals de Surinamers in het algemeen, voor ieder bijzonder in het oog vallend punt, voor ieder eigenaardigheden vertoonend of bijzondere moeilijkheid opleverend terreingedeelte direct een toepasselijke benaming vinden, hadden den berg „dede betere libi", de dood is beter dan het leven, gedoopt. Met 40 à 50 kg. gewicht op den rug is het dan ook geene kleinigheid om tegen dergelijke hellingen van 45 tot 60 graden op te klimmen. Terwijl ik mij op een omgevallen boom

neerzette, om wat uit te blazen, verscheen boven mijn hoofd een troep groote spinapen, kwatta's, zooals zij in Suriname genoemd worden, die nieuwsgierig op den blanken indringer neerzagen. De boschnegers zullen nooit nalaten op deze apen, wier vleesch door hen bijzonder hoog wordt geschat, jacht te maken; twee jaren vroeger kon ik mij, aan de Pikionrio vertoevende, hiervan overtuigen. Ik had drie kwatta's geschoten en een van de mij vergezellende boschnegers keerde met twee pingo's, de groote soort boschvarkens, uit het bosch terug; den volgenden dag zouden zij naar de woonplaats van den granman terugkeeren. Toen de boschneger de geschoten apen had gezien en gehoord had, dat ik deze had geschoten, draaide hij gedurende langen tijd om mijne hut heen, waarin ik in mijn hangmat lag. Eindelijk vatte hij een besluit op, en, onder mijn afdak komende, stelde hij mij voor de apen tegen de pingos te ruilen. Hij verbond aan dien ruil slechts één voorwaarde: ik zou morgen op Sidomopo niet mogen vertellen, dat ik de apen geschoten had. Den volgenden namiddag kwamen wij op het dorp van den granman aan en Wetticensi, zoo heette de boschneger die de beesten met mij geruild had, kreeg een ovatie van de vrouwen.

Een voor een, allen geheel buiten adem, kwamen de arbeiders op den top van den berg aan en lieten de moetéte, den uit sterke lianen gevlochten draagkorf, van den rug glijden; wat rust hadden zij hoog noodig. Wij daalden langs eene zacht glooiende helling den berg af en daarna begon de klimpartij weder; de helling van den tweeden berg bleek echter niet steil en gemakkelijker te beloopen te zijn. Plotseling maakte de weg een scherpe bocht naar het noorden toe; ik zag, dat de lijn, oorspronkelijk in de goede richting uitgezet, hier, vermoedelijk om een hindernis te ontgaan, omgelegd was. Ik volgde kepi en na eenige passen gedaan te hebben, ontrolde zich geheel onverwacht voor mijn oog een eenig mooi panorama. Vóór mij lag een door schitterend zonlicht overgoten golvende, groene zee. Een aan beide zijden met goud omboorde, breede, donkerblauwe streep; een lang, naar het zuiden verloopend dal, waarin de zon nog niet was doorgedrongen, scheidde twee bijna evenwijdige, ver naar het zuiden zich uitstrekkende heuvelreeksen, welker laatste toppen, aan hun voeten door wazige nevels omwonden, in de lucht schenen te zweven. Een dergelijk uitzicht kan men in het bergland van Suriname slechts op weinige punten genieten; meestal wordt uitzicht eerst door het weghakken van boomen verkregen. Ik genoot dan ook van de zeldzame gelegenheid en vergat de arbeiders, die intusschen doorge-

loopen waren, geheel. Eerst toen ik vlak voor mijn voeten den gapenden afgrond van een ravijn opmerkte, keerde ik tot de werkelijkheid terug en begreep waarom de lijn omgelegd was moeten worden. Ongeveer een uur later haalde ik de dragers weer in; het tracé liep, nadat de hoogten, welke de waterscheiding tusschen de genoemde groote stroomgebieden vormen, waren overschreden, door heuvelland met mooie open bosschen en rijke houtopstanden. Ik liep weer aan het hoofd; meermalen moest ik mij bedwingen, om geen gevolg aan de neiging te geven, van den marsch een jachtpartij te maken. Fazanten en patrijzen liepen en vlogen voortdurend in de lijn, apen waren in de onmiddellijke nabijheid te hooren en in een groot gedeelte van het bosch werd de lucht verpest door den scherpen stank die de groote boschvarkens verspreiden. Een heuvel afdalende, kwam het tegen de helling opgerichte kampement, geheel onverwacht uit het halfduister van het oerwoud opduikende, in het gezicht. Wij hadden dus over den weg bijna vijf uren gedaan en daarnaar schatte ik den afstand tusschen Sara en Tossokreek op tien à elf kilometers.

In het kampement wachtte een boodschapper uit de werkplaats op mij. De in aanmaak zijnde corjaal schoot goed op en bij nadere verkenning was gebleken dat de kreek, stroomafwaarts van de werkplaats gelegen, over een groot gedeelte door daarin gevallen boomen voor eene geladen boot groote moeilijkheden zou opleveren. Sijlman had daarom de lijn met nog ongeveer zes kilometers verlengd en in den loop der week zou het eindkamp op een zeer goed gelegen plaats aan de kreek ingericht worden.

Het verbeteren der lijn tusschen kamp Atohosso en de werkplaats nam drie dagen in beslag; in den vroegen ochtend van den 29sten. April verlieten wij dit kamp en marscheerden naar de werkplaats. Toen wij aldaar tegen twaalf uur aankwamen, waren alleen de drie boschnegers aanwezig. De corjaal naderde zijn voltooiing; men hoopte den volgenden dag te kunnen branden. De brandstof, bladeren van de maripapalm, werd onder een loods boven een zacht vuur gedroogd en was voor het gebruik gereed.

De aanmaak van een corjaal vereischt, in het bijzonder wanneer deze gedurende den regentijd afgewerkt moet worden, groote zorgvuldigheid en kunde. Is de voor het doel geschikte boom geveld, dan wordt de stam in de eerste plaats op de gewenschte lengte bekapt. Daarna wordt de ruwe vorm der toekomstige boot daaruit gehouwen; vervolgens wordt de stam uitgehold. Dit heeft met rechte bijlen en halfronde en holle dissels plaats. Hoofdzaak is dat de zijden en de bodem niets in dikte van hout ver-

schillen, daar anders de boot gedurende het branden scheurt. Hoe meer de corjaal zijn voltooiing nadert, hoe grooter zorgvuldigheid betracht moet worden. Gedurende het laatste stadium van afwerking wordt ook de schaaf gebruikt. Voortdurend wordt de boot met beide handen, een hand binnen en de andere buiten boord, betast en de juiste, op alle plaatsen gelijke dikte van het hout beoordeeld. Wordt tenslotte geacht, dat de boot voor veilig branden voldoende afgewerkt is, dan wordt hiertoe overgegaan. De corjaal wordt met zijn binnenste naar onderen op eene ongeveer twee voeten hooge stellage geplaatst en de droge bladeren en het fijne hout daaronder opgestapeld. Wanneer deze stapel aangestoken wordt, brandt hij met een zich snel verspreidende vlam, met een korte doch groote hitteontwikkeling. Onder den invloed der hitte zet het natte hout zich uit; de corjaal gaat open. Nu wordt de boot vlug omgedraaid en wordt met behulp van te voren voor dit doel gekapte stokken de gewenschte vorm aan de boot gegeven. Deze stokken van verschillende lengte worden zeer voorzichtig tusschen de beide boordwanden gedreven; het tijdelijk buigzame hout werkt mede en maakt het mogelijk dat de bewerker van den corjaal binnen zekere grenzen naar eigen goeddunken den vorm van het vaartuig kan regelen.

Ofschoon de boschnegers hard doorwerkten, kwam de boot eerst laat in den avond van den volgenden dag gereed. Zij waren te weten gekomen, dat de expeditie eene boschnegeraangelegenheid tot doel had; in geen geval wilden zij hulp bij eene eventueele actie tegen een anderen stam verleenen. Daarom wilden zij zoo spoedig mogelijk terug naar de Surinamerivier. Een ontmoeting van leden der beide stammen, die in de vrachtvaart met elkaar concurreeren, zou de uitvoering van mijn opdracht òf geheel verhinderen, òf in hooge mate kunnen bemoeilijken. Ik had er daarom groot belang bij, dat te verhinderen, en ervoor zorg te dragen dat de Saramaccanen zoo spoedig mogelijk uit het gebied der Aucaners verdwenen. Reeds op de doorreis te Kabelstation had een hoofd van een der dorpen onder voorwendsel van ziekte van een kind een der boschnegers, die met Sijlman waren vertrokken, terug laten roepen.

Het branden van den corjaal had, dank zij de getroffen voorzorgsmaatregelen, een zeer goed verloop. Nadat de laatste stokken, welke den vorm der werkelijk mooie boot volmaakten, waren geplaatst, rekende ik met de boschnegers af. Ik wist dat een van hen, die aan den boschwachter den naam van Kalfoe had opgegeven, in werkelijkheid Abinte heette. Nadat wij afgerekend hadden,

vertelde ik aan Kalfoe, dat ik op Kabelstation Asodro, een Saramacaansch hoofd, had ontmoet, die me verzocht had Abinte terug te zenden, terwijl de kapitein toch weten moest dat Sijlman niemand van dezen naam had aangenomen. Kalfoe, alias Abinte, luisterde goed naar mijn verhaal, zeide echter niets, doch even over negen verdween hij reeds in het tracé, in gezelschap van zijn twee stamgenooten.

In den loop van den dag werden de latten, het stuur en de zitbanken in den corjaal aangebracht en de houtskool uitgekrabd. Den volgenden dag bracht ik de boot met eenige arbeiders naar het eindkamp. Ook werd op dien dag alles voor de reis naar de Tapanahony geregeld.

De expeditie was nog tien koppen sterk. Op de reis zouden mij de boschwachter Sijlman, mijn kok Bottse en de arbeiders Hokahing en Sam vergezellen. Sam was een Saramaccaan, die onder de creolen woonde en den naam van Morgenrood had aangenomen. Reeds om zes uur in den ochtend van den derden Mei werd naar het eindkamp afgemarcheerd en om negen uur werd onder hoera-geroep der achterblijvenden van wal gestoken. Sam stuurde achter en Hokahing vóór. Bijlen en kapmessen lagen voor onmiddellijk gebruik gereed; spoedig zouden zij voortdurend noodig zijn. Telkens moesten in de kreek gevallen boomen en afgebroken takken worden opgeruimd. Het verwonderde mij, dat, ofschoon gedurende de laatste dagen geen regen was gevallen, de gemiddelde waterstand stationnair bleef. Den volgenden dag kwam ik de oorzaak van dit voor bergkreeken ongewone verschijnsel te weten; de waterstand in de Tapanahony was buitengewoon hoog en hierdoor werd het water in de kreek opgestuwd. Deze bleef ook haar breedte, ongeveer veertig meters, bijna constant behouden. Het landschap was eenig mooi; heuvels met zacht glooiende hellingen, waarop de machtige kruinen der groote boomen, wier slanke stammen als reuzenpijlers boven het dak der palmboomen uitkwamen, een bosch óp het bosch opbouwden. Groote blauwe vlinders en groene ijsvogels, wier vleugels in de in het halfduister van het oerwoud zoekgeraakte zonnestralen nu en dan schitterend opflikkerden, verlevendigden de geheimzinnige stilte, door welke wij met bijna onhoorbare pagaaislagen gleden.

Eene scherpe bocht omvarende, welke den stuurlui der boot het uitzicht had benomen, zaten wij eensklaps op een in de kreek gevallen boom, boven welks stam slechts eenige centimeters diep water stroomde, vast, en het had weinig gescheeld of de corjaal was omgeslagen. Allen uitstappen, klonk het commando. Toen

we allen op den boomstam hadden plaats genomen, moest Bottse zich in de kreek laten glijden om den voorsteven der boot boven water te houden, wanneer deze naar voren over den boomstam werd geschoven. Naast den stam reikte hem het water tot onder de armen. Toen de corjaal een flink eind vooruit schoot, week Bottse vlug uit, doch hierbij viel hem ongelukkigerwijze de hoed van het hoofd. Hij wilde dien grijpen en daarbij verdween hij, die niet zwemmen kon, voor onze oogen in het water. De corjaal werd losgelaten, wij stonden allen rechtop te kijken, waar de drenkeling aan de oppervlakte van het water zou verschijnen. Daar dook aan den rechter oever, wel dertig meters van ons af, een zwart voorwerp op, tegelijkertijd konden wij zien, dat Bottse een boomwortel te pakken had gekregen en toen hij ons blazend zijn koddig verdraaid gezicht toekeerde, barstten wij allen niettegenstaande den ernst der situatie, in een schaterlach uit.

Omstreeks vier uur in den namiddag begonnen wij naar een geschikte legerplaats uit te zien. Een platte, in de kreek uitloopende rots bood ons een goede gelegenheid aan. Daar het zich niet liet aanzien, dat het zou regenen, werden de hangmatten gewoon tusschen boomen opgehangen. Den volgenden ochtend vertrokken wij reeds om zes uur. Ik had laten koken, doch overigens kon geen regeling voor dien dag getroffen worden; alles moest aan het toeval, aan de ontwikkeling der gebeurtenissen worden overgelaten. Wij passeerden twee stroomversnellingen; daarna werd de kreek aanmerkelijk breeder, de oevers laag en dicht begroeid. Nadat aan den rechteroever de uitmonding van een wel vijftig meters breede kreek was voorbijgevaren, werd de Tossokreek meer dan honderd meters breed. Tegen tien uur rees recht vooruit een groene muur uit het water, daarna weken de oevers der kreek rechts en links uiteen en verdwenen tenslotte; wij waren op de Tapanahony. Er liep een flinke stroom; de groene muur bleek een groot eiland te zijn, dat aan onze rechterzijde verdween; wij voeren thans op den meer dan een kilometer breeden stroom. Heel ver van ons af, aan den rechter oever der rivier, flikkerde telkens iets met regelmatige tusschenpoozen op. Het moest de weerkaatsing van een „parel" zijn; den corjaal, welke daar voortbewogen werd, konden wij tegen den donkeren achtergrond niet zien. Ik liet op het verschijnsel aanhouden; het was van belang zoo spoedig mogelijk contact met de boschnegers te verkrijgen. Terwijl wij den oever naderden, hoorden wij bijlslagen aan den wal; ook konden we even later een gemeerde corjaal zien. Toen wij bij dezen aankwamen, zag ik een goed onderhouden voetpad, dat het bosch

inliep en tegelijkertijd hoorde ik de bijlslagen dicht bij den weg. Ik liet aanleggen, stapte aan den wal en liep het pad op. Nog geen honderd meters van den waterkant af kwam ik aan een open plek. Een boschneger, met den rug naar mij toegekeerd, hieuw met een dissel hout uit een stam; hij werkte aan een in aanbouw zijnden corjaal. Hij richtte zich op en draaide zich kalm om toen ik hem aanriep, doch toen hij zoo onverwachts een wit gezicht te aanschouwen kreeg, schrok hij zeer. Toen hij wat van zijn schrik hersteld bleek te zijn, vroeg hij: Waar kom je vandaan? Lakoniek antwoordde ik: Uit het bosch.

Hierop volgde de vraag van den boschneger waarheen ik ging, waarop ik hem beduidde, dat ik het voornemen had den granman Amakti een bezoek te brengen. Hij beweerde dat dit zonder meer niet kon; in de eerste plaats zou mijn bezoek aangekondigd moeten worden, overigens zouden nog heel wat voorbereidingen getroffen moeten worden, voordat ik te Drietabbetje voet aan wal kon zetten. Ik vroeg den boschneger of hij mede naar den waterkant wilde gaan, om mijne boot te zien; hij knikte toestemmend en volgde mij. Aan den waterkant wees ik naar den corjaal en legde den boschneger uit, dat ik onafhankelijk van eenige hulp mijn doel kon bereiken. Intusschen kwam de boschneger, wiens corjaal wij hadden gezien, of beter gezegd waarvan wij de pagaaibeweging hadden gadegeslagen, ter plaatse aan. Hij stapte aan den wal en de twee bespraken de situatie. Ofschoon zij op zij waren gegaan en zacht met elkander spraken, had Hokahing genoeg opgevangen om te kunnen beoordeelen hoe zich de dingen vermoedelijk ontwikwikkelen zouden. Ik was ervan overtuigd dat het voor de uitvoering van mijn opdracht het beste zou zijn, wanneer ik de gebruiken der boschnegers, voor zoover hun naleving niet rechtstreeks tegen de uitoefening van het gezag indruischte, zou eerbiedigen. Drietabbetje, de woonplaats van het grootopperhoofd, lag op een van de talrijke eilanden en zonder geleide moest het als twijfelachtig beschouwd worden, of ik het dorp zou vinden. Ook moest ik met onze persoonlijke veiligheid rekening houden. In geen geval echter wilde ik den boschnegers zonder slag of stoot hun zin geven.

Nadat de beide boschnegers hun beraadslaging beëindigd hadden, kwamen zij naar mij toe en de oudste, de man dien ik het eerst had aangetroffen, zeide: Ik ben Matantoe, een familielid van den granman. U moet hier blijven; wanneer u verder waart doorgeloopen, zoudt U de hutten van Matantoekondre gezien hebben; daar kunt u verblijf houden, totdat de granman toestem-

ming heeft verleend om verder te reizen. Ik zal persoonlijk naar Drietabbetje varen, daarom moet ik weten hoe U heet en met welke bedoelingen U naar den Tapanahony is gekomen.

Hierop antwoordde ik: Ik ben de persoon, dien de Saramaccanen Joenkoessoe noemen. De gouverneur heeft mij gezonden om met Amakti over de werkstaking te spreken. Ik zal doen wat mij is opgedragen, daarom reis ik door en blijf niet hier.

Matantoe zeide, dat ik den weg naar de woonplaats van den granman niet zou vinden, en omdat in deze bewering in zekeren zin ook eene bedreiging schuilde, nam ik eene list te baat. Ik haalde mijn compas te voorschijn, wees met de hand de algemeene richting aan en zeide dat de obia der blanken mij den rechten weg zou wijzen en mij veilig naar Drietabbetje zou brengen. De jongere boschneger, die, zooals ik later vernam, Yscream heette, zeide daarop: „A sabi", d.i. hij weet den weg.

Matantoe weifelde; hij wist niet wat hij moest antwoorden; daarom kwam ik hem te hulp en stelde voor: Wij reizen samen, ik blijf op het dorp Kisaai terwijl gij, Matantoe, naar Drietabbetje doorreist; ik wil den granman niet onverwachts overvallen; gij meldt hem daarom mijne aankomst en verzoekt den granman namens mij, dat hij eene boot zendt om me af te halen. Ik zal te Kisaai twee uren wachten; heb ik na afloop daarvan geen bericht ontvangen, dan vaar ik door naar Drietabbetje.

Mijn voorstel viel in goede aarde; binnen korten tijd was Matantoe met een koffertje, lantaarn en geweer terug en stapte hij in zijn boot. Ik vroeg aan hem, of hij bezwaren had mij in zijn corjaal te nemen; neen, integendeel, hij gevoelde zich geëerd door mijn verzoek. Reeds na verloop van een kwartier varens noemde hij mij „mati", vriend. Ik babbelde met hem over alle mogelijke dingen, stelde echter geen vragen; dit moet men bij boschnegers nooit doen, als men wat te weten wil komen. Toen ik te Kisaai uit de boot van Matantoe aan den wal stapte, was ik dan ook goed over de geheele situatie aan den Tapanahony geinformeerd.

Onder meer had ik vernomen: De blanken aan den Nederlandschen oever van de Marowijne willen niet met Nederlandsch geld betalen. De posthouder had niets gedaan om den Boschnegers recht te verschaffen. Kanapé, de opperpriester van den nationalen fetisch, had den granman aangespoord naar Paramaribo te reizen, om de aangelegenheid met het Bestuur in orde te brengen. Amakti scheen dit niet te willen; ik meende dit tenminste uit de mededeeling van Matantoe, dat de beide hoofden met elkaar overhoop lagen, te moeten opmaken.

Ik moet zeggen dat ik dien dag bijzonder gelukkig ben geweest, door mijn nieuwen vriend te ontmoeten. Na eene korte bespreking met de ouden van het dorp vertrok hij in gezelschap van twee andere negers, en vanuit de boot wuifde hij mij nog toe, waarop ik hem den boschnegergroet achternariep: „tan boenoe oooi".

Het was intusschen namiddag geworden; de twee uren binnen welke Matantoe terug zou keeren, waren verstreken en nog kwam geen corjaal in zicht. Ofschoon ik er niets van meende, liet ik voorbereidingen voor de afreis maken. De boschnegers smeekten mij, verzochten om geduld te willen hebben, de apinti, de spreektrom, deed zich hooren, en deze had nauwelijks eenige woorden overgeseind, of daar kwam van achter een eiland een corjaal met eene groote Nederlandsche vlag op den achtersteven te voorschijn. Twee hoofden, benevens mati, die stuurde, zaten in de statieboot van het grootopperhoofd. Na de gebruikelijke begroeting werd ik uitgenoodigd plaats in de boot te nemen; mijn corjaal volgde. De oudste kapitein verzocht mij, op het tijdstip, dat hij zou aangeven, eenige schoten te lossen, bij wijze van begroeting van den granman. Wij voeren over een paar stroomversnellingen, daarna om een eiland heen, en toen wij een kanaal tusschen twee eilanden invoeren, gaf de oude kapitein het teeken voor het lossen der saluutschoten. Ik loste driemaal twee schoten uit mijn revolver en daar voeren wij ook reeds de landing van Drietabbetje op. Omgeven door een tiental oude boschnegers wachtte mij Amakti aan de landing op. Nadat ik allen de hand gedrukt had, ging het in processie, de granman en ik aan het hoofd, naar het huis van dezen laatste, dat bij dergelijke ontvangsten dienst als receptiezaal deed. Een breede trap leidde naar een groote kamer, en daar stonden op een tafel, waaromheen armstoelen waren geplaatst, talrijke flesschen en glazen. Er waren ook twee kistjes Hollandsche sigaren bij. We namen plaats; Amakti noodigde mij uit mijn keuze uit de dranken te doen, terwijl hij uit een pas geopend kistje Uiltjes een sigaar nam, welke een kapitein voor hem opstak, die mij daarna het kistje toeschoof. Ik bekeek de etiketten der flesschen; daar waren Chartreuse en Anisette, roode en witte Fransche wijn, champagne, cognac en bier. Een stoffige flesch cognac maakte den indruk van het minst bedorven te zijn en daarom verzocht ik Sijlman, dien ik als mijn secretaris had geintroduceerd, de flesch te openen. Ik had mij niet bedrogen, de cognac was goed en goed waren ook de sigaren.

Nadat ik de tweede hartsversterking genomen had en ik de heeren wat bezig had gehouden, door mijne bewondering over de

mooie rivier en de vrouwen te kennen te geven, achtten de zwarte diplomaten den tijd gekomen met den kroetoe, de beraadslagingen, aan te vangen. Ofschoon allen van nieuwsgierigheid brandden, had geen enkele tot nu toe dit in het minst laten merken; mij werd door niemand eene vraag gesteld, noch omtrent het doel van de reis, noch omtrent algemeene omstandigheden.

Bij een geregelde kroetoe fungeert een oude neger als spreker; hij leidt het debat, terwijl het hoofd der vergadering slechts luistert. Zijn meening geeft de granman nooit rechtstreeks te kennen; hij deelt deze den spreker mede, die haar overbrengt aan de andere partij. Toen dan ook de oude neger, die schuin tegenover den granman zat, begon te kuchen en alle overigen zwegen, wist ik dat dit de opening der vergadering beteekende. In de eerste plaats maakte mij de oude man een compliment over de kunde mijner arbeiders. Hij zeide, men zou haast zeggen, dat een boschneger den corjaal vervaardigd had. Daarna merkte hij op, dat nog nooit een blanke de reis naar Drietabbetje had gemaakt op de wijze, zooals ik deze had gedaan. Daarom ,meende hij, moesten gewichtige redenen hebben bestaan, welke den gouverneur genoopt hadden, een lantibakra, ambtenaar, naar de Tapanahony te zenden, waar reeds een ambtenaar in vasten dienst vertoefde.

De spreker hield op met spreken en zag mij vragend aan; hij verwachtte antwoord op de diplomatiek ingekleede vragen.

Men wilde dus in de eerste plaats weten, of de Saramaccanen als onderkruipers een rol hadden gespeeld. Ik deelde daarom mede, dat een van mijn arbeiders, die vroeger tot den stam behoord had, doch thans te Paramaribo woonde, den corjaal had vervaardigd. Vervolgens sprak ik over de werkstaking en de verplichting van den granman om de vrachtvaart op de Marowijne te onderhouden. Tenslotte gaf ik den raad, dat de granman zoo spoedig mogelijk naar Paramaribo zoude reizen, om de aangelegenheid met het Bestuur in het reine te brengen.

Nadat ik met spreken had opgehouden, verliet een groot gedeelte der negers het huis, voor het houden van een afzonderlijke bespreking; ik zag aankomen, dat de vergadering tot laat in den nacht zou duren. Praktisch had ik mijn opdracht vervuld; veel praten had geen doel meer. Ik wilde slechts nog laten doorschemeren, dat hetgeen ik gedaan had, thans gemakkelijk ook door een afdeeling militairen gedaan kon worden. Ook wilde ik trachten, met den posthouder, die slechts eenige uren varens stroomafwaarts verblijf hield, in contact te komen. Vooral echter wilde ik trachten nog dezen avond eene samenkomst met Kanapé te

hebben. Het toeval kwam me te hulp, om aan een langdradige kroetoe te ontsnappen. Terwijl wij op de terugkomst der kroetoemannen zaten te wachten, deelde mij Amakti mede, dat het huis geheel te mijner beschikking werd gesteld. Even rond kijkende naar een voor de hangmat geschikte plaats, viel mijn blik op eene wel twee meters lange slang, welke rustig op een balk uitgestrekt, daar scheen te slapen. Het was een prachtig geteekende boa, welke men in de kolonie dagowe of afgodsslang noemt. De geest dezer slang, de papawinti, wordt door alle negers zeer gevreesd. Wordt deze slang dood gevonden, of vindt men na het branden van een kostgrond haar skelet, dan worden de overblijfselen van het dier op dezelfde wijze als die van een mensch begraven. Acht dagen na de begrafenis wordt een groot doodenfeest, deddehosso, gehouden.

Op de slang wijzende, deelde ik Amakti mede, dat ik op dezen slaapmakker niet gesteld was. Noch Amakti, noch een van de nog aanwezige boschnegers zei echter iets. Ik liet Bottse een langen stok brengen en sloeg daarmede het beest op den kop. Het werd kwaad en schoot op me af. Een tweede goed gemikte slag deed de papasneki op den vloer vallen. Ik had mijne boschschoenen met spijkers onder de hakken nog aan en trapte vlug met den hak den kop der slang in. De consternatie, welke de negers beving, was onbeschrijfelijk. In een ommezien waren allen verdwenen; ook de kroetoemannen kwamen niet terug. Amakti, een beeld van schrik en verslagenheid, zat onbewegelijk in zijn stoel. Ik had medelijden met den stakker; daarom stelde ik hem voor naar het huis van een van zijn vrouwen te gaan om troost te zoeken en ik zou, voordat het nacht werd, een bezoek bij Kanapé afleggen.

Kanapé is de eminentste persoonlijkheid in de geheele boschnegerwereld. Door den grooten granman Oesesi opgeleid, is hij bestemd geweest om grootopperhoofd te worden. Zijn streng optreden en zijne liberale opvattingen maakten hem echter bij de hoofden gehaat. Toen Oesesi overleden was en men het lijk gedurende drie maanden boven den grond hield, teneinde den geest nog te raadplegen, liet men dezen verklaren dat Amakti, een zwakkeling, dien de hoofden geheel en al in hun hand hadden, en niet Kanapé, granman zou worden. Als opperpriester van den Grantata, den fetisch welke bij de Aucaners op het geheele leven den grootsten invloed uitoefent, bleef hij echter toch de werkelijke machthebber.

Kanapé, met wien ik te Albina reeds kennis gemaakt had, verheugde zich over mijn bezoek, temeer toen ik hem mededeelde, dat

Amakti ervan afwist. Hij haalde een Amerikaanschen schommelstoel voor mij en zette een flesch goede Fransche wijn op tafel. Toen Kanapé een paar glazen van een tafeltje wilde nemen, bleef hij plotseling, scherp luisterend, staan. Ik hoorde drie zachte tikken; Kanapé kuchte op een bijzondere wijze; de achterdeur opende zich en een boschneger, die haar zachtjes achter zich sloot, kwam binnen. Hij gaf mij de hand en ging daarna zitten. Kanapé zeide dat ik open over alles kon spreken; de kapitein kon vertrouwd worden. We bespraken dan ook de geheele situatie; ik maakte er ook geen geheim van dat het voornemen had bestaan, een gewapende macht naar de Tapanahony te dirigeeren. Ik vernam dezelfde klachten, welke ik reeds door Matantoe had hooren uiten. De voornaamste grief bestond daarin, dat de boschnegers gedwongen waren hun inkoopen met Nederlandsch geld te doen, terwijl men hun te Albina voor hun arbeid met Fransch geld betaalde. Ik beloofde Kanapé, de klachten der Aucaners te Paramaribo te zullen overbrengen. Ook verzocht ik hem, den posthouder, die slechts eenige uren varens stroomafwaarts woonde, te doen weten, dat ik hier vertoefde.

Wij bleven tot over twaalf in den nacht gezellig praten en toen ik mijn slaapzaal binnen trad, zat Amakti daar nog. Alles was opgeruimd; mijn hangmat hing er ook en naast deze stond op een tafeltje de aangebroken flesch cognac, een glas en mijn pot met thee. Amakti zeide, dat, toen ik weg ging, hij mij geen goeden nacht gewenscht had en daarom op mij gewacht had om het alsnog te kunnen doen. Ik zond hem met een bedankje weg en ging zeer voldaan over het succes van den dag ter ruste. Den volgenden dag boemelde ik wat op het groote dorp rond; de negers weken overal voor mij uit, de hoofden kwamen ook niet terug en ik had in het geheel geen overlast. Gedurende den namiddag besprak ik met den granman een paar algemeene aangelegenheden en deelde hem mede, dat ik den volgenden dag de terugreis zou aanvaarden. Hij zeide, dat zijn zoon en twee andere negers mij tot in de lijn uitgeleide zouden doen. Van den posthouder kwam bericht, dat hij niemand vinden kon om hem over de vallen te geleiden. Ik vertelde aan Kanapé, dat, terwijl ik bijna overlast van mijn geleide had, de posthouder geen geleide vinden kon. Hij glimlachte, zeide echter niets.

Om negen uur des voormiddags van den 6den Mei reisden wij naar Goddoholo, een boschnegerdorp op den rechteroever der rivier, verscholen achter het eiland, dat tegenover de monding van de Tossokreek is gelegen. Amakti deed mij uitgeleide tot aan de lan-

ding van zijn dorp. Hij had cassavebrood, rijst en aardvruchten door zijn vrouwen laten brengen. Kanapé had twee flesschen taffia, uit het sap van suikerriet gestookte rum, gezonden. Ik bedankte den granman voor zijn gul onthaal, in het bijzonder voor de geschenken; met een handdruk zeide ik tenslotte: Tot weerziens in Paramaribo. Zes weken later kwam hij inderdaad daar aan en behoorde de werkstaking aan de Marowijne tot het verleden.

Geheel en al vertrouwde Amakti de zaak in den beginne niet, misschien zou hij ook niet zoo snel tot de reis naar Paramaribo besloten hebben, wanneer niet een van zijn zoons en twee andere familieleden hem van de verbinding tusschen Sara- en Tossokreek verteld hadden. Deze drie boschnegers deden mij uitgeleide tot aan het zuidelijkste kampement aan de Tossokreek en liepen ook de lijn tot aan kamp Atohosso af. Van den aanvang af aan begreep ik, dat het eerbewijs slechts tot voorwendsel diende. Aan de Tapanahony wilde men in de eerste plaats weten, of zich Saramaccanen in het gebied der Aucaners ophielden en of deze gehate concurrenten hulp hadden verleend. Duidelijk werd mij deze bedoeling van het uitgeleide bij de afreis van Goddoholo. De vrouwen, die ons aan de landing goede reis toewenschten, riepen hun stamgenooten achterna: „Wanneer jelui de Saramaccaners tegenkomt, sla ze dood".

Sam, mijn stuurman, knerste met zijn tanden, toen hij de vriendelijke opdracht der vrouwen moest aanhooren, zonder te mogen antwoorden. Hij heeft zich echter op de reis door de Tossokreek volgens zijne opvatting schitterend op de Aucaners gewroken. Toen wij de kreek afvoeren, hadden wij twee groote wespennesten gezien. Bij het opvaren zag Sam het eerste nest reeds uit de verte. Raakt men een wespennest even aan, dan vliegt onmiddellijk daarop het geheele nest uit en werpt zich op den aanvaller. De steken dezer insecten zijn zeer pijnlijk, bij sommige menschen veroorzaken zij zelfs koorts. Wij voeren in het midden van de kreek; toen Sam echter de wassiwassi in het oog kreeg, stak hij over, hield op het nest aan en voer er rakelings langs. De Aucaners, meer onder den wal varende, waren geen tien meters achter ons; plotseling hoorde ik een vreeselijk lawaai achter ons en omkijkende zag ik de drie boschnegers in het water, zij waren voor de geduchte vijanden uitgeknepen. Ik hoorde Sam achter mij gichelen en toen begreep ik er alles van. Hij had eene liaan, welke over den tak hing, waaraan het nest vastzat, zachtjes medegetrokken en toen de corjaal der boschnegers vlak bij het nest, dat

niemand van hen gezien had, voorbijvoer, had hij met een ruk den tak in beweging gebracht.

Laat in den namiddag bereikten wij het eindkamp en den volgenden dag werd naar de werkplaats gemarcheerd. De orders voor de week luidden: Maandag en Dinsdag vrachten naar kamp Atohosso, Woensdag en Donderdag naar de Sarakreek, Vrijdag afreis naar Dam.

Reeds op Woensdag waren de laatste vrachten in het kamp aan de landing van Centraalplacer binnen. Donderdag werd aan de jacht besteed en Vrijdagavond te Harmonie overnacht. Om vier uur in den namiddag van den volgenden dag betrok ik weer het logeergebouw te Dam; ik had weer contact met de beschaafde wereld; in het huis naast mij hoorde ik de telefoon schellen.

DE ECONOMISCHE TOESTAND VAN SURINAME

DOOR

L. C. PREY

Onder bovenstaanden titel werden in de Econ. Statistische berichten van 10 en 17 Mei j.l. door den heer Mr. A. van Traa eenige beschouwingen gegeven aan de hand van de cijfers, voorkomende in het overzicht van 's Lands financien, als bijlage gevoegd bij de Surinaamsche begrooting 1934. Staat IV dezer bijlage geeft n.l. een overzicht van de ontvangsten en van de zuivere uitgaven t.w. de uitgaven na aftrek van de rechtstreeks tegenover de bruto-uitgaven staande ontvangsten, terwijl Staat II dezer bijlage aangeeft, wat het Land ontvangt voor verleende diensten en uit de exploitatie van bedrijven, zooals vervoer te land, te water, post, telegrafie enz.

Daarvan wordt nu door Mr. van Traa gezegd:

„Beide groepen van cijfers kunnen ons, elk op zich zelf, een in„zicht geven in de economische ontwikkeling over een reeks van „jaren. Bezien wij nu Staat IV, dan vinden wij, dat de totale ont„vangsten uit belastingen en andere middelen, dus de inkomsten „als Overheid, in 1920 bedroegen ƒ 3.507.707, in 1925 ƒ 3.579.792, „in 1930 ƒ 3.320.132, terwijl zij volgens de voorloopige cijfers in „1932 nog slechts ƒ 2.766.743 bedroegen.

„Bij oppervlakkige beschouwing kan men van deze cijfers den „indruk krijgen, dat de inkomsten zich vrij constant hebben ge„houden en eerst onder den invloed van de crisis een ongunstig „verloop hebben genomen. Doch wanneer men de cijfers der in„komsten over de tusschenliggende jaren 1925 tot 1930 raad„pleegt, zal men zien, dat reeds in 1927 een scherpe daling ver„geleken met 1926 is ingetreden en dat in 1928 en 1929 de ont„vangsten reeds ruim ƒ 100.000 respectievelijk ƒ 175.000 lager „waren dan in 1920. En geheel anders wordt de indruk, wanneer „men rekening houdt met de omstandigheid, dat de bevolking „van 107.000 zielen in 1920 toenam tot 136.000 eind 1931 en dat „alle belastingen sedert 1920 verhoogd zijn. Want dan blijkt,

„dat het natuurlijk accrès dat als gevolg van deze beide factoren „had kunnen worden verwacht, niet alleen is uitgebleven, doch „zelfs plaats heeft moeten maken voor een absolute daling der „inkomsten."

Aan het volgen van den door schrijver gekozen weg zijn gevaren verbonden. Niet wanneer de conclusies betreffen de bloote cijfers, ter bepaling van een eventueel tekort of een teveel, maar wel wanneer die conclusies komen op het terrein van de economische ontwikkeling, want dan dient men die cijfers te ontleden en na te gaan, uit welke factoren zij zijn opgebouwd. Doet men dit, dan ziet men, dat wat de „Belastingen" betreft, de uitkomsten in de jaren 1920 t/m 1926 onder den invloed stonden van *buitengewone heffingen*, die bedroegen in:

1920	*f* 965.917	1923	*f* 15.674	1926	*f* 49.061
1921	„ 1.077.548	1924	„ 20.180		
1922	„ 845.455	1925	„ 8.432		

Dergelijke buitengewone heffingen treft men ook aan in de jaren 1931 en 1932, onderscheidenlijk bedragende *f* 12.968 en *f* 210.738.

Brengt men deze ontvangsten in mindering van de bedragen, genoemd in Staat IV der vermelde bijlage [1]), dan komt men tot onderstaande cijfers:

1920	*f* 2.045.015	1925	*f* 3.017.824	1930	*f* 2.845.877
1921	„ 1.917.189	1926	„ 2.971.892	1931	„ 2.561.569
1922	„ 1.814.236	1927	„ 2.903.545	1932	„ 2.214.622
1923	„ 2.402.401	1928	„ 2.999.332		
1924	„ 2.570.848	1929	„ 2.862.367		

Op gelijke wijze de inkomsten uit „Andere middelen" beziende, blijkt dat in de totalen, voorkomende op Staat IV der genoemde bijlage voor de jaren 1923, 1924, 1925 en 1926 als *toevallige baten* zijn opgenomen uitkeeringen uit de Nederlandsche Oorlogswinstbelasting, onderscheidenlijk bedragende *f* 231.330, *f* 15.116, *f* 4.900 en *f* 980. Voorts, dat in het jaar 1923 onder „Verschillende ontvangsten" was geboekt *f* 75.325 als terugbetaling door de Norsk Aluminum Company voor bauxiet-onderzoek en dat in 1926 het middel „Huren, erfpachten enz." *f* 19.550 bevatte voor verkoop van de plantage Margarethenburg en *f* 40.000 als 1e termijn-verkoopsom van Slootwijk, terwijl in het middel „Verschillende ontvangsten" van dat jaar begrepen was *f* 247.997

[1]) De cijfers over de tusschenliggende jaren zijn thans bijgevoegd.

wegens verrekening van de bijdragen van de opgezetenen van den Corantijnpolder.

In 1927 is verder onder het middel „Huren, erfpachten enz." opgenomen *f* 141.241 wegens saldo verkoopsom van Slootwijk en ten slotte onder het middel „Verschillende ontvangsten" van 1932 *f* 80.634 wegens tijdelijke salariskorting der ambtenaren.

Brengt men tot het verkrijgen eener juiste vergelijking der *geregelde* inkomsten, deze correcties aan, dan krijgt men de volgende cijfers:

1920	*f*	496.775	1925	*f*	548.654	1930	*f*	474.256
1921	„	462.390	1926	„	534.634	1931	„	352.587
1922	„	446.259	1927	„	561.689	1932	„	261.019
1923	„	497.931	1928	„	402.727			
1924	„	502.876	1929	„	370.709			

Het totaal van „Belastingen" en „Andere middelen" tezamen wordt dan:

1920	*f* 2.541.790	1925	*f* 3.566.478	1930	*f* 3.320.133
1921	„ 2.379.579	1926	„ 3.506.526	1931	„ 2.914.156
1922	„ 2.260.495	1927	„ 3.465.234	1932	„ 2.475.641
1923	„ 2.900.332	1928	„ 3.402.059		
1924	„ 3.073.724	1929	„ 3.233.076		

Een *scherpe* daling in 1927, vergeleken bij 1926, waarop schrijver de aandacht vestigt, bestaat er dus niet. Ook niet indien men de cijfers der totale inkomsten des lands over die jaren beschouwt. Deze bedroegen onderscheidenlijk *f* 4.750.997 en *f* 4.665.277. In de ontwerpbegrooting 1929 was daarbij de volgende beschouwing gesteld:

„Vergeleken bij 1926 blijkt de opbrengst der middelen in 1927 „*f* 85.720 minder te bedragen. Bij de beschouwing van dit cijfer „moet er evenwel rekening mede worden gehouden, dat in 1926 „werden geboekt *f* 49.061 en *f* 54.264 onderscheidenlijk wegens „buitengewone inkomstenbelasting en opbrengst landskoffie-„onderneming Slootwijk, welke middelen sedert vervallen zijn. „Trekt men deze af, dan blijkt het eindcijfer 1927 iets hooger te „zijn dan 1926 (*f* 17605). Bovendien is de grondrente in afwach-„ting eener regeling der opschorting, niet geind (*f* 13000). Voorts „stonden de ontvangsten in 1927 onder den invloed der droogte „1925/1926."

Indien men uit de geregelde inkomsten uit „Belastingen" en „Andere middelen" een conclusie ten opzichte van den economischen toestand zou willen trekken, zou het deze zijn dat die in-

komsten stegen tot en met 1925, daarna geleidelijk zijn gedaald en sterk zijn gedaald in 1931 en 1932 (crisisjaren). De geleidelijke daling is voorts te verklaren uit de gevolgen der droogte 1925/1926, waardoor de inkomstenbelasting 1927 alreeds meer dan een ton minder bedroeg dan in 1925 (tevens ongeveer het verschil tusschen de totalen van 1925 en 1927), voorts uit een beduidende verlaging der concessierechten en retributie voor balata tot steun aan het bedrijf, tengevolge waarvan in 1928 rond *f* 162.000 minder dan in 1927 en in 1929 wederom *f* 32.000 minder dan in 1928 werd ontvangen, terwijl bovendien in 1929 aan de koloniale kas de uitkeering uit de winst van de Surinaamsche Bank (rond *f* 34.000) ontviel. In 1930, toen de rechten op balata, wijl er een opleving van de marktprijs scheen te zijn, weder werden verhoogd, stegen onmiddellijk 's Lands inkomsten uit „Belastingen" en „Andere middelen" met nagenoeg een ton. Dit was het jaar, waarvan in de Memorie van Toelichting der ontwerp-begrooting 1932 werd gezegd:

„Het jaar 1930 was voor Suriname ,in tegenstelling met hetgeen elders gezien wordt, in menig opzicht „iets gunstiger dan het „jaar 1929.

„De uitvoerwaarde bedroeg *f* 8.390.000 tegen *f* 7.947.000 in „het voorafgaande jaar. Van de 7 hoofdproducten (bauxiet, kof- „fie, balata, suiker, hout, rijst en goud) bleef de uitgevoerde hoe- „veelheid bij suiker gelijk, bij alle andere nam deze toe in ver- „gelijking met 1929. Koffie en suiker vertoonden een daling in „de uitvoerwaarde, de andere vijf hoofdproducten een stijging, „het sterkst bij de rijst, die van *f* 45.000 op *f* 234.000 kwam.

„Ook de invoer toonde nog geen invloed van de malaise; het „invoerrecht bracht in 1930 zelfs enkele duizenden guldens meer „op dan in 1929.

„'s Lands middelen, hoewel *f* 300.000 achterblijvend bij de ra- „ming, brachten in 1930 meer op dan in de twee voorafgaande „jaren en voor het eerst sedert 1926 maakte de teruggang der „opbrengsten plaats voor eenigen vooruitgang; de opbrengst „was in 1930 *f* 147.000 hooger dan in 1929.

Tegenover de door Schr. uit de cijfers geconcludeerde daling wordt dan gesteld het feit, dat „alle belastingen sedert 1920 verhoogd zijn." Dit is juist, voor wat verschillende belastingen betreft, niet alle; zelfs is ten deze te wijzen op de geneeskundige belasting, die geheel werd opgeschort, in 1931 dan ook nog slechts geringe inkomsten uit aanslagen van vorige jaren opleverde en in

1932 niets meer opbracht. Wijst echter Schr. op belastingverhoogingen, dan mag niet nagelaten worden mede te deelen, gelijk hierboven reeds is geschied, dat van „Andere middelen" in de jaren 1928, 1929 en 1931 de rechten op de exploitatie van balata belangrijk werden verlaagd, tengevolge waarvan de inkomsten zéér terugliepen.

Ten aanzien van de ontvangsten „wegens verleende diensten en uit de bedrijven" lezen wij in het aangehaald artikel het volgende:

„Geeft de loop van 's Lands overheids-ontvangsten een weinig „gunstigen indruk van de ontwikkeling van de draagkracht van „de bevolking, een gelijken indruk krijgt men bij vergelijking der „cijfers van ontvangst wegens verleende diensten en uit de be„drijven.

„Deze bedroegen n.l. in 1920 *f* 1.823.649, in 1925 *f* 1.668.352, in „1930 *f* 1.276.200 en volgens de voorloopige cijfers van 1932 nog „slechts *f* 1.104.070, terwijl raadpleging der cijfers van de tus„schenliggende jaren 1925—1930 eveneens aanwijst, dat de daling „in deze categorie van ontvangsten reeds eenige jaren vóór de „wereldcrisis uitbrak, was ingetreden.

„Per saldo komen wij dus, ondanks een bevolkingstoeneming „van 27% en van het verhoogen van alle belastingen tot een te„ruggang, vergeleken bij 1920 van 21% in de Overheidsontvang„sten en van 39% in de ontvangsten wegens verleende diensten „en uit de bedrijven, terwijl het totaal van alle ontvangsten te„zamen van *f* 5.331.356 tot *f* 3.870.813 of met 27% terugging.

„Deze cijfers laten geen ruimte voor een gunstig oordeel om„trent de economische ontwikkeling van Suriname sedert 1920".

Tot het verkrijgen van een volledig beeld zal ik de door Schr. niet genoemde cijfers voor 1926, 1927, 1928 en 1929 alsnog bijvoegen. Men krijgt dan als ontvangsten „wegens verleende diensten en uit de bedrijven", volgens de Staten IV der bijlagen van de betrokken begrootingen de volgende bedragen:

1920	*f* 1.823.649	1927	*f* 1.347.897	1930	*f* 1.276.200
1925	„ 1.168.352	1928	„ 1.174.536	1932	„ 1.104.070
1926	„ 1.198.352	1929	„ 1.210.942		

Ter beoordeeling van de draagkracht der bevolking dient men weer, gelijk hierboven geschiedde, na te gaan, waaruit die totalen zijn opgebouwd. En dan ziet men, dat in de cijfers voor 1920 en 1925 onderscheidenlijk zijn begrepen:

1920 terugbetaling door het Immigratie-fonds van uit 's Lands kas ontvangen voorschotten *f* 772.946.
rente van de door het Immigratie-fonds uit 's Lands kas ontvangen voorschotten *f* 117.286.
opbrengst der grondrente, terzake van kwijtschelding van vorderingen wegens verleende voorschotten voor de bacovencultuur en rente daarop *f* 14.495. Totaal dus *f* 904.727.

1925 terugbetaling door het Immigratiefonds van uit 's Lands kas ontvangen voorschotten *f* 81.556.
rente van de door het Immigratiefonds uit 's Lands kas ontvangen voorschotten *f* 270.071.
opbrengst der grondrente, terzake van kwijtschelding van vorderingen wegens verleende voorschotten voor de bacovencultuur en rente daarop: *f* 21.258.
Totaal alzoo *f* 372.885.

Voorts behoorden in 1920, 1925 en 1926 tot deze ontvangsten onderscheidenlijk *f* 18.829, *f* 143.991 en *f* 54.264 van 's Lands koffieonderneming Slootwijk en werden in 1927, 1928 en 1929 onder de totalen begrepen achtereenvolgens *f* 140.371, *f* 5.006, en *f* 6.700 wegens hoofdgeld voor onder contract verbonden immigranten, allen bedragen die niet kwamen ten bate van den gewonen dienst.

Brengt men deze correcties aan, dan worden de cijfers:

1920	*f* 900.093	1927	*f* 1.207.166	1930	*f* 1.276.200
1925	„ 1.151.476	1928	„ 1.169.530	1932	„ 1.104.070
1926	„ 1.144.088	1929	„ 1.204.242		

Uit deze cijfers blijkt geenszins, dat de daling in de geregelde inkomsten dezer categorie reeds eenige jaren vóór de wereldcrisis uitbrak, was ingetreden, gelijk Schr. meende te kunnen constateeren.

Het jaar 1932 maakt een slecht figuur, maar toen was de crisis op volle hoogte.

Zoo kan men dus, als men de cijfers niet ontleedt, gemakkelijk tot onjuiste conclusies komen, hetgeen wel zeer scherp wordt gedemonstreerd in de op bldz. 370 der Econ. en Stat. berichten voorkomende uitspraak, luidende: „terwijl het totaal van alle ontvangsten tezamen van *f* 5.331.356 (in 1920) tot *f* 3.870.813 (in 1932) of met 27% terugging." Voor de beoordeeling van den economischen ontwikkelingsgang mogen n.m.m. deze cijfers niet zonder meer naast elkaar worden gesteld, want in de inkomsten van 1920 waren begrepen *f* 772.946 wegens door het Immigratie-

Fonds terugbetaalde voorschotten, *f* 117.286 wegens rente op deze voorschotten en *f* 965.917 wegens buitengewone heffingen. Wil men niet het totaal bedrag der buitengewone heffingen als toevallige bate beschouwen, dan moet men dit toch zeker doen met de opbrengst der daartoe behoorende buitengewone inkomstenbelasting (*f* 333.581). Brengt men deze in de 1e, 2e en 4e plaats genoemde bedragen in mindering, dan blijkt de feitelijke opbrengst in 1920 te zijn *f* 4.107.543, die vergeleken kan worden met die van het *crisis*-jaar 1932 ad *f* 3.870.813. In 1930, alzoo vóórdat de crisis in Suriname ernstig merkbaar was, bedroeg de zuivere opbrengst nog *f* 4.590.317.

De betrekkelijke waarde van soortgelijke vergelijkingen blijkt wel zeer duidelijk, indien men in plaats van de jaren 1920 en 1932 neemt de jaren 1919 en 1930. Immers in 1919 bedroeg de werkelijke opbrengst der gewone middelen *f* 3.846.548, in 1930 *f* 4.590.317, alzoo een verschil van *f* 743.769 ten voordeele van 1930.

De beschouwing der verschillende cijfers heeft den Schr. gediend om te betoogen, dat bij een zóódanigen teruggang in de inkomsten het Bestuur in de ter sprake gebrachte periode bezuinigingen heeft moeten aanbrengen, die nadeelig waren voor de ontwikkeling des lands.

Ik moet tegen deze uitspraak bezwaar maken.

Niet omdat ik met Schr. van meening verschil over de moeilijkheden, die er verbonden zijn aan het tot ontwikkeling brengen van het gewest, waar de ter beschikking staande geldmiddelen aan een grens gebonden zijn en de belangstelling van particuliere ondernemers maar niet tot daden komen kan, maar omdat ik de aangehaalde uitspraak een miskenning acht van hetgeen in werkelijkheid heeft plaats gehad. Er is aanmerkelijk bespaard op personeeele uitgaven en op werkfondsen, maar steeds alleen dáár, waar naar de meening van het Bestuur geen nadeel werd toegebracht aan de organen, die de ontwikkeling kunnen bevorderen. Bovendien zijn er in den loop der genoemde periode (behalve in de ernstigste crisisjaren) nog beduidende bedragen gevoteerd voor nieuwe productieve uitgaven.

Schr. haalt, tot staving zijner meening, het in de M. v. A. der begrooting 1930 door den Gouverneur uiteengezette welvaartsplan aan en toetst dit aan de in de periode 1920—1932 ten behoeve der onderdeelen van dit plan beschikbaar gestelde gelden. Ik zal niet ingaan op de vraag, in hoeverre het juist is om, waar over dit plan in 1930 werd gesproken, terug te grijpen tot 1920, maar ik wil Schr. daarin volgen.

In de eerste plaats wordt dan becijferd, wat is uitgegeven in 1920, 1925, 1930 en 1932 ten behoeve van *immigratie en kolonisatie* t.w. voor den aanvoer van contractanten, voor de uitkeering van premies aan vrije immigranten, die afzien van hun recht op terugreis, voor landvoorziening ten behoeve van den klein-landbouw en voor aanleg en onderhoud van vestigingsplaatsen. Daarvoor komt Schr. tot een totaal in 1920 van *f* 1.183.903, in 1925 *f* 667.342, in 1930 *f* 259.462 en in 1932 *f* 114.293. Maar voor de vergelijking worden deze cijfers gecorrigeerd omdat in 1920 en 1925 de bedragen voor aanvoer van contractanten en een gedeelte der aan vrije immigranten uitgekeerde premies met leeningsgeld werden betaald, zoodat deze uitgaven niet rechtstreeks op de koloniale kas drukten. M.i. is deze opvatting niet juist; indien men vraagt: wat is er nu in die jaren aan immigratie en kolonisatie gedaan, moet het antwoord niet afhankelijk worden gesteld van de wijze van financieren.

Maar de methode van Schr. volgend, moet er op worden gewezen, dat de toegepaste aftrek voor de jaren 1920 en 1925 niet juist is, want in die jaren werden niet de premies voor een gedeelte, maar ten volle met leeningsgeld betaald en geschiedde ditzelfde met de uitgaven voor landvoorziening voor den kleinlandbouw. Eerst in 1930 en 1932 drukten de uitgaven voor al deze voorzieningen, behalve voor den aanvoer van contractanten, rechtstreeks op de koloniale kas; de aanvoer in 1930 werd nog met leeningsgeld betaald, in 1932 heeft geen aanvoer plaats gehad. Hadde in 1932 wel aanvoer plaats gehad, dan zou ook de koloniale kas de kosten daarvan hebben gedragen, wijl het in de bedoeling lag de schuld niet meer te doen oploopen.

Indien men met het vorenstaande rekening houdt, krijgt men geheel andere uitkomsten. En beschouwt men, hetgeen in deze jaren ten aanzien dezer onderwerpen is geschied, op zich zelf dus zonder rekening te houden met de wijze van betalen, dan krijgt men het volgende:

Aangevoerd zijn de volgende aantallen immigranten:

in	1920	3.559	1924	1.135	1928	2.323	1932	—
	1921	—	1925	1.713	1929	837		
	1922	1.975	1926	1.349	1930	522		
	1923	657	1927	1.724	1931	455		

Daarbij moet nog worden aangeteekend, dat als onderdeel van een bepaalde politiek, in de jaren 1930 en 1931 uitsluitend vrije Javaansche gezinnen zijn aangevoerd, teneinde met deze wijze

van immigratie een proef te nemen en voorts dat de geringere aanvoer in die jaren en het geheel achterwege blijven van aanvoer in 1932 verband hield met de crisis in de koffiecultuur, die de aanvoer van werkvolk onnoodig maakte.

Voor de andere, met de kolonisatie verband houdende onderwerpen, is uitgegeven:

	1920	1925	1930	1932
Premiën, aan immigranten, die afzien van recht op terugreis	*f* 33.200	*f* 45.000	*f* 44.000	*f* 60.600
Landvoorziening v. d. kleinlandbouw	186.458	54.042	92.562	5.117
Aanleg en onderhoud vestigingsplaatsen	50.000	45.000	53.000	48.576
Beheer van vestigingsplaatsen	20.269	24.490	31.222	28.554
Totaal	*f* 289.927	*f* 168.532	*f* 220.784	*f* 142.847

Hierbij moet worden aangeteekend, dat de hooge uitgaven voor landvoorziening in 1920 t.w. *f* 186.458 op rekening komen van den aanleg van een gedeelte van den Corantynpolder en den bouw van een sluis (tezamen vorderend *f* 157.400) terwijl bij de lage uitgaven voor hetzelfde doel in 1932 (*f* 5.117) in de Ontwerpbegrooting staat toegelicht: „In verband met de tijdsomstandigheden en in afwachting van de komst van den irrigatie-ingenieur zijn de werkzaamheden beperkt."

Thans komen we bij de uitgaven voor den *landbouw*.

Schr. somt daarvoor de volgende bedragen op:

1920	*f* 221.878	1930	*f* 192.266
1925	„ 212.351	1932	„ 171.902

Deze cijfers zijn ontleend aan bijlage I Overzicht der Landsuitgaven. Zij luiden daar:

1920	*f* 221.878	1930	*f* 223.488
1925	„ 212.351	1932	„ 200.456

De cijfers voor 1930 en 1932 zijn door Schr. verminderd onderscheidenlijk met *f* 31.222 en *f* 28.554 voor „Beheer van landsvestigingsplaatsen en stalweiden", maar dit is niet gedaan voor de jaren 1920 en 1925, alhoewel bedoelde uitgaven ook onder de totalen voor die jaren begrepen zijn. Doet men dit,

dan krijgt men de volgende cijfers, die voor vergelijking kunnen dienen.

1920	ƒ 201.609	1930	ƒ 192.266
1925	„ 187.860	1932	„ 171.902

Bij de beschouwing dezer cijfers moet men in het oog houden, dat in de cijfers voor 1920 en 1925 nog beduidende bedragen (onderscheidenlijk ƒ 16.342 en ƒ 9.388) begrepen zijn voor landbouwonderwijs, waarvoor in 1930 en 1932 achtereenvolgens slechts ƒ 1200 en ƒ 1100 werd besteed. Dat in latere jaren zooveel minder voor dat doel is uitgegeven, is niet uitsluitend toe te schrijven aan bezuinigingsmotieven, maar aan het feit, dat de resultaten van dat onderwijs zeer teleurstellend waren. Zoo vermeldde de M. v. T. begrooting 1926: „De laatste drie jaren hebben zich geen candidaten voor het examen landbouwkunde aangemeld." Het Surinaamsch Verslag 1932 vermeldt op bldz. 53 de redenen, waarom de belangstelling in dit onderwijs uitbleef en de geheele organisatie fiasco leed.

Hier gaven dus geen bezuinigingsmotieven den doorslag.

Voorts moet er ten aanzien der uitgaven nog op worden gewezen, dat in 1930 bovendien is uitgegeven (opgenomen onder „Onvoorzien") ƒ 35.437 wegens participatie van het Gouvernement in het kapitaal van de N. V. Westindische Maatschij. tot exploitatie van de koffie-installatie systeem Fernandes en ƒ 10.000 uitkeering aan de Kamer van Koophandel voor den afzet van Surinaamsche producten op Curaçao, waarvoor in 1932 zelfs ƒ 28.300 is besteed.

Het is wellicht belangwekkend de verschillen in de personeelsorganisatie na te gaan tusschen de jaren 1920 en 1932, waarvan Schr. getuigde: „Van het in 1920 nog vrij uitgebreide landbouw-„departement is nog slechts het landbouwproefstation overge-„bleven."

Dit zou den indruk kunnen wekken, alsof hier aan afbraak moet worden gedacht.

Aan deskundig personeel telde het departement van landbouw, nijverheid en handel in 1920:

1 directeur van landbouw, nijverheid en handel.
1 landbouwassistent.
4 landbouwleeraren.
1 plantkundige, directeur van het proefstation.
1 landbouwscheikundige.
1 entomoloog.

1 directeur cultuurtuin.
1 opzichter cultuurtuin.

Het overige, op de begrooting van 1920 voorkomende personeel, was bestemd voor landbouwonderwijs of komt (zooals de veearts en het personeel voor het beheer dr landsvestigingsplaatsen) op de begrooting van 1932 onder andere hoofdstukken voor.

In 1932 waren als deskundigen aan het toen alleen bestaande landbouwproefstation verbonden:

1 plantkundige, directeur van het landbouwproefstation en van den cultuurtuin.
1 plantkundige.
1 landbouwconsulent (in het laatste gedeelte des jaars naar O.I. teruggekeerd).
1 entomoloog.
1 landbouwscheikundige.
1 tuinbouwkundige.
1 opzichter cultuurtuin.
2 landbouwleeraren.

De verminderde werkingsmogelijkheid van het proefstation, waarvan door Schr. gewag wordt gemaakt onder aanhaling van een uitspraak van den directeur van dat station, gedaan in Januari 1933 moet zóó worden bezien, dat in verband met het óók in Suriname op volle hoogte zijn van de crisis, het crediet voor proefnemingen voor *dat* jaar was teruggebracht tot ƒ 10.000. In het jaar 1932 en de daaraan voorafgegane jaren (en over deze periode heeft schr. zijn beschouwingen gegeven) was dat crediet ƒ 30.000, in 1929 zelfs ƒ 40.000.

Als derde onderdeel wordt genoemd het *boschwezen*.

Inderdaad is in den loop der jaren en in het bijzonder na 1929 het boschwezen tot zeer bescheiden afmetingen teruggebracht. Ten aanzien daarvan moet evenwel worden aangeteekend, dat niet algemeen het inzicht werd gedeeld nopens de doelmatigheid van het boschtoezicht. Dat heeft aanleiding gegeven tot een van Overheidswege doen instellen van een onderzoek ter plaatse, waaruit inderdaad bleek, dat een wijziging in de organisatie kon worden aangebracht, die beduidend minder personeel vereischte. Alhoewel dus de drang naar vermijding van het doen van overbodige uitgaven zeker niet vreemd was aan het besluit de credieten voor het boschtoezicht te verminderen, zoo was het toch ook het nut van het boschtoezicht zelf, waaraan door het Bestuur geen waarde voor de exploitatie der bosschen werd gehecht. Bij de behandeling van het betrokken voorstel in de koloniale Staten

deelde de voormalige directeur van het departement van landbouw mede zes jaren lang als chef van de boschpolitie nauwe aanraking met dit personeel te hebben gehad, doch van meening te zijn, dat het kan worden gemist.

Wat overigens het boschwezen betreft, moet er nog op worden gewezen, dat in de jaren 1926 en 1927 een deskundige op het gebied van boschexploitatie in Suriname gedetacheerd is geweest teneinde omtrent de exploitatie-mogelijkheden aan den Minister van Kolonien te rapporteeren. De aanwijzingen in dat rapport om tot een groot-bedrijf te geraken zijn ook tot uitvoering gekomen. Daarnevens deed het Bestuur in 1930 een poging om weder de beschikking te krijgen over een houtvester; de daartoe op de ontwerp-begrooting gebrachte post is echter door de Koloniale Staten niet aanvaard.

Als vierde onderdeel van het welvaartsplan wordt genoemd de *hygienische verzorging* der bevolking. Gezegd wordt, dat het bezwaarlijk is hiervoor cijfers te verstrekken, omdat de begrootingen van de jaren vóór 1927 niet afzonderlijk de hoofden: „Openbare gezondheidsdienst in het algemeen" en „Hygienische dienst" vermelden. Toch is er m.i .een weg, die leiden kan tot het verkrijgen van een inzicht in hetgeen ten deze in de genoemde periode is gedaan.

De totale uitgaven voor den geneeskundigen dienst (VIIde Afdeeling der Begrooting) bedroegen in de jaren:

1920	*f* 753.317	1930	*f* 763.537
1925	„ 789.278	1932	„ 766.263

In deze totale uitgaven is een post begrepen, waarvoor de uitgaven geleidelijk aanzienlijk zijn gedaald t.w. de verpleging. van burgerpersonen in het militair hospitaal. Deze post bedroeg in:

1920	*f* 304.020	1930	*f* 169.680
1925	„ 325.000	1932	„ 140.000

Daartegenover staat, dat in verband met de toename der gestichtsbevolking de uitgaven voor het krankzinnigengesticht en die voor de verpleging der lepralijders (subsidies aan particuliere instellingen inbegrepen) regelmatig stegen. Zij bedroegen in:

1920	*f* 189.160	1930	*f* 251.219
1925	„ 218.912	1932	„ 263.500

De daling der uitgaven voor de verpleging van burgerpersonen

in het militair hospitaal bedroeg in genoemde periode *f* 304.020 — *f* 140.000 = *f* 164.000; de stijging der kosten van de gestichtsbevolking bedroeg *f* 263.500 — *f* 189.160 = *f* 74.340. Er zou dus een voordeelig saldo moeten overblijven van *f* 164.000 — *f* 74.340 = *f* 89.660. De totale kosten van den geneeskundigen dienst waren evenwel in 1932 *f* 12.846 hooger dan in 1920, hetgeen erop wijst, dat voor de andere onderwerpen van ziekenzorg en ziektevoorkoming geleidelijk meer is uitgegeven. In het Verslag van den Openbaren gezondheidsdienst in Suriname 1930—1932 lezen wij dan ook onder het hoofd: Slotconclusie betreffende den Staat der Volksgezondheid in Suriname het volgende:

„Een niet genoeg te waardeeren gunstige omstandigheid is, „dat in deze tijden van crisis de dienst ter bestrijding en voor„koming van ziekten ongestoord tot verdere ontwikkeling kon „komen, dat evenmin de individueele ziekenverzorging eenigen „rem is opgelegd. In ommestaande staat zij dit met enkele spre„kende cijfers geillustreerd, die eenerzijds getuigen van een toe„nemende behoefte aan gouvernementssteun, anderzijds ge„tuigenis afleggen van een ongelimiteerde hulpverleening".

Deze slotconclusie wijst, dunkt mij, niet op het onthouden van de voor de behoeften van dezen dienst noodige credieten.

Ten slotte moet hierbij nog worden aangeteekend, dat in de jaren 1929 e.v. uitgaven zijn gedaan (verantwoord onder „onvoorzien") ten behoeve van de onderzoekingen voor den aanleg eener waterleiding, een werk dat toch zeker ook geacht kan worden in het belang te zijn van de voorkoming van ziekten in het gewest. Wel zouden deze uitgaven, indien de waterleiding tot stand kwam, worden gerestitueerd, voorloopig drukten zij niettemin op de begrooting.

En nu ten slotte de uitgaven voor *den aanleg van wegen.*

De uitgaven over de door Schr. in beschouwing genomen periode, bedroegen:

1920	*f* 155.108	1930	*f* 263.297
1925	„ 131.310	1932	„ 302.343

Van deze totaal-uitgaven bedroegen die, voor den aanleg, de verbetering en het onderhoud der wegen in de districten:

1920	*f* 9.500	1930	*f* 42.000
1925	„ —	1932	„ 132.000

waarbij nog moet worden aangeteekend, dat feitelijk het bedrag voor 1930 zou moeten luiden *f* 72.000, wijl in dat jaar voor den

aanleg van wegen gebruik werd gemaakt van den arbeid van gestraften, waarvan de waarde werd gesteld op ƒ 30.000.

Nu zegt Schr. dat de wegaanleg in de districten den laatsten jaren meer het karakter van werkverschaffing heeft aangenomen dan van een systematische uitvoering als onderdeel van een welvaartsplan, maar deze uitspraak is niet juist. De noodzakelijkheid tot het verschaffen van werk aan werkeloozen heeft er toe geleid om den aanleg van reeds lang tevoren in het oog gevatte wegen in versneld tempo te doen uitvoeren; op de keuze der verbindingen, die in het belang der economische ontwikkeling zouden worden tot stand gebracht, heeft de werkverschaffingszorg niet den minsten invloed uitgeoefend.

Wanneer men dan ten slotte nog in aanmerking neemt, dat in de jaren 1929 en 1930 uitgaven van ruim een ton (de juiste gegevens ontbreken mij) zijn gedaan voor den bouw van een veerdienst bij Paramaribo en een ongeveer even groot bedrag voor de moderniseering van den radiodienst, beiden toch onbetwistbaar in het belang van de economische ontwikkeling des lands, dan vermeen ik, dat het volkomen in strijd is met de feiten, indien men uit den gang van zaken concludeert, dat de bezuinigingsactie, noodzakelijk geworden door het oploopen der uitgaven voor pensioenen en voor onderwijs, gepaard aan het wegvallen van belangrijke inkomsten (als o.a. die uit het balata-bedrijf en die uit de inkomstenbelasting, wegens lage prijzen van koffie en suiker, alsmede die uit de invoerrechten, wegens geringeren aanvoer en daling der prijzen voor de naar waarde belaste goederen) takken van dienst heeft getroffen, die de economische ontwikkeling kunnen bevorderen.

Veel onnoodigs is in den loop der jaren afgesneden; op dit gebied moet en kan nog geleidelijk worden voortgegaan. Het oploopen van den rentelast en van den pensioenlast is thans geremd. Het onderwijs, in den vorm waarin het bestaat, voor de maatschappelijke structuur veel te hoog opgevoerd, zal eerst tot dragelijke proporties zijn teruggebracht, indien de leerplicht (die in O.-Indië en op Curaçao niet bestaat) wordt afgeschaft en — behalve door onvermogenden — wordt bijgedragen aan de kosten.

Indien dan daarnaast wordt voortgegaan met het steunen van ernstige ondernemers in het tot ontwikkeling brengen van cultures, mijn- en boschbedrijven, dan is er m.i. geen reden om aan de toekomst te wanhopen. Een nieuwe commissie en een nieuw plan, gelijk de heer van Traa noodig acht, zullen slechts met één vermeerderen het aantal commissies en plannen, dat alreeds even groot is als het aantal rivieren van dit West-Indische gewest.

VRIJHEID VAN DRUKPERS EN RECHT VAN VERGADERING

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

In het *Koloniaal Weekblad* van 30 Maart l.l. is naar aanleiding van de moeilijkheden tusschen Roomsch-Katholieken en Protestanten op St. Martin de opmerking gemaakt, dat meer dan eens de indruk is gewekt, dat de Curaçaosche pers niet onbelangrijke dingen verzwijgt. De *Amigoe di Curaçao* van 6 Mei d.a.v. heeft daarop vuur gevat, o.a. met deze woorden: „Van een opzettelijk verzwijgen van belangrijke dingen is geen sprake, nu niet en nimmer." Maar ziet — nauwelijks een maand later neemt de Koloniale raad van Curaçao een vijftal verordeningen aan van zóó vèrgaande strekking, dat men wel moet gelooven, dat deze in feitelijke gebeurtenissen van het uiterste belang haar grond vinden, en ook ditmaal heb ik tevergeefs getracht uit de plaatselijke pers die gebeurtenissen op te diepen.

Intusschen is die pers eenstemmig in haar mededeeling, dat de aanneming dezer voorstellen veel bestrijding en zelfs krachtige veroordeeling heeft ondervonden. De Kroon is te hulp geroepen, om een en ander ongedaan te maken. De Staten-generaal zullen zich althans over de bekrachtiging van een dezer verordeningen hebben uit te spreken. Dit wettigt m.i. een samenvatting van haar geschiedenis, waarop ik enkele eigen beschouwingen wil laten volgen, in dit tijdschrift.

De nieuwe verordeningen bevatten — naar de volgorde van indiening der ontwerpen bij den Kolonialen raad — wijzigingen en aanvullingen van het Wetboek van strafrecht, nieuwe bepalingen omtrent de uitoefening van het recht van vergadering, wijzigingen van de „Algemeene Politiekeur 1917", nieuwe bepalingen omtrent drukwerken, en bepalingen met betrekking tot de toelating in Curaçao van in Nederland gedrukte stukken. Het is vooral de beperking van de drukpersvrijheid en, in mindere mate, ook die van het recht van vergadering, welke critiek verwekt heeft.

Over de aanleiding tot de indiening der ontwerpen vindt men

in de memoriën van toelichting zoo goed als niets. Van het eerste ontwerp wordt gezegd, dat het naar des gouverneurs gevoelen aanbeveling verdient de voorgestelde voorschriften in Curaçao toepassing te doen vinden; van het tweede: de strekking ervan is, een (sinds 1865 bestaande) leemte aan te vullen; van het derde: over het onderwerp bestaan slechts weinig bepalingen; „het wil daarom wenschelijk voorkomen" (aan wien, wordt niet gezegd) die regelingen aan te vullen; van het vierde — dat de gouverneur er den tijd voor gekomen acht; en van het laatste — dat het, zooals uit de Memorie van toelichting bij het vierde ontwerp blijkt, in de bedoeling lag.

In niet-officieele bronnen vindt men over de aanleiding — zij het sober — wel een en ander.

De *Amigoe* van 17 Juni 1933 vertelt, dat eenige personen van „hoogeren" rang en stand dan de achtenswaardige mannen en vrouwen, die een tiental jaren geleden met modder gesmeten werden, door de pers zijn aangepakt.

In denzelfden geest sprak, nadat in de gewisselde stukken melding gemaakt was van de „niet lang geleden" gebleken noodzakelijkheid van bepalingen als de voorgestelde, mr. Eskes in den Kolonialen raad over een „stroom van pamfletten, waarin de eene groep burgers werd opgehitst tegen de andere, de kleurlingen tegen de blanken, de Curaçaoenaars tegen de Hollanders, de werknemers tegen de werkgevers, waarin achtenswaardige mannen door minderwaardige individuen vanuit den schuilhoek hunner anonymiteit met modder werden gegooid", en verder over een misbruik van de vrijheid van drukpers gemaakt bij de verkondiging van eigen meening en critiekoefening op het bestuur.

Tevoren was over die pamflettengeschiedenis niets bekend geworden. Alleen in *De Onpartijdige* van 10 Mei 1933 had men iets ervan kunnen lezen, maar meer als geestigheid, bij wijze van „krabbel", aldus:

> „Er heerscht op ons eiland dezer dagen een ware pamfletten-manie.
>
> Iedereen krijgt pamfletten, leest pamfletten.
>
> 's Nachts droomt men van pamfletten.
>
> Als men 's morgens naar zijn werk gaat stopt men een pamflet in zijn handen; op kantoor gekomen vindt hij een pamflet op zijn lessenaar liggen.
>
> Niemand wil de kranten inkijken; men leest liever de beroemde pamfletten.

> De Redactie van dit blad heeft, na rijp beraad, besloten, het volgend nummer van „De Onpartijdige" in pamfletformaat uit te geven. Misschien vindt dat meer aftrek."

Dat het hierbij om iets ernstigs gaat, zal niemand eruit opmaken.

Van meer dan één zijde is mij meegedeeld, dat het begonnen is met de Willem de Zwijgerherdenking, toen een onvoorzichtige uitlating van een of meer comitéleden de tegenstelling tusschen blanken en kleurlingen zou hebben opgewekt, en dat het verder meest schotschriften met communistische strekking zijn geweest, gericht tegen de „Isla" en de Amerikaansche petroleummaatschappij op Aruba over het verschil in behandeling van blanke Europeanen en Amerikanen eenerzijds en West-Indiërs en kleurlingen anderzijds, de kapitalisten, de Joden, de warenhuizen enz., en dat een Franschman, vermoedelijk een uit Cayenne ontsnapte déporté, die reeds eenige jaren op het eiland gevestigd was, in verband daarmee zou zijn uitgewezen.

De allereerste grief tegen de nieuwe bepalingen is wel, dat het met de indiening en aanneming der voorstellen zoo geheimzinnig en snel is gegaan. In de raadsvergadering van 12 Juni 1933— een avond, donkerder dan die van 8 Juni 1929, zooals een inzender schrijft — zijn de ontwerpen behandeld en aangenomen, en eerst een dag later zouden de officieele ontwerpen voor het publiek verkrijgbaar zijn geweest. Dit verwijt is niet tegengesproken en mijnerzijds kan ik bevestigen, dat ik die stukken een mail later dan het krantenverslag van de raadsvergadering ontving.

Uit de notulen blijkt, dat de ontwerpen in de vergadering van den raad van 6 Juni zijn ingediend en naar de afdeelingen verwezen; de memoriën van toelichting zijn gedagteekend 2 Juni, de voorloopige verslagen 8 Juni, de memoriën van antwoord, eindverslagen en een nota naar aanleiding van het eindverslag achtereen volgens 9, 10 en 10 Juni.

Men mag dus aannemen, dat inderdaad zoowel geheimzinnigheid als spoed betracht is. De reden van het een ligt evenzeer als die van het ander in het duister. In Suriname zijn overeenkomstige voorstellen ingediend, echter reeds op 5 Februari 1933. De memoriën van toelichting van gouverneur Rutgers zijn veel uitvoeriger dan de Curaçaosche, zoowel wat de aanleiding in het algemeen betreft als die op de artikelen; drie maanden hebben de Koloniale staten over hun voorloopige verslagen gedaan, en vijf weken later, 12 Juni, zijn de memoriën van antwoord verschenen.

De wijziging en aanvulling van het Wetboek van strafrecht bevat een reeks bepalingen, in Nederlandsch-Indië geldende, betreffende aanslag met het oogmerk omwenteling te weeg te brengen, opstand, aanprijzing van verstoring der openbare orde en van omverwerping of aanranding van het openbaar gezag, ondermijning van dat gezag, het teweegbrengen of bevorderen van staking ter verstoring van de openbare orde of ter ontwrichting van de maatschappelijke huishouding, en voorts een bepaling tegen het verwekken van onrust onder de bevolking door het verspreiden van logenachtige berichten, bepalingen omtrent opzettelijke beleediging in het openbaar van openbare machten of lichamen, ook aan Nederlandsch-Indië ontleend.

Tegen deze voorschriften zijn in den Kolonialen raad geen bedenkingen gerezen. —

Volgens het regeeringsreglement zou er voor Curaçao moeten zijn een regeling van het recht van vergadering. Immers artikel 10 bepaalt: „De uitoefening van het regt van vereeniging of vergadering kan, in het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, aan regeling en beperking bij koloniale verordening of bij plaatselijke keur onderworpen worden."

Bij vergelijking met het Surinaamsche artikel trekt het de aandacht, dat hier gesproken wordt van het recht van vereeniging *of* vergadering en van de mogelijkheid van regeling en beperking bij keur; bij vergelijking met ons grondwetsartikel dat de regeling facultatief is gelaten, alsmede dat naast de openbare orde ook zedelijkheid en gezondheid als motief van regeling en beperking kunnen gelden.

Het ontwerp, dat deze regeling, nu voor het eerst, voorstelde, was deels aan de Nederlandsche wet van 1855 deels aan Nederlandsch-Indische wettelijke bepalingen ontleend. Eerstgenoemde bepalingen betreffen bijeenkomsten in de open lucht en tot oefening in de hanteering van wapenen, alsmede verstoring van de openbare orde in een vergadering. De Nederlandsch-Indische voorschriften zijn bestemd om te worden toegepast bij verstoring of dreigend gevaar voor verstoring van de openbare orde. Of deze gevallen zich voordoen, staat ter beoordeeling van den gouverneur, die desgewenscht alsdan het houden van alle openbare vergaderingen en vergaderingen op in den regel voor het publiek toegankelijke plaatsen afhankelijk kan stellen van een vergunning van den procureur-generaal of van den gezaghebber, welke autoriteiten ook andere vergaderingen kunnen verbieden. Deze beperkingen kunnen voor het geheele gebiedsdeel of voor een be-

paald gedeelte en zelfs voor bepaalde vereenigingen afgekondigd worden. Op deze vergaderingen zijn de nieuwe strafwetartikelen 136quater (ondermijning van het openbaar gezag) en 182*bis* (beleediging van gestelde machten en openbare lichamen) en artikel 137 Wetboek van strafrecht (opruiing) van toepassing. Van de beslissingen van den procureur-generaal en den gezaghebber staat beroep open op den gouverneur.

In de algemeene beschouwingen, door de *Amigoe* „belangrijk" genoemd, van het voorloopig verslag op dit ontwerp zijn enkele opmerkingen gemaakt, die ook andere ontwerpen, m.n. dat omtrent „drukwerken," raken.

Vermeldenswaard daarvan is slechts, dat een voldoende waarborg tegen machtsoverschrijding door den gouverneur in „adres aan de Kroon" gezien werd. De gouverneur heeft zich vereenigd met de opvatting van den raad, dat het niet de bedoeling is, de methodisten-leeraars in hun openlucht-toespraken te beperken, en dat dezen wellicht een doorloopende vergunning kan gegeven worden; voorts zijn toespraken bij begrafenissen toegelaten behoudens verbod, en is bepaald, dat godsdienstoefeningen binnen gebouwen en besloten plaatsen buiten de verordening vallen. —

De aanvulling van de „Algemeene Politiekeur 1917" bepaalt zich tot een verbod van optochten en betoogingen op den openbaren weg zonder vergunning van het hoofd der politie en eenige daarmee samenhangende wijzigingen. —

Omtrent de drukpersvrijheid bepaalt artikel 8 van het regeeringsreglement na de erkenning van het beginsel als bij ons: „De verantwoordelijkheid van schrijvers, uitgevers, drukkers en verspreiders en de waarborgen, in het belang der openbare orde en zedelijkheid tegen het misbruik van de vrijheid van drukpers te nemen, worden geregeld bij koloniale verordening.

Bepalingen, waardoor de toelating in de kolonie van in Nederland gedrukte stukken belemmerd wordt, behoeven bekrachtiging bij de wet."

De beraadslagingen hebben destijds uitsluitend over het Surinaamsche, gelijk luidende, artikel geloopen. Waren er in de gewisselde stukken nog stemmen gehoord tegen de voorgestelde vrijheid van drukpers en althans vóor de mogelijkheid van preventieve maatregelen, waaraan de opneming van de aansprakelijkheid ook van den „verspreider" te danken is, bij de openbare behandeling was overheerschend de vrees, dat de Koloniale staten van de hun verleende bevoegdheid een te ver gaand gebruik zouden kunnen maken.

Daarnaast had men de in de art. 55, 56, 433 en 434 van het Wetboek van Strafrecht voorkomende strafbepalingen, overeenkomstig de in Nederland geldende.

Deze strafbepalingen nu achtte de gouverneur niet voldoende, om alle misbruiken te weren. Ten einde het uitgeven en verspreiden van naamlooze schot- en schendschriften te voorkomen, en tegen te gaan „ondergrondsche actie", die vergiftiging van de openbare meening zou kunnen teweegbrengen, werden nieuwe bepalingen voorgesteld, in hoofdzaak weer ontleend aan de in Nederlandsch-Indië geldende; voor zoover daaronder vallen stukken, in Nederland gedrukt, is de regeling afzonderlijk opgenomen, in het vijfde ontwerp, dat bekrachtiging bij de wet behoeft.

Vooral tegen ongeteekende vliegende blaadjes, waarvan de herkomst niet is vast te stellen, richt zich de eisch, dat elk in Curaçao gedrukt of uitgegeven drukwerk, dat dient ter verspreiding van mededeelingen of verbreiding van denkbeelden, moet voorzien zijn van den naam en de woonplaats van drukker en uitgever ,en den verspreider van een drukwerk, dat daaraan niet voldoet, strafbaar stelt. Van elk in Curaçao gedrukt of uitgegeven drukwerk moet een exemplaar bij de overheid worden ingeleverd.

Dan volgt de bepaling, dat de gouverneur, indien zulks zijns inziens tot verzekering van de openbare orde wordt gevorderd, bij een met redenen omkleed besluit bepaalde drukwerken kan aanwijzen, welker verschijning kan worden verboden, en die verschijning ook inderdaad kan verbieden, en wel wat periodieken betreft voor ten hoogste zekeren tijd. Aan deze bepalingen ontbreekt elke toelichting.

Invoer van buitenlandsche drukwerken kan worden verboden door den gouverneur tot verzekering van de openbare orde.

Wat de strafbepalingen betreft, trekt het de aandacht, dat de straffen weinig hoog zijn. Van twee als misdrijven strafbaar gestelde feiten — overtreding van een verbod tot het in Curaçao drukken, uitgeven en verspreiden van een aangewezen drukwerk en invoer enz. van een verboden drukwerk — heeft het eerste als straf naast één jaar gevangenisstraf een boete van ten hoogste ƒ 300.—, het andere naast zes maanden hechtenis een geldboete van ten hoogste ƒ 500.—.

Is de memorie van toelichting sober, het voorloopig verslag komt daaraan op welwillende wijze tegemoet. Men oordeele:

„Natuurlijk moet de vrijheid in art. 8 Regeeringsreglement bedoeld om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, onaangetast blijven en richt dit ontwerp zich slechts tegen ban-

deloosheid en tegen misbruik van vrijheid van de pers. Het is zeker niet de bedoeling critiek, ook op Bestuursbemoeiïngen, in de pers te bemoeilijken. Integendeel moet naar de meening der afdeelingen prijs gesteld worden op op- en aanmerkingen ook komende van buiten het wetgevend lichaam op ontwerpen, gouvernementsbesluiten en overheidsdaden, mits het uiten van afwijkende meeningen vergezeld ga van argumenten en steeds in behoorlijken vorm en op parlementairen toon geschiedt. Indien deze critiek nu den aard van ophitsing aanneemt, moet daartegen opgetreden kunnen worden." En aan het slot een verklaring, dat de raad gaarne bereid is tot de voorgestelde bepalingen mee te werken.

Het ligt voor de hand, dat de memorie van antwoord zich bepaalde tot instemming met deze woorden.

Bij zulk een voorbereiding mocht de gouverneur verwachten, dat de aanneming der ontwerpen geenerlei moeilijkheid zou opleveren. Een bestuursgemachtigde werd niet afgevaardigd.

Behalve één in het buitenland vertoevend lid waren twee raadsleden aanwezig.

Mr. Eskes voerde het woord bij het eerste ontwerp, dat tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht; hij sprak ook namens „verschillende" leden, blijkbaar ter bepaling hunner houding ten aanzien van alle ontwerpen te zamen. Zijn betoog kwam hierop neer: Wat de laatste maanden op Curaçao is geschied, doet ieder ordelievend burger met een volmondig „Neen!" beantwoorden de vragen: Moet dit zoo doorgaan? Kan dit langer geduld worden? Deze verordeningen geven aan het bestuur „grootere" bevoegdheden. Het zal die slechts mogen gebruiken, om misbruik te keeren, tegen de ontbindende krachten, die, als overal in de wereld, ook „op" (sic!) Curaçao willen optreden, en niet om het gewone gebruik van de vrijheid van drukpers en van vergadering te belemmeren „Deze nieuwe bepalingen", zoo lezen wij letterlijk in de notulen, „zijn uitsluitend gericht tegen hen, die orde en rust willen verstoren, die haat willen zaaien en den chaos bedoelen." Het slot van de rede was een soort van wensch: „Moge het bestuur van deze bevoegdheden met wijsheid en beleid gebruik maken, wanneer het geldt ordelievende burgers, verknocht aan hun rechten en vrijheden, maar met kracht en voortvarend, wanneer het gaat tegen hen, die de grondslagen van onze samenleving ondermijnen, tegen hen, wier heilloos streven slechts kan zijn tot schade en verderf van het Curaçaosche Volk."

Hierna voerde niemand meer het woord dan de voorzitter, die onder algemeen stilzwijgen algemeene beschouwingen, artikelsgewijze behandeling, en de stemmingen afhamerde.

Ondanks de geheimzinnigheid, die dan bij de schriftelijke voorbereiding in acht genomen zou zijn, was er voor de openbare behandeling, naar het oordeel van den *Amigoe*-verslaggever meer belangstelling dan voor een begrooting; „een zeer eigenaardige belangstelling" echter noemt hij deze, zonder te zeggen, waarin die eigenaardigheid bestond; hij oppert de mogelijkheid, dat onder de luisteraars iemand is geweest, die schuldig was aan zoo'n schotschrift, dat aanleiding tot de nieuwe regelen geweest is.

Het was ook de *Amigoe*, die sprak van een „zeer gevaarlijk wapen", door het drukpers-ontwerp het bestuur in handen gegeven. Goed gehanteerd kan de uitwerking schitterend zijn, en anders het begin van een reeks onrechtvaardigheden en gewelddaden. Ook hier aan het slot een wensch voor de goede afloop.

Twee dagen na de aanneming der ontwerpen, die den 22sten Juni door den gouverneur zijn geteekend en een week later uitgegeven (Pb. nrs. 53, 54, 55, 56) zond de debatteerclub „Jong Curaçao" een protesttelegram aan de Koningin. Behalve tegen de overhaaste behandeling gaan de bezwaren der club tegen de uit Nederlandsch-Indië overgenomen bepalingen, die, voor onderworpen volken gemaakt, niet zonder meer, en dan nog wel ververscherpt, zijn toe te passen op een volk, dat voor een belangrijk deel uit nazaten van Hollandsche kolonisten bestaat, en tegen het ontbreken van waarborgen tegen machtsoverschrijding, die niet, gelijk de Koloniale raad wil, achteraf in beroep op de Kroon moeten gezocht worden, maar in de verordening zelf dienen te zijn opgenomen.

De *Amigoe* wist aan de vermelding van dit protest toe te voegen, dat reeds antwoord op het telegram ontvangen was, n.l. „dat de zaak in overweging zal worden genomen."

Het officieel orgaan van „Jong Curaçao", *De Onpartijdige*, dat om de veertien dagen verschijnt, is tegen de nieuwe bepalingen met grof geschut te velde getrokken. Het nummer van 21 Juni 1933 bevat een opstel *Drukpersvrijheid*. Als het publiek gelegenheid had gehad tot bespreking der ontwerpen, deze zouden, zoo al niet verworpen, dan toch zeker grootendeels gewijzigd zijn, zoo wordt daar gezegd. Meer uitgewerkt wordt dan weergegeven het bezwaar tegen de vernederende behandeling van het Curaçaosche volk als een overwonnen Oostersch volk; Curaçao kan met Nederland en Noord-Amerika vergeleken worden. Belangrijker lijkt

den zonder voldoende feitenkennis op een afstand staanden beoordeelaar, dat zakelijk gesproken wordt van „ongegronde vrees van het bestuur voor verstoring van de openbare orde, vergiftiging van de publieke opinie en de ontwrichting van de maatschappelijke huishouding", van „vreesachtige spookbeelden en hersenschimmen." In de onmiddellijke omgeving van Curaçao bestaat nog geen haard van het internationale communisme.

De beperking van de drukpersvrijheid in Curaçao geldt het voornaamste bezwaar. Er zijn wel in den laatsten tijd, aldus wordt toegegegeven, eenige schotschriften van afkeurenswaardig karakter verschenen — en dan schijnt gedoeld te worden op wat Mr. Eskes aanduidde, als ophitsing van kleurlingen tegen blanken, als waartoe het ongelukkige incident, dat de Willem de Zwijgerherdenking in gevaar gebracht heeft, moet geleid hebben, en op protesten tegen lage loonen bij de C. P. I. M — maar niet van een gevestigde groep doch van eenige jonge heethoofden, die het bestuur heel gemakkelijk te pakken had kunnen krijgen.

Komende tot een slotsom, ziet de schrijver de instemming van den Kolonialen raad met de ontwerpen veroorzaakt door het eigen belang van een klein groepje, dat in den laatsten tijd „eenigszins met recht" het voorwerp van critiek in de plaatselijke pers is geweest. Hij vraagt, of er onder deze leden misschien zijn van die „hoogeren" in rang en stand die door de pers zijn aangepakt, waardoor volgens de *Amigoe* de bevolking de nieuwe verordeningen op haar „dak" gekregen heeft.

„Kiesrecht"! vragen *Amigoe* en *Onpartijdige* gelijkelijk.

Op een andere plaats in hetzelfde nummer van laatstgenoemd blad wordt verondersteld, dat men „Jong Curaçao" en *„De Onpartijdige"* zelf heeft willen treffen.

Daartegenover bevatte de *Amigoe* van 1 Juli 1933 een verdediging van de nieuwe verordeningen. Er is wel een communistische centrale in Zuid-Amerika, meent dit blad. Vooral wereldhavens als Willemstad en San Nicolas op Aruba zijn gewilde operatieplaatsen; overal dringt het communisme binnen, en onder de „jongeren" worden menschen gevonden, die „bewust of onbewust" de communistische denkbeelden voorstaan. Het gouvernement heeft blijk gegeven te verstaan „gouverner c'est prevoir"!

Het is uiterst moeilijk, om in Nederland de noodzakelijkheid der genomen maatregelen te beoordeelen. Weinig verheffend is inderdaad de geheimzinnige opzet, de ten eenen male onvoldoende toelichting, de onbevredigende behandeling in den Kolo-

nialen raad. Aan dit laatste zij onmiddellijk toegevoegd, dat niets feitelijks is aangevoerd, dat de integriteit der raadsleden aantast. Een vraagstuk als dat van het kiesrecht kan er dan ook moeilijk anders dan met de haren bijgesleept worden.

Juist om de van bestuurs- en van raadszijde betrachte voortvarendheid is het moeilijk uitsluitend te denken aan een ondervangen van toekomstige communistische propaganda. Als zoodanig kunnen maatregelen als de voorgestelde zeker dienst doen. De zwakheid van het „Jong Curaçao"-sche protest lijkt mij, dat het zelfs als zoodanig de nieuwe bepalingen niet wil aanvaarden als noodzakelijk of gewenscht. Met de Surinaamsche gebeurtenissen achter den rug alleen reeds is het wel kras de aanwezigheid van een communistische haard in een gevaarlijke nabijheid te ontkennen. Naast de van Nederlandsche kolonisten afstammende bevolking zijn er groepen, die misschien meer ontvankelijk zijn voor het denkbeeld van een heilstaat, die langs den weg eener evolutie der thans heerschende denkbeelden en toestanden kwalijk bereikbaar schijnt. Ja, waarlijk! zelfs een tegenstelling tusschen Westersche en Noord-Amerikaansche beschaving eenerzijds en een daarvoor wèl ontvankelijke geestesontwikkeling vindt in de feiten geen afweer-biedende geruststelling.

Het kan echter niet ontkend, dat van officieele zijde, door bestuur en Kolonialen raad niet het „prévoir" op den voorgrond is gesteld als reden voor dit ingrijpen, maar een uitdrukkelijk beroep is gedaan op recente feiten in de Curaçaosche samenleving, die aanleiding hebben gegeven tot het voorstellen en aannemen van zoo ingrijpende wettelijke maatregelen. En juist in dat opzicht zijn den buitenstaanders — en daartoe behooren dan ook de leden der Staten-generaal — feiten onthouden. Dat er een weinig malsche en verkwikkende pamfletten-regen is geweest, is eigenlijk alles, wat wij ervan weten. Ik moet het antwoord schuldig blijven op de vraag, of die feiten dit optreden wettigen.

Wat den inhoud der voorschriften betreft, niemand zal kunnen of ook maar willen ontkennen, dat zij een groote macht leggen in de hand van het met uitvoerende macht bekleede openbaar gezag. Dat kan eenerzijds een gevaar zijn voor den op machtsuitoefening beluste, het scherpt anderzijds het verantwoordelijkheidsbesef van den gezagsdrager, die zich zijn taak in het politieke en maatschappelijke leven bewust is.

De vraag is bij mij opgekomen, of de ontwerpers en de officieele beoordeelaars der ingediende voorstellen tevoren wel overwogen hebben de geschiedenis van artikel 8 van het regeeringsregle-

ment. Die geschiedenis toch, zooals men die bij Bordewijk vindt, laat m.i. geen andere opvatting mogelijk, dan dat men slechts voor repressieve maatregelen den weg heeft willen vrijhouden. En, om nu maar hiertoe mij te bepalen, die grens is toch zeker overschreden, waar in de artikelen 3 en 4 den gouverneur de bevoegdheid is verleend bepaalde drukwerken aan te wijzen, welker verschijning kan worden verboden, en het drukken en uitgeven daarvan zelfs te verbieden.

Over den gang van zaken in Suriname ten slotte nog een enkel woord. Als aanleiding tot de voorstellen wordt daar uitdrukkelijk genoemd het optreden van sommige elementen in daden, woorden en geschriften, waaraan het karakter van misdadige aantasting van het gezag en van het volksbelang niet te ontzeggen valt. Ook in de hierbij behoorende toelichting wordt van pamfletten gesproken, van artikelen in een bepaalde pers, opschriften op deuren en ramen, maar onder uitdrukkelijke toevoeging, dat de klaarblijkelijke strekking daarvan was verstoring van de openbare orde of aanranding van het wettig gezag .De toelichting is het soberst op het ontwerp, dat de drukpersvrijheid beperkt; ook voor Suriname mist men met name een uitdrukkelijke rechtvaardiging van de preventieve maatregelen.

Kan men wat Curaçao betreft klagen over de oppervlakkige manier, waarop de behandeling der voorstellen heeft plaats gevonden, de Voorloopige verslagen der Koloniale Staten wekken af en toe een gevoel van wrevel over de pietluttigheid van sommige vragen, als bijv. deze: wat moet onder „het bestuur van Suriname" worden verstaan? Op zeer ruime wijze heeft de gouverneur die verslagen beantwoord, zoodat reeds de gewisselde stukken meer dan een voor de beteekenis der nieuwe artikelen belangrijke opmerking bevatten. Het schriftelijk overleg heeft geleid tot het wegvallen daar van de doodstraf voor leiders en aanleggers van een opstand. In het bijzonder mag van de memorie van antwoord op het ontwerp-verordening houdende bepalingen omtrent drukwerken gezegd worden, dat het veel herstelt van hetgeen in de memorie van toelichting verzuimd is. Na een bespreking van twee dagen zijn ook in Suriname de ontwerpen, zeer geamendeerd, aangenomen op één na, n.l. dat betreffende de drukwerken uit Nederland. Afgekondigd zijn zij echter niet. Tot een meer specifiek juridische behandeling van vergelijkenden en geschiedkundigen aard zal wellicht, de zoo uitvoerige behandeling in deskundige kringen aanleiding geven.

Hilversum, 21 Aug. 1933.

DE RECHTSBEDEELING IN CURAÇAO

Het gebeurt zoo zelden, dat er gelegenheid bestaat in een belangrijken kring Curaçao ter sprake te brengen, dat wij gaarne de gelegenheid aangrijpen, om op te nemen hetgeen mr. Weitjens in de laatste vergadering der *Nederlandsche Juristenvereeniging* gezegd heeft naar aanleiding van hetgeen de praeadviezen te berde gebracht hebben over den „unus iudex" daar te lande.

Mr. Weitjens sprak als volgt:

M. de V.! Ik wil gaarne iets opmerken over het denkbeeld van den ommegaanden rechter, een denkbeeld, dat met bijzondere sympathie is opgenomen door Mr. van der Does, en waarmede ook andere praeadviseurs instemmen voor het geval, dat Nederland principieele wijziging zal brengen in de rechterlijke organisatie. Ik wil mij niet verdiepen in het nut, dat de ambulante rechter zou kunnen stichten, maar ik zou wel wenschen, dat een naar mijn oordeel bepaald onzuiver argument zou worden ter zijde gesteld, ik heb het oog op het argument, dat men wel ontleent aan de rechterlijke organisatie in West-Indië.

West-Indië is als een illuster voorbeeld aangewezen in een artikel van Mr. Schalkwijk in het *Weekblad van het Recht*, nummer 12476. Dit artikel werd opgemerkt door den eersten en door den derden praeadviseur, en het is dus niet uitgesloten, dat het zijn invloed kan hebben op de wijze, waarop deze Vergadering zich een oordeel vormt over het vijfde vraagpunt. Het artikel heeft voor mij niets onbegrijpelijks, want ik kan mij levendig indenken in de geestesgesteldheid van iemand, die Curaçao na een betrekkelijk kort verblijf weer heeft vaarwel gezegd. Absence makes the heart grow fonder, maar het is wel opmerkelijk, dat Mr. Schalkwijk er zulk eene lange afwezigheid voor noodig heeft gehad, om zich zijn optimistischen kijk op Curaçaosche verhoudingen eigen te maken. Ik herinner mij namelijk een artikel van zijne hand in de *West-Indische Gids* van 1925 pag. 607, waarin hij een allesbehalve vleiend oordeel uitspreekt over het K. B. van 6 Juli 1918 no. 72 P. B. 1918 no. 61, dat den zoogenaamden ommegaanden rechter in Curaçao heeft geïmporteerd. Dat K. B. heeft zijne verdiensten, meent Mr. Schalkwijk, voor de kleine Bovenwindsche eilanden, Aruba en Bonaire, maar Curaçao zelf heeft in menig opzicht ingeboet. Ik vind dit een vernietigend oordeel, en ik meen, dat ieder ontwerp, dat de zetels der colleges zou willen laten inboeten ten faveure van de minder belangrijke plaatsen, althans in Nederland op een vernietigend oordeel zou worden geregaleerd.

M. de V.! In het algemeen gesproken, Curaçaosche analogieën zijn nimmer ongevaarlijk, en de afdeeling errata in de Curaçaosche rubriek van het *Koloniaal Weekblad* demonstreert bijna wekelijks, dat zelfs degenen, die zich in het bijzonder op de studie van West-Indische belangen toeleggen, aan vergissingen blootstaan, indien zij den Curaçao-

schen archipel niet persoonlijk hebben leeren kennen. Zoo zou ik durven aannemen, dat ook de eerste praeadviseur, die zegt, dat Saba en St. Eustatius worden bezocht vanuit Willemstad, niet heeft opgemerkt, dat meergenoemd K. B. van 6 Juli 1918 de Bovenwindsche eilanden samenvoegt tot één kantongerecht, en dat Saba en St. Eustatius dan ook niet vanuit Willemstad, maar vanuit het zooveel naburiger St. Martin van ommegaande rechters worden voorzien. Een ander en wel een merkwaardig voorbeeld van misvatting omtrent overzeesche aangelegenheden levert verder de derde praeadviseur, die op pag. 15 van zijn praeadvies beweert, dat de ommegaande rechter in Curaçao al bekend was in den jare 1868. Zooals ik reeds opmerkte, werd de bedoelde dignitaris niet in 1868, maar een halve eeuw later, in 1918, gecreëerd.

Er zijn dingen, die meer in het bijzonder belang hebben voor de vraag, of de Curaçaosche rechterlijke organisatie een precedent oplevert voor de Nederlandsche, en voor het geval de vraag bevestigend wordt beantwoord, of het Curaçaosche experiment gunstig is geweest. Bedoeld experiment is een onderdeel van een wijdscher streven, dat in Nederland bekend is uit een hoofdartikel van Prof. Star Busmann in het *Weekblad van het Recht*, nummer 10459 en uit eene bespreking door wijlen Mr. van Slooten in de Nederlandsche Juristen-Vereeniging in 1919 (Handelingen van dat jaar pag. 132). Hoe men nu ook over de deugdelijkheid van dat streven moge oordeelen, niemand zal ontkennen, dat het een grooten afstand tusschen het Curaçaosche en het Nederlandsche rechtssysteem in het leven heeft geroepen. Zooals Prof. Star Busmann duidelijk schetst, breekt het K. B. van 6 Juli 1918 voor Curaçao met de lijdelijkheid van den rechter, met het beginsel van de verplichte vertegenwoordiging, en met de schriftelijke behandeling in civiele zaken. Voor strafzaken is van belang, dat den unus judex eene vrijwel ongelimiteerde competentie werd toebedeeld, en dat een der leden van het Hof van Justitie als waarnemend kantonrechter werd gedetacheerd op de Bovenwindsche eilanden. In dit verband citeer ik uit Mr. Schalkwijks's artikel in de *West-Indische Gids* van 1925 pag. 612, waar hij mededeelt: „dat zich naast en over het civiele geding al „spoedig een praktijk van kostelooze consultatieve rechtspraktijk „ontwikkelde", en verder: „het aantal strafzaken bewoog zich dadelijk „na de komst van den ommegaanden rechter in stijgende lijn. Men zal „in dit verschijnsel wel in de eerste plaats een gevolg hebben te zien „van eene meer vruchtbare samenwerking van het openbaar ministerie „met den deskundigen, onpartijdigen rechter".

M. de V.! Dat nu de Curaçaosche rechterlijke ambtenaar, die in civilibus optreedt als rechtskundig adviseur, tegenwoordig dient te zijn ter plaatse, waar hij zijne cliënten zal aantreffen, en dat hij, die buiten het hoofdeiland als eenig deskundige zelfs bij het politioneel onderzoek en bij het redigeeren van dagvaardingen zijne hulp verleent, zich niet ongestoord kan verdiepen in de gewoonlijk bijzonder rustige genoegens van zijn eigen standplaats, ligt heel wat meer voor de hand dan dat een Nederlandsch rechter, die lijdelijk en door bemiddeling van de advocatie te bereiken is, terwijl hij ook samenwerkt met een deskundig openbaar ministerie, gedwongen zou worden tot periodieke

afwezigheid uit het bevolkingscentrum, waar zijn college gevestigd blijft.

Er zijn meerdere redenen, waarom vergelijking tusschen Curaçao en Nederland vrijwel tot de onmogelijkheden behoort. De eerste prae-adviseur heeft reeds gewezen op de groote, dagenlange afstanden tusschen de Curaçaosche eilanden onderling. De afstand tusschen Curaçao en St. Martin bijvoorbeeld is ongeveer vijfhonderd zeemijlen. Daarbij dient men te bedenken, dat men bij rechterlijke bezoeken aan St. Eustatius, Saba en Bonaire een uiterst gering aantal zaken te behandelen pleegt te vinden.

Op de hem eigene geestige wijze vertelt Mr. Schalkwijk, dat de reis naar Saba gewoonlijk niet meer was dan een promenade à Berlin. Gedurende de twee jaren, dat hij het eiland bezocht, werd slechts éénmaal eene civiele zaak berecht. De verdere werkzaamheden, zoo deelt hij mede, bestonden als regel uit het verstrekken van adviezen en de behandeling van één of twee strafzaken. (*West-Indische Gids* 1925 pag. 611). Ook op de eilanden St. Eustatius en Bonaire overkomt het den rechtsgeleerden reiziger, dat het aantal zaken de twee cijfers niet bereikt. Al zijn het dan wellicht altijd uiterst belangrijke zaken, toch vraagt men zich af, hoe het mogelijk is, dat dergelijke verhoudingen aanleiding hebben gegeven tot vergelijking met Nederland.

Wil men in ieder geval, ik zou bijna zeggen, wil men met alle geweld vergelijkingen maken, dan doet de vraag zich voor, of het Curaçaosche experiment werkelijk een succes is geweest. Het is dat zeker niet geweest in dien zin, dien Mr. Schalkwijk bedoelt als hij zegt in meergenoemd artikel in het *Weekblad van het Recht*: „In Curaçao is men met „de verkregen resultaten tevreden". M. de V.! Ik acht het mogelijk, dat er in Curaçao lieden zijn, tevreden met wat dan ook, maar ik betwist, dat de algemeene meening het thans geldende systeem heeft geaccepteerd. Dat systeem is, naar ik meen, ingevoerd in strijd met een afwijzend advies van het Hof van Justitie. Vóór de invoering werd het door Mr. de Gaay Fortman in de *West-Indische Gids* van 1919 pag. 87 met groote juistheid gekenmerkt als eene regeling, in het bijzonder bedoeld in het belang van de Bovenwindsche eilanden, en wel om op deze eilanden in de plaats van minder deskundige dorpsgenooten juristen met de rechtspraak te belasten, een motief dat voor Nederland natuurlijk alle waarde mist.

Hoe weinig de publieke opinie met het tegenwoordig systeem is ingenomen, blijkt wel uit het Voorloopig Verslag van den kolonialen raad over de begrootingsverordening voor het dienstjaar 1933 (Zittingjaar 1931—1932 nummer 37). Voorzichtig en op Curaçaosche, dat is hoffelijke en niet steeds duidelijke wijze, geeft men zijn verlangen te kennen naar terugkeer tot vroegere verhoudingen. Men plaatst de opmerking, dat de regeling die omtrent het beroep op den Hoogen Raad der Nederlanden vóór 1918 bestond, beter werd gevonden, en Mr. Eskes die deze woorden tijdens de openbare behandeling met Hollandsche openhartigheid paraphraseert, zegt bij die gelegenheid het volgende: „In het Voorloopig Verslag is er op gewezen, dat het ge- „wenscht is in de rechtspraak nog eene hoogere instantie te creëeren „dan het Hof van Justitie b.v. door hooger beroep op den Hoogen „Raad en voorzoover zulks niet mogelijk zou zijn, invoering van het

„recht van cassatie zeer gewenscht zou zijn. Zooals de regeling thans is, „werkt zij niet geheel bevredigend.

„In Curaçao wordt door den alleensprekenden kantonrechter ge- „vonnist in zaken, die in Holland aan een college van drie ervaren rech- „ters worden voorgelegd. De Curaçaosche kantonrechter beslist over „vorderingen van tonnen gouds, zooals nog onlangs voorkwamen, de „ernstigste misdrijven, waarop levenslange gevangenisstraf staat, „worden door hem berecht. In Curaçao en Aruba kunnen zeer inge- „wikkelde kwesties, dikwijls van internationaal rechterlijken aard, hem „worden voorgelegd. Indien daarvoor ervaren rechters beschikbaar „zijn — en die zijn er gelukkig ook op Curaçao — is daartegen niet zoo „groot bezwaar. Maar bij uitzending uit Holland wordt helaas de eisch „van ervaring in de rechtspraak niet steeds gesteld. En ik benijd den „jeugdigen rechtsgeleerde niet, die misschien in Holland aan een klein „kantongerecht als griffier werkzaam is geweest, doch nimmer een „vonnis heeft geveld, en die er hier dan toch maar wordt voorgezet. „(Men vindt deze rede in de notulen van den kolonialen raad nummer „28 zittingjaar 1931—1932 pag. 89)".

M. de V. Uitlatingen als deze getuigen niet bepaald van waardeering voor het instituut van den ommegaanden rechter en deszelfs consequenties ten aanzien van de recruteering der Curaçaosche rechterlijke ambtenaren. Men verlangt, ten gerieve van de tonnen gouds, waarover eens in de veertig jaar wordt geprocedeerd, oudere, althans wijzere rechters. Zullen dezulken zich laten vinden voor ommegang naar bedoelde kleinere eilanden, en zullen zij daar hunne capaciteiten ten volle kunnen ontplooien?

Dat de publieke opinie in Suriname de daar thans bestaande rechterlijke organisatie op prijs stelt, is mogelijk, maar naar ik meen ligt deze conclusie niet voor de hand, als men zich wil herinneren, hoe krachtig juist het Surinaamsche hof en de Surinaamsche Staten gesecondeerd door het *Weekblad van het Recht*, nummer 11391, tegen de mobilisatie van het Hof van Justitie aldaar hebben geprotesteerd (*West-Indische Gids* 1925).

M. de V., Ik zou het dus juister achten, indien men bij het zoeken naar een antwoord op de vraag, of de ambulante rechter zijn nut kan hebben voor Nederland, afstand zou willen doen, als het kan zonder hartzeer, van alle argumenten, ontleend aan de rechterlijke organisatie in West-Indië. Heeft de thesis van den ommegaanden rechter in Nederland overzeesche argumenten noodig, dan lijkt het mij altijd nog heel wat interessanter, op het voetspoor van wijlen Prof. van Vollenhoven in zijne studie, aan de overzeesche rechtspraak gewijd in het *Koloniaal Tijdschrift* van 1930 pag. 255, Oost- en West-Indië samen te vatten in ééne koloniale staatsrechterlijke beschouwing, en dan zal het wel niet moeilijk vallen, spoedig te erkennen, dat het moederland, in het bijzonder wat de rechtspraak betreft, eene geheel eigen plaats behoort te blijven innemen.

BIBLIOGRAPHIE

Economisch-Statistische Berichten, 10 Mei 1933 no. 906 en 17 Mei 1933 no. 907. De Economische toestand van Suriname, door mr. A. van Traa.

Lloyd Mail, no. 12. April. Fort Nassau, door dr. H. L. van Lummel.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. V 14 Mei 1933. De R.C. Missie in Suriname 1932.

Idem. Afl. IX, 15 Sept. 1933. De viering in Suriname van het 200-jarig bestaan der Congregatie van den Allerheiligsten Verlosser, door J. A. M. Walle, C ss R.

Sky Line. August 1933. Pan American Airways System between United States, West Indies, Mexico, Central and South America.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Deel LII, Afl. I. Een Spaansch boek over het Papiments, door prof. dr. D. C. Hesseling.

Idem. Afl. 3 en 4. Papiaments en Negerhollands, door prof. dr. D. C. Hesseling.

Het Vaderland. 23 en 24 Maart 1933. Avondblad. De Fruitverkoopster van Nassau, door Sir Reginald St.-Johnston.

De Indische Mercuur. 31 Mei 1933. Grondstoffen voor het insecticide rotenan in Ned. Oost- en West-Indië, door W. S. Spoon en P. A. Rowaan. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. 79.

Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur. 4 April 1933 no. 24. Het zwerven van Israël, door mr. dr. P. H. W. G. van den Helm.

Idem van 2 Juni 1933 no. 31. Meerdere kennis van Suriname.

Idem van 16 Juni 1933 no. 33. Het Gouverneurschap van Suriname.

Handelsberichten. De Nederlandsche Mercuur. 25 Mei 1933 no. 1933. Een proef van beteekenis in Suriname, door Tj. Pyttersen.

Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië. Deel 73, Afl. II, 23 Mei. Klinische onderzoekingen over filariasis, door L. Elsbach.

De Rijkseenheid. 1 Maart 1933 no. 22. Zal het Bagno verdwijnen?, door Fred. Oudschans Dentz.

De Prins. 15 Juli 1933. Bij de bewoners van het Surinaamsche Hoogland. Boschnegers en Indianen.

Idem. 19 Augustus 1933 no. 7. Aruba. Een snelle opkomst.

The Times. 9, 10 en 12 Augustus 1933. West Indian Assets by Owen Rutter.

Het Klokketouw. Juni 1933 no. 10. De Kom en de P.E.N.-club.

Koloniaal Bijblad van de Haagsche Courant. 25 Juli 1933 no. 15479. Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk door muitende soldaten op 19 Juli 1688 vermoord, door Fred. Oudschans Dentz.

O. D.

DE „BRANDARIS",
de hoogste bergtop van het eiland Bonaire

DOOR

P. A. EUWENS, O. P.

De Christoffelberg op Curaçao, met zijn 372 meter, moge van uit de hoogte op hem neerzien, hij moge zijn meerdere zijn in grilligheid van vorm en in het geven van tropische regenwoudillusies — met dat al wint de Brandaris, met zijn bescheiden 254 meter, het toch in historische merkwaardigheid.

Wanneer men geographisch de ligging van den Brandaris, zijn vorm en zijn hoogte heeft vastgesteld, zoo komen allereerst de natuurwetenschappen, vooral de geologie en de botanie, hun rechten voor een bespreking opvorderen. Maar ook de historische wetenschap eischt haar deel. Zij heeft rondom dien naam Brandaris haar draden gesponnen, vastgehecht in de oudste geschiedenis van onze vaderlandsche scheepvaart en haar weefsel heeft zij versierd met de legenden van onze kerkgeschiedenis en hagiographie.

Deze berg ontleent zijn grootste merkwaardigheid wel hieraan, dat reeds twee eeuwen voordat de eerste radioseinen een veiliger scheepvaart mogelijk maakten, de Brandaris als draadloos station steeds klaar stond om zijn nood- en alarmsignalen uit te zenden ter waarschuwing aan de schepen en voor de veiligheid van het moedereiland.

I

Het eiland Bonaire ligt tusschen 12° 1′ en 12° 19′ N.B. en 68° 11′ en 68° 25′ W.L. Zijn lengte is ongeveer 35 kilometer, zijn breedte wisselt van 5 tot 10 kilometer. De totale oppervlakte bedraagt 275 vierkante kilometer, dat is dus ruim 1½ maal kleiner dan Curaçao en 1½ maal grooter dan Aruba.

De meest zuidelijke punt van het eiland bevindt zich ongeveer

55 kilometer O.N.O. van de oostpunt van Curaçao en 92 kilometer van het meest nabijgelegen deel van de kust van Venezuela.

Het geheele zuidelijke deel, ongeveer alles bezuiden Kralendijk, is een lage kalksteenvlakte zonder eenige belangrijke verheffing van den bodem; het noordwestelijk deel is daarentegen zeer bergachtig, het is opgebouwd uit magmatische gesteenten en bezit nog slechts aan den rand resten van een oud kalksteenplateau. Dit heuvelland heeft verschillende hooge toppen, waarvan de Brandaris den hoogsten is.

Het noordwestelijk deel behoorde tot voor enkele jaren nagenoeg geheel tot de plantage Slagbaai; thans is dit grondgebied gesplitst in drie zelfstandige gebieden: de plantages Washington, Slagbaai en Brasiel.

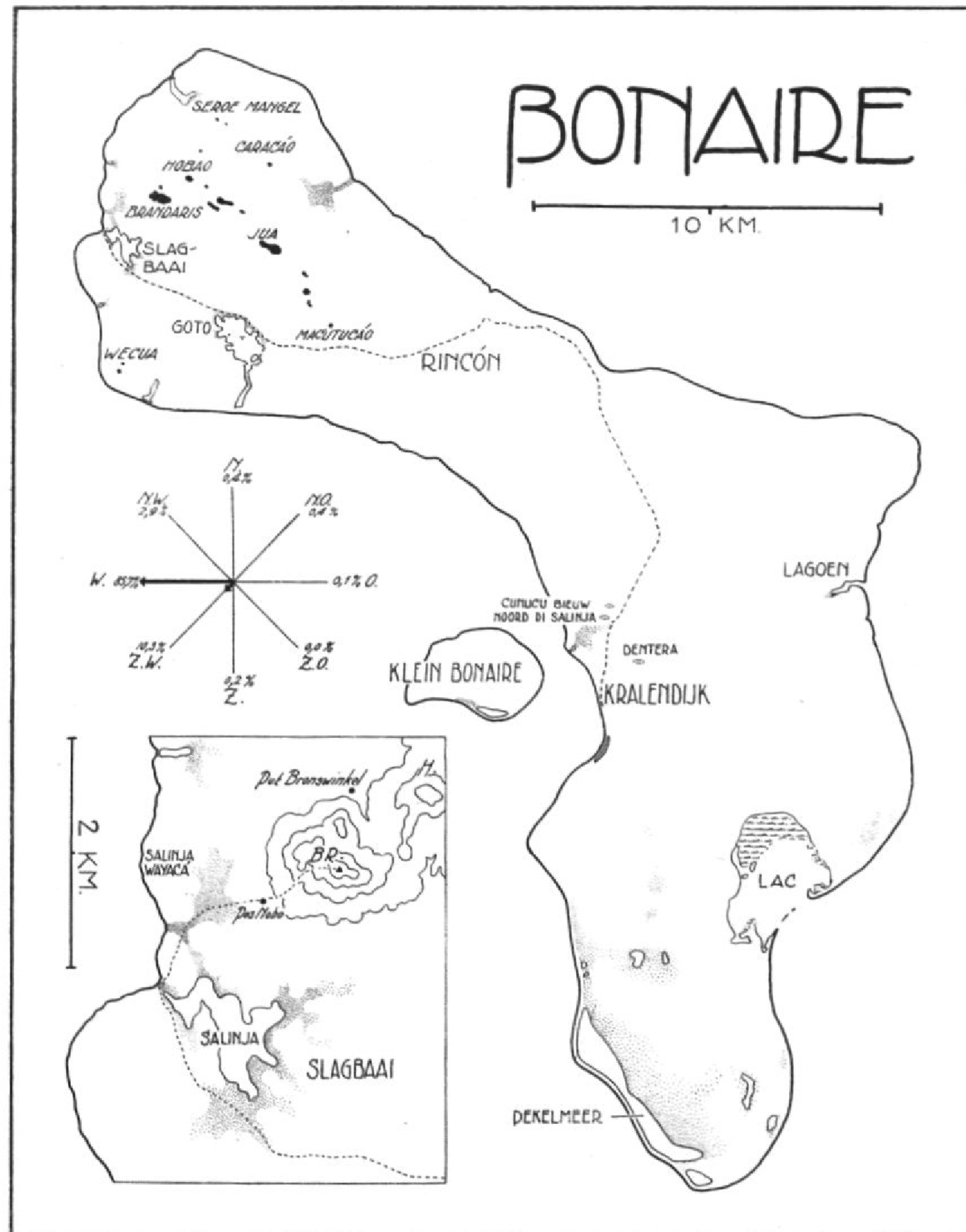
Men meene niet, dat de afleiding en de beteekenis van den naam Slagbaai, althans volgens de meest gevolgde spelling, eenig steunpunt vindt in de geschiedenis, als zou hier in de nabijheid ooit een beruchte veld- of zeeslag zijn geleverd. Daar is niets van bekend en ook om andere redenen is dit zeer onwaarschijnlijk.

Professor K. Martin is de eenige die, in zijn nog nader te noemen werk over de Nederlandsche Benedenwindsche Eilanden, steeds *Slacht*baai schrijft, wat historisch zeker veel juister is, omdat het den oorsprong van dien naam beter verklaart, als men weet, dat dáár tijdens den slaventijd (dus tot 1863) het gouvernementsvee werd geslacht en dat de huiden van hieruit naar Curaçao werden gezonden [1]).

Sinds 1868 is Slagbaai particulier eigendom. Ondanks den eeuwenlangen roofbouw en houtaankap is dit gedeelte van het eiland nog steeds het dichtst begroeide. Hier leven duizenden geiten en eenige honderden ezels in nagenoeg geheel verwilderden staat; zij planten zich voort, vermenigvuldigen zich en kosten niets aan onderhoud. Van tijd tot tijd worden er wat van gevangen, naar Curaçao verscheept en verkocht.

De eerste nauwkeurige hoogtemeting van den Brandaris is verricht door Prof. Dr. Karl Martin (geb. 1851), hoogleeraar in de geologie te Leiden (1877—1921), die samen met den botanicus Prof. Dr. W. F. R. Suringar, den leider was van een wetenschap-

[1]) Een zeer duidelijke aanwijzing in die richting vindt men in de Instructie uit het jaar 1756 aan den nieuwen Commandeur van het eiland Bonaire, Theunis Dirkzn. Kock, art. 5: „Sal hij goede en behoorlijke agt slaan op des Ed: Comp: groot en klijn vee, en dat de vellen, huyden en smeer telkens van het geslagte vee met de vaartuygen afgezonden werden.” (Kol. Archief. Plakkaten 1756, No. 10).

Overzichtskaartje van het eiland Bonaire; heuveltoppen boven de 150 meter zijn als zwarte vlekken aangegeven, Links onder een detailkaartje van de naaste omgeving van Slagbaai met de hoogtelijnen van 50, 100, 150 en 200 meter. Het gestippelde deel is terrein dat na zware regens onder water staat; de groote weg van Kralendijk naar Slagbaai is, evenals de kortste route van Slagbaai naar den Brandaristop, door een gebroken lijn aangeduid. De windroos toont de overheersing van den oostpassaat.

pelijke expeditie naar onze westindische bezittingen en in Februari 1885 Bonaire bezocht. Als we lezen, op bladz. 219 van het tweede deel van zijn „Bericht über eine Reise nach Niederländisch West-Indien" (Leiden, 1888), met welk een nauwkeurigheid hij zich rekenschap geeft van de mogelijke fouten die de methodiek van zijn, met zooveel zorg uitgevoerde hoogtebepalingen aankleven, dan dringt zich de vraag aan ons op, of de vervaardigers van de topographische kaart 1 : 20.000 van Bonaire, welke bij Smulders in Den Haag verscheen, zichzelf wel evenstrenge eischen, wat betreft de nauwkeurigheid hunner waarnemingen hebben gesteld [1]).

Op de bijgevoegde foto ziet men duidelijk dat de Brandaris een kathedraalvorm heeft; het is een heuvelrug van 177 meter hoogte, die naar het Oosten vrij plotseling opstijgt tot 254 meter [2]).

In het eerste deel van zijn „Bericht" beschrijft Professor Martin, op bladz. 148, 149 en 150, zijn bestijging van den Brandaris op 20 Februari 1885 als volgt:

„.... kurz vor Slachtbai endlich führt der Weg über einen niedrigen Hügel, von dem aus man einen überraschend schönen Blick auf den *Brandaris* hat (Tab. XVI). Der 254 Meter hohe Gipfel überragt die ganze Insel und blickt weit ins Meer hinaus,...."

„Der Berg ist wenig bewachsen, aber an seinem Fusse breitet sich ein dicht bewaldetes, flaches Hügelland aus, in dem die zahlreichen Cereen ihre Gipfel am höchsten erheben. Davor liegt das Binnenmeer, eingefasst von einer niedrigen Terrasse vielfach zerklüfteten Kalkes, und weiter nach innen von einer dicken Salzkruste, welche den trocken gelegten Theil des Beckens umsäumt."

„Am Nachmittag desselben Tages bestiegen wir noch den *Brandaris*, bis zu dessen Fusse man von Slachtbai aus unter geringem Ansteigen auf etwa halbstündigem Wege gelangt. Wir begannen den Aufstieg von NW aus, und zahlreiche dornige Opuntien, Cereen und Acacien machten uns anfangs den Weg ziemlich mühsam. Alsbald nahm aber die Neigung des Abhanges zu und trat gleichzeitig der Pflanzenwuchs zurück, so dass die Feinde unseres Fleisches leicht zu vermeiden waren, und einem Thaleinschnitte folgend gelangten wir ohne sonderliche

---

[1]) Zooals Professor Martin kortgeleden mededeelde (in litteris 1933), vindt hij de door hemzelf verrichtte hoogtebepaling (met een anaeroide barometer, een normaalinstrument van Naudet) het meest betrouwbaar; immers „mijn instrument werkte zoo goed, dat ik van de kelder naar den zolder gaande, de hoogte van mijn huis daarmede kon vaststellen."

[2]) Dit zijn de bepalingen van Martin; op de topographische kaart is de hoogte van den top van den Brandaris (driehoekspunt No. 25) 240,4 meter, terwijl de hoogte van den heuvelrug hier als 170—175 meter staat aangegeven.

Beschwerden zum unteren, westlichen Gipfel des Berges, der sich als eine ebene Fläche von ziemlich bedeutender Ausdehnung praesentirte. Nachdem seine Höhe gemessen, machten wir uns an die Ersteigung des letzten, bei weitem am schwierigsten zu überwindenden Gipfels; denn derselbe ist nicht nur steil und äusserst spärlich bewachsen, sondern es sind auch fast alle Gewächse dort dornig, so dass sie das Festhalten unmöglich machen, während andere morsch in der Hand zerbrechen.

Der Weg ist indessen nicht lang und wird reichlich durch den schönen und für die Geognosie sehr lehrreichen Rundblick über die Insel belohnt; leider war aber der Passat zu so heftigem Sturme angeschwollen, dass er uns, frei stehend, fast umwarf und die genaue Feststellung von Compassdirectionen unmöglich machte. Wir mussten uns deswegen mit der Höhenbestimmung zufriedenstellen.

Der Abstieg war bald bewerkstelligt, ..."

Ook later is de Brandaris nog meermalen bestegen, meestal met een of ander wetenschappelijk doel. Zoo herinner ik mij o.a. een bestijging in October 1909 door den mijningenieur G. Duijfjes en in Februari 1910 door den botanicus Dr. I. Boldingh. Ongeveer in dienzelfden tijd werden er de waarnemingen verricht voor de topographische kaart van Bonaire.

In den allerlaatsten tijd valt het bezoek van Prof. Dr. L. M. R. Rutten (geb. 1884), hoogleeraar in de geologie te Utrecht (1922—heden), den leider van de „Utrechtsche Antillenexcursie 1930", die met zijn Vrouw en 5 zijner leerlingen, in gezelschap van Pastoor Th. Bartel uit Rincón, op 31 Mei den Brandaris besteeg.

Geen van deze, hiervóór genoemde personen heeft van dezen tocht een beschrijving gepubliceerd. Alleen weet ik door de persoonlijke mededeeling van den Heer P. Wagenaar Hummelinck [1]), een der deelnemers aan de bovengenoemde excursie, dat Professor Rutten aan de zuidwestzijde den berg besteeg en aan de zuidoostzijde weer afdaalde. Eenige maanden later, op 22 October, beklom de Heer Hummelinck, in gezelschap van Ds. A. van Essen den Brandaris van de oostzijde en vond toen ook een zeer gemakkelijken opgang aan den zuidwestkant: vanuit Salinja Wayacá door Rooi Nobo. Verder is de Brandaris verscheidene keeren door Fraters van de St. Dominicusschool te Kralendijk bestegen, terwijl ook nog enkele andere eilandbewoners hun alpinistische aandriften op de hellingen van dezen berg hebben uitgeleefd.

Evenals nu, zoo zal ook vroeger de weg door Rooi Nobo wel den meest gebruikelijken zijn geweest. Een kleine aanwijzing hiervoor vinden we in de ligging van Pos Nobo, die in vroegere jaren zeker betere diensten zal hebben bewezen dan thans [2]).

---

[1]) Den Heer Hummelinck dank ik voor de welwillendheid waarmede hij zich met de correctie van dit artikel heeft willen belasten, het eerste deel heeft aangevuld en ook de bijgevoegde afbeeldingen voor zijn rekening heeft genomen.

[2]) De bovenrand van dezen put is ommetseld en van een grooten drinkbak voorzien. De breedte is ongeveer 2 meter, de diepte meer

Gelijk het verhaal van de beklimming door Professor Martin nog het meest uitvoerig is, zoo geeft ook zijn beschrijving van de geologische gesteldheid van den Brandaris, vooral aan den leek, nog het beste beeld van den opbouw van dezen berg.

Op bladz. 74 en 75 van het tweede deel van zijn groote werk zegt hij hierover het volgende:

„Das Gebirge, welches sich im Norden und Nordwesten von Goto erhebt.... ist ausschliesslich aus porphyrischen Gesteinen aufgebaut. Diese Gesteine, vorherrschend Glimmerporphyrite, in deren rothbrauner bis gelber, feinporöser Grundmasse kleine, weisse Feldspathe liegen, bilden fast sämmtliche, vom Küstengebirge umschlossenen Berge des nordwestlichen Bonaire."

„Ich bestieg den Gipfel von NW aus, wo die Basis des Berges wenig geneigt und mit prismatischen, lose daliegenden Säulenbruchstücken des Eruptivgesteins bedeckt ist, welche 4 m Länge und Mannsdicke erreichen. Der Boden steigt erst langsam, dann rascher an, und ein kleiner Thaleinschnitt führt an dem jetzt steilen Gehänge bis zu dem westlichen Absatze des Berges, welcher von Schlachtbai gesehen sich wie ein älterer Ringwall gegenüber der höher ansteigenden Spitze ausnimmt. [1]) Beim Ersteigen des Brandaris schwindet aber jeder Eindruck einer wiederholten Kraterbildung. Der erwähnte Absatz ist völlig flach, und auch die Spitze entbehrt einer Einsenkung; sie wird aus annähernd vertikal stehenden, unregelmässig polygonalen Säulen gebildet, welche häufige Gliederung und hie und da auch kugelige Absonderung (diese indessen in geringer Vollkommenheit) erkennen lassen. Die Gliederung der Säulen erleichtert einigermaassen den schwierigen Anstieg, doch fehlt sie nicht selten gänzlich.

Da der Gipfel kahl ist und das kleine Eiland völlig beherrscht, so hat man von ihm aus einen sehr instruktiven Rundblick, um so mehr, als auch die benachbarten Höhen jedes dichten Pflanzenwuchses entbehren. Der Passat verhindert das Wachsthum und der Gegensatz zu dem stark coupirten, windgeschützten Terrain des Thales ist deswegen ein sehr grosser. Durch diese Verhältnisse wird es aber möglich, die Ausdehnung des Porphyrits auf weite Strecken zu übersehen. So weit das bewaffnete Auge reicht, erkennt man dieselbe Absonderungsform des die Höhen aufbauenden Eruptivgesteins; alle zwischen Brandaris

---

dan 12 meter. Hij bevat niet veel water en wordt thans weinig meer gebruikt.

Pos Nobo beteekent: nieuwe put; dit wijst erop dat hij van een latere datum is dan een anderen. In dit verband zij erop gewezen, dat ook aan den voet van de noord-helling van den Brandaris een put is gelegen: Put Bronswinkel, vermoedelijk aldus genoemd naar den persoon op wiens bevel of onder wiens leiding die put is gegraven. Het is een grooten, overloopenden put van ongeveer 8 meter breed en meer dan 1,5 meter diep, waarvan het water met een klein straaltje naar het nabijgelegen hofje afstroomt. Over den ouderdom van dezen put is mij jammer genoeg niets bekend.

[1]) „Vgl. Band I, Tab. XVI."

und Juwa, zwischen Karakao und Makaku sich ausdehnenden Kuppen tragen den gleichen Charakter."

„Nur an Einem Punkte stand ein als Mandelstein ausgebildeter Porphyrit an, dessen kleine Mandeln mit Quarz und Chalcedon gefüllt sind. Vielleicht sind aus einem solchen auch die zahlreichen Chalcedonbrocken und Achate abkünftig, die ich mit der Angabe „aus der weiteren Umgegend von Rincon" erhalten habe und welche hier auf sekundärer Lagerstätte gefunden sind."

In een voetnoot op bladz. 75 zegt Martin, dat reeds Oberbergrath C. B. R. Stifft, die in 1827 in opdracht van de Nederlandsche Regeering de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire bezocht, de aandacht vestigde op deze amandelsteenen (kleine holten in porfier of diabaas, opgevuld met allerlei mineralen zooals agaat, amethist, chalcedoon, jaspis, kwarts en opaal) die in den omtrek van Rincón werden gevonden. Ook tijdens mijn pastoraat te Rincón, van Juli 1904 tot begin Januari 1911, vond ik meermalen bij mijn omwandelingen in het dorp, of langs de bergpaden, dergelijke amandelsteenen, die reeds in hun ruwen vorm lieten vermoeden welk een fraai effect zij zouden maken, indien zij geslepen en gepolijst waren. Dikwijls heb ik toen getracht om met heel primitieve middelen die steenen zelf te slijpen, wat natuurlijk op een groote mislukking uitliep.

Ons inzicht in den geologischen bouw van den Brandaris en zijn omgeving, heeft na de onderzoekingen van Professor Martin weinig ingrijpende veranderingen ondergaan. Zoeken we voorlichting bij het proefschrift van den Heer P. J. Pijpers, een leerling van Professor Rutten, over de „Geology and Paleontology of Bonaire (D. W. I.)" (Utrecht, 1933), zoo zien we dat we den Brandaris (evenals de Seroe Mangel, Caracáo [1]), Hóbao, Júa en Macútucáo) kunnen beschouwen als een inpersingsmassa van porfiriet in een omgeving van iets minder kiezelzuurrijke vulkanische gesteenten (diabaas, diabaastuffen, waarop porfiriettuffen); het geheel werd, waarschijnlijk op het einde van het Krijttijdperk, geplooid tot één geweldig zadel, welks asrichting ongeveer N.W.—Z.O. verliep.

Reeds bij zijn beschrijving van de bestijging van den Brandaris heeft Martin ons doen begrijpen, hoe gering de plantengroei van dezen berg is. Het zou echter mogelijk zijn dat zijn oordeel werd

[1]) Verschillende spaansche woorden (en dit geldt ook voor de papiamentsche- en indiaansche-) heb ik van een accent voorzien, ofschoon ze dit in het Spaansch *niet* hebben. Ik heb dit alléén gedaan om aan te geven op welke wijze deze woorden moeten worden uitgesproken. Het Spaansch kent geen tweeklanken, zoodat b.v. in den naam Oviedo, de ie niet als één letter, maar als twee letters moet worden uitgesproken; dus Oviédo. Ook moet in het Spaansch, Papiementsch en Indiaansch de letter u overal als oe worden uitgesproken.

beinvloed door den slechten regentijd van 1884/85. Om de hoeveelheid neerslag in deze periode te leeren kennen, moeten wij ons tevreden stellen met de waarnemingen op Curaçao, omdat Bonaire in die dagen nog geen regenmeter bezat. Vermoedelijk maakt dit geen groot verschil, want als vaste regel kunnen we aannemen, dat een slecht òf een zeer goed regenjaar, voor alle drie de eilanden, Bonaire, Curaçao en Aruba, geldt. Alleen bij een middelmatig regenjaar kunnen soms belangrijke verschillen optreden, zoodat het kan gebeuren dat op één der eilanden de maisoogst mislukt, terwijl men op de andere toch nog een betrekkelijk goede oogst heeft.

In de maanden October 1884 tot Januari 1885 viel er maar resp. 39, 66, 43 en 32 mm (samen 180 mm, dus vèr beneden het gemiddelde van 353 mm, dat uit latere waarnemingen — over 12 jaar — voor Rincón is berekend), terwijl ook de maanden Februari en Maart (met resp. 3 en 10 mm) dezen slechten regentijd niet goedmaakten.

Méér bijzonderheden over dien plantengroei hadden we natuurlijk van Martin's reisgezel, Prof. Dr. W. F. R. Suringar (1832—1898), hoogleeraar in de botanie te Leiden (1857—1898), mogen verwachten, die zijn reisverhaal publiceerde in het „Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap" (2e Serie, Deel 3, Afd. Versl. en Aardr. Meded., 1886, bladz. 45—90, 355—394, 511—545). Doch dit reisverhaal gaat niet verder dan de eerste dagen op Curaçao (vanaf bladz. 359), daarna heeft de schrijver van verdere publicatie afgezien.

Voor meer botanische gegevens hebben we moeten wachten tot 1910, in welk jaar de botanicus Dr. I. Boldingh van 28 Januari tot 20 Februari, Bonaire bezocht. De vrucht van zijn onderzoek legde hij neer in „The Flora of Curaçao, Aruba and Bonaire" (1914) en in zijn „Flora voor de Nederlandsche West-Indische Eilanden" (1913).

Wat het regenseizoen aangaat trof Dr. Boldingh het buitengewoon gunstig, wat wel zeer duidelijk blijkt indien we de regenwaarnemingen van die maanden vergelijken met die van 1884/85 [1]). De regenmeter van Curaçao (Fort Amsterdam) teekende van October 1909 tot Maart 1910 de volgende waarden op: 152, 324, 99, 104, 58 en 81 mm, terwijl op Bonaire de regenmeter van

[1]) Boldingh zegt zelf op bladz. 131 van „The Flora": „.... that the year 1909 was exceptionally favourable for studying the flora, since, owing to the abundant rains, a very large number of plants were found flowering."

Rincón over denzelfden tijd noteerde: 15, 201, 144, 90, 78 en 50 mm.

Op bladz. 163 van „The Flora" beschrijft Boldingh den plantengroei van den Brandaris als volgt (waarbij door mij telkens de inlandsche namen, voor zoover deze bekend waren, tusschen haakjes zijn bijgevoegd):

„We reach it again through a dense forest of shrubs with rather high trees, Phyllanthus Euwensii (Lokki lokki, Kárkidáki), Capparis cynophallophora (Stokki di mosterd), Maytenus Versluysii, Pisonia bonairensis (Lábra, Mahoebári), Capparis jamaicensis (Olíba) and Croton niveus (Barra blanco, Loembra blanco) being frequent, Randia aculeata (Lele, Wakóera, Raboe di kabaai) sometimes predominant. When we ascend the mountain we see in many places more scattered shrubs, among which the same plants are chiefly found with Caesalpinia coriaria (Dívi dívi, Watapána), Haematoxylon Brasiletto (Braziel, Stokvischhout) and Acacia tortuosa (Wabí). On the top are very few trees, excepting Crescentia Cujete (Kallebas rondó), Casearia bonairensis (Paloe di Bonaire, Geelhout) and Capparis, the vegetation on the ground consisting there of Acalypha Poiretii, Euphorbia thymifolia, Physalis, while on other spots a dense mass of Coccoloba diversifolia (*Bésji di kalakoena, Drijfi* sjimarrón, Kamari) is found. On the top and slope of Brandaris also the little fern Dryopteris concolor occurs."

De ervaringen van Martin en Boldingh komen geheel overeen met die van den Heer Hummelinck: Ook hij vindt het omringende lage heuvelland dicht begroeid met struiken, waartusschen vrij groote boomen; deze vegetatie heeft haar sterkste ontwikkeling beneden aan de west- en zuidwesthelling van den Brandaris. Naar boven toe neemt de plantengroei vrij snel af, de boomen en struiken worden kleiner en staan ook meer verspreid; terwijl op de puinhellingen aan de oost- en noordoostzijde van begroeiing nauwelijks kan worden gesproken. De top mag zeer zeker kaal worden genoemd; zeer verspreid staan er slechts enkele windboompjes en hier en daar wat lage struiken. — Eén man kan hier in korten tijd méér kappen, dan de natuur er in tientallen van jaren weer kan opbrengen. Met dit kappen zullen we trouwens steeds rekening moeten houden; dit heeft het plantendek dezer eilanden, inzonderheid Bonaire, in den loop der jaren, stellig op een zeer nadeelige wijze beïnvloed.

* * *

II

Hiermede nemen wij afscheid van het natuurwetenschappelijke deel en gaan wij over tot het historisch gedeelte; — en het is de naam van dezen berg die daarbij allereerst onze aandacht vraagt.

Het is zeker dat de naam van het eiland Bonaire, ondanks het dikwijls verspaanschen van dien naam tot Buen-Aire (goede lucht), toch van zuiver indiaanschen oorsprong is. Het beslissende bewijs hiervoor levert Oviédo, die uitdrukkelijk zegt, dat de eilanden Bonaire, Curaçao en Aruba dien naam reeds droegen bij den komst der Spanjaarden en dat zij die eilanden hun oorspronkelijke namen lieten behouden [1]). Kleine verschillen in de schrijfwijze kunnen geen wezenlijke moeielijkheden opleveren; de oorspronkelijke bewoners van het eiland, de Caquetios-Indianen, hadden natuurlijk geen schrijftaal, hun taal kon daarom alleen volgens de uitspraak worden opgeteekend, wat kleine afwijkingen mogelijk maakte.

Om dezelfde reden zouden we kunnen aannemen, dat nog lang na de ontdekking in 1499, zeker gedurende den geheelen spaanschen tijd, toen dezelfde Caquetios-Indianen op Bonaire bleven wonen, de meeste plaatsen op dit eiland hun indiaanschen naam zullen hebben behouden. Zoo dragen ook nu nog vele bergen die van den top van den Brandaris te zien zijn, zooals de Hóbao, de Júa, de Caracáo, de Wecúa en ook nog enkele andere deelen van het eiland, beslist indiaansche namen. Volgens dienzelfden betoogtrant zou men tot de gevolgtrekking kunnen komen, dat ook de naam Brandaris van indiaanschen oorsprong is, hoewel sedert lang, die naam in den volksmond meestal tot Blandál wordt verbasterd [2]).

Doch bij een Hollander, die iets meer weet van de oude ge-

---

[1]) Gonzalo Fernandez de Oviedo, in zijn „Historia general y natural de Indias" (Lib. XXI). — Hij schreef dit werk tusschen de jaren 1535 en 1548. Zijn eerste reis naar West-Indië maakte hij al in 1513; in het geheel maakte hij 12 reizen naar deze streken. Oviédo noemt het eiland Boynare. Er komen onder de oudste spaansche schrijvers ook afwijkende namen voor, zooals Buinare. Het is echter zeker dat deze schrijvers de oorspronkelijke bewoners goed hebben gekend.

[2]) In de tegenwoordige volkstaal dezer eilanden, het Papiamentoe, bestaat een zekere neiging om in sommige woorden de letter r met de letter l te verwisselen. Ofschoon die letterverwisseling ook in sommige streken van Spanje (Andaluzia!) en op Sto. Domingo voorkomt, zoo is het toch waarschijnlijker dat deze gewoonte door de voorzaten van onze zwarte bevolking van uit Afrika is medegebracht.

schiedenis van ons zeewezen en van de hollandsche kuststreken, roept deze naam toch nog andere herinneringen wakker: zijn gedachten worden geleid naar den ouden vuurtoren Brandaris van het eiland Terschelling.

Laten we voorloopig aannemen dat de naam van den Brandarisberg niet van indiaanschen en evenmin van spaanschen oorsprong is, maar dat hij eerst later door de Hollanders is gegeven. De geloofwaardigheid dezer bewering kan pas blijken, zoodra we iets meer verteld hebben over de geschiedenis van de vroegere zeilvaart op West-Indië en de eigenaardige functie van dezen berg gedurende de 17e en de 18e eeuw.

Wanneer een hollandsche west-indiëvaarder in den ouden tijd op zijn uitreis maar eenmaal de Azoren, het eiland Madera of de Kaap-Verdische Eilanden voorbij was, zoo kwam hij na eenige dagen onder het bereik van den noordoostpassaat en kon hij onder gunstige omstandigheden ook weldra (wanneer het doel zijner reis Curaçao was) den noordelijken ingang van de Mona-Passage (tusschen Sto. Domingo en Porto-Rico) of de eerste etappe van zijn reis, het eiland St. Eustatius, te gemoet zien. Dan scheidde hem nog een afstand van ongeveer duizend kilometer in zuidwestelijke richting van Curaçao, dat hij ,met de noordoostpassaat in den rug, na weinige dagen kon bereiken. Doch niet altijd waren de omstandigheden zoo gunstig. Wanneer zijn schip, door stormen overvallen, uit den koers was geslagen en te veel in zuidelijke richting afgedreven, wanneer de nachten donker en bij dag het weer heiïg was, dan was de Caraïbische Zee vol gevaren. Vuurtorens en lichtbakens waren nog onbekend. Het was dus zaak om bij nacht vooral de kuststreken uit den weg te gaan; overdag waren soms bergtoppen en rotspunten van eigenaardigen vorm een middel om de plaats van het schip te bepalen.

Van Trinidad tot het schiereiland Goajíra liggen, ongeveer op gelijken afstand van de kust van Venezuela, een aantal, voor het meerendeel zeer lage eilanden en groepen van koraalriffen: Los Testígos, Los Hermános, Blanqúilla, Orchíla, Los Roques en Los Aves, die allen hoogst gevaarlijk zijn voor de scheepvaart; daarna volgen Bonaire, Curaçao en Aruba, die echter hoog genoeg zijn om reeds op grooten afstand te worden opgemerkt.

Toen Lodewijk XIV van Frankrijk in 1678 zijn admiraal d'Estrées naar de West stuurde met de opdracht den Hollanders het eiland Curaçao afhandig te maken, stelden zijn kapiteins, terwijl men bezig was op Martinique en Santo Domingo een vloot van 20 oorlogsschepen in gereedheid te brengen, den admiraal voor, een paar loodsen aan boord te nemen. Maar d'Estrées, die niet gewoon was den raad van anderen op te volgen, zeide dat Columbus en de eerste zeevaarders ook wel zonder loodsen de Nieuwe Wereld hadden ontdekt, dus zou hijzelf zijn weg ook wel weten te vinden. Hij zou met zijn admiraalsschip wel voorop varen, de anderen hadden dan slechts te volgen.

In den nacht van 11 Mei 1678 zette d'Estrées, komende van Sto. Domingo, zijn schip onwrikbaar vast op de koraalriffen van de Aves Eilanden; de andere kapiteins volgden en in minder dan geen tijd zat de geheele vloot met de kielen doorboord op de scherpe rotspunten.

Van de 35 schepen ontkwamen slechts 5 groote en eenige kleine vaartuigen aan den algemeenen ondergang.

Tot zelfs in den jongsten tijd zijn die gevaren hier nog niet veel verminderd. Zoo strandde den 29en Mei 1925 op de Roques Eilanden het amerikaansche stoomschip „Zulia" van de „Red D Line", die toch het vaarwater goed kende, daar de booten van die stoomvaartlijn een wekelijkschen dienst onderhouden tusschen het eiland Porto-Rico, de venezolaansche havenstad La Guaira en Curaçao [1]).

Wanneer de zeilschepen, komende uit het Westen of Noordwesten, den 254 meter hoogen top van den Brandaris voorbijkwamen, zoo gaf dit den schepelingen een zeker gevoel van veiligheid. Maar ook dan was de weg naar Curaçao nog niet geheel zonder gevaar. De afstand tusschen de eilanden Curaçao en Bonaire bedraagt weliswaar slechts ongeveer 28 zeemijlen, maar op 6 zeemijlen Zuid-Oost van Curaçao ligt een eilandje van minder dan 3 vierkante kilometer oppervlakte,

---

[1]) Hoewel de veiligheid sindsdien door het plaatsen van eenige vuurtorens veel meer is verzekerd, zoo is ook tegenwoordig het vaarwater in deze streken niet zonder gevaar. Als bewijs moge het volgende lijstje dienen van *stoom*schepen, die hier in de laatste 8 jaar zijn gestrand.

Op 1 Jan. 1925 bij San Juan de los Cayos (Goajira) het nederlandsche stoomschip „Juanita"; het werd op 25 Febr. d.a.v. door het bergingsschip „Relief" weer vlot gemaakt.

Op 13 Mei 1925 bij Kaap San Román (schiereiland Paraguaná) het nederlandsche olietankschip „Marcella"; op 7 Juni d.a.v. weer vlot gemaakt door de „Relief".

Op 29 Mei 1925 op de riffen van de Roques Eilanden het reeds genoemde amerikaansche SS „Zulia" van de „Red D Line"; de beide bergingsvaartuigen „Willet" en „Warbler" hebben getracht het schip weer vlot te krijgen, doch moesten hun pogingen den 8en Juni opgeven; het schip werd door de branding uit elkaar geslagen.

Op 15 April 1926 op Klein Curaçao het engelsche olietankschip „Chiton"; het werd 27 April door den „Warbler" weer vlot gemaakt.

Op 3 Juli 1927 bij den ingang van de haven van Willemstad het duitsche stoomschip „Kyphissia" van de Harpag-Lijn; den 9en Juli door de „Willet" weer vlot gemaakt.

Op 3 Maart 1930 bij Punt Kanón (de oostpunt van Curaçao) het engelsche SS „Cornwall"; op 15 Maart door de „Killerig" weer vlot gekregen.

Op 29 Mei 1930, eveneens bij de oostpunt van Curaçao, het engelsche SS „Rimula"; Het werd op 15 Juni weer vlot gemaakt door de „Killerig".

Op 22 Dec. 1930 bij Tucácas (Venezuela) het SS „Munsomo"; weer vlot gemaakt door de „Killerig" op 2 Januari 1931.

Op 8 Febr. 1931 bij Punta Gallinas (Goajíra) het engelsche olietankschip „British Chancellor"; weer vlot gemaakt door de „Warbler" op 14 Febr.

Deze gegevens dank ik aan de welwillende medewerking van den Heer Ernesto Martyn en de firma Prospero Baiz & Co. te Willemstad, vertegenwoordigers van de Amerikaansche BergingsMij, wier schepen te Kingston (Jamaica) zijn gestationeerd.

dat geheel vlak is en nauwelijks één meter boven de oppervlakte der zee uitsteekt. Dat eilandje heet Klein Curaçao; de Spanjaarden noemen het Curaçao Chico en in den indiaanschen tijd noemde men het Nicóla. Dit stukje grond heeft een treurige vermaardheid verworven als „schepenkerkhof''; ook nu nog vindt men daar de overblijfselen van vroeger gestrande vaartuigen [1]).

Door welke primitieve middelen de veiligheid der scheepvaart in vroeger eeuwen werd gediend moge blijken uit het volgende: In het Oud Curaçaosch Archief komt een Plakkaat voor (No. 19) van het jaar 1737 [2]). Uit dit bevelschrift van het hoofd der kolonie vernemen we 1e, dat Klein Curaçao destijds bevolkt was door een onnoemelijk aantal „boebi's'' [3]), die, niettegenstaande het herhaald verbod van het Bestuur, geregeld werden gevangen en waarvan de eieren naar Curaçao en elders werden vervoerd en verkocht, zoodat er gevaar bestond dat de vogels vandaar zouden worden weggejaagd; 2e, zegt de Gouverneur in datzelfde decreet, dat door de groote zwermen vogels die steeds boven dit eiland heen en weer vliegen, de schippers er op worden opmerkzaam gemaakt dat daar land is; 3e, dat in geval daar een schip zou stranden, de schepelingen door den grooten voorraad vogels en eieren, steeds zooveel voedsel zouden vinden, dat zij niet van honger zouden omkomen; 4e, werden de vroegere bepalingen weer vernieuwd en werd het aldaar verzamelen van vogels en eieren ten strengste verboden. — Het heeft echter niet mogen baten; tegenwoordig zijn alle boebi's van de Nederlandsche Benedenwindsche Eilanden verdwenen.

Ook de oostpunt van Curaçao (Punt Kanón) was voor de zeilvaart niet zonder gevaar. Het wordt nog steeds als een roekeloosheid beschouwd om bij nacht tusschen Klein Curaçao en Oostpunt te willen doorvaren; en wie 's nachts met zijn schip aan den noordkant van Curaçao verdwaald raakte, was reddeloos verloren: zijn schip werd door de felle branding uit elkaar geslagen [4]).

Op vernuftige wijze hebben de Hollanders op Curaçao, in het begin der 18e eeuw, misschien reeds vroeger, zich de ligging en de goede zichtbaarheid van den Brandaris van Bonaire ten nutte trachten te maken om het hoofdeiland en ook de scheepvaart bij onverwacht gevaar bijtijds te waarschuwen.

De eerste maal dat ik in de archieven der kolonie iets omtrent

---

[1]) Over de vuurtorens welke later op Klein Curaçao zijn gebouwd zie men het artikel over Klein Curaçao in de W. I. Gids, Jrg. 1925—'26, p. 406.

[2]) De oorspronkelijke tekst van dit Plakkaat vindt men aangehaald in de W. I. Gids, Jrg. 1925—'26, p. 402, in het reeds genoemde artikel over Klein Curaçao.

[3]) De boebi (eng.: booby) is een vogel die behoort tot het geslacht *Sula*, familie: *Sulidae* (Jan van Genten).

[4]) Zoo verging het in den nacht van 13 Juni 1910 den Gouvernementsschoener „Gouverneur van Heerdt'', die op zijn reis van Bonaire naar Curaçao op de noordoostkust van Curaçao werd versplinterd; hierbij kwamen 7 personen om het leven.

den berg Brandaris vond medegedeeld, was in de instructie die de Gouverneur van Curaçao gaf aan den nieuwen Commandeur van het eiland Bonaire, Theunis Dirkszn. Kock, bij zijn aanstelling in 1756 [1]). Het is bijna zeker dat het hier een herhaling geldt van een reeds lang bestaande instructie. Art. 7 hiervan luidt als volgt: „Sal hij de behoorlijke vuuren besorgen, zoo boven als beneden, in gevalle eenige vijandelijke vaartuijgen aldaar onder het Land leggende off kruijsende zullen wesen, bij dagh te rooken, en bij nagt te vuuren en dat daardoor niet alleen dit Eyland, maar onse gaande en komende vaartuijgen gewaarschuwd mogen werden." (met „dit Eyland" wordt Curaçao bedoeld). Art. 9: „Sal hij aan Joannes Geijsen besorgen een Indiaan tot sijnen dienst om van al het geene er mogte voorvallen aan die sijde van het Eijland, daar denselve Joannes Geijsen woonachtig is, instantelijk aan hem Commandeur kennissen te geven." (Joannes Geijsen was Vice-Commandeur en woonde in het noordwestelijk deel van Bonaire).

Hoewel de naam van den Brandaris hierin in het geheel niet wordt genoemd, kan alleen dezen berg hier bedoeld zijn. Meer begrijpelijk wordt het bovenstaande uit een later besluit van den Raad van Curaçao in 1803, toen van den kant der Engelschen een aanslag werd gevreesd: „om in cas van aanval den Brandaris op te steeken" en nog veel duidelijker blijkt dit alles uit de instructie die in 1805 aan den nieuwen vice-commandeur van Bonaire werd afgegeven: „Hij zal zorgen, de Brandarissen zoo boven als beneden, altoos van het noodige hout te voorzien, om dezelven bij aannadering van vijandelijke schepen te kunnen in brand steken, niet alleen tot waarschuwing van dit eiland maar ook voor de gaande en komende schepen" [2]).

De lezer zal zich uit het begin van dit artikel nog wel de opmerking van Professor Martin herinneren, waarin deze zegt dat men van den top van den Brandaris het geheele eiland Bonaire kan overzien en een onbelemmerd uitzicht heeft over de omringende Caraïbische Zee. En als men nu weet dat men van de noordoostzijde van Curaçao en ook van Oost Seinpost en zelfs van den Kleinen- en den Grooten Berg aldaar, bij helder weer zeer goed den Brandaris kan onderscheiden, dan is het al heel duidelijk dat, wanneer men van deze waarneningsposten den Brandaris in rook

[1]) Zie: Plakkaten A° 1756, No. 10. Er is nog een ouder document, van het jaar 1750; daarover straks.

[2]) Waar hier van den Brandaris in den meervoudsvorm gesproken wordt, zoo doelt men waarschijnlijk op den top en een lager gelegen deel van denzelfden berg.

of vlammen zag gehuld, dit moest worden opgevat als een onheilspellend en waarschuwend teeken.

Ofschoon ik nooit eenig positief bewijs heb gevonden, dat deze maatregel ook werkelijk is toegepast, zoo moet ik toch wel aannemen dat men over het mogelijke succes ervan tevreden is geweest. Want in later tijd is aan dezen maatregel nog een grootere uitbreiding gegeven.

In een officieel stuk van Gouverneur J. Rodier (1762—1781), gedateerd den 30en Juni 1774, gericht aan de Kamer van Amsterdam der West-Indische Compagnie bij missieve van 15 Juli 1774, worden alle verdedigingswerken van het eiland Curaçao opgenoemd en uitvoerig beschreven. Daarin komt het volgende voor: „Bij de Oostpunct legd een hooge bergh, genaemt de Uijtkeijk, alwaar de Commandeur vande Oostpunt woond, hebbende twee ruijters bij sig, omme in cas van alarm eene daervan naerde hoofdfortresse met tijdingh af te senden, ende anderen naer de bergh, die vlak naest deesen legd en de Brandaris genaemd werd, alwaar een groote hoop hout legd, die, sodra sig een vloot van vijff scheepen aan de oostkust van 't eijland vertoonen, in brand moet gestooken werden, hetwelke het teeken van alarm is, en op welks teeken de Commandeurs die de planters aan de buijten baijen en forten commandeeren en selver planters sijn, sig op hunne posten moeten begeeven en besorgen dat die geenen, die onder hun bescheijden zijn, meede op hunne posten zijn, om in cas van attacque de nodige defensie te doen ...." En verder in hetzelfde stuk: „Om de noordoost van deese baij (Caraques), circa een half uur gaans landwaarts in, legd meede een brandaris berg, die door de bijgeleegen planters, de eerste de beste, in brand moet gestoken worden, soodra men de rook of vlam van den brandaris aan de Oostpunt siet opgaan, omme daar door het heele land te adverteeren, dat er onraad op de kust is....." [1]) (met „deese baij" is den Carácas Baai bedoeld).

Er bestaat nog een ouder document, nl. van 1750, dus 6 jaar ouder dan het plakkaat dat wij het eerst hebben genoemd.

In dien tijd liepen er geruchten van oorlog en Gouverneur Isaac Faesch (1740—1758) vond dat een goede gelegenheid om alle maatregelen voor de veiligheid van het eiland nog eens extra goed in te scherpen (Plakkaten, 2 Januari 1750, No. 1). Hierin komt het volgende voor: „Insgelijks zullen de Brandaris, zoo aan 't Oost- als Westpunt in brand werden gestooken."

---

[1]) Aangehaald door J. H. J. Hamelberg in: „De Nederlanders op de West-Indische Eilanden", deel 1, Curaçao, Bonaire, Aruba, Documenten, p. 177 en 178; 1909.

Hier wordt deze maatregel niet als iets nieuws, maar als reeds bekend in herinnering gebracht. Bovendien volgt er uit: 1e. Dat er toen reeds, zelfs bij Westpunt een Brandaris bestond, die echter in latere stukken niet meer genoemd wordt. Voor dit laatste is wel een aannemelijke verklaring te vinden: omdat wel zelden of nooit een vijandelijke vloot zich het eerst bij Westpunt zou vertoonen, daar deze dan veel te langen tijd zou noodig hebben om in de richting van de stad tegen stroom en wind in op te laveeren. 2e. Dat in 1750 reeds de Brandaris van Bonaire drie naamgenooten en medehelpers op Curaçao had. 3e. Dat in dat jaar Curaçao reeds een eigen stelsel had van alarmseinen door middel van het in brand steken van Brandarisbergen.

Vraagt men nu, welke bergen met „de Uijtkeijk" en de andere Brandarissen bedoeld zijn, dan is een antwoord hierop wel eenigszins onzeker en moeilijk omdat de naam Brandaris voor geen enkelen berg op Curaçao behouden is gebleven. Feitelijk was het ook minder een naam dan wel een functie die aan dien berg werd toegewezen. Zoowel de ligging als de naam Uijtkeijk is nog het meest toepasselijk op den berg die tegenwoordig den naam draagt van Oost Seinpost. De Brandaris nabij de Carácas Baai kan misschien den Kabrietenberg, oostelijk van het Fort Beekenburg zijn geweest. Voor de juiste plaatsbepaling van deze Brandarissen dienen we nog het meest rekening te houden met den voornaamsten factor, nl. dat het uitzicht niet door andere heuveltoppen werd belemmerd. Men kan dus in zekeren zin deze Curaçaosche Brandarissen de filialen noemen van hun naamgenoot op Bonaire. Ook werkten zij wel zelfstandig, indien aan Oostpunt vijandelijke schepen werden waargenomen. Het kan dus geen vraag zijn waarom men aan die twee curaçaosche bergen denzelfden naam heeft gegeven als aan den Brandaris van Bonaire.

Wij moeten nog een oplossing zoeken voor een eigenaardige moeilijkheid. Als men nagaat, welke enorme houtstapels op de hellingen van den berg en op den top moesten worden opgehoopt, die daar van 20, 30 en méér jaren ongebruikt bleven liggen en dus geregeld door nieuw hout moesten worden aangevuld, als men zich daarbij afvraagt, hoe men het in zijn hand kon hebben om steeds naar willekeur door droog hout vuursignalen of door het aansteken van levend of harsachtig hout rooksignalen te geven, dan moeten we bekennen, dat voor het oplossen dezer laatste moeilijkheid ons alle gegevens ontbreken. Men stelle zich overigens den toestand voor, niet zooals hij nu is, maar zooals hij ongeveer twee eeuwen geleden was, toen er op Bonaire geen parti-

culier bezit bestond en het eiland bevolkt was door indianen, gouvernementsslaven en verbannen kleurlingen uit Curaçao, veroordeeld om in de zoutpannen te werken. Over deze allen kon het Gouvernement vrijelijk beschikken. Wat de houtvoorraad op Bonaire betreft, hier waren de moeielijkheden zeker gering in vergelijking met Curaçao. Want rondom den Brandaris was in dien tijd het houtgewas zeker nog onuitputtelijk, terwijl op Curaçao zoo wat alle heuvels, dus ook die als Brandarissen worden genoemd, waarschijnlijk ook reeds in die dagen van alle boomgroei waren beroofd. Het Gouvernement zelf (of liever de West-Indische Compagnie) was in die dagen zeer zuinig met houtkappen, wat uit het volgende blijkt: Het Gouvernement was eigenaar van een tiental plantages, die het aan particulieren verhuurde. Een der huurcondities was deze,dat op die plantages alleen hout mocht worden gekapt voor eigen gebruik, maar niet om verkocht te worden of van de plantage te worden weggevoerd. Het meest waarschijnlijke is wel dat voor den aanvoer van den noodigen houtvoorraad voor de beide curaçaosche Brandarissen de omwonende planters met hun slaven gerequireerd werden,om, zooals het bij dergelijke gelegenheden meestal het geval was, zonder vergoeding dien houtvoorraad aan te voeren en geregeld aan te vullen.

(Wordt vervolgd).

DE GESCHIEDENIS VAN HET BRAZILIAANSCHE AMERIKANISTENCONGRES

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Wie de statige rij boekdeelen van dit tijdschrift nagaat, zal in den jaargang 1921 een nogal uitvoerig opstel aantreffen over het toen aanstaande 20ste internationale Amerikanistencongres, dat in Brazilië, te Rio de Janeiro, in 1922 zou plaats hebben. De reden, dat elf jaar later hier nog op het congres, dat van 20 tot 30 Augustus van laatstgenoemd jaar ook inderdaad is gehouden, wordt teruggekomen, is, dat de verslagen van dat congres eerst deze maand ons land hebben bereikt, maar vooral, dat zij verschenen zijn in een vorm, die bijna fenomenaal mag heeten. De beide secretarissen, dr. L. F. Clérot en dr. P. J. Pires Brandão hebben wel met ijver, doch naar het schijnt in een kalm tempo aan het verslag doorgewerkt. Vermoedelijk zijn het echter bijzondere politieke omstandigheden in Brazilië geweest, die een spoediger uitgaaf hebben tegengehouden van het groote, kostbare, op de Imprenda nacional te Rio de Janeiro gedrukte werk. Het eerste deel, met CIX en 315 bladzijden, 36 platen en kaarten, benevens nog enkele figuren in den tekst, kwam uit in 1924. In 1928 zagen twee zware deelen het licht, te zamen van 464 bladzijden, weder met vele platen waarbij zeer groote uitslaande. Het derde (eigenlijk vierde) deel draagt het jaartal 1932 en mist, als uitsluitend aan taalkunde en bibliographie gewijd, verdere illustratie. Degeen die de in het aangehaalde opstel gedane oproeping heeft gevolgd, om lid te worden van het congres, behoeft geen berouw te hebben van het storten van zijne contributie, want hij heeft er toe bijgedragen ons land op dat congres een goed figuur te doen slaan en hij heeft zij het dan laat, dan toch in onverwachte hoeveelheid waar voor zijn geld ontvangen. De ledenlijst toont aan dat departementen (onder wie de besturen van de gebiedsdeelen Suriname en Curaçao), staats- en particuliere instellingen, en

particulieren van Nederlandschen stam, totaal vijftien Nederlandsche leden het congres door hun lidmaatschap hebben gesteund, waarbij wijlen Z.E. mr. Th. D. Pleyte ons land als gezant te Rio de Janeiro vertegenwoordigde. Op de ledenlijst staat ook de naam van wijlen den heer H. H. van Kol, Kamerlid, te Voorschoten, die in een vriendelijk briefje aan den hem persoonlijk geheel onbekenden steller dezes schreef, met genoegen van zijn opstellen betreffende Suriname te hebben kennis genomen en nu ook gevolg te willen geven aan zijn in dit tijdschrift gedaan verzoek om door deelneming aan dit congres, het volgende congres, dat hier te lande zou plaats hebben, te helpen voorbereiden.

Misschien zal men zich herinneren, dat het 21ste Amerikanisten congres werkelijk in 1924 op uitnoodiging van onze Regeering te 's-Gravenhage is gehouden, en het tweede gedeelte daarvan, onmiddellijk daarna, onder leiding van wijlen den eminenten Amerikanist, dr. Erland Baron Nordenskiöld te Göteborg plaats vond. Te Rio de Janeiro stond men voor de eenigszins moeilijke keus, aan welke uitnoodiging, die van Nederland, dat de oudste rechten had, of die van Göteborg, in een land waar de amerikanistische studie op zeer hoog peil stond, de voorkeur moest worden gegeven: de oplossing werd gevonden door beide uitnoodigingen te aanvaarden. Behalve door onzen Gezant werd met klem voor Nederland als plaats van bijeenkomst gepleit door nu wijlen de secretaresse van een vorig congres, mejuffrouw Adela Breton. In de openingsbijeenkomst in 1924 in de Ridderzaal te 's-Gravenhage mocht ik, naar aanleiding van het daartoe vanwege het bestuur van het Royal Anthropological Institute gedaan verzoek, in de Engelsche taal, een hartelijk woord aan hare nagedachtenis wijden, dat door een misverstand niet in de Proceedings van het Haagsche Congres is opgenomen.

De reden, dat Nederland in dit geval moeilijk de beurt aan de stad Göteborg kon overlaten, is wel deze geweest, dat onze Regeering gaarne door het houden van het congres te 's-Gravenhage er krachtig toe wenschte bij te dragen de toen helaas nog steeds verbroken wetenschappelijke betrekkingen tusschen geleerden van gewezen oorlogvoerende landen te herstellen.

Terugkeerende tot het verslag van het Braziliaansche congres treft ons, met welk een geestdrift de wetenschappelijke bijeenkomst aldaar is op touw gezet. In iederen Braziliaanschen staat was een comité van voorbereiding aanwezig. De president van de Braziliaansche republiek was beschermheer, de gezanten van Nederland, Zweden, Italië en Portugal vormden een college van

eerevoorzitters. Voorzitter was dr. A. C. Simoens da Silva, voorzitter van het geschied- en aardrijkskundig instituut Fluminense. Honderd zeven en veertig Braziliaansche wetenschappelijke instellingen traden tot het lidmaatschap toe. Het aantal leden bedroeg 982, een record, waarvan 250 uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. De voorzitter zeide in zijn openingsrede, dat zijne Regeering het congres beschouwde als een onderdeel van de officieele herdenking van het honderdjarig bestaan van de onafhankelijkheid van Brazilië. Dr. F. Heger wees in de openingszitting op het onderzoek op reusachtige schaal, van 1817 tot 1836 door den Oostenrijker Johann Natterer als zoöloog en ethnoloog verricht, en hij raadde aan, de handelingen van het congres zoo spoedig mogelijk te doen verschijnen. Een geestdriftige toespraak van prof. Morales de los Rios, secretaris-generaal van het congres besloot de eindzitting.

* * *

Van de honderd en drie verhandelingen die door het congres werden aangenomen („memorias approvadas pelo congresso") geven wij nu, zooals begrijpelijk is, slechts een kort overzicht.

Het werk van de eerste sectie, (ethnologia) vangt aan met een uitvoerig betoog (51 blz.) van den legatiesecretaris van China, den heer Toung-Dekien, over den oorsprong van de Amerikanen vóór de ontdekking van Columbus; de auteur beroept zich in de eerste plaats op het oordeel en den arbeid van Von Humboldt. Ik noem verder: De betrekkingen, van Indianen ten noorden van de Golf van Mexico, met het zuiden, door dr. J. R. Swanton, van het Bureau of American ethnology te Washington. De Crenak-Indianen, door dr. Simoens da Silva, met een naschrift van den scheepsbouwkundig ingenieur, admiraal van de Braziliaansche vloot en afgevaardigde in de Senaat dr. A. Indio do Brasil, die daarin verklaart, zelf van vaderszijde van een zuiveren Crenak-Indiaan af te stammen. Rhytmus in Indiaansche muziek, is een artikel van F. Densmore, van het Smithsonian Institution. Dr. W. Thalbitzer heeft het over Steensby's geschrift over den weg van de Noormannen van Groenland naar Wijnland en voorts, over overeenkomsten in de beschaving van Pool-volken; dr. Bertoni over de Guayaki-Indianen. De Indiaan La Flesche behandelt den boog van de Omaha's, en geeft een afbeelding van den laatsten vervaardiger. Dr. de Paula, directeur van den dienst voor de bescherming van de Indianen in Paraná beschrijft de

botocuden van Santa Catherina. Prof. Gusinde en dr. P. W. Koppers behandelen onderscheidenlijk de Vuurlanders en de Yaganen, na afloop van hunne expeditie naar Vuurland.

Ik noem verder: het isolement van het oude Amerika, blijkende uit de cultuurplanten en de inlandsche talen, door dr. W. Safford van het U. S. Landbouwdepartement, die ook schrijft over ons erfdeel van de Amerikaansche Indianen, met 17 fraaie platen, speciaal over de van de Indianen verkregen planten, tot voeding, ter genezing, voor kleurstoffen en weefsels. Verder: de oorspronkelijke vuur-mythen van de nieuwe Wereld door dr. Hough van het U. S. nationaal museum te Washington. Dr. A. de Andrade, hoogleeraar aan het Musêo Nacional te Rio de Janeiro, leverde een studie in, over stoffen van plantaardigen oorsprong in gebruik bij de Braziliaansche Indianen en over de planten die ze voortbrengen. F. C. Mayntzhusen behandelt kort de pygmeën-berichten van de Guaranis. In majoor's H. Silva's opstel ,over inheemsche planten in den ontdekkingstijd, zal men ook eenige gegevens over de banaan en de bacove aantreffen.

De aanteekeningen van A. de Hostos, over westindische hydrographie, in verband met voorhistorische volksverhuizingen, acht ik belangrijk, zoo ook het opstel van dr. Heger over steenen bijlen. Het artikel van M. de Mendizabal, over de tijdrekening van de Nàhoa wordt door twaalf platen toegelicht. Over de piai's (O paié), de indiaansche toovenaars, heeft prof. Morales de los Rios een belangrijk opstel ingezonden.

* * *

In het tweede deel treffen wij in de sectie anthropologie (in eigenlijken zin) artikelen aan van prof. ing. Posnansky (La Paz) over chirurgische operaties bij primitieve volken; van M. P. Elavelim over microscopisch haaronderzoek bij zuidamerikaansche Indianen. Wij herinneren ons dat dr. Serrurier in zijn handleiding De Pionier tot dergelijk onderzoek (dat het laatst door Topinard in 1885 schijnt te zijn ter hand genomen), opwekte. Dr. S. Hansen heeft het Eskimo rasvraagstuk tot onderwerp gekozen; dr. Clarke Bleyer uit Mexico het kannibalisme bij voorhistorische grot- en hol-bewoners. Dr. Oetteking, van het Nieuw-Yorksche museum voor den Amerikaanschen Indiaan, bespreekt morfologische veranderingen in kunstmatig vervormde schedels van de Noord-Pacific kust; dr. Nicolàs Leon, medisch hoogleeraar te Mexico, publiceert, evenals dr. Oetteking tal van cijfers; zijn

opstel handelt over de schedelcapaciteit van de mexikaansche stammen. Amerika's groote anthropoloog, dr. Alěs Hrdlička beschouwt den oudsten mensch in Amerika: tot nogtoe zijn slechts overblijfselen gevonden dateerende van de laatste tweeduizend tot vijfduizend jaar.

De archaeologische afdeeling vangt aan met een stuk over primitieve teekeningen in Ceará van dr. Barroso, waarin ik de aanhaling mis van Rau's observations on cup-shaped and other lapidarian sculptures in the old world and in America, in 1882 verschenen als deel V van Powell's Contributions to North American Ethnology, en van E. Boman's Antiquités de la région andine de la république Argentine, etc. Paris, 1908. De heer P. Villar y Cordova (Lima) heeft zich veel moeite gegeven voor een beschrijving met platen en uitslaande plattegronden van de voor-inkasche beschaving van los Kanthac. Myer's Schriftteekeningen in Amerika, met negen platen, verdient rustige bestudeering; de heer W. E. Myer is verbonden aan de ethnologische afdeeling van het Smithsonian Institute; hetzelfde over bestudeering zou ik willen zeggen van dr. Gamio's belangrijk verslag over uitgravingen in Mexico; van prof. Mena's vergelijking tusschen Mexico en Brazilië op oudheidkundig gebied, en over Gouverneur Merwart's gegevens nopens rotsinschriften op Guadeloupe.

Van den heer Mills, van het Smithsonian Institute, is er een beschrijving van het onderzoek van het Amerikaansche prehistorische aardwerk, Mound City Group van Ross County genaamd, in Ohio (met 12 platen). Het omvangrijke opstel van den ingenieur dr. Reygadas Vertiz, van den monumentendienst in Mexico, met meer dan 33 platen en uitslaande kaarten is een prachtig vervolg o.m. op W. H. Holmes' Archaeological Studies among the ancient cities of Mexico 1895—1897, publicatie van het Field Columbian Museum te Chicago. Dr. Holmes schenkt ons thans „Pitfalls of the paleolithic theory in America"; Maynthusen nog: „Instrumentos paleoliticos del Paraguay". Prof. Posnansky, reeds genoemd, beschrijft een spoor van beschavingsinvloed van uit Tihuanaca in het oosten van Bolivia; prof. Simoens da Silva een zeer zeldzame steenen commando-staf uit zijn museum.

* * *

De arbeid van de sectie voor geschiedenis, waaraan wij thans zijn aangeland, beslaat ongeveer 260 bladzijden. Het artikel van prof. Posnansky: Wie waren de Inka's? met tal van fraaie platen

trekt wel zeer de aandacht. Eveneens de beschouwing van den heer A. Toro, van de anthropologische afdeeling van het Departement van Landbouw te Mexico, over de werken van pater Fray Bernardino de Sahagún. Curieus is het opstel van dr. Gamio over: Trancendencia politica de la anthropologia en America; vrijmoedig en openhartig wordt er in besproken de verhouding tusschen de Latijnsch-Amerikaansche landen en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika ten aanzien van wetenschappelijk volkenkundig onderzoek.

Ik noem nog: Dr. Garrido's artikel over de Chimús in Peru vóór de Inka's, met een afbeelding van de reusachtige pyramideachtige „Huaca del Sol", vermoedelijk een verdedigingswerk; dat van dr. Gomes Ribeiro, bibliothecaris te Rio de Janeiro, over de Atlantis-hypothese, en over kaartkundige studie van het oude Brazilië; over den naam Mexico door dr. Palacios van het nationaal Museum aldaar; van den Portugeeschen Gezant Duarte Leite over Hojeda's reis in 1499 en van Vincent Pinzon in hetzelfde jaar; over den wetenschappelijken arbeid van de Société des Américanistes de Paris, door dr. Verneau; over oude beschavingen en rassen in Peru door Urteaga.

Het derde deel bevat, zooals gezegd, artikelen van taalkundigen en bibliografischen aard. Dr. Moreira e Silva onderzoekt de elementen van de oudste Braziliaansch-indiaansche talen. Bij het woord „mond" vestigt hij de aandacht op het gebruik van lipletters om dit lichaamsdeel te noemen, hij betrekt oud-Sanskriet bij zijne vergelijkingen en merkt in zijn conclusies op, dat verschillen in de Zuid-Amerikaansche talen verband houden met hunne geografische verspreiding. Tal van voorbeelden worden gegegeven van het ook in Suriname bij de Caraïben bestaande woord „parana", in het Tupi, breede rivier of zee. Pernambuco zou een verbastering zijn van Paranam-Puca, zeekanaal. Tal van Braziliaansche aardrijkskundige namen worden opgehelderd. Het volledig in korte woorden weergeven van zijn arbeid, zou een voorafgaande taalkundige studie eischen.

Dr. Goldsmith, directeur van de interamerikaansche afdeeling van het te Nieuw-York gevestigde Amerikaansche genootschap voor behartiging van den vrede, bespreekt de bijdragen van inheemsche amerikaansche talen tot het spaansche idioom. Er zijn vele bekenden bij die ook in onze taal zijn opgenomen: ananá(s), coca, condor, tapioca, mandioca, tapir, caimán, caníbal, canoa, colibri, hangmat (de uitlegging van dit woord is bij dr. G. niet juist), iguana, en er zijn er vele, die nog in de lijst ontbreken.

Dr. Bertoni beschouwt de Guarani-taal als historisch document. Eenigszins eigenaardig doet het aan, in het opstel: de onomatopee R., van prof. dr. Goetz te Rio de Janeiro — een interessant artikel —, de woorden „warm" en „brood" onder de *Engelsche* taal te zien gerangschikt. Dr. Rivet en Pater C. Tastevin beschrijven de Pano-dialecten in Boven-Jurua, en Boven-Puru.

Het bibliografische artikel van den heer de Barros Paiva, behandelt de volken- en taalkunde van Brazilië. Het schijnt ons nog voor groote uitbreiding vatbaar.

* * *

De totaal-indruk dien men van het Braziliaansche congres door dit verslag van zoo formidabele afmetingen verkrijgt, is wel, dat in de Braziliaansche Republiek een geestdrift en een streven naar beschaving bestaan, die aan menige andere natie tot voorbeeld zouden mogen strekken.

31 Juli 1933.

DE INBEZITNEMING VAN HET FRANSCHE GEDEELTE VAN SINT MAARTEN DOOR DE NEDERLANDERS

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In het Juli/Aug.-nummer 1931 van *De West-Indische Gids* hebben wij een beschrijving gegeven van de verdeeling van het eiland St. Maarten. Dat was in 1648.

Ongestoord zouden de Franschen hun gedeelte van het eiland niet behouden. In 1793 toch namen de Nederlanders listig van het Fransche deel bezit. In de Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken toch lezen wij — en dat vindt men in *Eigen Haard* van 1904 terug — dat in den vroegen morgen van 19 Mei een 16-tal burgers onder bevel van luitenant Abraham Heyliger Lzn. en de heeren Engle James Richardson en John Willem van Wörm naar het Fransche kwartier slopen. „Om hun oogmerk", zoo lezen wij, „te bedekken, trokken zy langs een ongewonen weg, over een steilen en klipachtigen berg, met scherpe doornen en distelen bezet, overwonnen die zwarigheden, en vielen voorts over de muuren in 't Fransche fort St. Louis, by Marigot, verrastten den schildwagt en de geringe bezetting, en waren reeds in het bezit van 't zelve, voor dat hun oogmerk ontdekt wierdt. By het aanbreken van den dag hyschten zy de Hollandsche Vlag op het fort, thans Willem Frederik genaamd".

Zoodra de Commandeur Rink van het Hollandsche gedeelte, bericht van de inneming gekregen had, verzamelde hij „eenige Burgers, Militairen en gekleurde Vrylieden" en trok met een stuk geschut bij zich, ter hulp. Bij zijn komst vernam hij, dat het Fransche gedeelte van het eiland zich reeds had overgegeven op voorwaarde, dat alles zou blijven als het geweest was: dat de inwoners en hun eigendom zouden beschermd en geen nieuwe belastingen geheven zouden worden.

De inwoners werden verplicht de volgende eedsformule te onderteekenen:

„Wy beloven en zweeren, dat wy Hun Hoogmogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, als onze hoogste en Souvereine Overheid, mitsgaders Zyne Doorluchtigste Hoogheid den Heere Prince van Oranje en Nassau, Erfstadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden, als Gouverneur-Generaal der coloniën van den Staat, gehouw en getrouw zullen wezen, dat wy de Placaaten, Ordonnantien, Reglementen en Resolutien van Hun Hoog Mogenden mitsgaders de Ordres van Zyne Doorluchtige Hoogheid in opgemelde qualiteit, en van den Raad der Coloniën van den Staat in Amerika, onder Hun Hoog Mogende, mitsgaders van Commandeur en Raaden dezes Eilands, en alle verdere Officieren en Bedienden, reeds over ons gesteld, ofte nog te stellen, in alle haare poincten na ons vermogen zullen nakomen en doen nakomen; dat wy de belangen der Colonien zullen behartigen, steeds daar by in het oog houdende en voorstaande de betrekkingen derzelven op het Moederland".

Zo waarlyk moet ons God Almachtig helpen".

Honderd en zestien personen onderteekenden het stuk, twee kregen vergunning het later te doen, nl. de heeren Richard Richardson en Benjamin Cumbus, eigenaars van plantages, die zich verontschuldigden, daar zij „Collonellen in actueelen dienst van Zyn Groot-Brittanische Majesteit" waren en niet wisten of het onderteekenen hun niet „kwalyk genomen zoude worden".

In 1795 keerde de toestand door de veranderende politieke toestand van Europa. In dat jaar kwamen de verdreven Franschen op Sint Maarten terug en op Paaschdagzon den 5den April 1795 werden zij in het bezit van het fort hersteld.

Om mogelijke aanvallen van Engelsche zijde af te slaan, werd er bepaald, dat er op Sint Maarten een Fransch garnizoen zou komen van 400 man, waarvoor de Nederlanders maandelijks een som van 5000 gulden zouden bijeenbrengen. La Bruyère was zelfs met deze schatting nog niet tevreden en putte de beurs der ingezetenen tot den laatsten cent uit, door hen te noodzaken het garnizoen geheel en al te kleeden.

BIBLIOGRAPHIE

A. Tijdschriften en Couranten

De Herrnhutter. Beelden uit het grijs verleden, door Z(ickmantel) 23 April 1933 no. 17. Naar de plantages. 1780. (108).

Idem. 7 Mei 1933 no. 19. Oorlog. 1781. (109).

Idem. 21 Mei 1933 no. 21. Onder de Indianen aan de Corantijn. (110).

Idem. 28 Mei 1933 no. 22. Op Bambey. Boven Suriname. (111).

Idem. 11 Juni 1933 no. 24. Alsvoren. Vervolg. (112).

Idem. 18 Juni 1933 no. 25. Zeden en gebruiken in het Boschland. (113).

Idem. 16 Juli 1933 no. 29. Alsvoren. Vervolg. (114).

Idem. 6 Augustus 1933 no. 32. Christof Kersten. Stichter der Firma C. Kersten & Co. (115).

Idem. 20 Augustus 1933 no. 34. Sommelsdijk. (116).

Idem. 27 Augustus 1933 no. 35. Moeilijkheden. (117).

Idem. 17 September 1933 no. 37. Gelijk het tarwegraan. (118).

La Quinzaine Coloniale. 10 Juli 1933 no. 643. Section des anciens colonies. Sous section de la Guyane. Verslag van de vergaderingen van 2 en 19 Juni 1933 onder voorzitterschap van M. Jacques Bardoux.

Idem. 25 Juli 1933 no. 644. A propos de la Guyane. Un discours de M. Marcel Olivier à l'Armée du Salut.

Idem. 10 Sept. 1933 no. 647. La suppression du Bagne.

Idem. 25 Sept. 1933 no. 648. Les exportations et le conditionnement des bananes à la Guadeloupe.

La Quinzaine Coloniale. 25 October 1933, no. 650 L'Armée du Salut et la Guyane; Suppression ou amélioration du bagne.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant. 5 November 1933. Ochtendblad B. De wraak van Tonné (Boschnegerverhaal. Tonné is de watergod der Saramaccaners).

Neerlandia. Maart 1933. Afl. 3. Afdeeling Aruba, door H. A. Hessling.

Idem. April 1933. Afl. 4. Afdeeling Aruba, door H. A. Hessling.

Idem. Mei 1933. Afl. 5. Koninginne-Standbeeld op Curaçao.

Idem. Juni 1933. Afl. 6. Jaarverslag van het Hoofdbestuur over 1932. Groep Nederlandsche Antillen, Groep Suriname.

Idem. Juli/Augustus 1933. Afl. 6 en 7. Mr. Dr. F. L. J. van Haaren; Surinaamsche Brief; Willem-van-Oranjeherdenking op Aruba.

Idem. October 1933. Afl. 10. Professor Mr. J. C. Kielstra, benoemd Gouverneur van Suriname; De beteekenis van Curaçao voor Nederland, door Ir. E. F. Suringar; Surinaamsche Brief; Curaçao 1634—1639 [moet zijn 1934].

Groot Nederland. Kalender van het A.N.V. 1934. Uitg. Schefferdrukkerij.

Onze Aarde. September 1933. Savonet door Martin Rutten.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Sept. 1933 no. 9. Suriname. Als het ons ernst is ...., door J. van Keulen.

Wolanda-Hindia. Augustus/September 1933 no. 11—12. De Christelijke zending 200 jaren geleden en thans, door P. M. Legêne.

The National Geographic Magazine. Vol. LXII, no. 5 November 1932. A New World to explore. In the Tree Roof of the British Guiana Forest Flourishes Much Hitherto Unknown Life, door Major R. W. G. Hingston.

Onze Vloot. Februari 1933 no. 2. De uitrusting en uitzending van 's Landsschepen naar de W.I. volksplantingen in verband met de overneming daarvan door den Staat bij de opheffing der W.I. Compagnie, einde 1791, door W. C. B. Wintgens.

Buiten. 12 Augustus 1933 no. 32. De Kaieteur-waterval in Britsch Guiana, door K. H. Cregan (geïll.).

Morks Magazijn. Mei 1933 no. 5. De Goudkust, door Fred. Oudschans Dentz (geïll.).

Onze Overzeesche Gewesten. Bijblad van de Avondpost van 17 Sept. 1933. Suriname en Curaçao, door W. R. Menkman.

De Indische Verlofganger. 1 September 1933 no. 5. Ministerie van Koloniën en Gebouw Plein I, door Fred. Oudschans Dentz.

Handelsberichten. 14 September 1933 no. 1383. Suriname. Stand der cultures 2de kwartaal 1933.

Ons Suriname. September 1933 no. 8/9. Studieboek „Ons Suriname".

Tropisch Nederland. 18 September 1933 no. 11. Het belang van Curaçao voor den wereldhandel. Curaçao en Venezuela, door C. K. Kesler. IV.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 26 Maart 1933. Ochtendblad, 11 April Avondblad E en 20 April Avondblad E. Uit de hel van Cayenne ontvlucht, door C. G.

Idem. 17 September 1933. Ochtendblad A. De schatbewaarder, door Sir Reginald St.-Johnston.

Idem. 15 October 1933, Ochtendblad A. Een Angelus in St. Kitts, door Sir Reginald St.-Johnston.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 14 November, avondblad C. Het Negervraagstuk herleeft. Het is niet ondenkbaar, dat de depressie den neger tet zegen wordt.

The Asiatic Review. October 1933. Vol. XXIX no. 100. Prof. J. C. Kielstra: Governor of Surinam, door Fred. Oudschans Dentz.

Haagsche Maandblad. October 1933. Nederlandsche courage aan de Goudkust. Een brokstuk uit de geschiedenis van een vergeten Post, door M. R. H. Calmeijer.

Nieuw Israëlietisch Weekblad. 5 Mei 1933. Herdenkingsnummer. De West Indische Joden en Willem van Oranje, door J. S. Roos.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. October 1933. no. 10. Suriname. De slag gevallen!, door J. van Keulen.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 October 1933. Afl. X. Het Apostolisch Vicariaat in Suriname. Een historische schets, door Fr. M. F. Abbenhuis.

Op Reis. 15 October 1933. Afl. 10. Over zee naar zon en zomer (geïll.).

Pro Leproos. October 1933 no. 10. Kinderlepra in West-Indië (geïll.).

Het Koloniaal Weekblad. 25 October 1933 no. 43. De „Patroons" bij de West-Indische Compagnie, door H. A. Ritter.

De Soto. Oversees Graphic. July 1933. Globe Trotting with the Oversees Graphic. Uitgave van de Chrysler Export Corporation Geïll. (met artikel over Suriname)

Voeding en Hygiène. April 1933. no. 9. Surinaamsche sinaasappelen, door ir. W. Spoon.

Ons Suriname. October 1933 no. 10. Ons Zendingsfeest; De hand Gods, door Het Zeister Zendingsbestuur; Groeten uit het Zendingsveld, door H. M. Bielke, J. W. van Lynden, M. Voullaire, J. F. Mittemeyer, De leden van „Wrokoman", B. A. en Ch. W. H. Jensen—de Byl, D. Sluisdom, C. en M. van Baalen, M. en M. Weigel—Brauhardt, N. M. Erné en C. W. Erné—Boon, Br. en Zr. Leerdam, A. J. Axwyk, E. M. Koorndijk, Br. H. Clare en Br. en Zr. Leerdam—Wespel.

Tropisch Nederland. 2 October 1933, no. 12. Het belang van Curaçao voor den wereldhandel. Curaçao en Venezuela V., door C. K. Kesler.

De Indische Gids. September 1933, no. 9. Colbert's kolonisatieplannen in concurrentie met onze V.O.C. en W.I.C. Ter gelegenheid van de herdenking van Colbert's sterfdatum 1683—6 Sept. 1933, door A. Hallema.

Perfumery Essential Oil Record. Jrg. 24, Aug. 1933. Essential Oil Production in Leeward Islands.

Sugar Bulletin Department of Agriculture. British Guiana, Jrg. 2, 1933. Field Experiments with Sugar Cane. II, door C. H. B. Williams and R. R. Follett—Smith.

Planting Manual Rubber Research ynstitute Malaya. No. 5, 1933. The History and Description of Clones of Hevea Brasiliensis, door C. E. T. Mann and C. C. T. Sharp.

Tropical Life. Jrg. 29, no. 338, 1933. The Cocaocoast of Bahia.

Tropical Agriculture. (Trinidad). Supplement December 1932. The Cocao soils of Trinidad, their Origin, Formation and Chief Characters, door Hardy F. J. A. Mc Donald and G. Rodriguez.

Idem. Supplement April 1933. The Sugar Cane Soils of Antigua, door Hardy F. J. A. Mc Donald and G. Rodriguez.

Idem. Jrg. 10, Augustus 1933. Limit of Sugar-cane Yield.

Idem. September 1933. A Note on the peculiar behaviour of P. O. J. 2878 Juice, door J. G. Davies.

Idem. October 1933. West Indian Notes. The Fruit and Vegetable Industry.

De Indische Mercuur. 20 September 1933, no. 38. De economische toestand van Curaçao.

Idem. 8 October 1933, no. 42. Surinaamsche tomaten in Nederland. Bericht van de Afdeeling Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut, no. 82, door ir. W. Spoon.

Idem. 25 October 1933, no. 43. Stand van de proefverschepingen van sinaasappelen uit Suriname naar Nederland, door (ir) W. Spoon.

Tijdschrift voor het Onderwijs in de Aardrijkskunde. September 1933. Afl. 8 Geologie van West-Indië, door. J P. Bakker (bespreking van J. H. Westerman: The Geology of Aruba en P. J. Pijpers: Geology and Palaeontology of Bonaire. (D.W.I.).

De Indische Verlofganger. 27 October 1933, no. 13. De Tocht naar de Amazone, door Arthur van Schendel.

Nederlandsch Maandblad voor Philatelie. 16 Juli 1933 Afl. 7. Lijst van voor frankeering geldige Nederlandsche en koloniale zegels (Ned.-Indië en Suriname).

Idem. 16 Augustus 1933 Afl. 8. Simon Bolivar, door mr. J. H. van Peursem; Lijst van voor frankeering geldige Nederlandsche en koloniale zegels (Ned.-Indië en Suriname, vervolg); Lijst van verkrijgbare Nederlandsche en koloniale frankeerzegels (Nederlandsche en Westindische zegels); Suriname, De Do-X-zegels.

Onze Overzeesche gewesten. Bijblad van de Avondpost. 29 October 1933. Toekomstplannen voor Curaçao, door B. W. T. van Slobbe, gouverneur van Curaçao.

West India Committee Circular. August 31st 1933, no. 911. The Closer Union Commission; Closer Union Commission. „The British Caribbean Islands". The Report of the Commission appointed by the Secretary of State in April, 1932 „to examine on the spot the possibilities of closer union between Trinidad and the Windward and Leeward Islands, or some of them" was issued for publication on August 19th; Trinidad 1933 Sugar Crop and Comparative Figures Since 1914.

Idem. September 14th 1933, no. 912. Sugar Cane Experiments P.O.J. 2878 in Puerto Rico; Radio Difficulties in Caribbean.

Idem. September 28th 1933, no. 913. Mort aux Moustiques! Three Million Insects per Hour; Bermuda Vegetables Advertising Campaign in Canada; The Closer Union Report. Some Colonial Points of View.

Idem. October 12th 133, no. 914. Demerara Bauxite. To Purify Motor Exhaust Gas; British Guiana Gold. Renewed Activity Apparent.

Algemeen Protestantenblad. Weekblad voor Nederlandsch-Indië. 6 September 1933, no. 36. Met den Dokter per sneltrein door het oerwoud van Suriname, door P. M. Legêne.

De Groene Amsterdammer. 13 Mei 1933 no. 2919. Sçest-Indië als toeristenland, door J. D. Verloren.

„Petrus Donders". November 1933, Afl. no. 2. Tweede Eeuwfeest. Het waardig einde van een waardig feest (Uit „De Surinamer"); Uit de geschiedenis der Surinaamsche Missie (vervolg); Alweer bruiloft op Rajpur, door Zr. M. Odulphus; Een uitstapje van een dag vanuit De Majella, door J. Kooger CssR.; Hoe zal ik mijn boot noemen?, door A. Verschure, CssR.

Phytopathologische Zeitschrift. Band VI, Heft 4. 1933. The witchbrooms of Eugenia latifolia Aubl. in Surinam caused by Pseudomonas hypertrophicans nov. spec., door (prof. dr.) Gerold Stahel.

Idem. Zur Kenntnis der Siebröhrenkrankheit (Phloëmnekrose des Kaffeebaumes in Surinam. III, door (prof. dr.) Gerold Stahel.

De Avondpost. Zondagsblad 5 November 1933. Eeuwenoude Indianen-cultuur, door dr. E. Cramer.

Het Koloniaal Weekblad. 9 November 1933, no. 45. De Westindische Tentoonstelling brengt „De West" naar Nederland, door Fred. Oudschans Dentz.

De Wereldkroniek. 14 October 1933 no. 2062. Een bloempjesdag in Paramaribo.

De Telegraaf. 1 September. Avondblad. Per Paramaribo expresse door Suriname. Een hartader zonder bloed. Langs monumenten van verval. Hier heerscht de rimboe in verlaten eenzaamheid.

Ons Zeewezen. November 1933 no. II. Curaçao 1634—1934 (Oproep van de commissie voor een huldeblijk aan de ingezetenen).

B. Boeken, Geschriften, enz.

Harmony, door Mary Gaunt. E. Benn & Co., London, 7/6).

Chasing the Rainbow, door R. C. Thomas. Elken Matthews & Marrot Ltd, London 3/6 (waar in voorkomen Caraïbische versen).

The Handbook of Jamaica 1932. Compiled by Frank Cundall. O.B.E., F.S.A. Secretary and Librarian of the Institute of Jamaica. 9/–.

The Pocket Guide to the West Indies, door Sir Algernon Aspinall. 7th Edition. West India Committee, 14 Trinity Square, London E.C. 3. 10/6.

Pan American Airways System. Time Tables-Tariffs. Vertegenwoordiger te Paramaribo. C. P. de Graaf. Manager Curaçao Trading Company, S.A.

Jong Suriname. Orgaan van de Debatteerclub „Jong Suriname". Uitgever: Kantoor voor Algemeene Zaken onder auspiciën van de Vakliedenbeurs. Redacteur: L. Doedel. Paramaribo. September, No. 1.

Unfaire Partijorganisatie en Ophitsing tegen het Bestuur in Suriname, door Otm. M. E. Wikkeling. 1933. Gedrukt bij J. E. Coronel. Paramaribo.

Suriname. Handelsstatistiek 1932. Staat, inhoudende overzicht van den in- en uitvoer van goederen.

De Economische toestand van Suriname in 1932. Verslag van de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo 1933.

Koloniale Postspaarbank in Suriname. Verslag over het jaar 1932. Drukkerij „De Tijd". Paramaribo.

Departement Landbouwproefstation in Suriname. Verslag 1931/2.

Nota van Dr. A. A. L. Rutgers, Gouverneur van Suriname inzake hervatting der Bacovencultuur in Suriname, Juni 1933. Uitg. door „Suriname" en „De West".

The Year Book of the Bermuda, the Bahama's, British Guiana, British Honduras and the British West Indies. Thomas Skinner & Co., London, 1933. 7/–.

Het Bestuursbeleid en toestanden in Suriname. Lezing gehouden te Den Haag en Utrecht op 12 en 14 Juli 1933 door den heer A. G. Putscher, lid van de Kol. Staten in Suriname.

Die verschollene Columbus-Karte von 1498 in einer Türkischen Weltkarte von 1513, door Paul Kahle, mit 9 Tafeln. Walter de Gruyter & Co., Berlin & Leipzig.

Jaarboek voor het onderwijs en de opvoeding der R.K. jeugd in Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao. 1933. I. R.K. bewaarschool en lager onderwijs in Nederland. Uitgave van het R.K. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding, 's-Gravenhage.

Een muiterij in de 18de eeuw. Het afloopen van het O.I. Compagnieschip Nyenborg in 1763, door J. C. Mollema. 1.90

The West India Committee Map of the West Indies. New and Revised Edition 1933. 48 × 37 inches.

My Memoirs, door William Peter. Cole's Printery, Barbados.

Mineral Resources of British Guiana. Department of Land and Mines, Georgetown.

Centenary History and Handbook of British Guiana 1931, door A. R. F. Webber. West India Committee. London. 6/9

1733—1933. Jacobus Boelen Amsterdam. Bijdrage tot de geschiedenis van den wijnhandel in Nederland in de laatste twee eeuwen. Druk. De Bussy, Amsterdam. Gedenkboek (geïll.).

Ons Suriname. De Zending der Evangelische Broedergemeente in Nederlandsch Guyana. met gedeeltelijke medewerking van G. J. Staal, oud-Gouverneur van Suriname, door H. G. Steinberg. Met 40 platen, 27 kaarten en 5 diagrammen. Uitg. door de N. V. Alg. Boekhandel voor Inwendige en uitwendige Zending te 's-Gravenhage, ƒ 3.90.

Surinaamsch Verslag 1932. I. Tekst van het verslag van bestuur en staat van Suriname over het jaar 1931. II. Statistisch jaaroverzicht

van Suriname over het jaar 1931; Surinam Report 1932. II. Statistical abstracts for Surinam. Algemeene Landsdrukkerij, 1933.

Stemmen uit Bethesda. XXXIX Berichten omtrent den arbeid in het melaatschen- gesticht Bethesda in Suriname, staande onder de hooge bescherming van H. M. de Koningin-Moeder (over het jaar 1932)

Encyclopaedie der Guyanas van 1492—1933 met appendix, door Charles Douglas. Gedrukt ter Drukkerij Eben Haëzer. 1ste Aflevering. „De Inleiding".

Guiana Legends. Collected by the late William Henry Brett. B. D. Rector of Holy Trinity, Essequebo and edited by Leonard Lambert, Missionary on the Demerara and Potaro Rivers. Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts. 1/-

Land of Wonder and Fear, door F. Mitchell-Hedges, F. R. G. S With 60 illustrations and a map. Duckworth. 18/–.

Diseases of Crop-Plants in the Lesser Antilles, door William Nowell. D.I.C. 13/– post free.

Jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao over het jaar 1932. Drukkerij „De Curaçaosche Courant", 1933.

Guianese Poetry (Covering the hundred years' period 1831—1931) Selected and edited by N. E. Cameron. M. A. Principal of the Guianese Academy. The „Argosy" Company Georgetown, British Guiana. 4/2.

Da aanvoer van arbeiders voor den landbouw in Suriname. Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Landbouwkunde op Woensdag 1 November 1933, door Ernst Snellen.

Geology and Paleontology of Bonaire (D.W.I.), door P. J. Pypers. Proefschrift met platen en kaarten. Utrecht, N.V. Oosthoeks Uitg. Mij. 1933.

Dr. Herman Daniel Benjamins, door Joh. F.Snelleman. Handelingen en Levensberigten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde 1932—1933.

Zoologische Ergebnisse einer Reise nach Bonaire, Curaçao und Aruba im Jahre 1930 (uit Zoologische Jahrbücher 1933).

The Fall of the Planter Class in the British Caibbean 1763—1833, a Study in Social and Economic History, door Lowell J. Ragatz. D. Appleton & Co., 34 Bedford St. London, 25/–.

British Slave Emancipation 1838—1849, door William Law Mathieson, Longman, Green & Co Ltd. 39 Paternoster Row, London E.C. 4. 12/6.

Lagooned in the Virgin Islands, door Hazel Ballance Eadie, with 8 Plates by William Johnstone and a Map. George Routledge and Sons. Broadway House, Carter Lane London. E.C.4. 10/6.

A Note — Book of Tropical Agriculture, door R. C. Wood. M.A. Imperial College of Tropical Agriculture, Trinidad. B.W.I. 5/–.

The Geology of Aruba, door dr. J. H. Westerman.

O. D.

DE „BRANDARIS",
de hoogste bergtop van het eiland Bonaire

DOOR

P. A. EUWENS, O. P.

III

Nu we al deze historische bijzonderheden in herinnering hebben gebracht, kunnen we met meer vrucht de vraag naar den oorsprong van den naam Brandaris onder oogen zien.

De eerste en, voor zoover wij weten ook de eenige, die een poging tot verklaren heeft gewaagd, is de reeds meermalen genoemde leidsche oud-hoogleeraar Dr. K. Martin, die tijdens zijn bezoek aan Bonaire in Februari 1885, de laatste resten van een uitstervende, reeds vertroebelde traditie schijnt te hebben opgevangen en deze in het eerste deel van zijn bekende werk, op bladz. 148, voor het nageslacht heeft bewaard: „Der 254 Meter hohe Gipfel überragt die ganze Insel und blickt weit ins Meer hinaus, so dass in früheren Zeiten Seeräuber ihn zum Abbrennen von Feuersignalen benutzten. Daher soll der Name „Brand-daar-is", d.h. „dort brennt es", abkünftig sein. (? ?)"

Men voelt dat hier „Wahrheit und Dichtung" zijn dooréén-gemengd. Het is zeker, dat Bonaire nooit een vaste basis is geweest voor zeeroovers. Wèl is het bekend, dat er in de eerste jaren van de West-Indische Compagnie, tusschen 1626 en 1634, door de Hollanders verschillende strooptochten op Bonaire zijn gehouden [1]), maar het is niet zeer waarschijnlijk dat zij zich hierbij ook

[1]) Zie: J. H. J. Hamelberg, 1901 ,De Nederlanders op de West-Indische Eilanden, bladz. 19. — Joh. de Laet, Historie ofte Jaerlijck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie (Nieuwe uitgave, door de Linschoten-Vereeniging, 1931, dl. 1 bladz. 122 e.v.).

Ook werd er onder het Hollandsch Bestuur, in het begin van 1654, door een engelschen kaper, David Gilbertson, een rooftocht gehouden op Bonaire. — Zie: Hamelberg, 1901, Documenten behoorende bij „De Nederlanders op de West-Indische Eilanden", No. 52; zie verder: De Nederlanders, bladz. 43.

in het dichtbegroeide, heuvelachtige noordwestelijk deel hebben gewaagd.

Deze woordafleiding, „Brand-dáár-is" is wel zoo nuchter-naief, zoo verbluffend-eenvoudig, en vooral in verband met de functie van dien berg zoo juist typeerend, dat men onwillekeurig geneigd is dezen uitleg zonder eenige aarzeling te aanvaarden.... indien er niet zeer veel tégen te zeggen viel.

Vooreerst is de uitdrukking „Brand-daar-is" zoo onnatuurlijk en gewrongen mogelijk. Wanneer men elkaar er op wil attent maken dat er hier of daar brand is, dan zal men nooit zeggen: „Brand-daar-is", maar wel: „Daar-is-brand". Maar nu nog dit daargelaten, zoo zou in dat geval die berg eerder de naam van Bràndaris, dan van Brandáris, hebben gekregen.

Laten we eens aannemen dat men in dien tijd werkelijk zou hebben gezegd: „Brand-daar-is", in plaats van: „Daar-is-brand". Om in de lijn van deze woordafleiding te blijven moeten we aannemen dat deze naam, die zonder twijfel al reeds lang vóór 1750 bestond, op Bonaire zelf is ontstaan en door de bevolking is gemaakt.

In die eerste eeuw van het hollandsche bestuur kan de bevolking van Bonaire onmogelijk grooter zijn geweest dan 2000 zielen; zeer waarschijnlijk was zij nog veel minder dan de helft hiervan. Die bevolking bestond allereerst uit Indianen, afstammelingen van de oorspronkelijke Caquetíos, met een eigen taal, die later is verloren gegaan. Die Indianen woonden in den spaanschen tijd (dus tot 1634), volgens De Laet's „Historie", (bladz. 153; Linschoten uitgave: dl. 2 bladz. 82) „in het hoogh land, alwaer de Spagnaerden haer onthouden" (zich ophouden) en (bladz. 617) die Spanjaarden „woonen in een valleije omtrent het hooghe landt". Hiermede kan alleen het tegenwoordige Rincón bedoeld zijn. Misschien woonden er ook enkele van hen dichter bij de tegenwoordige hoofdplaats Kralendijk, nl. „méér binnen in het land", daar waar nu Dentéra ligt. Dit papiamentsche woord heeft ook deze beteekenis, evenals de Spanjaarden die plaats „Interior" of liever „Al Interior" noemden, wat later door de slaven tot het tegenwoordig gebruikelijke Andreól [1]) is verbasterd. Die vestigingsplaats lag daar buitengewoon gunstig, bijna 20 meter boven den zeespiegel, zoodat de bewoners het vlakke strand van de geheele westkust van het eiland konden overzien en op hun gemak het oogenblik konden kiezen waarop zij zich, bij landing van

---

[1]) Op de topographische kaart van Bonaire staat „Entrejól", wat bijna geen verschil geeft in de uitspraak.

vijandelijke troepen, in de bosschen van het noordwestelijk deel zouden terugtrekken.

Later, vermoedelijk omstreeks 1668 [1]) begon de West-Indische Compagnie eigen zoutpannen aan te leggen, in de omgeving van het Pekelmeer aan de Lage Westkust. Voor dat werk werden afrikaansche negerslaven naar Bonaire gestuurd [2]). Het aantal arbeiders in de zoutpannen vergrootte zich nog aanzienlijk toen Bonaire ook als strafkolonie werd gebruikt voor de vrije kleurlingen van Curaçao. Zoo vormde zich een nieuwe bevolking op Bonaire, ook met een eigen taal, of liever met een taal, het Papiamentsch, die toen nog in opkomst en zich aan het formeeren was. Het is mogelijk, dat zich onder de Indianen, na den overgang aan het Hollandsch Bestuur, zich een enkele ladíno bevond, d.w.z. een indiaan die Spaansch verstond; maar dat zij ook Hollandsch zouden hebben verstaan, of naderhand zouden hebben geleerd, mag als uitgesloten worden beschouwd. Ook van de afrikaansche negerslaven mag worden verondersteld dat geen van hen een woord Hollandsch verstond. Wanneer zij dus dien berg in brand zagen staan, zullen zij elkaar daarop opmerkzaam hebben gemaakt in hun eigen taal, niet in het Hollandsch. Uit dat Indiaansch of Papiamentsch, of uit een mengelmoes van beiden, kan echter nooit het woord Brandáris, een samenvoeging van drie zuiver nederlandsche woorden, zijn ontstaan. Ook zou, wanneer die naamsvorming en die naamgeving van de bevolking zelf afkomstig was, dit juist voorkomen hebben dat dit woord door de bevolking tot Blandál zou worden verbasterd. Duidelijker gezegd: de verbastering tot Blandál is het beste bewijs dat die woord afleiding van Brandaris onmogelijk van de bevolking zelf kan zijn uitgegaan.

Maar bestond er dan geen hollandsch element op het eiland, aan wien het vormen en het ontstaan van dien naam te danken kan zijn? Zeker, maar dit was zoo klein en had zoo weinig invloed, dat men dit gerust buiten beschouwing kan laten.

Dat hollandsch element bestond uit den Commandeur (omstreeks 1700 nog zonder Vice-Commandeur) en een paar soldaten, alles tezamen niet meer dan 6, hoogstens 8 personen. Men herinnert zich dat in de instructie van 1756 aan den Vice-Commandeur Joannes Geijsen geen soldaat, maar slechts een Indiaan ter

[1]) Volgens Hamelberg, 1901, De Nederlanders, bladz. 45, in 1668; volgens Hamelberg, 1909, o.c., bladz. 93 kan men er reeds in 1635 mee begonnen zijn.

[2]) In het jaar 1697 waren er op Bonaire 97 negerslaven, twee jaar later reeds 137.

beschikking werd gesteld. Bovendien is het zeker, dat er onder die soldaten (huurtroepen) ook wel Duitschers en andere vreemdelingen rondliepen. Als men daarbij in aanmerking neemt, dat een Hollander in den vreemde zich gemakkelijk assimileert aan de bevolking, dus spoedig taal en gewoonten overneemt, dan is het al heel onwaarschijnlijk dat van hen in deze eenige invloed zou zijn uitgegaan [1]).

Doch is het eigenlijk geen dwaasheid nog langer in deze richting naar de oplossing te zoeken? De naamsafleiding Brandaris, ontstaan door den alarmroep Brand-daar-is, gaat van de veronderstelling uit, dat deze alarmroep zoo herhaaldelijk weerklonk, dat langzamerhand die berg daarvan zijn naam kreeg. Maar die veronderstelling is onjuist. Als we in de geschiedenis nagaan, wanneer er termen hebben bestaan om dien veiligheidsmaatregel toe te passen, dan valt met recht te betwijfelen of hij zelfs maar één enkele keer werkelijk in praktijk is gebracht.

Tusschen de jaren 1650 en 1666 zien we de vijandige gezindheid der Engelschen in West-Indië, opgewekt door afgunst en naijver op den bloeienden handel der Hollanders in deze streken, steeds feller oplaaien, openlijk aangevoerd door de gouverneurs der Britsche Eilanden.

Nadat, in September 1664, Gouverneur Stuyvesant de kolonie Nieuw-Nederland (het latere New York) aan admiraal Nicolls had moeten overgeven, besloten de Engelschen ook een aanval op Curaçao te wagen. De vijandelijke vloot die tegen ons eiland was uitgerust vertrok in Maart 1666 van Jamaica. Doch er kwam oneenigheid onder de 600 boekaniers, die dezen tocht hadden georganiseerd en de geheele onderneming liep op niets uit. Dat was de eerste waarschuwing voor Curaçao.

Vrij spoedig daarna had men den eersten werkelijken aanval te verduren, van de zijde der Franschen, toen De Baas, gouverneur van Martinique, met een groote vloot in Maart 1673 plotseling voor Curaçao verscheen. Met genoegzame zekerheid kunnen we vaststellen, dat in die dagen de naam Brandaris, zoowel op Bonaire als op Curaçao nog geheel onbekend was en ook dat er nog nergens sprake was van een

[1]) Pater M. A. Schnabel, S.J., de eerste katholieke missionaris onder het Hollandsch Bestuur, verhaalt in zijn dagboek van zijn bezoek aan Bonaire in 1705 (bestaat alleen in manuscript), dat de Commandeur een Vlaming was uit Gent; deze had drie soldaten tot zijn beschikking, waarvan één 'n Duitscher was, van poolschen afkomst, uit Danzig. Deze laatste was getrouwd met een indiaansche vrouw en had een heel stel kinderen. Dat zal toch zeker wel geen Hollandsch zijn geweest, wat in dat huisgezin werd gesproken.

Geheel in overeenstemming hiermede is wat Hamelberg (1909) zegt, in „De Nederlanders" op bladz. 116, dat in 1701 op Bonaire het aantal Compagnie's bedienden bestond uit 1 Commandeur, 1 factoor, 2 ruiters, 3 soldaten en 1 onderchirurgijn. In het geheel dus 8 personen. Doch het is verre van zeker, dat dit allen Hollanders waren.

instructie aan den commandeur van Bonaire of aan de commandanten van de Oostpunt van Curaçao om den Brandaris aan te steken. Indien toen reeds een dergelijke verordening had bestaan, zou dit zeker bij deze gelegenheid zijn gebleken. Immers, er is voldoende bewijs, dat de fransche vloot op zijn reis naar Curaçao de gewone route heeft gevolgd en dus het eiland Bonaire van nabij is voorbijgetrokken. Bovendien staat het vast uit het getuigenverhoor van een der krijgsgevangenen, dat „Een schip vande vloot, genaemt de cleyne Infante" „met 36 stucken" „is geweest aent eijlandt Bonnaire." [1])

Op Bonaire was men dus zeker gewaarschuwd. Wanneer dus toen iets van een Brandaris-instructie had bestaan, dan was er toen volop aanleiding geweest om deze uit te voeren. Daar blijkt echter niets van. Want uit het journaal van Jan Doncker, den Gouverneur van Curaçao in die dagen, weten we dat er op 13 Maart 1673, om 8 uur 's morgens, twee ruiters in de stad verschenen met het bericht dat er aan de Oostpunt 4 tot 5 schepen waren gezien, die op de stad aanhielden, vermoedelijk met vijandelijke bedoelingen. Allengs werden de berichten nog meer verontrustend, toen men meldde dat er tot 8, eindelijk zelfs tot 16 vijandelijke schepen werden geteld. De veiligheidsmaatregelen, die toen door Doncker werden voorgeschreven, zeggen ons niets over een in brand steken van de Brandarissen; wèl wordt er gezegd, dat Doncker toen alarm liet schieten. Wij mogen dus gerust aannemen dat in 1673 een alarmsein door middel van rook- en vuursignalen van de Brandarissen nog geheel onbekend was.

Een derde bedreiging kwam in 1678, weer van fransche zijde, door het uitzeilen van de groote vloot van d'Estrées. Wij hebben reeds verhaald hoe deze tocht op een groote mislukking uitliep. Het is duidelijk, dat hieruit geen enkel argument vóór noch tegen het bestaan van den Brandaris te halen valt, omdat, nog vóór deze vloot op Bonaire kon worden opgemerkt, zij reeds op de riffen der Aves Eilanden was ten onder gegaan.

Men zou nu verwachten dat men van toen af aan de noodzakelijkheid inzag om naar middelen te zoeken die een verrassing van het eiland konden voorkomen. Uitvoerig somt Hamelberg [2]) op, wat er in die jaren, toen de oorlog met Frankrijk en Spanje steeds dreigender werd en eindelijk in Mei 1702 uitbrak, aan de verdediging en de versterking van de vestingwerken en van de buitenbaaien werd ten koste gelegd; maar ook nu nog vernemen we niets over een waarschuwingssysteem zooals later in de instructie aan den Commandeur van Bonaire omtrent de Brandarissen werd vastgesteld.

Bij den overval van den franschen admiraal Cassart, in 1713, wiens komst te voren werd verwacht, lijkt het eerst alsof er op een dergelijke veiligheidsmaatregel wordt gezinspeeld, als de Directeur (Gouverneur) Jeremias van Collen (1710—1715) aan de Bewindhebbers in Amsterdam schrijft, dat hij van November 1712 tot Maart 1713, de Fuik- en Piscadérabaai had doen versterken en alles in het werk had gesteld om niet te worden overrompeld.

Den 11den Januari komt er bericht van St. Thomas, dat Cassart van Suriname op Martinique is teruggekeerd en zijn schepen in gereed-

[1]) Zie Hamelberg, 1901, Documenten, No. 71.
[2]) 1909, De Nederlanders, bladz. 107—110, 119.

heid brengt om den aanval op Curaçao te wagen. Nieuwe veiligheidsmaatregelen van Van Collen zijn het gevolg. Hij noemt ze allen in bijzonderheden op; de Brandaris wordt echter niet genoemd, ook niet iets wat er op lijkt. Dan vaart het eskader van Cassart de stad voorbij en gaat 's avonds in de St. Kruis Baai, in het uiterste westelijk deel van het eiland, ten anker. Wanneer Van Collen later verslag uitbrengt van het gebeurde, wordt er weer niets van een Brandaris gezegd, zoodat we wel met zekerheid mogen aannemen, dat men in die dagen nog niet op een dergelijke voorzorgsmaatregel is bedacht geweest.

De brandschatting van Cassart had een geduchten schrik onder de bevolking teweeg gebracht. Wanneer wij dus ruim 25 jaar later het veiligheidssysteem van de Brandarissen volledig georganiseerd voor den dag zien treden, zoo mogen wij wel aannemen dat de aanval van Cassart hiertoe den grooten stoot heeft gegeven. Wie het systeem heeft uitgedacht weten wij echter niet, en ook het jaar waarin de eerste instructies in die richting werden gegeven, is ons onbekend.

Het is wel merkwaardig dat Curaçao, na den aanval van Cassart in 1713, gedurende de geheele 18e eeuw, ondanks alle bedreigingen van oorlog, geen enkele vijandelijke aanval meer te doorstaan heeft gehad; m.a.w.: tot het jaar 1800 is geen enkele maal de noodzakelijkheid gebleken om een der Brandarissen te ontsteken. Toch is deze maatregel, na over een zoo lang tijdsverloop zonder een enkele toepassing te zijn gebleven, niet in het vergeetboek geraakt. Want zooals we vroeger reeds hebben vermeld, noemde Gouverneur Rodier de la Brugière (1762—1781), in zijn brief in 1774 aan de Bewindhebbers der W. I. Compagnie, onder de verdedigingswerken ook de volledige organisatie van het aansteken van de Brandarissen en ook den nieuwen Commandeur van Bonaire wordt in 1803 en 1805 het Brandarissysteem nog eens terdege ingescherpt. Als er ooit een tijd is geweest, waarin dit bijzonder noodig was, dan was dat zeker in deze en volgende jaren, toen de Engelschen meerdere pogingen deden om ons Curaçao afhandig te maken: In Februari 1804, van einde Maart tot einde Augustus, belegerde admiraal Bligh de stad; in 1805 blokkeerde Lord Murray het eiland; en in 1807, op Nieuwsjaarsdag, werd Curaçao bij verrassing door admiraal Brisbane ingenomen. Het aansteken van de Brandarissen, hetzij op Bonaire of op Curaçao, zou toen zeker eenig nuttig effect hebben gehad. De berichten over deze aanslagen zijn uitvoerig genoeg, doch nergens vinden we hiervoor eenige aanwijzing. Voor den aanval op Nieuwjaarsdag 1807 wordt het zelfs vrijwel met zekerheid uitgesloten, omdat Ds. G. J. Bosch hierbij uitdrukkelijk vermeldt, dat er aan de Oostpunt alarmschoten werden gelost, doch deze verder niets zegt van een aansteken van Brandaris-bergen, wat zeker in de stad en in de omtrek zou zijn opgemerkt en meer schrik zou hebben teweeg gebracht, dan die schoten, die door het geraas van het vuurwerk in de stad werden overstemd.

IV

Na dit uitvoerig betoog komen wij weer terug op onze vraag: Waaraan ontleenen die Brandarisbergen dan eigenlijk hun naam? We weten reeds dat de naam van de Curaçaosche Brandarissen

zeker aan dien van Bonaire is ontleend. Blijft nog over de vraag, waaraan de Brandaris van Bonaire zijn naam heeft te danken. Want dat hij oorspronkelijk een anderen, een indiaanschen naam heeft gehad, evenals de bergen in zijn nabijheid, zooals de Hóbao, Caracáo, Júa en Macútucáo, daaraan is haast niet te twijfelen.

Tot nu toe is onze bewijsvoering dienaangaande zuiver negatief geweest. Die naam kan niet op Bonaire zelf zijn ontstaan, niet door de inlandsche bevolking aldaar uitgedacht of gemaakt zijn; vermoedelijk is zij ook niet ontstaan vóór het jaar 1713. In het tweede deel van dit artikel hebben wij reeds de richting gewezen, waarin wij naar onze meening te zoeken hebben en een verband gelegd tusschen de Brandaris van Bonaire en zijn naamgenoot, den ouden vuurtoren op het eiland Terschelling.

Lang voordat de moderne lampen hun lichtbundels wierpen door vele mijlen duisternis, stond dit vierkante muurgevaarte overdag en bij nacht als baken voor den zeevaarder langs onze lage kusten. Het kan ons dan ook niet al te zeer verwonderen dat de Brandaris van Terschelling den algemeenen naam heeft bepaald voor dergelijke nachtelijke wegwijzers voor onze schepen. De naam van *licht*toren zou hiervoor het meest logisch geweest zijn; toch heeft in de hollandsche taal alleen de naam van *vuur*toren burgerrecht verkregen [1]). Dat komt omdat in vroeger jaren op het hooge platform van den Brandaris van Terschelling, hout of andere brandstof werd gestookt, zoodat er geen lichtbundel, maar wel een vuurgloed boven op den toren zichtbaar was.

Geen naam was op de hollandsche schepen van dien tijd méér bekend; geen naam stond in hooger aanzien. En de hollandsche zeeman, die niet alleen vermaard was om zijn krachttermen, maar ook om zijn kernachtige uitdrukkingen, gaf in die dagen met een zeker ontzag den eerenaam van Brandaris aan den grooten lantaarn onder den mars van het admiraalsschip, omdat hij het herkenningsteeken en de wegwijzer was voor de andere schepen van de vloot. Zoo behoeft het ons ook niet te verwonderen, dat de Hollandsche West-Indië-Vaarder, wanneer hij op zijn reis door de Caraïbische Zee den eersten hoogen berg zag opdoemen, hij dien bergtop op het noordwestelijk deel van Bonaire, met een even hartelijk welkom begroette, als zag hij bij het naderen der nederlandsche kust den Brandaris van Terschelling. Wellicht zal hij ook in den afgeknotten kegelvorm een punt van gelijkenis hebben gezien, terwijl hij nog méér overeenkomst vond toen dien berg

[1]) Zelfs is deze naam ook overgegaan op de vuurschepen, die in de Noordzee bij den ingang van sommige zeegaten liggen.

officieel werd aangewezen voor het geven van vuursignalen.

Zóó en niet anders stellen wij ons den gedachtengang voor van den hollandschen zeeman in die dagen, welke er toe geleid heeft dat aan dien bergtop van Bonaire den naam werd gegeven van den ouden vuurtoren van Terschelling.

Wij geven toe, dat deze verklaring misschien niet iederen lezer zal bevredigen, omdat zij weinig steun vindt in positieve historische gegevens en maar al te veel wordt gedragen door vermoedens en gissingen. Wie een beteren uitleg weet geve er bekendheid aan; hij kan er de historische en de geografische wetenschap wellicht een dienst mee bewijzen.

Wij zouden hier ons artikel gevoeglijk kunnen beëindigen, ware het niet, dat wij in onze inleiding nog een andere toezegging hadden gedaan, waar wij zeiden dat de geschiedenis rondom dien naam Brandaris haar draden heeft gesponnen, vastgehecht in de oudste geschiedenis van onze vaderlandsche scheepvaart en dat zij haar weefsel heeft versierd met de legenden van onze kerkgeschiedenis en hagiographie. Wellicht vraagt de weetgierigheid van sommige lezers, die nog een vleugje geduld hebben overgehouden, ook op dit punt bevrediging.

V

Reeds meer dan 25 jaar geleden heb ik in het Bonaire-nummer van Neerlandia (Sept. 1907) verband gezocht tusschen den Brandaris van Bonaire en zijn naamgenoot van Terschelling en ik heb toen ook de vraag opgeworpen of iemand ook wist waaraan deze laatste zijn naam ontleende. Dr. J. W. Muller, destijds hoogleeraar in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde te Utrecht, heeft mij toen inzage verschaft in de resultaten van zijn philologisch-historische navorschingen over dit onderwerp en heeft mij zoodoende het antwoord hierop wel heel gemakkelijk gemaakt. Voor zoover ik weet, heeft niemand ná dien tijd, deze Brandariskwestie nog een stap nader tot haar oplossing gebracht. Professor Muller heeft in een drietal opstellen, welke verschenen tusschen 1897 en 1910 in het „Tijdschrift van Nederlandsche Taal en Letterkunde" (XVI. bl. 274—282; XVIII. bl. 193—199; XXX. bl. 65—72), de vruchten van zijn onderzoek omtrent den naam van den Brandaris van Terschelling neergelegd en heeft daarin ook de gegevens verwerkt van verschillende andere geleerden, die zich met deze kwestie hebben bezig gehouden.

Volgens dezen onderzoeker werd de Brandaris op Terschelling in zijn tegenwoordigen vorm reeds in 1538 gebouwd. Het kolossale

bouwwerk van 206 voet hoog en 30 voet breed, moest echter door de Vroedschap van Amsterdam reeds in de jaren 1559, 1563 en 1566 wegens groote bouwvalligheid worden hersteld. Uit de archiefstukken van Amsterdam blijkt, dat de toren toen verbonden was aan een kapel of kerk, welke aan Sint Brandarius was toegewijd. Doch er zijn nog veel oudere berichten. Er bestaat zelfs een stuk, gedateerd op 28 Sept. 1323, waarin sprake is van de oprichting op Terschelling van een „voerhuys", d.i. een vuurhuis of vuurtoren, voor de veiligheid der schepen. Verdere gegevens over deze allereerste vuurtoren van Terschelling ontbreken. Zeker is echter, dat er ook toen reeds bij den vuurtoren een kapel heeft gestaan, waarvan de H. Brandarius de patroonheilige was.

Dezelfde H. Brandarius vinden we in het midden van de 15e eeuw ook in Sluis, in Zeeuwsch Vlaanderen, als patroonheilige van de kaarsenmakers. Er bestond daar zelfs een Sint Brandarisstraat en een Sint Brandarisgilde. En te Brugge, in Vlaanderen, werd reeds in 1397 een Sint Brandaris vereerd als beschermheilige tegen brand.

Nu doet zich het zonderlinge geval voor, dat in de Katholieke Kerk een St. Brandaris of St. Brandarius geheel onbekend is. De knapste hagiographen (dit zijn kenners en beschrijvers van heiligenlevens) verklaren eenparig dat een H. Brandaris of Brandarius niet bestaat en ook nooit heeft bestaan. Maar waar komt die H. Brandarius dan vandaan?

Een tipje van dien geheimzinnigen sluier werd opgelicht, toen bekend werd, dat te Brugge in 1648 een H. Brandanus werd vereerd als beschermheilige tegen brand; zeer waarschijnlijk dezelfde die vroeger Brandarius heette. Meer klaarheid bracht echter Dr. Grotefend te Schwerin (1909) met zijn studie over het feest van de H. Brandanus. Volgens de onderzoekingen van Dr. Grotefend was deze H. Brandanus van de 14e tot aan de 16e eeuw in nagenoeg alle streken van Noord-Duitschland, bij Mecklenburg en langs de Oostzee, algemeen bekend en vereerd. Hij kwam daar ook als Sint Brannanius en soms als St. Brandaris voor en werd steeds afgebeeld met een in drieën verdeelde kaars of met een fakkel.

Deze H. Brandanus (door de Ieren ook wel Brendan genoemd) was de stichter en de eerste abt van de abdij Cluain Fearta (nu Clonfert) in Ierland. Hij stierf den 16en Mei 587 (volgens anderen 577) te Armaghdown. In de middeleeuwsche sage is hij de held van een zeer avontuurlijke zeereis, waarop hij ook de merkwaardige Brendan Eilanden zou hebben ontdekt, die echter nooit

door een zeevaarder zijn teruggevonden en dan ook later weer van de wereldkaart zijn verdwenen [1]).

Dat deze H. Brandanus ook in de Middeleeuwen door de gilden werd vereerd als beschermheilige tegen brand en tegen gevaren die uit het omgaan met vuur voortvloeien, kan volgens Dr. Grotefend en Prof. Muller worden verklaard door de overeenkomst van zijn naam met brand, welk woord niet alleen in het Duitsch en in het Nederlandsch, maar ook in het Engelsch, Zweedsch en Deensch (en als „brandon" ook in het Fransch) voorkomt in de beteekenis van fakkel of brandend stuk hout, één der attributen waarmede St. Brandanus veelal wordt afgebeeld.

Reeds in 1908 schreef Professor Muller mij: „Stellig heet de berg op Bonaire naar den, bij de Hollandsche zeevaarders der 17e eeuw zeer bekende Schellinger vuurtoren" en ook in zijn laatste artikel over den Brandaris wordt dit nog eens gezegd.

Zoo is de heilige Brandaan dan ten slotte op zijn zwerftochten over zee beland op een der eilanden in het verre Westen — maar zijn vermaard reisverhaal heeft hieraan geen herinnering bewaard.

Curaçao, 18 Juni 1933.

---

[1]) Het verhaal van deze wonderbare zeereis schijnt oorspronkelijk in het Latijn te zijn geschreven: Navigatio Brendani, van de 10/11e eeuw. Er bestaan oude bewerkingen in bijna alle europeesche talen — ook een hollandsche, uitgegeven door Blommaert te Gent in 1838.

HET VERVAL VAN SURINAME

DOOR

A. J. SIMONS

In den slaventijd werd de legende van de „luie neger" uitgedacht, thans is dit gewijzigd in onwil van de menschen — d.z. de creolen — om naar den landbouw te gaan.

Dit alles moet dienen om het verval van dit land te zoeken, waar het nu juist niet te vinden is.

Ik wil, buiten beschouwing gelaten de crisis, welke thans de geheele wereld teistert, trachten het verval van dit land te verklaren.

Ik citeer uit: „Emancipatie door kolonisatie" in 1847 uitgegeven:

„Het schrale rantsoen, dat door de usance is bepaald op twee bossen bananen en 2 Eng. ponden visch per week, wordt dikwijls, immers wat het laatste betreft, op verarmde plantagiën aanmerkelijk besnoeid, zoo niet geheel ingetrokken.

Op de plantagiën die reeds veel door sterfte geleden hebben, tracht men, zoolang het eenigermate mogelijk is, dezelfde uitgestrektheid van kultuur te behouden, dat noodzakelijk tengevolge heeft eenen toenemenden staat van ziekelijkheid en steeds grooteren achteruitgang.

Het ontbinden der slavenmagten door familiesgewijzen verkoop, heeft zonder twijfel ten deze hoogst nadeelig gewerkt; hetgeen reeds daardoor ligt te verklaren is, dat men door familiën slechts heeft verstaan *de moeder met de kinderen.*

. . . .

Andere oorzaken van vermindering zijn: groote ongebondenheid in het verkeer tusschen mannen en vrouwen, misbruik van sterken drank, vergiftigingen, verkeerde behandeling van ziekten, zorgelooze onverschilligheid der slaven, maar boven dit alles, een hoogst gebrekkig en geheel onvoldoend voedingsstelsel.

. . . .

De Surinaamsche slaven verhongeren niet, want in den regel

verzadigen zij zich met bananen; maar het ras teert weg door korten levensduur, omdat zij meer levenskragten verspillen, dan het voedsel hun kan teruggeven".

Een ander schrijver zegt in 1848 van de Negers:

„Opgegroeid met het denkbeeld, dat zij voor het bestaan van niemand hebben te zorgen, zelfs tot eigen onderhoud slechts eene zekere hoeveelheid werk behoeven te verrigten, kan het geene bevreemding baren, dat de negers weinig hechten aan de verzorging hunner betrekkingen, althans in een land van overvloed, waar prangende behoeften eene geheel onbekende zaak is.

. . . .

De slaven worden tot het uiterste toe aangedreven om producten te maken. Bezwijken zij onder dien last, dan dringt de administrateur bij de afwezige eigenaren aan, om andere te koopen; en vermindert de slavenmagt tot beneden zeker peil, dan bewerkt hij dat de slaven afgezonderd van de plantaadje verkocht — of naar eene andere plantaadje overgebragt — worden.

Op die wijze hebben wij sommige plantaadjen, in het tijdsbestek van 25 jaren, tot *vier slavenmagten* zien verslinden, terwijl een aantal schoone plantaadjen daardoor zijn verlaten".

Wij kunnen dit voorgaande de opvoeding van den Neger door den Blanke noemen, en zonder vrees verklaren, dat wat de Neger, of liever de Creool, nu is hij dit aan den blanken egoistischen opvoeder te danken heeft, of beter gezegd „de Surinamer is het product van de opvoeding van den Blanke".

Had Nederland den Neger opgevoed en zich niet door egoisme laten leiden, dan was de Creool thans een ander schepsel en had hij bij zijne vele goede eigenschappen, welke hij van zijne Afrikaansche ouders heeft, ook die van liefde voor den landbouw gekregen.

De emancipatie was in 1863, dus ongeveer 70 jaren terug, en wij staan dan ook nog dicht bij de slavernij, en toch, gezien de intellectueele ontwikkeling van den Surinamer, heeft ons bestuur het noodig geacht het onderwijs op een lager peil te brengen.

Hadde men dus ook de slaven op de goede wijze tot nijvere landbouwers opgeleid, de Creool zou zeer zeker in den landbouw zijn bestaan gezocht en gevonden hebben.

Mogen er ook, hetgeen zeker het geval is, evenals overal ter wereld, onder de Creolen luiaards zijn, zeker is het, dat ieder mensch zijn arbeid regelt naar zijne behoefte, en deze houdt verband met zijne ontwikkeling en beschavingspeil.

Het verval van Suriname dateert niet van heden, maar van 1770.

De gemiddelde opbrengst van Suriname aan suiker, koffie, katoen en cacao gedurende 1750 tot 1775 was ongeveer *f* 10.207.692 's jaars. Dit werd door ongeveer 450 plantages opgebracht.

Van 1776 tot 1787 was de gemiddelde jaarlijksche opbrengst *f* 9.289.109 of *f* 918.583 minder, niettegenstaande de verhoogde prijzen van suiker, koffie en cacao.

Gaan wij ongeveer 100 jaren verder, dus tot 1863, het jaar der emancipatie, dan zien wij, dat bij 261 plantages, de uitvoer *f* 3.103.099.64[5] bedroeg, en in 1873 het jaar van de opheffing van het staatstoezicht, was deze bij 254 plantages, w.o. 60 suikerplantages, *f* 3.181.274. Van 1874 tot 1878 was de gemiddelde jaarlijksche uitvoer *f* 2.719.222, en in 1932 bij ongeveer 46 plantages, w.o. 4 suikerplantages, *f* 4.616.374, ofschoon dit gansche bedrag niet op rekening van den landbouw moet gesteld worden. De uitvoerwaarde van suiker, koffie en cacao zal denkelijk de twee millioen gulden niet hebben overschreden, zoodat hier zeker wel van achteruitgang mag gesproken worden, of liever gezegd, de uitvoer is gelijk gebleven aan die van 1845 af, en trots andere bronnen houdt het verval aan, hetgeen voor een deel aan de huidige wereldddepressie moet geweten worden.

Het verval van Suriname is evenwel ook aan andere oorzaken te wijten en wel:

I. Het volslagen gemis aan kennis van Suriname in Nederland en niet het minst bij de Hooge Regeering, hetgeen remmend werkt voor de welvaart en vooruitgang van dit land.

Wie met de geschiedenis van Suriname bekend is, zal dit wel moeten erkennen. Wat moet men bijv. ervan denken, als in 1848 de oud-minister van Koloniën, de heer Baud, tegen Dr. Horstman zegt, „dat men in Nederland met het denkbeeld van Suriname te hebben verloren reeds gemeenzaam was geworden, en zich in het verlies van deze Kolonie te troosten wist?"

Als minister Colijn eenige jaren geleden zegt, dat „zoo hij de millioenen had, hij toch niet wist, wat met Suriname te doen", dan verkondigt hij niets nieuws, maar blijft de traditie getrouw en zet voort een verkeerd bestuursbeleid, gevolg van gebrek aan kennis van dit land, waardoor wij steeds dieper en dieper in het moeras zinken.

Baron van Heemstra had het in 1923 luide verkondigd, doch wat heeft dit geholpen?

Suriname blijft in Nederland onbekend en daarom onbemind.

De minister van Koloniën regeert over Suriname. De gouverneur is slechts dienaar. De autocratie heerscht.

Tot op dezen dag is nog waar wat in 1856 geschreven werd: „Het behoeft geen betoog, dat hooggeplaatste ambtenaren, juist door hun hoog standpunt, de minste geschiktheid hebben, om bekend te worden met den inwendigen toestand eener maatschappij.

II. Een gevolg van het onder I genoemde is het hierheen zenden van Oost-Indische ambtenaren.

Reeds in 1856 verheft een schrijver zijn stem hiertegen. „Uit dien hoofde is er maar weinig, dat verderfelijker voor Suriname werkt, dan benoemingen van O. I. ambtenaren tot gezagvoerders in de W. I." „Het ware beter", zeide daaromtrent eens een beroemd Nederlandsch staatsman en Regtsgeleerde, „dat men den eersten den besten dorpsburgemeester het Bestuur over de W. I. koloniën toevertrouwde; hij zoude in den regel altijd nog geschikter te achten zijn, voor de waarneming der betrekking van Gouverneur van Suriname, dan de meest verlichte O. I. ambtenaar, die, doordrongen van verkeerde indrukken, aldaar aankomt en zich onwillekeurig altijd het bestuur van Java voor oogen stelt, dat echter van dat Suriname evenzeer verschilt, als de tegenovergestelde ligging der beide landen op den aardbol".

.... Wij deelen in die zienswijze geheel en volkomen. Een O. I. wijze vooral is ongeschikt geworden om zich te hervormen tot een W. I. wijze; omdat geen inspanning denkbaar is, die de eens ontvangen indrukken kan abstraheeren in de W. I., waar iedere toepassing van O. I. denkbeelden eene verwarring teweegbrengt, die de rampzaligste gevolgen na zich sleept....

...... Is er in de verste verte eene vergelijking te denken van Suriname met Java, van Surinaamsche Negers met Javanen? Behalve het hemelsbreed verschil van karakter en natuur, dat er bestaat, verschillen er nog de eigenaardige gewoonten en instellingen. En moeten nu die O. I. eigenaardigheden in Suriname worden ingevoerd, om de Negers beter te doen werken? Staat er niet tegenover, dat zij minder of in het geheel niet zullen werken, wanneer zij door teleurstelling worden ontmoedigd?

Sluit dit ook niet eene veroordeeling in zich van de Javaansche kolonisatie, een product van O. I. wijzen, die geen W. I. wijzen zijn en ook nooit worden kunnen, omdat zij, eenmaal van den O. I. geest bevangen, alles van O. I. standpunt uit bezien en naar O. I. maatstaf meten, getuigen de verslechtering van ons Onderwijs en de loonsverlaging van plantagearbeiders?

III. Ons op al te groote leest geschoeid bestuursstelsel. Suriname is een ambtenarenkolonie hoort men weleens en dit is volkomen waar.

Zegt het niets, dat jaarlijks meer dan 3 millioen of ruim 70% van de geraamde begrootingsontvangsten ten behoeve van de ambtenaren komt, en dat op eene bevolking van 150.000 zielen?

Is het niet bekend, dat op vele kantoren het personeel te groot is, en velen, w.o. vooral dames, zoo licht in gevaar komen hun tijd meer met conversatie dan met werken door te brengen? Ook is de geleverde arbeid niet evenredig aan den tijd, welke door hen op de bureaux wordt doorgebracht, zoodat bij uitbreiding de achterstand steeds aangroeit.

Gelukkig, dat er uitzonderingen zijn en wij op eenige plichtsgetrouwe ambtenaren, vooral onder de ouderen, kunnen wijzen.

Zoolang wij geregeerd worden door O. I. ambtenaren, die gewoon zijn op grooten voet te leven, — Indië kan dit wel, maar Suriname niet — en zich evenals Oostersche heerschers door een leger van dienaren zien omringd, zal het snoeimes der bezuiniging — en daarmede vereenvoudiging — niet wel gehanteerd worden en zal Suriname steeds dieper zinken.

En wat het gehalte der hoofdambtenaren, naar hier gezonden, betreft, zeide de minister niet eenige jaren terug, toen door de Tweede Kamer aanmerking werd gemaakt, dat Z. Excellentie erkennen moest, dat hij niet krijgen kan, wat hij wil, dus zich tevreden moet stellen, met wat hij krijgt, hetwelk eene erkenning in zich sluit, dat de hoofdambtenaren niet berekend zijn voor hun taak?

IV. Het afwezig zijn der eigenaren van plantages.

In de eerste helft van de 18e eeuw waren van de 452 plantages, de eigenaren van 350 in Holland; zij lieten het Bestuur hunner plantages over aan administrateurs.

De schrijver van „Emancipatie door Kolonisatie" zegt: „Negen tiende gedeelten der plantagiën zijn het eigendom van personen in Europa wonende en een zeer groot gedeelte derzelve behoort aan naamlooze maatschappijen, door een handelshuis in Nederland vertegenwoordigd. Van de overige is nauwelijks eene aan een enkel persoon toekomende. De gevolgen hiervan zijn: gebrek aan behartiging der meest wezenlijke belangen; vrees voor verantwoordelijkheid bij de Koloniale beheerders, die alle maatregelen van verbetering in den weg staat; gebrek aan eensgezindheid bij de bezitters van eene zelfde plantagie; wantrouwen en tegenwerking . . . .

. . . . . . Administrateuren genoten 10% van de onzuivere waarde en hadden dus geen dadelijk belang bij de instandhouding van het hun aanvertrouwde goed, destemeer echter bij de vermeerdering van de opbrengst van den landbouw.

Van dien tijd af (het wegtrekken der eigenaren) dagteekent de achteruitgang van Suriname's welvaart, welke vroeger proverbiaal was, zoodat Surinaamsche planters een onbepaald crediet op de beurs van Amsterdam mogten genieten. Het gebruik maken van dat crediet, vergezeld met hypothecaire verbanden op de plantaadjen, heeft het beheer van zaken geheel overgebragt in handen van de administratiekantoren te Amsterdam, wier agenten Paramaribo bewonen en directeuren onder zich aanstellen, om de plantaadjen te besturen.

De meeste plantaadje-eigenaren hebben hunne bezittingen voor schulden zien overgaan aan de administratiekantoren. Deze klagen bitter, dat zij geene voordeelen van den Surinaamschen landbouw genieten en zoeken hunne winst hoofdzakelijk in de vracht hunner schepen. De plantaadjedirecteuren, afhankelijke wezens, genieten slechts eene matige jaarwedde en moeten daarvoor den beul over de slaven spelen. De slaven verminderen bij den dag (de jaarlijksche sterfte bedroeg 4,7 percent, de geboorte 2,7 perc., zoodat de sterfte 2 percent meer bedroeg dan de geboorte) en de veldarbeid moet naar evenredigheid ingekrompen of geheel verlaten worden. Zoodoende gaat alles den kreeftengang. Alleen de Administrateuren worden rijk en keeren naar Nederland terug met hunne overwinst, aan anderen overlatende, om op dezelfde wijze zich een vermogen te verwerven".

Er waren administrateurs, die zes tot acht plantages onder hun beheer hadden en een deel van de koffie niet naar Nederland, maar naar Engeland verscheepten, hetgeen te hunnen voordeele kwam.

V. De Geldzwendel.

Het gestadig wegloopen der slaven, de invallen der Marrons, de verwaarloozing der plantages en de steeds toenemende weelde, waren zoovele oorzaken tot achteruitgang, welke de eigenaren ertoe brachten om gelden van de Amsterdamsche kooplieden aan te nemen.

Op voorstel van burgemeester Duitz stichtten Amsterdamsche kooplieden omstreeks 1760 een credietbank en gaven gelden tegen 6% 's jaars op hypotheken op plantages in Suriname. Jaarlijks moest behalve de rente 5% van de hypotheek afgelost worden, zoodat na 20 jaar dit bedrag geheel en al terugbetaald zou zijn.

Deze tegemoetkoming aan de plantages was voorzeker niet slecht, maar deze goed bedoelde steun zou weldra tot zwendel overslaan, hetgeen vooral op rekening moet gesteld worden van het kantoor Schouten en Valens, welks agent in Suriname de beruchte La Croix was, een man, die, zooals de geschiedenis zegt, „met een enkel pennestreek veel rasser landbouwers en planters maakte, dan eertijds Pyrrha menschen wist te maken".

Hadden de planters het geld voor hunne plantages besteed, dan zouden zij en de gansche kolonie erbij baat hebben gevonden, doch verreweg de meesten gebruikten het geld om hun weeldezucht te bevredigen en met elkaar te wedijveren in weelde vertoon.

Op de plantages werden loodsen gebouwd van wel ƒ 80.000; er verrezen dure woningen in Paramaribo, waarin het van huisslaven wemelde. Zilver, kristal en porcelein vormden het gewoon tafelgerei. De planters en administrateurs hielden er prachtige paarden en koetsen op na, alsmede kostbare tentbooten. Diners, drink- en kaartpartijen waren aan de orde van den dag. Men leefde er maar op los en onbekommerd.

In 1765 barstte de bom en werden vele plantages wegens schulden verkocht of onder sequestratie gesteld. Vele planters vervielen tot diepe armoede, daar de plantages meestal niet meer dan een vierde van de hypotheek bij verkoop opbrachten.

Voeg hierbij de hernieuwde aanvallen van de Marrons en het wegloopen van de slaven.

Toch scheen het voor een wijle, alsof de voorspoedzon van Suriname aan den hemel weder verrezen was.

De koffieproductie bedroeg in 1769 14.786.045 pond, hetgeen tot heden niet overtroffen is. Het was in dezen tijd, dat de beruchte La Croix onbepaald wissels gaf, aan de planters, welke evenwel alle geprotesteerd terugkwamen.

Zoo was dan in 1770 het verval van Suriname voor goed bevestigd, een verval, dat steeds aanhoudt, en waaruit wij naar alle waarschijnlijkheid niet zoo spoedig zullen geraken.

Het is een verval gedurende 160 jaren. Het ebt maar aldoor en de vloed is helaas nog niet te merken. Nederland is tot nu toe in gebreke gebleven, ons uit het moeras te helpen.

Is dit onmacht of onwil? Ik geloof dat het antwoord hierop onder I en II te vinden is.

VI. De geringe bebouwde oppervlakte.

In den slaventijd is deze gemiddeld geweest 15.000 H.A. of één duizendste van de gansche kolonie en in 1930 was dit volgens

het koloniaal verslag, waarvan wij de betrouwbaarheid niet in twijfel willen trekken, voor den grooten landbouw 12.468 H.A. en voor den kleinen landbouw 21.404 H.A., tezamen 33.872 H.A. of meer dan het dubbele, ofschoon de groote landbouw nu ongeveer 2000 H.A. minder in cultuur heeft, dan in den slaventijd.

VII. Ziekten in de cultures.

Hieronder heeft een van onze vroegere voorname stapelproducten, de cacao, door thrips, kanker en vooral door de krullotenziekte geleden.

Bedroeg de productie in 1895 nog 4.456.338 K.G., in 1932 was deze 125.800 K.G.; een teruggang met meer dan 4 millioen K.G.

Van 1890 af — uitgezonderd 1892 — tot en met 1903 was de cacao-productie nimmer beneden de 2 millioen K.G. In 1923 was deze nog meer dan één millioen K.G., maar nadien steeds minder.

Door de ziekte in de cacao werden de planters genoodzaakt die cultuur vrijwel te verlaten, en zich te wijden aan de koffie, zoodat de opbrengst hiervan van 1917 af met 1.546.000 K.G. steeg tot 3.853.400 K.G. in 1932, hetgeen voor de planters toch niet veel beteekent door de lage marktprijzen, en vele plantages maken dan ook gretig gebruik van gouvernementssteun.

Of er thans in Nederland een truc wordt toegepast om de prijs van de koffie laag te houden is mij niet bekend, evenwel werd op het einde van de 19de eeuw door de directeuren in Nederland de prijs van de koffie gedrukt.

Wat was het geval? De verhypothekeerde plantages moesten hun producten naar Nederland opzenden aan de Directeuren. In plaats dat deze de koffie op de beurs verhandelden, verkochten zij deze bij inschrijving aan makelaars, door hen opgeroepen. Begrijpelijk is, dat deze makelaars een trust vormden evenals de opkoopers van landbouwproducten te Paramaribo en trachtten zoo goedkoop mogelijk te koopen.

De directeuren paaiden hun geweten met de koffie te hebben verkocht aan den hoogsten inschrijver, zonder zich af te vragen of er geen hooger prijs kon gemaakt worden.

VIII. De hooge belastingen.

Natuurlijk moeten tot instandhouding van de huishouding in elke beschaafde maatschappij belastingen geheven worden. Maar wanneer men ziet, dat juist in tijden van malaise de belastingsschroef meer en meer wordt aangedraaid, dan is dit geen bewijs van wijs beleid.

Destemeer springt het in het oog, wanneer, nadat een vorig Bestuur heeft verklaard, dat de belastingsschroef niet meer kan

aangedraaid worden, een volgend bestuur in een nog slechteren tijd dit wel doet, al is het onder den naam van opcenten en salariskortingen.

En ons tarief van invoerrechten?

Is het geen tijd, dat het bestuur tot tariefsverlaging overgaat? Een sprekend staaltje van zeer hooge tarieven is het invoerrecht op tabak. In 1848 werd dit nog bepaald op 30 ct. per 100 pond en, met vreemde schepen aangevoerd, op het dubbele. Onze huidige tariefverordening vraagt van z.g. Amerikaansche tabak — d.i. tabak in bladen — ƒ 2.50 per K.G. of ruim 416 maal zooveel.

IX. De oude werkwijze in den landbouw.

Bij de huidige verouderde werkwijze in den landbouw is een groote macht arbeiders vereischt. Overal ter wereld tracht men door mechanische werkwijze een meer intensieven landbouw te drijven, en, ofschoon het niet ontbroken heeft aan pogingen ook hier in Suriname daartoe te komen, blijft dit, op het ploegen van de rijstvelden na, een vrome wensch.

Dat de bebouwde oppervlakte om deze redenen niet noemenswaard kan uitgebreid worden, en de kostprijs van het product steeds hoog blijft, is hierdoor te verklaren.

Ook is de oude werkwijze remmend voor de verbetering en vermeerdering van het product.

X. De buitenlandsche markt.

Dat wij met het buitenland moeilijk kunnen concurreeren, vindt zijn oorzaak in punt IX. Toch moeten wij trachten onze producten op de buitenlandsche markt te brengen, waar en zooveel mogelijk. En daar nu het particulier initiatief in dezen niet veel verricht, is het de plicht van het Bestuur hierin te treden. Maar hoe wordt in deze gehandeld?

Is er niet gedraald, totdat de markt voor sinaasappelen in Nederland voor ons zoo goed als gesloten is, daar wij niet op het juiste tijdstip met de gewenschte sinaasappel op de markt kwamen?

En wat dreigt nu weer met de bacove te gebeuren? Zullen wij nog steeds proeven blijven nemen, om, als wij eens tot export komen, te bemerken, dat wij nog in den tijd der beproeving zijn en wij geen markt kunnen veroveren?

Met het voorgaande hoop ik, voor zoover ik hiertoe in staat ben geweest, beknopt en duidelijk het verval van Suriname te hebben verklaard en de meening weerlegd te hebben, alsof dit verval aan de bevolking geweten moet worden.

Ik hoop, dat Nederland thans oprecht toonen zal, niet in woorden, maar met daden, dat het den ernstigen wil heeft, Suriname uit het moeras te helpen en dit schoone, vruchtbare land met vele mogelijkheden, te maken tot wat het dient te zijn, een diadeem aan de kroon van Nederland, en dat de Surinamers ook begrijpen mogen, dat ieder naar vermogen moet trachten het verval van zijn geboortegrond tegen te gaan.

Ik wil eindigen met dat, waarmede Netscher zijn „Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice" besluit, n.l.: „Neerlands koloniale historie heeft waarlijk genoeg aan een „Verzuimd Braziel". Het zou al te beschamend zijn, indien de nazaten ook nog op een „Verzuimd Suriname" moesten wijzen!"

DE TOEKOMST VAN SURINAME

DOOR

C. F. J. BRANDS

Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre. ni de réussir pour persévérer.
WILLEM DE ZWIJGER.

Met deze beroemde woorden voor oogen, waag ik het nog eens terug te komen op de artikelen, waarin ik een half jaar geleden in verschillende bladen de aandacht mocht vestigen op onze prachtige kolonie Suriname, als middel ter bestrijding van de werkeloosheid aldaar en hier te lande.

Ik doe dit nu met meer hoop, omdat aldaar een andere Regeering is gekomen, welke, naar wij verwachten, durf en ondernemingsgeest zal toonen en we mogen hopen, dat de nieuwe Gouverneur den eisch zal gesteld hebben van meer vrijheid van handelen en vooral van „regeeren" dan tot dusverre aldaar gebruikelijk was en waardoor soms de best bedoelde maatregelen om Suriname's welvaart te bevorderen van uit den Haag werden getorpedeerd.

Er is in Suriname genoeg „werk aan den winkel" en als de Nederlandsche Regeering met breeden blik en goeden wil steunen wil, natuurlijk voorloopig rekening houdende met de berooide schatkist en het werkeloozenvraagstuk alhier wil verbinden aan het kolonisatievraagstuk aldaar, dan kan in ons vruchtbaar Suriname veel goeds bereikt worden, daar dat land, hetwelk ongeveer 5 × zoo groot is als Nederland, slechts voor een zeer klein gedeelte ontgonnen is, eene bevolking van slechts ± 155.000 inwoners bezit en voor het allergrootste gedeelte moeras, maagdelijke wouden en laag bergland is, vol vruchtbare streken, waaronder een schat van kostbare mineralen verborgen is. Er moet in 't algemeen gesproken, aan dat land nog alles gedaan worden om het tot eene welvarende, modern ingerichte kolonie te maken, zoo als het grootste gedeelte van Oost-Indië geworden is.

De vervallen plantage's uit Suriname's bloeiperiode moeten weer worden ontboscht en gedraineerd, gereed gemaakt voor cultures, waarvoor het land met zijn vetten bodem en verrukkelijk tropenklimaat, gelijk aan dat van Medan, het meest geschikt is

en waaraan de markt het meeste behoefte heeft. Er moeten door de geheele kolonie, evenals men dit vroeger in Demerara gedaan heeft, goede breede wegen, bruggen, irrigatiewerken, kanalen, sluizen, spoorwegen met stations worden aangelegd, moerassen moeten worden drooggemaakt, overstroomde landen moeten worden ingepolderd, havenwerken, aanlegsteigers en moderne scheepstimmerwerven en dokken moeten er worden gebouwd; de gezondheidsdienst, zoowel in de stadjes als op de plantages eischt veel en voortdurend werk, terwijl de organisatie van den landbouw op coöperatieven grondslag met verkoop-centralen in de voornaamste cultuurcentra een allereerste zorg van de regeering behoort te zijn.

Er moeten steenfabrieken worden gebouwd om goede klinkers te leveren voor de bestaande en nieuw aan te leggen wegen, welke nu van gebrande klei zijn gemaakt en niet bestand tegen zwaar vervoer. Ook voor het bouwen van huizen, loodsen en andere gebouwen behoort in 't vervolg gebakken steen te worden gebruikt. Het is daar, in tegenstelling met de naburige landen de gewoonte de huizen van hout te bouwen, dat afgezien van het brandgevaar in een tropisch klimaat aan rotting, ratten- en witte mierengevaar onderhevig is, veel onderhoud en verf eischt en bovendien duur is. Een behoorlijk houten woonhuis kost in Paramaribo nog gauw ƒ 15.000, elders nog meer.

Het land behoort ook door aanleg van meerdere electrische krachtinstallaties geschikt te worden gemaakt tot het vestigen van industriëen, de spoorbaan, nu slechts loopende tot het Kabelstation, dient voor exploratiedoeleinden belangrijk te worden verlengd en vertakt, terwijl de zanderige terreinen er langs, practisch kunnen worden gebezigd voor aanleg van cultuurwouden van sommige edele houtsoorten, teneinde voor het nageslacht langzamerhand de gevolgen van den tegenwoordigen roofbouw minder voelbaar te maken.

Dit alles en nog veel meer behoort door de nieuwe Regeering met kracht te worden ter hand genomen, om straks, als de crisis voorbij is, werk- en woongelegenheid aan te bieden aan tienduizenden kolonisten met hunne gezinnen.

Dit alles kost natuurlijk veel geld! Natuurlijk, alsof het onderhouden van zoovele tienduizenden werkeloozen en wachtgelders ook niet veel geld kost en dan moeten we maar niet denken aan de honderden millioenen guldens, welke nu voor niets doen, wachten met daaraan verbonden demoralisatie van zoovele duizenden jonge en krachtige menschen zijn uitgegeven, daar, waar voor dit geld

zooveel nuttige en productieve arbeid had kunnen zijn verricht!

Zij die wat futloos en slap van lendenen zijn, zullen mij wel spoedig verwijtend doen opmerken, dat er in Suriname ook werkeloosheid heerscht en dat de cultures daar ook slecht gaan. Dit is zoo, maar juist daarom behoort er nu alles gedaan te worden om gereed te zijn als de crisis voorbij is en er weer geld te verdienen zal zijn. Want daarna zal de uitvoering van al die plannen heel wat meer kosten dan in dezen tijd, waarin werkkrachten van allerlei aard goedkoop te krijgen zijn. Wat het geld betreft noodig om de exploratie en exploitatie van Suriname ter hand te nemen, heeft men gedacht aan de uitgifte van een groote welvaartsleening in kleine coupures, waarvan de rente door den Staat onder zekere voorwaarden zou worden gegarandeerd. Ook hebben sommigen het denkbeeld geopperd van eene premieleening en zelfs van een loterij, ofschoon deze laatste, naar mijn bescheiden meening wel doeltreffend, doch beneden de standing van ons land is. Er zijn ook nog wel andere middelen om aan geld te komen ten behoeve van eenig nuttig productiedoel in Suriname.

Waarom zou men bijvoorbeeld door heffing van extra rechten op den invoer alhier van niet-Surinaamsche sinaasappels, bananen en andere vruchten ,de consumptie van onze eigen West-Indische sinaasappels, bananen, enz. in ons land niet kunnen bevorderen? De opbrengst dezer extra rechten zou bij voorbeeld voor het maken van wegen of bruggen in dat land kunnen worden besteed of voor verbetering der culturen! In elk geval is, naar de meening van zeer bevoegden, het geld ten behoeve van Suriname's ontwikkeling, wèl te krijgen.

De regeling van het Kolonisatievraagstuk voor dit land is eveneens urgent en men behoort den zwarten bril, waarmede deze zaak tot dusverre bekeken werd, nu eindelijk eens op te bergen. Het is opmerkelijk dat deze zwartkijkers meestal zij zijn, die zelven in een gespreid bedje zijn terecht gekomen en zich maar niet kunnen begrijpen wat een krachtig jong en energiek lichaam in den harden strijd om het bestaan kan bereiken, als men slechts wil. Deze laatsten, en gelukkig voor ons land bestaan er duizenden van hen, late men onder zekere garantiën en naar keuze gratis naar Suriname komen, men late hen in de Proefhoeve een half jaar lang een practischen cursus volgen in den tropischen land-, bosch- of tuinbouw, waardoor ze tevens acclimatiseeren, men geve hun in een gezonde streek een groot stuk, goed irrigeerbaar, vruchtbaar land met kleine bungalow, zaden en gereedschappen, alsmede eenig vee, al hetgeen ze op gemakkelijke wijze, doch

contractueel, in eigendom moeten kunnen verkrijgen, men late hen, wanneer ze nog niet getrouwd zijn, trouwen met Hollandsche meisjes (dit moet een voorwaarde zijn) en late hen daarna schuiven. In de meeste gevallen zullen ze prachtig slagen. Ze kunnen, zonder tot het niveau te dalen van de Britsch-Indiërs, leven van de op brengst van hun land, kleeren hebben ze niet veel noodig, verwarming evenmin, en langzamerhand kunnen ze gaan exporteeren en beginnen ze tot de planters te behooren.

Om zoo'n nederzetting groepeeren zich van zelf andere bedrijven en er ontstaan op deze wijze, op de meest gewenschte plaatsen kleine gemeenten en kan daaruit eene welvarende landstreek ontstaan, met eene wassende bevolking, juist datgene wat Suriname noodig heeft.

De vraag is actueel geworden of de Joodsche emigranten uit Duitschland in Suriname geen tweede Vaderland zouden kunnen vinden. Ik ben niet bevoegd deze vraag te beantwoorden, maar zeker is 't, dat Suriname steeds een jodenkolonie geweest is, (veelal VAN SEPHARdische joden) waar velen het tot groote welvaart hebben gebracht. Zij zijn daar zeer in aanzien, vormen er nog steeds de kern der beschaafde bevolking. Zij kunnen het klimaat goed verdragen en vermengen zich gemakkelijk met de inheemsche bevolking, wat een groot voordeel voor het land kan zijn. Door dat zij van nature ijverig ondernemend en onderzoekend zijn, lijkt 't mij niet uitgesloten, dat zij bij een groot aantal, een stimulans kunnen vormen tot meerdere opleving van den handel, scheepvaart en industrie aldaar. Eene bijzondere gemengde commissie van Christenen en Joden, zou deze zaak echter nauwkeurig moeten onderzoeken en als haar rapport gunstig mocht zijn, dan kan de zaak der kolonisatie van Suriname, waaraan zoo'n groote behoefte is, wellicht een heel eind verder worden gebracht.

Ter voorbereiding van de kolonisatie zou het wenschelijk zijn, wanneer de Regeering bereid zou worden bevonden in Paramaribo een kolonisatie-station te vestigen, waar een ieder, die zich in Suriname wil vestigen, betrouwbare gegevens en inlichtingen omtrent plaats van vestiging, culturen, grondsoorten, irrigatie, enz. kan krijgen en waar de contracten zouden moeten worden opgemaakt, noodig om in bezit te worden gesteld van de gewenschte cultuurgronden of industrieterreinen.

De in Rotterdam gevestigde Vereeniging „Nationaal Verbond tot kolonisatiebevordering van Suriname en andere gewesten" (Avenue Concordia 45) zou in deze gevallen op vruchtbare wijze met de Regeering kunnen samenwerken.

Amsterdam, 10 Augustus 1933.

DE NEDERLANDSCHE KOLONIE BERBICE IN 1771

DOOR

MR. J. J. BEYERMAN

Onder in het archief der Amsterdamsche Weeskamer berustende boedelpapieren vond ik den hieronder afgedrukten brief.

Eene korte inleiding moge aan den brief zelven voorafgaan. De *Kolonie Berbice* werd gevormd door het oostelijkste deel der tegenwoordige Engelsche kroonkolonie Britsch-Guyana. Hoewel ook vóór 1627 enkele expedities uit Zeeland naar deze landstreek waren gezonden en er handel hadden gedreven met de inboorlingen, blijkt eerst in dat jaar van eene definitieve vestiging van Nederlanders in Berbice. De kolonisatie ging uit van den Vlissingschen koopman Abraham van Pere. Over de geschiedenis der kolonie gedurende de eerste 30 à 40 jaar van haar bestaan is weinig of niets bekend.

Zij was en bleef een persoonlijk bezit van van Pere en zijne nakomelingen, onder eene soort suzereiniteit der Westindische Compagnie. Een aanval der Engelschen in 1665 (tijdens den 2en Engelschen oorlog) werd afgeslagen.

Bij de ontbinding der (oude) W. I. C. in 1674 en de oprichting der (nieuwe) W. I. C. in 1675 werd de positie van Berbice nader geregeld. Van veel belang was de kolonie in dien tijd nog niet: er waren b.v. slechts 5 suikerplantages.

In een brief van den commandeur van Berbice Mathijs de Feer van 4 Nov. 1687 is sprake van een opstand der Indianen, die met moorden op Europeanen („Christenen") en plundering van plantage's gepaard ging. Later hooren wij van Indianenopstanden niet meer, wèl van opstanden der negerslaven, bij welker onderdrukking men juist een veelvuldig gebruik maakte van de hulp der Indianen, die daarom dan ook met groote voorzichtigheid, ja vriendelijkheid, werden behandeld.

In het begin der 18e eeuw waren er behalve de 5 à 6 plantage's der familie van Pere langs de Berbicerivier vrij wat plantages van

particulieren, zoowel langs de genoemde rivier als langs de Oranjerivier.

In 1712, tijdens den Spaanschen successieoorlog, werd de kolonie door eene Fransche kaperexpeditie van Cassard veroverd.

Als gevolg hiervan kwam de kolonie, na eerst aan de Franschen te zijn overgelaten, in nieuwe handen, n.l. van 4 Amsterdamsche kooplieden, de gebroeders van Hoorn en de heeren Dix en Schuurman.

In 1720 werd de kolonie Berbice door hare eigenaars ingebracht in eene nieuwe Maatschappij of Societeit. Sedert werd zij bestuurd door 7 directeuren, die een commandeur aanstelden. Na eenig geharrewar met de W. I. C. werd ten slotte door de Staten-Generaal een nieuw octrooi voor Berbice verleend, de societeit werd onder directe souvereiniteit van „Haar Hoog Mogende" gesteld en was dus sedert onafhankelijk van de W. I. C.

Het bestuur werd gevormd door een gouverneur, aangesteld door Directeuren, maar die zijne commissie ontving van de St. Gen. en in hunne handen den eed aflegde, een Raad van Regeering en een Hof van Justitie.

Berbice was toen eene vrij bloeiende kolonie: behalve de tot 12 vermeerderde Societeitsplantages waren er in 1733 niet minder dan 93 particuliere plantages aan of bij de Berbice en 20 aan de Oranjerivier.

De zetel der regeering was het fort Nassau, aan de Berbice gelegen. De heerschende godsdienst was de gereformeerde, maar sedert ± 1750 vindt men ook Lutherschen en Hernhutters: deze laatsten hielden zich ook met de geestelijke verzorging der negerslaven bezig en werden daarom eenigszins wantrouwend aangezien. Ook onder de Indianen maakten zij bekeerlingen, zoodat er zelfs een plaatsje van 300 inwoners ontstond aan de Wironjekreek, Pilgerhuth genaamd. In den grooten slavenopstand van 1762/'64 is deze nederzetting te gronde gegaan.

Deze opstand vond plaats onder het bewind van Wolfert Simon van Hoogenheim en werd met zeer veel moeite onderdrukt; korten tijd was vrijwel de geheele kolonie in handen der oproerlingen. Eerst nadat een expeditie ter sterkte van ruim 650 man uit Nederland was te hulp gezonden werd de opstand bedwongen. Streng waren de over de voornaamste oproerlingen uitgesproken straffen: in het geheel werden tusschen 27 April 1764 en 1 Jan. 1765 niet minder dan 75 negers ter dood veroordeeld; 9 werden er verbrand, van wie 7 met „klein vuur".

De opstand had aan de welvaart der kolonie een ernstigen slag

toegebracht. Toch is zij gedurende het laatste kwart der 18e eeuw nog weer vrij bloeiend geweest. Van 1781—1784 is zij in handen der Engelschen geweest: in 1784 is zij bij den vrede van Parijs weer aan Nederland afgestaan. Sedert 1796 is zij, met uitzondering van de periode 1802—1803 (na den vrede van Amiens) voorgoed Engelsch gebleven.

En nu eindelijk de beloofde brief. De schrijver was waarschijnlijk een afstammeling van refugés en geen geboren Franschman: daarvoor is de orthografie van zijn in het Fransch geschreven brief te slecht.

MONSIEUR CHER COUSIN ET COUSINE

La présente est pour vous faire savoir que par La grace de Dieu nous sommes arrivez a bon part dans la collonnie Rio barbiche, et que depuis que je vous ay quitté jusques au moment que je me fais l'honneur de vous écrire j'ay joui d'une santé parfaite. Je souhaite avec toute l'ardeur possible que Dieu vous aye fait jouïr des mêmes avantages. Je vous feray une petite narration de la situation du pays, qui sont les gens qui l'habitent et comment je m'y trouve, espérant que vous ne prendrez pas de mauvaise part sy je vous entretiens des bagatelles.

C'est un pays rempli de boscages, au millieu duquel il y a une grande rivière ou sont situez les plantages à droit et à gauche en forme de collomne, mes éloignez les uns les autres en sorte qu'on ne peut guère se visiter sans aller par eau. Ce qu'il y a de remarquable c'est que la rivière monte et descend tous les jours deux ou trois fois (sic) selon la lune assez rapidement; elle garnie d'une quantité de poissons très bons à manger. Le pays est fertile produissant du caffé, du cacau et du cotton en abondance, la terre n'étant point ingratte à ceux qui ne luy regrettent point leur travail, et plusieurs autres choses, comme du bled de Turquie, toutes sortes d'herbes pottageres, comme en Hollande, pommes de terre etc. On y nourrit quantité de bestes à cornes, en sorte qu'il n'y a guères des plantages qui n'en ayant jusques à 25 ou 30. Mais les vaches ont tres peu de lait, des poules et des coqs d'Indes et des canars. Il y en a une quantité de chèvres et des brebis. Il y en à passablement pour pouvoir de temps en temps en manger quelqu'une. Outre cela il y a quantité des bêtes sauvages bonnes, comme cerf, lièvres, lapins, etc., ainsy que de la vollaile qui est assez commune.

Le gens qui l'habitent sont de plusieurs sortes. Primo les chrétiens, 2me les Indiens qui sont rouges. Ils vont tous nuds à l'exception d'une ceinture de toille qu'on leur donne ou qu'ils acheptent pour couvrir leur nécessaire. Ces gens-là sont libres, mais pour une bagatelle l'on les peut avoir à son service. Ils sont bons chasseurs, bons rameurs et bons en cas de révolte des nègres à secourir les chrétiens. Leurs femmes vont aussy nues, excepté une petite pièce de toille grosse comme la main pour couvrir leur etc. 3me des autres sont ny blancs ny rouges à cause qu'ils sont issus des chrétiens auprès des Indiens. Ceux-là quand ils vienent en age ils ont une force extraordinaire. Ils aiment les chrètiens et disent: „Les nègres à la mort". 4me Les autres sont noirs. Ils

sont tous esclaves. Ils vont nuds comme les Indiens, mais leurs femmes portent un petit jupon qui leur va jusques aux genoux. Ils ont une grande quantité des poules et des coqs d'Indes. Ils sont d'une humeur grotesques, mais cependant fidèles et biens soumis aux chrétiens. Ils ne les vollent point, excepté qu'ils puissent attraper du tabac d'Europe ou de la liqueur forte: ils en sont amateurs au dernier point. 5me enfin des autres sont basanez, un peu tirant sur le blanc, parce qu'ils vienent des chrétiens auprès des négresses. Ils sont aussy esclaves, excepté que leur père les acheptent a grand prix d'argeant. Le pays est chaud, mais un air sain, de la bonne eau, en sorte qu'un chrétien, s'il veut se ménager en prendre un peu de la peine, il peut vivre comme un petit seigneur. Je peux bien vous assurer que jamais de ma vie je n'ay vécu à une table sy bonne que de puis que je suis icy. Les chrétienes dans ce pays icy sont aussy bien que des grandes dames en Hollande. Elles n'ont rien à faire que de manger, boire et dormir ainsy que du reste à leur plaisir. Enfin je ne finirez jamais. Je vous voulez faire l'éloge de tout le pays. Au reste j'ay eu de la pratique dessus des plantages étrangers autant que j'en ay put faire, en sorte qu'en trois mois de temps j'ay gagné approchent 4 cents florins d'Hollande, outre mes gages, cequi fait, j'espère, ramasser un petit lot. Nous avons eu une grande mortalité dans le pays qui a été causées par des fièvres tierces qui durent ordinairement vingt et quatre heures. Touchant notre directeur, en est mort avant que nous fussions arrivez dans le pays. Madame Schevenistre pour qui j'ay apporté une lettre de Monsieur Bernard en est morte aussy. Son mari en à été longtems malade, mais, Dieu soit béni, elles commencent a diminuer pour j'ay des grâces à rendre au Tout puissant que je n'y ay pas été une heure malade. Je ne me suis pas apperçu d'aucun changement d'air, sy se n'est pour la chaleur. Je dors, je mange bien et gagne de l'argeant. Que veux je de plus?

Enfin je finis en vous priant de faire mes très respectueux compliments à mon oncle Prim, sans oublier ma Tante et toute sa chère famille, à Monsieur et Madame Swalm aussy bien qu'à toute sa famille, à mon cousin Mayuel, Madame son épouse, ma cousine et géneralement à tous nos .... et bons amis et ceux qui me feront l'honneur de vous demander de mes nouvelles. J'addresse pour tous mes voeux à Dieu pour leur conservation et prosperité et vous, mon cher cousin et cousine, je vous embrasse du profond de mon coeur en vous souhaitant toute sorte de prosperité et de bénédiction je peux et suis avec la vénération et le respect possible

Monsieur et cher cousin et cousine

votre très humble et très obéissant serviteur

MATTHIEU VILLIOT
chirurgien sur les plantages
Hollandia Zelandia
Rio Barbiche.

28 avril 1771

Aan den brief heb ik weinig toe te voegen. De mededeelingen van den schrijver zijn over het algemeen, voorzoover ik kan nagaan, wel juist. Het voornaamste product der kolonie was in het laatst der 18e eeuw koffie: de cultuur van katoen begon toen juist

op te komen. Wat Villiot mededeelt over de Indianen komt overeen met wat Directeuren voortdurend aan de regeering van Berbice op het hart drukken, n.l. vooral op goeden voet te blijven met de Indianen, vooral met het oog op hun hulp in geval van opstand onder de slaven. Zijn lofzang op het klimaat doet eenigszins zonderling aan, wanneer men kort daarop zijne mededeeling over de „derdendaagsche koorts" en de door haar veroorzaakte sterfte leest.

Onze chirurgijn schijnt wel een materialist van de bovenste plank te zijn geweest: heeft hij het over het leven der Hollandsche vrouwen in Berbice, dan is er alleen sprake van eten, drinken en slapen, heeft hij het over zich zelf, dan over slapen, eten en geld verdienen.

De plantages Hollandia en Zelandia, waarop hij chirurgijn was (blijkbaar met verlof om ook daarbuiten practijk uit te oefenen) lagen resp. op den linker en rechter oever der Berbice-rivier, op ongeveer 150 K.M. van hare monding en ongeveer 60 K.M. stroomopwaarts van het fort Nassau.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

De Tooneelspiegel. Mei 1933. 4de jaargang. In gesprek met Anton Verheyen (in verband met de opvoering van Elckerlyc te Paramaribo. Zie hierop het commentaar in de Surinamer van 19 October 1933 no. 84 onder den titel: Kunstenaarsfantasie en De juiste toedracht).

St. Dominicus-Penning. Afl. 99. Het St. Elisabeth's Gasthuis op Curaçao, door P. A. Euwens. O.P.

Idem. Afl. 100. In Memoriam Pater J. P. Delgeur. Missonaris van Curaçao, door Pater fr. I. Verriet. O.P.; Curaçaosche Muziekinstrumenten, door Pater B. Krugers. O.P.; Poor Statia, door Pater M. Latour. O.P.; Het St. Elisabeth's Gasthuis op Curaçao, door P. A. Euwens. O.P.

Idem. Afl. 101. Een kwarteeuw op Porto-Rico, door Pater Jordanus Raemakers; Het St. Elisabeth's Gasthuis op Curaçao, door P.A. Euwens. O.P.

Idem. Afl. 102. Een kwarteeuw op Porto-Rico, door Pater J. L. Raemakers O.P.; Het St. Elisabeth's Gasthuis op Curaçao, door P. A. Euwens O.P.

Idem. Afl. 103. Een kwarteeuw op Porto-Rico, door Pater J. L. Raemakers O.P.; Het St. Elisabeth's Gasthuis op Curaçao, door P. A. Euwens (slot).

Idem. Afl. 104. Het vertrek van Mgr. P. L. Verriet O.P. naar Curaçao en zijn officieele ontvangst in de Missie.

Idem. Afl. 105. Een kwarteeuw op Porto-Rico, door Pater J. L. Raemakers O.P.; Een nachtelijke inval op Curaçao, door Pater Chr. Spékle O.P.; Het Petroleumblik op Curaçao, door Pater B. Krugers O.P.

Idem. Afl. 106. Porto-Rico in Nood, door P. fr. Laurentius Welschen O.P.

Idem. Afl. 107. Katholieke gebruiken op de Westindische eilanden, door P. fr. B. A. Schipper; Allerzielen op Curaçao, door Pater B. Krugers O.P.

Idem. Afl. 108. Zie W.I. Gids. October 1933.

Idem. Afl. 109. Pater Ambrosius Euwens, door H. M. H.; Uit de Missie van Curaçao; Bij het vertrek van Fr. Richardus, door P. A. Kuypers; De „Amigoe di Curaçao" vijftig jaar.

Zoologica. Scientific Contributions of the New York Zoological Society. Vol. XII. No. 3. Notostomus Beebei. A new Species of Deep-Sea Macruran from Bermuda, door Lee Boone.

Idem. Number 4. New Decapod and Isopod Crustaceans from Gonave Bay, Haiti, door Lee Boone.

Idem. No. 5. Notes on the Gill-Finned Goby. Bathygobius soporator (Cuvier and Valenciennes) door William Beebe.

Idem. No. 6 and 7. Stimulation by Adrenalin of the Luminescence of Deep-sea Fish and the Chemical Aspects of the Luminescence of Deep-Sea Shrimp, door E. Newton Harvey.

Idem. No. 8. New Terebellid Annelids. Thelepus Haitiensis and Terebella Hiata. Two New Species From Haiti, door A. L. Treadwell.

Idem. No. 9. New Species of Fish from the West Indies, door William Beebe and Gloria Hollister.

Idem. Vol. XIII. No. 4. Nineteen New Species and four Post-Larval Deep-Sea Fish, door William Beebe.

Idem. No. 5. New Bermuda Fish. Including Six New Species and Fourty-three Species Hitherto Unrecorded from Bermuda, door William Beebe and John Tee-Van.

Idem. No. 6. Ontological Notes on Remora Remora, door William Beebe.

Idem. No. 7. Nomenclatural Notes on the Shore Fishes of Bermuda, door William Beebe and John Tee- Van.

Idem. No. 8. Deep-Sea Isospondylous Fishes. Two New Genera and Four New Species, door William Beebe.

Idem. Vol. XVI. Nrs. 1, 2 and 3. August 1933. Deep-Sea Fishes of the Bermuda Oceanographic Expeditions. No. I — Introduction. No. 2 — Family Alepocephalidae. No. 3 — Family Argentinidae, door William Beebe.

La Quinzaine Coloniale. 10 November 1933 no. 651. L'armée du Salut et le bagne.

Koloniaal Missie Tydschrift. 15 November 1933. Afl. XI. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. Een historische schets door Dr. M. F. Abbenhuis. 4. De Zending onder Engelsch en Hollandsch bestuur en 5. Zending bij overige gemeenten.

Het Vaderland. 17 October 1933. Avondblad A. Suriname. Het kan een tropisch Nederland worden. Een oplossing van de werkeloosheid. I (naar aanleiding van een rapport aangeboden door Tj. Pyttersen aan den minister van koloniën).

Idem. 18 November 1933. Avondblad A. Hoe de emigratie moet geschieden. De oprichting van een semi officieele Kolonisatiemaatschappij. II.

Idem. 20 November 1933. Avondblad D. Suriname. Een groot Nationaal belang, door dr. Th. Lens.

Kerkblad voor Zuid-Amerika. Officieel orgaan van de Geref. kerken in Zuid-Amerika. 7de jaargang. Nos. 73, 74 en 75 (Juli, Aug. en Sept. 1933) Brieven uit Curaçao.

Algemeen Handelsblad. 18 November 1933 no. 34762. Licht en Donker. Bij de intree-rede van gouverneur Kielstra.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. Avondblad D. 21 November 1933. Schijn en Werkelijkheid (over den economischen toestand van Curaçao).

Koloniaal Weekblad. 26 October 1923 no. 43. De „Patroons" bij de West-Indische Compagnie, door H. A. Ritter.

Economisch Weekblad voor Nederlandsch-Indië. 13 October 1933, no. 15. Maatregelen tot verbetering van Surinaamsche rijst, door W. E. K. van Lynden.

Handelsberichten. 23 November 1933 no. 1393. Curaçao. Economische toestand in 1932; Scheepvaart gedurende de eerste negen maanden van 1933.

Die Huisgenoot. (Kaapstad) 10 November 1933 no. 607. Oor die Panamakanaal, door J. H. Slabber.

The West India Committee Circular. 26 October 1933 no. 915. The Cocoa Debacle; Port of Spain Harbour; An Early Reference to Sugar-cane Entomology in the British West Indies, door Harold E. Box; World's Sugar Crop Estimates; Food Value of Cocoa. Two Valuable Ingrediences; Jamaica's Tourist Trade; Barbados in 1932; The Tragady of San Francisco. A Dark Episode in Trinidad's History, door T. I. Potter.

Idem. 9 November 1933 no. 916. The West Indies and Canada; A Tornado in Antigua; The Cocoa Planters' Association. Co-operative Movement's Further Progress; Trinidad's Agriculture and Trade. The Decline of the Cocoa Industry; Two Inter- Colonial Conferences. Fruit in Jamaica and Cotton in Trinidad; A Rum Song; Bermuda's Export Trade; Agriculture in British Honduras.

De Telegraaf. 20 September 1933. Avondblad. Spaansche pokken en melaatschheid, door prof. dr. J. J. van Lochem.

De West. 6 November 1933 no. 2563. Zijn melaatschen-inrichtingen in Paramaribo een gevaar?, door dr. Keil.

Tropical Agriculture, (Trinidad). Jrg. 10, no. 9. 1933. The Giant Toad (Bufa marinus-reuze-kikvorsch in Porto Rico uit Barbados en Jamaica ingevoerd ter bestrijding van schadelijke insecten).

Idem. Jrg. 10, nr. 10, 1933. West Indian Notes. The Sugar Industry.

Ind. Labour Inf. Jrg. 48, no. 3. Conditions in French Guiana.

Spice Mill. Jrg. 56, no. 8, 1933. The Nutmegg and Mace Industry in Grenada.

Proceedings of the Agricultural Society Trinidad and Tobago. Jrg. 33, no. 8. The Citrus fruit Industry as a Substitute for Cacao, door R. O. Williams.

Journal of the Jamaica Agricultural Society. Jrg. 37 no. 8. The banana borer.

Ons Suriname. November 1933. no. II, „Ons Suriname", door J. van Keulen (boekbespreking).

HET VOORSPEL DER VEROVERING VAN ST. EUSTATIUS IN 1781

DOOR

W. R. MENKMAN

De onverhoedsche vermeestering van het onverdedigde St. Eustatius door de Engelschen, op 3 Februari 1781, is een feit dat in den nieuweren tijd zoowel op Amerikaansche en Engelsche als op Nederlandsche historici een zekere aantrekkingskracht heeft uitgeoefend, vooral omdat de zeer eigenaardige positie van het kleine Hollandsche eilandje in de Caraibische Zee het een allerminst onbelangrijke rol heeft doen spelen in de voorgeschiedenis van den vierden Engelschen oorlog. Een zoo volledig mogelijk overzicht van hetgeen zich in de vijf of zes jaren vóór de fatale gebeurtenis op St. Eustatius en St. Maarten had afgespeeld — hoofdzakelijk samengesteld uit de gegevens in het Alg. Rijksarchief — leek mij een gewenschte aanvulling op het voor en na reeds door anderen over deze aangelegenheid gepubliceerde.

Hoewel de moeilijkheden met Engeland, nopens de houding der Republiek tegenover de in verzet gekomen Noordamerikaansche koloniën, reeds eind 1774 waren aangevangen, duurde het nog ongeveer een jaar voordat op St. Eustatius — dat spoedig een steen des aanstoots zou worden — het eerste conflict zich voordeed.

In December 1775 lag op de reede van ons eiland de schoener „Nancy", van Baltimore, onder de bescherming der Statiaansche forten; terwijl de schipper en eenige leden der bemanning zich aan den wal bevonden, gaf de stuurman een signaal, zooals gebruikelijk wanneer een schip van ankerplaats wilde veranderen, liet de zeilen hijschen en leverde buiten de reede het schip uit aan den zich dicht in de buurt bevindenden Engelschen kruiser „Argo" — captain Garnier —, die de „Nancy" naar Antigua opbracht. De Commandeur a.i. Abraham Heyliger — Jan de Windt was in Januari overleden en een opvolger was nog niet benoemd

— protesteerde schriftelijk bij den Engelschen Vice-admiraal, „Commander in chief" op de Leeward Islands; de Engelsche vlootvoogd, James Young, antwoordde — eerst op 20 Mei 1776 echter — dat het algemeen in West-Indië bekend was, hoe op St. Eustatius de rebellen geholpen werden — niettegenstaande de voorschriften der Staten-Generaal — en dat dit reeds lang geschiedde.

Terwijl deze kwestie nog hangende was, deed zich een nieuwe voor. In Mei 1776 verzocht Captain John Colpoys, commandant van het Engelsche oorlogsschip „Seaford", vergunning om de bark „Mifflin", van Philadelphia aangekomen met provisiën, te mogen in beslag nemen. Heyliger weigerde verontwaardigd en verbood den Engelschman bij brief van 10 Mei „to visit, arrest „or by other means whatsoever molest any vessel under the protection of this friendly port". Colpoys antwoordde, niet te hebben geweten dat de Noordamerikaansche rebellen op St. Eustatius protectie genoten; hij zond twee sloepen met volk naar de „Mifflin", om bezit te nemen van het schip. Heyliger nam nu maatregelen om het tegen gewelddadigheden te beschermen; hij stuurde er den commandant der Militie — Abr^{m}. Ravené — op af met 8 soldaten, waarop de Engelschen de „Mifflin" aan den Nederlandschen officier overlieten en heenzeilden.

De Commandeur a.i. schreef opnieuw naar Antigua, om zich bij den Engelschen vlootcommandant te beklagen over de „insulten" aan zijn Gouvernement aangedaan, doch kreeg wederom nul op het request. De Vice-admiraal Young ontkende dat er een feitelijke inbeslagneming had plaats gehad en vond dat Heyliger liever moest zorgen voor een betere naleving der orders van zijn lastgevers in Nederland, op het stuk van den uitvoer van wapenen en munitie. Nog den dag vóór de aankomst van de „Seaford" zouden twee gewapende Amerikaansche schepen van St. Eustatius zijn uitgeloopen.

In zijn rapport aan Bewindhebbers verklaarde Heyliger wel dat hij zelf nooit iets met de levering van krijgsbehoeften aan de Amerikanen had te maken gehad, maar hij sprak toch van de mogelijkheid dat des nachts op de reede buskruit zou kunnen worden overgescheept. Deze laatste naïveteit geeft ons een voorproefje van de wijze waarop men ook later de klachten van Engeland zou behandelen. De Overheid had niet den ernstigen wil om op te treden tegen den handel — die met leveranties aan de Amerikanen grove winsten maakte — en het uitgeoefende toezicht had niets te beteekenen; zóó was de toestand in Nederland

en zóó stonden de zaken eveneens op St. Eustatius. Was er een klacht ingekomen, dan beschreef men stapels papier om haar te ontzenuwen en nooit werd vergeten een desculpeerende, beëedigde, verklaring over te leggen; maar al te vaak echter werd het eene of andere cardinale punt in de gerezen kwestie eenvoudig ter zijde gelaten, zooals in Heyliger's verontschuldiging de verplichting om op de nakoming van een overheidsverbod behoorlijk toezicht uit te oefenen.

Kwasi-ernstig was ook de wijze waarop Bewindhebbers in Nederland werden ingelicht ter zake van het Engelsche verwijt, dat het eiland Amerikaansche agenten onder zijn inwoners zou tellen, de kwestie Van Dam. Lord Suffolk had aan Sir Joseph Yorke — den Britschen Gezant in den Haag — medegedeeld welke berichten er waren ingekomen, aangaande de activiteit van zekeren Isaac van Dam op St. Eustatius, die kruit zou hebben verscheept naar Noord-Carolina en £ 2000.— naar Frankrijk zou hebben geremitteerd, ter betaling van nieuwe zendingen, zie J. Franklin Jameson, St. Eustatius in the American revolution [1]). Aan de weduwe en den gewezen boekhouder van den inmiddels overleden koopman werden verhooren afgenomen aangaande een transactie, welke zich ongeveer een jaar geleden zou hebben afgespeeld en beiden verklaarden dat Van Dam zich niet aan handel in krijgsbehoeften had schuldig gemaakt; met het opzenden dezer verklaringen naar Patria had het Gouvernement van St. Eustatius alweer een internationale kwestie afgehandeld.

Het zijn intusschen vooral de gebeurtenissen van 1776, welke St. Eustatius een rol hebben doen spelen in de Engelsch-Nederlandsche geschillen, die ten slotte tot den oorlog hebben geleid. Het zijn ook deze gebeurtenissen waar Amerikaansche auteurs — Jameson en Friedrich Edler [2]) — bij stilstaan, wanneer zij de betrekkingen herdenken welke tusschen de Republiek en de rebelleerende Amerikanen hebben bestaan.

Eerstgenoemde zegt uitdrukkelijk dat er bij de Engelschen niet zoozeer sprake was van naijverigheid, wegens de rijkdommen welke Nederlandsche en Statiaansche kooplieden door de tijdsomstandigheden vermochten te verwerven, maar veel meer van rancune over de voorziening der rebellen, eerst van oorlogsbehoeften, later van marinebehoeften, in de Caraibische Zee tegen Engeland te gebruiken. En Edler citeert de uitlating van den Admiraal Rodney over het Benedendorp op St. Eustatius: „that

[1]) The American Historical Review 1902/1903.
[2]) The Dutch Republic and the American Revolution, 1911.

„Nest of Vipers, which preyed upon the Vitals of Great Bri- „tain”. Overigens is — zooals bekend — onze onvoldoende neutraliteitshandhaving op St. Eustatius officieel niet de eenige, noch de voornaamste aanleiding geweest voor Engeland, om de Republiek den oorlog te verklaren.

Op 21 November 1776 nam de Amerikaansche gearmeerde bark „Baltimore Hero” — captain Thomas Waters —, kort na het verlaten der reede van St. Eustatius, den op Dominica thuisbehoorenden brigantijn „May”-William Taylor; de prijs werd naar Maryland opgezonden. Spoedig kwam de ons bekende „Seaford” bij den inmiddels tot Commandeur aangestelden Johannes de Graaff protesten dienaangaande overbrengen. De „Baltimore Hero” zou op St. Eustatius zijn uitgereed en ingezetenen van het eiland zouden aandeel in deze kaapvaartonderneming hebben; belanghebbenden bij de „May” eischten schadevergoeding van het Statiaansche Gouvernement.

Captain Colpoys liet den Commandeur vragen, wanneer deze hem kon ontvangen; hij had bij zijn aankomst ter reede het gebruikelijke saluut voorloopig achterwege gelaten, omdat hij vernomen had, dat op St. Eustatius ook met de schepen der rebellen saluutschoten gewisseld werden. Ook het protest van den Vice-admiraal Young spreekt van dit saluut, maar met de uitdrukkelijke bijvoeging dat hij — de Vice-admiraal — verschil maakt ten deze, tusschen koopvaarders en uit Noord-Amerika voor offensieve doeleinden uitgeruste schepen.

De Graaff verdedigde zich tegenover den Engelschen vlootvoogd en verantwoordde zich bij Bewindhebbers in Nederland. De „Baltimore Hero” was niet op St. Eustatius uitgereed en ingezetenen van het eiland waren niet bij het schip geinteresseerd; de kapitein, die in December wederom op St. Eustatius was, legde dienaangaande een beëedigde verklaring af, onder overlegging zijner commissie, uitgegeven door de Council of Safety te Annapolis in Maryland en onderteekend door den President John Hancock. „Contrariegeruchten” moesten bovendien nog ontzenuwd worden door allerlei andere verklaringen; zelfs de bewering dat aan iemand op St. Eustatius een aandeel in de „B. H.” zou zijn aangeboden — welk aanbod niet was geaccepteerd — was niet bevestigd geworden. Het schip met den nogal sprekenden naam en dat toch wel door bewapening en bemanning als kaper herkenbaar zal zijn geweest, was 11 November van St. Thomas op St. Eustatius aangekomen „met niets in” en negen dagen later weder uitgeklaard, eveneens naar St. Thomas,

na alleen wat proviand en drinkwater te hebben gekocht. Amerikaansche oorlogsvaartuigen, meldde de Graaff, kwamen er nooit op St. Eustatius, alleen koopvaarders (sic) en die werden door het fort bedankt voor hun saluut, met twee schoten minder dan zij zelf hadden afgevuurd. Van de vlag sprak hij niet, alleen lezen wij dat er van de aangekomen vaartuigen geen paspoorten werden gevraagd.

Het eensklaps geïntroduceerde nieuwe element van het vlaggesaluut, een element dus van anderen aard dan dat van het verleenen van materieelen steun aan de opstandelingen, was voornamelijk opgekomen door het geval van den brigantijn. „Andrea Doria", een Noordamerikaanschen kaper van Philadelphia — captain Joshua Robinson —, welk schip op 16 November op St. Eustatius was aangekomen; merkwaardigerwijze echter komt in de schepenlijsten van November 1776 de naam van dezen kaper heelemaal niet voor, noch als ingeklaard, noch als uitgeklaard. Er is echter bij de stukken, op deze zaak betrekking hebbende, een 7 maanden na dato afgelegde verklaring van den Commandant Ravené en volgens dezen had de „A. D." een vlag met 13 strepen vertoond. Het saluut van 11 schoten had Ravené niet laten beantwoorden, dan na instructies van de Graaff te hebben gevraagd, overeenkomstig wiens beslissing met 9 schoten was bedankt geworden; men had dus de houding aangenomen van een beleefdheid van den kant van een vreemd koopvaardijschip te beantwoorden.

Het geval „Andrea Doria" is reeds herhaaldelijk beschreven; voor de Amerikanen vooral is de vraag interessant of ter gelegenheid van de aankomst van dit schip op St. Eustatius voor het eerst door een vreemde natie aan hun jonge vlag honneurs werden bewezen. Jameson haalt twee Amerikaansche geschriften aan, een van 1876 en een van 1893, waarin deze kwestie uitvoerig wordt behandeld en vestigt de aandacht op een brief van 27 October 1776, door iemand op St. Kruis gericht tot den Vice-admiraal Young, waarin gesproken wordt van een schip onder Amerikaansche vlag, dat aldaar zou zijn gesalueerd geworden. Ook de „Baltimore Hero" zal wel de „Congress-colours" hebben gevoerd en Captain Colpoys schreef op 27 November 1776 aan den Vice-admiraal Young: „salutes of their (der Amerikanen) armed ves- „sels are returned at St. Croix as well as at Statia" (zie Edler). Volgens Jameson intusschen treedt het incident „Andrea Doria" vooral op den voorgrond, omdat dit schip „a continental vessel" was.

Ook W. D. H. Baron van Asbeck [1]) moest de vraag onbeantwoord laten, of er in 1776 reeds regels bestonden aangaande het beantwoorden van het saluut eens koopvaarders en dat Ravené bij de aankomst van de „A.D." aan den Commandeur orders ging vragen, nopens het al dan niet beantwoorden der kanonschoten, pleit er wel voor dat er geen precedent was; òf men zag de strepenvlag voor het eerst, òf men stond voor het eerst voor het feit dat een schip, hetwelk die vlag ontplooide, een saluut afvuurde.

Wat betreft de beschrijving van de vlag ,welke Amerikaansche vaartuigen na de Declaration of Independence voerden — en die volgens Trevelyan [2]) reeds op 1 Januari 1776 over het hoofdkwartier van het Amerikaansche leger heeft gewaaid — beschikken wij, behalve over de verklaring van Ravené, o.a. over die van John Trottman, den deserteur van de „Andrew Doria", dien ook Jameson noemt. Er is alleen sprake van strepen — niet van sterren; de nationale vlag, welke Paul Jones op de „Ranger" voerde en welke door La Motte-Piquet in de baai van Quiberon werd gesalueerd, dagteekende van 14 Juni 1777 (zie de Encyclopedia Americana).

Gevallen van molest, door Nederlandsche schepen van Engelsche zijde in de Caraibische Zee ondervonden, kwamen in 1777 voor. Op 27 Juni van dat jaar werden de „Watergeus" en de „Hoop", den vorigen dag van St. Eustatius naar Zeeland vertrokken, door de blijkbaar met het toezicht op het eiland belaste „Seaford" — captain John Colpoys — genomen en naar Antigua opgebracht. Natuurlijk volgde een protest van Commandeur de Graaff bij den Vice-admiraal Young; deze laatste antwoordde dat de „Watergeus" was opgebracht, omdat zich onder de lading Noordamerikaansche producten bevonden, de handel waarin bij Act of Parliament verboden was, de „Hoop" omdat er buskruit aan boord was. De Engelsche Commander in chief wist ook te vertellen, dat er op St. Eustatius een agent van het Amerikaansche Congres zou zijn gevestigd, een zekere Abraham Van Bibber. De „Seaford" had kort te voren ook een Amerikaanschen kaper genomen, de „Jenny", captain Rall; van dezen laatste had men het verhaal over Van Bibber gehoord, die den kaperkapitein op een Engelsche bark zou hebben afgestuurd.

De Graaff liet Van Bibber in arrest stellen, ten einde hem gevangen te houden, totdat de Vice-admiraal Young de bewijzen

[1]) „Een Nederlandsch-Amerikaansch saluut", in De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland ,8 April 1918.
[2]) The American Revolution, 1899.

van schuld zou hebben overgelegd; het eenige beschikbare bewijsstuk was een verklaring van den bevelhebber van de „Jenny" en deze laatste was naar Engeland opgezonden. Aangaande Van Bibber — die ten slotte van St. Eustatius wist te ontvluchten — en de rol welke hij als agent van Maryland — later in compagnieschap met Richard Harrison op Martinique — gespeeld heeft, aangaande zijn succes bij de Graaff, met betrekking tot bescherming en toegevendheid, ook reeds onder den vorigen Commandeur door den Amerikaanschen handel genoten, aangaande zijn ervaringen ten slotte bij de aankomst van de „Andrea Doria", heeft Jameson heel wat gegevens verzameld uit Amerikaansche bronnen. Of Van Bibber met de „Baltimore Hero" te maken heeft gehad — hij werd ook in verband met de vermeende Statiaansche belangen bij dit schip genoemd — heb ik niet bevestigd gevonden.

Met betrekking tot de beide Zeeuwsche schepen valt nog iets eigenaardigs op te merken. De „Seaford" had tegelijk met deze vaartuigen op St. Eustatius gelegen en was ze achterna gezeild en het staat vast dat het vertrek van alle drie op 26 Juni 1777 heeft plaats gehad; toch waren volgens de schepenlijsten de „Watergeus" en de „Hoop" reeds op 26 Mei uitgeklaard. Of verschillen als dit al dan niet een natuurlijke oorzaak hadden, valt niet na te gaan; alleen werden de lijsten vermoedelijk voor het geheele afgeloopen jaar ineens uitgeschreven en dan soms nog laat verzonden. Zoo werd de administratie over 1773 eerst op 14 Mei 1774 afgestuurd en op 1 Juni 1776 schreef men: „vermits „de constabel Cornelis Lespier, met de kinderziekte, onlangs is „komen te overlijden, heeft zulx de copijen der lijsten der inge-„komen en van hier vertrokken vaartuigen agteruyt gesteld." Afgezien dus van onwillekeurige vergissingen, is althans de mogelijkheid niet uitgesloten dat men opzettelijk onzuivere gegevens verstrekte.

Het schip „Watergeus," kapitein Adr. Chateleyn, volgens den brief van Young toebehoorende aan „the Honorable Commercial Company" (moet zijn Commercie Compagnie) te Middelburg [1]), was reeds op 21 Februari op St. Eustatius aangekomen, van Angola, met slaven; op 23 Februari was het, met die slaven nog aan boord, naar St. Maarten verzeild, van waar het op 9 Maart weder op St. Eustatius was teruggekeerd, met het grootste deel der

[1]) Aangaande de Middelburgsche Commercie Compagnie zie Mr. E. J. J. van der Heyden: De ontwikkeling van de N. V. in Nederland vóór de codificatie.

„lading" nog aan boord. Bij de uitklaring op 26 Mei, maar Middelburg, bestond de lading uit suiker en koffie- — Westindische producten dus — alsmede 5 vaten en 158 pakken tabak, 32 vaten en vaatjes indigo en 185 dito rijst; om deze drie laatste posten moet het dus bij de aanhouding zijn gegaan.

Op 28 October 1776 was het schip „Hoop", kapitein Mart. B. Hoogerzuyll, met „haar lading volgens manifest" van Zeeland ingeklaard; eigenaars waren Snouck Hurgronje & A. Louyssen te Middelburg en de lading werd in de briefwisseling nader omschreven als bestaande uit buskruit, provisie en „droge goederen".

Aangezien bij vertrek van het schip uit Zeeland de bepalingen der Staten-Generaal op den uitvoer van buskruit in volle werking waren [1]) en de lading wel geheel uit Nederland afkomstig zal zijn geweest, moest een consent van de Admiraliteit zijn verkregen. Voor „conniventie" of ontduiking, of voor het gebruik van bedriegelijke verpakking (zie bij Jameson, brief van een Rotterdamschen koopman aan Lord Suffolk) was hier geen aanleiding, want tot een rantsoeneering der eigen koloniën was het niet gekomen. Een deel van het kruit van de „Hoop" intusschen was onverkocht gebleven en bevond zich daarom op de thuisreis nog aan boord. Bij de uitklaring op 26 Mei 1777 vinden wij de lading naar Vlissingen vermeld als bestaande uit suiker, koffie, tabak, indigo en cacao, alsmede 1750 vaatjes buskruit en 3 vaatjes vuursteenen „in retour terug". Het was de aanwezigheid dezer partij kruit welke tot de aanhouding leidde; over den misschien Amerikaanschen oorsprong van de tabak en de indigo werd in dit geval niet gerept. Volgens bewering van Young, zou de gezagvoerder hebben toegegeven, op St. Eustatius 3000 vaatjes kruit en 750 stel handvuurwapenen te hebben verkocht en zou deze laatste niet de bedoeling hebben gehad, het onverkochte naar Patria terug te brengen, maar van plan zijn geweest dat restant op zee aan een ander schip over te geven, dat er mede naar Noord-Amerika zou varen (zie Jameson). Hoe groot de buskruitlading van de „Hoop" wel geweest was, valt niet uit te maken; in ieder geval echter was het een flinke hoeveelheid, ook al zullen de vaten wel geen 1000 lb kruit ieder hebben bevat, zooals bij verscheping naar Frankrijk (zie de mededeeling van den Engelschen Gezant in den Haag aan Lord Suffolk, bij Edler) en natuurlijk waren munitie en wapenen bestemd voor den handel met Engelands tegenstanders. Het geval van de „Hoop" bevestigt intusschen wat Thulemeyer op 13 September 1776 had gerapporteerd,

[1]) Groot Placcatboek IX, 107.

n.l. dat de contrabandehandel op de Westindische eilanden niet meer zóó floreerde als te voren.

Nieuwe incidenten deden zich voor in 1778. De Amerikaansche bark „Fanny", op 9 Juli uit Zuid-Carolina vertrokken, naar St. Eustatius, met 50 tierces indigo, 27 vaten tabak en 36 tierces rijst (waarvan er 6 eigendom waren van leden der equipage) werd op 8 Augustus onder het geschut aan de Groote Baai op St. Maarten — binnen kanonschotsafstand, meende de Vice-commandeur — door Engelsche kapers genomen; naar St. Kitts opgebracht, werd het schip aldaar voor goede prijs verklaard. Op een protest bij den Engelschen Commander in chief antwoordde deze laatste dat de „sloop „Fanny", captain Patterson, has a „commission from the Congress and, under the American colours, „fought Hs. Ms. loyal subjects"; een voorbeeld dus van een Amerikaansch kaper die tevens op negotie voer. Natuurlijk beweerde de Britsche bevelhebber, dat de neming buiten de territoriale wateren had plaats gehad.

Nog ernstiger werd de toestand in 1780; op 9 Augustus van dat jaar toch verschenen een schip van linie en zes fregatten, onder commando van John Robinson, op de reede van St. Maarten, met opdracht van den Engelschen Admiraal Rodney om alle Amerikaansche vaartuigen en hunne ladingen in beslag te nemen en op te brengen, zoo mogelijk zonder verdere vijandelijkheden tegen het eiland en zijne bewoners. Vice-commandeur en Raden protesteerden, maar besloten geen tegenstand te bieden, omdat men toch niet bij machte was de actie te beletten. Inderdaad, de overmacht was daartoe te groot; het Engelsche eskader toch bestond uit:

de „Cyclops",	28	stukken,	captain	Robinson,
„ „Convert",	32	„	„	Hervey,
„ „Intrepid",	64	„	„	Molly,
„ „Fortune",	42	„	„	Christian,
„ „Hornet",	16	„	„	Pitt,
„ „Rover",	16	„	„	Savage,
„ „Surprize",	16	„	„	Day.

Genomen werden zes Amerikaansche vaartuigen, van 300—60 ton groot, alle met lading, de gewone Amerikaansche exportartikelen — maar op het kleinste na alle bewapend, resp. 22, 18, 10, 4 en 4 stukken — en blijkens de sterkten der equipages — resp. 80, 80, 33, 19, 15 en 9 man — op krijgsbedrijven, hetzij offensieve of defensieve, voorbereid. De vaartuigen waren:

het schip „Renown", waarde £ 6.000.—, lading 15120 pesos,

het schip „True American", waarde £ 7.000.—, lading 13410 pesos,

de brigantijn „Vriendschap" (Friendship?) £ 2.500.—, lading 712.4.0 pesos,

de brigantijn „General Scott", schip en lading tezamen waard 20.976 pesos,

de schoener „Sally", schip en lading tezamen waard 11.000 pesos,

de schoener „Nancy", waarde 18.000 pesos, lading 8.640 pesos

Alles tezamen dus een buit ter waarde van 2½ miljoen gulden.

Op het bericht van het gebeurde op St. Maarten verlieten alle Amerikaansche schepen de reede van St. Eustatius; het Engelsche eskader echter zeilden laatstgenoemd eiland voorbij, zonder verder iets te ondernemen. De Commandeur de Graaff beklaagde zich schriftelijk bij Sir George Brydges Rodney, waarop echter geen genoegdoening volgde; het relaas van het gebeurde is te vinden in den brief van de Graaff aan Bewindhebbers van 12 Augustus 1780.

En zoo heeft het drama van 3 Februari 1781 op St. Eustatius zelf een voorspel gehad, dat ruim vier jaar heeft geduurd .Het optreden der Engelschen is nogal eens „highhanded" geweest, het Statiaansche beleid even vaak bedenkelijk. Engeland vertoonde zich tegenover de Nederlandsche vestigingen in de Caraibische Zee in geen andere gedaante dan die waarin het zich — tegen alle protesten en waarschuwingen in — in de Amerikaansche koloniën zóó gehaat maakte, dat het verlies van dertien voor het Britsche Imperium uiterst waardevolle provinciën onvermijdelijk werd. En het Nederlandsche beleid op de Bovenwindsche eilanden was zóó karakteristiek voor de Republiek in haar nadagen, dat een beter nauwelijks te verwachten was.

Ook tegenover Denemarken — dat eveneens van zijn neutrale positie trachtte te profiteeren — trad Engeland hardhandig op; de Gazette de Leyde van 27 Februari 1781 vermeldt een geval van twee Engelsche kapers die op de reede van St. Kruis twee Amerikaansche schepen beschoten — maar door het fort tot de orde werden geroepen — en de nummers van 13 Maart en 17 April van hetzelfde jaar bevatten het verhaal van drie Engelsche kapers, die tien neutrale schepen — onder escorte van een Deensch oorlogsfregat — vermeesterden, waarbij het oorlogsschip de vlag streek.

Hoe destijds de Hollanders bij de Britten stonden aangeschreven, kan blijken uit de ongestoorde publicatie in The St. Chris-

tophel Gazette van 23 November, 7, 14 en 18 December 1776 van allerlei schimpscheuten op de persoon van de Graaff en op onze natie in het algemeen, uit het onhoffelijk optreden van Captain Colpoys in November van hetzelfde jaar en uit het ter reede van St. Eustatius verschijnen en van daar weder vertrekken van Engelsche oorlogsschepen zonder saluut of „compliment „aan den opperhoofd volgens gebruyk" in 1777 en 1778.

Over het reeds in den aanvang van 1775 begonnen aanhouden door de Engelschen van Nederlandsche koopvaarders op weg naar het Westen, gepaard gaande met het openbreken der brievenzakken, wordt ook in de correspondentie van St. Eustatius met het Moederland af en toe melding gemaakt en wel in 1778 en 1779. Volgens Thulemeyer (depêche 30 Augustus 1776) waren reeds in 1776 brieven uit St. Eustatius, aan de W.-I. Compagnie gericht, door de Engelschen geopend.

Colenbrander vertelt ons dat in den Patriottentijd Engeland en Frankrijk, wier gezanten in den Haag tegen elkander intrigeerden, gelijke minachting koesterden voor de Republiek; in het licht van onzen tijd bezien echter had het Engeland van George III, zooals Trevelyan het beschrijft, weinig recht om op onze natie neer te zien, om van het Frankrijk van Lodewijk XVI niet te spreken.

Van welk gehalte het beleid op St .Eustatius in de moeilijke jaren van den Amerikaanschen vrijheidsoorlog was, blijkt uit den brief van de Graaff van 28 Januari 1777, waarin hij klaagt over het blokkeeren van het eiland door de Engelschen, tot schade van den handel en om instructies vraagt „want zoude niet „gaarne iets willen doen, waardoor Eenigzints, Eenig Pretextvan „ongenoegen, of oneenigheid, van de kant der Engelschen zouden „kunnen werden voorgewend; gelijk ook altoos heb getragt de „goede Harmonie en verstandhouding te mainteeren. Daar en „boven wanneer wij ook alhier het grootste regt mogten hebben, „om met geweld zulke Hostiliteiten tegen te gaan zoo zouden wij „uit voorzigtigheid, door ontbeering van magt, dezelve moeten „inschikken, hetwelk Egter zeer hard en nadeelig voor dit Ey„land is." Onze nationale hartstocht was die voor geldverdienen (Colenbrander), de Amsterdamsche kooplieden waren „moins „sensibles à la gloire de la patrie qu'à l'interruption de leur „commerce" (Thulemeyer, depêche 14 Augustus 1781) en tot een boven de partijen staande centrale leiding der buitenlandsche aangelegenheden en der zaken van oorlog is het in de oude Republiek nooit mogen komen. In een zoodanig bestel paste een

de Graaff volkomen, als de agent der particuliere maatschappij die als overheid optrad, in de plaats van een regeering wier eigen staatkunde zich bij voortduring uitte in afwachten en op de lange baan schuiven.

In den brief van de Kamer Amsterdam dd. 25 Maart 1777 werd den Commandeur nog eens duidelijk gemaakt waar het om ging, t.w.: „dat omtrent de vlag van gemelde koloniën geen da- „den of eerbewijzingen gepleegd of gedaan werden waaruyt wet- „tig geinfereert zoude kunnen worden eenige de minste erkente- „nis van de independentie en souverainiteyt der voornoemde „Koloniën"; geen saluut meer dus aan de strepenvlag, maar daarom ging het toch niet alleen. Intusschen hadden H. H. M. op 21 Maart 1777 gelast dat de Graaff naar Nederland zou komen, om inlichtingen te geven over hetgeen „gedurende zijn commande- „ment op het eiland met relatie tot de Amerikaansche koloniën „en derselver schepen zoude mogen zijn gepasseerd"; van eenige verdenking dat de G. zich aan verduistering zou hebben schuldig gemaakt (Thulemeyer, depêche 24 October 1777) blijkt nergens.

Onze Commandeur had weinig zin in de reis; hij trachtte, zoowel bij H.H.M. als bij Bewindhebbers, zich van de zaak af te maken, door een schriftelijke „deductie" in te dienen en door uitstel te vragen. Bekend zijn de argumenten waarvan de Graaff meende zich te mogen bedienen om zich zoo mogelijk geheel aan de reis te onttrekken; hij bracht eigen materieele belangen naar voren — welke tegenover de Regeering, noch tegenover de Compagnie, ook maar genoemd hadden mogen worden — en kwam met kleinmoedigheden en met bezwaren van lichamelijken aard voor den dag, welke slecht pasten aan een man van 48 jaar, die wel geboren Statiaan was, maar toch in zijn jeugd in Nederland was geweest en dus de overtocht over den Oceaan al eens eerder had gemaakt. Intusschen werd hem uitstel toegestaan (Resolutie 6 October 1777) en hij bleef nog een vol jaar na het bekomen opontbod op St. Eustatius, in welke periode hij eenige maatregelen nam tot betere verzekering der neutraliteit, maatregelen welke, zoo zij al ernstig gemeend waren, toch moeilijk effect van eenige beteekenis konden hebben.

Als resultaat van de Graaff's verblijf in Patria (1778—79) berust op het Algemeen Rijksarchief zijn — tweede — deductie met bijlagen, ingebonden tot een vier K.G. wegend boekdeel. Deze deductie is gedagteekend te Amsterdam 23 Februari 1779; zij behandelt, blijkens den aanhef, in de eerste plaats de klach-

ten welke de Engelsche Gezant indato 21 Februari 1777 bij H.H.M. had ingediend. De aandoening welke bij hem was opgewekt — schrijft de G. — en de diepe indruk waaronder hij verkeerd had, na de lezing van het rapport dd. 17 December 1776 van den President of the Council op St. Kitts — Craister Greathead — waren niet weinig gematigd geworden, zoodra hij bedacht had, onderdaan te zijn van een Regeering, die niet gewoon was uitspraak te doen, dan na een behoorlijk onderzoek. Na op deze wijze den Heeren in den Haag wat honing om den mond te hebben gesmeerd, wees de G. de beschuldigingen van de hand van ongeoorloofden handel en uitrusting van kaperschepen oogluikend te hebben toegestaan, beschuldigingen waarvoor nooit overtuigende bewijzen waren bijgebracht en welke geheel op praatjes berustten; op een toon van verontwaarduging kwam hij er tegen op dat aan de bewoners en het Bestuur van St. Eustatius was ten laste gelegd „medestanders" te zijn van „verra-„derije" en „bevorderaars van zeeroverije der Americanen". In dit alles herkennen wij gemakkelijk dezelfde hand die op St. Eustatius de pen voerde — en nog duidelijker in het pathetische slot der deductie, waarin de ambtenaar met 28 dienstjaren, die met „de teederste aandoeningen en de hartgrievendste ontroe-„ringe der ziele" zich had afgescheurd van „alles wat hem in dit „leven dierbaar was, een teedergeliefde echtgenoote, eenige „kinderen, vaderland, huis en bezittingen" en zich aan een reis op den onbetrouwbaren Atlantischen Oceaan had gewaagd, om zich te verdedigen tegen ongegronde klachten — de hoop uitsprak zich van alle blaam te hebben gezuiverd.

Wanneer het echter gaat om iets anders dan algemeene, uit den aard der zaak vage en niet wel bewijsbare beschuldigingen, dan maken wij in de deductie kennis met een eenigszins anderen de Graaff, met een handigen advocaat, die gebruik weet te maken van alle leemten in het betoog van zijn tegenpartij. Of die advocaat de Graaff zelf is geweest?

Een van de twee concrete beschuldigingen, waartegen de G. zich had te verdedigen, was die van in een bepaald geval („May"-„Baltimore Hero") niet te hebben belet dat een Engelsch schip werd genomen door een „Americaansch Zeeroover." De klagende partij echter had het den beschuldigde onbewust gemakkelijk gemaakt, door te poneeren dat de neming had plaats gehad „al-„most under the canon of the island" en de G. maakte van deze eigenaardige omschrijving handig gebruik, door almost te vertalen met bijna; hij kon zoodoende redeneeren als de man wien

verweten werd bijna te laat te zijn gekomen en die antwoordde dat hij dus nog op tijd was. Bijna onder het bereik — dus buiten het bereik — van het geschut had het Gouvernement noch de macht noch de bevoegdheid tot ingrijpen. Dat de feitelijke neming in open zee had plaats gehad, tusschen St. Kitts en St. Eustatius, bleek overigens wel vrij duidelijk uit de bescheiden zelf, betreffende den eisch tot schadevergoeding, welke de eigenaars van de „May" en van haar lading hadden ingediend; de kaperkapitein echter had het bevel over de prijs pas overgenomen toen de beide schepen weder op de hoogte van St. Eustatius waren, circa 4 mijl van de op de reede aldaar liggende vaartuigen, zoodat de bemanning van de „May"- — die niet gevangen was gehouden — anderhalf uur had moeten roeien om den wal te bereiken.

Minder gelukkig lijkt de verdediging op die andere aanklacht, van de souvereiniteit en de onafhankelijkheid der Amerikaansche Staten te hebben erkend, door aan de vlag van het Congres honneurs te hebben bewezen („Andrea Doria"). Volkomen terecht, maar niet heelemaal ter zake dienende, voerde de G. aan, niet te hebben kunnen weten met een kaper of commissievaarder te doen te hebben en spitsvondig voegde hij er aan toe dat, indien hij het wel had geweten, hij door het contrasaluut van twee schoten minder dan dat van den Amerikaan juist zou hebben te kennen gegeven, de onafhankelijkheid van het land welks vlag het schip voerde, niet te erkennen; het saluut immers van een oorlogsschip van een souvereinen staat werd schot voor schot beantwoord. Koopvaarders, schreef de G., kwamen dagelijks op St. Eustatius, met „verscheydene vlaggen, zooals zij zulx best „verkiezen" en het was gewoonte aldaar om „in een particuliere „betrekking" het saluut dier schepen te beantwoorden. Dit na te laten zou niet alleen een onbeleefdheid zijn, maar Bewindhebbers hadden aan het Statiaansche Gouvernement te dien opzichte nooit eenige beperking opgelegd; wat niet verboden was, moest als geoorloofd worden beschouwd en het stond niet aan den Commandeur om verder te gaan, dan zijn instructies voorschreven. Al deze redeneeringen evenwel — aanvaardbaar alleen wanneer zij afkomstig waren van den chef eener particuliere handelsfactorij op een afgelegen eiland — vermochten toch Greathead's verwijt niet te ontzenuwen van „their High Mightinesses' „Forts to be the first Publick recognizers of a Flag hitherto un- „known in the catalogue of national Ensignes". De eenige correcte houding is natuurlijk deze, dat andere vlaggen dan die der

als souverein erkende naties, niet alleen niet met eerbewijzen begroet, maar zelfs niet geduld worden, het standpunt dus dat ingenomen is, toen in den aanvang onzer eeuw in een Nederlandsche haven prematuur de „reine" Noorsche vlag werd vertoond. Werd echter in de 18e eeuw een dergelijke opvatting reeds algemeen erkend en kon zij onder de bestaande omstandigheden op St. Eustatius in practijk worden gebracht?

Van wat er achteraf in zake de „Andrea Doria" aan het licht is gekomen, moge geen gebruik kunnen worden gemaakt, als motief om de Graaff's houding bij aankomst van het schip te veroordeelen, het is desniettemin toch wel van belang het hier te vermelden. De getuigeverklaringen betreffende bewapening en bemanning loopen uiteen — 19 tot 30 stukken, 110 tot 400 man — en het doel van het bezoek aan St. Eustatius zou geweest zijn kleeren voor het leger van het Congress te koopen. William Matthew Burt, H. B. M.'s Captain general and Governor in chief in and over all Hs. Ms. Leeward Islands, verweet in een brief van 20 October 1777 aan de G. dat hij den bevelhebber van het kaperschip als gast aan zijn tafel zou hebben gehad, wat dus een staaltje zou zijn van de feestelijke ontvangst, welke volgens de correspondentie van Van Bibber (zie Jameson) aan Captain Robinson zou zijn ten deel gevallen. Wel noemde de Graaff in zijn antwoord aan Burt van 20 Mei 1778 „my domestic economy „and the civilities of my Table" een onderwerp, dat in brieven over ernstige internationale aangelegenheden niet behoorde te worden aangeroerd, maar het feit sprak hij niet tegen. De bron waaruit indertijd Baron van Asbeck de bijzonderheid heeft geput, dat de Amerikaan aan de G. een exemplaar der Declaration of Independence zou hebben overhandigd, heb ik niet kunnen vinden.

Aangaande de „Watergeus" en de „Hoop" blijkt nog uit de deductie dat beide schepen later zijn vrijgegeven, zonder schadevergoeding echter en met veroordeeling der eigenaars in de proceskosten; het Admiraliteitshof op Antigua had nog commissarissen naar St. Eustatius gezonden om aldaar Engelsche getuigen te verhooren, wat echter door Commandeur en Raden niet was toegestaan.

Nopens de kwestie Van Bibber valt uit de deductie niets verder te leeren dan dat deze, alvorens in den nacht te ontvluchten, herhaaldelijk op behandeling zijner zaak had aangedrongen en dat de G. na de ontdekking der ontvluchting direct had laten „rondtrommelen" dat niemand den voortvluchtige mocht hel-

pen om het eiland te verlaten, op boete van 2000 pesos, dat de Vice-adm. Young nimmer de bewijzen van Van B.'s schuld had geproduceerd en dat aan Generaal Burt, die uitlevering van Van B. had gevraagd, geantwoord was, dat deze laatste, indien schuldig, dan toch op St. Eustatius behoorde te worden gestraft.

Waarom de deductie, met haar talrijke bijlagen, vooral interessant mag heeten, dat is omdat de lectuur dier stukken ons een kijkje geeft op de toestanden welke op St. Eustatius en St. Maarten bestaan hebben, voordat eindelijk — te laat — de taak der handhaving van de neutraliteit door een Marine-eskader was overgenomen.

Ik vond nog twee gevallen vermeld van schepen welke door een deel der eigen equipages — de bemanningen waren niet atijd loyaal tegenover hunne reeders — onder de macht der Engelsche autoriteiten werden gebracht, t.w. de brigantijn „Minerva", toebehoorende aan burgers van St. Eustatius, in Maart 1777 weggevoerd (in de stukken noemt men dit „uytsneyden uyt de rhede") van St. Maarten en de gewapende Amerikaansche bark „Welcome" — Benjamin Tucker —, van Zuid-Carolina, waarmede hetzelfde geschiedde in October van dat jaar op St. Eustatius; beide vaartuigen werden naar Tortola opgebracht. De „Minerva", die volgens het ontrouwe deel der bemanning bestemd was om een reis naar Noord-Amerika te maken, werd wel vrijgelaten, maar satisfactie werd niet verkregen en de eigenaars leden groote schade. Die eigenaars waren Samuel Curson en Isaac Gouverneur, onderdanen van H.H.M., burgers en inwoners van St. Eustatius; wij vinden hunne namen later terug als die van handlangers der rebellen, door Rodney als gevangenen naar Engeland opgezonden (Edler). Ook de „Welcome" moest, na vele chicanes, worden uitgeleverd aan de Statiaansche vertegenwoordigers der eigenaars, welke laatsten alle kosten en schaden hadden te dragen; de roovers had men ongestraft gelaten.

Bijzonder pijnlijk was het geval — dat zich in 1777 voordeed — van de Amerikaansche gearmeerde bark „Christiana" — Joseph White —, toebehoorende aan een firma in Philadelphia, welk schip, na op St. Eustatius gelost en aldaar een hoeveelheid zout voor Zuid-Carolina te hebben ingenomen, op zee slaags raakte met een Engelschen kaper, de bark „Ranger" — Stephen Philips. Op Antigua legde de stuurman van de „Christiana" — geen Amerikaan, maar een Schot van geboorte — buitengewoon bezwarende verklaringen af tegen sommige personen op St. Eustatius. Het schip, dat onder commissie van het Amerikaansche

Congres ageerde en de strepenvlag voerde, had 46 man equipage — meest Amerikanen, maar ook Schotten, Ieren en Spanjaarden — waarvan echter slechts een derde gedeelte in Amerika zelf en de rest op St. Eustatius zou zijn gemonsterd. Verder zou men op St. Eustatius geschut, wapenen en ammunitie aan boord hebben genomen. Uit de correspondentie tusschen den Generaal Burt en de Graaff over dit geval blijkt dat drie personen, als geconsigneerden van het schip of van de lading, bij de bemanning en bewapening betrokken zouden zijn geweest, waarvan één — Henricus Godet — de waagmeester der Compagnie en door aanhuwelijking aan de G. verwant was; deze Godet was van het eiland afwezig toen een onderzoek plaast had. De tweede zou zijn een zekere Tertellier of Le Tellier, een naam die volgens de G. op St. Eustatius niet bekend was; wij voor ons denken direct aan den koopman Texier, bij wien in 1778 de Schout bij Nacht Graaf van Bylandt aan huis logeerde. Het verhoor van het derde lid der driemanschap — Eliphalet Lester — leverde natuurlijk niet het bewijs op van eenige ongerechtigheid; toegegeven werd echter, dat Godet den kapitein van de „Christiana" geld had gefourneerd en dat het schip 24 uur bij Tumbledown Dick had gelegen — buiten bereik van het geschut — maar, wat het daar had gedaan, bleef onopgehelderd. Alles tamelijk bedenkelijk! Ook in 1777 vinden wij Godet en Lester genoemd, als eigenaars n.l. der bark „Charming Polly" en van haar lading, welk schip door Engelsche kapers was genomen en naar Antigua opgebracht.

Dat een Nederlandsch schip zich in open zee gewapenderhand verzette tegen aanhouding door de Engelschen, is ook voorgekomen en wel in 1778. Eenige — Engelsche — kooplieden op St. Eustatius hadden den schipper — John Earle — van een hun toebehoorend vaartuig opdracht gegeven om desnoods geweld met geweld te keeren en deze laatste heeft zich niet onbetuigd gelaten. Drie uren lang vocht hij onder de Nederlandsche vlag — in vollen vredestijd — tegen de gewapende Engelsche bark „Reprisal" — Henry Mears —, waardoor vier andere schepen zich uit de voeten konden maken.

(*wordt vervolgd*)

DE ECONOMISCHE TOESTAND VAN SURINAME

DOOR

MR. A. VAN TRAA

In het Nov.-nr. van *De West-Indische Gids* geeft de hr. L. C. Prey onder bovenstaanden titel eenige beschouwingen naar aanleiding van mijn, onder gelijken titel, in *Economisch Statistische Berichten*, gepubliceerd artikel. Schrijver is van oordeel dat de door mij daarin gegeven cijfers behooren te worden ontleend en daarna gecorrigeerd, alvorens te mogen dienen tot het trekken van conclusies ten aanzien van de economische ontwikkeling van Suriname. De hr. Prey hecht aan deze ontleding zelfs zooveel waarde, dat hij zich op blz. 232 laat verleiden tot de uitspraak dat men, als men de cijfers niet ontleedt, gemakkelijk tot onjuiste conclusies kan komen, daarmede te verstaan gevend dat zijn ontleding de onjuistheid van mijne conclusies heeft aangetoond. Laat ons nagaan of dit inderdaad het geval is.

Het staat wel vast dat er geen materiaal is over de behandeling waarvan meer verschil van meening bestaat dan cijfermateriaal. Van praktisch belang wordt dit verschil van meening echter eerst wanneer de wijze waarop de één een gegeven cijfermateriaal behandelt tot andere conclusies leidt dan de wijze waarop de ander datzelfde materiaal behandelt.

Nu laat ik geheel in het midden of de cijfers, zooals de hr. Prey die heeft gegroepeerd, als de juiste voor het trekken van conclusies ten aanzien van de economische ontwikkeling van Suriname moeten worden beschouwd, dan wel de cijfers zooals door mij gegroepeerd. Want dit is van geen praktisch belang, aangezien, ook bij het aannemen van de door den hr. Prey ontleede cijfers, men tot geen andere conclusies kan komen dan door mij uit de door mij opgestelde cijfers getrokken. Men oordeele:

De hr. Prey vangt aan met de ontleding en correctie van de door mij gegeven cijfers voor „Belastingen en Andere Middelen", komt dan tot het resultaat dat deze gecorrigeerde cijfers moeten luiden voor:

1920: *f* 2,541,790.—, 1925: *f* 3,566,478.—, 1930: *f* 3,320,133.—, 1932: *f* 2,475,641.—, en geeft dan als zijn meening dat, indien men uit de geregelde inkomsten uit „Belastingen en Andere Middelen" een conclusie ten opzichte van den economischen toestand zou willen trekken, het deze zou zijn dat die inkomsten stegen tot en met 1925, daarna geleidelijk zijn gedaald en sterk zijn gedaald in 1931 en 1932 (crisisjaren).

Deze, door den schrijver toelaatbaar geachte, conclusie is nu juist de conclusie waarop ik in mijn artikel in *Economisch Statistische Berichten* gewezen heb als te verwachten wanneer men de cijfers oppervlakkig bekijkt. Ik zou deze conclusie dan ook niet gaarne tot de mijne willen maken, omdat daarbij de invloed van bevolkingsaanwas en belastingverhooging op den loop der middelen volledig buiten beschouwing wordt gelaten, wat mij een ontoelaatbare fout lijkt. Houdt men echter deze beide factoren in het oog, dan is moeilijk in te zien hoe deze, door den hr. Prey als de juiste aangegeven, cijfers tot een andere conclusie kunnen leiden dan de verontrustende conclusie waartoe ik, op grond van de door mij gegeven cijfers, kwam n.l. dat het natuurlijk accres dat, als gevolg van bevolkingsaanwas en belastingverhooging, han kunnen worden verwacht, niet alleen is uitgebleven, doch zelfs plaats heeft moeten maken voor een absolute daling der inkomsten en dat deze loop van 's Lands Overheids-ontvangsten een weinig gunstigen indruk geeft van de ontwikkeling van de draagkracht der bevolking.

Evenzoo bevestigen de door den hr. Prey gegeven cijfers, door hem nog aangevuld met de cijfers van de jaren liggende tusschen de door mij genoemde, volkomen mijne bewering dat het land al sedert langeren tijd onder een voortschrijdende malaise lijdt, zoodat van de crisis slechts kan worden gezegd dat zij in Suriname haren invloed deed gelden op een reeds innerlijk verzwakt lichaam en daardoor dubbel hard trof.

Immers de door den hr. Prey gegeven cijfers wijzen op een tusschen 1925 en 1930 — het jaar waarin volgens schrijver de crisis in Suriname nog niet ernstig merkbaar was — onmiskenbare geleidelijke daling van inkomsten, welke in de crisisjaren 1931 en 1932 krachtig doorzette.

Vervolgens behandelt de hr. Prey de ontvangsten wegens verleende diensten en uit de bedrijven. Ik merkte daaromtrent op dat de daling in deze categorie van ontvangsten, reeds eenige jaren vóór de crisis uitbrak was ingetreden en dat ook de loop van deze ontvangsten een weinig gunstigen indruk geeft van de ontwikkeling van de draagkracht der bevolking.

Beziet men nu de door den hr. Prey gecorrigeerde cijfers, dan mag de vraag gesteld of deze nu inderdaad op een loop van zaken wijzen dat mijne daaraan vastgeknoopte beschouwing onjuist mag worden genoemd. Van deze door den schrijver gegeven cijfers kan op zijn best worden gezegd dat de ontvangsten vóór de crisisjaren ongeveer stabiel bleven, met een tendenz tot dalen, een optimistische conclusie waartoe men alleen nog kan komen wanneer men, zooals schrijver doet, de factor bevolkingsaanwas volkomen verwaarloost.

Het wil mij dan ook voorkomen dat de gecorrigeerde cijfers van den hr. Prey al heel weinig bewijs leveren voor de onjuistheid van mijne conclusies. Integendeel! Zij bevestigen die conclusies inplaats die te weerleggen, in verband waarmede de bewering dat, wanneer men de cijfers niet ontleedt, men gemakkelijk tot onjuiste conclusies kan komen wel wat ondoordacht geschreven lijkt.

Daar komt nog bij dat de wijze, waarop de hr. Prey tot de door hem gegeven cijfers komt, aanvechtbaar is. Hij geeft blijk dat zelf gevoeld te hebben, toen hij (zie Bladz. 233) de mogelijkheid onder het oog zag dat men zich niet zou kunnen vereenigen met het door hem in mindering brengen als „toevallige baten", van de door hem als „buitengewone inkomsten" aangeduide inkomsten. Een opmerking waarmede schrijver zelf afbreuk doet aan de waarde van zijn gecorrigeerde cijfers. Inderdaad mag de vraag gesteld of het juist is rente op voorschotten uit 's Lands Kas aan het Immigratiefonds, rente op bacovenvoorschotten en bedrijfsoverschotten van het vroegere Gouvernementsbedrijf Slootwijk als „toevallige baten" ter zijde te stellen. Doet men dit niet, dan is het niet mogelijk tot cijfers te komen die niet op een daling in ontvangsten, reeds vóór de crisis intrad, wijzen. Ik kan echter voor deze aftrek geen enkele plausibele reden aanwezig achten.

In het tweede deel van zijn betoog komt de hr. Prey op tegen mijn conclusie dat bij een zóódanigen teruggang in de inkomsten het Bestuur van Suriname bezuinigingen heeft moeten aanbrengen die nadeelig waren voor de ontwikkeling van het land. Schrijver moet tegen die uitspraak bezwaar maken, omdat hij die een miskenning acht voor hetgeen in werkelijkheid heeft plaats gehad en levert dan een pleidooi ter verdediging van het Bestuursbeleid, meer speciaal voor de periode waarin hij deel van dat Bestuur uitmaakte. Nu is het, bij het doorvoeren van de gedwongen bezuinigingen gevoerd, Bestuursbeleid door mij niet in het geding gebracht. Er was dus geen enkele aanleiding voor den hr. Prey dit Bestuursbeleid in bescherming te nemen en ik zou dit deel van

zijn betoog ook gevoegelijk kunnen passeeren, ware het niet dat daarin naar mijne meening een inconsequentie en enkele onjuistheden voorkwamen.

Een inconsequentie, omdat de hr. Prey van de grondstelling uitgaat dat de cijfers moeten worden ontleed, doch in het geval dat ik de cijfers ontleed heb — het zijn die betreffende de immigratie — die ontleding verwerpt. Echter toch die ontleding volgend, meent de hr. Prey een onjuistheid te kunnen constateeren. Ik geloof dat de onjuistheid aan den kant van den schrijver is. Wanneer men de Koloniale verslagen over de jaren 1920 en 1925 naslaat zal men zien dat daarin wel degelijk een onderscheid gemaakt is tusschen premies aan immigranten uitgekeerd krachtens de verordening van 21 Augustus 1878 (G.B. 1880 No. 3) en die uitgekeerd volgens de verordening van 11 December 1914. (G.B. 1916 No. 24). De eerste komen ten laste van het Immigratiefonds, de laatste ten laste van de Koloniale Kas. Slechts de eerste werden door mij, op grond van deze gegevens, afgetrokken en, naar ik meen, terecht. Evenzoo meen ik dat de opmerking dat de uitgaven voor „Beheer van landsvestigingsplaatsen en stalweiden" door mij wel zijn afgetrokken van de uitgaven ten behoeve van den landbouw voor de jaren 1930 en 1932, doch ten onrechte niet voor de jaren 1920 en 1925, niet juist is. De mededeeling van den hr. Prey dat die uitgaven ook in de totalen van die jaren begrepen zijn is althans in strijd met de officieele gegevens. Slaat men bijlage I Overzicht der Landsuitgaven op, dan zal men zien dat bij de landbouwuitgaven voor de jaren 1930 en volgende een noot is gevoegd vermeldend dat in die uitgaven nog begrepen zijn de uitgaven voor het beheer der landvestigingsplaatsen en stalweiden. Die noot ontbreekt echter bij de cijfers voor 1920 en 1925, waaruit de conclusie volgt dat die uitgaven in de cijfers voor die jaren niet begrepen zijn.

Dan spreekt de hr. Prey ten onrechte over „hygienische verzorging", hetgeen natuurlijk heel wat anders is dan „verbetering van de hygienische toestanden" waarover de Gouverneur bij zijn uiteenzetting van het „Welvaartsplan" schreef en welk deel der overheidszorg ik in beschouwing nam. Het eerste begrip omvat ook de ziekenzorg, het laatste niet en dat, bij een bevolkingsaanwas van 27%, de kosten voor ziekenzorg in 1932 hooger waren dan in 1920, spreekt vanzelf. Al is die vermeerdering van nog geen 2% der uitgaven bij een bevolkingsaanwas van 27% dan ook niet bepaald overtuigend voor de conclusie die de hr. Prey trekt uit zijn aanhaling uit het Verslag van den Openbaren gezondheidsdienst

in Suriname. Het gaat er maar om wat men „noodig" oordeelt en omtrent dat noodige heeft de laatste jaren tusschen Overheid en bevolking nogal eens verschil van meening bestaan.

Overigens komen in het betoog van den hr. Prey opmerkelijke mededeelingen voor. Het landbouwonderwijs is zoo goed als geheel afgeschaft, omdat, naast bezuinigingsmotieven, in aanmerking werd genomen dat de resultaten van het onderwijs zoo teleurstellend waren. Dus toen de resultaten van een veel te veel op Hollandschen leest geschoeid landbouwonderwijs teleurstellend waren (was dat niet te verwachten?), ging men niet over tot aanpassing van dat onderwijs aan de behoeften van de bevolking, doch gooide men het kind met het badwater weg! Bij de bijna volledige opheffing van het boschwezen waren het eveneens niet alleen bezuinigingsoverwegingen die den doorslag gaven, doch de omstandigheid dat aan het nut van het boschtoezicht voor de exploitatie der bosschen door het Bestuur geen waarde werd gehecht. Deze mededeelingen vind ik zóó merkwaardig dat zij n.m.m. meer een persoonlijke meening van den schrijver dan bestuursopvattingen weergeven. Opmerkelijk is ook de opvatting dat bedragen van *f* 30,000.— (in 1929 „zelfs" *f* 40,000.— zegt de Heer Prey!) voldoende zouden zijn om een behoorlijke werkingsmogelijkheid van het proefstation te verzekeren, welke opvatting blijkt uit hetgeen schrijver opmerkt over de door mij aangehaalde uitspraak van den Directeur van dat station. Wanneer men nu weet dat een bescheiden opgezette vakkenproef voor de bacovencultuur reeds tenminste *f* 10,000.— kost, dan kan men op zijn vingers natellen dat het landbouwproefstation al geruimen tijd onvoldoende fondsen had om de proefnemingen te verrichten die noodig zijn om èn den grooten landbouw èn den kleinen landbouw de voorlichting te geven die zij noodig hebben.

Tenslotte meen ik te moeten wijzen op het optimisme dat over al in de beschouwingen van den hr. Prey naar voren komt en culmineert in zijn slotbeschouwing, waaruit men kan lezen dat Suriname op economisch gebied wel is waar lijdt onder de crisis, doch dat, wanneer men maar doorgaat ten aanzien van het land dezelfde gedragslijn te volgen als tot nu toe, er geen reden is aan de toekomst te wanhopen.

Ik deel dat optimisme geenszins en acht daar geen plaats voor aanwezig. Er is alle aanleiding de toekomst voor Suriname met zorg tegemoet te zien, indien niet tot krachtiger maatregelen tot ontwikkeling van het land wordt overgegaan dan tot nu toe. En ik blijf van meening dat die maatregelen het uitvloeisel moeten

zijn van een vast omlijnd en consequent gevolgd ontwikkelingsplan dat voorkomt dat, wat de één voor de ontwikkeling van het land noodig acht, door den ander weer als onnoodig wordt afgesneden.

Zooals het nu gaat zal, wanneer er een einde aan de crisis komt, er nog geen einde komen aan het lijden van Suriname.

ZIELEN IN SOORTEN

Hoe stelt men zich de ziel voor? Prof. dr. J. H. F. Kohlbrugge heeft een boek geschreven [1]), dat hij „'s Menschen Religie" als titel geeft; daarvan is I „De meest bekende vormen", en II „Voorstellingen der volkeren betreffende de ziel". Zulk een boek schrijven is een waagstuk, want de ziel is een vlottend begrip; de meesten gelooven aan haar bestaan, maar daarmede houdt het op. Men trachte maar eens iets meer ervan te weten te komen; en wij behooren toch ook tot de „volkeren". Zonder geloof aan een ziel, zegt de schrijver in het voorbericht, zou er vermoedelijk geen religie bestaan. Daarover valt te denken. „Velen zullen van „meening zijn, dat de beschouwingen over de ziel onder Animisme „gebracht moeten worden, daarentegen ben ik van meening, dat „zij bij alle vormen der religie behooren". Laat ons daarover niet twisten. Bijna hadden we afbeeldingen gekregen van het object, maar het boekje (dat toch nog bijna vier gulden kost) kon den last van de platen niet dragen. De „heerschende omstandigheden" hebben ook hieraan schuld. Die crisis toch!

„Elk mensch is de overtuiging aangeboren, dat hij na den dood van zijn lichaam voortbestaat, onsterfelijk is, want niemand kan zich in het niet-zijn indenken". Het tegenovergestelde komt wel voor, zegt Kohlbrugge, maar hij gelooft niet daaraan. Dat is nogal parmantig gezegd. Niet te tellen zijn zij, die van een voortleven na den dood niets willen weten, al wil Kohlbrugge daarbij niet „stilstaan". Maar het is onpraktisch, vooral in den tegenwoordigen tijd, ronduit kleur te bekennen, schadelijk voor de promotie.

Over het „hiernamaals" schrijft Kohlbrugge in een afzonderlijk hoofdstuk, dat ik, aan den verkeerden kant van de tachtig, met bijzondere zorg heb gelezen; over de ligging, den weg, de reis erheen. Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat goed-geloovigen, blijkens hun mededeelingen, niets dan uiterst vage begrippen hebben over deze dingen, dat er zelfs zijn die, uit den aard van hun ambt, iets beter op de hoogte moesten wezen van het Zielenland, dan wordt het duidelijk, dat er bij de door Kohl-

[1]) Uitg. J. B. Wolters, Gron., Den Haag, Batavia.

brugge bedoelde „volkeren" veel verschil van opvatting valt waar te nemen. In dit verband neem ik iets over uit Aldrich „The primitive mind and modern civilisation", Lond. 1931, waarin deze schr. aantoont dat de meesten van ons geen duidelijke voorstelling hebben wat onder het woord Ziel moet worden verstaan. „To the average easy-going Christian his soul is an indefinite something which he feels he ought to worry about, but does not; it gets somewhat better or somewhat worse, according to his moral behaviour; certain acts are so taboo that he would be mortally afraid to do them, lest his soul be irreparably damaged thereby; when he dies he will somehow become his soul; his individuality will pass into his soul; the soul is difficult to define, but, after all, why define it, seeing that every body knows exactly what is meant by the word? This, I take it, is about as completely as most of us could describe the collective representation designated soul. If this is the case, what chance have we of making clear, by the use of the word soul, the collective representations of pagan savages at the non-material part of man? The Hausa of Northern Africa has five or six souls — for so we must call them, simply for lack of another word" (Kohlbr. Inleid. blz. 9).

In zeer vele hoofdstukken is het boek gesneden en een opsomming van de titels toont den grooten rijkdom. Ziehier. Dubbele benaming der ziel, Verschijnings-vormen [schaduw, reflectiebeeld, portret, naam, herinneringsbeeld, droombeeld, adem, echo, pupillenbeeld, diervorm]. Verblijfplaats der ziel [hoofd, hart, bloed, polsen, oog, buik, lever, beenderen, rug, hals, enz., de in het geheele lichaam aanwezige en zich splitsende ziel]. De zielen van dieren en planten en materie. De ziel als kracht. De ziel van den levenden mensch. De ziel na den dood van het lichaam. De ziel der dooden als dier en hoofd zonder lichamen [vogel en wolken, slang en hagedis, insekt, verschillende dieren, kleur der dieren, de ziel huist in een dier, hoofd zonder lichaam, de mensch als bezitter van meerdere zielen (jawohl), de externe ziel en de beschermgeest, de ziel der levenden buiten het lichaam [het opbergen, het vluchten, het rooven der ziel, de ziel als voedingsmiddel, de dooden als zielenroovers].

Ziekte, haar oorzaak, bestrijding en genezing. De zorg voor de ziel van het kind [voor en na de geboorte (couvade), ziel en navelstreng, ziel bij initiatie]. De oorsprong der ziel van het kind [op de aarde, boven of onder de aarde, zielebrengers, uit de voorvaderen, uit overleden kinderen, wanneer komt de ziel in het lichaam?]. Zielen der dooden op levenden overbrengen. Blanke

als ziel. Het hiernamaals [de ligging, de reis erheen, de leer der continuiteit en de schifting der zielen]. Zielen die bijzondere zorg vereischen [zelfmoordenaars, kraamvrouwen, zij die het levensdoel niet bereiken, sjamanen, die niet behoorlijk begraven en bezorgd werden, onrustige zielen volgens Europeesch volksgeloof]. Wanneer verlaat de ziel het doode lichaam? Terugkeer der zielen. Herdenkingsgeesten. Dood der ziel.

De meest leesbare gedeelten van het boek zijn het voorbericht en de inleiding. Ieder hoofdstuk toont, dat we hier hebben te doen met een „book of reference", een boek dat verwijst naar het werk waarin het onderwerp dat aan de orde is wordt behandeld. Een voorbeeld: Het rood kleuren der beenderen; 129*a*/607—17; 238*a*/20—23; 80*a*/1, 525; 243 (II) 337; 94/178, 201, 233, 294; 109*a* (80)361; 188') 354, 359; 21*a*/147; 109*a* (40) 70; 109*a* (61) 248; 117*a*/142, 182; 10*a* (I) 136; 144'/52, 53; Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie 34/155, 175; 294*a* (33) 281, 525; 136 (23) 517.

Langzamerhand heb ik den weg gevonden in deze cijferreeks; men moet wel heel veel belangstellen in het onderwerp om in bibliotheken de boeken te gaan vragen en, zoo ze aanwezig zijn, de bladzijden op te slaan en te noteeren wat men vindt. En dat in onzen tijd! Kohlbrugge zou een goed werk hebben gedaan in dien hij al die cijfers had verwerkt tot een leesbaar verhaal; qui trop embrasse mal étreint. Bastian had daar ook een handje van, en „meerderen". Goethe wist het wel, maar deed soms of hij 't niet wist. Over de boekenlijst aan het slot valt niets te zeggen, ze is 295 nummers lang en dat is een respektabele boekerij. Ik mis den Bijbel, en wel het oude Testament, waarin (Genesis II : 7) de mensch uit het stof der aarde is geformeerd tot een levendige ziele. De geboorte van de ziel op deze wijze vind ik niet in het boek waarvan hier sprake is. Eigenaardig is ook de manier waarop in Jeremia XV : 9 de ziel het lichaam verlaat; de vrouw heeft haar ziele uyt-geblasen. Het verband van beiden is niet zoo sterk als men vaak meent. Codrington vertelt, dat men, volgens de opvatting der Papoea's een varken kan verkoopen en zijn ziel houden (The Melanesians, Oxf. 1891).

Men kan in 't oneindige voortredeneeren over dit boek, dat hier en daar wel vermakelijk is, ook door zijn niet te controleeren verhalen; zooals trouwens is te verwachten zoodra men begint te vertellen over „volkeren".

JOH. F. SNELLEMAN.

BOEKBESPREKING

Geschiedkundige Atlas van Nederland. Kaart 17. *De Koloniën. Blad* 13—15 *West-Indië.* Tekst door F. Oudschans Dentz en W. R. Menkman. M. Nijhoff, 's-Gravenhage 1933.

De grootsche arbeid van Dr. A. A. Beekman en medewerkers, het levenswerk van eerstgenoemde, de Geschiedkundige Atlas van Nederland, nadert zijn voltooiing. Met kaart 17 — de Koloniën — wordt er de laatste hand aan gelegd. Van deze „kaart" zijn thans de bladen 13, 14 en 15, West-Indië betreffende, verschenen. Juist omdat het een *geschiedkundige* atlas betreft zijn hier ook kaarten van voormalig Nederlandsch gebied, nl. van Britsch Guyana — het oude Essequebo, Berbice en Demerary — en van Tobago opgenomen. Zelfs krijgen wij van het eerste indertijd ons zooveel belovende gebied behalve een kaart van den tegenwoordigen tijd met de 3 genoemde landstreken, thans „counties" genaamd, een van meer historische beteekenis zijnde kaart naar P. M. Netscher van 1887 te zien met de met name aangeduide oude Compagnies- of Societeits- en particuliere plantages, ja zelfs met de uitgeroeide kampen van weggeloopen slaven. Onder de kaarten van ons tegenwoordig bezit zijn verschillende oude bekenden. Met name de kaarten van Suriname, Paramaribo, Curaçao, Bonaire, Aruba, Saba en St. Maarten vindt men allen op dezelfde schaal reeds in de bekende Encyclopaedie van Ned. West-Indië van dr. H. D. Benjamins en Joh. F. Snelleman, van 1914—'17 uitgegeven bij Nijhoff te 's-Gravenhage en Brill te Leiden. Deze kaarten zijn oorspr. uitgegeven door het Kon. Ned. Aardr. Gen. en behooren tot den Atlas van Ned. Oost- en West-Indië. Thans doen zij verfrischt en, vooral wat Curaçao betreft, bijgewerkt op nieuw dienst. Op laatstgenoemd kaartje is bijv. de oliestad, sedert 1929 Emmastad geheeten, bijgeteekend en ook het wegennet aangevuld, terwijl de kleuren van St. Maarten en van Suriname geheel herzien zijn. „Nieuw" zijn hier een paar oude kaarten van Curaçao uit het midden van de 17de eeuw en van 1779 dagteekenend. Belangwekkend is ook het duidelijke kaartje van St. Eustatius op een schaal van 1 : 80000 geteekend in tegenstelling met de andere kleine Antillen die 't met de schaal 1 : op 300000 moeten doen. Als de „Gouden Rots" heeft St. Eustatius overigens ook steeds meer op onze verbeelding gewerkt dan de overige Kleine Antillen.

Van belang is blad 15, dat een mooie plattegrond van Willemstad geeft. Curaçao's hoofdstad, welke echter niet als zoodanig, maar als oliehaven dank zij de groote raffinaderijen van de Curaçaosche petroleum Mij. tot bloei is gekomen. Ook deze kaart is geheel „bij" en vindt men hier naast de Willemstad ook het bovengenoemde Emmastad uiteraard veel nauwkeuriger ingeteekend. De Emmastad tot welke men behalve de terreinen van genoemde olie maatschappij — ook op Negroponte — verder ook de wijken Valentijn en Asiento rekent. Asiento, een naam, die herinnert aan den tijd dat hier een groot slavendepôt was gevestigd, niet om, zooals wijlen Eekhof in het Ned. Archief voor Kerkgeschiedenis dl. XI, aflev. 3 meende, den „Spanjaard" Grillo „voor zijne plantages op het eiland Curaçao" van slaven te voorzien maar om den Genueeschen koopman Grillo houder van het slavenasiento in de gelegenheid te stellen van hier uit in de aangrenzende Spaansche koloniën, vooral Coro en Carthagena, zijn negerslaven te „plaatsen".

In verband met laatstgenoemde opmerking zij afzonderlijk vermeld de bij de kaarten behoorende „tekst", welke verre is uitgegroeid boven een eenvoudige „verklaring" der kaarten en tot een inhoudsvolle, zij 't ook beknopte geschiedenis van ons Westindisch bezit is geworden. Want dit overzicht reeds is voldoende om te kunnen constateeren hoe groot de ondernemingsgeest vooral der Zeeuwen in de 17de eeuw was, hoe groot ook de lust tot emigreeren in dien tijd — veel grooter dan men gewoonlijk aanneemt. Maar ook: welk een droef gesjacher met toch zulke belangrijke gebieden en wat al complicaties! Men denke aan het Ned. deel van St. Maarten, dat in 1781 in handen der Engelschen viel maar daarna achtereenvolgens weer Fransch, Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Nederlandsch, weer Engelsch en daarna sedert 1816 weer Nederlandsch werd! Welk een vertrouwen bijv. in 1800 op Curaçao, waar wij, hoewel in oorlog met Engeland, Engelsche hulp aanvaardden tegen de Franschen, onze bondgenooten! En zoo is 't eeuwenlang hier overal gegaan. Dat met zulke voorbeelden — met vele uit te breiden — van warme gevoelens voor Nederland geen sprake kon zijn is te begrijpen. Vandaar dat 't misschien niet toevallig is dat de diepste vernedering ooit ons volk door een Ned. regeering aangedaan [1]) juist samenhangt met gebeurtenissen in dit Westindische gebied — gebeurtenissen waar Menkman uitvoerig op ingaat. — Een li-

[1]) De bekende dankbetuiging aan een gouverneur op Curaçao voor „gewichtige" den lande bewezen diensten!

teratuurlijst besluit de door de uitgevers tot een boekje geforceerde tekst. Ik mis er het juist een jaar eerder, eveneens bij Nijhoff verschenen werk van prof. Dr. L. Knappert over de Geschiedenis van de Ned. Bovenwindsche eilanden.

J. v. HINTE.

Curaçao. 2e uitgave (1933). Uitgave van de Koninklijke vereeniging „Oost en West" afdeeling: Informatiebureau. Smidswater 10, 's-Gravenhage. (Naar de laatste gegevens bewerkt door het bestuur der afd. van „Oost en West", aldaar). Prijs *f* 0.25.

Iemand, die veel te maken heeft met voorlichting van personen, die naar West-Indië gaan, noemde mij dit boekje „voortreffelijk", en dit oordeel lijkt mij in alle opzichten juist. Eigenlijk moest het uitgesloten zijn, dat iemand naar Curaçao gaat zonder zich van dezen gids voorzien te hebben.

De tweede uitgave wijkt belangrijk af van de eerste, die nog maar een paar jaar oud is. Vooreerst is Aruba veel meer tot een bepaald onderwerp van bespreking gemaakt. De verbindingen tusschen de eilanden onderling blijken sedert 1931 belangrijk verbeterd. De radio is als behoorende tot de woninginrichting in de voorlichting betrokken. Nederlandsche toestellen voldoen niet; Philco is de aangewezen leverancier.

Wat de levensstandaard betreft — krijgt men bij de bespreking der verschillende behoeften den indruk, dat het leven op Curaçao wat goedkooper is. Huur, dienstboden en auto's zijn dit ook inderdaad. Maar de staat van uitgaven bij een inkomen van *f* 10.000.- voor een gezin met twee kinderen is *f* 65.— hooger geworden, wat slechts ten deele verklaard wordt door de nieuwe post „levensverzekering".

Petroleum-personeel, militairen en politie-ambtenaren vinden ook de voor hen noodige, bijzondere, gegevens.

Het tarief der inkomstenbelasting heeft ons even doen watertanden. Bij een inkomen van *f* 10.000.— is het zeker niet meer dan een derde van wat we hier in Amsterdam betalen. Wat niet zeggen wil, dat ik meen, hierbij gelijksoortige grootheden te vergelijken.

DE GAAY FORTMAN

Amsterdam, 27 December 1933

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Pro Leproos. October 1933. Leproloog van West- naar Oost-Indië.

Het Weekblad Cinema en Theater. 21 October 1933 no. 508. Ed. Veterman over zijn reis [naar Suriname], door Marcus Nitzowitsch.

Bulletin de la Chambre de Commerce Guyane Française. 2de Jrg. no. 5. 1933. Mouvement commercial de la colonie pendant l'année 1932.

Tijdschrift voor Economische Geographie, 24ste Jrg. no. 9, 1933. De economische toestand in Venezuela.

Proceedings of the Agricultural Society & Trinidad and Tobago, 33ste Jrg. no. 9 1933, Carapa, carap or crab oil.

Tropical Agriculture (Trinidad) Supp. Augustus 1933. Studies in West Indian Soils. VI. Some Soil Types of Jamaica; their Origin, Formation and Agricultural Relationships, door F. Hardy and H. H. Croucher.

Bulletin of the Imperial Institute 31ste Jrg. no. 3, 1933. The Mineral Resources of British Guiana.

De Prins. 9 December 1933, no. 23. De ontsnapten van Duivelseiland, door Lady Dorothy Mills.

Haagsche Post. 23 December 1933 no. 1054. Een druk plekje te Paramaribo.

Het Vaderland. 8 December 1933. Avondblad B. Kolonisatie van Europeanen in Suriname, door H. G. Brandon.

Idem. 14 December 1933. Avondblad D. Suriname (gedachtenwisseling over kolonisatie tusschen L. C. Prey en Th. Lens.).

Idem. 5 Januari 1934. Avondblad A. Een vraagstuk van groote vaderlandsche beteekenis. Kolonisatie van blanken in Suriname. Oprichting eener Kolonisatie-maatschappij wenschelijk, door Tj. Pyttersen.

The West India Committee Circular. 23 November 1933, no. 917. The Romance of a Family Tree; Pineapples in British Guiana, A Promising New Canning Enterprise; The Fruit and Vegetable Conference. The Recommandations Summarised; Re-Afforestation in Jamaica; Trinidad's Financial Position; Banana Research; The Duke of Lemonade. Haiti's Old Nobility.

Idem. 7 December 1933, no. 918. British Guiana's Hinterland; The Cayman Islands. A Progressive Dependency; The West Indian Cotton Conference. Central Association Formed.

Koloniaal Missie Tijfschrift. Afl. XII, 15 December 1933. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. 6. Katholieke Missie in Guyana. Jezuiten in Suriname; 7. Katholieke Missie in Fransch Guyana. Betrekkingen met Suriname. Een Historische schets door Fr. M. F. Abbenhuis.

Idem. 25 December 1933 no. 1. Voor het eerst in een Indianenboot, door Sr. M. Bartholomy; Heier is geen een-dracht, maar drie-dracht kracht (Surinaamsche Missiezusters van Tilburg en Oudenbosch op bezoek bij die van Roosendaal), door Sr. Theresina; Schetsen uit Bonaire, door Sr. M. I.

Amigoe di Curaçao. 30 December 1933 no. 2605. 1884—Jubileum-nummer—1934.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Story of the Mission Santa Cruz, door dr. H. A. van Coenen Torchiana. Paul Elder and Comp. San Francisco, California, 1933 (opgedragen: to The Memory of my Sister Aimée Elise Begemann Torchiana, Widow of Reverend Simon Begemann, D. D. Directrice of the Military Hospital at Paramaribo, Suriname, Netherlands West Indies, Bearer of Knight's Cross of the Order of Orange Nassau. Who Devoted to the Afflicted Her Life unto Death, Paramaribo, 1924.

West-Indische Peperpot, door Sir Reginald St.-Johnston. Uit het Engelsch vertaald door J. C. Th. G. J. Heyligers. Met een korte inleiding van mr. D. Fock. Geïll. door Eva Wilkin, Zutphen, W. J. Thieme & Cie. 1933. (Zie bibliographie Nov. 1928 blz. 334).

A Guide for the Study of British Caribbean History, 1763—1834, including the abolition and emancipation movements. Compiled by Lowell Joseph Ragatz Ph. D. Associate professor of history at the George Washington University. United States Government Printing Office. Washington. 1932.

A New Bibliography of Canada and its Provinces, the West Indies and the Colonial History of America. Being Vol. III of the Catalogue of the Library of the Royal Empire Society, by Evans Lewin, Librarian of the Royal Society. £ I: II:6.

Afdeeling Curaçao van de vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis". Algemeene vergadering van den 10den Juni 1933 gehouden in de zaal van den Kolonialen Raad. Drukkerij „De Curaçaosche Courant", 1933.

If Crab No Walk: A Traveller in the West Indies, door Owen Rutter. With 35 illustrations and 5 Maps and diagrams. London, Hutchinson & Co. Ltd. 18/–.

Sir Thomas Warner: Pioneer of the West Indies: A Chronicle of His Family, door Aucher Warner. The West India Committee, 14 Trinity Square, London, E. C. 3 15/–.

De stille plantage, door Albert Helman. (Bandontwerp J. M. Moerkerk). 3de druk, Rotterdam, Nijgh & van Ditmar. (zie W. I. Gids. Januari 1932 no. 9).

Departement Landbouwproefstation in Suriname. Bulletin no. 52. October 1933. Gegevens over de vruchtbaarheid der Surinaamsche binnenlanden, door Gerold Stahel en H. J. Müller.

Indisch Genootschap. Jaarvergadering op 7 Juni 1933. Blz. 133—142. Bijlage III. Jaarverslag 1932—1933 van de Groep West-Indië, door Fred. Oudschans Dentz.

Annaes do XX Congresso Internacional de Americanistas, realisado na Rio de Janeiro, de 20 a 30 de Agosto de 1922. organisados pelos secretarios Drs. Leon F. Clérot e Paula José Pires Brandao, Rio de Janeiro, Imprenda Nacional, 1924—1932.

Ons mooi Curaçao. (kalender 1934). Boekhandel Sluyter.

Brisa di Aruba, bijblad van La Union, orgaan van den Katholieken bond op Aruba, 16 November 1933. 1ste jaargang, no. 1.

Mensajero de cinelandia y roxy, No. 1 van 27 October 1933.

Jaarverslag van de Vereeniging voor den koffiehandel te Paramaribo

De Sociaal Democraat. Veertiendaagsch orgaan van De Sur. Dem. Arb. Partij gevestigd te Paramaribo. 1ste Jaargang, no. 1. Zaterdag 25 November 1933.

Jaarverslag van het Surinaamsch Steuncomité.

Supplement van het Alphabetisch Register op de publicatiebladen van Curaçao. Loopende van 1904—tot en met 1931, samengesteld in opdracht van de West Indische Kamer te Amsterdam ter aanvulling van het Register vervaardigd door L. C. van Romondt, oud-Gouvernements Secretaris van Curaçao. Druk Amsterdamsche Boek- en steendrukkerij v/h Ellerman Harms & Co, N.V. Amsterdam 1932.

Annual Report Bermuda 1932. No. 1646 (58. 1646). His Majesty's Stationary Office Adastral House, Kingsway, London W.C. 2 –/2.

Annual Report British Guiana, 1932. No. 1647 (58. 1647). His Majesty's Stationary Office. Adastral House, Kingsway. London W.C.2. 21–.

Lief en Leed met onze Kleinen, door P. M. Legêne, 2de herziene en uitgebreide druk. Zeister Zendingsboekhandel, Broederplein 27. Zeist. ƒ 0.35.

Stadszending. Paramaribo. 19de Jaarverslag, door J. Frey.

Acta Leidensia. Edita cura et sumptibus Scholae Medicinae Tropicae. Mededeelingen uit het Instituut voor Tropische geneeskunde Leiden. Rapenburg 33. Vol. VI. Framboesia Tropica, door dr. E. H. Hermans.

Idem. Vol. VII. Die Differentialdiagnose des dritten Stadiums der Larven von Ancylostomidae bei Mensch, Hund und Katze, door dr. Molle Eisma.

De rijstproeven in 1933, door G. Stahel. Mededeeling van het Landbouwproefstation O.D. te Paramaribo. O.D.

Het artikel in de Januari-aflevering „Het verval van Suriname" is van den heer A. J. Simoons.

HET VOORSPEL DER VEROVERING VAN ST. EUSTATIUS IN 1781

DOOR

W. R. MENKMAN

II

(*Slot*)

In 1777 had de Graaff gelegenheid om diligentie aan den dag te leggen met betrekking tot een door Amerikanen bedreven ongerechtigheid en een pluimpje te verdienen van de zijde van den Generaal Burt, een geluk dat onzen Commandeur niet vaak ten deel viel. De Engelsche brigantijn „Marquis of Rockingham" — Maurice Stack —, geadresseerd aan Engelsche kooplieden op St. Eustatius, werd in een donkeren nacht door een deel der bemanning — den luitenant en 7 man — van de gearmeerde Amerikaansche bark „Peggy", van Charlestown, van de reede weggevoerd, terwijl de kapitein van den kaper — Thomas Cheney — aan den wal vertoefde evenwel. De G. zond direct allerlei berichten uit, opdat de „M. o. R." en de schuldige schepelingen van de „Peggy" zouden worden aangehouden; op St. Eustatius begon men alvast met captain Cheney en twee zijner manschappen, die eveneens waren achtergebleven, aan te houden, als mede één achtergebleven schepeling van de „M. o. R." Dit laatste schip intusschen was direct in handen gevallen van den Engelschen kaper „Reprisal" — William Tillot — van Tortola. Naar laatstgenoemd eiland werd de „Rockingham" opgebracht en van daar werden ook de roovers naar St. Eustatius opgezonden, om er terecht te staan. Captain Cheney wist aan te toonen dat de euveldaad niet op zijn last, maar op des luitenants eigen initiatief was ondernomen; de daders werden streng gestraft. De zaak eindigde ten slotte met een misverstand — aan de zijde van Burt — betreffende de regeling van het bergloon.

Een ander incident — in het begin van 1778 — had bijna we-

derom aanleiding gegeven tot het verwijt dat in Nederlandsche territoriale wateren Engelsche schepen werden genomen. De Amerikaansche commissievaarder „Rattlesnake" — David Mac Culloch — had op zee een kleinen Engelschen kaper, den schoener „Laurel" — Richard Browning — van Antigua, genomen en was met zijn prijs op St. Eustatius binnengeloopen. De Graaff stelde beide schepen onder bewaking en eischte dat zij zouden vertrekken, zoo spoedig de omstandigheden het zouden toelaten; intusschen verkreeg hij van den kaperkapitein eenige concessies ten behoeve van den kapitein en den eigenaar van de „Laurel". Deze belangelooze interventie werd beloond met een leugenachtige scheepsverklaring van den Engelschen kapitein, waarin werd geconstateerd dat zijn schip binnen kanonschotsafstand van den Witten Hoek (White wall) zou zijn genomen; deze schelmerij heeft gelukkig geen ander gevolg gehad dan wat booze brieven over en weer.

Een ander geval was nog hangende toen de G. naar Holland vertrok. Op 26 December 1777 was op St. Maarten aangekomen de brigantijn „Revenge", een kaper onder Amerikaansche vlag, maar toebehoorende aan een Franschman — Prégent — en gecommandeerd door een Franschman — La Roche —, een schip bewapend met 16 stukken en 24 draaibassen en met een equipage van 120 man. Als „tender" deed dienst een gewapende bark — 18 stukken en 10 draaibassen, 25 man —; de eigenaar, die zelf aan boord was, beweerde nog andere kaperschepen te bezitten, alle uitgereed van Martinique. De „Revenge" bracht een prijs mede, den kleinen Engelschen commissievaarder „Irish Gimblet", op zee genomen; volgens door de G. verkregen inlichtingen zou de Engelsche kapitein gehoopt hebben op St. Maarten het geld te kunnen opnemen voor zijn losprijs, volgens de processtukken zou het er om te doen zijn geweest op St. Maarten de opvarenden van de „I.G." en hun bagage aan wal te zetten. Wat echter inderdaad gebeurde, was dat de prijs op de reede werd vernield en dat de Generaal Burt den Vice-commandeur en den Secretaris van St. Maarten van partijdigheid beschuldigde. Eerstgenoemde zou met los kruit op de „Revenge" hebben laten schieten, laatstgenoemde de Engelsche kapers „zeeroovers" hebben genoemd.

Intusschen is het aantal der Engelsche „stoutigheden" veel grooter geweest dan dat der door de Amerikanen bedreven soortgelijke handelingen. De Graaff legde bij zijn deductie — waaruit van talrijke moeilijkheden blijkt, waarvan in de aanwezige corres-

pondentie met Bewindhebbers niets te vinden is — een verklaring over van den Commandant Ravené, die ooggetuige was geweest van verschillende Engelsche „hostiliteiten"; herhaaldelijk was op de overtreders gevuurd, maar waren de namen van schepen en bevelhebbers niet vastgesteld kunnen worden. De verklaring noemt echter een vijftal gevallen — voorgekomen tusschen eind 1776 en begin 1778 — waarin althans de namen der schepen — marinevaartuigen en kapers — hadden kunnen worden opgenomen. Die gevallen betroffen schendingen der integriteit van het Nederlandsche grondgebied, of grove verwaarloozing der gewone regels van internationale beleefdheid. Het ergste geval was dat geweest van den Engelschen kaper „Washington" — Henry Hatchet —, die in Januari 1778 de reede van St. Eustatius verliet — zonder voorafgaande uitklaring — om jacht te maken op een Spaansche bark, de „Francisco" — Paul Jean Port —, van Porto Rico. De kogels van den Engelschman hadden toen een huis beschadigd, op 30 voet afstands van het kruitmagazijn, waarin een voorraad van 40.000 lb buskruit aanwezig was.

De volgende gevallen, die tot vertoogen aanleiding hadden gegeven en waarvan bijzonderheden in de Graaff's deductie zijn opgenomen, mogen hier nog vermeld worden.

Op 30 November 1777 maakte de Engelsche kaper „Enterprise", van Tortola, zich op de reede van St. Maarten meester van den Amerikaanschen schoener „Liddy" — Salomon Buncker —, van Nantucket, geladen met provisie en hout. De eigenlijke kapitein van de „Enterprise" lag ziek op Fransch St. Martin en het schip, dat onder bevel stond van den luitenant, Charles Molineux, had zich bij aankomst gedragen als een „Noords-„vaarder"; men had aan den wal het bedrog niet tijdig ontdekt „zijne Volk alle geschuyld hebbende." Niettegenstaande beschieting door verschillende gewapende schepen — op last van den Vice-commandeur Heyliger — wist de kaper met zijn buit te ontkomen. De „Liddy" werd naar St. Kitts opgebracht, waar kapitein Buncker — het wachten op een uitspraak der Engelsche autoriteiten moede — ten slotte zelf de zaak met den kaper regelde, door een losprijs te betalen natuurlijk. De Generaal Burt antwoordde op een klacht onzerzijds naïvelijk dat hij zich zeerooverijen, bedreven door kapers van Tortola — die van hem hun commissies hadden bekomen — zeer aantrok en niet zou aarzelen de schuldigen te straffen. Het geval liep echter af met een waarschuwing aan den kapitein van de „Entreprise" — die n.b. zelf

niet aan boord was geweest — dat hem, bij herhaling, zijn commissie zou worden ontnomen en dat voor goed.

Op 3 Februari 1778 echter bedreef dezelfde „Entreprise" — in de stukken echter ook wel „Reprisal" genoemd — onder commando van Molineux — die nu blijkbaar kapitein was geworden en ook voor den eigenaar werd gehouden — een veel stouter stuk, waarvan de bedoeling allerminst duidelijk was. Men ging des nachts aan de Simpsonsbaai op St. Maarten aan den wal, vermeesterde, mishandelde en ontwapende het piket van de burgerwacht en vernagelde het geschut, waarna men aftrok, „eenig geweer" medenemende. Toen den volgenden morgen de stukken weder schietvaardig waren gemaakt en de „Enterprise" nog aanwezig bleek, werd het schip onder vuur genomen, dat lustig terugschoot.

Ten derde male verscheen de „Entreprise" ten tooneele op 14 Februari 1778, wederom onder Molineux. Op dien dag vermeesterde een deel der bemanning ter reede van St. Eustatius gewapenderhand den schoener „Liberty" — Thomas Simpson; de equipage der prijs, die men van de reede had weten weg te voeren, werd in volle zee onder levensgevaar in een kleine canoa naar den wal gezonden. Burt wilde aanvankelijk niet gelooven dat Molineux tot zeeroof in staat was en ging zich te buiten aan bedreigingen en onhebbelijkheden tegenover de Graaff, aan wien hij schreef dat men de „Liberty" wel zou moeten zoeken op Martinique, dat zeerooversnest; toen echter het schip op Anguilla was binnengebracht, moest de Generaal wel een toontje lager zingen. Hoewel de kaper voorwendde de „Liberty" op zee te hebben genomen, werd Molineux' commissie ingetrokken, met de mededeeling dat hij onder Burt's bewind niet om een nieuwe behoefde te vragen. Vertegenwoordigers van schipper en eigenaars der lading van de „Liberty" schikten ook alweder de zaak met de bij de „Entreprise" geinteresseerden en ook het Statiaansche Gouvernement kreeg geen genoegdoening. Burt vroeg sarcastisch of men soms vergoeding verlangde voor de aan de kanonnen van St. Maarten toegebrachte schade.

Vijf man van den Engelschen commissievaarder „Ranger" — Stephen Philips — ten slotte hadden de stoutmoedigheid in den avond van 14 December 1777 ter reede van St. Eustatius gewapenderhand twee Nederlandsche schepen te visiteeren, z.g. om naar deserteurs te zoeken. Op het bericht dat men de 5 boosdoeners had gevat, kwam Burt onmiddellijk in een brief aan de Graaff clementie pleiten en zelfs invrijheidstelling vragen. De G.

echter — ratione officii, d.w.z. als Fiscaal — eischte niets minder dan strenge geeseling van alle vijf de delinquenten — en verbanning — alsmede brandmerking van den aanvoerder; bij vonnis van den Raad kwamen zij er gelukkig heel wat genadiger af.

Al de misstanden van een kaperoorlog kwamen wel heel duidelijk aan het licht bij de vele incidenten tusschen het Gouvernement van St. Eustatius en de Britsche autoriteiten. Een enkele keer blijkt dat ook de Amerikanen er minder bewonderenswaardige methoden opnahielden, b.v. uit de verklaringen van den 17 jarigen John Trottman; deze jonge man — zoon van een planter op Barbados en student te Princetown — was in September 1776 gedurende een vacantie in Philadelphia voor dienst aan boord van de „Andrea Doria" geprest. Op St. Eustatius wist hij, tezamen met twee Engelschen en een Franschman — blijkbaar even weinig enthousiaste kapers als hij — te ontsnappen, toen zij met hun vieren den kapitein naar de op de reede liggende Amerikaansche loodsboot (?) hadden geroeid. De Amerikanen echter konden het excuus laten gelden van niet over een oorlogsmarine te beschikken en idieele motieven kunnen ook bij de reeders en bij de bemanningen een rol hebben gespeeld. Bij de Westindische Engelschen echter — om van de Franschen niet te spreken — was er met betrekking tot de kaapvaart alleen sprake van winstbejag; op St. Kitts was o.a. een herbergier bij een kaapvaartonderneming geinteresseerd, dezelfde Wadham Strode aan wien de President Craister Greathead zijn voor het Gouvernement van St. Eustatius bestemde ambtelijke brieven ter verzending toevertrouwde. Worden de Amerikaansche kapers hier en daar zeeroovers genoemd, hun Engelsche beroepsgenooten heetten bij de Graaff „kapersgasten" en in bepaalde gevallen — als dat van den kapitein van de „Laurel" — kapersgasten „van het gemeenste „soort". Burt kon geen hoogen dunk hebben van de houders der door hem uitgegeven „letters of marque" en hij was eveneens overtuigd van de misdragingen van het Vice-admiraliteitshof op Tortola, zooals hij op 15 December 1777 aan de Graaff schreef; de op dit laatste betrekking hebbende commissie van den President van het eiland — Abraham Chalwill — werd dan ook ingetrokken.

Van het beleid en van de intelligentie der Britsche autoriteiten, waarmede de G. te maken had, krijgt men niet altijd een gunstigen indruk. De Vice-admiraal Young adresseerde eens een brief — 15 Juni 1777 — aan His Excellency Mijnheer de Graaf, Governor and Commander in chief at St. Eustatius; onze

Commandeur, in dat Mijnheer — waarschijnlijk ten onrechte — een bespotting ziende, maakte er His Excellency James Young Esquire, Vice Admiral, Chief of the Squadron in the Leeward Islands, op attent dat dergelijke aardigheden niet te pas kwamen, waarop de vlootvoogd excuses aanbood en verklaarde geen oneerbiedigheid te hebben bedoeld.

Veel erger maakte het de Generaal Burt, die maar al te vaak „onordentelijke brieven" schreef, op „burlesque wijze" de Graaff's vertoogen beantwoordde, er „bisarre en ridiculeerende" denkbeelden op na hield en „ironische proposities" deed.

Eenmaal vertelde hij de G. dat deze laatste een Gouverneur was van „the United Company of Dutch Merchants trading to „the East (sic) Indies". Waarop dit — formeel natuurlijk volkomen juiste — bescheid volgde dat, wanneer de Commandeur van St. Eustatius zich wendde tot vreemde gouvernementen, hij dit deed uit naam van H.H.M., die zijn commissie hadden bekrachtigd en die de opperste jurisdictie en souvereine bevoegdheid hadden over alle Nederlandsche koloniën.

Na den overval op St. Maarten trachtte Burt den Commandeur de Graaff af te schepen met de bewering dat de Vice-commandeur Heyliger de etiquette had geschonden, door te klagen bij den President van Tortola, in plaats van bij hem, den Captain General; in het geval van de „Marquis of Rockingham" verzocht hij pardon voor de gedetineerden van de „Peggy", wanneer deze apostaten weder trouw wilden zweren aan den Koning en op Zr. Ms. schepen wilden dienen. Dit laatste zonderlinge verzoek ontlokte aan de G. de opmerking dat hij geen misdadigers mocht verschoonen en geen lust had om als „recruiting officer" voor den Koning van Engeland op te treden.

De Graaff's klachten en vertoogen bij de Britsche autoriteiten waren steeds correct en waardig van stijl; volgens de memorie van den Secretaris-vendumeester Alexander Le Jeune echter was niet de Commandeur zelf de auteur, maar een zoon van het Raadslid Runnels, die ook de meer belangrijke brieven naar Nederland zou hebben geconcipieerd. Deze redacteur was eigenlijk dominé, doch niet meer als zoodanig in functie — „Berustend „Predicant" noemde Le J. hem —; hij trad op St. Eustatius ook als „consuleerend advocaat" op en was de bekwaamsten pleitbezorger op het eiland.

Dat het gaan en komen van vele Amerikaansche commissievaarders voor het Bestuur van St. Eustatius een moeilijken en delicaten toestand schiep, spreekt van zelf. De vaartuigen kwa-

men, zooals de G. in zijn deductie mededeelde, om handel te drijven of om „zich te ververschen". Voor dit laatste zal wel gelezen moeten worden „om te proviandeeren". Had niet Sir Joseph Yorke, de Engelsche Gezant in den Haag, den Stadhouder Willem V onder het oog gebracht (Thulemeyer, depêche 11 Maart 1777) dat St. Eustatius, zonder drinkwater, geheel van St. Kitts afhankelijk was? Beter nog leeren wij den toestand der levensmiddelenvoorziening van St. Eustatius kennen uit den brief van den Fiscaal Ter Hoeven aan Bewindhebbers van 8 September 1779, waarin sprake is van de vaartuigen welke dagelijks arriveerden van St. Kitts, St. Maarten en Saba, met „passagiers, groentens „of andere provinciën"; ook volgens Zimmerman l'aîné, wiens brief van 1792 door Dr. J. de Hullu is gepubliceerd [1]), werden groenten aangevoerd van St. Kitts. En ook van dien handel, welke de Amerikaansche kapers op St. Eustatius kwamen drijven, kunnen wij ons gemakkelijk een voorstelling maken; ook al weten wij dat zij meestal tevens koopvaarders waren, het was niet alleen voor regelmatige zaken dat zij ons eiland bezochten. In dien tijd — en vooral in den strijd welke toen gevoerd werd — was bij militaire operaties de schade, welke aan het materieel van den tegenstander werd toegebracht, van geringen omvang, in verhouding tot de hoeveelheid buskruit, welke verschoten werd en de behoefte der Amerikanen aan munitie was dan ook enorm (Trevelyan). Hoe belangrijk de zaken waren, welke in dit artikel werden gedaan en welke winsten er mede gemaakt werden, is te algemeen bekend om er hier bij stil te staan.

Als algemeenen regel mogen wij dus wel aannemen dat Amerikaansche kapers ook op St. Eustatius kwamen om hun zeevoorraden — waaronder krijgsbehoeften — aan te vullen en de Graaff liet hen bij aankomst borgstellen voor hun goed gedrag, zoolang zij onder bereik van het geschut des eilands vertoefden, een maatregel welke waarschijnlijk meer de bedoeling heeft gehad om de openbare orde te verzekeren, dan om neutraliteitsschennis te voorkomen. De borgstelling was een persoonlijke; zoo was b.v. Van Bibber borg gebleven voor den kapitein van de „Jenny" — zie vroeger —; kon een kaperkapitein geen solieden borg aanwijzen, dan moest hij onverrichterzake vertrekken, wat enkele malen schijnt te zijn voorgekomen. Maakte de kaper zich aan een overtreding schuldig, dan geraakte zijn borg in moeilijkheid, zooals geschied is in het geval van kapitein Cheney van de „Peggy" — zie vroeger —, die wel niet strafrechtelijk vervolgbaar

[1]) West-Indische Gids I, 2, 144.

was, maar toch in gebreke was gebleven, wat betreft zijn aan den wal overnachten. De kooplieden dienden nu een request in, waarin op wijziging der bepalingen werd aangedrongen; ten slotte zullen wel al de Amerikaansche schepen kaperspatenten hebben gehad. De Raad besloot de borgstelling te laten vervallen; de kapiteins konden volstaan met een eed af te leggen en hunne commissies en instructies te deponeeren. Zij waren verplicht, steeds aan boord te overnachten en te zorgen dat na het invallen der duisternis geen verkeer met den wal meer werd onderhouden, alles op boete van 25 pesos voor iedere overtreding, „ten bate der „Nederduytsche Gereformeerde armen."

Er was op St. Eustatius een officieele buskruitbewaarder, dien de Graaff, zoodra hij aan het bewind was gekomen, beëedigd had. Zonder machtiging van den Commandeur, bekrachtigd door het Compagnieszegel, mocht niets worden afgeleverd. Van die permissies moesten leges worden betaald voor de secretarie en bovendien brachten zij — volgens Le Jeune — aan de G. twee daalders per stuk op, voor zijn handteekening; hoe meer papieren, hoe meer inkomsten voor de van Compagnieszijde niet of zeer karig betaalde ambtenaren. Van de koopers werden beëedigde verklaringen geëischt, betreffende bestemming en gebruik — er werd echter nergens een overgelegd bij de deductie — en wat verder de schepen betreft, daarop werd toezicht uitgeoefend door een visiteur, den beëedigden waagklerk John le Favour. Deze laatste visiteerde alle inkomende en alle — naar Noord-Amerika — vertrekkende schepen, inspecteerde lading en armament en controleerde dat geen buskruit clandestien werd weggevoerd; er is een verklaring van dezen ambtenaar, waarin hij zegt altijd het hem opgedragen onderzoek te hebben verricht „as far forth as laying in my power" en dat er geen overtredingen hadden plaatsgehad „to my knowledge"; er vertrokken vaak tientallen schepen per dag.

Hoe weinig wezenlijk die z.g. voorzorgen ons ook mogen lijken — niets noopte er toe juist naar Noord-Amerika uit te klaren —, zij bezorgden de Graaff een complimentje van Generaal Burt, altijd toen deze laatste zelf buskruit noodig had en vernomen had dat het op St. Eustatius, met inachtneming van zekere formaliteiten, in overvloed te krijgen was. Op Burt's verzoek werd in 1777 aan President Greathead van St. Kitts 50 cwt en aan diens ambtgenoot van Montserrat — Wm. Musgrave — 2500 lb kruit geleverd. De G. verleende permissie tot aflevering van het kruit „for „the use of H. B. M. forts and fortifications" en onder verwijzing

naar de bestaande verdragen van vrede, bondgenootschap en vriendschap tusschen Engeland en de Republiek. Hoeveel de Engelschen betaalden wordt niet vermeld; men denkt onwillekeurig aan het door van Hardenbroek medegedeelde gesprek [1]) tusschen den Griffier Fagel en den Raadpensionaris, waarbij de eerste beweerde dat krijgsbehoeften van den geoorloofden handel geheel zouden behooren te worden uitgesloten en een teveel aan ammunitie aan Engeland zou kunnen worden verkocht, waarop de laatste zou hebben geantwoord, dat er dan geen 100% meer zou kunnen worden verdiend. Ook de Vice-commandeur van St. Maarten verklaarde in — 1778 — herhaaldelijk buskruit aan Engelsche onderdanen te hebben geleverd, onder beëedigde belofte het niet in dienst van Amerika te zullen gebruiken; n.b. een verklaring welke de eerste kooper altijd wel veilig zal hebben kunnen afleggen.

Zou de Graaff's verdediging weinig te beteekenen hebben gehad, wanneer zijn eigen superieuren hem met recht hadden kunnen verwijten dat zijn beleid niet in hun geest, of niet overeenkomstig hunne voorschriften was geweest, nu het er slechts om ging een pleidooi te leveren tegen klachten der Engelsche Regeering, was die verdediging goed genoeg. De G. kon aanvoeren op moeilijke punten nooit expliciete orders te hebben gekregen — ook niet nadat hij er om gevraagd had —, de verbodsbepalingen der Staten-Generaal steeds direct te hebben afgekondigd en op overtreding boete te hebben gesteld; verder dat hij eerst in 1776 was aangesteld en wel fouten kon hebben gemaakt, maar nooit persoonlijk bij eenige ongerechtigheid betrokken was geweest. Ten slotte dat hij op het stuk der eerbewijzen getracht had verderen aanstoot te vermijden, tot tijd en wijle hij positieve instructies zou hebben ontvangen en dan, dat hij toch den handel niet had mogen belemmeren.

Bovendien was reeds te voren bekend geweest dat men de G. niet zou willen loslaten (Thulemeyer, depêche van 13 Maart 1777) en het is dus niet te verwonderen, dat volgens rapport van Gecommitteerden de deductie als een voldoende justificatie moest worden beschouwd en de Staten-Generaal er geen bezwaar tegen maakten, dat de Commandeur in zijn functie werd hersteld. Intusschen had de G. nog — bij request van 18 Juni 1779 — op bespoediging der beslissing moeten aandringen; hij wilde terug naar zijn „achtergelaten huisvrouw en andere dierbaren" en wenschte zijn particuliere zaken niet benadeeld te zien.

[1]) Gedenkschriften III 428/29.

Meer dan 2½ jaar nadat Yorke's klacht was ingekomen en een ¾ jaar na de Graaff's aankomst zijn H.H.M. eindelijk tot een besluit kunnen komen aangaande de beantwoording; wel een staaltje van „la lenteur ordinaire dans toutes les mesures des „Etats Generaux" (Thulemeyer, depêche 14 Augustus 1781). Het moet wel een eigenaardige sensatie zijn geweest voor die autoriteiten in den Haag, die geregeld kennis kregen van den inhoud der rapporten van den Pruissischen Gezant aan zijn Koning — de aan de post toevertrouwde depêches van dezen diplomaat werden immers voortdurend opengebroken en gecopieerd [1]) — telkens te lezen wat een vreemdeling van onze Regeering dacht.

Men kan zich levendig voorstellen, welk een verlichting de Graaff gevoeld moet hebben, toen 23 Februari 1778 het Nederlandsche eskader verscheen, dat na eindelooze twisten en deliberaties eindelijk naar de Westindische wateren was gedirigeerd en hij de „havendirectie" aan den Schout bij Nacht Lodewijk Graaf van Bylandt kon overlaten. Ook tegenover het buitenland nam de Commandeur het standpunt in, dat een deel zijner bevoegdheid en verantwoordelijkheid op den genoemden vlagofficier was overgegaan, immers op 21 Maart 1778 verwees hij naar den eskadercommandant, in een brief aan Generaal Burt, welke laatste had geklaagd dat nog steeds Amerikaansche vlaggen op de reede van St. Eustatius werden geduld; om niet te prejudicieeren op de verdere behandeling der zaak voegde de G. er aan toe „without „any particular knowledge of the fact."

De aanwezigheid van het eskader had ook nog het voordeel, dat gedurende eenigen tijd aan de thuisvarende handelsschepen convooi kon worden verleend. Van het gevaar voor molest op de uitreis en van het misbruik der Nederlandsche neutraliteit bleek uit het feit dat een in het laatst van 1778 uit Amsterdam uitgeklaard schip de lading op St. Lucia loste en ledig op St. Eustatius aankwam; blijkbaar had de Compagnie goedgevonden, dat de ladingpapieren, in plaats van de werkelijke bestemming, het neutrale St. Eustatius als destinatie vermeldden. En in het begin van 1779 werd op St. Eustatius geconstateerd, dat de door de schepen uit Nederland aangebrachte contanten in de manifesten onvermeld waren gelaten, opdat kapers en zeeroovers die gelden niet zoo gemakkelijk zouden kunnen op het spoor komen.

De Jonge [2]) roemt de voorzichtigheid, de wijsheid en de waardigheid waarmede de S. b. N. van Bylandt — die in 1778/79

[1]) Depêches van Thulemeyer, Hist. Genootsch. III 30.
[2]) Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen. IV.

meest op St. Eustatius vertoefde — zich van zijn moeilijke taak zou hebben gekweten en spreekt over de tegenkanting van de zijde der civiele bestuurders van het eiland, waarover de vlootvoogd zich beklaagde. Ook Colenbrander prijst hem; Jameson evenwel citeert een brief van Lord Macartney, Gouverneur van Grenada, aan Lord George Germain, den Staatssecretaris voor de Koloniën, waarin eerstgenoemde zich minachtend uitliet over de wijze waarop een man van Van B.'s geboorte en positie zich met de Amerikaansche kapers inliet. Van Hardenbroek teekende iets op aangaande de slechte verstandhouding tusschen den Schout bij Nacht en het Bestuur van St. Eustatius en de samensteller der Gedenkschriften verwijst naar een rapport van Van B. aan den Stadhouder. Wat in het Compagniesarchief aanwezig is betreffende het Statiaansche „tumult" van April 1778 — dat niet in aanmerking komt om hier te worden besproken — geeft niet bepaald een zeer gunstigen indruk van des Graven tact tegenover de Regeering van het eiland.

Het rapport van den Commandeur de Graaff aangaande de overgave van St. Eustatius — en van de beide andere eilanden onder zijn bestuur — op 3 Februari 1781 is gedagteekend 3 December van dat jaar, dus geruimen tijd na zijn aankomst in Nederland. Na op 23 Juni ter reede van Spithead te zijn aangekomen en op 3 Juli te zijn ontscheept, hadden de G. en de Fiscaal Ter Hoeven, met de hunnen, intrek genomen in een herberg te Northampton, waar zij in eigen onderhoud moesten voorzien en als krijgsgevangenen op parool verblijf hielden. Op 23 Juli wendden beiden dignitarissen zich tot de Kamer van Amsterdam om voorspraak en hulp, opdat zij spoedig mochten worden vrijgelaten of uitgeleverd. Op 13 Augustus kwamen hunne paspoorten en op 26 d.a.v. arriveerden beiden te Amsterdam; de G. verscheen op 28 Augustus voor Bewindhebbers.

Deze laatsten konden het hunnen Commandeur onmogelijk kwalijk nemen, dat hij niet had getracht met zijn garnizoentje van 50—60 man het eiland te verdedigen tegen een vloot van 15 linieschepen, 5 fregatten, 2 branders en eenige kleine vaartuigen — met 3500 man landingstroepen aan boord — maar zich onmiddellijk had overgegeven, toen de Overste James Cockburn St. Eustatius kwam opeischen, namens den Admiraal Rodney en den Generaal J. Vaughan en voor den Koning van Engeland. Volgens Thulemeyer (Depêche van 23 Februari 1785) was de Nederlandsche Regeering er zich volkomen van bewust, dat oorlog

met Engeland het onmiddellijk verlies van St. Eustatius tot gevolg zou hebben.

Het was de „Prinsevlag" welke volgens de Graaff op den noodlottigen 3en Februari op de forteres Orange — daarna Fort George — moest worden neergehaald; wij moeten echter bedenken dat destijds ook deze naam gold voor het nationale rood, wit en blauw. Wat echter de oud-Commandeur niet vertelde — hoewel hij het toch moest hebben medegemaakt — is dat Rodney het bij nader inzien beter vond de Nederlandsche driekleur nog maar een paar dagen te laten waaien, waardoor hij nog 17 schepen, wier gezagvoerders met den oorlogstoestand niet bekend waren, in den val liet loopen [1]). Volgens Jameson lagen er bij de komst der Engelschen 130 schepen op de reede, volgens het Jaarboek vielen Rodney in totaal meer dan 150 schepen in handen.

Hoezeer Rodney's expeditie het karakter droeg van een strooptocht, blijkt uit het door de Graaff medegedeelde, dat hem bij wijze van concessie werd toegestaan zijn tafelzilver voorloopig nog te blijven gebruiken en dat hij moest vragen hem iets van de bij hem in beslag genomen contanten terug te geven, opdat hij tot zijn vertrek in zijn dagelijksche behoeften zou kunnen voorzien. Op de reis naar Engeland zouden de G. en de zijnen hoofdzakelijk in eigen onderhoud moeten voorzien; de Engelsche Koning verstrekte aan boord slechts zoutvleesch en drinkwater aan de geëvacueerde Nederlandsche ambtenaarsfamilies.

De Fiscaal Ter Hoeven en de Kapitein der Burgerij Pieter Runnels zijn gedurende zekeren tijd op de ter reede liggende Engelsche vloot geinterneerd geweest en de 70-jarige Runnels heeft deze hardheid maar heel kort overleefd. De Graaff mocht in zijn huis blijven, maar had degen en pistolen moeten inleveren.

De buit welke den Engelschen in handen viel bestond, behalve uit de schepen op de reede en hunne ladingen, uit de aan den wal opgeslagen koopmansgoederen, de slaven, de paarden, de muilezels, de contanten en het zilverwerk der ingezetenen. Volgens berichten uit Londen van 17 en 20 April 1781 — opgenomen in dato 27 April in de Gazette de Leyde van dat jaar — zou Rodney de plantages van de Graaff ten bate van de Engelsche Kroon hebben geconfisqueerd, om den Hollandschen Gouverneur te straffen voor de hulp welke hij — zooals de Britsche Regeering meende — aan den Amerikaanschen handel had verleend. Is deze confiscatie gehandhaafd geworden, dan is dit een uitzon-

[1]) N. Ned. Jaarboek 1781.

deringsmaatregel geweest, want in dezelfde Gazette vinden wij onder een anderen datum — 6 April, berichten uit Londen van 26 en 30 Maart — het besluit van den Engelschen Koning vermeld, dat de kolonisten in het bezit zouden blijven van hunne plantages, huizen, slaven en meubelen. Rodney, die in dit opzicht aan de 17e eeuwsche piraten der Caraibische Zee niets toegaf, was begonnen met de hand te leggen op alles wat hij vangen en grijpen kon; volgens het genoemde Koninklijk besluit werden alle schepen en koopmansschappen aan de veroveraars geabandonneerd.

Dat de Engelsche Regeering, in de persoon van Lord Germain, klachten in ontvangst had te nemen, ter zake van de plundering, was in de allereerste plaats het gevolg van de omstandigheid, dat de buit niet uitsluitend aan Amerikanen, Hollanders en Franschen had toebehoord, maar voor een niet gering deel aan Engelsche kooplieden, die het den Admiraal Rodney tot zijn dood toe met processen hebben lastig gemaakt. Jameson deelt uit Hannay's Admiral Rodney mede dat de kooplieden der Engelsche eilanden, uit vrees voor Fransche aanvallen, hunne goederen op St. Eustatius opsloegen en uit de Authentic Rebel Papers, seized at St. Eustatius (Londen 1781), dat goederen uit Engeland op twee verschillende polissen verzekerd werden — één voor de reis naar St. Kitts en één voor de verdere reis naar St. Eustatius — en dat de schepen, na even St. Kitts te hebben aangeloopen, hun reis vervolgden naar het groote neutrale depôt onder Nederlandsche vlag. Ook Thulemeyer schreef over het aandeel dat de Engelsche handel — ondanks de maatregelen der Regeering — bleef behouden in het verkeer met Amerika, zelfs in de voorziening der rebellen met krijgsbehoeften (depêches 28 Maart 1775 en 24 Mei 1775). Het N. Nederlandsche Jaarboek van 1781 vermeldt het nogal krasse staaltje dat, toen de Schout bij Nacht Sir Samuel Hood met zijn 7 linieschepen op St. Eustatius aankwam — even voordat Rodney zelf met de hoofdmacht verscheen — hij daar 12 groote schepen aantrof, onderweg uit zijn convooi verdwenen, waarvan „het volk wakker bezig was met de ladingen „van kleeren, oorlogsbehoeften en andere benoodigdheden aan „de Agendarissen der Amerikanen uit te leveren." Dat ter plaatse zelf onmiddellijk gereclameerd is, door of van wege Engelsche belanghebbenden, kan blijken uit den brief uit St. Eustatius van 23 Februari 1781, opgenomen in de Gazette de Leyde van 17 April, volgens welk epistel aan Engelschen toebehoorende goederen tot nader order onder afzonderlijke bewaking werden opgeslagen.

Trevelyan legt er in zijn boek zeer den nadruk op, dat enorme schade aan het zakenleven werd toegebracht, door het wederzijds afbreken der handelsbetrekkingen tusschen het moederland en de Amerikaansche koloniën; het was een onzinnige onderneming van Engeland, oorlog te gaan voeren met „half the civilized world, „because the Americans would not pay the Tea-duty," een recht van 3 stuivers het pond, dat netto per jaar niet meer dan £ 300.—. opbracht en dat alleen gehandhaafd werd — en juist daarom zoo gehaat was aan den overkant — om aan de economisch onafhankelijke koloniën haar politieke ondergeschiktheid te laten voelen. Dat onder deze omstandigheden de Engelsche kooplieden, die geen stem hadden gehad in het oorlogsavontuur, veel liever met hun Amerikaansche klanten in vrede wilden leven — en die door de voordeelen der kaapvaart tegenover Amerika, Frankrijk, Spanje en later Nederland, lang niet gecompenseerd werden voor de verliezen, welke de politiek der Regeering hun berokkende — weinig loyaal gezind waren is begrijpelijk, vooral in een tijd toen ook in Engeland smokkelen een uiterst populair bedrijf was.

Tegenover de ter zee zoo bijzonder slecht voorbereide Republiek had Engeland het groote voordeel van verrassend te kunnen optreden; op 20 December 1780 werd de oorlogsverklaring in den Haag afgegeven, op 27 Januari ontving Rodney in de West zijn instructies en drie dagen later zette hij zeil naar St. Eustatius, waar hij op 3 Februari geheel onverwacht aankwam. De Graaff dacht aanvankelijk aan een herhaling van het geval op St. Maarten van het vorige jaar Augustus; het eenige Landsschip dat op de reede lag, het fregat „Mars" — 36 stukken — was eerst twee dagen te voren op St. Eustatius gearriveerd en de Commandant, van Bylandt de jongere — Frederik Sigismund —, droeg geen kennis van den oorlogstoestand. Na door drie Engelsche schepen te zijn beschoten — resp. 80, 74 en 64 stukken — en zelf de laag te hebben afgevuurd, streek de „Mars" de vlag; indien dit geen schijngevecht is geweest — de Jonge noemt het een kloekmoedigen tegenstand — zoo is deze actie toch bloedeloos verloopen, d.w.z. zonder dooden of gewonden.

Minder goed kwam, zooals bekend is, de Schout bij Nacht Willem Crull er af, die 36 uur te voren — natuurlijk eveneens zonder te weten dat de oorlog was uitgebroken — van St. Eustatius was vertrokken, met een ander schip van den naam „Mars" — kapitein van Halm —, convoyeerende een thuisvarende koopvaardijvloot, volgens het N. Nederl. Jaarb. van 1781 23 zeilen sterk, volgens een op het Alg. Rijksarchief berustende lijst 21. Rodney

zond hem drie goedbezeilde schepen achterop — resp. 74, 60 en 28 stukken — en hoewel ook deze „Mars" — die bovendien in weinig gunstige gevechtspositie verkeerde — de vlag moest strijken, geschiedde dit niet dan nadat met oudhollandsche onversaagdheid was gestreden. De „Mars" had drie dooden — waaronder Crull — en 23 gewonden, waarvan er later nog drie overleden; de „Monarch" — 60 stukken, captain Reynolds — drie gewonden. „Dites „au capitaine qu'il baisse le pavillon" had de stervende Schout bij Nacht nog aan den troepenofficier, die hem bijstond, een Franschman, opgedragen, maar kapitein van Halm zette den strijd tegen de overmacht nog korten tijd na het sneuvelen van zijn superieur voort [1]).

De Graaff maakte in zijn relaas van de beide zeegevechten geen melding — de Marine beschouwde hij als niet tot zijn departement te behooren — doch de bijzonderheden zijn uit andere bronnen overbekend. Niet bekend is, of men op St. Eustatius de graven der gesneuvelden van de „Mars" in eere heeft gehouden; een monument is er voor hen niet opgericht, zooals voor de op Curaçao gevallenen bij den overval op 8 Juni 1929.

Van Bouillé's krijgslist, nog in hetzelfde jaar 1781, vertelt Edler, aan de hand van de Papers of the Continental Congress; dat Cockburn een garnizoen van niet meer dan 600 man commandeerde, lezen wij bij Jameson. De Graaff, aan wien de Engelschen in uitzicht hadden gesteld, dat hij later wel weder naar St. Eustatius zou mogen terugkeeren, bleef evenwel gedurende de kortstondige Engelsche occupatie in Europa en betrad zijn geboortegrond pas weder einde 1782. Op 13 Januari 1783 schreef hij aan zijne voormalige Bewindhebbers „wij leven alhier thans onder „bescherming van Zijne Aller Christelijkste Majesteit." Het Fransche garnizoen was 900 man sterk en het „opperhoofd" des eilands was Charles Chabert. Over het Fransche bewind was men blijkbaar tevreden; het moest zich beperken tot de behandeling der loopende aangelegenheden, aangezien de vandalistische vernieling der archieven door de Engelschen het noodzakelijk maakte alle oude kwesties te laten rusten.

De G. verzocht aan Bewindhebbers hem titel en rang te willen toekennen van oud-Commandeur over St. Eustatius en de overige eilanden, een nietskostende onderscheiding, welke hem goedgunstig werd verleend.

Toen op 7 Februari 1784 het eiland van de Franschen werd overgenomen, berichtten Raden dat het vooralsnog „zonder commer-

[1]) Cornelius de Jong: Reize naar de Caraibische eilanden.

cie" was en dat zij, om de loopende kosten te kunnen betalen, 100 Johanissen à 8% hadden moeten opnemen. Eenige latere afrekeningen toonen dat er werkelijk weinig meer omging; de opbrengst eener blijkbaar zeer aanzienlijke hoeveelheid kruit en lood stijfde nog eenigen tijd de openbare kas.

De Graaff beleefde weinig vreugde van de hem verleende rang en titel, want het nieuwe Nederlandsche Bestuur nam niet de minste notitie van hem; op 28 Mei 1785 schreef hij, niet aanwezig te zijn geweest bij de installatie der nieuwe ambtenaren, omdat men hem niet had uitgenoodigd. Meer waardeering ondervond hij van de zijde der Yankees; Jameson vertelt uit Amerikaansche bronnen dat twee kaperschepen naar den gewezen Commandeur en zijne echtgenoote werden genoemd en dat zijn portret een plaats vond in het New Hampshire Statehouse.

De tegenpartij in het groote drama van 1781, de Admiraal Rodney, heeft in zijn verdere leven ruimschoots ondervonden, dat men zelfs in zijn eigen land de vermeestering van St. Eustatius lang niet algemeen als een eervol krijgsbedrijf beschouwde en aan het nageslacht wordt hij afgeschilderd als ijdel en hebzuchtig, gewetenloos en corrupt, hoezeer dan ook een bekwaam bevelhebber. Zooals bekend is, heeft hij ten slotte van den behaalden buit weinig voordeel gehad; wat op St. Eustatius werd verkocht, ging voor een appel en een ei weg, wat naar Engeland werd verscheept viel voor een aanzienlijk deel in de handen van La Motte — Piquet en Rodney werd in zijn vaderland, door hen die zich door zijn strooperijen onwettig benadeeld achtten, niet met rust gelaten. Al het bare geld, waar men zich van had meester gemaakt, werd zelfs niet eens tijdig weggevoerd en is later door de Franschen teruggevonden, die er slechts een deel van behielden als „premie" en alles waarvan de herkomst kon worden vastgesteld, aan de rechthebbenden restitueerden; zie den brief van 31 Augustus 1790 van den Gouverneur Godin aan den Raadpensionaris, medegedeeld door Dr. J. de Hullu [1]). Deze latere Gouverneur spreekt van een schat, welke op St. Eustatius „vergaderd" was en waarvan Rodney en Vaughan „het totaal na zich dagten „te sleepen." Als 18e eeuwsche Hollander, die kaperijen ook naar haar techniek wist te beoordeelen, had Godin weinig waardeering voor de veroveraars van 1781; van Rodney en Vaughan schreef hij „Mogelijk betere commandanten voor militaire operatiën dan „financieren (sic) zijnde, confisqueerden zij het al en kreegen daar„door veel minder dan zij mogelijk anders zoude hebben gehad."

[1]) West-Indische Gids, eerste jaargang.

Dat het verlies van St. Eustatius voor den handel in Nederland — vooral voor den Amsterdamschen handel — niets minder dan een ramp was, spreekt van zelf. Die handel stond evenwel direct klaar om zich aan den ingetreden oorlogstoestand aan te passen, welke zijn eigen kansen medebracht op nieuw gewin. In zijn reeds eerder aangehaalde dissertatie noemt Mr. van der Heijden niet minder dan zes kaapvaartreederijen, in 1781 opgericht in den Haag, Haarlem, Rotterdam, Vlissingen, Zierikzee en Veere. De Maandelijkse Nederlandsche Mercurius van dat zelfde jaar roemde den moed en het beleid der vaderlandsche kapers; het N. Nederl. Jaarb. 1782 bevat opgaven der sedert den aanvang des oorlogs opgebrachte en gerantsoeneerde prijzen. Ook van Curaçao werden kapers uitgereed en behalve naar Nederland, Frankrijk en Portugal, werden ook naar Suriname en Curaçao prijzen opgebracht.

Zoowel van het Engelsch-Amerikaansche als van het Engelsch-Nederlandsche conflict zijn de gevolgen ten deele niet en ten deele wel in overeenstemming geweest met de verwachtingen en voorspellingen. Dat de politiek van George III aan Engeland zou te staan komen op het verlies der Amerikaansche koloniën is uitgekomen, dat — zooals Price meende [1]) — de afscheiding den handel en de welvaart van het moederland zou vernietigen, allerminst. De vrije ontplooiing van Amerikaansche energie heeft niet, zooals gevreesd werd, de industrieën van Leeds, Manchester en Sheffield ten gronde gericht. Belangrijke relaties tusschen Engeland en Amerika zijn opnieuw ontstaan, nadat eens en voor altijd was uitgemaakt, dat eerstgenoemd land geen uitsluitend recht kon laten gelden om het laatste te voorzien van wat het noodig had.

Volgens een destijds in bepaalde kringen hier te lande levende overtuiging, zouden de bevrijding van de tractaten met Engeland — onzen ouden bondgenoot — en de voordeelen van den handel met Amerika wel opwegen tegen de kosten en de ongelukken van den oorlog; Thulemeyer zag terecht in, dat men zich van die toekomstige handelsvoordeelen een overdreven voorstelling maakte (depêches 28 Januari 1783 en 27 December 1782) en Colenbrander noemt het aansturen op een breuk met Engeland een partijpolitieke actie, ten doel hebbende de zaak van den Stadhouder te schaden. Van Hardenbroek echter was er van

[1]) Richard Price. Observations on the nature of civil liberty, the principles of government and the justice and policy of the war with America, London 1776.

overtuigd dat de oorlog ons was opgedrongen; de Republiek zou zoo inschikkelijk mogelijk zijn geweest en in geen enkel opzicht schuld hebben gehad, terwijl Engeland zich onverstandig, roekeloos en onredelijk had getoond; den slechten staat onzer defensie weet hij aan de beginselloosheid van den Raadpensionaris, de ongewenschte binnenlandsche toestanden aan het gekrakeel met Amsterdam.

De op het Algemeen Rijksarchief berustende documenten uit de periode der Gouden Rots leeren ons, dat op St. Eustatius de gang van zaken zich langs dezelfde lijnen bewoog als in het Moederland en niets is natuurlijker dan dat; het beheer der Westindische koloniën, door particuliere maatschappijen, was een integreerend deel van het staatsbestel der oude Republiek.

Met dat al heeft het thans waardelooze en vergeten eilandje eenmaal een belangrijke rol gespeeld in onze geschiedenis en de interessante gebeurtenissen, welke daar hebben plaats gehad, in een voor verschillende landen gewichtig tijdperk, verdienen wel nog eens in herinnering te worden gebracht.

Amsterdam, Juli 1933.

SPROKKELINGEN UIT VERGEELDE BLADEN VAN EEN EEUW GELEDEN

DOOR

A. HALLEMA

De volgende, thans een eeuw oude krantensnippers over West-Indië mogen eveneens nog de aandacht onzer lezers hebben.

Uit Suriname schrijft men, dat op den 4den Julij van dit jaar 1833 de 57ste verjaardag van de bevrijding van Noord-Amerika te Paramaribo plegtig is gevierd met een feestbanket, waarop de scheepskommandanten van de schepen der beide natien, Hollandsche en Amerikaansche, en een deel der aanzienlijkste ingezetenen tegenwoordig waren. Op de tafel waren de busten van onzen Koning en van den generaal Washington, alsmede van den tegenwoordigen President Jackson en van de Prinsen van Oranje en Frederik geplaatst. Er werden toasten gebragt op het welzijn van de beide natien, op die der Nederlandsche Vorsten, ook op die van den generaal Chassé en de brave citadelverdedigers, de wederzijdsche land- en zeemagt, enz. Alle ter reede liggende schepen waren ter gelegenheid van den dag met vlaggen versierd.

Uit Calais wordt van den 1sten September gemeld, dat dien morgen het Hollandsch driemastschip Augusta, kapitein J. J. Remkes, van Amsterdam, van 600 ton, van Surinamen komende met eene lading suiker, katoen, enz., omtrent een half uur ten oosten der haven van Calais gestrand en in stukken geslagen is. Zes man van de équipage, waaronder den kapitein, zijn tijdig genoeg uit zee gered en in het leven terug geroepen, de elf overigen waren ongelukkig in de golven omgekomen.

In de Curaçaosche Courant van den 31sten Augustus vindt men het volgende artikel. De vaste kust (Columbia) geniet eenen diepen vrede; doch de akkerbouw is er steeds kwijnende, daar de landbouwende klasse meestal in den lang gerekten oorlog is om-

gekomen; het gouvernement spant echter zijn krachten in, om de landbouwende bevolking aan te moedigen; het afschaffen der tienden en andere geestelijke privilegiën zal daar zeer veel aan toebrengen. De Aartsbisschop en andere geestelijken zijn hierover ontevreden en men zeide, dat zij weder de wijk naar Curaçao zouden nemen, doch zulks heeft tot heden geen plaats gehad.

Het gouvernement van Venezuela heeft met vele Amerikaansche scheepskapiteins een verdrag aangegaan, om inboorlingen der Canarische eilanden, hier Islenos (eilandbewoners) genaamd, naar Venezuela over te voeren. De ondervinding heeft geleerd, dat de Islenos de geschiktste menschen zijn voor den landbouw in Venezuela; zij zijn daar, wat de Westphalingers voor Holland zijn, namelijk, regte werklieden. De Negers hebben geene konstbehoeften en werken niet meer dan hetgeen zij aan voedsel noodig hebben en daartoe is in eene zoo vruchtbare aarde weinig werk noodig; daarenboven zijn zij te vreezen, wijl jaloerschheid of afkeer tegen een bestuur van blanken diep bij hen ingeworteld zit. De Indianen beminnen de rust; de blanken kunnen in een heet gewest geen akkerwerk verrigten. De Islenos, die in vroegeren tijd aangekomen zijn, waren in weinige jaren door vlijt en aanhoudende inspanning welgezeten inwoners geworden. Het gouvernement betaalt hun hunnen overtogt, geeft hun land om te bebouwen en de noodige akkergereedschappen; ook blijven zij eenigen tijd van de belasting bevrijd. Van de West-Indische eilanden ontvangt Venezuela niet die bevolking, op welke men gehoopt had; de vrije lieden, die zich daar neer zetten, doen handel in het klein of oefenen ambachten uit, doch geen landbouw. De vaartuigen met Columbiaansche vlag zijn meestal met zeevolk uit *Curaçao* bemand. Eenige blanken, ingezetenen van Curaçao, hebben beproefd, om vrije lieden van Curaçao, die in armoede en gebrek wegens droogte en overgroote bevolking, verkeerden, naar de overkust over te brengen, waar zij een stuk gronds gekocht hadden. De proef is mislukt; deze Negers werken niet meer dan hun goed dunkt en er zijn geene dwangmiddelen om hen tot den arbeid te noodzaken.

Het gouvernement heeft verder besloten, om het lijk van den bevrijder Simon Bolivar van St. Martha naar Carracas te doen overbrengen, alwaar een gedenkteeken te zijner eer zal opgerigt worden, onder hetwelk zijn stoffelijk overschot zal rusten en verder, dat zijn sterfdag als een jaarlijksch treurfeest zal gevierd worden".

BOEKBESPREKING

Ons Suriname. De zending der Evangelische Broedergemeente in Nederlandsch Guyana. — Met gedeeltelijke medewerking van G. J. Staal, oud-gouverneur van Suriname door H. G. Steinberg, director van het Zeister-Zendingsgenootschap. Uitg. door de N.V. Algemeene boekhandel voor inwendige en uitwendige Zending te 's-Gravenhage. *f* 3.90.

In 1912 verscheen, eveneens onder den titel *Ons Suriname*, bij denzelfden boekhandel, onder de auspiciën van den Nederlandschen Studenten Zendingsbond, het eerste handboek over de zending in Suriname, geschreven door den toenmaligen secretaris van het Zeister Zendingsgenootschap, H. Weiss. Dit boek is uitverkocht. In 1928 werd aan ds. Steinberg opgedragen een geheel nieuwe bewerking van de stof te geven en ziehier de vrucht van onvermoeiden arbeid en studie in de groote hoeveelheid materiaal, een kloek werk van 335 bladzijden met 40 platen, 27 kaarten en 5 diagrammen, een geschiedenis van de Suriname-zending, rijk van inhoud, onmisbaar voor ieder, die in Suriname belang stelt, en een verrijking van de zendingsliteratuur. „Ons Suriname" is het uit piëteit naar het zooveel beknopter werkje van den heer Weiss genoemd. Gezegd wordt, dat van „Ons Suriname" gesproken wordt ter wille van de broeders en zusters zendelingen, Herrnhutters, Duitschers, die in dit boek met hun werk en hun overgave aan het woord zijn; ook ter wille van de Evangelische Broedergemeente, de Creolenkerk, die met haar wordingsgeschiedenis en haar ontwikkelingsgang een ruime plaats in het boek beslaat, en in de derde plaats omdat in Protestantsch Nederland de kring van hen, die in dezen zin aan Suriname denken: Suriname door God aan ons geschonken als een toevertrouwd pand en daarom in zeer bijzonderen zin: *Ons* Suriname, grooter wordt.

Het werk is op den band met het oude scheepjeswapen ver-

sierd en het motto: Justitia-Pietas-Fides, waarvan een toelichting is opgenomen, ontleend aan het artikel, dat wij in de *W. I. Gids* van Mei 1928 schreven. Oud-gouverneur Staal, wiens belangstelling èn voor Suriname èn voor de Broedergemeente niet verflauwd is, schrijft het eerste hoofdstuk: Land, volk, geschiedenis en bestuur van Suriname, dat hem is toevertrouwd, en vlot en aangenaam leest. Mogen we daarbij twee kleine opmerkingen maken en wel dat het standbeeld van H. M. de Koningin op de plaat bij blz. 5 niet het eenige is, dat in Groot-Nederland voorkomt, omdat 19 Januari 1933 een standbeeld op Curaçao voor H. M. is onthuld, en dat de naamsafleiding van Paramaribo (blz. 11) sedert vele jaren tot het rijk der fabelen is verwezen. Immers de naam Parmurbo bestond al in 1613, lang voor Parhams komst (zie: *Een Amsterdamsche factory te Paramaribo in 1613*, door mr. dr. S. van Brakel, *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, deel XXXV, 1914, blz. 83/6).

De tien hoofdstukken van ds. Steinberg leveren een volledig beeld van het grootsche werk, dat Duitsche broeders en zusters sedert 1735 in „Ons Suriname" hebben verricht; niet minder dan 695 mannen en vrouwen, waarvan 200 hun graf in Suriname vonden, de helft jonger dan 35 jaar!

De schrijver, die Suriname en de kerk en zending aldaar door eigen aanschouwing kent, behandelt de komst der Herrnhutterzending in Suriname, de zending onder de Indianen in Berbice en Suriname, een eeuw slavenzending, dan het ontstaan en de ontwikkeling der Creolenkerk, haar karakter, organisatie, en hedendaagsche ontwikkeling. Dan volgen de zending onder Boschnegers, Britsch-Indiërs en Javanen. Tenslotte werpt de schrijver een blik terug en een blik vooruit.

Dit zesde deel in de reeks: *Onze Zendingsvelden*, is een boek, dat met droefheid en blijdschap, beide vervult, het hart verteedert en ons Nederlanders beschaamd doet staan over wat wij verzuimden in ons gewest in Zuid-Amerika.

De inhoudsopgave en de registers, die zeer uitvoerig zijn, vergemakkelijken het naslaan in niet geringe mate, en dan treffen wij bovendien 26 kaarten met naamregister aan in een afzonderlijke omslag en een handleiding ter bestudeering, waarin een rijk litteratuuroverzicht voor elk hoofdstuk is opgenomen.

Wij hebben het boek met aandacht en groote belangstelling gelezen en daarbij doemden vele herinneringen op aan personen, die hebben medegearbeid aan het groote werk der Herrnhutterzending, en aan de Creolenkerk, die zulk een voorname plaats

in de samenleving van Suriname inneemt en zooveel heeft gedaan voor godsvrucht, opvoeding en onderwijs van het Surinaamsche volk. Wij Nederlanders moeten innig dankbaar zijn voor alles wat is verricht, en bovendien thans de plicht erkennen van zelf meer te moeten doen. Wat in het verleden is verzuimd, brenge de toekomst. FRED. OUDSCHANS DENTZ.

1733—1933 Jacobus Boelen Amsterdam. Bijdrage tot de geschiedenis van den wijnhandel in Nederland in de laatste twee eeuwen, Druk De Bussy, Amsterdam (niet in den handel).

Dit fraaie gedenkboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan op 16 October 1933 van de firma, aan den hoofde dezes genoemd, zou er geen aanspraak op mogen maken in een Westindisch tijdschrift besproken te worden, omdat het een tweehonderdjarig wijnkoopersbedrijf behandelt, ware het niet, dat de werkzaamheden en het arbeidsveld dezer firma zich ook had uitgestrekt tot West-Indië, in het bijzonder tot Suriname, Rio de Berbice (Britsch Guyana) en St. Eustatius. Uit dien hoofde toch geeft het allerlei geschiedkundige bijzonderheden.

Johannes Boelen, (1710—1791), de oprichter, was gehuwd met Alida Cornelia van den Broek. Haar neef, Johannes van den Broek, zoon van een harer jongere broers, was gevestigd in Rio de Berbice, en met hem heeft Johannes Boelen gedurende tal van jaren in nauwe zakenverbinding gestaan. De eerste uitvoer van wijn naar Suriname heeft in 1740 plaats gehad. In het archief zijn remises terug te vinden van Jan Pens, Philippe Termin (bedoeld is Fermin) en Mosiek (bedoeld Mozes?) Nassy in de jaren 1751, 1756 en 1758, terwijl op Curaçao mejuffrouw Jannetje Bouwman, weduwe van Johannes Bertrand, de zaken waarneemt. Deze relatie duurde van 1755 tot 1760, waarna kapitein Claas Wiegenaar als gevolmachtigde moet worden aangesteld om de gelden van genoemde, intusschen hertrouwde, Jannetje Bouwman, en eenige andere debiteuren op Curaçao in ontvangst te nemen.

Johannes van den Broek, over wien wij spraken, bezat koffieplantages in Berbice: „Nomen Nescio" en „De Dankbaarheid". De verkoop der wijnen en jenever, in consignatie naar Van den Broek gezonden, was toevertrouwd aan J. F. E. Berthon te Berbice. Van een der rekeningen-courant uit het archief wordt een afdruk van 8 Juli 1780 bijgevoegd.

Van den Broek klaagt over de slechte suiker, welke hij niet durft overzenden, maar koffieverschepingen vinden geregeld naar Johannes Boelen plaats. De beide plantages, zooeven genoemd, waren voor *f* 50.000 tezamen bij Boelen verzekerd. De koffieëxploitatie was een winstgevende zaak, immers in één jaar tijd, 1786, zendt Van den Broek voor *f* 62.778 koffie over.

Lezenswaardig is een brief van Van den Broek, op 19 Maart 1795 uit Berbice geschreven aan zijn veelgeliefden neef (Boelen). Daarin lezen wij, dat hun plantage 95.000 boomen heeft en zij over een of twee jaren honderd twintig duizend pond koffie hopen te maken; dat twaalf paar garen kousen worden gevraagd voor de kleinen en een zwart castoren hoed.

Naar St. Eustatius zond Boelen in 1779 en 1780 met zijn zwager F. Spliethoff van Lingen eenige zendingen haver en paardeboonen en ontving daarvoor koffie terug, en op Paramaribo werden vele jaren zaken gedaan in jenever, welke de schippers medenamen, daar ter plaatse verkochten, en voor de opbrengst koffie aan de firma in Holland afleverden, welke met winst werd omgezet. Het mes sneed van twee kanten.

Tot 1821 zien wij verschepingen naar Curaçao en Suriname in dit rijk geillustreerde gedenkboek, waarin verschillende afbeeldingen voorkomen van kwitanties voor hoofdgeld voor slaven, voor plantagegeld, voor waaggeld en dergelijke.

FRED. OUDSCHANZ DENTZ.

Amigoe di Curaçao. Zaterdag 30 December 1933.

P. fr. H. M. Hulsman O. P., de bij het gouden *Amigoe*jubileum onlangs geridderde redacteur, heeft van zijn verblijf in het moederland gebruik gemaakt, om een fraai feestnummer in elkaar te zetten, en dit op de persen van *De Maasbode* te doen drukken. Het portret der Koningin siert de eerste bladzijde, die ook bevat de beeltenis van den bisschop mgr. Verriet, die met een „nabetrachting" de reeks der bijdragen opent.

Alle redacteuren vindt men afgebeeld; gouverneur van Slobbe, het kamerlid Feber, prof. Groenen van het Centraal katholiek koloniaal bureau schreven een kort woord; de administratie en drukkerij zijn in woord en beeld niet vergeten, en pater Wahlen vertelt aardig van zijn redactietijd (1901—1918) en zijn intrede in den Kolonialen raad. Ten slotte een lijst van Curaçaosche periodieken, bevattende 112 namen, waarvan er 9 nog bestaan.

DE GAAY FORTMAN.

West-Indische kalender 1934. Op initiatief van de West-Indische kamer uitgegeven door de Amsterdamsche Boek- en Steendrukkerij v/h. Ellerman, Harms & Co. N.V. Vijftiende jaargang.

Een oude vriend, nu al vijftien jaar in dezelfde jas, telken jare met nieuwe stoppen en nieuwe voering van binnen. Altijd even welkom.

D. G. F.

West-Indische Peperpot, door Sir Reginald St. Johnston. Uit het Engelsch vertaald door J. C. Th. G. J. Heyligers. Met een korte inleiding van Mr. D. Fock, oud-gouverneur van Suriname, oud-gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië. Geïllustreerd door Eva Wilkin, Zutfen W. J. Thieme & Cie MCMXXXIII.

Voor het woord Peperpot kan men terecht in de Encyclopaedie van Nederl. W.-Indië, die ik gaarne openlijk aanbeveel waar 't pas geeft. Peperpot is vischsoep met cassavebrood, sterk gekruid met Cayenne-peper. Zooals men misschien niet weet komt de Cayenne-peper niet uit Cayenne maar uit Frankrijk en uit Zanzibar, en deze beide soorten samen gestampt heeten daarom Cayenne-peper. Of deze vischsoep lekker is? De naam Peperpot is al heel vreemd voor het aardige boek van Sir Reginald St. Johnston, met 13 kleurige prentjes van inlanders uit de tot de Engelsche Koloniën behoorende eilanden in de Caraïbische Zee. Gepeperd zijn deze vertellingen geenszins, veeleer zou men haar goedige, op zichzelf staande vertelsels kunnen noemen, waaraan de lokale kleur een sprekende bekoring geeft.

Hooren wij, om te beginnen, wat de oud-gouverneur van Suriname van het boek zegt.

„Het is ook voor ons, Nederlanders, van groot belang wanneer de West-Indische Koloniën weer de aandacht trekken. Suriname en de Curaçaosche eilanden geven aan Nederland veel zorg; belangrijke financieele bijdragen zijn vooral voor Suriname, zelfs geheel afgescheiden van den tegenwoordigen crisistoestand, noodig, en veel goed resultaat heeft dat voor de bevordering van de welvaart van land en volk nog niet opgeleverd. Maar hoe dat moge zijn, hoe meer men de bevolking daar ginds leert kennen,

hoe meer ook de pogingen om voor die landen daarginds verbetering der toestanden te brengen effect zullen kunnen hebben.

Het valt daarom toe te juichen dat een Nederlandsche vertaling wordt uitgegeven van het aardige boekje, getiteld: „A West Indian Pepper Pot", geschreven door den Engelschen Kolonialen Hoofdambtenaar T. R. St.-Johnston, waarin dertien verhalen zijn opgenomen omtrent het leven van de bevolking in verschillende West-Indische koloniën. Wel is waar loopt het alleen over de Engelsche koloniën maar de geest en de aard van de negerbevolkingen in onze koloniën zijn in vele opzichten dezelfde als in de Engelsche koloniën. En wanneer deze geschiedenissen van de Engelsche negers gelezen worden door Nederlanders, die onze koloniën en de negers, welke in onze koloniën wonen, kennen, zal dat voor hen allicht een aanleiding zijn om ook te publiceeren wat zij van onze bevolkingen weten, hoe zij onze bevolkingen beoordeelen, wat van die bevolkingen kan worden verwacht, en op welke wijze de bevolkingen op hooger peil te brengen zijn, niet slechts stoffelijk, maar ook geestelijk en zedelijk.

Wil men een bevolking vooruit brengen, dan is vóór alles noodig, dat men die bevolking, al haar gebruiken en gewoonten en haar geestelijk leven kent.

Het is daarom dat de lezing van deze vertaling bijzonder mag worden aanbevolen".

* * *

Daarna volgt een „voorwoord" van L. S. Amery uit het Ministerie van Dominions en Koloniën in Downing Street.

„Voor West-Indië herleeft, na lange jaren van afzondering en stilstand, langzaam maar gestadig weer belangstelling. Door de opening van het Panama-Kanaal is de Caraïbische Zee niet langer een afgelegen water, maar opnieuw het tooneel van een groot wereldverkeer. En misschien duurt het niet lang meer of luchtschip en vliegmachine verbinden haar eilanden zoodanig met de buitenwereld en onderling als niemand ooit heeft kunnen droomen. Ondertusschen zijn preferentieele invoerrechten, zoowel in Moederland als in Canada, een aansporing tot verbetering der verbindingen. Het Rijks Landbouwinstituut in Trinidad zorgt voor verbreiding van wetenschappelijke kennis en zendt geoefende mannen uit, noodig om de bronnen der Natuur tot ontwikkeling te brengen ten einde West-Indië in staat te stellen zijn plaats in den economischen wedstrijd van de tegenwoordige wereld te behouden. Er vertoont zich een rimpeling op het water en trouwe en oude Koloniën, die op den roem van lang voorbije zee-

slagen en verdwenen weelde teerden, begrepen dat er een nieuw leven voor hen lag.

Daarom is het dus thans een goede gelegenheid eens iets te kunnen lezen over het leven in West-Indië en nog meer over het leven van den gewonen landbouwer, dat de basis vormt van de geheele gemeenschap. Kolonel St.-Johnston is er in geslaagd iets te geven, dat niet alleen de moeite waard is gelezen te worden, maar dat ook bijzonder belangwekkend is. Ik hoop dat zijn bundel verhalen in ruime mate belangstelling en waardeering zal vinden".

* * *

Van nog meer belang mag heeten hoe de schrijver zelf over de schetsen oordeelt.

„In deze verhalen, geschreven naar aanteekeningen welke ik hier en daar gedurende mijn achtjarig verblijf in West-Indië maakte — op sommige der eilanden tijdens een eenigszins langer verblijf, op andere bij een kort bezoek, maar overal deed ik toch wel eenzelfde ondervinding op — heb ik getracht het leven van den Westindischen landbouwer te beschrijven van „Quashie", zooals hij naar ouderwetschen trant heet, net zooals de Ier „Pat" genoemd wordt.

Waar landbouw de hoofdrol speelt, waar de geheele welvaart door de produkten gedragen wordt, welke een weldoende Natuur uit den vruchtbaren tropischen grond laat winnen, daar is het waar „Quashie" de boer, „Quashie" de arbeider, de ruggegraat van de geheele gemeenschap uitmaakt. En waar dit behoorlijk erkend wordt — en het stemt blij dit elk jaar meer en meer te zien gebeuren — daar alleen kunnen geluk en tevredenheid werkelijk voor alle klassen bestaan.

Aan beide zijden moet men weten te geven en te nemen; de kapitalist kan den arbeider niet missen, de arbeider kan niet zonder den kapitalist bestaan en waar een juist evenwicht bereikt is zal welvaart heerschen. De planters, de kapitalisten op deze eilanden, hebben zware tijden achter den rug, verhelderd door een of twee — maar al te kortstondige — „boom"-jaren, dat was sinds de '90-er jaren van de laatste eeuw, en de arbeider moest noodwendig die harde tijden wel meemaken. Maar als er een tijdperk van wereldvrede aanbreekt, als er een beter begrijpen in Engeland ontstaat van den strijd in dit deel van ons groot koloniaal Rijk — en het kan niet ontkend worden dat dit het geval is — dan zal de vriendelijke, goedhartige West-Indiër, die de velden ploegt, samen met den planter, die naar eenzelfde einddoel streeft door die werkzaamheden te leiden, zijn juiste belooning ontvangen.

„Quashie", evenals elke andere klasse in welk deel van de wereld ook, heeft zijn goede eigenschappen zoowel als zijn kwade, maar ik ben er van overtuigd, dat de goede verre in de meerderheid verkeeren. Soms kan hij een te hoogen dunk van zich zelf hebben, kan hij vreeselijk bijgeloovig, zelfs lui zijn, maar de eerste twee dezer hoedanigheden ontmoet men al te vaak ook onder de noordelijke volken, terwijl de laatste een begrijpelijk gevolg is van het leven in de tropen. Aan den anderen kant is hij goedhartig van aard en heeft een ontwikkeld gevoel voor humor (hiervoor alleen mag men al zijn tekortkomingen wel door de vingers zien) en hij is over het algemeen buitengewoon trouw aan de vlag waaronder hij leeft.

Toch wilde ik wel op den voorgrond stellen, dat deze verhalen slechts grepen uit het landleven zijn met hier en daar een aanhaling van taal en gewoonten van den landbouwer. Hij, die nooit op reis gaat, ja ook de haastige bezoeker begaat dikwijls de dwaze vergissing van lang vervlogen tijden om te denken dat alle „zwarten" eender zijn; natuurlijk heeft men daar even goed standen als bij ons en hoe spoediger dit wordt ingezien hoe beter. De, zooals men dat noemt, betere kringen zijn even ver van „Quashie" af als de onze en niets is meer beleedigend voor hem, die werkelijk de goede eigenschappen van de West-Indiërs respecteert en bewondert dan de tegen de borst stuitende vertooningen in theaters en music halls in onze groote steden van een herleving, in de twintigste eeuw, van het oude „Christie Minstrell"-idée over kleurlingen, alleen maar omdat zij gekleurd zijn. Een mensch moet evenmin naar de kleur van zijn huid als naar de kleeren die hij draagt, beoordeeld worden.

Maar „Quashie" is heel iets anders en op dezelfde manier als, bij voorbeeld, het leven van den landman in East Anglia een beeld geven kan van het leven in East Anglia zelf zoo hoop ik dat de volgende bladzijden het hunne zullen bijdragen om de „West-Indies" te laten zien zooals zij tegenwoordig zijn".

* * *

Op de kaart van West Indien in den grooten Stieler kan men de eilanden van Lucille, het obia-vrouwtje, van Teresa en van de weesjes gemakkelijk vinden. Ook in de Unrivalled Atlas van W. en A. K. Johnston. Kleiner behuisd zijn ze op de kaart Westindische Gewässer van Justus Perthes' See-Atlas. Het beste misschien in Perthes' Taschen-Atlas der ganzen Welt, op de kaart

van Mittel-Amerika, West Indien. Dit is een atlasje dat bij mes en vork op iedere ontbijttafel hoort. „Ligt het dan bij u, daar ter plaatse?" Neen, maar als ik mijn linker-arm uitstrek, heb ik het handige atlasje te pakken.

„Mevrouw Beeston K. Myers was de vrouw van een Pool, een vroegeren barman uit New York, en een der eersten die uitgevonden had hoe men groote voordeelen kon behalen bij de invoering van de Drooglegging, met het resultaat, dat hij nu een der millionairs uit Rum Row was". Dat is een aardig verhaal en zoo zijn er meer; de zwerver van Dominica, bv. met deze merkwaardige mededeeling, dat het woord kannibaal is afgeleid van caraïb. En dan „in plaats van met stoom gedreven machines perste de oude Rawson zijn suikerriet nog altoos in zijn windmolen". Dat wist ik niet. Gebeurde dat ook in Suriname? Het verhaal van Rawson speelt op Trinidad en de molen met vier wieken is erbij afgebeeld. „Boven den ingang waren duidelijk leesbaar het jaartal 1798 en het devies van de familie Rawson *Houdt stand*". Het verhaal heet „Het obia-vrouwtje van St. Lucia". Obia's zijn toovermiddelen en de W. I. Encyclopaedie is nogal uitvoerig over het middel. Iets wil ik ervan overnemen. „Obia's worden in Suriname ook dikwijls gebruikt om in strafzaken vrijspraak te krijgen; men plaatst ze in den nacht op de stoep van het kantongerecht of van het Hof van Justitie, met het doel den rechter te „bewerken". Zie ook Van Kol in Naar de Antillen en Venezuela (bl. 224/5). Natuurlijk noemt men dit alles malligheid, maar hoevelen zouden het eens willen probeeren, als ze maar durfden. Je kunt nooit weten.

Lees ook „Het Katoenpluisje uit Nevis" en „De geluksbrief uit Demerara", hoewel ik geluksbrief een raar woord vind in de overigens goede vertaling des heeren Heyligers. Nu dan, die brief is jarenlang bewaard in een bijbel, zóó lang, dat de postzegels waarde hebben gekregen, veertienhonderd gulden .... maar de lezer moet genieten van het heele verhaal, ook omdat het met zijn wonderbaarlijkheden in onzen tijd past.

„Gedurende de laatste jaren zijn zulke kisten reeds een paar maal op afgelegen plaatsen ontdekt van de Maagden-Eilanden, (St. Thomas — Sint Kruis — St. Jan — Sombrero — Tortola e.a.) die schuilplaatsen waren van piraten, boekaniers en andere zeeschuimers van de 17de en 18de eeuwen". Men kan het vinden in „De schatbewaarder". Meer vertel ik niet ervan. Indien dit niet trekt ....

JOH. F. SNELLEMAN

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

La Prensa. Curazao, 28 Octubre de 1933. Oranjeappelen, door W. M. Hoyer.

De Philatelist, 1 December 1933, no. 96. De afbeeldingen op de a.s. herinneringszegels van Curaçao, door W. R. Menkman.

Ons Suriname. December 1933, no. 12. Suriname, een generatie geleden en nu, door A. Lehmann.

Idem. Januari 1934, no. I. Uit het Boschland, door J. M. Leerdam; Ma-Benni; Bethesda.

Nederlandsch Juristenblad. 25 November en 2 December 1933 nos. 40 en 41. Iets over de rechtspleging in civilibus in Curaçao en in Nederland, door A. W. L. Bondam.

Koloniaal Weekblad. 14 December 1933, no. 50. De eerste jongerengroep van Oost en West.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. December 1933, no. 12. Suriname. Nu volhouden! door J. van Keulen.

Idem. 1 Januari 1934. No. I, Suriname. Steeds dieper wegen, door J. van Keulen.

Wolanda-Hindia. December 1933, no. 3. Ons Suriname, door D. (bespreking van het boek van dien naam).

Kerkblad voor Zuid-Amerika. Officieel orgaan van de Ger. kerken in Zuid-Amerika. October 1933, no. 76. Brieven uit Curaçao.

Echo's uit de Missies Suriname en Curaçao. Feestnummer bij gelegenheid van het Honderdjarig bestaansfeest der Congregatie van Roosendaal. 1832—1 September 1932. No. 9—10. Aug.-Sept. 1932. De missie van Curaçao, door Sr. M. Achille; De Missie van Suriname, door Sr. M. Eleuthère; Curaçaosch Heldendicht, door Sr. M. Dionyse; Statistisch overzicht van het Missiewerk der Congregatie van Roosendaal. I. Apostolisch Vicariaat van Curaçao. II. Apostolisch Vicariaat van Suriname.

Idem. 25 December 1932 no. 1. Dona Elvira. Een heldhaftige Christin. (het verhaal speelt in Venezuela).

Idem. 25 Januari 1933, no. 2. Van boeboe en nog wat, door Sr. Dionysia; Bezoek van Monseigneur Verriet aan de school van het H. Hart te Curaçao, door Sr. M. Eulalalia; Dona Elvira.

Idem. 25 Februari 1933, no. 3. Nieuwe Stichting onder de Djoeka's, door Sr. M. Crispine; Droogte in de stad. (opstel over de laatste droogte in Paramaribo door een fröbelstudentje, een Chineesch meisje), door Emmy Shew Atjon; Dona Elvira.

Idem. 25 Maart 1933, no. 4. Met de kodak op stap (door Curaçao), door Sr. M. Rigoberta; Dona Elvira.

Idem. 25 April 1933, no. 5. Angstvolle en droevige dagen, door Sr. Marie Crispine (communistische relletjes te Paramaribo).

Idem. 25 Mei 1933, no. 6. Een vacantie-uitstapje, dat ons heugen zal (in Suriname) door Sr. M. Cleta; Dona Elvira.

Idem. 25 Juni 1933, no. 7. Langzaam, maar zeker (vooruitgang der Missie), door Sr. M. Crispine; Dona Elvira.

Idem. 25 Aug. 1933, no. 9. Bonaire-Gezonde lucht, door Sr. Bernarda; Dona Elvira.

Idem. 25 Sept., no. 10. Wie niet sterk is, moet slim zijn, door Sr. M. Mauritia (speelt op Tamarin in Suriname); Een flinke vrouw, door Sr. Lybia (Mama Calorina op Curaçao); Dona Elvira.

Idem. 25 Januari 1934 no. 2. Een ware triomftocht, door Sr. Theresina; Van onze Missiestatie: Tamarin, door Sr. Wivine (in Suriname); Schoolbezoek, door Sr M. Josephia (op „Soto'' dat is Santa Martha op Curaçao).

De Indische Mercuur, 9 November 1933, no. 45. De Surinaamsche begrooting 1934.

Idem. 15 November 1933, no. 46. Ambtsaanvaarding van Gouverneur J. C. Kielstra.

Idem. 22 November 1933, no. 47, 29 November 1933, no. 48, 6 December 1933, no. 49. De rijstcultuur in Suriname, door G. Stahel.

Haagsch Maandblad. Augustus 1933. De leprabestrijding in Nederland en koloniën, door H. G. W. Munnik.

Idem. September 1933, no. 9. Symphonie in wit en zwart, door dr. Ing. Leon Kooyker.

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Januari 1934. Tweede Reeks Dl. LI, no. 1. Suriname ontdekt, door C. H. de Goeje (met twee kaarten en een tekstfiguur).

De Rijkseenheid. 6 December 1933, no. 10. Een „orienteeringsreis''. (van A. Mühlenfeld naar West-Indië).

Idem. 3 Januari 1934, no. 14. Waarom volgen wij dit voorbeeld niet (voor Suriname, om evenals de Portugeesche Regeering, producten van Portugeesche koloniën in het moederland voor publieke instellingen te gebruiken); De geldelijke lasten van het lager onderwijs in Suriname, door L. C. Prey.

Idem. 24 Januari 1934, no. 17. The Galibi Coconut Estate te koop.

Idem. 31 Januari 1934 no. 18. „Muilkorf-verordeningen'', door Emeritus.

„Petrus Donders". Januari 1934, no. 3. Uit de geschiedenis der Surinaamsche Missie (vervolg). Mgr. Martinus van der Weyden, de eerste Apostolische Prefect van Suriname; Jubilée-viering te Coronie, door J.v.T.; Een wederzien, door J. Kooger; Een nachtelijk avontuur, door M. F. de Groot; Een verloren zoon van Rajpur, door Zuster Christiana.

De West. 30 October 1933, no. 2560. De koffiegootjes van Dr. Fernandes.

Idem. 6 November 1933, no. 2563. Een nieuwe pulpmethode. Verslag eener demonstratie van een nieuwe pulpmethode, aangegeven door Dr. D. S. Fernandes. Medegedeeld door de Surinaamsche Landbouwvereeniging.

Idem. 15 November 1933, no. 2567. De koffiegootjes van Dr. Fernandes, door Th. Waller.

Idem. 8 November 1933 ,no. 2564. Het plan-Van Dijk en het plan-Brandon, door H. G. Brandon.

St. Dominicus Penning. Afl. 110. Pater Bertrandus J. Krugers. †, door P. Ambrosius Kuypers.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Januari 1934. Afl. I. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. Een historische schets, door Fr. M. F. Abbenhuis. 8. Franciscanen in Suriname 1683—1686. Voorbereiding.

Landbouwkundig Tijdschrift. Januari 1934, No. 555. Voorloopige mededeeling omtrent het ontstaan en den bouw van z.g.n. stomatavlekken bij bananen, door Dr. W. F. van Hell.

De Surinamer. 9 December 1933 no. 99. Overzeesch Nederland in de Kamer? Een zaak van groeiend belang.

Idem. 26 December 1933, no. 103. Tegenspraak en Verweer, door Anton Verheyen (inzake de Elcerleyck-vertooningen te Paramaribo. Zie De Tooneelspiegel van Mei 1933 in de W.I. Gids van Januari 1934).

Opportunity, Vol XI, Juni 1933. A Footnote to the History of Negro Slaving, door Melville J. Herskovits and Frances S. Herskovits.

La Quinzaine Coloniale. 10 Januari 1934, no. 655. La réglementation du marché du rhum aux Antilles.

Maandblad der Koninkl. Vereeniging Oost en West. 5 Januari 1934, no. I. Bacove, door Fred. Oudschans Dentz.

Neerlandia, Januari/Februari, No. 1 en 2. Comité 1634—1934 Curaçao-Nederland; Gezelschapreis naar de West; Emigratie naar Suriname, door A. A. L. Rutgers.

Centraal Blad voor Israëlieten in Nederland. 19 Januari 1934. Nieuws uit Paramaribo (verslag van de bijeenkomst door de onlangs opgerichte vereeniging „Tikwat Jisrael" ter gelegenheid van het Chanoekfeest).

Handelsberichten. 25 Januari 1934, no. 4. Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao. Suriname. Uitvoer der voornaamste voortbrengselen; Stand der cultures.

Wassenaar's Blad. 1 December no. 204. Problemen van den modernen tijd. XII. Kolonisatie in Coöperatief verband in Suriname?

BEELD VAN ARUBA IN CIJFERS

DOOR

H. A. HESSLING

„De wereld tot over de ooren in de schuld" was het opschrift van een artikel in de „Haagsche Post" van 16 December j.l. En al is Aruba de wereld niet, doch slechts een eiland van 165 K.M.² in de Caraibische zee, men kan niet getuigen, dat het schulden heeft, al helpt het ernstig mede de schuldenlast, die Curaçao aan het Moederland heeft, te dragen en af te lossen. Aruba neemt in deze tijden van economische achteruitgang wel een bijzondere plaats in, en in vergelijking met de rest van de wereld is zijn positie gunstig te noemen, dank zij de aanwezigheid van twee aardoliemaatschappijen, nl. de Standard Petroleum Comp. van New Jersey en de Arend Petroleum Mij. De eerste handhaafde haar bedrijf gedurende het jaar 1933 op volle sterkte, bouwde zelfs in den loop van het jaar een groot aantal olietanks en huizen voor de employé's bij, terwijl de laatste tot een minimum inkromp.

Wij laten hieronder eenige officieele cijfers volgen, welke een beeld geven van den toestand over 1933 in verhouding tot dien van het voorafgaande jaar. Al mogen enkele cijfers lager zijn dan in 1932, toch is van achteruitgang in algemeenen zin weinig sprake, hoewel de val van den dollar de handel ongunstig beïnvloedde.

Bevolking

In 1933 vermeerderde de bevolking met 857 personen en zij bedraagt thans 17614 (16757) [1]). Deze vermeerdering is grootendeels toe te schrijven aan een belangrijk — hoewel dalend — geboortecijfer nl. 781 (845), terwijl het sterftecijfer terugliep tot 165 (219). Het aantal levenloos geboren kinderen verminderde beduidend nl. tot 16 (36). Dit gunstig resultaat is deels te danken aan den arbeid van de Nederlandsche gouvernements-vroedvrouw.

Er werden meer huwelijken gesloten nl. 178 (146).

Het aantal mannen en vrouwen bedroeg over 1933 resp. 9065 en

Het cijfer tusschen haakjes slaat op het jaar 1932.

8549 (8658 en 8099). Van het totaal over 1932 nl. 16757 zijn op Aruba geboren 11427, elders in het gebiedsdeel 962, in Nederland 336, in Europa buiten Nederland 1829, in andere oorden 2203. Deze behoorden tot de volgende kerkgenootschappen: Protestanten 3114, Roomsch Katholieken 13146, Israëlieten 57, andere 242, geen 198. Bij het opmaken van dit verslag kon deze splitsing over 1933 nog niet worden opgegeven.

Justitie

In het verslagjaar werden 279 (394) strafzaken behandeld, waarvan 136 (123) misdrijven en de rest overtredingen; bovendien 173 (125) civiele zaken, terwijl 84 (120) beschikkingen werden genomen. Het aantal vermogensdelicten is toegenomen, terwijl het aantal veroordeelingen wegens openbare dronkenschap e.d. daalde.

Verkeer

Het scheepvaartverkeer vertoont eene stijging vergeleken bij het jaar 1932. In het jaar 1933 deden Aruba aan (de baaien te Oranjestad, San Nicolaas en Druif) 3413 (3235) stoomschepen, metende 34.574.449 M^3 bruto (31.639.675) en 19.021.111 M^3 netto (17.264.628). Daarenboven 439 (419) zeilschepen, metende 59.602 M^3 bruto (51.828) en 53.002 M^3 netto (46.381). Er vertrokken 3405 (3227) stoomschepen met een inhoud van 34.504.717 M^3 bruto (31.647.867) en 18.983.721 M^3 netto (17.325.944) en 434 (416) zeilschepen met een inhoud van 58.350 M^3 bruto (51.103) en 51.864 M^3 netto (45.775).

Deze cijfers geven een beeld van het geweldig scheepvaartverkeer op dit eiland. In dit groot aantal zeeschepen zijn — zooals vanzelf spreekt — de groote en kleine olie-tankers begrepen. Speciaal dient te worden vermeld, dat het aantal *oceaan-tankers*, dat de haven van San Nicolaas aandeed in 1933 bedroeg 595 tegen 472 in 1932. De Amerikaansche employé's van de Standard Oil Comp., benevens de levensmiddelen voor hun „commissariaat" (winkel), worden regelrecht van New York naar Aruba vervoerd met de oceaan-tankers. Het overige passagiers- en goederenvervoer vindt op vastgestelde dagen plaats met de booten van de K.N.S.M. en de Red D Line (V.S.), terwijl bovendien onregelmatig schepen van de H.A.P.A.G., de Horn Linie en de „wilde vaart" de haven van Oranjestad aanloopen.

Ingevoerd door de Standard Oil Comp. van N. J.

Ruwe olie	5.229.105.080	K.G.	(5.609.487.954)
stook-olie	71.456.429	„	(20.521.102)
gas-olie	440.000	„	(—)
kerosine	—		(52.725 L)

Uitgevoerd door de Standard Oil Comp. van N. J.

stook-olie	3.738.605.481	K.G.	(3.487.308.078)
ruwe olie	353.669.206	„	(516.317.399)
diesel-olie	241.204.933	„	(53.416.229)
gasoline	1.842.824.400	„	(1.531.293.606)
kerosine	124.086.783	L.	(9.723.779)
gasoline	—		(1.412.414)

Ingevoerd door de Arend Petroleum Mij.

ruwe olie	750.852.527	K.G.	(888.093.673)
gas-olie	8.110.050	„	(55.511.539)

Uitgevoerd door de Arend Petroleum Mij.

stook-olie	664.943.879	K.G.	(775.515.559)
diesel-olie	2.287.822	„	(11.021.295)
gas-olie	28.703.010	„	(38.360.908)
gasoline	41.593.932	„	(69.773.550)

Belastingen

De totale opbrengst der geheven belastingen was over het jaar 1933 ongeveer ƒ 100.000.— minder dan over het jaar 1932. De inkomstenbelasting bracht minder op nl. ƒ 145.017.— (391.917), in welke bedragen niet zijn begrepen de aanslagen van de Standard Oil Comp. van N. J., welke in Nederland worden betaald. Dit bloote cijfer zou overigens tot een verkeerde conclusie kunnen leiden; de oorzaak van dit groot verschil moet deels worden gezocht in het late verzenden van de aanslagbiljetten 1933/4.

Ook de accijns op gedistilleerd liep terug nl. ƒ 189.172.— tegen ƒ 203.387.—, verder de zegelbelasting ƒ 15.780.— (16.260). Hooger waren echter: invoerrecht ƒ 449.983.— (318.368), grondbelasting ƒ 41.931.— (38.751), vergunningsrecht ƒ 10.359.— (4.806), motorrijtuig-, rijwiel- en motorbootbelasting ƒ 58.080.— (43.560).

Inkomsten van onderscheiden aard

Deze inkomsten bedroegen in totaal over 1933 ƒ 737.437.— (620.411). Onder dit hoofd zijn o.a. de volgende posten begrepen: Huur van landsgronden en eigendommen ƒ 40.387.— (42.074),

dienstverleening b/d in-, uit-en doorvoer van goederen ƒ 145.807.— (103.173), inkomsten van de posterij ƒ 33.560.—(32.661), opbrengst van den Landsradiopost ƒ 42.163.— (40.096), opbrengst van de Landstelefoon ƒ 15.069.— (14.149); loodsgelden ƒ 294.984.— (178.358) opbrengst van den watervoorzienings-dienst ƒ 34.022.— (16.937) en de post „alle andere ontvangsten" ƒ 40.126.— (62.695).

Bij de Koloniale postspaarbank werd over 1933 een bedrag van ƒ 58.839.— ingelegd, en uitbetaald werd ƒ 64.337. — Over het jaar 1932 bedroegen deze cijfers resp. ƒ 82.481.— en ƒ 52.847.—. Bij den Postwisseldienst werd gestort gedurende het jaar 1933 een bedrag van ƒ 310.691.— (385.796); uitbetaald werd ƒ 51.806.— (72.211). Deze twee diensten zetten minder om, eenerzijds als gevolg van de minder gunstige economische omstandigheden, anderzijds door de aanwezigheid van de agentschappen van de N.V. Hollandsche Bank voor West Indië, de N.V. Maduro & Curiel's Bank en het particuliere bankiershuis van den heer John G. Eman.

Gedurende het jaar 1933 werd een bedrag van ƒ 144.819.— wegens „deposito's van den vreemdelingendienst" in 's Lands kas gestort, welke gelden in 1932 bij particuliere banken berustten. Wegens „onderstand aan behoeftigen" werd gedurende 1933 ƒ 2.300.— (1.875—) uitbetaald.

Aan „voorschotten aan den kwartiermeester" betreffende uitgaven der militaire politie werd uitbetaald over 1933 ƒ 96.000.— (105.000).

Overzicht der ontvangsten:	1933	1932
ten bate der Curaçaosche begrooting	ƒ 1.674.341.—	ƒ 1.669.163.—
ten bate der rekening met derden	„ 518.839.—	„ 469.343.—
restitutie in mindering v. uitgaven	„ 35.251.—	„ 32.252.—
totaal	ƒ 2.228.431.—	ƒ 2.170.758.—

Overzicht der uitgaven:	1933	1932
ten laste der Curaçaosche begrooting	ƒ 656.899.—	ƒ 776.007.—
ten laste der rekening met derden	„ 227.458.—	„ 246.903.—
overstorting b/d Kol. Ontvanger te Curaçao	„ 1.425.000.—	„ 1.053.000.—
totaal	ƒ 2.309.357.—	ƒ 2.075.910.—

Aruba is geen noodlijdend eiland, hetgeen uit bovenstaande cijfers wel eenigszins blijkt. Dank zij een degelijk beheer en na uitvoering van de *meest noodzakelijke* publieke werken, is het mogelijk geweest over de jaren 1932 en 1933 ƒ 2.5 millioen aan 's Lands kas op Curaçao af te dragen. Dit feit moet toch wel eenige voldoening schenken als wij bedenken, dat de tegenwoordige omstandigheden van het gebiedsdeel tot bezuiniging nopen. Men zij er in dit verband tevens aan herinnerd, dat Aruba slechts een deel uitmaakt van onzen West-Indischen archipel en als zoodanig geen autonomie bezit.

Indien wij juist zijn ingelicht, zal de Standard Oil Comp. van N. J. in de naaste toekomst opnieuw tot uitbreiding van haar bedrijf, c.q. productie, overgaan, en de tijd zal misschien niet veraf zijn, dat deze paarl der eilandengroep de grootste olie-raffinaderij ter wereld zal huisvesten, m.a.w. het eiland Curaçao naar de kroon steken zal. Laten wij ons voeden met de hoop, dat ook de locale handel dit jaar weer zal opbloeien en de stabilisatie van den dollar haar beslag zal krijgen.

Aruba, 21 Januari 1934.

STICHTINGEN EN FONDSEN IN DE WEST

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Het aantal stichtingen in Suriname vindt men nergens vastgelegd. De gegevens zijn hier en daar verspreid terug te vinden en voor ieder nog niet gemakkelijk bereikbaar. Het leek ons nuttig de geschiedenis van de ons bekende stichtingen in een overzicht vast te leggen. Daarbij hebben wij tevens gevoegd een overzicht van Fondsen, welke bestaan hebben en nog bestaan, voorzoover ons bekend. De lijst zal wel onvolledig zijn, maar wij houden ons voor aanvulling aanbevolen. Het begin is althans gemaakt.

Wij hebben niet alleen aan de Stichtingen en Fondsen in Suriname gedacht, maar eveneens aan die in Curaçao, waarvan wij het bestaan kenden. Bovendien is gewag gemaakt van een Fonds in Britsch Guyana bestaande, dat genoemd is naar een ingezetene, die in Demerara overleed in den Nederlandschen tijd.

Wat de Fondsen betreft meenden wij zoowel die te moeten vermelden welke in als voor Suriname en Curaçao zijn opgericht.

SURINAME.

A. Stichtingen. Voor zoover ons bekend zijn er in Suriname 4 Stichtingen, t.w.

a. De Luchmonsing-Stichting.
b. De Gouverneur-van-Heemstra-Stichting.
c. De Vereeniging voor kindervoeding Dr. Corsten-Stichting.
d. Het Kinderhuis te Saron, Stichting van de Zending der Evangelische Broedergemeente.

a. *De Luchmonsing Stichting*. Deze stichting werd in het leven geroepen door Mej. Bagessuri No. 608/R bij akte, verleden voor den notaris J. A. Drielsma te Paramaribo op 3 Juni 1924, in welke akte zij, als de eenige erfgename van wijlen Luchmonsing, ten behoeve van voormelde stichting afstand heeft gedaan van het

pand met de daarop staande gebouwen, gelegen te Paramaribo aan den Waterkant en bekend onder La A No. 223.

Het doel van de stichting is het bestemmen van voormeld pand voor de navolgende doeleinden:

ten eerste als vergaderlokaal van de „Surinaamsche Immigranten Vereeniging", gevestigd te Paramaribo;

ten tweede: voor huisvesting van de in Suriname aangekomen en vertoevende Britsch-Indiërs of hunne nakomelingen [1]), hetzij behoeftig of niet, volgens de regelen bij Huishoudelijk Reglement vast te stellen;

ten derde: voor andere doeleinden ten nutte van de Britsch-Indische bevolking en hare nakomelingen door het Bestuur dezer stichting te bepalen.

Voorzitter van de meerbedoelde stichting is de Britsch-Indiër Rampersad Sukul No. 527/VR., wonende in de Jodenbreestraat te Paramaribo.

De Luchmonsingstichting behoefde geen goedkeuring van den gouverneur op hare statuten en heeft ze daarom niet gevraagd. Zij zijn harerzijds niet openbaar gemaakt. Vorenstaande gegevens danken wij aan de welwillende mededeeling van den gouvernements-secretaris.

b. *De Gouverneur-van-Heemstra-Stichting*. Deze dagteekent van 27 Maart 1928. Ter gelegenheid van het nederleggen van zijn ambt heeft de Surinaamsche bevolking aan den gouverneur mr.

---

[1]) Meer dan een halve eeuw hebben Mohamedanen en Hindoes in Suriname naast elkander geleefd. Een sterk bewijs, hoe goed de verstandhouding was, levert deze Stichting. Wijlen Luchmonsing was een Hindoe, maar het was zijn uitdrukkelijk verlangen, dat het door hem na te laten Tehuis aan zijn rasgenooten, zoowel Mohamedanen als Hindoes, ten goede zou komen. Zeker kon hij niet vermoeden, dat later de verstandhouding zoo heel anders zou worden. Er is nl. den laatsten tijd een geschil gerezen in den boezem van de vereeniging Bahrat Oeday, dat in den grond neerkomt op een strijd tusschen Hindoes en Mohamedanen om de suppreмatie in deze vereeniging en om het beheer der bovengenoemde stichting. Toen in verband met den schoolstrijd de werkzaamheden van het bestuur dier vereeniging toenamen, werd op initiatief van Rampersad, nu wijlen, het bestuur van 9 tot 15 leden uitgebreid. Van dat oogenblik af ontstond de wrijving, waarbij de twee richtingen elkaar den voorrang betwistten. Die strijd liep zóó hoog, dat, toen in verband met het overlijden van Rampersad een vergadering der vereeniging werd aangekondigd, een deel der bestuursleden de rechterlijke tusschenkomst inriep om het huidige bestuur onwettig te verklaren en de vergadering te verbieden. Deze eisch werd afgewezen. De vergadering heeft plaats gehad en in plaats van Rampersad is de heer Ragoobarsing tot voorzitter gekozen.

Arnoud Jan Anne Aleid baron van Heemstra een huldeblijk aangeboden als uiting zoowel van hare welgemeende gevoelens van oprechte dankbaarheid voor en waardeering van het onverdroten streven van genoemden gouverneur om Suriname uit zijn verval op te heffen en diens nimmer verflauwende toewijding aan de belangen van het Land als van hare sympathie voor zijn persoonlijkheid. Dit huldeblijk bestond uit een som van ƒ 13.500. De commissie welke zich met de inzameling heeft belast bestond uit de heeren: mr. A. L. Nysingh, procureur-generaal bij het Hof van Justitie en ondervoorzitter van den Raad van Bestuur, mr. A. A. van Traa, directeur-voorzitter van De Surinaamsche Bank, J. A. Drielsma, notaris, voorzitter van de Koloniale Staten, H. J. de Vries, koopman, J. S. Abendanon, J. E. Herrenberg en L. E. Nelson, allen ambtenaren. Overeenkomstig de op de lijsten van inteekening voor bedoelde bijdragen aangegeven wijze van bestemming van de voor het huldeblijk ingekomen gelden en met toestemming van gouverneur Van Heemstra heeft de commissie ter eere van en ter voortdurende herinnering aan het gouverneursschap van mr. A. J. A. A. baron van Heemstra een stichting in het leven geroepen met het oogmerk een bestemming van blijvenden aard te bereiken ten bate der lijdende menschheid ten doel hebbende de bevordering der bestrijding van in Suriname inheemsche volksziekten en het geheele kapitaal tot vermogen der stichting bestemd.

De Gouverneur-van-Heemstra-Stichting, waarvan de akte op 27 Maart 1928 voor notaris A. Th. de Miranda is verleden, is te Paramaribo gevestigd en staat onder beschermheerschap van mr. A. J. A. A. baron van Heemstra.

Het doel der stichting wordt omschreven als volgt: de bevordering in den ruimsten zin des woords der bestrijding van in Suriname inheemsche volksziekten, zooals door het uitloven en beschikbaar stellen van prijzen voor de oplossing van prijsvragen op het gebied dier ziekten en of hare bestrijding door haar uit te schrijven, het financieel steunen van wetenschappelijke onderzoekingen en studiën op dit gebied, het „propageeren" en aanmoediging van de toepassing van hygienische maatregelen als anderszins.

Indien het doel der stichting, waarvan men begunstiger of donateur kan worden, is bereikt of vervallen, dan wel de werking van de vastgestelde bepalingen aangaande het doel moet geacht worden niet meer te beantwoorden aan het oogmerk waarmede zij in het leven is geroepen, zoomede bij blijvende onmogelijkheid

van samenstelling van een volledig bestuur, een en ander ter beoordeeling van den gouverneur, houdt de stichting op te bestaan en wordt het gebruik van hare bezittingen en inkomsten tot een ander aan de oorspronkelijk beoogde zoo nabij mogelijk komende bestemming geregeld door den gouverneur, den Raad van Bestuur gehoord.

De eerste daad van de stichting is geweest het uitschrijven op den 1sten December 1928 van een prijsvraag, welke beoogde de samenstelling van een lees-leerboekje voor de hoogere klassen van de lagere scholen in Suriname, handelende over de voornaamste en meest voorkomende volks- en besmettelijke ziekten in Suriname. Hiervoor werd een eerste prijs uitgeloofd van *f* 250.— met een groote zilveren medaille en een tweede prijs van *f* 100.— met een kleine zilveren medaille.

Er kwamen drie antwoorden in. Aan de inzending: Op hoop van zegen werd de eerste prijs toegekend. Inzender was Rob Simons, medisch student te Paramaribo. De beide andere inzendingen zijn niet voor toekenning van een prijs in aanmerking gekomen. De toekenning van den prijs had plaats in de vergadering van het bestuur der stichting van 6 Augustus.

De bekendmaking van de toekenning van den prijs geschiedde in het G.A.B. van 8 Augustus 1930 no. 66.

Voorts werden met toestemming van het Bestuur weldadigheidspostzegels uitgegeven in 1928, waarvan de termijn van verkrijgbaarstelling tot 30 Juni 1929 werd verlengd, welke als frankeerzegels konden worden gebruikt. Zij bestonden in vier waarden en waren voorzien van het opschrift: Gouverneur van Heemstra Stichting. De zegels van $1^1/_2$ cent werden verkocht voor 3, die van 2 cent voor 4, die van 5 cent voor 8 en die van 7 cent voor 10 cent.

c. Op 20 Augustus 1928 werd op aanstichting van dr. Frits Corsten, die in December van het jaar daarna (1929) overleed, een comité opgericht met de bedoeling om op de lagere school te Paramaribo aan behoeftige schoolkinderen melk te verstrekken. Het comité had zijn inkomsten uit vrijwillige bijdragen, en door voortdurende propaganda is het in staat geweest zijn liefdevolle arbeid voort te zetten. In een algemeene vergadering op 26 September 1930 werd besloten het comité voor melkverschaffing in een vereeniging om te zetten, die de naam zou dragen: „*Vereeniging voor kindervoeding Dr. Corsten Stichting*", welke te Paramaribo gevestigd werd. Was het vroegere comité gehouden om melk te verstrekken, de nieuwe vereeniging heeft haar taak ruimer opgevat. Het doel is thans aan behoeftige schoolkinderen te Paramaribo in

de voeding tegemoet te komen. Het aantal bedeelden bedraagt thans 600.

De vereeniging tracht dit doel te bereiken door het onderzoeken in hoeverre ondervoeding bij schoolkinderen voorkomt en welke gevolgen deze heeft voor het onderwijs, het vestigen van de aandacht der Overheid en van particulieren op dit verschijnsel, het verstrekken van voeding aan behoeftige schoolkinderen, de samenwerking te bevorderen tusschen medische- en onderwijskrachten in verband met vorengenoemde ondervinding, en het inzamelen van gelden ter bestrijding van de aan haar arbeid verbonden kosten. De statuten der vereeniging werden bij resolutie van 16 Januari 1931 no. 194 goedgekeurd en afgekondigd in het G.A.B.

d. *Het Kinderhuis te Saron.* Op 27 September 1910 stichtte de Evangelische Broedergemeente een kinderhuis te Paramaribo hetwelk op 7 December 1911 naar Saron nabij Paramaribo werd verplaatst. Reeds tientallen jaren vóór de stichting waren de zendelingen levendig van de noodzakelijkheid doordrongen om een inrichting in het leven te roepen, waarin kinderen, wier opvoeding in een gesticht wenschelijk geacht werd, opgenomen zouden kunnen worden. Het toenemend gevaar van verwaarloozing der kinderen was een gevaar voor de geheele Surinaamsche samenleving geworden, waarvan zich de bedenkelijke gevolgen in zedelijk, economisch en crimineel opzicht hoe langer hoe meer deden gevoelen.

Het was aan het initiatief van Mevrouw M. Müller—Schmidt te danken, dat er in Maart 1910 een comité gevormd werd met het doel de voorbereidende werkzaamheden ter hand te nemen. Hierin zaten de Hoofdvoorstander R. Vouillaire en de zendelingkoopman G. A. Glitsch, alsmede de dames F. H. Schmiedeke, Hasewinkel en Berthold. Aan dit comité werden nog de heer en mevrouw Eckhardt verbonden. Toen het comité de noodige gelden verzameld had werd een diakonesse, zuster Hanna Kunz beroepen, die te voren in het kinderhuis te Zeist en het diakonessenmoederhuis „Emmaus" te Niesky (Duitschland) werkzaam was geweest. Het eerste kind werd op 27 Sept. 1910 opgenomen.

Het eigen tehuis was op de nederzetting Saron bij Beekhuizen aan den spoorbaan gelegen, waar een der oudste gemeenten van de Herrnhutters (sedert 1843) bestond. De inwijding van dit Tehuis had op 7 December 1911 plaats. De toeneming van het aantal kinderen was aanleiding tot het bouwen van een tweede huis, een geschenk van de firma C. Kersten & Co., ter gelegenheid van haar 150-jarig bestaan, welk groepenhuis uitsluitend voor meisjes was

bestemd. Het werd op 13 November 1919 ingewijd. In 1913 had het Kinderhuis te Saron, Stichting der Evangelische Broedergemeente in Suriname, opgericht bij akte van 13 Maart rechtspersoonlijkheid gekregen. Zelfs was een derde huis op 13 Augustus 1919 ingewijd ten behoeve van grootere jongens en een vierde Groephuis op 10 Juni 1926 voor meisjes, die de school verlaten hadden. Het doel der stichting is de lichamelijke en geestelijke duurzame verzorging van minderjarigen van alle gezindten, in de eerste plaats van kinderen van de Evangelische Broedergemeente. De Stichting is ontstaan als een heel zelfstandig liefdewerk, dat in zijn eigen kosten voorziet, maar ook door de Overheid geldelijk wordt gesteund en staat onder toezicht van het Provinciaal Bestuur der E.B.G. in Suriname en in laatste instantie onder haar hoofdbestuur te Zeist.

De statuten der Stichting werden in 1910 ingetrokken en vervangen door nieuwe, vastgesteld bij akte van 9 October 1930, welke in het G.A.B. van 28 October van dat jaar no 89 werden gepubliceerd.

B. Fondsen.

a. Jubileumfonds der Evangelische Broedergemeente.

b. Pensioenfonds der W. I. Ambtenaren.

c. Dorcas.

d. Surinamefilmfonds.

e. Fonds tot Herstel van de Kerkruïne met daarbij behoorende Begraafplaatsen op de Joden Savanne.

f. Ondersteuningsfonds van de Vereeniging „Suriname".

g. Fonds van het Surinaamsche Steuncomité.

a. *Het Jubileumfonds der Evangelische Broedergemeente.* Op den dag, waarop het 50 jaren geleden was, dat de slavernij in Suriname werd afgeschaft, nl. 1 Juli 1913 (de z.g. emancipatie), werd dit fonds opgericht.

Het doel is een eigen begraafplaats aan te schaffen en te onderhouden, hulp te verleenen in ziektegevallen en bij sterfgevallen, lijkpenningen uit te keeren en het betalen der kerkcontributie te vergemakkelijken. Het fonds is te Paramaribo gevestigd en wordt door een centraal bestuur beheerd. Alleen leden der Evangelische Broedergemeente worden als leden toegelaten. Afdeelingsbesturen bestaan in de verschillende stadskerken van Paramaribo.

Het Jubileumfonds bestaat uit een ziekenfonds en een begrafenisfonds. Het Fonds staat geldelijk sterk en heeft een flink reservefonds gevormd.

b. *Pensioenfonds der W.I. Ambtenaren.* In 1818 sprak Koning

Willem I den wensch uit „het lot van uitgediende of aan lighaamsgebreken onderhevige Ambtenaren in de West-Indische Koloniën, benevens derzelver Weduwen en Weezen" te verzekeren door het oprichten van pensioenfondsen in die koloniën.

Er werd voor alle W.I. koloniën tezamen een fonds gevormd (K.B. van 21 Aug. 1818, no. 86) waarvan de hoofdadministratie in Nederland zou worden gevoerd door commissarissen voor de afdeeling W.I. zaken van de Directie der Koloniën, bijgestaan door een amanuensis als kassier. Toen het Fonds geheel onvoldoende bleek, werd bij K.B. van 7 Oct. 1848, no. 72 een geheel nieuw reglement vastgesteld, waarbij bepaald werd, dat de pensioenen, die nu ten laste kwamen van de koloniale kas, verlaagd en de kortingen verhoogd werden. Tevens werd bepaald, dat het ten name van het West-Indische pensioenfonds op de Grootboeken ingeschreven kapitaal zou worden overgeschreven ten name van het Departement van Koloniën, ten einde de rente te doen strekken als subsidie der burgerlijke pensioenen. Het reglement bleef met eenige wijzigingen van kracht tot 1888, toen een nieuwe pensioenregeling werd gemaakt. Voor Curaçao werden regelingen getroffen in 1868, 1886 en 1899.

Van het kapitaal waren in 1899 aanwezig ƒ 614.000 waarvan gerekend werd te behooren aan Suriname $^2/_3$ en aan Curaçao $^1/_3$.

Op voorstel van den Minister van Koloniën werd bij K.B. van 26 Februari 1900 no. 118, machtiging verleend het aan Suriname toekomende deel te gelde te maken, naar gelang er behoefte aan fondsen zou ontstaan tot uitvoering van productieve werken. Voor Curaçao werd een soortgelijke machtiging verleend bij K.B. van 1 April 1903 no. 42. De inschrijvingen werden achtereenvolgens te gelde gemaakt, zoodat er thans niets meer van over is.

Dertig jaren later zou men weer tot het oorspronkelijk plan terugkeeren, nl. de stichting van een pensioenfonds. In de Nota van Wijzigingen, op 19 April gedagteekend, behoorende bij de Koloniale Huishoudelijke Begrooting voor het dienstjaar 1931, Bijlagen 1929—1930 (25. 17.) lezen wij bij g: Na artikel 190 wordt het volgende nieuwe artikel 190bis opgenomen: „Stortingen in het pensioenfonds.... Memorie". De toelichting daarbij luidde:

Het overleg met het Opperbestuur over de instelling van een pensioenfonds is zoover gevorderd, dat de Minister van Koloniën den wensch heeft te kennen gegeven reeds nu een grondslag te leggen voor het bij afzonderlijke wet in te stellen pensioenfonds door in de begrooting voor 1931 — tot het uitdrukken van het beginsel — een post op te nemen voor stortingen in het pensioenfonds.

De bedoeling van dezen memoriepost is dus den begrootingswetgever zich in beginsel te doen uitspreken, dat de stichting van een zelfstandig pensioenfonds gewenscht wordt en tevens de mogelijkheid te openen daarvoor in 1931 reeds gelden te reserveeren.

Voor dit laatste is te meer aanleiding, nu binnenkort een ontwerp voor een nieuwe pensioenverordening bij de koloniale staten zal worden ingediend, waarvan wellicht reeds in 1931 eene stijging van den post voor inhoudingen en stortingen voor pensioen het gevolg zal zijn. In dat geval is het gewenscht deze stijging niet voor de gewone uitgaven te besteden, maar deze van den aanvang af te reserveeren voor het in te stellen pensioenfonds, waarvan de opbouw gedurende de eerste jaren onvermijdelijk hoogere financieele eischen aan 's lands kas zal stellen.

Omdat de wet tot instellen van een pensioenfonds nog niet is tot stand gekomen, is ook op de koloniale huishoudelijke begrooting voor 1933 de post andermaal voor Memorie uitgetrokken.

c. Aan de stichting van het Fonds „*Dorcas*" ten behoeve van een Hervormde-Luthersche Weezen Stichting ging het volgende vooraf.

In 1867 besloot de kerkeraad van de Hervormde Gemeente te Paramaribo een commissie van 4 leden te benoemen onder voorzitterschap van ds. S. van Dissel om een plan te maken voor de stichting van een weeshuis, waaraan toen groote behoefte bestond. De zaak bleef rusten, omdat de commissie den kerkeraad adviseerde het plan om de daaraan verbonden geldelijke bezwaren op te geven. Toen evenwel ds. C. Conradi in 1870 van een onbekende een bedrag ontving van *f* 100.— voor het oprichten van een weeshuis, zoowel van kinderen van de Hervormde als van de Luthersche gemeente, werd er andermaal een commissie ad hoc benoemd die den Lutherschen kerkeraad uitnoodigde eveneens een commissie te benoemen om gemeenschappelijk te beraadslagen. Deze commissies konden niet tot overeenstemming komen, omdat de Luthersche kerkeraad de stichting van een algemeen weeshuis voorstond, waarin ook Israelietische kinderen zouden worden opgenomen. Beide commissies zijn toen op zich zelf gaan werken. Daarop besloot de Hervormde gemeente een fonds aan te leggen, waaruit later een weeshuis zou worden gesticht, dat ook voor Luthersche kinderen toegankelijk zou zijn. De gouverneur zegde zijn medewerking toe. In 1872 werden voor dat doel circulaires uitgezonden, zoowel naar Nederland als in Suriname zelf. In de Surinaamsche Almanak van 1888 wordt als voorzitter van de Hervormde-Luthersche Weezenstichting dr. G. C. Steynis (van de Luthersche gemeente) genoemd en E. A. Cabell (notaris) als

secretaris. In 1889 wordt J. F. A. Cateau van Rosevelt als vice-voorzitter en W. van Esveld, de Directeur-Voorzitter der Surinaamsche Bank, als penningmeester opgegeven. De laatste nam die functie vele jaren waar. Door de stuwkracht van dr. Zaalberg kwamen de gelden binnen en in de Surinaamsche Almanakken zien wij geregeld een overzicht van den stand van het Fonds, dat „Dorcas" werd geheeten. Het geld was in Nederland belegd in Certificaten N.W.S. en groeide voortdurend aan. De laatst ingekomen gift was van mr. A. C. Wesenhagen te Rotterdam op 26 Juli 1896 groot *f* 15,71. Ten slotte werd bij akte van 30 December 1907 ten overstaan van notaris I. da Costa door ds. H. Buiskool (van de Hervormde Gemeente) en P. A. Bruggeman (van de Luthersche Gemeente) een stichting voor de gezamenlijke weezen opgericht, geheeten :Stichting Doorgangshuis voor de Hervormde Luthersche Weezen. Bij akte van denzelfden datum verklaren A. Conradi, A. S. J. Fernandes, qq. A. van 't Hoogerhuis, dat aan ds. H. H. Zaalberg te Amsterdam (niet te verwarren met dr. Zaalberg) machtiging is verleend om van de Hoofddirectie der Surinaamsche Bank de door het comité bij die Bank belegde gelden en effecten op te vorderen, hetgeen is geschied. Ds. Zaalberg nam alles onder zijn beheer.

Deze gelden zijn weer overgenomen door het Bestuur van de stichting, nl. ds. H. Buiskool, J. H. Wijngaarde, A. A. Heckers, (voor de Herv. Gemeente) en A. G. Putscher en F. C. Curiel (voor de Luth. Gemeente). Voor de overneming had een vergadering plaats van beide kerkeraden ten overstaan van de heeren mr. Heylidy, W. van Esveld, A. Terlaag en W. L. Loth. De heer Heckers was secretaris, de heer Putscher penningmeester. Men slaagde er niet in aan het fonds een bestemming te geven. Het werd door den heer Putscher op hypotheken uitgezet toen het ongeveer *f* 14000 bedroeg. Na 14 jaren nauwgezet beheer verdubbelde het tot *f* 28000. In overleg der beide kerkeraden is in 1921 op voorstel van den heer Putscher aan ds. Poort van de Hervormde Gemeente, de beschikbare som verdeeld, zoodanig, dat de Hervormde gemeente $^2/_3$ en de Luthersche Gemeente $^1/_3$ daarvan heeft ontvangen, overeenkomstig een bepaling in de statuten.

De Hervormde gemeente heeft haar uitgekeerd aandeel besteed om rond de Kerk een ijzeren hek te plaatsen op het toen verbeterde Kerkplein, zoodat de Kerk binnen een afgesloten ruimte kwam te staan.

De Evang. Luthersche gemeente kocht voor haar aandeel een huis aan de Maagdenstraat, van achter grenzende aan het erf, waarop de Kerk staat.

d. *Surinamefilmfonds.* In 1922 werd in Suriname een rolprent van het land opgenomen. De kosten daarvan schoot de gouverneur van Suriname, mr. A. J. A. A. baron van Heemstra voor. Een comité in Suriname, verschillende vereenigingen vertegenwoordigend, bracht een groot bedrag bijeen uit inzamelingen in Suriname, Nederland en Ned.-Indië om de som bijeen te krijgen, welke de gouverneur had voorgeschoten. Maar de kosten werden bij lange na niet gedekt.

Op den 2den Maart 1922 sloot de gouverneur, in dezen vertegenwoordigd door den gouvernements-secretaris mr. dr. P. H. W. G. van den Helm, met het bestuur van groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond een overeenkomst, waarbij hij zich verbond, indien en zoodra door den filmoperateur Fouquet te Parijs een Surinamefilm (negatief en daarvan afgedrukte positieven tot een maximum van vijf) zal zijn geleverd, die film in eigendom over te dragen aan het Bestuur van de Groep Suriname van het A.N.V., onder opgave van de kosten en van hetgeen door hem ter dekking van die kosten ontvangen is of zal worden.

Daartegenover verbond zich het A.N.V.

a. den eigendom van genoemden film te aanvaarden.

b. de film te doen exploiteeren, bij voorrang in Nederland.

c. uit de zuivere opbrengst dier exploitatie om uit de met name ten behoeve der film aan het Bestuur voornoemd ter hand gestelde gelden, aan den geldschieter te vergoeden de kosten van verkrijging der film, voorzoover deze kosten niet reeds gedekt waren uit de zuivere opbrengst van de door het filmcomité te Paramaribo gehouden inzameling.

d. na algeheele vergoeding der bovenbedoelde kosten het mogelijk overschot van de zuivere opbrengst der exploitatie uitsluitend te besteden voor het bekostigen van maatregelen ten behoeve van de verbreiding van de kennis omtrent Suriname.

Aangezien de voorgeschoten gelden nog niet zijn terugbetaald is thans nog geen fonds in het leven geroepen, waaruit de kosten ter verbreiding van de kennis omtrent Suriname kunnen worden bestreden, maar het laat zich aanzien, dat dit tijdstip eenmaal zal aanbreken.

Een copie van de rolprent berust sedert Februari 1931 in het Koloniaal Instituut te Amsterdam, geschonken door baron Van Heemstra.

e. *Fonds tot Herstel van de Kerkruïne met daarbij behoorende Begraafplaatsen op de Joden Savanne in Suriname.* Aanleiding tot de stichting was het volgende. Op 7 Januari 1927 hield Fred.

Oudschans Dentz, op uitnoodiging van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, een voordracht en koos als onderwerp: De kolonisatie van de Portugeesch Joodsche Natie in Suriname en de geschiedenis van de Joden Savanne.

Deze voordracht verscheen in druk bij Menno Herzberger te Amsterdam. Kort na de verschijning in Sept. was een 2de druk noodig. In het woord vooraf van den schrijver werd de mededeeling gedaan, dat er zich een commissie gevormd had tot herstel van den eenigen bouwval uit Suriname's verleden en om die te behouden voor verderen ondergang, nl. de ruïne van de in 1685 door de Port. Joodsche Natie in Suriname gestichte Synagoge op de Joden Savanne, gelegen aan de Surinamerivier, met de daarbij behoorende begraafplaatsen.

Teneinde de commissie internationaal te maken had de heer Oudschans Dentz personen uit verschillende landen uitgenoodigd daarin zitting te nemen en behalve een aantal vooraanstaande personen, zoowel uit Joodsche als andere kringen in Nederland werd een subcommissie gevormd in Suriname, Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Prof. dr. J. L. Palache trad als voorzitter en de heer Oudschans Dentz als secretaris, beheerder van het te vormen fonds op. Van verschillende personen, en in de eerste plaats mogen Hare Majesteit de Koningin en de Koningin-Moeder worden genoemd alsmede van Joodsche kerkgenootschappen en instellingen ontving de beheerder bijdragen voor het fonds, maar het mocht niet gelukken, zelfs in Suriname niet, voldoende belangstelling te wekken, waardoor het fonds een zoodanige grootte kon bereiken, dat uitvoering der plannen mogelijk bleek. Na aftrek der gemaakte kosten is het fonds met de daarbij geboekte rente, tot ruim *f* 850.— gestegen. Het is soliede belegd.

Aangezien, vooral in Suriname tal van leden der commissie zijn overleden of vertrokken is reorganisatie dringend noodig en die zal ook worden ter hand genomen. De secretaris der commissie is in onderhandeling getreden met den directeur van Openbare Werken in Suriname om tot een nadere raming der herstel- en onderhoudskosten te komen.

f. *Ondersteuningsfonds van de Vereeniging „Suriname"*. Op de ledenvergadering van 20 Mei 1930 keurde de Vereeniging „Suriname" welke te Amsterdam gevestigd is een reglement goed van een Ondersteuningsfonds gevestigd aan het secretariaat der Vereeniging. Reinier Claeszenstraat 29. Dit reglement werd 1 Juni 1931 gewijzigd.

Aanleiding tot de stichting van dit fonds was de slechte economische toestand van Suriname als gevolg van de aldaar heerschende werkloosheid, waardoor vele Surinaamsche jonge mannen en meisjes genoodzaakt waren hun geboortegrond te verlaten om elders een bestaan te zoeken.

Ondanks de waarschuwing van de Vereeniging zijn vele Surinamers naar Nederland gekomen en slechts aan enkelen mocht het gelukken een vaste dienstbetrekking te vinden. Velen zijn toen in Nederland in ernstige geldelijke moeilijkheden gekomen. En ofschoon het bestuur der Vereeniging „Suriname", soms in samenwerking met het Burgerlijk Armbestuur en met Maatschappelijken Steun, enkelen heeft kunnen helpen, die geldelijken steun hebben verzocht, moesten toch velen worden afgewezen. Vandaar de oprichting van een Ondersteuningsfonds dat ten doel heeft steun te verleenen

a. aan de leden van de Vereeniging, zoowel voor henzelf als ten behoeve van hun echtgenooten en te hunnen laste zijnde kinderen.

b. aan Surinamers, die in Nederland zijnde, plotseling voor financieele moeilijkheden komen te staan.

Bij de oprichting van het Fonds, werd het batig slot groot *f* 115,83 van een gehouden Suriname-avond daarin gestort, terwijl als eerste gift Hare Majesteit de Koningin een bedrag van *f* 300 schonk.

Van de werking van dit Fonds kan uit den aard der zaak nog weinig worden medegedeeld.

g. *Het Surinaamsche Steuncomité.* Dit comité werd opgericht op 27 Juni 1931 met het doel in het bijzonder bestrijding der thans in Suriname heerschende werkloosheid en leniging der daaruit voortvloeiende nooden. Dit doel kan worden uitgebreid tot andere nooden der bevolking, wanneer in eene daartoe bijzonderlijk bijeengeroepen algemeene vergadering van het Comité met ten minste $^2/_3$ der uitgebrachte geldige stemmen daartoe besloten is.

Het Comité tracht het doel te bereiken door:

a. het geven van voorlichting en het verleenen van steun aan werkzoekenden, behoorende tot de bevolking van Suriname, wier eigen middelen daartoe ontoereikend zijn, een en ander ter verkrijging van een levensbestaan;

b. het verstrekken van voorschotten aan werkloozen en werkzoekenden, zooals aan hen, die zich op den kleinen landbouw willen toeleggen, die in de boschbedrijven werkzaam willen zijn, enzoovoort:

c. het verstrekken van voedsel aan behoeftige kinderen;

d. zoo noodig de aandacht van de Overheid te vestigen op toestan-

den op het gebied der werkloosheid — en eventueel op andere nooden — welke, naar het oordeel van het Comité, voorziening behoeven;

e. alle verdere wettige middelen, welke in den ruimsten zin des woords, bevorderlijk kunnen zijn aan het doel, hetzij direct of indirect.

De statuten van dit Comité werden den 28sten Juli 1931 vastgesteld, bij resolutie van 15 Aug. d.a.v. no. 2656 door den Gouverneur goedgekeurd en in het G.A.B. van 25 Augustus 1931 no. 71 opgenomen.

Het comité heeft zijn omvangrijke taak verdeeld en toevertrouwd aan vier subcomité's nl.: een voor de kindervoeding, een voor den klein-landbouw, een voor de klein-industrie en een voor de boschbedrijven.

H.M. de Koningin schonk het Comité een som van *f* 1500.

Behalve de vele giften in de fondsen van het Comité gestort door particulieren draagt het Bestuur van Suriname door een groote schenking bij aan de instandhouding terwijl een groote schenking van *f* 3000 van een dames-comité onder leiding van de echtgenoote van den gouverneur uit de opbrengst van een bazaar, niet onvermeld mag blijven.

In 1931 werd als landsbijdrage aan het S.S.C. *f* 8000 voor zijn werkzaamheden uitgekeerd. Dit bedrag werd in hoofdzaak uitgegeven voor steun aan de, bij den klein-landbouw geplaatste werkloozen.

Men kan dit Comité met het Nationaal Crisis Comité van Nederland vergelijken.

CURAÇAO.

Het *Ondersteuningsfonds „Nederlandsche Antillen"* is op 26 April 1913 gesticht terwijl het *Curaçaosche Ondersteuningsfonds*, in 1917 in het leven geroepen werd ter versterking van de middelen welke het eerstgenoemd fonds behoeft.

Alvorens over de stichting van beide fondsen de geschiedenis mede te deelen, ga de voorgeschiedenis vooraf, welke tot het jaar 1908 terugvoert.

Immers in dat jaar deed het bestuur van de Groep Nederlandsche Antillen van het Algemeen Nederlandsch Verbond een beroep op het volk van Nederland, gedagteekend 18 Sept. te Curaçao waarin werd gezegd:

Niet dan noode komen wij tot U!

Het volk van Curaçao, door droogten en misoogsten in de harde school der armoede groot geworden, zou ook thans Uwe hulp niet durven inroepen, zoo de nijpende nood niet daartoe dwong.

De algemeene ellende onder de stads- en landbevolking, ten deele slechts gelenigd door regeeringshulp, kan alleen door particuliere ondersteuning der weinige gegoede burgers in de kolonie Curaçao niet worden verzacht, maar vraagt ook dringend de medewerking der meer gegoede bevolking in Nederland.

Duizenden Nederlandsche onderdanen, onmiddellijk en middellijk getroffen door de maatregelen van Venezuela, lijden gebrek en staan aan ontberingen bloot, die diep medelijden wekken.

Dat aan den vreeselijken toestand door het beleid onzer Regeering een einde zal komen, betwijfelen wij niet, maar de dagen en weken gaan voorbij en de ellende wordt steeds grooter. Helpt ons, stelt ons in staat om aan den grootsten nood het hoofd te bieden en het volk van Curaçao zal met dankbare erkentelijkheid zegenen zijne broeders in het verre Moederland.

Inmiddels was reeds door de vereeniging Oost en West een beweging op touw gezet om onze kolonie in haren nood te helpen en in samenwerking werden in overleg en onder toestemming van den gouverneur van Curaçao eendrachtig gelden ingezameld om de bevolking van dit gewest, dat door gebrek en hongersnood bedreigd werd, te helpen. Behalve door het bestuur van de Groep Ned. Antillen van het A.N.V. werd de beweging gesteund door de afgevaardigden dezer groep in het Hoofdbestuur, dr. J. Boeke en Luit. J. A. Snijders, maar evenzeer door de hoofdbesturen van de vereeniging Oost en West en het Alg. Ned. Verbond.

De nood op Curaçao was ontstaan door het geschil met Venezuela, waardoor de handel stil stond en duizenden armoede en gebrek leden, waarbij nog kwam de rupsenplaag waardoor het hoofdvoedsel, de kleine mais, op vele plaatsen was weggevreten. De offervaardigheid om het gebiedsdeel te helpen blijkt uit de lijst van verantwoording van ingekomen gelden [1]) bedragende ƒ 8.843, 13½, waaronder giften van de H.M. de Koningin, de Koningin-Moeder en Prins Hendrik van onderscheidenlijk 1000, 300 en 100 gulden. Uit dit bedrag werden de bewoners zoowel van Curaçao als die van Aruba en Bonaire geholpen. In de bestuursvergadering van de groep Ned. Antillen van het A.N.V. op 15 Mei besloot men een ondersteuningsfonds op te richten [2]) dat als basis zou hebben de gelden, die te laat waren ingekomen om nog gedurende het geschil met Venezuela te worden uitgedeeld. Doch dit zou nog tot 1913 duren.

Andermaal, in 1912 werd een beroep gedaan voor de noodlijdenden in de kolonie Curaçao, door een Comité tot leniging van

[1]) Men zie de verantwoording der gelden in Neerlandia van April 1909, blz. 83.

[2]) Zie Neerlandia Juli 1909, blz. 167.

den nood, waarin de dagelijksche besturen van het A.N.V. (met de vertegenwoordigers van de groep) en de vereeniging Oost en West zitting hadden. De oproep was gedagteekend uit Leiden in Augustus van dat jaar. Vooral de door de natuur zoo zeer misdeelde eilanden Bonaire en Aruba waren geteisterd, toen de regen uitbleef, alle middelen van bestaan waren te niet gegaan, de oogst totaal was mislukt, de dieren stierven, de bodem een dorre woestenij was geworden, scheurbuik en dysenterie hare slachtoffers maakten. Wederom ging het Koninklijk Huis voor met giften van 500, 500 en 200 gulden van de Koningin, de Koningin-Moeder en den Prins (terwijl H.M. nog ƒ 1000 vóór de oproeping naar Curaçao gezonden had). Er werd totaal ontvangen een som van ƒ 33.901, 43½ [1]). De verantwoording der bestede gelden voor de noodlijdenden op de Benedenwindsche eilanden wees een bedrag van ƒ 20.790 aan [2]).

In een vergadering ten gouvernementshuize van de groep Ned. Antillen op 25 April 1913 werd besloten een „Ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen" te stichten [3]), waarin de overgebleven gelden werden gestort. In de statuten daarvan lezen wij, dat het ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen op den 26sten April 1913 is gesticht met een aanvangskapitaal, groot ƒ 18550,30. verkregen uit de overgebleven gelden, die in het jaar 1912 zijn ontvangen voor de noodlijdenden op Curaçao, Aruba en Bonaire. Verder, dat het doel dezer Stichting is, om ingeval van langdurige droogte, mislukking van de oogst of andere bijzondere omstandigneden groot gebrek onder de bevolking heerscht, na gepleegd overleg met den Gouverneur en het Bestuur van de groep Antillen, van het A.N.V. uit de gekweekte rente en zoo noodig uit het kapitaal, uitkeeringen te doen aan de noodlijdenden.

Het beheer van het fonds wordt opgedragen aan een commissie van zes leden, zoo mogelijk bestaande uit vier leden van de groep Nederlandsche Antillen van het A.N.V. en twee leden van de Vereeniging Oost en West, die om de vijf jaar door den Gouverneur der kolonie, in overleg met het Bestuur van de groep Nederlandsche Antillen worden gekozen.

Voor de eerste maal werd het beheer van het fonds aan de heeren H. J. Th. Boomgaart, Ed. S. Lansberg, Jules L. Penha, W.

---

[1]) Men zie de verantwoording in Neerlandia van October 1912 blz. 239, November 1912, blz. 259, December 1912, blz. 278, Mei 1913, blz. 113 en Juli 1913, blz. 159.

[2]) Men zie de Rekening en Verantwoording in Neerlandia van Februari 1913, blz. 41.

[3]) Zie Neerlandia Juni 1913, blz. 137.

van den Brink, H. Ferguson en L. van der Veen Zeppenveldt opgedragen. De commissie van beheer brengt in Februari van ieder jaar aan den Gouverneur en aan het bestuur van de groep Nederlandsche Antillen van het A.N.V. verslag uit omtrent den toestand van het fonds.

De statuten werden op 3 Juni 1913 vastgesteld en goedgekeurd bij Gouvernementsbeschikking van 2 October 1913 no. 825. Zij werden in de Boletin Comercial van Maandag 6 October 1913 no. 1577 bekend gemaakt.

In het Verslag van Bestuur en Staat over 1931 staat vermeldt, dat het Fonds eind 1931 *f* 24.596 groot was.

Doch de langdurige droogte bleef Curaçao teisteren. Ook in 1914. Zooveel mogelijk werd van bestuurswege getracht in den toestand te voorzien door het ondernemen van werken van bijstand, terwijl ook van de zijde van particulieren en door het Ondersteuningsfonds „Nederlandsche Antillen" al het mogelijke werd gedaan tot leniging van de armoede. Maar versterking van de beschikbare middelen werd dringend noodig geacht. Met het oog hierop bevorderde de Minister van Koloniën de totstandkoming van een commissie, ten doel hebbend gelden bijeen te brengen tot versterking van voornoemd fonds.

Als voorzitter werd uitgenoodigd op te treden jhr. J. O. de Jong van Beek en Donk, terwijl de volgende heeren zitting namen: J. W. van Aalst, prof. dr. J. Boeke, G. P. van Hecking Colenbrander, mr. L. M. Rollin Couquerque, mr. C. S. Gorsira, G. G. D. d'Aumale baron van Hardenbroek, J. Janse, dr. J. Krause, C. Statius Muller, J. Poiesz, C. M. van Rijn, J. van Vollenhoven, A. C. A. van Vuuren. Onder leiding van den Minister van Koloniën kwamen deze heeren op 26 Januari 1915 bijeen om maatregelen te beramen. De benoeming dezer leden had bij beschikking van 25 Januari 1915 afd. B. n. 48 plaats, met uitzondering van pater Poiesz, in wiens plaats benoemd werd mr. C. W. Th. van den Brandhof.

De statuten van de stichting „Het Curaçaosch Ondersteuningsfonds" waren gedagteekend 15 November 1917. Zij werden opgenomen in de Ned. Staatscourant van 28 December 1917 no. 302. Het Huishoudelijk reglement, op 5 Maart 1918 goedgekeurd, verscheen in de Ned. Staatscourant van 24 April 1918 no. 95.

Volgens het Verslag van Bestuur en Staat over 1930 (Hoofdstuk G.: Armenzorg) bedroeg het kapitaal *f* 156.001,50. Uitkeeringen

hebben in lange jaren niet plaats gehad. Het kapitaal groeit voortdurend door rente aan.

In die statuten lezen wij, dat de Stichting ten doel heeft: 1ste om te beheeren gelden, welke reeds zijn of nog zullen worden bijeengebracht ter versterking van de middelen, welke het „Ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen", gevestigd te Willemstan op het eiland Curaçao, behoeft tot het, overeenkomstig zijne statuten, doen van uitkeeringen aan noodlijdenden, wanneer er ten gevolge van langdurige droogte, mislukking van den oogst of andere bijzondere omstandigheden, groot gebrek onder de bevolking van de kolonie Curaçao heerscht, zijnde hiervoor bij het verlijden dezer akte beschikbaar gesteld een stamkapitaal van honderd gulden.

2de. om telkens, wanneer daartoe aanleiding ontstaat, maatregelen te treffen, teneinde hare middelen aan te vullen en

3de. om, wanneer daartoe, na gehouden onderzoek, termen worden gevonden, ondersteuningen te verleenen uit de door haar beheerde gelden, aan de inwoners van de kolonie Curaçao, die zich tot het verkrijgen daarvan bij het Stichtingsbestuur mochten aanmelden.

In een huishoudelijk reglement is een regeling opgenomen van het beheer der Stichtingsgelden, van de overmaking van gelden aan het „Ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen" en van het toestaan van ondersteuningen aan inwoners van de kolonie Curaçao.

De Stichting wordt door een Bestuur van tenminste 5 personen beheerd, die de Minister van Koloniën aanwijst. Bij ontbinding der Stichting, welke de Minister van Koloniën moet goedkeuren, wordt het na de likwidatie overblijvende batig saldo ter beschikking van den Minister van Koloniën gesteld om te worden aangewend in het belang van de kolonie Curaçao.

(*Wordt vervolgd.*)

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

De Telegraaf. 30 Januari 1934. 3de blad. Waar cultuurgebied aan oerwoud grenst. De olievelden bij Maracaibo, door dr. W. G. N. van der Sleen.

Tropisch Nederland. 1 Januari 1934, no. 19 en 22 Januari 1934 no. 20. No. VI en VII. De beteekenis van Curaçao voor den wereldhandel. Verbindingen met het moederland, door C. K. Kesler.

Idem. 5 Februari 1934, no. 21. De beteekenis van Curaçao voor den wereldhandel. Veranderingen vande laatste 25 jaar, VIII, door C. K. Kesler.

Ons Land-Panorama. 19 Januari 1934, no. 34. Bananen, door W. Laben.

The West India Committee Circular. 21 December 1933, no. 919. British Guiana's New Bridge. The First Suspension Bridge in the Colony: „Good Time" in Slavery Days, door J. Graham Cruickshanck; The Trinidad Cocoa Plan. Report of the Delegates Summarised; The Birds of Antigua. An Appreciation of Dr. S. T. Danforth's Work, door Harold E. Box; A British Guiana Budget.

Idem. 4 Januari 1934, no. 920. British Guiana's Agriculture and Trade. Improvement in Export Figures; A Barbadian „Timehri"; Trinidad's Problems, Trinidad's Oil Industry; The Virgin Islanders; Mosquito's and Colour; The Barbados Sugar Crop.

Idem. 18 Januari 1934, no. 921. The Floods in British Guiana; The Sugar-Cane Moth Borer. St Lucia's Attempt at Biological Control; Trinidad's Harbour Scheme.

Idem. 1 Februari 1934, no. 922. Liveliness in the Cocoa Market; West Indian Cruises. Royal and Other Distinguished Tourists; The West India Committee. Matters of Importance Dealt with; A radio talk on the West Indian Colonies; Electric Energy in Jamaica; Some More Cocoa Schemes. „Omega", Ayles and Harris Plans; Limes for Scurvey; Demerara in 1797. Interesting Reminiscences, door Rear Admiral D. Arnold-Foster; Trinidad's New Picture Stamps.

Idem. 15 Februari 1934, no. 923. Banana Developments; Half Moon Caye [1]), door Lady Burdon; Trinidad's Cocoa-Industry. Agricultural Adviser's Comments; St. Vincent Arrowroot. West India Committe's Plan Revived; The Town of Stabroek, door J. Graham Cruickshank;

---

[1]) Een der talrijke eilanden genaamd Cayes, behoorende bij Britsch Honduras.

The United Kingdom's Trade with the West Indian Group of Colonies; British Honduras in 1933.

De Indische Mercuur. 21 Februari 1934, no. 8. Verdere bijdragen tot de kennis van het gedrag bij het pellen van enkele in Suriname gekweekte soorten rijst, door G. Stahel.

Tropical Woods, Jrg. 36 (1933), blz. 49. Timbers of British Guiana. Notes on four timbers recently tested at the Forest Products Research Laboratory, door Princes Risbourough.

Geographical Review. January 1934, blz. 42. White Settlement in Saba Island, Dutch West Indies, door A. Grenfell Price. [met 16 platen].

Tropical Agriculture (Trinidad) Jrg. 10, no. 12. Banana Storage. An Account of Investigations into the Storage Behaviour of Several Varieties, door C. W. Wardlaw and L. P. McGuire; Stripe Disease of Maize, door R. E. D. Baker.

Riz et Riziculture. Jrg. 7, (1933), no. 3, blz. 163. Influence de la teneur en eau du grain sur le décortage du paddy et le pourcentage de brisures, door G. Stahel.

Journal Agricultural Research. Jrg. 47 (1933), no. 9, blz. 705. Composition of Egg-plant Fruit at different Stages of Maturity in relation to its Preparation and Use as food, door C. W. Culpepper and H. H. Moon.

Echo's uit de Missies. 25 Februari 1934, no. 3. Statistiek van onze Missiën op 1 Januari 1934. [van Curaçao en van Suriname]; Vacantie [in Curaçao].

De Aarde en haar Volken. Januari 1934, Afl. 1. Martinique, „Queen of the Caribbees", door W. K. G. Job.

Idem. Februari 1934, no. 2. Cuba „Pearl of the Antilles", door Job van Souburg.

De West. 5 Februari 1934, no. 2600. Het Mechanisch Rijstbedrijf in Nickerie.

De Tijd. 28 December 1933. Emigratie naar Suriname.

Medische Nood. Jrg. 1933, no. 4. Met den dokter per sneltrein door het oerwoud van Suriname, door P. M. Legêne.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 1 Maart 1934, avondblad A. Is de Evangelische Broedergemeente „Self-Supporting?" [door F. Oudschans Dentz].

La Quinzaine Coloniale. 25 Januari 1934, no. 656. Mise en valeur de la Guyane Française.

Idem. 25 Februari 1934, no. 658. Situation de la Guyane [Française].

De Surinamer. 3 Janauri 1934, no. 4098. Een oriënteeringsreis [van den heer A. Mühlenfeld naar West-Indië].

Suriname. 9, 12, 16, 19 en 23 Januari 1934, nos. 3, 4, 5, 6 en 7. Hoe er bezuinigd kan worden.

Het Vaderland. 4 en 11 Februari 1934, ochtendblad C. Curaçao en Nederland. Drie honderd jaar vereenigd 1634—1934. Herinneringen aan een tienjarig verblijf op Curaçao, door C. v. Br.-Kr.

The Crown Colonist. January 1934. Vol. 4, no. 26. West Indies Review. The West Indies; Map of the West Indies; Special Messages from West Indian Governors; Current Toppics; A Glimpse of the West Indies, door Sir Algernon Aspinall; Jamaica To-Day; The Economic Situation of Trinidad To-Day, door „Lere"; Jamaica and Trinidad in Pictures; Impressions of Tobago, door Lt. Commdr. C. E. R. Alford; Scenes in Bahamas, Barbados, Windward and Leeward Isles; The „Empty Quarter" of the West Indies, door Herbert T. Grant; British Honduras and British Guiana in Pictures; British Guiana and Empire Trade, door Guy E. L. de Weever; Recent Literature; A Traveller's Impressions of the West Indies; The Sugar Industry of the British West Indies, door H. C. Gill; Propical Pen Pictures; A Magistrate's Court in the Tropics; The Film Way to Federation in the British West Indies; Bermuda's New Water Supply: Growth of Empire Air Traffic.
Uitgever: 33, Tothill Street Westminster, London. S.W. I. 1/–.

Algemeen Handelsblad. 6 Februari 1934, no. 34839. Surinaamsche Opbouw. Objecten ter bevordering.

The American Journal of Sociology. Vol. XXXVIII, no. 6, May 1933. Race Relations, door Melville J. Herskovits.

Memoirs of the Americain Anthropological Association, 1933, no. XI. An Outline of Dahomean Religious Relief, door Melville J. Herskovits and Frances S. Herskovits.

Journal of American Folk-Lore. Vol. 44. Oct/Dec. 1931, no. 174. Tales in Pidgin English from Nigeria, door Melville J. Herskovits and Frances S. Herskovits.

Sigma XI Quarterly. Vol. XXI, June 1933, no. 2. Man the Speaking Animal, door Melville J. Herskovits.

Social Forces. Vol. XII, no. 2, December 1933. On the Provenience of New World Negroes, door Melville J. Herskovits.

De Bovenwindsche Stemmen. Jan. 20, 1934, no. 11. The „Good Old Times" in the West Indies.

Ons Suriname. Februari 1934, no. 2. Begrooting 1934; Evangelische Broedergemeente Suriname; Jaarverslag over de scholen 1933, door J. P. Schlüngel.

Volk en Vaderland. 25 November 1933, no. 47. Suriname en het fascisme, door avh.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Negerwoordkunst, door Prof. Dr. Amaat Burssens. Met teekeningen van Fritz van den Berghe. De Sikkel Antwerpen.

Le bananier et sa culture, door Maurice Appert, ingénieur agricole. Paris, Larose, 11, Rue Victor-Cousin. 8 frs.

Die Schäfersche Millionen Erbschaft. Ein Kampf von Generationen um das wiederrechtlich vorenthaltene Erbe, von Adolf Schmalix, Erfurt, Generalbevollmachtigter der Schäferschen Erbgemeinschaft. Erschienen im Selbstverlag der Schäferschen Erbgemeinschaft. Sitz Erfurt, Johannes-str. 79/81. Druck: Buchdruckerei Julius Niemann, Erfurt. Schottenstrasse 4. 360 blz. [zie de Periscoop van 19 December 1925 no. 60, overgenomen in de W. I. Gids, 8ste Jrg. 1926/27 blz, 92].

De Verschepingen van Sinaasappelen naar Nederland in 1933, door J. A. Bange. Departement Landbouwproefstation Suriname. Mededeeling no. 6. December 1933.

Inhoudsopgave van de artikelen in de bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Deel I (1853) tot en met deel 90 (1933) met alphabetisch register. Samengesteld door W. C. Muller. Adj. Secr. Kon. Inst. 1933. Mart. Nijhoff.

Jaarverslag van de Afdeeling Boekverspreiding van het A. N. V. over 1933, door Fred. Oudschans Dentz.

Problems of Trinidad. Being a Collection of Speeches and Writings on Subjects connected with the Colony, door Sir Norman Lamont. Bart. Port of Spain, Yuille Printerie 1933. 4/2.

Wij slaven van suriname ,door a de kom. deel 2 van de serie Mensch en Maatschappij. Uitgevers-Mij. Contact, Amsterdam. *f* 1,90 (*f* 2,50).

The Virgin Islanders, door John Levo. London. Hutchinson & Co. Ltd. 1933. 7/6. 34—36 Paternoster Row, London E.C. 4.

De tegenwoordige stand van het onderzoek naar den overdrager der zeefvatenziekte van de koffie, door Gerold Stahel. Departement Landbouwproefstation Suriname. Mededeeling No. 7. Januari 1934.

Soerat Advertensi dan Kabarhari-Raja. Extra di keloearken boeat kehormatan „Aidul fitri" oleh Moh. Salikin. 18 Januari 1934.

Aanwinsten op etnografisch en anthropologisch gebied van de afdeeling Volkenkunde van het Koloniaal Instituut over 1933. Kon. Koloniaal Instituut. Mededeeling No. XXXIV. Afdeeling Volkenkunde No. 6.

Surinaamsche tomaten in Nederland, door ir. W. Spoon. Berichten van de Afdeeling Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut No. 82 (overdruk uit „De Indische Mercuur" van 18 October 1933).

Along This Way, door James Weldon Johnson. The Viking Press, New York.

Curacao, 2de Uitgave (1933). Afdeeling Informatiebureau van de Kon. Vereeniging „Oost en West", 's-Gravenhage. (Naar de laatste gegevens bewerkt door het bestuur der Afd. van „Oost en West" aldaar).

Murder in Trinidad, door John Vandercook. Heineman. London. 7/6.

Additional Notes on the Birds of Haiti and the Dominican Republic, door Alexander Wetmore en Frederick C. Lincoln. No. 2966 From the Proceedings of the United States National Museum. Vol. 82, Art. 25, pp. 1—68, pls. 1—6. Smithsonian Institution. Washington D.C. 1933.

Een roepstem uit het doodenland, door P. M. Legêne. No. 1. Zeister Tractaten 1934. Geïll. *f* 0,35 [het doodenland is Suriname].

Suriname. Handelsstatistiek 1932. Staat, inhoudende overzicht van den in- en uitvoer van goederen.

Suriname 't Land der toekomst, door Louis Koch. a. Landbouw [vlugschriftje ten doel hebbend vooral de jongeren te wijzen op Suriname en op den Jongeren groep van de Kon. Vereeniging Oost en West. Het is een resumé van een lezing getiteld: Suriname, verleden, heden en toekomst.]

Tropische Gezondheidsleer, door prof. dr. J. J. van Lochem. Uitgevers maatschappij Kosmos, Amsterdam.

De Rijstcultuur in Suriname, door prof. dr. G. Stahel. Landbouwproefstation No. 2 (overdruk uit „De Indische Mercuur" van 22, 29 November en 6 December 1933). Druk De Bussy. [Zie W. I. Gids, Maart].

Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven, tweede serie V, 1932; 's-Gravenhage. Algemeene Landsdrukkerij [waarin vermeld wordt inventarisatie archieven van Suriname en van andere West-Indische koloniën].

The discovery of the Amazon According to the Account of Friar Gaspar de Carvajal and other Documents. As published with an introduction by José Toribio Medina. Translated from the Spanish by Bertram T. Lee, edited by H. C. Heaton. Special Publication No. 17, 1934 of the American Geographical Society of New York. $ 5.—.

Monumental Inscriptions of the British West Indies, comprising especially those of the Leeward Islands, transcribed and annotated by Vere Langford Oliver. F. S. A. — F. G. Longman, The Friary Press, Dorchester, Dorset. England. geb. 16/–.

Oprichting van de „Suriname Hoeve Maatschappij", door H. G. Brandon, G. J. van Hoevell en Ph. Siebers.

Social and Economic Progress of the People of Jamaica, 1932. Colonial Reports-Annual. No. 1653. 1934. 2/–.

Négres et négriers, door Charles de la Roncière, Paris, éd. des Portiques, 144 avenue des Champs-Elysées, 1933. 15 fr.

Dans la jungle de Guyane („Les Livres de nature" publiés sous la direction de J. Delamain), door William Beebe. Paris, Stock, 7 rue du Vieux Colombier, 1933. 12 fr.

Van het Duivelseiland verlost. De ontzettende ervaringen van een onschuldig verbannene. Uitgave: Hollandsche Bibliotheek, Haarlem. Premie van Ons Land-Panorama. *f* 0,25.

VERBETERING

Te lezen voor Jaarverslag van het Surinaamsch Steuncomité: Verslag over den toestand en de werkzaamheden van Het Surinaamsche Steuncomité over 1932 als bedoeld in art. 13 van de Statuten.

Harmony: A Tale of the Old slave Days in Jamaica, door Mary Gaunt (zie December 1933).

O. D.

